

HALLITUKSEN KERTOMUS valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 2003

annettu eduskunnalle vuoden 2004 valtiopäivillä

Helsinki 2004

K 10/2004 vp

**HALLITUKSEN KERTOMUS
VALTIOVARAIN HOIDOSTA JA TILASTA
VUONNA 2003**

ANNETTU
EDUSKUNNALLE VUODEN 2004
VALTIOPÄIVILLÄ

HELSINKI 2004

<http://www.valtiokonttori.fi/hallinonohjaus/julkaisut/tilakertomukset/>

ISSN 0356-3804

EDITA OY, HELSINKI 2004

EDUSKUNNALLE

Perustuslain 46 §:n mukaisesti Eduskunnalle annetaan hallituksen kertomus valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 2003.

Kertomus sisältää myös selvityksen niistä toimenpiteistä, joihin Eduskunnan tekemät muistutukset valtiovarain hoidosta ja tilinpidosta v. 2002 ovat antaneet aihetta, hallituksen vastaukset Eduskunnan talousarviolausumista sekä selvityksen verojärjestelmän kautta annettavasta tuesta.

Valtiokonttorin julkaisema valtion tilinpäätösasiakirja vuodelta 2003 on erikseen jaettu Eduskunnan jäsenille.

Helsingissä 4 päivänä kesäkuuta 2004

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Valtiovarainministeri *Antti Kalliomäki*

SISÄLLYSLUETTELO

1.	Taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka	7
2.	Valtiontalous	15
2.1.	Valtion tulot	15
2.1.1.	Tulon ja varallisuuden perusteella kannettavat verot	17
2.1.2.	Liikevaihdon perusteella kannettavat verot ja maksut	18
2.1.3.	Valmisteverot	19
2.1.4.	Muut verot	19
2.1.5.	Muut valtion talousarviotalouden tulot	19
2.1.6.	Verojäämät	20
2.1.7.	Verovalvonta ja jälkitarkastukset	21
2.1.8.	Harmaan talouden torjunta	22
2.2.	Valtion menot	23
Kulutustenmenot	24	
Siirtomenot	25	
Sijoitusmenot	26	
Muut menot	26	
2.3.	Valtiontalouden tasapaino	27
2.4.	Euroopan unionin ja Suomen väliset rahavirrat	29
2.5.	Valtionvelka	31
2.5.1.	Ulkomainen valtionvelka	32
2.5.2.	Kotimainen valtionvelka	33
3.	Hallinnon tuloksellisuus	35
3.1.	Valtioneuvoston kanslia	35
3.2.	Ulkoasiainministeriön hallinnonala	41
3.3.	Oikeusministeriön hallinnonala	53
3.4.	Sisäasiainministeriön hallinnonala	67
3.5.	Puolustusministeriön hallinnonala	83
3.6.	Valtiovarainministeriön hallinnonala	98
3.7.	Opetusministeriön hallinnonala	115
3.8.	Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala	131
3.9.	Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala	142
3.10.	Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala	160
3.11.	Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala	176
3.12.	Työministeriön hallinnonala	190
3.13.	Ympäristöministeriön hallinnonala	206
3.14.	Valtiontalouden tehokkuus ja tuottavuus	221
3.15.	Valtion henkilöstön tila	228
4.	Tilimuistutuskertomus	237
5.	Talousarviolausumat	250
6.	Verojärjestelmän kautta annettava tuki	261
 LIITTEET		
1.	Yhdistelmät valtion talousarvioista ja tilinpäätöksistä vuosilta 2002 ja 2003	269
2.	Talousarvion toteutuminen vuonna 2003	270
3.	Arviomäärärahojen ylitykset vuonna 2003 perusteluineen	271
4.	Valtion veroperusteiden muutokset vuonna 2003	274
5.	Valtion talousarviotalouden henkilöstön määrä	277
6.	Valtion talousarviotalouden henkilöstöä kuvaavia tunnuslukuja	277
7.	Valtion talousarviotalouden palkkausmenot	278
8.	Valtion maksamien eläkeiden lukumäärä ja eläkemenot	278
9.	Valtion talousarviotalouden virkasuhteinen henkilöstö säännöllisen työajan ansioiden ja sukupuolen mukaan marraskuussa 2003	279
10.	Valtion lainananto	280
11.	Valtion korkotukilainat	284
12.	Valtion takaukset	287
13.	Valtionvelka	289
14.	Valtion talousarviotalouden käyttöomaisuusarvopaperit	290
15.	Valtion liiketoiminta	292
16.	Valtion talousarvion ulkopuolella olevat valtion rahastot	297
17.	Nettotulot osakemyynnistä vuonna 2003	298
18.	Valtion tuotto- ja kululaskelma sekä valtion tase	299

Asetelmissa ja taulukoissa käytetyt symbolit

Ei mitään ilmoitettavaa	-	Ennakkoarvio	*
Suure pienempi kuin puolet käytetystä yksiköstä	0	TA = Varsinainen ja lisätalousarviot	
Tietoa ei ole saatu	..	Kukin asetelmien ja taulukoiden luvuista on pyöristetty	
Loogisesti mahdoton esitettäväksi	.	erikseen, mistä aiheutuu, että summat eivät aina täsmää.	

1. TALOUDELLINEN KEHITYS JA TALOUSPOLITIikka

Kansainvälinen talous elpyi v. 2003, ei Eurooppa

Maailmantalouden kasvu nopeutui v. 2003, vaikka Euroopassa kehitys jatkui vaimeana. Vuoden alussa Irakin sodan nopea ratkeaminen lievitti markkinoiden epävarmuutta, ja osakkeiden kurssit kääntyivät vähittäiseen nousuun. Matalista koroista huolimatta epävarmuus taloudesta säilyi, kun Irakin tilanteen rauhoittaminen osoittautui odotettua vaikeammaksi, julkisen talouden alijäämät paisuivat ja USA:n ulkomaankaupan huomattava epätasapaino ei korjautunut. Myös öljyn maailmanmarkkinahinnat kohosivat uudelleen vuoden loppua kohden, kun öljyn tuottajamaat supistivat tuotantoa. USA:ssa kasvu nopeutui yli 3 prosenttiin, mutta Euroopassa kasvu hidastui $\frac{1}{2}$ prosentin tuntumaan – Saksassa kokonaistuotanto polki paikoillaan.

Euron kurssi suhteessa dollariin jatkoi vahvistumistaan v. 2003, mikä johtui kuitenkin pikemmin USA:n markkinoiden ongelmista kuin Euroopan vahvuudesta. Korot laskivat edelleen maailmanlaajuisesti taantuman pitkittymisen ja inflaatiopaineiden hellittämisen takia. Euroalueella inflaatiovauhti oli lähellä tavoitteeksi asetettua 2 %. Rahan määrä kasvoi silti edelleen yli 7 prosentin vauhtia, mikä ylitti selvästi sille asetetun $4\frac{1}{2}$ prosentin viitearvon. Pankkiluottojen kasvuvauhti pysytteli euroalueella vaatimattomassa 5 prosentissa heijastaen talouden yleistä vaimeutta.

EU:n jäsenvaltioiden julkistalouksien ongelmat jatkuivat v. 2003, kun Saksa ja Ranska jo toista vuotta peräkkäin tekivät liiallisen alijäämän eli julkinen alijäämä suhteessa kansantuotteeseen ylitti 3 %. Koko EU-alueen julkisen talouden yhteenlaskettu rahoitusaliijäämä suhteessa BKT:hen kohosi uhkaavan lähelle 3 %.

Suomessa talouskasvu kertomusvuonna vuositasolla hieman hidastui, mutta ylsi lähes 2 prosenttiin. Kasvua piti edelleen yllä erityisesti kotimainen kulutus, mutta myös viennin määrä kasvoi selkeästi vuositasolla edellisvuoden tapaan. Viennin ongelmana olivat kuitenkin heikentyvät hinnat. Investoinnit supistuivat edelleen matalista koroista huolimatta paljolti kannattavuuden heikkenemisen ja kansainväliseen talouteen liittyvien epävarmuuksien takia. Tehdasteollisuuden tuotanto supistui hieman, mutta yksityisten palvelujen kasvu jatkui runsaan 2 prosentin vauhtia.

Heikko talouskehitys ei juurikaan lisännyt avointa työttömyyttä. Työllisyys ja työvoima kuitenkin supistuivat viime vuonna ja hallituksen työllisyystavoitteiden toteuttaminen on osoittautumassa vielä arvioitua vaikeammaksi. Työttömyysaste oli edelleen korkea, 9 %.

Teollisuuden työvoima väheni kertomusvuonna. Osa teollisuustyön vähenemisestä johtuu tuottavuuskehityksestä, mutta osa on seurausta kysynnän kasvun hidastumisesta varsinkin elektroniikkateollisuudessa. Myös kansainvälisen kilpailun kiristyminen ja pyrkimys siirtää tuotantoa lähemmäksi uusia markkina-alueita on heijastanut teollisuuden työpaikkojen määrän kehitykseen. Teollisuuden lisäksi trendinomainen työvoiman vähentymispaine koskee alkutuotantoa, jonka työvoima on tuottavuuskehityksen myötä supistunut tasaisesti jo pitkään.

1. Taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka

Julkisen sektorin kokonaishenkilöstömäärä kasvoi hieman v. 2003. Jatkossa työllisyys voi silti kasvaa lähinnä yksityisessä palvelutuotannossa ja rajoitetussa määrin rakentamisessa. Palvelutuotannossa työllisyyskasvulle on edellytyksiä kotitalouksien ostamien palveluiden lisäksi yritystoimintaa tukevilla palveluilla. Yritykset ovat kasvavassa määrin ulkoistaneet tietojenkäsittely- yms. asiantuntijatehtäviä ja yritystoiminnan tukipalveluista onkin muodostunut keskeinen huippuosaamisen alue.

Hintojen nousuvauhti Suomessa hidastui kertomusvuonna ja kuluttajahintaindeksin muutos jäi vuosikeskiarvona 1,6 prosenttiin, mikä oli alle euroalueen keskitason. Hintavakautta piti yllä joulukuussa 2002 sovittu uusi maltillinen 2-vuotinen sopimus. Reaalinen ansiotaso nousi kertomusvuonna 3 %, minkä lisäksi veronalennukset tukivat käytettävissä olevien tulojen reaalikehitystä. Tehdasteollisuuden hintakilpailukyky oli v. 2003 ennakkotietojen mukaan hieman heikentynyt vuoden 2000 huipputasolta, syynä erityisesti euron vahvistuminen.

Talouspolitiikan tavoitteenasettelu työllisyydessä

Talouspolitiikan päätavoite oli v. 2003 työllisyyden parantaminen ja tämä edellytti toimia, jotka edistivät vakaata talouskasvua, parantavat hyödyke-, pääoma- ja työmarkkinoiden toimivuutta sekä turvaa kansainvälisesti kilpailukykyisen toimintaympäristön. Ongelmat olivat yhteisiä koko euroalueella ja Suomi pyrki myös euroryhmän jäsenenä vaikuttamaan talouspolitiikan suuntaamiseen kestävän kasvun ja työllisyyden edistämiseksi.

Kestävän talouskasvun turvaaminen edellytti budjettiesityksen mukaisesti tiukkaan menojen kasvun hillintään perustuvaa finanssipolitiikkaa, mistä huolimatta varauduttiin julkisen talouden ja valtion ylijäämien supistumiseen. Ylijäämiä alensi osaltaan talouskasvun jääminen hieman alunperin ennakoitua hitaammaksi.

Hitaan talouskasvun takia työllisyyden lisääminen ei sujunut tavoitellusti. Eduskuntavaalien jälkeen uusi hallitusohjelma linjasi keskeisiä rakennepoliittisia uudistustarpeita työllisyyden parantamiseksi sekä muutti finanssipolitiikan mitoitusta.

Hallitusohjelman mukainen talouspolitiikka perustuu osaamisen, yrittäjyyden ja muiden kasvun edellytysten vahvistamiseen. Suomen kilpailukykyä huolehditaan pitäen painopisteinä tutkimuksen ja tuotekehityksen edistämistä, väestön koulutustason kohottamista, vakaan talous- ja ansiokehityksen tukemista jatkamalla tulopoliittista yhteistyötä sekä julkisen sektorin tuottavuuden kehittämistä. Uuden tietotekniikan sovellutusten entistä nopeampi käyttöönotto on kansallinen haaste. Hallitus toteuttaa vaalikauden mittaisen yrittäjyyttä, kasvua ja työllisyyttä tukevan sekä työttömyyttä vähentävän toimenpidekokonaisuuden. Siihen kuuluvat koulutuspolitiikka, T&K- ja muut kasvupanostukset, veropolitiikka, tuki tulopoliittisten ratkaisujen synnylle, työvoimapolitiikan uudistaminen sekä kaksi hallintorajat ylittävää politiikkaohjelmaa. Yrittäjyysohjelmassa koordinoidaan hallituksen yrittäjyyttä tukevia toimia pääpainon ollessa käytännön hankkeiden edistämisessä. Työllisyysohjelman painopiste on rakenteellisen työttömyyden alentamisessa ja työvoiman tarjonnan edistämisessä.

Verotuksen rakennetta kehitetään hallitusohjelman mukaisesti työllisyyttä tukevalla ja yrittäjyyttä edistävällä tavalla ottaen huomioon verotuksen vaikutukset Suomen kykyyn kilpailla yritysten ja niiden avaintoimintojen sijaintipaikkana. Työhön kohdistuvaa verotusta kevennetään alentamalla ansiotulojen verotusta, huojentamalla myöhemmin selvitettävällä tavalla kohdennetusti työnantajamaksuja matalien palkkojen osalta sekä eräillä arvonlisäverotukseen tehtävillä uudistuksilla. Painopiste valtiontalouden liikkumavaran mahdollistamassa verotuksen keventämisessä kohdistuu ansiotuloihin. Pääoma- ja yritysverotusta tarkistetaan veronsaajien asema ratkaisussa turvaten. Yritysverotusta kevennetään Suomen verojärjestelmän kansainvälisen kilpailukyvyn vahvistamiseksi. Osinkoverotusta uudistetaan luopu-

1. Taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka

malla yhtiöveron hyvitysjärjestelmästä ja saattamalla osingot osittain kahdenkertaisen verotuksen piiriin pk -yritysten ja niiden maksamien osinkojen verotusta kuitenkin kiristämättä.

Hallitusohjelmassa muutettiin valtiontalouden ylijäämätavoitetta. Syksyllä 2002, vuoden 2003 TMAE:ssa todettiin vielä, että valtiontalouden ylijäämän tulisi kuluvan vuosikymmenen aikana olla keskimäärin 1,5–2 % suhteessa bruttokansantuotteeseen, joskin tämän tavoitteen saavuttamisen todettiin olennaisesti vaikeutuneen. Kevään 2003 hallitusohjelmassa tavoitteeksi asetettiin tasapaino normaalin talouskasvun olosuhteissa, heikentyneiden kehitysarvioiden vuoksi. Työllisyys on jäänyt jälkeen tavoitellusta urasta, osittain kansainvälisen talouden ongelmien vuoksi.

1. Kansantalouden kehitys

	2003 ^{a)}	2002	2003 ^{a)}	(TAE03 ennuste)
	Miljardia euroa	Määrän muutos, %		
BKT	143	2,3	1,9	2,8
Tuonti	43	1,9	0,9	3,1
Vienti	43	2,2	2,7	4,5
Yksityinen kulutus	75	1,5	3,6	2,5
Julkinen kulutus	32	3,8	0,7	1,4
Yksityiset investoinnit	22	-4,6	-3,9	1,3
Julkiset investoinnit	4	6,6	7,1	-4,4
Kotimainen kysyntä	133	0,8	1,8	2,0

a) Tilastokeskuksen ennakkoluvut helmikuulta 2004.

	2001	2002	2003 ^{b)}	(TAE03 ennuste)
Vaihtotase, miljardia euroa	9,4	10,3	7,9	10,3
Ansiotasoindeksin muutos, %	4,5	3,5	3,9	3,5
Kuluttajahintaindeksin muutos, %	2,6	1,6	0,9	2,0
Työttömyysaste, %	9,1	9,1	9,0	9,5
Lyhyet korot (3 kk Euribor), %	4,3	3,3	2,4	4,0
Pitkät korot (valtion obligaatiot 10 v), %	5,0	5,0	4,1	5,2

Suhteessa bruttokansantuotteeseen, %

Veroaste	45,8	45,8	44,5	43,7
Julkiset menot	49,2	50,1	50,6	49,3
Julkisyhteisöjen EMU -velka	43,9	42,6	45,3	42,4
Valtionvelka	45,6	42,4	44,1	42,3

b) Tilastokeskuksen ennakkoluvut helmikuulta 2004.

2. Bruttokansantuote-ennusteiden osuminen 2003

Ennusteajankohta / Ennusteen laatija	2002 IX	2003 III	2003 V	2003 IX	Ennakkoluku maaliskuu 04
			%		
VM	2,8	2,3	1,8	1,2	1,9
ETLA	3,7	2,7	1,8	1,4	
SP	2,9	1,7	1,7	1,3	
Sampo	3,0	2,2	2,2	1,5	

1. Taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka

Kansantalouden ja julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyyttä on olennaisesti parantanut eläkejärjestelmien uudistaminen, joka aloitetaan asteittain vuodesta 2005 lukien. Yksityisten alojen eläkejärjestelmiä koskeva lainsäädäntö hyväksyttiin kertomusvuoden kesällä, valtion ja kuntien osalta päätökset lykkäytyivät myöhemmäksi. Uudistuksilla pyritään keskimääräistä eläkkeelle jäämistä myöhentämään parilla vuodella.

Ennustevirheet pienentyneet

Syyskuussa 2002 eduskunnalle annettu vuoden 2003 talousarvioesitys pohjautui 2,8 prosentin BKT:n kasvuarviolle, kun toteutuma ennakkotilaston mukaan jäi 1,9 prosenttiin. Tarkistus alaspäin johtui osittain siitä, että myös edellisten vuosien talouskasvutilastoja korjattiin – vuoden 2001 sekä vuoden 2002 kasvu korjautui parempaan suuntaan. Eri ennustelaitokset olivat analyyseissa lähellä toisiaan. Kesällä 2003 Jyväskylän yliopiston järjestämässä ennustevertailussa valtionvarainministeriö todettiin silloisten ennakkotilastojen valossa parhaaksi. Suuri osa ennustevirheestä johtui aikaisempien vuosien tapaan viennistä ja teollisuustuotannosta, joiden seuraamista ja ennustamista on vaikeuttanut myös volyyymi- ja hintakomponentin toisistaan erottaminen nopean laadullisen muutoksen takia. Kansainvälinen markkinakehitys oli mm. Irakin sodan ja sen jälkiseurausten takia hankalasti ennakoitavissa. Kotimaisen kysynnän ennustaminen oli sitä vastoin selkeämpää mm. 2-vuotisen tulosopimuksen ja veroratkaisujen myötä.

Julkisen talouden ylijäämä laskussa

Julkisen talouden rahoitusylijäämä suhteessa kansantuotteeseen v. 2003 aleni, mutta oli vielä yli 2 % suhteessa kansantuotteeseen eli ennakkolukujen mukaan euroalueen suurin. Toteutunut ylijäämä oli kuitenkin ennakoitua, 2,7 %, pienempi. Kertaluonteiset tekijät kasasivat verokertymiä myös vuodelle 2003 ja veroaste pysyi korkeana, vaikka sen oli budjettiesityksessä arvioitu alenevan yli prosenttiyksiköllä. Julkisten menojen suhde kansantuotteeseen kohosi yhtälailla ennakoidun alenemisen sijasta. Menoja kasvattivat eduskuntavaalien jälkeiset uudet valtiontaloutta koskevat päätökset, vaikka koromenot supistuivat selvästi. Kuntien menoja kasvattivat palvelutason parantamistarve sekä palkkojen odotettua suuremmat tarkistukset. Valtiolle kirjautui ennakkolukujen mukaan 0,3 prosentin suuruinen ylijäämä, mikä oli lähes ennakoidun suuruinen. Uutta velkaa kuitenkin otettiin 1 mrd. euroa. Kuntien alijäämä oli myös lähellä ennustettua, eikä työeläkelaitosten 2,6 prosentin ylijäämääkään jäänyt paljoa ennustettua pienemmäksi.

Julkisen talouden suhteellisen suurina pysyneet tulot johtuivat osaltaan vientiteollisuuden kannattavuuden ja pörssikurssien huikeasta kohoamisesta 1990-luvun lopulla ja v. 2000, mikä vielä kertomusvuonna piti tähän pohjautuvat suhdanneherkät verotulot viiveiden takia korkealla tasolla. Työn verotuksen rakenteellista keventämistä jatkettiin eduskuntavaalien jälkeen työllisyyden parantamiseksi, mitä voitiin perustella sekä rakenne- että suhdannepolitiikalla.

Talouspolitiikassa on jatkuvasti korostunut pidemmän tähtäimen rakennepoliittinen linja, jossa markkinoiden toimivuutta parannetaan lisäämällä työn tekemisen ja työn teettämisen kannattavuutta sekä edistämällä kilpailua. Erityisen tärkeä rooli v. 2003 tässä oli työhön kohdistuvilla veronkevennyksillä. Näillä oli osaltaan luotu edellytykset edellisen vuoden lopulla solmittuihin maltillisiin palkkaratkaisuihin.

Vakausohjelman tarkistuksessa marraskuussa 2003 Suomen kansantalouden ja myös julkisen sektorin keskipitkän aikavälin näkymiä korjattiin alaspäin. Laskelmien mukaan julkisyhteisöjen ylijäämä pienenee ja valtion ja paikallishallinnon ennakoitaan lähivuosina olevan alijäämäisiä.

3. Julkisyhteisöjen nettoluotonanto

	1999	2000	2001	2002	2003*
	Suhteessa bruttokansantuotteeseen, %				
Nettoluotonanto	2,2	7,1	5,2	4,3	2,1
Valtionhallinto	-0,8	3,4	2,0	1,4	0,3
Paikallishallinto	-0,1	0,3	-0,4	-0,2	-0,5
Sosiaaliturvarahastot	3,1	3,4	3,6	3,0	2,4

EU:n rakennepoliittiset painotukset tukivat tasapainoista talouskehitystä

Suomi jatkoi kertomusvuonna aktiivista linjaansa EU:ssa. Suomi tuki voimakkaasti aikaisempien päätösten mukaisia toimia, joilla edistetään työllisyyttä ja tasapainoista talouskasvua Euroopassa. Tämä oli sitäkin tärkeämpää, koska työllisyys oli heikkenemässä.

Vuoden 2003 aikana euromaiden yhteenlaskettu julkisen talouden alijäämä kohosi 2,7 prosenttiin ja velkasuhde nousi 70 prosenttiin. Tämä aiheutui laskusuhdanteen pitkittymisestä ja siitä, että suurten jäsenvaltioiden – Saksan ja Ranskan alijäämät – kohosivat liki 4 prosenttiin. Näiden maiden osalta käynnistettiin ns. liiallisten alijäämien menettelyt, jonka mukaisesti ao. maiden on ryhdyttävä toimiin julkisen talouden tasapainottamiseksi. Talouskehityksen elpyessä verrattain hitaasti on näissä maissa julkista taloutta tervehdytettävä vielä useita vuosia, ennen kuin vakaussopimuksen mukainen tavoite “lähellä tasapainoa tai ylijäämä” saavutetaan. Lyhyen ajan tasapainon kehitystäkin ongelmallisempaa on se, että keskeisissä maissa velkaantuminen on lähtenyt uudelleen selvään nousuun eikä selkeää käännekohtaa ole näkyvissä.

4. Talouden tasapaino EU-maissa

	Inflaatio	Korkotaso	Julkinen sektori			
			Rahoitusjäämä		Bruttovelka	
	2003	2003	2002*	2003*	2002*	2003*
		%	Suhteessa bruttokansantuotteeseen, %			
Saksa	1,0	4,1	-3,5	-3,9	60,8	64,2
Ranska	2,2	4,1	-3,2	-4,1	58,6	63,0
Italia	2,8	4,2	-2,3	-2,4	108,0	106,2
Iso-Britannia	1,4	4,5	-1,6	-2,8	38,5	39,9
Espanja	3,1	4,1	0,0	0,3	54,6	50,8
Alankomaat	2,2	4,1	-1,9	-3,2	52,6	54,8
Belgia	1,5	4,1	0,1	0,2	105,8	100,5
Itävalta	1,3	4,1	-0,2	-1,1	66,6	65,0
Ruotsi	2,3	4,6	0,0	0,7	52,6	51,9
Tanska	2,0	4,3	1,7	1,5	47,2	45,0
Suomi	1,3	4,1	4,3	2,1	42,6	45,3
Portugali	3,3	4,2	-2,7	-2,8	58,1	59,4
Kreikka	3,4	4,2	-1,4	-3,0	104,7	103,0
Irlanti	4,0	4,1	-0,2	0,2	32,3	32,0
Luxemburg	2,5	4,1	2,7	-0,1	5,7	4,9

Lähde: Euroopan komissio, Tilastokeskus sekä Suomen Pankki.

Inflaatio: Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi.

Korkotaso: Pitkäaikainen korko (valtion obligaatiot).

1. Taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka

Euroaluetta koskevat julkisen talouden kestävyystavoitteet ovat nyt entistä etäämpänä. Samalla on osittain epäonnistuttu työllisyysasteen nostamisessa tavoitteiden mukaisesti ja T&K -panostusten nostamisessa, joten kestävä kasvun edellytykset uhkaavat heikentyä. Toisaalta erityisesti suurissa maissa on käynnistetty työmarkkinoiden toimintaa sekä eläke- ja terveydenhuoltojärjestelmien rahoitusta koskevia laajoja uudistuksia, joilla tulee toteutuessaan olemaan myönteisiä vaikutuksia pitkän aikavälin kestävyYTEEN.

Talouskasvun edellytysten parantamiseksi käynnistettiin kertomusvuonna Italian puheenjohtajakaudella ns. kasvualoite, jossa kiinnitetään huomiota erityisesti julkiseen infrastruktuuriin ja tutkimus- ja tuotekehityspanostuksiin. Sisämarkkinoiden toiminnan tehostamisella ja syventämisellä (rahoitusmarkkinat, palvelut) tulee olemaan keskeinen merkitys Euroopan kilpailukyvyille, jonka kohentamisesta on tullut yhä ajankohtaisempi haaste. Globalisoitumisen myötä erityisesti Aasiasta tuleva lisääntyvä kansainvälinen kilpailu on suunnannut kaikissa jäsenvaltioissa huomion rakenteisiin ja kilpailukyvyn puutteisiin, jonka haittavaikutuksia euron vahvistuminen on osaltaan lisännyt. Tämä saattaa vaikeuttaa Euroopan mahdollisuuksia saada täysimääräinen hyöty kansainvälisen talouden elpymisestä.

Talouspolitiikka ulkopuolisten arvioiden perusteella onnistunutta

Kansainväliset arviot Suomen taloudesta ja saavutetuista rakennepoliittisista edistysaskelista pysyvät edelleen myönteisinä. Suomelle annetut talouspoliittiset suositukset olivat lähellä Suomen hallituksen omia linjanvetoja. EU:n, OECD:n ja IMF:n Suomea koskevat katsaukset paneutuivat Suomen talouskehitykseen ja talouspolitiikkaan vahvasti rakennepoliittisin painotuksin. Esiin nostettiin markkinoita koskevat rakenteelliset jäykkyydet ja kilpailun riittämättömyys, korkea verotusaste, suuri julkinen sektori sekä väestön ikääntymisestä aiheutuvat kustannuspaineet pitkällä aikavälillä.

Keskeiset luokituslaitokset sijoittivat Suomen valtion luottokelpoisuuden korkeimpaan mahdolliseen luokkaan AAA:han, mihin vaikutti sekä kansantalouden enimmäkseen tasapainoinen tilanne että onnistunut talouspolitiikka. Erityisen hyvän vaikutuksen luokituslaitoksiin on tehnyt Suomen todistettu kyky selviytyä kriisitilanteista sekä poliittinen yksimielisyys varautumisesta väestön ikääntymisestä aiheutuviin taloudellisiin vaikutuksiin. Yhtälailla myönteisiä arvioita Suomi sai kansainvälisissä kilpailukykyraporteissa. World Economic Forum ja IMD katsoivat molemmat Suomen kilpailukyvyn olevan maailman huippua, vaikka korkea työttömyys ja suorien sijoitusten suhteellinen vähäisyys painavat arvosanaa.

Kansainvälisten järjestöjen suositukset:

EU:n talouspolitiikan laajat suuntaviivat keväällä 2003

Suomea koskevat talouspoliittiset haasteet ovat kahtalaisia. Ensimmäiseksi EU nostaa suuren rakennetyöttömyyden alentamisen ja vanhempien ikäluokkien työllisyysasteen nostamisen. Toiseksi keskeiseksi haasteeksi nousee kilpailun lisääminen eräillä sektoreilla sekä julkisen sektorin tehokkuuden nostaminen.

EU toteaa Suomen 70 prosentin työllisyysastetavoitteen vaikeaksi saavuttaa demografisten rajoitusten takia. Tämän vuoksi nostetaan erityisesti esille työvoiman tarjonnan lisääminen pidentämällä vanhempien ikäluokkien työssäoloaika. EU toteaa toimenpiteet, joilla tähän pyritään, erityisesti työn verotuksen keventämisen, aktiivisen työvoimapolitiikan kehittämisen, ennenaikaisen eläkkeelle jäämisen sääntöjen tiukentamisen sekä 60 prosentin eläkekaton poistamisen. EU kritisoi

silti edelleen työttömyysetujen liiallista anteliaisuutta sekä eläkeuudistuksen pitkää sopeutumis-kautta.

Kilpailun puutteet katsotaan erääksi keskeiseksi syyksi Suomen korkeaan hintatasoon. Lisäksi kilpailun lisäämisen kautta voidaan parantaa tuottavuutta. Erityisesti verkkojen kautta toimivat elinkeinot nostetaan esille, mutta myös suuren julkisen sektorin rooli palvelujen tarjoajana, mikä johdattaa kilpailun vähäisyyteen. Julkisen sektorin suuruus ja kireä verotus todetaan lisäksi riskiksi julkiselle sektorille, mitä voidaan vähentää tehostamalla julkisen sektorin toimintaa.

EU suosittelee Suomelle

- verojen ja etuuksien kehittämistä entistä kannustavampaan suuntaan
- työehtoneuvottelujen kehittämistä siten, että palkat ja tuottavuus kytkeytyisivät paremmin yhteen
- verkkoelinkeinojen ja palvelujen kilpailun lisäämistä
- julkisen sektorin tehokkuuden lisäämistä
- menosääntöjen kehittämistä julkisella sektorilla

OECD, vuoden 2003 maakatsaus

OECD pitää Suomen talouden tähänastista selviytymistä ja näkymiä varsin hyvinä. Talouskasvun kestävä elpyminen edellyttää kuitenkin puuttumista eräisiin merkittäviin rakenneongelmiin, joista keskeinen on väestön nopea ikääntyminen. Tätä kautta kohoa esiin myös finanssipolitiikan mitoitus julkisen talouden kestävyysvarmistamiseksi. Keskeiseksi haasteeksi kohoa työttömyyden alentaminen ja työllisyysasteen nosto. Veroasteen alentamisella, kannustinjärjestelmän parantamisella ja eläkeuudistuksella on tässä keskeinen asema. OECD kiinnittää huomiota myös talouskasvun perustan laajentamistarpeeseen ja ympäristötavoitteiden kustannustehokkaisiin ratkaisuihin.

Rakennetyöttömyyden alentamisessa OECD suosittelee erityisesti työpaikkojen luomista vähemmän koulutetuille. Tämä edellyttää verotukea ja etuuksien kannustavuuden lisäämistä, mutta työllisyyden parantumisen kautta julkisissa menoissa syntyisi silti säästöjä.

Julkisen talouden hoidossa OECD suosittelee menojen tiukkaa kontrollia, missä auttavat sekä menosääntöjen luominen että julkisen toiminnan tehostaminen. Tehostamismahdollisuuksia nähdään olevan erityisesti terveydenhoidossa ja koulusektorissa. Keinona kustannustehokkuuden parantamisessa tuodaan esiin ulkoistaminen, jolloin samalla voidaan edistää kilpailua ja yksityistä elinkeinotoimintaa.

Ympäristöpolitiikassa OECD toteaa, että uuden ydinvoimalaitoksen rakentamisen salliminen helpottaa olennaisesti päästötavoitteiden saavuttamista. Kustannustehokkaita ratkaisuja etsittäessä OECD suosittelee nykyistä tasapuolisempaa ja pitkäaikaiset vaikutukset paremmin huomioon ottavaa menettelyä hiilidioksidipäästöjen verotuksessa. OECD suosittelee markkinaehtoisia välineitä myös muiden kuin hiilidioksidipäästöjen kurissapitämiseksi.

IMF:n suositukset 2003

IMF:n mukaan suuri työttömyysaste on merkki siitä, että uudistuspyrkimyksiä tarvitaan yhä, vaikka Suomen talous on kehittynyt erittäin voimakkaasti 1990-luvun alun laman jälkeen. Suomen väestön nopeaan ikääntymiseen tulee myös kiinnittää huomiota. Keskeistä on tukea talouden ja työllisyyden kasvua keskipitkällä aikavälillä sekä turvata julkisen talouden hyvä rahoitusasema

1. Taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka

pitkällä aikavälillä. Tämä edellyttää mm. tarvetta edistää työnteon kannustimia, uudistaa eläkejärjestelmää ja keventämällä työhön kohdistuvaa verotusta. Tärkeä on myös ylläpitää julkista menokuria, jotta uskottavat veronkevennykset ovat mahdollisia vaarantamatta julkisen talouden rahoitusasemaa. Talouskasvuun ja julkisen talouden kestäväyyteen vaikuttaakin ratkaisevasti se, miten nämä toimet saadaan nivottua yhteen.

- On erittäin tärkeää, että rakenteellisia toimia ryhdytään toteuttamaan välittömästi, jotta tavoite lisätä työllisyyttä 100 000 hengellä on mahdollisimman realistinen.
- Jos julkisen talouden verotulot osoittautuvat suuremmiksi kuin mitä hallitus nyt ennakoi, ne tulisi käyttää velan vähentämiseen ja julkisen talouden ylijäämän kasvattamiseen. Väestön ikääntymistä silmällä pitäen on erityisen tärkeää, että julkisen talouden ylijäämä pyritään pitämään vähintään 4 prosentissa BKT:stä keskipitkällä aikavälillä nykyisten kasvuarvioiden mukaan.
- Vaikka julkisille menoille asetetut ylärajat ovat monessa mielessä tervetulleita, joitakin muutoksia on syytä harkita, kuten esim. rajojen nivomista osaksi eduskunnan säännöllistä budjetti-prosessia sekä siirtymistä reaalista menorajoista nimellisiin.
- Kun otetaan huomioon aiempien menorajojen ylitykset sekä menojen kasvun suuruus viime vuosina, voi olla syytä alentaa nykyisiä menorajoja ja pidättäytyä aluksi veronkevennyksistä, kunnes menot on saatu vakuuttavasti hallintaan.
- Vuoden 2002 eläke- ja työmarkkinauudistusten lisäksi olisi syytä ryhtyä lisätoimiin, jotka kohentaisivat työllisyyttä entisestään mm. nostamalla tosiasiallista eläkeikää, joka on nyt alhainen. Ilman merkittäviä rahoitusylijämiä keskipitkällä aikavälillä eläkkeensaajille maksettavia etuuksia on ehkä tarpeen pienentää tulevaisuudessa, jos halutaan välttää verotuksen ja työnteekijämaksujen huomattavaa kiristämistä.

2. VALTIONTALOUS

2.1. VALTION TULOT

Valtion talousarvioletalouden tulot, pois lukien valtion nettolainanotto ja velanhallinta, olivat kertomusvuonna 35 340 milj. euroa. Tulot pienenevät edellisvuodesta lähes 3 %, johon vaikutti keskeisesti osakemyyntitulojen jääminen runsaan miljardin pienemmiksi kuin edellisenä vuonna. Verojen ja veronluonteisten tulojen kertymä oli lähes sama kuin v. 2002. Verotulojen kasvua hidastivat mittavat veronkevennykset ja Kansaneläkelaitoksen rahoitukseen suunnatun arvonlisäveron tuoton suoran tuloutuksen nosto.

Nettolainanotto ja velanhallinta mukaan lukien valtion talousarvioletalouden tulot olivat kertomusvuonna 36 413 milj. euroa, eli lähes saman verran kun edellisenä vuonna.

Valtion talousarvion tulot

Hallituksen esitys vuoden 2003 talousarvion tuloiksi ilman lainanottoa oli täydentävät esitykset mukaan lukien 35 317 milj. euroa. Eduskuntakäsittelyssä tuloarvio kasvoi nettomääräisesti 2,5 milj. eurolla, kun arpajaisveron tuottoarviota alennettiin 7,5 milj. eurolla, johtuen alemmasta raha-automaattien ja kasinopelien pitämisestä suoritettavasta arpajaisverokannasta, ja Raha-automaattiyhdistyksen voiton tuloutusta korotettiin 10 milj. eurolla. Kokonaistulojen määrän arviointi onnistui jo varsinaisessa talousarviossa hyvin tarkasti sillä tilinpäätöksessä toteutuneet tulot yhteensä ylittivät varsinaisen talousarvion tulot vain 22 milj. eurolla. Sen sijaan toteutuneiden tulojen sisäinen jakauma painotui voimakkaammin verotuloihin kuin talousarviossa ennakoitiin.

Vuoden 2003 aikana annettiin kaksi lisätalousarviota, joissa korotettiin varsinaisten tulojen arviota nettomääräisesti yhteensä 43 milj. eurolla. Lisäksi talousarvion katteeksi merkittiin toisessa lisätalousarviossa lain sallima enimmäismäärä 998 milj. euroa vuoden 2002 tilinpäätöksen kumulatiivisesta ylijäämästä. Tällä katettiin pääosa budjetin teknisestä kattamistarpeesta, joka syntyi siirryttäessä

5. Tuloarvio sekä tulot tilinpäätöksen mukaan 2003

	Esitys tulo- arvioksi	Hyväksytty tuloarvio	Hyväksytyt lisäykset ja vähennykset Miljoonaa euroa	Tuloarviot yhteensä	Tilin- päätös
Os. 11 Verot ja veronluonteiset tulot	30 123	30 116	-165	29 950	30 263
Os. 12 Sekalaiset tulot	4 156	4 166	116	4 282	3 920
Os. 13 Korkotulot ja voiton tuloutukset	892	892	93	985	994
Os. 15 Lainat (pl. nettolainanotto ja velanhallinta) ..	146	146	-	146	162
Ylijäämän käyttö	-	-	998	998	-
Yhteensä (pl. nettolainanotto ja velanhallinta)	35 317	35 320	1 041	36 361	35 340
Nettolainanotto ja velanhallinta	373	436	620	1 056	1 073
Yhteensä	35 691	35 756	1 662	37 417	36 413

2.1. Valtion tulot

nykyisestä korkomenojen maksuperusteisesta budjetoinnista käytäntöön, jossa korkomenot kohdennetaan siihen ajanjaksoon, jolta korko on kertynyt.

Eduskunnan kesäkuussa hyväksymässä I lisätalousarviossa tuloarviota alennettiin nettomääräisesti 151 milj. eurolla. Verotuottoarviota alennettiin nettomääräisesti 387 milj. eurolla. Tulo- ja varalli-

6. Valtion talousarviotalouden tulot tulolajeittain

Tulolaji	2001	2002	2003	Muutos 2003/2002 %
	Miljoonaa euroa			
Tulon ja varallisuuden perusteella kannettavat verot	12 743	13 238	12 439	-6
Tulo- ja varallisuusvero	12 140	12 519	11 812	-6
Korkotulojen lähdevero	218	268	216	-19
Perintö- ja lahjaverot	385	452	411	-9
Liikevaihdon perusteella kannettavat verot ja maksut	10 225	10 232	10 769	5
Arvonlisävero	9 777	9 756	10 264	5
Eräistä vakuutusmaksuista suoritettava vero	355	374	396	6
Apteekkimaksut	93	103	108	5
Valmisteverot	4 572	4 729	4 858	3
Tupakkaverot	597	600	592	-1
Alkoholijuomaverot	1 290	1 338	1 364	2
Virvoitusjuomaverot	33	35	37	6
Energiaverot	2 652	2 756	2 865	4
Muut verot	1 822	1 953	2 178	12
Leimaverot	2	1	-	-
Autoverot	922	1 023	1 207	18
Moottoriajoneuvoverot	208	218	230	6
Varainsiirtoverot	340	338	337	0
Arpajaisverot	91	107	120	12
Ajoneuvoverot	227	233	243	4
Jäteverot	31	32	41	28
Muut veronluonteiset tulot	2	5	19	-
Lästimaksut	1	1	1	0
Rataverot	-	-	13	-
Öljyjättemaksu	3	4	3	-25
Muut verotulot	-2	1	3	-
Verot ja veronluonteiset tulot yhteensä	29 365	30 158	30 263	0
Sekalaiset tulot	4 491	4 972	3 920	-21
Korkotulot ja voiton tuloutukset	1 372	1 065	994	-7
Valtiolle takaisinmaksetut lainat	198	158	162	3
Tulot ilman lainanottoa	35 426	36 353	35 340	-3
Lainanotto	-	-	1 073	-
TULOT YHTEENSÄ	35 426	36 353	36 413	0

suusveron tuottoarviota alennettiin 400 milj. eurolla johtuen ensimmäisen lisätalousarvion yhteydessä päätetyistä ansiotuloverokevennyksistä ja ansio- ja pääomatuloverojen tilityksissä sovellettavan valtion jako-osuuden alenemisesta. Sekalaisten tulojen arviota korotettiin 39 milj. eurolla, josta 27 milj. euroa johtui Euroopan aluekehitysrahastosta saatavien tulojen arvion nostamisesta. Arviota korkotuloista ja voiton tuloutuksista nostettiin nettomääräisesti 198 milj. eurolla. Osinkotuloarviota nostettiin 209 milj. eurolla kertymätietojen perusteella. Suomen Pankin voiton tuloutus jäi 18 milj. euroa varsinaisessa talousarviossa ennakoitua alemmaksi.

Eduskunnan marraskuussa hyväksymässä II lisätalousarviossa varsinaisten tulojen arviota nostettiin täydentävä esitys mukaan lukien nettomääräisesti 194 milj. eurolla. Lisäksi merkittiin talousarvion katteeksi edellä mainittu 998 milj. euron erä tilinpäätösylijäämää. Verotuottoarviota nostettiin nettomääräisesti 222 milj. eurolla. Autoveron tuottoarviota korotettiin 250 milj. eurolla toteutuneiden kertymätietojen ja tarkentuneiden myyntiarvioiden perusteella. Arvonlisäveron tuottoarviota nostettiin 160 milj. eurolla, johon vaikutti toteutuneet kertymätiedot ja odotettua nopeampi autokaupan kasvu. Yhteisöveron tuottoarviota alennettiin 150 milj. eurolla vuoden 2002 lopullisesta verotuksesta saatujen ennakkotietojen perusteella. Sekalaisten tulojen arviota nostettiin 77 milj. eurolla. Euroopan sosiaalirahastosta saatavia tuloja koskevaa arviota nostettiin 49 milj. eurolla ja Euroopan unionin maatalouden ohjaus- ja tukirahaston ohjelmaosastosta saatavien tulojen arviota 8 milj. eurolla. Lisäykset johtuivat pääasiassa rahasto-ohjelmakauden 1995–1999 sulkemisen viivästyisestä ja loppumaksupyyntöjen lykkääntymisestä vuodelle 2003 vuoden 2002 sijaan. Arviota valtion vakuusrahaston tuloutuksesta nostettiin 10 milj. eurolla. Arviota korkotuloista ja voiton tuloutuksista alennettiin 105 milj. eurolla Valtiokonttorin omassa hallussa olleen valtionvelan poistamisen johdosta.

Tilinpäätöksessä valtion talousarvion (lisätalousarviot mukaan lukien) tulot olivat 35 340 milj. euroa eli 24 milj. euroa talousarvion varsinaisia tuloja pienemmät. Verotulot toteutuivat 313 milj. euroa budjetoitua arviota korkeampina. Arvonlisäveron tuottoa kertyi 289 milj. euroa arvioitua enemmän. Autoveron tuotto toteutui 107 milj. euroa budjetoitua korkeampana. Valmisteverojen tuotto oli 62 milj. euroa budjetoitua pienempi. Sekalaiset tulot olivat nettomääräisesti 362 milj. euroa arvioitua pienemmät, mistä suurin osa johtui osakemyynneistä saatavien tulojen jäämisestä 224 milj. euroa budjetoitua pienemmiksi. Korkotuloja ja voiton tuloutuksia kertyi 10 milj. euroa budjetoitua enemmän.

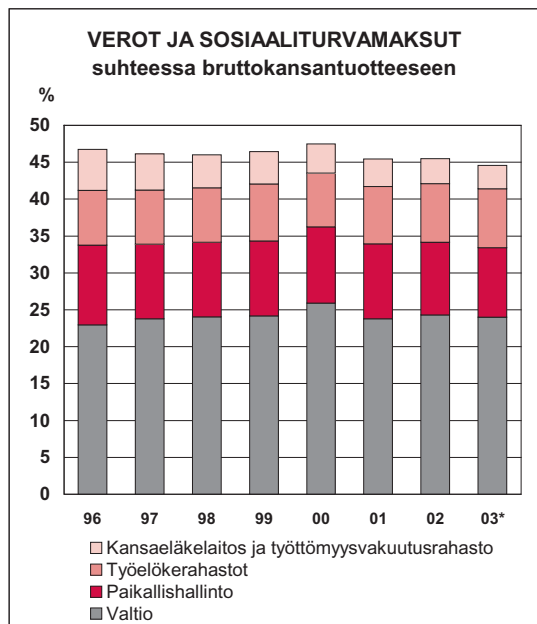
2.1.1. Tulon ja varallisuuden perusteella kannettavat verot

Tulo- ja varallisuusveroa kertyi valtiolle kertomusvuonna yhteensä 11 812 milj. euroa. Kertymä pieneni noin 5½ % vuodesta 2002. Ansio- ja pääomatuloista maksettavien verojen tuotto aleni noin 2½ % ja yhteisöveron tuotto aleni yli 10 % edellisvuodesta.

Ansiotulojen verotusta kevennettiin sekä vuoden 2003 varsinaisessa talousarviossa, että vuoden 2003 ensimmäisessä lisätalousarviossa. Verokevennysten valtion verotuloja vähentävä välitön vaikutus oli yhteensä noin 0,5 mrd. euroa. Valtion tuloveroasteikon marginaaliveroprosentteja alennettiin kaikissa tuloluokissa yhdellä prosenttiyksiköllä ja valtion tuloveroasteikon alin tuloraja nousi 100 eurolla 11 600 euroon. Valtion- ja kunnallisverotuksessa myönnettävän tulonhankkimisvähennyksen enimmäismäärää korotettiin 460 eurosta 590 euroon. Lisäksi kunnallisverotuksen ansiotulovähennyksen enimmäismäärää nostettiin 2 140 eurosta 2 550 euroon. Kotitalouksien työllistämismahdollisuuksien parantamiseksi tuloverosta vähennettävän kotitalousvähennyksen enimmäismäärää korotettiin 250 eurolla vuodessa. Korotuksen jälkeen vähennyksen enimmäismäärä on 1 150 euroa vuodessa. Lisäksi kotitalousvähennyksen soveltamisaluetta laajennettiin. Palkkasumma kasvoi kertomusvuonna 2,8 %.

2.1. Valtion tulot

Kuvio 1.

Valtion osuus ansio- ja pääomatuloveroista aleni hieman vuodesta 2002. Lisäksi verovuoden 2002 ansio- ja pääomatuloverojen tilityksissä sovellettavia jako-osuuksia oikaistiin toisen kerran vuoden 2003 alussa, jolloin valtiolta siirtyi noin 200 milj. euroa muille veronsaajille.

Yhteisöveron tuoton aleneminen v. 2003 selittyy osittain verokertymien ajoittumisella: eräiden yritysjärjestelyjen seurauksena osa vuoden 2001 yhteisöverosta jaksottui alkuvuodelle 2002. Lisäksi vuoden 2002 maksuunpantu yhteisövero oli odotettua alempi, pudoten lähes 10 % vuoden 2001 tasosta, jolloin ennakonpalautukset olivat suuremmat kuin jäännösverot, mikä vaikutti alentavasti vuoden 2003 yhteisöveron tuottoon.

Valtion osuutta yhteisöveron tuotosta nostettiin 3,47 prosenttiyksiköllä kuntien osuuden alennuessa vastaavasti. Muutokset aiheutuivat pääosin valtionosuusjärjestelmän verotulotasauksesta sekä siitä, että kuntien arvonlisäveron palautusten takaisinperinnästä luopuminen vaikutti v. 2003 ensimmäisen kerran täysimääräisenä. Valtion jako-

osuus yhteisöverosta v. 2003 oli 78,55 %, kuntien 19,75 % ja seurakuntien 1,70 %.

Korkotulojen lähdeveron tuotto pieneni lähes 20 % vuodesta 2002. Tähän vaikutti ennen kaikkea korkotason pitkään jatkunut aleneminen.

Vuoden 2002 tuloihin kohdistunut lopullinen verotus valmistui marraskuun alussa 2003. Vuodelle 2002 määrättiin valtion tulo- ja varallisuusveroa, kunnallisveroa, kirkollisveroa, sairausvakuutusmaksua ja yhteisöveroa yhteensä 26 mrd. euroa eli 0,1 % vähemmän kuin vuodelta 2001 toimitetussa verotuksessa. Tästä luonnollisten henkilöiden tuloverot olivat 20,8 mrd. euroa, mikä oli 2 % enemmän kuin edellisvuonna. Yhteisöveron määrä oli 5,2 mrd. euroa, mikä oli 8 % vuoden 2001 määrää pienempi. Luonnollisille henkilöille määrätystä verosta valtion osuus oli 7,7 mrd. euroa eli 37 %. Yhteisöverosta valtion osuus oli 3,9 mrd. euroa eli 75 %.

Kotitalouksille maksetut palautukset olivat yhteensä 1,3 mrd. euroa ja perittävät jäännösverot 0,9 mrd. euroa. Yhteisöille palautettava määrä oli 0,4 mrd. euroa ja yhteisöiltä perittävät jäännösverot 0,3 mrd. euroa.

2.1.2. Liikevaihdon perusteella kannettavat verot ja maksut

Valtion arvonlisäveron tuotto oli kertomusvuonna 10 264 milj. euroa. Tuotto kasvoi näin 5,2 % edellisestä vuodesta vaikka valtion tuloutusta Kansaneläkelaitokselle nostettiin 300 milj. eurolla 1 000 milj. euroon. Arvonlisäverotuoton kehityksen kannalta olennainen kotitalouksien kulutuksen arvo kasvoi 5,3 % kertomusvuonna, mikä oli nopein vuosittainen kasvu sitten vuoden 2000. Lisäksi kulutus suuntautui kestokulutushyödykkeisiin, joita verotetaan vakioverokannan mukaisesti.

Eräistä vakuutusmaksuista suoritettavien verojen kertymä kasvoi kertomusvuoden aikana 5,8 %, eli lähes yhtä paljon kuin edellisenä vuonna. Apteekkien liikevaihdon perusteella määräytyvät apteekkimaksut kasvoivat puolestaan 4,9 %. Kasvu apteekkimaksuissa lähes puolittui vuoden 2002 tasosta. Apteekkariliiton ennakkotietojen mukaan apteekkien myynnin kasvu hidastui noin 6 prosenttiin v. 2003, kun se edellisvuonna oli 9,5 %. Apteekkien myynnin kasvua hillitsi huhtikuussa käyttöön tullut lääkevaihtokäytäntö ja sen synnyttämä vaihtokelpoisten lääkkeiden hintojen halpeneminen. Kummankaan veromuodon veroperusteita ei muutettu.

2.1.3. Valmisteverot

Valmisteveroja kertyi 4 858 milj. euroa, jossa on kasvua noin 2,7 % edellisestä vuodesta. Polttoaineista ja sähköistä kannettavaa valmisteveroa korotettiin kertomusvuoden alussa 5,2 %.

Tupakkaveroa kertyi 592 milj. euroa, hieman vähemmän kuin edellisvuonna. Verotulot laskivat, koska tupakan kulutus kohdistui entistä halvempiin tuotteisiin.

Alkoholijuomaverokertymä kasvoi v. 2003 1,9 % edellisestä vuodesta ja oli 1 364 milj. euroa. Alkoholin rekisteröity kulutus kasvoi vain 1,3 %, mikä on noin 2,4 prosenttiyksikköä arvioitua vähemmän. Toisaalta kulutuksen rakenteessa tapahtui muutoksia, kulutuksen kasvu suuntautui hieman ennestettua enemmän korkeampiin verotettuihin tuotteisiin.

Energiaveroa kertyi 2 865 milj. euroa, eli 4 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Energiaveroa kertyi kuitenkin odotettua vähemmän huomioiden vuoden alusta tehty noin 5 prosentin korotus nestemäisten polttoaineiden, sähkön, kivihiilen, maakaasun ja turpeen valmisteveroihin. Veronkorotuksen ennakoitua suurempi vaikutus kulutukseen ja toisaalta edellisvuotta hieman lämpimämpi sää vaikutti energiaveron tuoton jäämiseen odotettua alemmaksi.

2.1.4. Muut verot

Autoveroa kertyi 1 207 milj. euroa, ja sen tuotto nousi 18 % edellisvuodesta. Uusista henkilöautoista kannettavan autoveron määrää alennettiin noin kuudenneksella, jolloin autoveron määrä auton kuluttajahinnasta aleni keskimäärin noin 28 prosenttiin. Käytettynä maahantuotujen ajoneuvojen veroa alennettiin EY-tuomioistuimen päätöksessä edellytetyllä tavalla tuontia syrjimättömälle tasolle. Uusia henkilöautoja rekisteröitiin 147 000 kappaletta, eli 26 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Uusien autojen myynnin kasvu oli huomattavasti nopeampi kuin vuoden 2002 lopulla tehdyt autoalan ennusteet, jossa arvioitiin myytävän 130 000 uutta autoa v. 2003.

Varainsiirtoveroa kertyi 337 milj. euroa, eli sen tuotto oli lähes sama kuin vuosina 2002 ja 2001.

Arpajaisveroa kertyi 120 milj. euroa, ja sen tuotto nousi 12 % vuodesta 2002. Arpajaisveron tuoton kasvuun vaikutti raha-automaattien ja kasinopelien pitämisestä suoritettavan arpajaisveron nostaminen 7 prosentista 8,25 prosenttiin tuotosta. Yksinoikeudella toimeenpantavista arpajaisista arpajaisvero nostettiin 9,5 prosenttiin tuotosta. Totopeleistä vero säädettiin 5 prosentiksi.

2.1.5. Muut valtion talousarvioletalouden tulot

Vuonna 2003 verotulot muodostivat 86 % valtion talousarvion tuloista. Sekä v. 2002 että v. 2001 verotulojen osuus oli 83 %.

2.1. Valtion tulot

Verotulojen lisäksi valtion talousarvionalouteen kertyi 5,1 mrd. euroa muita tuloja. Muut tulot pieneivät kertomusvuonna 18 % mikä aiheutui lähinnä valtionyhtiöiden osakemyyntitulojen vähentymisestä. Osakemyyntituloja kertyi 0,2 mrd. euroa, kun edellisenä vuonna niitä kertyi 1,3 mrd. euroa. Valtion talousarvionalouden muita tuloja ovat sekalaiset tulot (esimerkiksi julkisista palveluista perittävät maksut ja EU:lta saadut tulot), korko- ja osinkotulot sekä valtiolle takaisin maksetut lainat.

Julkisista palveluista perittäviä maksuja ovat muun muassa tulot poliisin myöntämistä luvista, terveydenhuollon maksutulot ja erilaiset liikenteeseen liittyvät maksut. Myös kuntien, seurakuntien ja Kansaneläkelaitoksen maksamat osuudet valtion verotuskustannuksista sisältyvät sekalaisiin tuloihin. Sekalaisiin tuloihin sisältyivät esimerkiksi siirrot valtion eläkerahastosta 0,9 mrd. euroa ja tuloja rahoitusmarkkinoiden vakauttamisesta (pankkien pääomatuen takaisinmaksut) noin 110 milj. euroa.

Raha-automaattiyhdistyksen tuoton siirto budjettitalouteen oli 400 milj. euroa ja valtion osuus veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovaroista oli 370 milj. euroa. Euroopan Unionilta valtiontalouteen ohjautui tulonsiirtoja yhteensä 1 170 milj. euroa (ks. myös luku 2.4.).

Osinkotuloja kertyi 603 milj. euroa, ja Suomen Pankin voitosta tuloutettiin valtiolle 82 milj. euroa.

2.1.6. Verojäämät

Verojäämien määrä on laskenut tasaisesti 1990-luvun puolivälistä lähtien. Trendi näytti jatkuvan ja vuoteen 2002 verrattuna vähennystä kertyi 5,4 %. Verojäämät vuoden 2003 lopussa olivatkin 3 081 milj. euroa, kun vastaava luku edellisen vuoden lopussa oli 3 257 milj. euroa. Vuoden 2003 lopussa oleviin verojäämiin sisältyi 495 milj. euroa vanhentumisesta riippumatta vielä muodollisesti perimiskelpoisia verojäämiä.

7. Verojäämien rakenne

	2001	2002	2003	Muutos %
	Miljoonaa euroa			
Jäännösverot ja ennakot	1 496	1 391	1 318	-5,2
Arvonlisäverot ja liikevaihtoverot	1 116	1 174	1 087	-7,4
Maksuunpannut työnantajasuoritukset	615	643	628	-2,3
Muut verot	42	49	48	-2,0
Yhteensä	3 269	3 257	3 081	-5,4

Vuoden 2003 lopussa jäännösveroja ja ennakoita oli jäämänä 1 318 milj. euroa vastaten 43 % verojäämien kokonaismäärästä. Vuotta aiemmin edellä mainittuja verojäämiä oli 1 391 milj. euroa, mikä oli suhteessa saman verran kuin v. 2003. Vuoden lopussa arvonlisäveroja ja liikevaihtoveroja oli jäämänä 1 087 milj. euroa, mikä oli 35 % verojäämistä. Vuotta aikaisemmin vastaava suhdeluku oli 36 %. Maksuunpantujen työnantajasuoritusten osuus verojäämistä oli 20 % eli 628 milj. euroa.

Jäämävelallisia oli vuoden 2003 lopussa 322 000, mikä oli 3 % enemmän kuin edellisenä vuonna. Uusia verojäämiä siirtyi eräpäivän jälkeiseen perintään 1 492 milj. euroa, mikä oli 15 milj. euroa vähemmän kuin edellisenä vuotena. Vuonna 2003 maksamattomia veroja lähetettiin ulosottotoimin perittäväksi yhteensä 921 milj. euroa vastaten 679 000 veroerää. Vuoden 2002 vastaavat luvut olivat 995 milj. euroa ja 748 000 veroerää.

Jäämäperinnän kertymä v. 2003 oli 1 278 milj. euroa. Edellisenä vuonna verojäämiä kertyi 1 251 milj. euroa. Vuoden 2003 kokonaiskertymästä 83 % kertyi verohallinnon omin toimenpitein. Ulosottope-
rinnässä verojäämiä kertyi 218 milj. euroa eli 17 % kokonaiskertymästä. Jäämäperinnässä tavoitteena
oli, että kertymä vuoden alussa jääminä olevien v. 2002 maksuunpannuista veroista syntyneiden ve-
rojäämien ja vuoden 2003 aikana perintään otettujen verojen yhteismäärästä on vähintään 40 %. Vuo-
den 2003 toteutuma oli 56 %, joten tavoite ylittyi selvästi.

2.1.7. Verovalvonta ja jälkitarkastukset

Verovuonna 2002 kaikkien verovelvollisten ennakoperinnän ja lopullisen veron vastaavuus oli 10,1 %,
joten 11 % tavoitetaso saavutettiin. Yhteisöjen vastaavuusprosentti oli 11 %, kun se vuotta aiemmin
oli 10 %. Vastaavuuden heikkeneminen edelliseen vuoteen verrattuna johtui palautusten määrän kas-
vusta. Palautusten suhde maksuunpantuihin veroihin kasvoi 5,3 prosentista 6,4 prosenttiin. Sen sijaan
yhteisöjen maksamien ennakoiden täydennysmaksujen osuus maksuunpantuihin veroihin verrattuna
pienentyi. Täydennysmaksut olivat maksuunpannuista veroista v. 2001 28,3 % ja 23 % v. 2002. Jään-
nösverojen suhteellinen osuus verrattuna maksuunpantuihin veroihin pysyi lähes ennallaan. Vero-
vuonna 2002 se oli 4,7 %. Luonnollisten henkilöiden jäännösverojen ja palautusten itseisarvon koko-
naispoikkeama oli sama kuin verovuonna 2001 eli 10 %. Vastaavuuteen vaikutti palkan ja eläkkeen-
saajien ennakoperinnän hyvä vastaavuus.

Perusvalvonnassa tehtiin tuloverotuksessa verovuotta 2002 koskevia lisäyksiä verotettavaan tuloon
henkilöasiakkaille 591 milj. euroa ja yhteisöasiakkaille 1 044 milj. euroa. Kasvua edelliseen vuoteen
verrattuna oli henkilöasiakkaiden osalta 37,1 % ja yhteisöasiakkaiden osalta 3,8 %. Suuri vuosimu-
utos luonnollisten henkilöiden ja yhtymien kohdalla johtui siitä, että elinkeinoyhtymillä oli lisäyksiä
poikkeuksellisesti 212,3 milj. euroa, kun vuotta aiemmin niitä oli 23,2 milj. euroa. Ero johtui yhdestä
yksittäisestä 191 milj. euron lisäyksestä.

8. Lisäykset verotettavaan tuloon tuloverotuksessa

	1999	2000	2001	2002	Muutos
		Miljoonaa euroa			%
Luonnolliset henkilöt ja yhtymät	534	426	431	591	37,1
Yhteisöt	720	868	1 006	1 044	3,8
Yhteensä	1 255	1 293	1 437	1 635	13,8

Vuonna 2003 arvonlisäverotuksen viranomaisaloitteisia maksuunpanoja tehtiin 713 milj. euroa. Työn-
antajasuoritusten vastaavia maksuunpanoja oli 354 milj. euroa. Vuoden 2002 vastaavat luvut olivat
arvonlisäveron osalta 734 ja työnantajasuoritusten osalta 352 milj. euroa.

Erityisvalvonnassa tehtiin v. 2003 yhteensä 4 465 (ml. harmaan talouden tarkastukset) verotarkastus-
ta. Tarkastukset vähenivät 8,6 % edellisestä vuodesta. Verotarkastusyksiköiden tekemät tarkastukset
vähenivät 5,1 % ja verotoimistojen 14,8 %. Tarkastuksista 66 % tehtiin verotarkastusyksiköiden ja
34 % verotoimistojen toimesta. Verotarkastusyksiköiden tekemiin tarkastuksiin käytettiin kuusi hen-
kilötyövuotta enemmän kuin v. 2002 eli 509 henkilötyövuotta ja verotoimistojen tekemiin 132 henki-
lötyövuotta. Verotoimistojen osalta vastaava määrä edellisvuonna oli 127 henkilötyövuotta. Koko-
naistasolla verotarkastuksiin käytetty henkilötyövuosien määrä nousi 1,8 % 641 henkilötyövuoteen.

2.1. Valtion tulot

Tarkastusten perusteella maksuun pantiin yhteensä noin 241 milj. euroa (ml. harmaan talouden tarkastukset), kun vastaava edellisen vuoden määrä oli 180 milj. euroa. Edelliseen vuoteen verrattuna maksuunpantujen verojen määrä nousi 33,9 %.

9. Verotarkastusten perusteella maksuunpannut verot verolajeittain

Verolaji	2000	2001	2002	2003	Muutos %
		Miljoonaa euroa			
Välitön verotus	181	136	131	172	31,3
Välillinen verotus	30	44	30	39	30,0
Ennakkoperintä	28	35	19	30	57,9
Yhteensä	239	214	180	241	33,9

2.1.8. Harmaan talouden torjunta

Verohallinto osallistui Viranomaisyhteistyön kehittämisprojektin toimintaan. Projektin tehtävänä on parantaa viranomaisten valmiuksia paljastaa harmaata taloutta, selkeyttää kokonaiskuva harmaasta taloudesta ja talousrikollisuudesta sekä tehostaa viranomaisten yhteistyötä. Projekti tekee aloitteita lainsäädäntöön tai viranomaistoiminnan parantamiseksi sekä kehittää menetelmiä talousrikosten ennalta torjumiseksi. Projektiin osallistuivat vero- ja tullihallinnon lisäksi poliisi ja ulosottolaitos.

Vuonna 2003 harmaata taloutta koskevia verotarkastuksia tehtiin 589 kappaletta, joista ns. tarkastus-iskuja oli 149. Paljastetun harmaan talouden määrä oli noin 77 milj. euroa, josta esitettiin perittäväksi erilaisia veroja ja maksuja 35 milj. euroa. Kuittikauppaa todettiin harjoitetun 12 tapauksessa ja ns. pimeitä työntekijöitä löytyi 665 henkilöä. Poliisin esitutkintaan ilmoitettujen rikosten kokonaismäärä v. 2003 oli yhteensä 1 309 kappaletta.

2.2. VALTION MENOT

Vuoden 2003 kesällä muodostetun hallituksen finanssipoliittinen tavoite on muotoiltu valtiontalouden tasapainon kautta. Hallitus tavoittelee vahvaa valtiontaloutta, niin että viimeistään hallituskauden lopulla valtiontalous on tasapainossa, ja valtion velkaantuneisuuden tulee koko ajan vähetä. Edellisessä hallitusohjelmassa menoilte oli erillinen, menojen reaalkasvun jäädyttävä tavoite, ja ohjelmassa oli myös valtion velalle konkreettinen tavoite – velka alle puoleen kansantuotteesta. Kertomusvuosi oli tässä suhteessa eräänlainen ylimenovuosi, ja aiempi menotavoite ylittyi jo senkin vuoksi, että uusi hallitus lisäsi ohjelmansa mukaan valtion menoja osittain etupainotteisesti jo kertomusvuoden aikana.

Kertomusvuonna talousarvion talouden menojen kehitykseen vaikutti merkittävästi siirtyminen suori-teperusteisuuteen korkomenojen budjetoinnissa. Tämä nosti talousarvion menoja muutosvaiheessa

10. Määrärahat sekä menot tilinpäätöksen mukaan vuonna 2003

	Esitys määrä- rahoiksi	Hyväksytyt määrärahat	Hyväksytyt lisäykset ja vähennykset Miljoonaa euroa	Määrärahat yhteensä	Tilin- päätös
21 Pl. Tasavallan presidentti	7	7	1	8	7
22 Pl. Eduskunta	118	118	0	118	111
23 Pl. Valtioneuvosto	39	41	4	45	45
24 Pl. Ulkoasiainministeriön hallinnonala ...	722	725	0	725	709
25 Pl. Oikeusministeriön hallinnonala	629	632	18	650	641
26 Pl. Sisäasiainministeriön hallinnonala ...	1 384	1 385	74	1 460	1 419
27 Pl. Puolustusministeriön hallinnonala	1 945	1 952	37	1 989	2 006
28 Pl. Valtiovarainministeriön hallinnonala .	5 058	5 048	–9	5 039	4 987
29 Pl. Opetusministeriön hallinnonala	5 810	5 878	27	5 905	5 786
30 Pl. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala	2 565	2 589	16	2 606	2 544
31 Pl. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala	1 638	1 647	46	1 693	1 755
32 Pl. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala	976	983	22	1 005	914
33 Pl. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala	8 471	8 517	102	8 618	8 571
34 Pl. Työministeriön hallinnonala	2 160	2 163	40	2 203	2 092
35 Pl. Ympäristöministeriön hallinnonala ...	639	643	19	662	657
36 Pl. Valtionvelan korot	3 562	3 427	1 265	4 692	4 653
Yhteensä	35 722	35 755	1 662	37 417	36 897

2.2. Valtion menot

noin 1,6 mrd. eurolla. Tämä johtui siitä, että kertomusvuodelle kirjattiin paitsi kassaperusteisina maksetut korkomenot myös kaikki kertomusvuoden aikana syntyneet korkomenot.

Kertomusvuonna otettiin käyttöön uudistettu kehysmenettely, jonka tarkoituksena on järkevöittää valtion menojen hallintaa. Uutta menosäätöä alettiin soveltaa kertomusvuoden keväällä päätetyissä vuodet 2004–2007 kattavissa valtion menokehyksissä. Uusi menettely ei käytännössä juurikaan ehtinyt vaikuttaa kertomusvuoden menokehitykseen. Talousarvion menot jaettiin kehyksiin kuuluviin ja kehysten ulkopuolisiin menoihin. Kehysten ulkopuolelle rajattiin pääasiassa suhdannesidonnaiset menot, mm. työttömyysturvamenot, EU:lta saatavaa rahoitusta vastaavat menot ja velan korkomenot. Myös veropolitiikasta aiheutuvat menoseuraamukset, esimerkiksi kompensatiot kunnille, rajattiin ulkopuolelle. Uudistettu menokehys on aiempaa sitovampi, sillä se kattaa myös lisätalousarviot. Menokehyksiin sisältyy noin kolme neljännestä valtion menoista. Kehysmenettely ei koske talousarvion ulkopuolisia valtion rahastoja.

Tilinpäätöksen mukaiset valtion menot ilman velan kuoletuksia lisääntyivät kertomusvuonna 7 %, josta edellämäinnittu korkomenojen kirjausmuutoksen vaikutus oli jopa yli 4 prosenttiyksikköä. Runsaan kahden prosentin keskimääräinen hintojen nousu huomioon otettuna menojen ”korjattu” reaali-kasvu jäi alle puoleen prosenttiin. Osa menojen kasvusta oli hallituksen päättämien elvytystoimien verokevennyksistä aiheutuneita kompensatiokorvauksia kuntataloudelle. Kun lisäksi otetaan huomioon varsin hyvin perustellut lisäykset mm. liikenneväylien korjauksiin ja rakentamiseen, kokonaismenojen toteutunutta kehitystä voidaan pitää varsin maltillisena ja tavoitteet toteuttavana. Todellisten korkomenojen alentuminen antoi tilaa muiden menojen kasvuille.

Seuraavassa menolajeittainen tarkastelu perustuu talousarviotalouden tilinpäätöksen mukaisiin menoihin. Valtiontalouden kassalaskelmat on vuoden 2003 alusta lukien korvattu ns. rahavirtalaskelmalla, joka ei ole vertailukelpoinen aiempiin laskelmiin.

Kulutusmenot

Valtion kulutusmenot kasvoivat nimellisesti yli 5 % ja reaalisesti vajaan prosentin. Valtion kulutusmenoista noin 40 % on työvoimakustannuksia. Valtion virka- ja työehtosopimukset vuosille 2003 ja 2004 on tehty 2.12.2002 allekirjoitetun sopimuksen mukaisina. Vuonna 2003 palkkoja tarkistettiin 1.3.2003 lukien 28,39 euron yleiskorotuksella kuukaudelta, vähintään 1,8 %, liittoerällä 0,8 % sekä naisten ja matalapalkkaisten tasa-arvoerällä. Valtion henkilöstön ansiotasoindeksin arvioidaan nousseen vuodesta 2002 vuoteen 2003 keskimäärin 4,7 %, josta 2,8 % aiheutui sopimuskorotuksista ja 1,9 % sopimuksen soveltamisesta ja valtion palkkarakenteen uudistamisesta. Valtion työvoimakustannukset yhteensä, palkat, sosiaalivakuutusmaksut ja muut välilliset työvoimakustannukset, olivat kertomusvuonna 4,9 mrd. euroa, ja niiden kasvu 4,0 %. Palkkasumma eli varsinaiset palkkamenot oli 3,8 mrd. euroa. Valtion budjettitalouden henkilöstö kasvoi 900 hengellä, josta yli puolet oli lisäystä opetusministeriön alueella lähinnä yliopisto- ja korkeakouluopetuksessa. Henkilöstön määrä vuoden lopulla oli noin 124 200. Valtion henkilöstö oli kertomusvuonna 5,2 % koko työllisestä työvoimasta. Valtion palkkausjärjestelmän perusteellinen uudistus jatkui kertomusvuonna, ja vuoden lopussa uusia palkkausjärjestelmiä oli käytössä 36 ja niiden piirissä on yli kolmannes valtion henkilöstöstä. Tavoitteena on saada uudistus kokonaisuudessaan käyttöön viimeistään v. 2005.

Valtion eläkemenojen kasvu hidastui hieman v. 2003, ja eläkemenojen nimellinen kasvu oli 4 %. Valtion palvelukseen perustuvien omaeläkkeiden lukumäärä nousi 2 %. Puolustusvoimien materiaalihankintoihin käytettiin runsas 0,5 mrd. euroa, suunnilleen yhtä paljon kuin v. 2002. Materiaalihankintojen painopiste oli maavoimien valmiusryhtymien varustamisessa.

11. Valtion talousarviotalouden menot menolajeittain tilinpäätöksen mukaan

Menolaji	2001	2002	2003	Muutos 2003/2002
	Miljoonaa euroa			%
Kulutusmenot yhteensä	10 653	11 186	11 778	5,3
Eläkkeet	2 567	2 692	2 795	3,9
Puolustusmateriaalin hankkiminen	573	517	519	0,4
Muut kulutusmenot	7 513	7 977	8 464	6,1
Siirtomenot yhteensä	18 005	19 011	19 968	5,0
Valtionavut kunnille ja kuntayhtymille ym.	5 600	5 928	6 382	7,7
Valtionavut elinkeinoelämälle	2 603	2 612	2 688	2,9
Valtionavut kotitalouksille ja yleishyödyllisille yhteisöille	6 016	6 318	6 405	1,4
Siirrot talousarvion ulkopuolisille valtion rahastoille ja Kelalle	1 497	1 694	1 745	3,0
Muut siirrot kotimaahan	715	844	912	8,0
Siirrot ulkomaille	1 574	1 615	1 835	13,6
Reaalisijoitukset yhteensä	294	393	388	-1,3
Muut menot yhteensä	4 089	3 614	4 640	28,4
Valtionvelan korot	4 083	3 610	4 639	28,5
Erittelemättömät menot	6	5	1	-78,9
Menot ilman rahoitustaloustoimia	33 042	34 205	36 774	7,5
Finanssisijoitukset yhteensä	723	297	124	-58,3
Menot ilman kuoletuksia	33 765	34 501	36 897	6,9
Nettokuoletukset ja velanhallinta	2 308	1 010	—	—
MENOT YHTEENSÄ	36 072	35 511	36 897	3,9

Siirtomenot

Valtion talousarviotalouden menoista selvästi yli puolet käytettiin erilaisiin siirtomenoihin: kuntien palvelutoimintojen menojen ja sosiaaliturvarahastojen maksamien etuuksien rahoitukseen, elinkeinotukeen sekä valtion suoraan maksamiin tulonsiirtoihin kotimaahan ja ulkomaille.

Kuntien valtionavut kasvoivat kertomusvuonna 7 %. Verrattain suureen kasvuun jo neljäntenä vuotena peräkkäin vaikuttivat mm. 1,4 prosentin indeksitarkistus, sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuden korottaminen, kansalliseen terveysprojektiin liittyvä valtionosuuksien nostaminen ja eräiden hyvinvointipalvelujen valtionosuuksien lisääminen. Valtio korvasi lisäksi kunnille kertomusvuoden heinäkuun alusta voimaan tulleesta veronkevennyksestä aiheutuneen tulonmenetyksen. Kuntien menot ja valtionapuja kasvattivat myös mm. aikuisten hammashuollon uudistuksen vaikutus täysimääräisenä. Elinkeinotuesta lähes neljä viidennestä on tukea maataloudelle; koko elinkeinotuki kasvoi 3 %. Viljelijöille maksettava maa- ja puutarhatalouden tulotuki, 1,8 mrd. euroa, oli varsin tarkoin saman suuruinen kuin edellisenä vuonna. EU:n rahoitusosuus tästä oli 0,7 mrd. euroa ja Suomen rahoitusosuus 1,0 mrd. euroa. Talousarvion menolajiluokituksen mukaiset valtionavut kotitalouksille lisääntyivät vain vähän. Välittömien työttömyysturvamenojen vuosia kestänyt alentuminen kääntyi selvään kasvuun v. 2002. Työttömien lukumäärä vuosikeskiarvona aleni kertomusvuonna edelleen hieman ja työttömyysaste laski prosentin kymmenyksen 9,0 prosenttiin. Tästä huolimatta korvauspäivien lukumäärä kasvoi hieman, ja kun työttömyyskorvauksia parannettiin jonkin verran valtion maksamat peruspäivärahat, työmarkkinatuki ja ansioturvan rahoitusosuus yhteensä kasvoivat 3 %; näiden

2.2. Valtion menot

osuus valtion talousarvion mukaisista kotitalouksien valtionavuista oli neljännes, 1,7 mrd. euroa. Lapsilisiä maksettiin 1,35 mrd. euroa, lähes sama summa kuin edellisenä vuonna. Muita suurimpia valtion rahoittamia kotitalouksille maksettavia etuuksia ovat opintotuki, yhteensä 0,7 mrd. euroa ja asumistuki, 0,4 mrd. euroa, kumpikin kasvoi hieman.

Valtionosuudet kansaneläke- ja sairausvakuutusmenoista yhteensä kasvoivat 1 %. Valtion rahoitusosuutta lisäsivät eläkkeensaajien sairausvakuutusmaksun ja yksityisen työnantajan kansaneläkevakuutusmaksun alentaminen. Lisäksi erityisesti sairausvakuutuskorvausten nopea kasvu on lisännyt viime aikoina rahoitustarvetta. Merkittävämmän valtion rahoitusosuuksiin vaikutti kuitenkin arvonlisäveron tuotosta suoraan Kansaneläkelaitokselle erityistuottoina tuloutettavan erän nostaminen 300 milj. eurolla, mikä vähensi vastaavasti tulonsiirtoja. Valtion kokonaismenojenkin tasolla tämä pienensi kasvua vajaalla prosenttiyksiköllä. Tulonsiirrot ulkomaille kasvoivat lähinnä EU:lle maksettujen osuuksien vuoksi, ne lisääntyivät lähes viidenneksen osittain alhaisen vertailutason takia, kun Euroopan unionin vuoden 2001 budjetin ylijäämää voitiin käyttää vuoden 2002 maksujen hyvityksiin. Kehitysyhteistyömenojen kasvu oli vähäinen.

Sijoitusmenot

Valtion reaali-investoinnit vähenivät talousarvioluokituksen mukaan hieman. Talousarvion menolajiluokituksessa suuri osa kone- ja laiteinvestoinneista sisältyy toimintamenoihin (kulutusmenoihin), ja tämän vuoksi budjettiluokituksen mukaiset laskelmat eivät anna oikeaa kuvaa valtion investointien kehityksestä. Kansantalouden tilinpidon mukaan valtion investoinnit kasvoivat kertomusvuonna kiintein hinnoin peräti 12 %. Valtion talousarvion lainananto ja muut finanssisijoitukset vähenivät edellisestä vuodesta alle puoleen; finanssisijoitukset (mm. osakkeiden ostot) ovat tyypiltään usein kertaluonteisia, ja voivat vaihdella vuodesta toiseen paljonkin. Suurin osa finanssisijoituksista (rahoitustaloustoimista) sisältyy talousarvion ulkopuolisiin valtion rahastoihin, mm. Valtion asuntorahastoon.

Muut menot

Varsinaiset korkomenot vähenivät 11 % velkakannan alentumisen ja velan keskimääräisen koron laskun ansiosta. Valtionvelan keskimääräinen korko oli kertomusvuoden lopussa 5,2 % eli 0,4 prosenttiyksikköä alempi kuin vuotta aiemmin.

Vuodesta 2001 alkaen ns. velanhallintakustannukset siirrettiin uuteen pääluokkaan valtionvelan nettokuoletusten yhteyteen. Vastaavasti budjetin ollessa alijäämäinen, velanhallintakustannukset merkitään nettolainanoton yhteyteen tulopuolelle kuten kertomusvuonna.

2.3. VALTIONTALouden TASAPAINO

Vuoden 2003 talousarvioesityksen nettorahoitustarve (tulot ilman nettolainanottoa miinus menot) oli 389 milj. euroa. Talousarvioesitykseen annettiin kaksi täydentävää esitystä, joissa mm. verotuloarvioita ja valtionvelan korkomenoarvioita tarkistettiin alaspäin. Eduskunnan kirjelmän (eduskunnan hyväksymän) talousarvion mukaan nettorahoitustarve nousi 670 milj. euroon. Alijäämä katettiin samansuuruisella nimellisarvoisella nettolainanotolla. Velanhallintamenoihin, pääoma- ja emissiotappioihin varattiin 234 milj. euroa, jotka merkittiin nykykäytännön mukaan tässä tapauksessa tulopuolelle momentille ”nettolainanotto ja velanhallinta”.

Kertomusvuonna annettiin kaksi lisätalousarviota täydennyksineen, joihin merkittiin lisämäärärahoja yhteensä 1,7 mrd. euroa. Menojen lisäyksestä valtaosa, noin 1,6 mrd. euroa aiheutui siirtymisestä korkomenojen suoriteperusteiseen budjetointiin. Kun toisaalta korkomenoja säästyivät mm. korkotason laskun vuoksi 0,3 mrd. euroa, korkomenteille merkittiin lisäystä nettomääräisesti 1,3 mrd. euroa. Lisäbudjettiin otettiin myös palkankorotuksista aiheutuneet runsaan 100 milj. euron lisäykset. Muut muutokset olivat vähäisempiä. Menonlisäykset rahoitettiin lähinnä lisäämällä nettolainanottoa 620 milj. eurolla sekä merkitsemällä toiseen lisätalousarvioon 1,0 mrd. euron verran aikaisemmilta vuosilta kertyneiden tilinpäätösylijäämien käyttöä. Koko budjetoitu nettorahoitustarve ja sen kattamiseksi tarvittu nettolainanotto oli 1,3 mrd. euroa.

Tilinpäätöksen mukaan valtion tulot ilman nettolainanottoa olivat 1,8 mrd. euroa pienemmät kuin menot. Tilinpäätöksen nettorahoitustarpeesta 1,3 mrd. euroa rahoitettiin nettolainanotolla, joten tilinpäätös oli 0,5 mrd. euroa alijäämäinen. Kumulatiivinen ylijäämä supistui siten 0,5 mrd. euroa eli noin puolet siitä, mitä talousarvioon oli merkitty.

Valtiontalouden lyhyen aikavälin seurantaraportointia uudistettiin kertomusvuoden alusta lukien. Aiempi ”valtiontalouden kassalaskelma” korvattiin rahavirtalaskelmalla. Rahavirtalaskelma sisältyy osana Valtiokonttorissa tuotettavaan valtiontalouden kuukausitiedotteeseen. Raportti sisältää lisäksi talousarvioletalouden toteutumätietoja, verotulojen erittelyjä, tuotto- ja kululaskelmat sekä valtion taseen ja valtion velan.

Rahavirtalaskelma perustuu valtion liikekirjanpitoon, ja se on muutettu kassaperusteiseksi. Laskelma sisältää erikseen talousarvioletalouden ja valtion rahastojen talouden ja näiden kokonaisuus muodostaa valtiontalouden tason. Talousarvioletalouden ja rahastojen keskinäiset rahavirrat on sulautettu (vähennetty). Näissä suhteissa rakenteet ovat samantapaiset kuin aiemmassa laskelmassa. Monissa muissa kohdissa, mm. tietopohjassa ja tulo- ja menoerittelyissä on eroja niin, että laskelmat eivät ole keskenään vertailukelpoisia.

12. Valtiontalouden rahavirtalaskelma

	2002	2003
	Miljoonaa euroa	
Oman toiminnan rahavirta	20 879	20 519
Siirtotalouden rahavirta	-17 805	-18 669
Investointien rahavirta	-712	-1 822
Rahoituksen rahavirta	-2 529	3 828
Likvidien varojen muutos	-167	3 856

Varsinaisessa valtiontalouden rahavirtalaskelmassa eritellään oman toiminnan rahavirta, siirtotalouden rahavirta, investointien rahavirta ja rahoituksen rahavirta. Laskelma päättyy likvidien varojen muutokseen. Valtiolla oman toiminnan rahavirta on luonnollisesti vahvasti tulovoittoinen verotulojen takia. Siirtotalouden virta on lähes yhtä voimakas päinvastaiseen suuntaan. Investoinnit kattavat sekä käyttöomai-

2.3. Valtiontalouden tasapaino

suusinvestoinnit (reaalisijoitukset) että finanssisijoitukset. Rahoituksen tulovirtaa nosti kertomusvuonna valtionvelan huomattava kasvu, mikä johtui suurimmaksi osaksi ns. reposalkun kuoletuksesta aiheutuneista rahoitustoimista. Tästä syystä myös likvidit varat kasvoivat poikkeuksellisen paljon.

Oheisessa taulukossa on rahavirtalaskelmasta johdettu valtiontalouden tasapaino tulo- ja menolajeittain luokiteltuna. Verotulot eivät kasvaneet lainkaan osin siksi, että erityisesti yhteisöverojen tuotto oli vertailuvuonna tilapäisesti poikkeuksellisen korkea. Vaikka menojen kasvu oli varsin maltillinen, tuloylijäämä eli tulojen ja menojen erotus ilman sijoituksia aleni kertomusvuonna noin viidenneksen. Valtion rahoitusaseman selvä heikkeneminen aiheutui verotulojen kasvun pysähtymisen ohella nettosijoitusten kehityksestä. Kertomusvuonna nettosijoitukset arvopapereihin kasvoivat voimakkaasti, kun edellisen vuoden suurehko osakemyyntitulot pienenevät jyrkästi. Rahavirtalaskelmaan perustuva valtiontalouden tasapaino (nettorahoitusylijäämä) pieneni 2,3 mrd. eurolla; kokonaistuotantoon suhteutettuna se vastaa noin 1 prosenttiyksikön heikentymistä ¹⁾.

13. Valtiontalouden tasapaino rahavirtalaskelman mukaan

	2002 Miljoonaa euroa	2003	Muutos, %
Verot ja veronluonteiset tulot	31 262	31 246	-0,1
Palvelujen myynti, vuokrat, käyttökorvaukset ja muut toiminnan tulot ...	2 319	2 085	-10,1
Korkotulot ja voiton tuloutukset	1 785	1 656	-7,2
Siirtotalouden tulot	1 935	2 009	3,8
Tulot ilman sijoituksia	37 301	36 996	-0,8
Henkilöstömenot	4 126	4 315	4,6
Tavaroiden ja palvelujen ostomenot	4 347	4 373	0,6
Maksetut eläkkeet	2 663	2 770	4,0
Tulonsiirrot	19 732	20 670	4,8
Valtionvelan korkomenot	3 351	3 010	-10,2
Käyttöomaisuusinvestoinnit	131	-526	-
Menot ilman sijoituksia	34 352	34 612	0,8
Tuloylijäämä	2 949	2 384	-
Sijoitukset arvopapereihin, netto	888	1 430	61,0
Sijoitusten myyntivoitot	546	94	-82,8
Myönnettyt lainat	2 063	2 803	35,9
Myönnettyjen lainojen takaisinmaksut	1 817	1 783	-1,9
Sijoitukset, netto	-588	-2 356	-
Nettorahoitustarve (rahoitusjäämä)	2 362	28	-
Valtionvelan nettomuutos	-2 509	4 066	-
Muun velan nettomuutos	-21	-239	-
Velan nettomuutos	-2 529	3 828	-
Likvidien varojen muutos	-167	3 856	-

¹⁾ Tasapainolaskelmassa käytetty käsite "nettorahoitustarve" ei vastaa sisällöltään täysin aiemmissa kassalaskelmissa käytettyä. Rahavirtalaskelmassa esim. valtion eläkerahaston ylijäämän sijoittaminen arvopapereihin vaikuttaa rahoitustarpeeseen heikentävästi, koska laskelman tavoitteena on osoittaa likvidien varojen eli ns. kassareservien muutos.

2.4. EUROOPAN UNIONIN JA SUOMEN VÄLISET RAHAVIRRAT¹⁾

Suomen valtio on maksanut vuodesta 1995 EU:lle vuosittain maksuosuuksia ja saanut varoja EU:n hyväksymiin ohjelmiin ja tarkoituksiin. Nettomaksajataarkastelun rinnalla tulee arvioida myös jäsenyyden muita vaikutuksia. Jäsenyydestä aiheutunut hallintotyö on lisännyt henkilöstömäärää ja hallintokustannuksia. EU-jäsenyyden etuja ovat kasvaneen ulkoisen turvallisuuden ohella mm. pääsy laajoille sisämarkkinoille ja niitä koskevaan päätöksentekoon sekä EMU -jäsenyyteen. Suomen parempi tunnettavuus vaikuttaa myönteisesti kansainväliseen kauppaan, matkailuun, kulttuurielämään jne. Nämä edut ovat todellisia vaikkakin vaikeasti mitattavia.

Valtio maksaa EU:lle vuosittain maksuosuuksina laskennalliseen arvonlisäveropohjaan sekä brutto-kansantuloon perustuvia maksuja. Laskennallinen arvonlisäveropohja on kaikissa jäsenmaissa sisällyttään samanlainen riippumatta siitä, millaisiksi todelliset arvonlisäveropohjat ovat muodostuneet esimerkiksi jäsenyysneuvotteluissa. Vuosina 1995–2003 näitä maksuosuuksia on maksettu 0,7–1,3 mrd. euroa vuodessa, yhteensä 9,2 mrd. euroa. Näiden lisäksi Suomi on maksanut jäsenosuutensa EU:n talousarvion ulkopuolisille yhteisöille: Euroopan hiili- ja teräsyhteisölle (EHTY), Euroopan kehitysrahastolle (EKR) ja Euroopan investointipankille (EIP). Vuosina 1995–2003 näitä jäsenosuuksia on maksettu yhteensä 0,28 mrd. euroa. Suomen maksut EU:lle ovat olleet vuosittain $2\frac{1}{2}$ – $3\frac{1}{2}$ % valtiontalouden menoista.

Vastineeksi Suomi on saanut EU:lta varoja EU:n hyväksymiin tarkoituksiin valtion talousarviotalouteen ja eräisiin talousarvion ulkopuolisiin rahastoihin sekä valtiontalouden ohi suoraan paikallishallinnolle ja yksityiselle sektorille. Näitä varoja on saatu rakennerahastoista, maatalouden ohjaus- ja tukirahaston tukiosastolta ja muualta EU:n talousarviosta.

Vuosina 1995–2003 valtiontalouteen on saatu yhteensä 9,2 mrd. euroa, mistä maatalouden osuus oli 6,4 mrd. euroa eli 69 %. EU:lta saatujen varojen osuus valtiontalouden tuloista ilman lainanottoa on vaihdellut runsaasta 2 prosentista runsaaseen 3 prosenttiin. EU:n talousarvion loppusumma on ollut samaa suuruusluokkaa suhteessa jäsenvaltioiden julkisiin menoihin. Monista lähinnä teknisluonteisista syistä EU:lta saadut varat ovat kertyneet hitaammin kuin mitä Suomen valtio on niitä maksanut EU:n nimissä eteenpäin. Erotuksen valtio on rahoittanut omalla lainanotollaan. EU maksaa aikanaan kaikki Suomelle kuuluvat varat.

Valtiontalouden kassaperusteista nettomaksaja-asemaa tarkasteltaessa voidaan todeta Suomen vuosina 1995–2003 olleen nettosaaja neljänä vuonna ja nettomaksaja viitenä vuonna. Tuona tarkastelukautena valtiontalous oli nettomaksaja yhteensä 0,3 mrd. euroa.

¹ Valtiovarainministeriön budjettiosasto on myös vuosittain tarkastellut EU:n ja Suomen välisiä rahavirtoja. Budjettiosaston perinteinen tarkastelu käyttää suoriteperusteisia lähinnä tilinpäätöksen lukuja. Se ei sisällä kaikkia valtiontalouden EU:lta saamia tuloja (esim. nettobudjetoiduille menomomenteille saatuja varoja). Toisaalta se sisältää ns. EU:n traditionaaliset omat varat, joita ovat lähinnä EU:n ulkopuolelta Suomeen tulleista tuonnista kannetut tullit sekä eräät maatalouteen liittyvät maksut. Näistä tulleista ja maksuista valtio luopui Suomen liittyessä Euroopan unioniin. Kirjausperusteen ja kattavuuden erilaisuudesta johtuu, että nämä kaksi laskelmaa päätyvät erilaisiin nettomaksaja-asemiin, jotka eivät ole keskenään vertailukelpoisia.

2.4. Euroopan unionin ja Suomen väliset rahavirrat

14. Rahavirrat EU:n ja Suomen valtiontalouden välillä, milj. euroa (kassalaskelma)

	1997	1998	1999	1995– 1999	2000 ⁴⁾	2001 ⁴⁾	2002 ⁴⁾	2003	1995– 2003
Tulot EU:lta valtion talousarvionalouteen									
Euroopan sosiaalirahastolta (ESR)	144,1	76,6	74,3	368,7	201,1	29,8	77,2	170,6	847,3
EU:n maatalouden ohjaus- ja tukirahaston ohjausosastolta (EMOTRO-O)	129,8	34,8	72,7	347,2	186,2	12,2	10,1	16,1	571,8
Euroopan aluekehitysrahastolta (EAKR)	84,5	108,6	62,9	312,0	166,3	8,1	100,7	130,8	717,9
EU:n kalatalouden ohjaamisen rahoitusväli- neeltä (KOR)	0,0	13,2	1,6	22,3	4,7	0,4	1,4	8,7	37,3
<i>Rakennerahastoilta yhteensä</i>	<i>358,4</i>	<i>233,2</i>	<i>211,6</i>	<i>1 050,1</i>	<i>558,3</i>	<i>50,6</i>	<i>189,3</i>	<i>326,1</i>	<i>2 174,4</i>
EU:n maatalouden ohjaus- ja tukirahaston tukiosastolta (EMOTRO-T)	417,5	424,8	432,1	1 805,8	599,2	724,1	759,4	781,4	4 669,8
Talousarvion tuloihin muualta EU:n talous- arviosta ¹⁾	86,2	53,5	23,5	793,6	26,3	22,7	61,4	35,9	939,9
Talousarvion nettobudjetoituihin menoihin EU:n talousarviosta ²⁾	9,6	40,2	46,5	108,6	47,8	45,7	59,3	69,1	330,4
<i>Talousarvionalouteen yhteensä</i>	<i>871,7</i>	<i>751,7</i>	<i>713,7</i>	<i>3 758,1</i>	<i>1 231,5</i>	<i>843,1</i>	<i>1 069,3</i>	<i>1 212,5</i>	<i>8 114,5</i>
Tulot EU:lta valtion rahastotalouteen									
EU:n maatalouden ohjaus- ja tukirahaston tukiosastolta Maatalouden interventiorahas- toon saadut tulot	139,0	133,8	133,7	593,1	122,5	98,2	103,1	100,8	1 017,7
EU:n maatalouden ohjaus- ja tukirahaston ohjausosastolta Maatilatalouden kehittämis- rahastoon saadut tulot	8,6	–	2,4	11,9	25,5	9,3	6,3	7,1	60,1
<i>Rahastotalouteen yhteensä</i>	<i>147,6</i>	<i>133,8</i>	<i>136,0</i>	<i>605,0</i>	<i>147,9</i>	<i>107,5</i>	<i>109,4</i>	<i>107,9</i>	<i>1 077,8</i>
EU:LTÄ SUOMEN VALTIONTALOUTEEN									
YHTEENSÄ	1 019,2	885,4	849,7	4 363,1	1 379,5	950,6	1 178,7	1 320,4	9 192,3
Suomen valtion talousarvionaloudesta EU:n talousarvioon									
Suomen maksusuodet EU:lle ³⁾	904,3	1 006,8	1 088,0	4 519,0	1 101,1	1 112,6	1 122,9	1 338,2	9 193,9
Suomen valtion talousarviosta EU:n talous- arvion ulkopuolisille EU:n yksiköille									
Suomen vuosimaksu Euroopan hiili- ja teräs- yhteisölle (EHTY)	–	–	–	11,4	–	–	–	–	11,4
Suomen maksut Euroopan kehitysrahastolle (EKR)	–	16,3	5,3	21,6	5,3	–	3,0	35,0	64,9
Suomen maksut Euroopan investointipankille (EIP)	41,9	–	–	208,4	–	–	–	–	208,4
EU:n talousarvion ulkopuolelle yhteensä ..	41,9	16,3	5,3	241,4	5,3	–	3,0	35,0	284,7
SUOMEN VALTION TALOUSARVIOSTA									
EU:LLE YHTEENSÄ	946,2	1 023,0	1 093,3	4 760,3	1 106,5	1 112,6	1 125,8	1 373,2	9 478,5
NETTO	73,0	–137,6	–243,6	–397,2	273,0	–162,1	52,9	–52,8	–286,2

¹⁾ Sisältää mm. EU:n traditionaalisten varojen kantopalkkiot ja siirtymäkorvaukset.

²⁾ Kolmen ensimmäisen vuoden tiedot perustuvat kyselyihin eivätkä välttämättä ole kattavia. Kolmen viimeisen vuoden tiedot perustuvat liikekirjanpitoon. Aikaa myöten on opittu käyttämään hyväksi EU:n tarjoamia mahdollisuuksia, mikä osaltaan selittää aikasarjan kasvua.

³⁾ Arvonlisäveropohjaan ja bruttokansantuloon perustuva maksu.

⁴⁾ Vuosien 2000–2002 tiedot sisältävät vanhan ja uuden ohjelmakauden tietoja.

2.5. VALTIONVELKA

Valtionvelka oli vuoden 2003 päättyessä nimellisarvoltaan 63 320 milj. euroa. Vuotta aiemmin valtionvelka oli 59 253 milj. euroa. Kasvua oli 4 067 milj. euroa eli 6,9 %, tästä 3 152 milj. euroa johtui reposalkun kuolettamisesta. Aikaisempina vuosina reposalkku on sisältänyt valtion omia sarja-obligaatioita ja se on tilastoissa näkynyt sisäisenä velkana. Vuonna 2003 reposalkku kuoletettiin ja koska tällainen sisäinen kuoletus jälleenrahoitettiin ulkoisella velalla, aiheutti se valtion velan tilastoissa huomattavan nettomääräisen lainanoton. Vuonna 2002 velka väheni 4,1 %. Velan markkina-arvo oli vuoden 2003 lopussa 67,4 mrd. euroa. Ulkomaisen velan osuus oli kertomusvuoden päättyessä 2 %.

Talousarviotalouden bruttolainanotto v. 2003 oli 55 829 milj. euroa ja nimellisarvoiset nettokuoletukset 1 322 milj. euroa. Talousarviotalouden velan hoitomenot ilman kuoletuksia olivat yhteensä 4 653 milj. euroa. Korkomenot olivat kertomusvuonna 4 631 milj. euroa. Valtionvelan korkomenojen budjetointiperuste muutettiin v. 2003 maksuperusteisesta kertymäperusteiseksi, minkä johdosta korkomenot nousivat kertaluonteisesti. Kertymäperusteiseen budjetointiin siirtyminen merkitsi sitä, että maksettavien korkomenojen lisäksi vuoden 2003 korkomenoiksi budjetointiin myös vuoden loppuun saakka kertyneet, mutta vasta vuonna 2004 maksettavat korot. Vuodesta 2004 alkaen vuotuiset korkomenot tulevat koostumaan ao. vuonna maksettavista koroista siltä osin kuin ne eivät ole edellisen vuoden aikana kertyneitä, sekä toisaalta ao. vuoden loppuun saakka kertyneistä seuraavana vuonna maksettavista koroista. Vanhalla tavalla tarkasteltuna korkomenot jatkoivat laskuaan. Korkomenojen laskun syynä ovat alentuneet markkinakorot. Lainojen liikkeeseenlasku-, lunastus- ym. palkkiot ja kulut olivat 22 milj. euroa. Edellä olevat luvut ovat tilinpäätöksen mukaisia lukuja ja ne poikkeavat joiltakin osin taulukoissa olevista luvuista.

15. Valtionvelka¹⁾

	1999	2000	2001	2002	2003	Muutos 2003/2002 %
	Miljoonaa euroa					
KOTIMAINEN VELKA	48 304	56 814	55 323	55 110	62 580	14
Pitkäaikainen velka	46 924	51 915	48 517	47 948	53 984	13
Talousarviotalouden velka	42 443	48 218	46 519	45 932	51 968	13
Rahastotalouden velka	4 481	3 697	1 998	2 016	2 016	–
Lyhytaikainen velka	1 380	4 899	6 806	7 162	8 596	20
Talousarviotalouden velka	1 338	4 128	6 773	7 127	8 568	20
Rahastotalouden velka	42	771	33	35	28	–20
ULKOMAINEN VELKA	22 855	9 590	9 082	7 797	1 241	–84
Pitkäaikainen velka	22 855	9 590	9 082	7 797	1 241	–84
Talousarviotalouden velka	22 643	9 590	9 082	7 797	1 241	–84
Rahastotalouden velka	212	–	–	–	–	–
YHTEENSÄ	71 159	66 404	64 405	62 907	63 821	1
Oikaisuerä ²⁾	–2 134	–1 628	–855	–502	–502	–
Reposalkku ³⁾	–973	–1 340	–1 790	–3 152	–	–
VALTIONVELKA	68 052	63 436	61 760	59 253	63 320	7

¹⁾ Vuoden lopussa.

²⁾ Vuosina 1999–2003 vähennetty valtion eläkerahastolta ja valtion ydinjätehuoltorahastolta otettu velka.

³⁾ Vähennetään sisäisenä velkana.

2.5. Valtionvelka

16. Valtionvelka lainatyypeittäin

	Velka 31.12. 2002	Nostot	Kuoletuks ²	Valuutta- kurssien muutokset ym.	Velka 31.12. 2003	Maksetut korot
	Miljoonaa euroa					
KOTIMAINEN VELKA	55 110	56 078	52 598	3 990	62 580	2 874
Pitkäaikainen velka	47 948	13 166	11 081	3 951	53 984	2 649
– yleisöobligatiolainat	45 294	13 166	10 966	3 046	50 540	2 488
– muut joukkovelkakirjalainat	397	–	47	704	1 054	43
– velkakirjalainat	2 257	–	69	202	2 390	118
Lyhytaikainen velka	7 162	42 912	41 517	40	8 596	225
– velkasitoumukset	7 127	11 487	13 019	–	5 595	221
– rahoitustodistukset ja velkakirjat ..	35	249	256	–	28	1
– lyhytaikaiset luotot	–	26 661	23 704	–	2 957	2
– repolainat	–	4 514	4 538	40	16	0
ULKOMAINEN VELKA	7 797	–	2 116	–4 440	1 241	259
Pitkäaikainen velka	7 797	–	2 116	–4 440	1 241	259
– obligaatiolainat	5 726	–	1 807	–3 401	518	196
– muut joukkovelkakirjalainat	1 151	–	150	–779	222	25
– velkakirjalainat	920	–	159	–261	500	38
YHTEENSÄ	62 907	56 078	54 714	–449	63 821	3 133
Oikaisuerä ¹⁾	–502	–14	–14	–	–502	–14
Reposalkku ²⁾	–3 152	–	–3 152	–	–	–29
VALTIONVELKA	59 253	56 064	51 548	–449	63 320	3 090

¹⁾ Vähennetty valtion eläkerahastolta ja valtion ydinjätehuoltorahastolta otettu velka ja tapahtumat.

²⁾ Vähennetty lainaustoimintaa varten emittoidut viitelainat.

Kertomusvuoden päättyessä velkakannan keskimääräinen nimelliskorko oli 4,3 % ja keskimääräinen takaisinmaksuaika 3 v. 11 kk. Efektiivinen keskikorko oli 4,1 %. Vuodesta 2003 ko. luku perustuu tarkasteluhetken lainakannan juokseviin kustannuksiin. Aikaisempina vuosina efektiiviset kustannukset on laskettu ottamalla huomioon kaikki toteutuneet kustannukset (myös valuuttakurssimuutokset) ja tarkasteluhetken jälkeen erääntyvät korot ja kuoletuks². Valuuttakursseina on käytetty tarkastelua-jankokohdan kurseja, minkä vuoksi kustannukset eivät ole sisältäneet tulevien valuuttakurssimuutos-ten vaikutuksia.

2.5.1. Ulkomainen valtionvelka

Ulkomainen valtionvelka väheni kertomusvuonna 7 797 milj. eurosta 1 241 milj. euroon. Kuoletuksia maksettiin tilinpäätöksen mukaan 2 207 milj. euroa. Valuuttakurssien suotuisaa kehitystä käytettiin hyväksi ja valuuttamääräistä velkaa vaihdettiin euromääräiseksi 3 952 milj. euroa. Valuuttakurssien muutosten nettovaikutus kertomusvuoden aikana pienensi ulkomaista velkaa 397 milj. eurolla. Ulko-maisen velan vähennys oli 6 556 milj. euroa eli 84 %. Korkomenot olivat 289 milj. euroa eli 48 % vähemmän kuin v. 2002.

17. Valtionvelan keskimääräiset efektiiviset kustannukset ja nimelliskorot, %

Vuosi	Kotimainen		Ulkomainen		Koko velka	
	Efektiiviset kustannukset	Nimellis-korko	Efektiiviset kustannukset	Nimellis-korko	Efektiiviset kustannukset	Nimellis-korko
1999	6,4	7,0	8,3	6,5	6,7	6,9
2000	6,3	6,0	8,4	6,5	6,6	6,2
2001	5,8	5,5	8,7	6,2	6,2	5,6
2002	5,2	5,1	7,6	6,3	5,5	5,2
2003	4,1	4,3	3,5	2,9	4,1	4,3

Ulkomaisen valtionvelan keskimääräinen takaisinmaksuaika vuoden 2003 lopussa oli 3 v. 1 kk eli 4 kk lyhempi kuin vuotta aikaisemmin. Valuuttamääräinen velka kuoleentuu pois vuoden 2011 loppuun mennessä.

Eri valuuttojen osuudet ulkomaisesta velkakannasta kertomusvuoden päättyessä olivat seuraavat:

USD	53 %
JPY	34 %
GBP	3 %
CHF	10 %

Kertomusvuoden päättyessä ulkomaisen valtionvelan pääoman eurovasta-arvolla painotettu keskimääräinen nimelliskorko oli 2,9 %, edellisenä vuonna vastaava luku oli 6,3 %. Valuuttamääräisen velan efektiivinen keskikorko oli 3,5 %. Vuodesta 2003 lähtien luku perustuu tarkasteluhetken lainakannan juokseviin kustannuksiin.

2.5.2. Kotimainen valtionvelka

Vuonna 2003 kotimainen valtionvelka kasvoi 51 456 milj. eurosta 62 079 milj. euroon. Uusia lainoja otettiin 56 064 milj. euroa ja kuoletuksia maksettiin 49 433 milj. euroa. Valuutanvaihtosopimusten johdosta velka kasvoi 3 952 milj. euroa. Pitkäaikaista velkaa otettiin 13 166 milj. euroa ja kuolettiin 7 929 milj. euroa. Nostettujen pitkäaikaisten lainojen alin nimelliskorko oli 2,5 % ja ylin 3,0 %, lainajat vaihtelivat kolmesta vuodesta viiteen vuoteen.

Valtio laski liikkeeseen uuden v. 2008 erääntyvän sarjaobligatiolainan, jota emittoitiin yhteensä 5 999 milj. euroa sekä uuden v. 2006 erääntyvän sarjaobligatiolainan, jota emittoitiin yhteensä 7 100 milj. euroa. Valtio osti ennaikaisesti takaisin v. 2004 erääntyvää sarjaobligatiolainaa 2 129 milj. euron ja muita lainoja 48 milj. euron arvosta.

Kertomusvuonna tehtiin koronvaihtosopimuksia yhteensä n. 16 mrd. euron arvosta.

Valtio laski liikkeeseen kaksi yleisölle tarkoitettua kolmen vuoden euromääräistä tuotto-obligaatiolainaa. Lainojen korot olivat 2,70 % ja 2,50 % ja emissiokurssi vaihtuva. Lainojen yhteismäärä oli 67 milj. euroa.

Lyhytaikaisia valtion velkasitoumuksia nostettiin talousarviotalouteen 11 487 milj. euroa. Tähän sisältyi USD -määräisiä velkasitoumuksia vasta-arvoltaan 899 milj. euroa, jotka vaihdettiin euromää-

2.5. Valtionvelka

18. Velkakannan keskimääräinen takaisinmaksuaika vuoden lopun kannan mukaan

Vuosi	Kotimainen velka	Ulkomainen velka	Koko velka
1999	4 v 5 kk	5 v 2 kk	4 v 6 kk
2000	4 v 5 kk	4 v 11 kk	4 v 6 kk
2001	4 v 1 kk	4 v 3 kk	4 v 2 kk
2002	4 v 7 kk	3 v 5 kk	4 v 5 kk
2003	3 v 11 kk	3 v 1 kk	3 v 11 kk

räisiksi. Vuoden lopussa velkasitoumuskanta oli 5 595 milj. euroa eli 21 % pienempi kuin edellisvuoden lopussa. Valtion kassavaihteluiden ta-
saamiseksi valtio otti lyhytaikaista luottoa 26 647 milj. euroa ja lyhytaikaisia repolainoja otettiin 4 514 milj. euroa. Maatalouden Interventiorahaston rahoitustodistuksia emittoitiin 249 milj. euroa.

Lainanotto koostui kokonaisuudessaan lainoista, joiden laina-aika on enintään 5 vuotta. Vastava suhdeluku v. 2002 oli 82 %.

Vuonna 2003 otettujen pitkäaikaisten lainojen keskimääräinen nimelliskorko oli 2,9 % ja keskimääräinen efektiivinen kustannus 3,0 %. Uusista lainoista 20 % oli nollakuponkisia valtion velkasitoumuksia.

Vuoden päättyessä kotimaisesta velkakannasta 86 % oli pitkäaikaista ja 14 % lyhytaikaista. Kotimaisen valtionvelan keskimääräinen takaisinmaksuaika vuoden 2003 lopussa oli 3 v. 11 kk eli kahdeksan kuukautta lyhyempi kuin edellisenä vuonna. Noin 68 % eli 42 224 milj. euroa maksetaan kuoletusehtojen mukaisesti takaisin seuraavan viiden vuoden kuluessa. Kuoletuksia erääntyy maksettavaksi 6–10 vuoden kuluttua 19 197 milj. euroa ja sen jälkeen 658 milj. euroa.

Kotimaisesta valtionvelasta maksettiin korkoja nettomääräisesti 2 831 milj. euroa eli 13 % vähemmän kuin edellisenä vuonna. Budjetointiperusteen muutoksesta johtuen kotimaisen velan korkokulut olivat kuitenkin kaikkiaan 4 366 milj. euroa.

3. HALLINNON TULOKSELLISUUS

3.1. VALTIONEUVOSTON KANSLIA

Toimintaympäristö

Valtioneuvoston kanslia on ministeriö, joka vastaa pääministerin johdolla hallitusohjelman toimeenpanon valvonnasta ja avustaa pääministeriä valtioneuvoston johtamisessa. Valtioneuvoston kanslia vastaa Suomen EU-politiikan yhteensovittamisesta ja käsittelee EU:n kehittämistä. Valtioneuvoston kanslia turvaa kaikissa olosuhteissa pääministerin ja hallituksen toimintaedellytykset.

Toiminta-ajatuksen mukaisesti kanslian tehtävänä on avustaa pääministeriä valtioneuvoston johtamisessa ja turvata kaikissa olosuhteissa pääministerin ja hallituksen toimintaedellytykset. Samoin valtioneuvoston kanslia avustaa pääministeriä hallitusohjelman toimeenpanossa ja seurannassa. Tämä korostui eduskuntavaalien jälkeen uudella tavalla, kun hallitusohjelmaan tuli neljä poikkihallinnollista politiikkaohjelmaa ja kun sovittiin hallitusohjelman toimeenpanon ja kehysmenettelyn yhteensovittamisesta aikaisempaa konkreettisemmin. Hallitusneuvotteluissa sovittiin tietoyhteiskuntaohjelman sijoittamisesta pääministerin alaisuuteen. Tätä ja hallitusohjelman toimeenpanoa ja seurantaan varten vahvistettiin valtioneuvoston kanslian resursseja. Valtioneuvoston kanslia hoiti edelleen hallituksen järjestäytymiseen liittyvät toimenpiteet. Vuoden 2003 aikana tulivat voimaan uudet valtioneuvoston toimintaa ja myös valtioneuvoston kansliaa koskevat säädökset.

Kanslia oli tiivistä mukana EU:n tulevaisuuskonventin sekä hallitusten välisen konferenssin työssä. Vuodelle 2003 leimaa antavaa oli myös Euroopan unionin laajentumista ja sen kehittämistä koskeva keskustelu. Vuosi 2003 ei tuonut lopullisia ratkaisuja unionin toimielinten työn uudistamiseen, joten työ jatkuu edelleen. Valtioneuvoston kanslian johdolla aloitettiin vuoden 2006 EU-puheenjohtajakauden valmistelut. Kanslian ylin johto ja virkamiehistö hoitivat kansainvälistä lisääntyvää kanssakäymistä lukuisien erilaisten virallisten ja epävirallisten tapaamisten ja seminaarien muodossa.

Kanslian viestintäpalveluita vahvistettiin. Huhtikuussa otettiin käyttöön lähinnä tiedotusvälineille suunnattu verkkopalvelu, mediapalvelu. Palvelu tarjoaa kanavan valtioneuvoston ajankohtaismaterian käyttöön. Sisäistä viestintää tehostettiin ottamalla käyttöön intranet. Samanaikaisesti uudistettiin kanslian

19. Valtioneuvoston käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2003

Pl. luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2004
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta			
2301 Valtioneuvosto	3,7	–	3,7	3,6	–
2302 Valtioneuvoston kanslia	23,4	2,9	26,4	21,2	5,4
2303 Oikeuskanslerinvirasto	2,6	0,2	2,8	2,4	0,4
2327 Poliittisen toiminnan avustaminen	11,8	–	11,8	11,8	–
2399 Valtioneuvoston muut menot	3,5	0,2	3,7	1,7	2,0
Yhteensä	45,0	3,3	48,4	40,7	7,8

3.1. Valtioneuvoston kanslia

20. Valtioneuvoston määrärahat

PL 23	TP 2002	TA 2003	TP 2003
	Miljoonaa euroa		
Valtioneuvosto	3,6	3,7	3,6
Valtioneuvoston kanslia	17,5	23,4	23,6
Oikeuskanslerin virasto	2,4	2,6	2,6
Poliittisen toiminnan avustaminen	11,8	11,8	11,8
Valtioneuvoston muut menot	1,3	3,5	3,5
Yhteensä	36,6	45,0	45,1
Yksittäisiä merkittäviä määrärahoja:			
Puoluetuki	11,8	11,8	11,8
Kunniamerkit	0,4	0,5	0,6
Suomen sotasurmatutkimus 1914–1922	0,3	0,3	0,3

21. Toiminnan kustannukset

	2001	2002	2003
Toiminnan kulut, milj. euroa	26,3	25,0	27,1
Pääomakustannukset, milj. euroa	0,3	0,3	0,2
Kustannukset yhteensä, milj. euroa	26,6	25,3	27,3
Henkilömäärä vuoden lopussa	282	287	284
Toiminnan kustannukset / henkilö, euroa	94 498	88 181	96 044

22. Valtioneuvoston yleisistunnon päätökset

	2002	2003
Henkilöstöasiat	215	179
Normipäätökset / hallinnollinen jaotus	6	9
Valtioneuvoston asetus	309	279
Hallintopäätökset	29	28
Periaatepäätökset / suunnitelmat	12	20
Sivuelinorganisaatiot	92	134
Taloudellinen ohjaus	85	97
Lupa-asiat	17	33
Selonteko / tiedonannot Eduskunnalle	7	7
Eduskunnan kirjelmät	18	25
Tasavallan Presidentti / hallitus	23	21
Tulossopimukset / VES/TES	1	2
Valtioneuvoston kirjelmä	80	74
Kv- ja Eu-asioita	43	29
Muut	3	2
Yhteensä	940	939

graafinen ilme. Ulkoisen kuvan ja viestinnän sekä sisäisen viestinnän pelisääntöjä varten tehtiin tiedotussuunnitelma. Senaattoria kehitettiin ohjelmajohtamisen tiedonkulun välineenä.

Tulostavoitteiden toteutuminen

Eduskuntavaalien jälkeinen hallituksen vaihdos toteutettiin uuden perustuslain mukaisesti. Hallitusneuvottelut käytiin eduskunnan hoitamana ja vastuulla. Muista hallituksen vaihdokseen ja järjestäytymiseen liittyvistä toimenpiteistä huolehti valtioneuvoston kanslia. Uuden perustuslain toimivuudesta hallituksen vaihdoksen yhteydessä tehtiin oikeusministeriön kanssa selvitys eduskunnan perustuslakivaliokunnalle. Pääministeri Lipposen hallitus lopetti ja pääministeri Jäätteenmäen hallitus aloitti 17.4.2003. Hallitus vaihdettiin uudelleen kesäkuussa, kun pääministeri Jäätteenmäen hallituksen erottua nimitettiin pääministeri Vanhasen hallitus. Tällöin uuden perustuslain toimivuus joutui todelliseen testiin, koska eduskunnan kesälomasta johtuen aikaa hallituksen vaihtamis- ja järjestäytymistoimenpiteille oli erittäin niukasti käytettävissä.

Kevään 2003 hallitusneuvottelut ja kaksi hallituksen vaihdosta olivat haasteelliset myös tiedotuksen kannalta. Täsmällisen ja ajantasaian tiedon merkitys korostui. Uuden hallituksen tiedot vietiin entistä kattavammalla kuvavalikoimalla varustettuna valtioneuvoston verkkosivuille. Vanhojen hallitusten tiedot arkistoitiin tietoaarkistoon. Tasavallan presidentti nimitti 24.6.2003 pääministeri Matti Vanhasen hallituksen, ja samana päivänä eduskunnalle annettiin tiedonantona hallituksen ohjelma (VNT 2/2003 vp). Vanhasen hallituksen ohjelma vastasi – jo tehtyjä päätöksiä lukuun ottamatta – Jäätteenmäen hallituksen ohjelmaa.

Ohjelmajohtamisen käyttöönottoa valmisteltiin keväällä 2003 valtioneuvoston kanslian johdolla ryhmässä, jossa oli keskeisten ministeriöiden edustus. Valtiovarainministeriö vastasi ministeriöiden virkamiesten kouluttamisesta. Kesällä 2003 asetettiin ohjelmajohtamisen johtoryhmä, jonka tehtävänä on huolehtia poli-

23. Tasavallan presidentin valtioneuvostossa tekemät päätökset

	2002	2003
Hallituksen esitykset / lakien vahvistus .	518	375
Muut Eduskunta-asiat	13	23
Asetukset	74	56
Henkilöstöasiat	68	92
Kansainväliset asiat	88	77
Ahvenanmaan asiat	14	16
Valtioneuvostoa koskevat asiat	12	2
Armonanomukset	178	170
Avoliittoerivapaudet	–	–
Hengenpelastusmitalit	14	31
Arvonimet	219	172
Virka-ansioimerkit	1 469	1 547
Muut	1	3
Yhteensä	2 668	2564

24. Valtioneuvoston istunnot

Vuosi	EU-ministerivaliokunta	Rahasiainvaliokunta	Hallituksen neuvottelut ja iltakoulut	Valtioneuvoston istunnot	Tasavallan presidentin istunnot
2001	32	58	20	63	48
2002	37	67	30	72	43
2003	39	59	20	63	40

25. Puoluetuki 2003

	Miljoonaa euroa
Suomen Keskusta r.p.	3,144
Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue r.p.	3,114
Kansallinen Kokoomus r.p.	2,450
Vasemmistoliitto r.p.	1,136
Vihreä Liitto r.p.	0,782
Ruotsalainen kansanpuolue r.p.	0,517
Suomen Kristillisdemokraatit (KD) r.p.	0,457
Perussuomalaiset r.p.	0,148
Ahvenanmaa	0,059
Yhteensä	11,807

gia-asiakirja tarkistetaan kehyspäättöksen yhteydessä ja sen laadinta yhteen sovitetaan vuosittaiseen talousarvioprosessiin.

Valtioneuvoston kanslia laati talvella 2003 yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa pääministeri Paavo Lipposen II hallituksen ohjelman seurantaraportin, johon koottiin tiedot hallitusohjelman tavoitteiden toteutumisesta koko hallituskauden (1999–2003) osalta. Seurantaraportti käsiteltiin hallituksen iltakoulussa 5.2.2003. Keskeisinä piirteinä nousivat esiin pitkäjänteinen ja vakaa talouspoli-

tiikkaohjelmien yhteensovittamisesta ja edistää ohjelmajohtamisjärjestelmän toimivuutta.

Valtioneuvosto antoi 25.9.2003 periaatepäätöksen Hallituksen strategia-asiakirjasta 2003. Se rakentui hallitusohjelmassa sovitusta politiikkaohjelmista, jotka ovat: työllisyysohjelma, yrittäjyyden politiikkaohjelma, tietoyhteiskuntaohjelma ja kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma.

Näiden lisäksi strategia-asiakirjaan sisältyivät hallituksen erityisseurannassa olevat muut poikkihallinnolliset politiikat. Näistä sovittiin seuraavilla tehtäväalueilla:

- ulko- ja turvallisuuspolitiikka sekä Euroopan unioni,
- hyvinvointi, terveys ja tasa-arvo,
- koulutus ja kulttuuri
- tutkimus, teknologia ja innovaatio-toiminta,
- kunnat, alueet ja valtionhallinto
- ympäristö ja energia,
- liikennepalvelut ja liikenneturvallisuus sekä
- kansalaisten turvallisuus ja oikeuden käyttö

Hallituksen strategia-asiakirjassa on täsmennetty politiikkaohjelmien ja muiden poikkihallinnollisten politiikkojen vaikuttavuustavoitteita sekä sovittu näitä edistävästä toimenpiteistä. Strategia-asiakirja sovitettiin yhteen valtion talousarvioesityksen 2004 kanssa.

Hallituksen strategia-asiakirja 2003 valmisteltiin valtioneuvoston kanslian ja ministeriöiden yhteistyönä, ja sitä käsiteltiin valmistavasti valtioneuvoston kansliapäälliköiden kokouksessa. Politiikkaohjelmien osalta laadintaa ovat johtaneet ohjelmia koordinoivat ministerit ja ministeriryhmät sekä kunkin politiikkaohjelman ohjelmajohtajat. Tulevina vuosina strate-

3.1. Valtioneuvoston kanslia

tiikka, Euroopan unionin yhteinen raha- ja talouspolitiikka, hyvinvointiyhteiskunnan edellyttämien peruspalvelujen turvaaminen, kestävä kehitys ja ympäristön suojele sekä toimivat yhteistyösuhteet yhteiskunnan eri toimijoihin nähden.

Tietoyhteiskuntaohjelma

Vuoden 2003 hallitusneuvottelussa sovittiin, että politiikkaohjelmista tietoyhteiskuntaohjelma sijoitetaan valtioneuvoston kansliaan pääministerin vastuulle. Ohjelmaa koordinoi pääministeri Vanhasen johtama ministeriryhmä apunaan ohjelmajohtaja. Ohjelman johtoa ja koordinoitua varten on perustettu ministeriöiden ja Suomen Kuntaliiton edustajista koostuva johto- ja seurantaryhmä. Merkittävä painopistealue koko ohjelman toteutuksen kannalta on yhteistyö yhteiskunnan eri toimijoiden välillä niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.

26. Valtioneuvoston kanslian tuotto- ja kululaskelma

Tilinpäätös	Tilinpäätös 31.12.2002	Muutos 31.12.2003	
Miljoonaa euroa			
Toiminnan tuotot	0,16	0,14	-0,02
Toiminnan kulut	-25,02	-27,06	-2,04
JÄÄMÄ I	-24,86	-26,92	-2,06
Rahoitustuotot ja -kulut	-	-	-
Satunnaiset tuotot ja kulut	-	-	-
JÄÄMÄ II	-24,86	-26,92	-2,06
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-11,81	-11,91	-0,1
JÄÄMÄ III	-36,67	-38,83	-2,16
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-2,14	-2,21	-0,07
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-38,81	-41,04	-2,23

27. Valtioneuvoston kanslian tase

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003	Muutos
Miljoonaa euroa			
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	0,03	0,03	-
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIJOITUKSET	5,27	4,95	-0,32
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	0,08	0,10	0,02
VASTAAVAA YHTEENSÄ	5,38	5,08	-0,30
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	2,04	1,58	-0,46
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	3,34	3,50	0,16
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	5,38	5,08	-0,30

Ohjelman tarkoituksena on lisätä kilpailukykyä ja tuottavuutta, sosiaalista ja alueellista tasa-arvoa sekä kansalaisten hyvinvointia ja elämänlaatua hyödyntämällä tieto- ja viestintätekniikkaa koko yhteiskunnassa. Ohjelman avulla pyritään myös säilyttämään Suomen asema yhtenä tieto- ja viestintätekniikan johtavista tuottajista ja hyödyntäjistä. Lisäksi ohjelman avulla koordinoidaan valtionhallinnon omia toimenpiteitä horisontaalisella tasolla, jotta voidaan varmistua, että toteutettavat toimenpiteet eivät ole päällekkäisiä tai keskenään ristiriidassa. Ohjelman ensimmäinen toteutussuunnitelma valmistui joulukuussa 2003. Suunnitelmaan on kirjattu ministeriöiden kokoamien tietojen pohjalta keskeiset tietoyhteiskuntaohjelmaan sisältyvät toimenpiteet ja hankkeet sekä niiden vastuuhenkilöt ja -tahot, rahoitus ja aikataulut. Ohjelman avausseminaari järjestettiin marraskuussa.

Hallitustenvälinen konferenssi ja Euroopan unionin tulevaisuus

EU:n perustuslaillista sopimusta valmistellut laajapohjainen valmistelukunta, konventti, sai työnsä päätökseen heinäkuussa 2003. Hallitus seurasi konventin työtä aktiivisesti ja käsitteli konventin esityksiä. Hallitus pyrki konventin sekä tiiviiden eurooppalaisten yhteyksiensä kautta määrätietoisesti edistämään Suomen painopisteitä EU:n kehittämisessä. Konventin lopputulosta pidettiin yleisesti ottaen melko onnistuneena.

Valtioneuvoston kanslia oli tiiviisti mukana EU:n tulevaisuuskonventin sekä hallituksen välisen konferenssin työssä. Kanslia valmisteli valtioneuvoston selonteon eduskunnalle konventin tuloksista ja valmistautumisesta hallituksen väliseen konferenssiin. Selonteko annettiin eduskunnalle elokuussa.

Hallitustenvälinen konferenssi käynnistyi lokakuussa 2003. HVK-neuvotteluissa hallitus toimi tiiviissä yhteistyössä samanmielisten maiden kesken (laajimmillaan noin 20 jäsenmaata), erityisesti toimielinjärjestelmää koskevien yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Hallitus antoi eduskunnalle selonteon (VNS 2/2003) Suomen tavoitteista syksyllä 2003 käynnistyneessä hallitustenvälisessä konferenssissa. Yleistavoitteena on selkeä, tehokas ja ymmärrettävä järjestelmä, joka lisää unionin avoimuutta ja vahvistaa yhteisömenetelmää. Erityisen tärkeinä tavoitteina hallitus näki toimielinjärjestelmän tasapainoisuuden ja toimivuuden turvaamisen jäsenvaltioiden tasa-arvoa kunnioittaen, sekä puolustuksen ja voimavarayhteistyön alalla tapahtuvaa rakenneyhteistyön määräysten muuttamisen. Hallitus asetti myös joitakin yksittäisiä unionin politiikka-aloja koskevia tavoitteita, sekä edellytti esityksen oikeudellista ja kielellistä tarkastamista. Hallitustenvälinen konferenssi jatkuu v. 2004.

Konventin ja hallitustenvälisen konferenssin valmisteluja koordinoitiin valtioneuvoston kansliasta.

Suomen EU-puheenjohtajuus 2006

Syksyyn 2006 ajoittuvan Suomen EU-puheenjohtajakauden valmistelut käynnistettiin. Suomi osallistui neuvoston kolmivuotisen työohjelman valmisteluun yhdessä viiden muun vuosina 2004-2006 puheenjohtajana toimivan jäsenmaan kanssa. Työohjelma hyväksyttiin yleisten asiain neuvostossa joulukuussa 2003.

Joulukuussa 2003 hallitus hyväksyi alustavat linjaukset Suomen puheenjohtajakauden järjestelyistä, muun muassa sisällöllisen valmistelun, henkilöstötarpeiden, koulutuksen ja kokousten määrän osalta. Kokousjärjestelyjä hoitamaan päätettiin edellisen puheenjohtajuuden tapaan perustaa tekninen EU-puheenjohtajuussihteeristö, joka sijoitetaan valtioneuvoston kansliaan.

3.1. Valtioneuvoston kanslia

Henkilöstö

Valtioneuvoston kansliassa oli vuoden 2003 lopussa palvelussuhteessa 232 henkilöä. Näistä määräaikaissä virkasuhteessa oli 85 henkilöä. Ministerien erityisavustajat (28 henkilöä) nimitetään määräaikaiseen virkasuhteeseen, joka osaltaan vaikuttaa määräaikaisten suureen määrään. Naisten osuus henkilöstöstä on 61 % (141 henkilöä) ja miesten 39 % (91 henkilöä). Vuoden 2003 aikana kolme henkilöä siirtyi eläkkeelle ja vuoden lopussa seitsemän henkilöä oli osa-aikaeläkkeellä.

Valtioneuvoston kanslian koulutusindeksi oli 4,0 v. 2003.

Vuoden 2003 aikana tehtiin henkilöstölle työtyytyväisyyskysely. Kyselyyn vastasi 62 henkilöä ja työtyytyväisyysindeksi oli 3,1.

Vuonna 2003 valtioneuvoston kanslian keski-ikä oli 42,3, joka on pysynyt suunnilleen samana verrattuna edellisiin vuosiin.

Valtioneuvoston kansliasta siirtyi muiden työnantajien tehtäviin 71 henkilöä ja kansliaan palkattiin 95 uutta henkilöä. Lähtövaihtuvuus v. 2003 oli 31 %. Vaihtuvuuteen vaikutti kevään 2003 hallituksen vaihtuminen ja siihen liittyen erityisavustajien vaihtuminen.

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

Oikeuskanslerinvirasto on valtioneuvoston oikeuskanslerin johdolla toimiva itsenäinen toimintayksikkö. Oikeuskanslerin päätehtävät ovat valtioneuvoston toiminnan laillisuuden valvonta ja yleinen laillisuusvalvonta. Lisäksi oikeuskansleri antaa oikeudellisia tietoja ja lausuntoja tasavallan presidentille, valtioneuvostolle ja ministeriöille. Oikeuskansleri valvoo myös, että asianajajat noudattavat hyvää asianajajatapaa. Nämä asiat ratkaisee oikeuskanslerin vahvistaman työjaon mukaan joko oikeuskansleri itse tai apulaisoikeuskansleri tai tämän ollessa estyneenä apulaisoikeuskanslerin sijainen. Oikeuskansleri antaa toiminnastaan vuosittain kertomuksen eduskunnalle ja valtioneuvostolle.

Oikeuskansleri on laillisuusvalvojana läsnä valtioneuvoston esittelyissä ja esiteltäessä asioita valtioneuvostossa tasavallan presidentille. Laillisuusvalvonnassa kiinnitetään erityistä huomiota perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Valvonnassa tulee käsiteltäviksi myös Suomen jäsenyyteen Euroopan unionissa liittyvien asioiden kansallista valmistelua koskevia kysymyksiä.

Oikeuskanslerinvirastossa on kolme toimintayksikköä: valtioneuvostoasiain osasto, oikeusvalvontaosasto ja hallintoyksikkö. Vuoden 2003 päättyessä viraston palveluksessa oli 35 virkamiestä.

Eräitä tunnuslukuja vuosilta 2001–2003

	2001	2002	2003
Saapuneet kantelut	1 292	1 459	1 454
Ratkaistut kantelut	1 303	1 320	1 492
Omat aloitteet	17	17	14
Kirjalliset lausunnot	26	39	29

Kanteluasioissa tehtiin ns. toimenpideratkaisuja 157 (96/2002 ja 142/2001).

Toimenpideratkaisujen osuus tutkittavaksi otetuista kanteluista oli 17 % (12 %/2002 ja 18 %/2001)

3.2. ULKOASIAINMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö ja tavoitteet

Vuoden 2003 merkittävin tapahtuma ulkoasiainministeriön toimintaympäristössä oli Irakin kriisi. Kansainvälinen painostus Irakin riisumiseksi joukkotuhoaseista Yhdistyneiden kansakuntien (YK) turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1441 mukaisesti jatkui alkuvuonna 2003. Yhdysvallat liittolaisineen aloitti sotatoimet Irakia vastaan 20. maaliskuuta. Suomi valitti tapahtunutta ja totesi, että voimankäyttö ilman turvallisuusneuvoston nimenomaista valtuutusta ei ole hyväksyttävää. Euroopan unionin (EU) yhtenäisyys hajosi osan jäsenvaltioista liittyessä mukaan Yhdysvaltojen johtamaan koalitioon. Sotatoimet olivat nopeasti ohi, mutta Irakissa jatkuivat iskut liittoutumaa, sen kanssa yhteistyössä olevia irakilaisia ja kansainvälisiä avustusjärjestöjä vastaan.

EU:n hallitustenvälinen konferenssi (HVK) eteni kohti uutta perustuslaillista sopimusta, mutta ei saanut sitä valmiiksi. Loppuvuodesta käytiin unionin yhteisen puolustuksen kehittämisestä ulko- ja turvallisuuspoliittista keskustelua, johon Suomi hyvin aktiivisesti osallistui turvatakseen omien näkökantojensa huomioonottamisen. Unionin laajeneminen varmistui kymmenen tulevan jäsenmaan kansanäänestyksissä. Samalla vilkastui keskustelu EU:n suhteesta laajentumisen jälkeisiin uusiin naapureihinsa. Venäjällä pidetyt duuman vaalit osoittivat maan kehityksen suuntaa kohti vallan keskitystä.

Globalisaation hallintapyrkimykset jatkuivat monella taholla, ja niihin antoi oman panoksensa Suomen ja Tansanian yhdessä johtama Helsinki-prosessi, joka etsii konkreettisia ratkaisuja maailman globaalien ongelmien hallintaan valtioiden, kansalaisyhteiskunnan ja yksityssektorin yhteistyön keinoin. Maailman kauppajärjestön (WTO) kansainvälinen kauppaneuvottelukierros jäi polkemaan paikallaan eri maiden ja maaryhmien voimakkaiden näkemyserojen vuoksi. Viiveet kauppaneuvotteluissa eivät kuitenkaan ole poikkeuksellisia.

Ulkoasiainministeriön keskeiset tavoitteet vuoden 2003 talousarviossa olivat Suomen kansainvälisen aseman vahvistaminen ja talouden kansainvälisten toimintaedellytysten parantaminen; suomalaisten etujen ja suomalaisuuden edistäminen maailmalla; vakauden, turvallisuuden ja yhteistyön lisääminen lähialueilla; Euroopan unionin laajentaminen ja kehittäminen; kansainvälinen rauha, turvallisuus ja hyvinvointi sekä globalisaation hallintamekanismien kehittäminen. Ministeriö tähtäsi kaikessa toiminnassaan ja voimavaroja kohdentaessaan näiden tavoitteiden saavuttamiseen sekä kehitti vuoden aikana tulosohjausta ja strategista johtamista sekä organisaatiotaan osana niiden saavuttamista.

Suomi Euroopan unionissa

Euroopan unionin laajentuminen

Euroopan unionin historian suurin laajentumiskierros varmistui, kun liittymissopimus Viron, Latvian, Liettuan, Puolan, Tshekin, Slovakian, Unkarin, Slovenian, Kyproksen ja Maltaan kanssa allekirjoitettiin huhtikuussa Ateenassa. Laajentumisen valmistelu Suomen osalta oli yksi ulkoasiainministeriön keskeisimmistä tehtävistä v. 2003. Ministeriö valvoi Suomen etuja laajentumisneuvotteluissa ja koordinoi kansallisia kantoja yhdessä valtioneuvoston kanslian ja muiden ministeriöiden kanssa. Liittymissopimus tulee voimaan 1. toukokuuta 2004 edellyttäen, että nykyiset sekä tulevat jäsenmaat

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

ovat ratifioineet sopimuksen siihen mennessä. Sopimuksella liittyvät maat tulevat voimassaolevien EU:n perussopimusten täysivaltaisiksi osapuoliksi. Eduskunta hyväksyi liittymissopimuksen Suomen osalta vuoden lopussa.

Kyproksen osalta liittymistä varjostaa saaren kahtiajako. Ulkoasiainministeriö pyrki sekä kahdenvälisissä että EU-yhteyksissä vaikuttamaan kiistan osapuoliin, tavoitteena yhdistyneen Kyproksen liittyminen Euroopan unioniin 1. toukokuuta 2004. Ministeriö tuki eri tavoin myös unionin jatkolaajentumista.

Ministeriön tavoitteena oli vahvistaa kumppanuusperustaa uusien jäsenmaiden kanssa ja tukea niiden jäsenyysohjelmiensa, jota se teki perehdyttämällä niitä Suomen EU-kokemuksiin. Se huolehti myös laajentumisen kansalaistiedotuksesta.

Euroopan unionin tulevaisuustyö

Neuvottelut EU:n uudesta perustuslaillisesta sopimuksesta olivat vuoden 2003 suurimpia haasteita unionin jäsenvaltioille. Ministeriön tehtävänä oli edistää Suomen tavoitteita EU:n tulevaisuuskonventissa ja sitä seuranneessa hallitustenvälisessä konferenssissa. HVK aloitti työnsä lokakuussa EU:n tulevaisuuskonventin tulosten pohjalta, kokoontuen syksyn aikana sekä valtion- ja hallitustenpäämiesten että ulkoministerien ja virkamiesten tasolla. Suomen valtuuskunta ajoi konferenssissa voimakkaasti jäsenvaltioiden tasa-arvoon, unionin instituutioiden väliseen tasapainoon ja yhteisömenetelmän vahvistamiseen liittyviä näkökohtia sekä kävi näiden tavoitteiden turvaamiseksi aktiivista kahdenvälistä vuoropuhelua muiden jäsenvaltioiden kanssa.

Kansallisen päätöksenteon tueksi ministeriö keräsi ja analysoi muiden jäsenvaltioiden tulevaisuuskeskusteluun liittyviä kannanottoja sekä osallistui EU:n uudesta perustuslaillisesta sopimuksesta käytyyn kansalaiskeskusteluun.

Euroopan unionin turvallisuusstrategia

Joulukuussa 2003 EU hyväksyi ensimmäisen turvallisuuspoliittisen kokonaisstrategiansa nimellä *”Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa”*. Strategia luo yhteistä kulttuuria jäsenmaiden välille ja vahvistaa unionin asemaa kansainvälisenä toimijana. Se määrittää unionin toimintalinjat sekä asettaa tärkeysjärjestyksen turvallisuustavoitteille ja voimavarojen kehittämiselle. Ulkoasiainministeriö osallistui aktiivisesti strategian valmisteluun, ja sen sisältö vastaa Suomen näkemyksiä ja tavoitteita. Strategia on tärkeä viitekehys Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämisessä.

Siviilikriisinhallinta, sotilaallinen kriisinhallinta ja rauhankumppanuus

Ulkoasiainministeriön tavoitteena v. 2003 oli EU:n kriisinhallintakyvyn kehittäminen sekä sotilaallisella että siviilisektorilla. Siviilikriisinhallinta nousi Euroopan unionin operaatioissa yhä tärkeämmälle sijalle sotilaallisen kriisinhallinnan rinnalle. Ministeriö suunnitteli, koordinoi ja rahoitti Suomen osallistumisen siviilikriisinhallintaan EU:n, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (Etyj), Euroopan neuvoston, YK:n sekä kansainvälisen ryhmittymän puitteissa. EU:n poliisioperaatiossa Bosnia-Hertsegovinassa palveli ryhmä suomalaispoliiseja ja muita asiantuntijoita, *Proxima* -operaatiossa Makedoniassa (FYROM) työskenteli poliisiasiantuntijaryhmä, ja suomalaisia osallistui myös muihin unionin hankkeisiin. Suomi osallistui myös *Unmik* -operaatioon Kosovossa sekä Etyjin ja Euroopan

neuvoston siviilikriisinhallintaoperaatioihin. Näiden lisäksi suomalaisia siviilikriisinhallinta-asiantuntijoita oli vuoden aikana jatkuvasti keskimäärin kymmenessä muussa kansainvälisessä tehtävässä. Ministeriö perusti yksikön siviilikriisinhallinta-asioita varten.

Euroopan unioni ja Yhdysvallat sopivat maaliskuussa 2003 pysyvistä yhteistyömalleista sotilaallisessa kriisinhallinnassa eli ns. *Berliini plus* -järjestelystä. Päätös lisää EU:n yhteisten ulko- ja turvallisuuspolitiikan uskottavuutta ja sen myötä unioni voi tarvittaessa nojautua Pohjois-Atlantin puolustusliiton (Nato) voimavaroihin EU-johtoisissa kriisinhallintaoperaatioissa. Ulkoasiainministeriön tavoitteena oli Suomen jatkuva osallistuminen EU:n, YK:n ja Etyjin rauhanturva- ja kriisihallintaoperaatioihin. Suomi oli mukana v. 2003 Nato-johtoisissa kriisinhallintaoperaatioissa Kosovossa, Bosnia-Hertsegovinassa sekä Afganistanissa (ISAF). Kosovon KFOR -operaatiossa suomalainen kenraali johti puolen vuoden ajan Naton kansainvälistä prikaatia. Bosnian SFOR -operaatiosta Suomi veti joukkonsa pois kesällä 2003.

Suomi osallistui aktiivisesti Naton rauhankumppanuustoimintaan v. 2003. Tavoitteena oli pitää rauhankumppanuus elinvoimaisena huolimatta siitä, että Naton uusimman laajentumisen jälkeen kumppanuusmaat muodostavat varsin heterogeenisen maaryhmän. Suomi kehitti vakiintuneen kumppanuusyhteistyön pohjalta sotilaallista yhteistoimintakykyään Naton kanssa suunnittelu- ja arviointitoiminnan (PARP) avulla. Kumppanuustoiminnan yhtenä painopisteenä on liittää Keski-Aasian ja Kaukasiassa maat tiiviimmin euroatlanttiseen yhteisöön. Ulkoasiainministeriö tuki tätä tavoitetta kustantamalla vuodeksi suomalaisen siviilivirkamiehen Naton kansainväliseen sihteeristöön, kutsumalla uzbekistanilaisen ryhmän tutustumaan suomalaiseen rauhanturvakoulutukseen sekä järjestämällä rauhankumppanuusseminaarin terrorismin vastaisesta toiminnasta Keski-Aasiassa ja Kaukasiassa.

Toimintaa terrorismia vastaan

Ulkoasiainministeriön tavoitteena oli terrorismin vastaisen toiminnan tehokas koordinointi Suomen osalta. Ministeriö sovitti yhteen Suomen toimintaa ja kannanottoja terrorismin ja sen rahoituksen vastaisen yhteistyön eri foorumeilla. Suomi toimi kansainvälisellä tasolla rakentavana ja asiallisena yhteistyökumppanina, joka täytti velvoitteensa terrorismin vastaisessa yhteistyössä. Ministeriö osallistui aktiivisesti terrorismin vastaisten instrumenttien valmisteluun sen varmistamiseksi, että toimet ovat sopusoinnussa yksilön oikeusturvaa ja omaisuudensuojaa koskevien kansainvälisten määräysten sekä Suomen perustuslain kanssa.

Suomen ja Euroopan unionin ulkosuhteet

Transatlanttiset suhteet

Ulkoasiainministeriö edisti transatlanttisia suhteita, jotka mainittiin myös hallitusohjelmassa, ensisijaisesti EU:n kautta. Kiista Irakin sodan ja ns. ennakoivan voimankäytön oikeutuksesta sekä huhtikuussa järjestetty neljän EU-maan (Belgia, Saksa, Ranska ja Luxemburg) huippukokous heikensivät transatlanttisia suhteita ja aiheuttivat hajaannusta unionin sisällä. EU ja Yhdysvallat korjasivat Irakin sodan heikentämiä suhteitaan onnistuneessa huippukokouksessa kesäkuussa 2003. Suomen kahdenväliset suhteet Yhdysvaltoihin jatkuivat hyvinä. Yhdysvallat oli Suomen suurin Euroopan ulkopuolinen kauppakumppani ja v. 2003 Suomen kolmanneksi tärkein vientimaa.

Ministeriön tavoitteena oli EU:n ja kolmansien maiden välisten kauppakiistojen ratkaisu mahdollisimman hyvin Suomen elinkeinoelämän etuja vastaavalla tavalla. Ulkoasiainministeriö vastasi EU:n

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

ja Yhdysvaltain kauppariitojen käsittelystä sekä kansallisesti että EU:ssa. Yhdysvaltojen poistaessa terästullit joulukuussa 2003 EU:n suoja-toimet lakkautettiin. Ratkaisulla oli positiivinen vaikutus transatlanttiselle kaupalle. Vaikka kauppakiistat saivat runsaasti huomiota julkisuudessa, ne edustivat vain yhtä prosenttia transatlanttisesta kaupasta.

Venäjä

Ulkoasiainministeriön tavoitteena oli Venäjä-suhteiden kehittäminen. Ministeriö vaikutti aktiivisesti Suomelle keskeisen Euroopan unionin Venäjän-politiikan muotoutumiseen. EU:n ja Venäjän suhteiden pääteemat liittyivät viisumivapauteen ja viisumihelpotuksiin sekä toukokuisessa Pietarin huippukokouksessa sovittujen neljän yhteistyöalan kehittämiseen (talous, turvallisuus ja oikeus, ulkoinen turvallisuus sekä tutkimus, koulutus ja kulttuuri). Ministeriön tavoitteena oli Venäjän WTO-jäsenyys-neuvottelujen edistäminen jäsenyyden toteuttamiseksi nopeasti mutta WTO:n vaatimusten mukaisesti. Neuvottelut jatkuivat v. 2003. Ulkoasiainministeriö vaikutti EU:n komissioon teollisuuden kanssa yhteistyössä määriteltyjen suomalaisetujen turvaamiseksi.

EU ja Venäjä jatkoivat keskustelua viisumikysymyksistä Pietarin huippukokouksessa sovitun pohjalta: viisumivapaus on pitkän aikavälin tavoite, ja mahdollisuuksia vastavuoroisiin viisumihelpotuksiin Schengen-järjestelmän puitteissa tutkitaan.

Lähialueyhteistyö ja pohjoinen ulottuvuus

Ministeriö koordinoi ja toteutti lähialueyhteistyötä Luoteis-Venäjällä, Virossa, Latviassa ja Liettua-sa hallituksen vahvistaman lähialueyhteistyöstrategian mukaisesti. Yhdessä muiden ministeriöiden kanssa ulkoasiainministeriö valmisti Baltian maiden nykymuotoisen lähialueyhteistyön muuttamista niiden tulevan EU-jäsenyyden myötä normaaliksi EU-jäsenmaiden väliseksi yhteistyöksi. Ulkoasiainministeriö aloitti uuden lähialueyhteistyöstrategian valmistelutyön ja kartoitti nykyisten menettelytapojen keventämistarpeet. Strategiatyötä jatketaan v. 2004.

Ulkoasiainministeriön tavoitteena oli pohjoisen ulottuvuuden kehittäminen osana EU:n ulkosuhteita ja Suomelle tärkeiden asioiden, kuten sosiaali- ja terveystumppanuuden, sisällyttäminen uuteen toimintaohjelmaan. Ministeriön johdolla Suomi osallistui pohjoisen ulottuvuuden toisen toimintaohjelman (2004-2006) valmisteluun. Eurooppa-neuvosto hyväksyi ohjelman lokakuussa 2003. Siinä olivat mukana Suomelle tärkeät asiat eli rajat ylittävä yhteistyö, tietoyhteiskunta, energia, ympäristö, luonnonvarojen kestävä käyttö, liikenne- ja sosiaali- ja terveyssektorin yhteistyö.

Vuonna 2003 Suomen osalta korostui erityisesti Itämeri-yhteistyö. Suomen toinen puheenjohtajuuskausi Itämeren valtioiden neuvostossa päättyi Porissa kesäkuussa 2003 järjestettyyn ulkoministerikokoukseen. Kokouksen pääteemoja olivat merikuljetusten turvallisuus ja ihmiskauppa.

Länsi-Balkanin vakauttaminen

Länsi-Balkanin turvallisuustilanne parantui, mutta pysyi monin paikoin vielä epävakana. Uudistusten toimeenpano sujui hitaasti ja kangerrellen. Thessalonikin Eurooppa-neuvosto päätti kesäkuussa vakautus- ja assosiaatioprosessin tehostamisesta ja hyväksyi tätä koskevat päätelmät. Ulkoasiainministeriö osallistui EU:n Länsi-Balkanin politiikan muotoiluun vakautus- ja assosiaatioprosessin puitteissa. Ministeriön esityksestä Suomi ratifioi vakautus- ja assosiaatiosopimukset Kroatian ja Make-donian kanssa.

Ministeriö tuki v. 2003 Länsi-Balkanin vakauttamista kahden- ja monenvälisten sekä alueellisten tukinstrumenttien kautta noin 9 milj. eurolla. Suomi osallistui mm. YK:n väliaikaishallinnon Kosovossa, Kaakkois-Euroopan vakaussopimuksen ja Etyjin Albania mission tukemiseen.

Euroopan unionin uudet naapurit

Euroopan unionin laajentuessa kymmenellä uudella jäsenmaalla se saa myös uusia rajanaapureita. Unioni määritteli naapuruuspolitiikkaansa niitä kohtaan komission tiedonannossa (Wider Europe/European Neighbourhood Policy) jonka Thessalonikin Eurooppa-neuvosto vahvisti. Näihin aloitteisiin osallistuminen ja niihin liittyvän uuden rahoitusinstrumentin kehittäminen oli myös ulkoasiainministeriön tavoite. Aloitteisiin kuuluivat pääkohteiden Ukrainan, Valko-Venäjän ja Moldovan lisäksi Venäjä ja yhdeksän eteläisen Välimeren maata sekä palestiinalaishallinto. Tavoitteeksi esitettiin vakauden ja vaurauden lisääminen tällä naapurialueella.

Aasia ja Latinalainen Amerikka

Ministeriön tavoitteena oli tehostaa Suomen elinkeinoelämän etujen ja sen viennin ja kansainvälistymisen edistämistä Aasiassa ja Latinalaisessa Amerikassa. Kiinan kasvavat markkinat ja avautuva talous tarjoavat myös Suomelle uusia mahdollisuuksia, mutta luovat samalla paineita entistä useammin tapahtuvaan Kiina-strategian päivitykseen. Ministeriö tarkisti v. 2003 organisaatiotaan vastaamaan Suomen elinkeinoelämän alueellisia painotuksia ja vahvisti Kiinaa koskevien asioiden koordinaatiota ministeriöiden ja elinkeinoelämän kanssa. Euroopan unioni vahvisti kaupallisia siteitään latinalaisen Amerikan ja Karibian maihin. EU ja sen jäsenvaltiot solmivat sopimukset poliittisesta vuoropuhelusta ja yhteistyöstä Andien yhteisön ja Keski-Amerikan maiden kanssa. Ulkoasiainministeriö osallistui aktiivisesti EU:n Latinalaisen Amerikan työryhmän toimintaan. Suomi korosti puheenvuoroissaan maanosan poliittisten levottomuuksien taustalla olevien sosiaalisten ongelmien ratkaisun välttämättömyyttä, oikeudenmukaista tulonjakoa, ihmisoikeuksien ja demokratian edistämistä sekä ympäristön kestävä kehitystä.

Humanitaarista apua Afganistanille ja Irakille

Ulkoasiainministeriön tavoitteena oli humanitaarisen avun kohdentaminen tehokkaalla tavalla kaikkein vaikeimmassa asemassa oleville aseellisten konfliktien ja luonnononnettomuuksien uhreille. Osana kolmivuotista maksulupaustaan vuosille 2002-2004 ministeriö tuki Afganistania v. 2003 yhteensä 10,2 milj. eurolla, josta humanitaarisen avun osuus oli 4 milj. euroa. Ministeriö auttoi osaltaan estämään humanitaarista katastrofia Irakissa myöntämällä keväällä sodan syttymisen jälkeen 5 milj. euroa humanitaariseen apuun kansainvälisten järjestöjen kautta ja sodan päätyttyä Madridin jälleenrakennusta koskevassa konferenssissa 5 milj. euroa jaettavaksi Maailmanpankin ja YK:n rahoitusjärjestelyjen kautta v. 2004.

Globaalit haasteet

Maailmankaupan sääntöpohjainen kehitys

Ulkoasiainministeriön kauppapoliittisena tavoitteena v. 2003 oli Suomen kaupallistaloudellisten etujen turvaaminen sekä monenkeskisesti että kahdenvälisesti samalla kun se edisti maailmankaupan

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

sääntöpohjaista, tasapainoista kehitystä, kansainvälisen kaupan rajoitusten asteittaista poistamista sekä tullisteiden purkamista. Ministeriö sovitti yhteen ja koordinoi Suomen kauppapoliittiset kannat EU:n yhteiseen kauppapolitiikkaan vaikuttamiseksi. Ministeriön keskeinen kauppapoliittinen haaste oli WTO:n Dohan neuvottelukierros, josta oli sovittu marraskuussa 2001 ja jonka neuvottelut aloitettiin 2002. Ministeriö toimi useilla neuvottelusektoreilla vuoden 2003 alkupuolella pohjan luomiseksi neuvotteluille Dohan julkilausumassa asetettujen määräaikojen mukaisesti. Ministeriö oli aktiivinen mm. ympäristötekniikan ja -palvelujen kaupan vapauttamiseen pyrkivässä hankkeessa, jossa Suomella on merkittäviä kaupallisia mahdollisuuksia. Kierroksen aikarajoista jouduttiin kuitenkin WTO:n piirissä joustamaan ilman tuloksia.

Cancúnissa Meksikossa syyskuussa pidetyssä WTO:n viidennessä ministerikokouksessa ulkoasiainministeriön tavoitteena oli edistää kauppaneuvottelukierrosta siten, että siellä olisi voitu käynnistää kierroksen ratkaisuvaihe kokonaisvaltaisen, tasapainoisen lopputuloksen saavuttamiseksi. Kokous päättyi kuitenkin tuloksettomana kun lähinnä maatalouden ja Singaporen aiheitten (kauppa ja investoinnit, kauppa ja kilpailu, julkisten hankintojen läpinäkyvyys ja kaupan menettelyt) käsittelystä ei päästy yksimielisyyteen.

Monenkeskinen järjestelmä

Ministeriön tavoitteena oli edistää globalisaation hallintaa ja tehostaa monenkeskisen toiminnan vaikuttavuutta. Se työskenteli monenkeskisen järjestelmän toimintakyvyn vahvistamiseksi ja tuki YK:n pääsihteerin käynnistämää, tähän tähtäävää uudistustyötä. Yhdistyneiden kansakuntien toimintakyvyn parantaminen olikin yhtenä päätavoitteena Suomen toiminnassa YK:n yleiskokouksen 58. istuntopäivä kaudella. Ministeriö edisti globalisaation hallintaa muun muassa huolehtimalla edellisenä vuonna pidetyn Helsinki-konferenssin jatkotoimenpiteistä. Se käynnisti Helsinki-prosessin (Helsinki Process on Globalisation and Democracy) edistääkseen hallitusohjelman mukaisesti yhteistyötä valtioiden kasvavan keskinäisen riippuvuuden tuomien haasteiden ratkaisemiseksi, globalisaation hallintasuunnitelmien luomiseksi sekä sen mahdollisuuksien hyödyntämiseksi ja kielteisten vaikutusten ehkäisemiseksi.

Ministeriö aloitti eduskunnan pyynnöstä globalisaatioselvityksen valmistelun. Selvityksessä käsiteltiin kokonaisvaltaisesti Suomen poliittisia ja taloudellisia päämääriä ja niiden toteuttamista globalisaation hallinnassa. Selvityksen on tarkoitus valmistua v. 2004.

Vuosituhatjulistus täytäntöön

Ulkoasiainministeriön tavoitteena oli v. 2003 sovittaa yhteen Suomen kansalliset tavoitteet ja YK:n vuosituhatjulistuksen kehitystavoitteet. Vuoden aikana myös kansainvälinen yhteisö keskittyi kehityspäämäärien toteutukseen. Ministeriö piti kehityspäämääriä esillä hallinnonalojen välisessä yhteistyössä, jonka avulla kehityskysymykset saatettiin laaja-alaiseen ja johdonmukaiseen tarkasteluun. Vuoden aikana ministeriö valmisteli kehityspoliittisen ohjelman avoimena prosessina, johon osallistui viranomaisia, eturyhmiä sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoita. Ministeriöllä oli käytettävissään ohjelman valmistelun pohjana laaja ja monipuolinen riippumaton arviointiaineisto. Ohjelman valmistelu antoi kipinän ennennäkemättömän laajaan keskusteluun politiikan johdonmukaisuuden haasteista sekä ministeriön sisällä ja viranomaisten kesken että muiden sidosryhmien kanssa. Hallitus teki kehityspoliittista ohjelmaa koskevan periaatepäätöksen helmikuussa 2004.

Kehitysyhteistyömäärärahat kasvuun

Hallitus päätti v. 2003 nostaa kehitysyhteistyömäärärahoja hallituskauden aikana siten, että nykyisillä kasvuarvioilla ne saavuttaisivat v. 2007 noin 0,44 % bruttokansantulo-osuudesta (BKTL). Vuonna 2003 kehitysyhteistyömäärärahat olivat 506,775 milj. euroa, eli 0,35 % BKTL:stä. Varsinaisen kehitysyhteistyön osuus oli 373,446 milj. euroa. Hallitus kasvattaa kehitysyhteistyömäärärahoja tavoitteena nostaa niiden osuus 0,7 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2010 mennessä yleinen talouskehitys kuitenkin huomioon ottaen. Suomen kahdenvälisen kehitysyhteistyön pitkäaikaisia yhteistyömaita ovat Afrikassa Mosambik, Tansania, Etiopia, Sambia ja Kenia; Latinalaisessa Amerikassa Nicaragua; sekä Aasiassa Vietnam ja Nepal. Suomen tuki keskitetään pitkäaikaisissa yhteistyömaissa korkeintaan kolmelle sektorille tai kehitysohjelmaan. Suomen kehitysyhteistyövaroista yli 40 % kanavoitiin EU:n sekä monenkeskisten järjestöjen ja rahoituslaitosten kautta.

Kehitysyhteistyön laatuun huomiota

Ministeriön tavoitteena oli vahvistaa kehitysmääraamista ja varmistaa kehitysyhteistyön laatu. Tätä palvelivat kehitysyhteistyötä toteuttavien osastojen välisen kehityspoliittisen ohjausryhmän perustaminen sekä hanke- ja ohjelmakohtaisia suosituksia antavan projektikokouksen uudistaminen. Ministeriö kehitti myös kehitysyhteistyön tietohallintojärjestelmiä ja käynnisti helmikuussa kehityspoliittisen osaamisen kehittämishankkeen, jonka tarkoituksena oli ylläpitää ja kehittää henkilöstön kehityspoliittista osaamista muuttuvassa toimintaympäristössä.

Tavoitteena oli myös kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön toimintaedellytyksien vahvistaminen ja laadun parantaminen. Ministeriö toteutti Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen (Kepa) kanssa pilottihankkeen, jolla se haki tehokkaampia malleja kansalaisjärjestöjen valtionavustusten hallinnointiin. Vuonna 2003 valmistuivat evaluaatiot muun muassa metsä- ja opetussektorien kehitysyhteistyöstä, korkotukiluotoista sekä vammaisalan kehitysyhteistyöstä. Evaluaatioista on saatu konkreettisia ehdotuksia toiminnan laadun kehittämiseksi eri sektoreilla ja toimintamuodoissa. Muun riippumattoman arviointiaineiston (mm. OECD/DAC -vertaistutkinta) tärkeimpiä suosituksia olivat kehitysyhteistyön keskittäminen harvempiin maihin ja ohjelmiin sekä Suomen oman kehityksen kokemusten hyödyntäminen kehitysyhteistyössä. Evaluaatioiden ja arviointien tulokset vaikuttavat harjoitettavan ja suunnitteilla olevan yhteistyön laatuun, muotoihin ja laajuuteen.

Aktiivista ihmisoikeuspolitiikkaa

Ulkoasiainministeriön tavoitteena oli ihmisoikeuksien valtavirtaistaminen ja *Euroopan romanifoorumi* -hankkeen edistäminen. Ministeriö jatkoi aktiivista ja aloitteellista ihmisoikeuspolitiikkaa erityisesti heikoimmassa asemassa olevien oikeuksien sekä taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien puolustamiseen kiinteästi kansalais- ja poliittisten oikeuksien rinnalla. Ministeriö kiinnitti erityistä huomiota ihmisoikeusnäkökohtien huomioonottamiseen kaikilla politiikan sektoreilla, joilla on tosiasiallista vaikutusta ihmisoikeuksiin.

Ministeriö koordinoi hallitukselle v. 2004 annettavan ihmisoikeuspoliittisen selonteon valmistelua ja jatkoi aktiivista vuoropuhelua ja yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan kanssa. Se järjesti julkisen kuulemistilaisuuden osana ihmisoikeusselonteon valmistelua ja kuuli kansalaisjärjestöjä ennen kansainvälisiä ihmisoikeuskokouksia ja laadittaessa määräaikaisselonteita ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanosta. Ulkoasiainministeriö vastasi Suomen valtion edustamisesta kansainvälisissä ihmisoikeuksia käsittelevissä lainkäyttö- ja tutkintaelimissä. Vuonna 2003 ministeriö raportoi YK:lle kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen määräysten sekä Euroopan sosiaalisen peruskirjan määräysten täytäntöönpanosta.

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

Paremmän ympäristön puolesta

Ministeriön tavoitteena oli kansainvälisen ympäristöpolitiikan ja kestävän kehityksen tuloksellisuuden edistäminen vuosituhattulituksen tavoitteiden kautta. Suomi valmistautui ilmastomuutosta koskevan YK:n puitesopimuksen Kioton pöytäkirjan voimaantuloon mm. Kioton mekanismien koeohjelmalla, jonka yhteistoteutushankkeita ministeriö tuki lähialueyhteistyömäärärahoista. Ministeriö valmisteli hallituksen esityksen eduskunnalle tiedon saannista, yleisön osallistumisoikeudesta sekä muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeudesta ympäristöasioissa tehdyn Århusin yleissopimuksen hyväksymisestä.

Suomen ja suomalaisten tukena maailmalla

Konsulipalvelut

Ulkoasiainministeriön tavoitteena oli tuottaa konsulipalveluja suomalaisille matkailijoille ja ulkomailla asuville suomalaisille sekä vähentää konsulitapausten määrää parantamalla matkustusturvallisuutta ja kriisivalmiuksia. Onnettomuus- ja kriisitilanteissa Suomen edustustot kävivät läpi tiedossaan olevat suomalaiset alueella ja selvittivät paikallisten viranomaisten kanssa oliko mahdollisten uhrien joukossa suomalaisia. Ministeriön aloitteesta perustettu matkailuturvallisuusasioiden neuvottelukunta julkaisi vuoden lopulla ”Turvallista matkaa” -esitteen, joka jaetaan jokaisen myönnettävän passin yhteydessä. Ministeriö julkaisi verkkosivullaan ja mobiilipalvelussaan edustustojensa ajantasaiset arviot matkustusturvallisuudesta noin 140 maasta.

Sopimukset investointien suojana

Ministeriön tavoitteena oli investointisopimusverkoston täydentäminen ja ajanmukaistaminen tärkeimpien kauppa- ja investointikumppanien kanssa. Tarkoituksena on taata suomalaisille yrityksille samanlaiset investointiolosuhteet kolmansissa maissa kuin mitä muiden maiden yrityksille on sovittu. Ministeriö jatkoi kahdenvälisten investointisopimusten verkoston kehittämistä ja sopimusten sisällöllistä syventämistä v. 2003 viranomaisten ja elinkeinoelämän yhdessä sopimien painopisteiden mukaisesti. Venäjän kanssa jatkuivat epäviralliset keskustelut sellaisen sopimuksellisen pohjan löytämiseksi, jolta viralliset loppuneuvottelut voitaisiin uudelleen aloittaa.

28. Konsulitehtävien suoritteita, kpl tai milj. euroa

	2002	2003
Varojen välitys talletusta vastaan	163	105
Taloudellinen pikkuapu	77	149
Takaisinmaksusitoumukset	146	130
Olosuhdetiedustelut	402	170
Sairaus- ja kuolemantapaukset	575	641
Rikoksen uhrin	1 022	1 131
Yritysten avustaminen	149	97
Pidätetyt ja vangitut	191	227
Rikoksentehtävien luovuttaminen	19	29
Tuomittujen siirtäminen	9	11
Syytteen siirtämisasiat	3	7
Virka-apupyynnöt ministeriön kautta	236	283
Virka-apupyynnöt ministeriön ohi	652	340
Tiedoksiannot	1 023	1 871
Virkatodistukset, henkilö- ja osoitetiedustelut	1 225	1 127
Jäämistöasiat	189	135
Notaariasiat	4 383	4 512
Väestörekisteri-ilmoitukset	4 127	5 801
Merenkulkuun liittyvät tehtävät	26	39
Isyyden selvittäminen	230	268
Elatusapuasiat	372	304
Lasten suojelutarpeen selvittäminen	28	29
Lapsikaappaukset	32	17
Kansalaisuusasiat	2 907	1 937
Asevelvollisuusasiat	454	477
EU- ja pohjoismaiden kansalaisten avustaminen	22	25
Omaisille tilitettyjä jäämistövaroja, milj. euroa	2,0	1,6
Viisumit, kpl	446 136	421 347
Viisumit, milj. euroa	14,5	14,3
Oleskelu- ja työluvut, kpl	23 435	24 245
Oleskelu- ja työluvut, milj. euroa	2,1	2,2
Passit, kpl	16 810	13 860
Passit, milj. euroa	1,1	0,9

Yritysten viennin ja kansainvälistymisen edistäminen

Ministeriön tehtävänä on tukea suomalaisten yritysten pyrkimyksiä päästä kansainvälisille markkinoille sekä turvata yhtäläiset kilpailuedellytykset kolmansien maiden markkinoilla suhteessa kilpailijoihin. Uudistetuilla yritysten viennin ja kansainvälistymisen edistämistä (VKE) koskevilla ohjeilla oli aktivoiva vaikutus, ja edustustot mielsivät VKE -toiminnan entistä selkeämmin keskeisiin tehtäviinsä kuuluvaksi. Ministeriön toukokuussa Finpron kanssa allekirjoittama uusi yhteistyöasiakirja parantaa entisestään yritysten saamia VKE -palveluja ulkomailla.

Toimintatavat muutoksessa

Strategiatyö jatkui ja syveni

Ulkoasiainministeriön tavoitteena oli strategiatyön täytäntöönpano ja jalkauttaminen koko organisaation suunnittelun ja toiminnan pohjaksi. Ministeriö jatkoi johtamisjärjestelmän, organisaation ja toimintatapojen virtaviivaistamista. Osastot päivittivät strategian toimeenpanoon liittyvät vuositavoitteensa ensimmäisen kerran. Pitkän aikavälin tavoitteena oli, että ministeriön strategia antaa pohjan painopisteiden asettamiselle, tavoitteiden ja niitä vastaavien voimavarojen kohdentamiselle sekä seurattavien tavoitteiden asettamisen yksittäisen työntekijän tasolle saakka. Ministeriön johtamisjärjestelmiä uudistettiin 1. tammikuuta 2003, jolloin avainryhmälle määriteltiin strategisia johtotehtäviä. Ryhmä vastaa ministeriön kokonaisohjauksesta, tavoitteiden määrittelystä sekä voimavarojen kohdistamisesta.

Organisaatio uudistui

Ministeriön tavoitteena oli uudistaa organisaatio tavoitteiden paremmaksi saavuttamiseksi sekä käynnistää hallinnon virtaviivaistaminen. Hierarkiatasoa vähennettiin luopumalla lopustakin linjarakenteesta poliittisella, kauppapoliittisella ja kehityspoliittisella osastolla. Vuonna 1998 perustetut aluelinjat ja vuoden 2003 alussa perustettu globaaliasioiden linja muutettiin osastoiksi, jolloin niiden rooli ja vastuut selkiytyivät ja vahvistuivat. Ministeriön kauppapoliittisen osaston organisaatio muuttui heinäkuun alussa kauppaja teollisuusministeriön ulkomaankaupparyhmän siirtyessä tehtävineen ulkoasiainministeriöön. Ministeriö aloitti hallinnollisen rakenteen kehittämishankkeen suunnittelun. Ulkoasiainhallinnon uusi palkkausjärjestelmä otettiin käyttöön 1. lokakuuta 2003 työnantaja- ja työntekijäpuolen allekirjoittamalla tarkentavalla virkaehtosopimuksella.

Työhyvinvointi

Osaava ja hyvinvoiva henkilöstö on ministeriön strateginen tavoite. Valtionhallinnon työhyvinvoinnin kehittämisohjelma Kaiku palkitsi ulkoasiainministeriön lokakuussa ansiokkaasta työhyvinvoinnin kehittämisestä. Erityisesti painotettiin ministeriön pitkäjänteistä työtä ja selkeitä tuloksia. Raati kiinnitti huomiota myös työhyvinvoinnista vastaavaan moniammatilliseen verkostoon, jossa on työsuojelu- ja terveydenhuoltoyksikön lisäksi mukana useita sekä talon sisäisiä että ulkopuolisia tahoja.

Voimavarat

Henkilöstö

Ulkoasiainministeriön henkilöstön kokonaisvahvuus oli 921 henkilöä v. 2003. Edustustoissa työskenteli 1 596 henkilöä, joista asemamaasta palkattuja oli 930 ja lähetettyjä yleisuran virkamiehiä 563.

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

29. Ulkoasiainministeriön hallinnonalan henkilöstö vuonna 2003

Henkilöryhmä	Ministeriö	Edustustot	Yhteensä
Yleisuran virat	667	563	1 230
Erityisvirat	182	14	196
Työsopimussuhteiset ..	55	29	84
Erityisasiantuntijat ja muut	17	60	77
Asemamaasta palkatut	–	930	930
Yhteensä	921	1 596	2 517

Ministeriö rekrytoi vuoden aikana 25 uutta diplomaattivirkamiestä ja 24 uutta toimistosiihteriä. Henkilöstön keski-ikä v. 2003 oli 46 vuotta. 5-10 vuoden sisällä eläköityvien ryhmä on ulkoasiainhallinnon suurin ikäluokka. Kuten muuallakin yhteiskunnassa on suurten ikäluokkien eläköityminen yksi keskeisistä henkilöstöpoliittisista haasteista joihin ministeriössä varaudutaan. Edustustoverkoston painopiste on selkeästi Euroopassa: alueen edustustoissa työskentelee yli puolet kaikkien edustustojen henkilökunnasta. Henkilöstöryhmät ja sijoituspaikat ilmenevät oheisesta taulukosta.

Talouden tarkastelu

Toiminnan tuotoilla (21 milj. euroa) katettiin 10 % toiminnan kuluista. Maksullisen toiminnan tuotot, jotka ovat kasvaneet tasaisesti vuodesta 1999 alkaen, kääntyivät nyt puolentoista prosentin laskuun jäaden alle 18 milj. euron. Julkisoikeudellisten suoritteiden kasvu jäi edellisiä vuosia pienemmäksi. Toiminnan kulut alenivat 2 %.

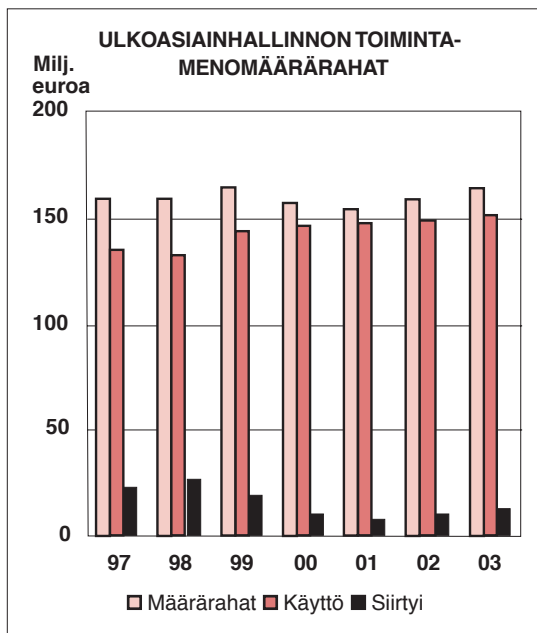
Taseen loppusumma oli 395,9 milj. euroa. Rakenusten arvo maa-alueineen oli 212 milj. euroa eli 54 % taseen loppusummasta. Koneiden ja kalusteiden hankinnat vastasivat arvoltaan suunnitellman mukaisia poistoja, joten irtaimen omaisuuden tasearvot olivat vuoden 2002 tasolla.

Ulkoasiainhallinnon käytettävissä olevat määrärahat pääluokassa 24. olivat v. 2003 yhteensä 788,5 milj. euroa. Tästä 64,0 milj. euroa siirtyi edellisiltä vuosilta. Määrärahojen seuraavalle vuodelle siirtyvä osuus väheni vuoden 2002 tilinpäätöksen 64,0 milj. eurosta 62,8 milj. euroon vuoden 2003 tilinpäätöksessä. Hallinnonalan muissa menoissa luvussa 24.99. käyttämättömän määrärahan kasvu edellisestä vuodesta selittyy paljolti euron vahvistumisella dollariin nähden.

Maksullinen toiminta

Ulkoasiainhallinnon julkisoikeudelliset suoritteet ovat viisumit, oleskelu- ja työluvut sekä passit. Julkisoikeudellisten suoritteiden tuotot perustuvat ulkomaalais- ja passilainsäädäntöön sekä konsulipalvelulakiin. Liiketaloudelliset suoritteet koostuvat pääosin tilojen vuokrauksesta.

Kuvio 2.

Julkisoikeudellisten suoritteiden määrä laski v. 2003 edellisvuoteen verrattuna ja myös suoritteista saadut tuotot jäivät alle talousarviossa asetetun tavoitteen (20,1 milj. euroa). Kokonaistulokertymästä, 17,6 milj. eurosta, viisumien osuus oli yli 80 %. Oleskelu- ja työlupien osuus oli 12 % ja passien ja muiden suoritteiden noin 6 %. Viisumien ja muiden julkisoikeudellisten suoritteiden hinnoittelu noudatti vuoden 2002 tasoa; alentuneet tuotot johtuivat suoritteiden vähentyneestä kysynnästä. Tuloja kertyi edelleen eniten Pietarin pääkonsulaatista, Moskovon suurlähetystöstä sekä Petroskoin toimipisteestä, joiden yhteinen tulokertymä oli 75 % kokonaistuotoista. Kustannusvastaavuuslaskelma osoitti vajaan 4 milj. euron ylijäämää ja kustannusvastaavuusprosentti, joka kertoo tuottojen osuuden kokonaiskustannuksista, oli 133. Julkisoikeudellisten suoritteiden tuotoilla on katettu suoritteisiin kohdennetut kustannukset.

Liiketaloudellisten suoritteiden kustannusseuranta toteutettiin v. 2003 viidessä edustustossa: Brysselissä, Moskovassa, Pekingissä, Tokiossa sekä Washingtonissa. Pääosa tuotoista kertyy kolmelta vuokralaiselta: puolustushallinnolta, Tekesiltä ja Finproilta. Kustannusvastaavuuslaskelma osoitti 101 000 euron ylijäämää ja kustannusvastaavuusprosentti oli 113. Omistustilojen vuokraus kattaa kustannukset, mutta vuokrattujen toimitilojen osalta tuotot eivät aina kata toimitiloista ministeriölle aiheutuneita

30. Ulkoasiainministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2003

Pi.luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2004
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta			
2401 Ulkoasiainhallinto	169,6	19,7	189,3	167,7	20,4
2430 Kansainvälinen kehitysyhteistyö	373,5	29,6	403,1	374,1	28,0
2450 Yhteistyö Keski- ja Itä-Euroopan, Venäjän ja muiden IVY-maiden kanssa ..	30,3	26,0	56,3	29,8	26,5
2499 Ulkoasiainministeriön hallinnonalan muut menot	151,2	2,1	153,3	138,1	2,1
Yhteensä	724,5	77,4	802,0	709,8	77,0

31. Ulkoasiainministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003	Muutos
	Miljoonaa euroa		
Toiminnan tuotot	21,17	21,00	-0,17
Toiminnan kulut	-215,26	-211,36	3,90
JÄÄMÄ I	-194,09	-190,37	3,72
Rahoitustuotot ja -kulut	0,89	0,35	-0,54
Satunnaiset tuotot ja kulut	-0,22	0,12	0,34
JÄÄMÄ II	-193,42	-189,90	3,52
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-429,46	-441,10	-11,64
JÄÄMÄ III	-622,88	-631,00	-8,12
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-6,31	-6,64	-0,33
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-629,19	-637,64	-8,45

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

ta kuluja. Vuokrasuhteissa ei ole tavoiteltu liiketaloudellisesti kannattavaa toimintaa, vaan lähtökoh-
tana ovat olleet toiminnalliset ja hallinnolliset olosuhteet sekä etu, joka saavutetaan toimittaessa sa-
moissa tiloissa vuokralaisen kanssa. Uusien pitkäaikaisten vuokrasuhteiden osalta on kustannukset
kattava toiminta peruslähtökohta.

32. Ulkoasiainministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003	Muutos
	Miljoonaa euroa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	—	—	—
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIJOITUKSET	307,57	313,96	6,39
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	80,61	81,91	1,30
VASTAAVAA YHTEENSÄ	388,18	395,87	7,69
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	301,15	327,38	26,23
ARVOSTUSERÄT	—	—	—
VIERAS PÄÄOMA	87,03	68,50	–18,53
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	388,18	395,87	7,69

3.3. OIKEUSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristön kuvaus

Euroopan unionin 1.5.2004 tapahtuva laajeneminen tulee merkittävästi vaikuttamaan eurooppalaiseen kehitykseen. Kesällä 2003 valmistui unionin tulevaisuutta pohtineen valmistelukunnan, ns. konventin ehdotus uudeksi perustuslailliseksi sopimukseksi ja syksyllä sitä alettiin käsitellä hallitusten välisessä konferenssissa. EU:n vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen luomisessa on päästy hyvin alkuun, mutta instrumenttien kansallisessa soveltamisessa on viiveitä. Suomessa tuli vuoden 2004 alussa voimaan eurooppalainen pidätysmääräys ja riidattomia vaateita koskevien päätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta saavutettiin yhteisymmärrys. Ne merkitsevät Tampereen vuoden 1999 huippukokouksen päätelmien mukaisen vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen juurtumista.

Hallitusohjelman oikeuspoliittiset linjaukset ovat aikaisempaa laajemmat ja yhdensuuntaiset oikeuspolitiikan strategian kanssa. Uutena poikkihallinnollisena työmuotona hallitusohjelma sisältää neljä politiikkaohjelmaa, joista kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaa valmistellaan ja toteutetaan oikeusministerin johdolla. Sen tarkoituksena on vahvistaa demokratiaa, kehittää kansalaisten ja hallinnon suhdetta sekä parantaa kansalaisten omaehtoisen vaikuttamisen mahdollisuuksia.

Uusia useiden ministeriöiden yhteistyöavauksia ovat myös sisäisen turvallisuuden ohjelma ja velkahallintaohjelma. Edellisessä määritellään sisäasiainministerin johdolla sisäisen turvallisuuden tasolle asetettavat tavoitteet, niiden vaatimat resurssit ja toimenpiteet. Velkahallintaohjelmaa työstettäessä on otettu selvitettäväksi, miten voidaan ennalta estää velkaongelmien syntyminen ja syvenemistä sekä toisaalta hoitaa tehokkaasti ja kohtuullisesti maksukyvyttömyystilanteet.

Lainvalmistelun laadusta käytiin runsas vuosi sitten kriittistä julkista keskustelua. Valtioneuvoston lainvalmisteluprosessien ja lakiehdotusten vaikutusten arvioinnin kehittäminen on välttämätöntä. Tähän tulokseen tultiin myös OECD:n Suomea koskeneessa maatutkimuksessa. Valtioneuvoston kanslia asettikin kesällä 2003 työryhmän kehittämään lainvalmistelun suunnittelua ja johtamista.

Toiminnan ja tuloksellisuuden kuvaus

Demokratian toimivuus ja hallinto

Tavoitteeksi asetettiin huolehtia uuden hallintolain ja kielilain toimineenpanon edellyttämästä tiedotuksesta ja koulutuksesta sekä vastata lakien vaatimien lainsäädäntömuutosten yhteensovittamisesta. Lisäksi tavoitteena oli käynnistää laaja keskustelu ja siltä pohjalta valtioneuvoston yhteinen valmistelu demokratian ja kansalaisten osallistumisen kehittämisestä.

Vuoden 2004 alusta tuli voimaan uusi hallintolaki, joka sisältää säännökset hyvän hallinnon perusteista. Lailla täsmennettiin hallinnon menettelysäännöksiä ja soveltamisalaa laajennettiin myös yksityisellä sektorilla hoidettaviin julkisiin tehtäviin. Vuonna 1999 säädetyin julkisuuslain soveltamisesta ja toimivuudesta annettiin marraskuussa 2003 eduskunnalle valtioneuvoston selonteko.

Perusoikeuksia koskevien tarkempien säännösten antamista on jatkettu selkiyttämällä ja yhtenäistämällä joukkoviestinnän sääntelyä vuoden 2004 alusta voimaan tulleella uudella lailla sananvapauden

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

käyttämisestä joukkoviestinnässä. Uusi laki siirsi myös oikeusministeriölle aikaisemmin kuuluneen painokannevallan valtakunnansyyttäjälle.

Vuoden 2004 alusta tuli voimaan uusi kielilaki, joka koskee kansalliskieliä suomea ja ruotsia. Vuoden 2003 aikana on kielilain täytäntöönpanoa ja soveltamisen seurantaan koskevia tehtäviä varten perustettu oikeusministeriöön hallitusneuvoksen ja ylitarkastajan virat ja palkattu kaksikielinen tiedottaja.

Samanaikaisesti kielilain kanssa on tullut voimaan uusi saamen kielilaki. Saamelaisten maahan, veeteen, luonnonvaroihin ja perinteisiin luontaiselinkeinoihin liittyvien oikeuksien järjestämistä koskevien säännösten uudistamiseen liittyvä ns. Lapin maa-oikeustutkimus aloitettiin kertomusvuoden alussa. *Saamelaiskäräjien* vaalit toimitettiin syyskuussa 2003. Oikeusministeriö myönsi v. 2003 1,120 milj. euron suuruisen avustuksen saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitämiseen ja 0,2 milj. euroa saamelaiskäräjien vaalien toimittamista varten.

Hallitusohjelman pohjalta käynnistettiin kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma, jonka tarkoituksena on vahvistaa edustuksellista demokratiaa, kehittää kansalaisten ja hallinnon välistä vuorovaikutusta sekä kehittää mahdollisuuksia kansalaisten omaehtoiseen toimintaan. Konkreettiset hankkeet käynnistyvät vuoden 2004 aikana.

Eduskuntavaalit toimitettiin 16.3.2003. Äänestysaktiivisuus oli 69,7 %, mikä on 1,4 prosenttiyksikköä korkeampi kuin edellisissä, v. 1999 toimitetuissa eduskuntavaaleissa. Vaalirahoitusilmoitusten tekemisestä annettua lakia sovellettiin eduskuntavaalien osalta ensi kerran näissä vaaleissa. Oikeusministeriö julkaisi kaikkien kansanedustajien ja varaedustajien vaalirahoitusilmoitukset www.vaalit.fi -sivuilla. Vuoden 2003 vaalimenot olivat 12,4 milj. euroa, josta ulkoasiainministeriön hallinnonalan käyttö oli 0,2 milj. euroa. Lisäksi vaalitietojärjestelmän kehittämiseen ja ylläpitoon käytettiin 1,1 milj. euroa.

Lainvalmistelu ja säädösvalmistelun kehittäminen

Säädösvalmistelun kehittämistyön tavoitteeksi asetettiin valtioneuvoston lainvalmistelun johtamisen kehittäminen kytkemällä lainvalmistelun johtaminen kiinteämmäksi osaksi valtioneuvoston muuta toimintapolitiittista suunnittelua ja sen toteuttamista. Kehittämistavoitteiden yhteydessä tuli ottaa huomioon Euroopan unionin piirissä sovitavat toimenpiteet sääntelyn laadun parantamiseksi sekä OECD:n suositukset.

Valtioneuvoston kanslia asetti kesäkuussa 2003 *valtioneuvoston lainvalmistelun suunnittelun ja johtamisen kehittämisryhmän* (ns. lainvalmistelun kansliapäällikköryhmän). Työryhmä on laatimansa työsuunnitelman pohjalta käynnistänyt muun muassa keskeisten valmisteluhankkeiden seurantaan, erilaisten sääntelytekniikoiden käyttöä ja säädösehdotusten vaikutusten arviointia koskevan selvitystyön. Syyskuussa 2003 asetettiin ministeriöiden, eduskunnan ja OPTL:n edustajista koostuva valtioneuvoston *säädösvalmistelun kehittämisryhmä* (ns. SÄKE-työryhmä) koordinoimaan VN:n lainvalmistelun kehittämistä. Loppuvuonna 2003 valmistuivat ehdotukset uusiksi Hallituksen esitysten laatisohjeiksi ja Lainlaatijan EU-oppaaksi. HAUS kehittämisskeskus Oy:ssä järjestettiin oikeusministeriön tukemana säädösvalmistelun peruskurssi ja avustavan henkilöstön vastaava peruskurssi.

Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto antoi v. 2003 14 hallituksen esitystä ja 234 lausuntoa. *Lainvalmisteluosaston tarkastustoimisto* tarkasti v. 2003 yhteensä 310 esitys- ja asetusehdotusta, jotka käsittivät yhteensä 522 säädösehdotusta ja 3 372 pykälää. Vuoden 2003 säädöskokoelmassa julkaistuista laeista yhteensä 69,4 % sekä laeista ja tasavallan presidentin ja valtioneuvoston asetuksista yhteensä 57,9 % oli tarkastettu tarkastustoimistossa.

FINLEX -säädöstietopankin kehittämisessä on korostunut käytettävyyden parantaminen ja ajantasaisen tiedon tarjoaminen lainsäädännöstä, tuomioistuinratkaisuksista, lakiesityksistä ja viranomaispäätöksistä. Vuonna 2003 aloitti toimintansa *säädöstietopankin kehittäminen ja toimintaa ohjaava johtoryhmä*, johon on nimetty edustajat EK:sta, VNK:sta, UM:stä, Edita Oy:stä ja OM:stä. FINLEX-säädöstietopankin käyttö on julkista ja maksutonta. Käyttäjää on kuukaudessa noin 600 000. Finlexin kehittämiseen ja ylläpitoon käytettiin 0,7 milj. euroa v. 2003.

Euroopan unioni ja kansainvälinen yhteistyö

Tavoitteeksi asetettiin pyrkiä vaikuttamaan EU:n oikeusalueen ripeään kehittymiseen ja osallistua aktiivisesti EU:n tulevaisuutta koskevassa prosessissa Suomen kantojen valmisteluun erityisesti EU:n perusluonnetta ja sen kehittämistä koskevissa kysymyksissä. EU:n laajentumisprosessissa tavoitteeksi asetettiin osallistua tiiviisti hakijamaita koskevaan arviointi- ja neuvotteluprosessiin erityisesti Baltian maihin liittyvissä kysymyksissä. Tavoitteena oli myös syventää oikeudellista yhteistyötä Venäjän kanssa.

Rikoksen johdosta tapahtuva rikoksesta epäillyn luovuttaminen helpottui Suomen ja muiden EU-maiden välillä 1.1.2004 lähtien, kun ensimmäinen vastavuoroiseen tunnustamiseen perustuva rikosoikeudellinen instrumentti Eurooppalainen pidätysmääräys ja sen edellyttämä uusi lainsäädäntö saatettiin voimaan. Lisäksi Euroopan unionin rikosoikeudellisessa yhteistyössä saavutettiin yksimielisyyks puittepäätöksistä, jotka koskevat laittoman huumausainekaupan rikostunnusmerkistöjen ja seuraamusten vähimmäissäännöksiä, tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä ja sakkopäätösten vastavuoroista tunnustamista. Rikollisuuden torjuntaa koskevan kansainvälisen yhteistyön tehostamiseksi annettiin eduskunnalle esitykset järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen (ns. Palermion sopimus) hyväksymisestä ja voimaan saattamisesta.

Euroopan unionin siviilioikeudellisessa yhteistyössä saavutettiin yhteisymmärrys riidattomia vaateita koskevien päätösten vastavuoroisessa tunnustamisessa. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien ratkaisujen tunnustamista tarkoittavasta asetuksesta saavutettu yksimielisyys helpottaa lapsenhuollosta annettujen ratkaisujen rajat ylittävää täytäntöönpanoa. Oikeusministeriö on osallistunut aktiivisesti EU:n, YK:n ja muiden järjestöjen siviilialan kriisinhallintatoimiin lähettämällä asiantuntijoita sekä ylläpitämällä valmiutta lähettää henkilöstöä. Vuoden 2003 aikana lähes 20 oikeushallinnon henkilökuntaan kuuluvaa asiantuntijaa on osallistunut kansainvälisiin siviilikriisinhallintatehtäviin.

Oikeusapusektorilla siviilioikeudellinen yhteistyö on tiivistynyt uusien instrumenttien johdosta. Ruutiinisuoritteita on siirtynyt etenkin siviiliasioissa käräjäoikeuksien hoidettavaksi ja keskusviranomaisen tehtävät ovat painottuneet ohjeiden laatimiseen kansainvälisten kokousten valmisteluun, koulutuksen järjestämiseen ja viranomaisten päivittäiseen ohjaamiseen. Yksittäisten rikosasioiden määrän kasvu Suomen ja Viron välillä on jatkunut ja tapaukset edellyttävät laajaa koordinaatiota paitsi Viron viranomaisten myös Suomessa poliisin ja oikeusviranomaisten välillä.

Oikeusministeriö osallistui EU:n tulevaisuuskonventin ja hallitusten välisen konferenssin valmisteluun ja niissä esille nousseiden oikeudellisten kysymysten koordinointiin. Omaan toimialaansa liittyvien kysymysten lisäksi oikeusministeriö on vastannut yhdessä valtioneuvoston EU-sihteeristön ja ulkoasiainministeriön kanssa erityisesti perustuslaillisen sopimuksen oikeudellisteknisestä tarkastuksesta samoin kuin niistä yksityiskohdista sopimisesta, joilla turvataan oikeudellinen jatkuvuus suhteessa nykyiseen unionioikeuteen. EU-asioiden komitean alainen oikeudelliset kysymykset -jaosto kokoontui vuoden 2003 aikana yhteensä 18 kertaa, minkä lisäksi kirjallisia menettelyjä suoritettiin 28 tapauksessa.

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

Suomi osallistuu oikeusvaltiokehitystä tukevaan oikeudelliseen yhteistyöhön ennen kaikkea lähialueilla (Venäjä, Viro, Latvia ja Liettua) sekä myös Kiinan kanssa. Valmistautuminen EU:n laajentumiseen 1.5.2004 on tiivistänyt oikeudellista yhteistyötä erityisesti Viron ja muiden Baltian maiden viranomaisten kanssa. Oikeusministeriön kansainvälinen yksikkö käytti 0,5 milj. euroa lähialueyhteistyöhankkeisiin momentilta 24.50.66. Oikeusministeriön eurooppaoikeuden yksikön menot olivat 0,5 milj. euroa ja henkilöstömäärä 13 henkilötyövuotta ja kansainvälisen yksikön toimintamenot 0,9 milj. euroa ja henkilöstömäärä 14 henkilötyövuotta.

Kansalaisten oikeussuhteet

Tavoitteeksi asetettiin yhtiölainsäädännön kehittäminen osakeyhtiölain kokonaisuudistukseen tähtäällä valmistelulla. Henkilövahinkojen korvaamista koskevien säännösten uudistamisessa tavoitteeksi asetettiin vahinkoa kärsineiden oikeuksien parantaminen, korvausvelvollisten aseman selkiyttäminen sekä korvauskäytännön yhdenmukaisuuden edistäminen. Perintöoikeuden alalla tavoitteeksi asetettiin kuolinpesän velkavastuuta koskevien säännösten uudistaminen ja perintökaaren uudistamistarpeiden kokonaisarviointi.

Toukokuussa 2003 valmistui ehdotus uudeksi osakeyhtiölaiksi. Tavoitteena on lainsäädäntö, joka antaa yhtiöille mahdollisuuden järjestää toimintansa mahdollisimman tehokkaalla tavalla ja samalla tarjoaa riittävän suojan niiden vähemmistöosakkaille ja velkojille. Joulukuussa 2003 annettiin hallituksen esitys henkilövahinkojen korvaamista koskevien säännösten uudistamisesta. Sillä edistetään vahinkoa kärsineiden yhdenvertaista kohtelua sekä parannetaan vahinkoa kärsineiden ja heidän läheistensä korvaussuojaa. Perintökaaren uudistamistarpeita selvittävä työryhmä asetettiin kesäkuussa 2003.

Oikeusturva

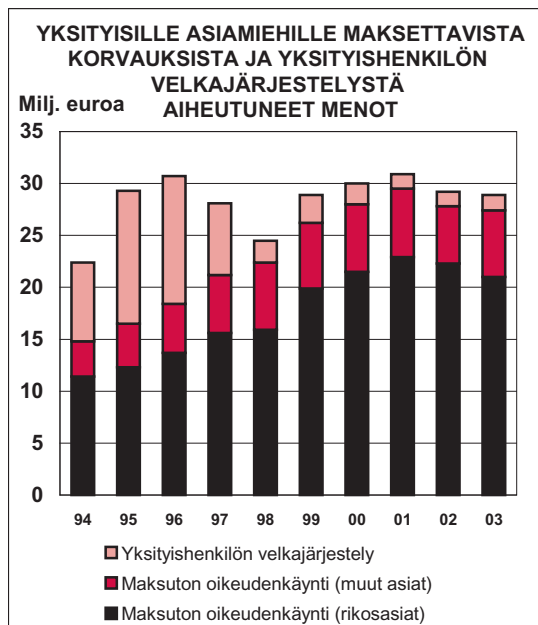
Tavoitteeksi asetettiin edistää sellaisia lainsäädäntöhankkeita ja toiminnallisia uudistuksia, joilla voidaan turvata sujuva ja kohtuuhintainen pääsy oikeuksiin sekä luotettava oikeusturva. Keskeisiksi toiminnallisiksi tavoitteiksi asetettiin hovioikeuksien ruuhkautumisen estäminen ja käsittelyaikojen lyhentäminen kaikissa tuomioistuimissa niiden asiaryhmien osalta, joissa käsittelyajat ovat oikeusturvanäkökulmasta liian pitkiä. Tähän liittyen tavoitteeksi asetettiin, että tuomioistuimet kiinnittävät erityistä huomiota suurten juttujen käsittelyyn ja asianosaisten informointiin jutun käsittelyvaiheista. Joutuisuuden varmistamiseksi tuomioistuinten tuli myöskin kiinnittää erityistä huomiota siihen, että niiden käsittelemissä asioissa käytetään kunkin asian käsittelyyn parhaiten soveltuvia menettelyjä.

33. Oikeusaputoimistojen tulostavoitteiden toteutuminen

	Tavoite 2003	Toteu- tuma 2003	Vertailu tavoitt., %, kk	Vertailu edell. v. %, kk
Euroa/käsitelty työyksikkö	77	74	-4	-16
Käsitelty työyksikkö/ henkilötyövuosi	562	549	-2	20

Vuonna 2003 valtion oikeusaputoimistoihin saapui yhteensä noin 53 200 asiaa, joista 82 % oli siviili- ja hallinto-oikeudellisia asioita. Rikosasioiden osuus kaikista asioista oli 18 %. Käsiteltyjen asioiden määrä oikeusaputoimistoissa oli noin 52 300 asiaa. Oikeusaputoimistojen v. 2003 käsittelemistä asioista noin 34 prosentissa annettiin oikeudellinen neuvo, asiakirjan laatimiseen päättyi noin 24 %, asioista käsiteltiin tuomioistuimissa 23 % ja loput 19 % päättyivät joko hallintoviranomaisen käsittelyyn tai muuhun toimenpiteeseen.

Kuvio 3.

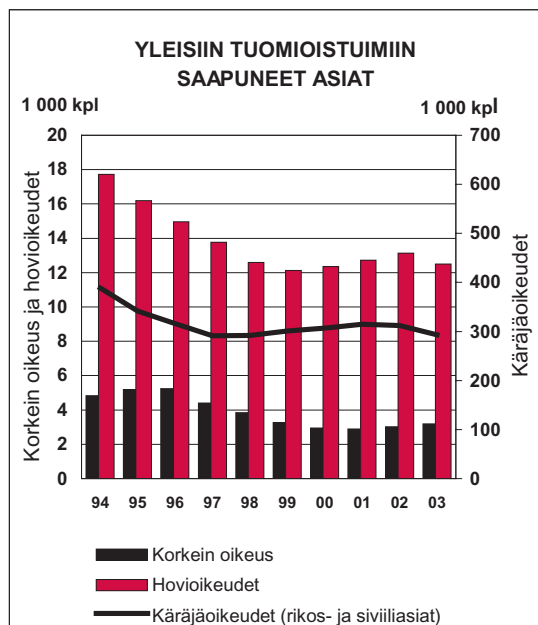

Oikeusaputoimistot tekivät 22 229 oikeusapupäätöstä ja 1 579 taloudellista selvitystä yksityisten asiamiesten asiakkaille. Tämän lisäksi oikeusapupäätös tehtiin jokaisessa oikeusaputoimiston hoitettavaksi tullessa asiassa. Vuonna 2003 oikeusaputoimistojen hoitamista asioista 60 % hoitettiin korvauksetta. Osakorvausta vastaan oikeusapua annettiin 33 prosentissa asioista ja täyden korvauksen maksaneita asiakkaita oli noin 7 %.

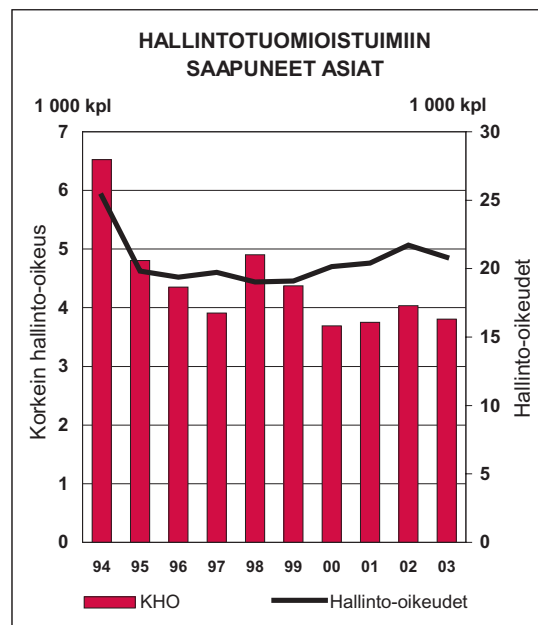
Oikeusaputoimistojen nettotoimintamenot olivat 18,6 milj. euroa ja henkilöstömäärä 460 henkilötyövuotta. Oikeusapu-uudistuksen onnistumista selvitetään kaksi ja puoli vuotta kestävä seuranta- ja arviointitutkimuksen avulla, joka käynnistyi vuoden 2003 alussa.

Yksityisille oikeudenkäyntiavustajille suoritetaan julkisista varoista *palkkioita ja kulukorvauksia* heidän toimiessaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain nojalla määrättyinä julkisena puolestajana tai asianomistajan avustajana, tai heidän toimiessaan oikeusapulain nojalla määrätty-

Kuvio 4.

Kuvio 5.

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

nä oikeudenkäyntiavustajana. Yksityisille avustajille maksetut palkkiot ja kulukorvaukset olivat noin 27,4 milj. euroa, mikä on noin 1,4 % vähemmän edelliseen vuoteen verrattuna. Yksityinen avustaja määrättiin 31 286:lle asianosaiselle, jolloin menot olivat 872 euroa/asianosainen. Kustannusten alenemiseen ovat vaikuttaneet mm. rikosasioiden määrän lasku käräjäoikeuksissa ja hovioikeuksien pääkäsittelyjen määrän väheneminen. Yksityishenkilön velkajärjestelylain perusteella maksettiin korvauksia selvittäjille noin 1,4 milj. euroa. Syytteenä vapautettujen oikeudenkäyntikuluja korvattiin valtion varoista noin 1,2 milj. euroa.

Valtioneuvoston v. 2001 asettama *tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea* luovutti mietintönsä joulukuussa 2003. Komitea ehdottaa muun muassa käräjäoikeuksien ja hallinto-oikeuksien aseman vahvistamista, tuomareiden ja oikeudenkäyntiavustajien monipuolisen osaamisen ja ammattitaidon takaamista, kiinteistökirjaamisasioiden ja riidattomien saatavien käsittelyn siirtämistä pois tuomioistuimista ja tuomarivalvontalautakunnan perustamista. Tuomareiden koulutusjärjestelmän ja -rekrytoinnin uudistamista selvittäneen työryhmän mietinnöstä saaduista lausunnoista tehty yhteenveto valmistui keväällä 2003. Valmistelua on jatkettu mietinnön ja siitä saadun palautteen pohjalta työryhmässä. Oikeusministeriön ja opetusministeriön yhteistyönä on valmisteltu ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmaan liittyvää, ”oikeustradenomin” tutkintoon tähtäävää opetussuunnitelmaa.

34. Tuomioistuinlaitoksen tulostavoitteiden toteutuminen

	Tavoite 2003	Toteuma 2003	Vertailu tavoit- teeseen
Keskimääräinen käsitte- ly aika (kk)			
Korkein oikeus			
- valituslupa-asiat	5	4	-1,0
- asiaratkaisut	16	18,2	2,2
Korkein hallinto-oikeus	8	11	3,0
Hovioikeudet	8,8	8,7	-0,1
Hallinto-oikeudet	8,9	9,4	0,5
Käräjäoikeudet			
- rikosasiat	3,4	3,9	0,5
- laajat riita asiat	8,1	8,6	0,5
- summaariset asiat	2,3	2,1	-0,2
- velkajärjestelyasiat	6,6	6,2	-0,4
Vakuutus oikeus	12,0	12,6	0,6
Työtuomioistuin	4,5	5,5	1,0
Markkinaoikeus	6,0	3,8	-2,2
Euroa/ratkaistu asia			
Korkein oikeus	2228	2164	-3 %
Korkein hallinto-oikeus	1970	2054	4 %
Hovioikeudet	2694	2619	-3 %
Hallinto-oikeudet	1220	1172	-4 %
Käräjäoikeudet	623	656	5 %
Vakuutus oikeus	492	538	9 %
Työtuomioistuin	6885	6586	-4 %
Markkinaoikeus	4560	3699	-19 %

Tuomioistuimiin saapuneiden ja ratkaistujen asioiden määrässä ei viime vuosina ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Käsittelyajat ovat kuitenkin jonkin verran pidentyneet ja erot yksittäisten tuomioistuinten välillä pysyneet liian suurina. Kansalaisten alueellinen tasa-arvo ei tässä suhteessa toteudu. Tämä tarkoittaa sitä, että vireillä olevia tuomioistuinmenettelyn kehittämiseen ja tehostamiseen tähtäviä toimenpiteitä samoin kuin voimavarojen uudelleen kohdentamista on jatkettava voimakkaasti. Tuomioistuinten menot v. 2003 olivat 197,1 milj. euroa, mikä on 3 % enemmän kuin edellisenä vuonna. Vuoden 2003 henkilöstömäärä oli 3 483 henkilötyövuotta, mikä on 2 % vähemmän kuin v. 2002.

Rikosprosessin tarkistamistyöryhmä ehdotti lokakuussa antamassaan loppumietinnössä käräjäoikeuksiin uutta kirjallista rikosprosessia. Tavoitteena on tehostaa rikosasioiden käsittelyä mahdollistamalla nykyistä yksinkertaisempi menettelytapa selvissä rikosjutuissa tinkimättä kuitenkaan syytetyn oikeusturvasta ja tuomiovallan säilymisestä tuomioistuimissa.

Käräjäoikeusverkoston kehittämistä on jatkettu siten, että vuoden 2003 lopussa käräjäoikeuksia on yhteensä 63. Maaliskuun alusta yhdistettiin Mustasaaren ja Pietarsaaren käräjäoikeudet Mustasaaren käräjäoikeudeksi. Kesäkuun alusta lukien lakkautettiin Vammalan käräjäoikeus,

jonka käsiteltäviksi kuuluvat asiat siirrettiin Porin, Kokemäen ja Tampereen käräjäoikeuksien käsiteltäväksi.

Käräjäoikeusverkoston kehittämistä on jatkettu siten, että vuoden 2003 lopussa käräjäoikeuksia on yhteensä 63. Maaliskuun alusta yhdistettiin Mustasaaren ja Pietarsaaren käräjäoikeudet Mustasaaren käräjäoikeudeksi. Kesäkuun alusta lukien lakkautettiin Vammalan käräjäoikeus, jonka käsiteltäviksi kuuluvat asiat siirrettiin Porin, Kokemäen ja Tampereen käräjäoikeuksien käsiteltäväksi.

Käräjäoikeuksissa ratkaistiin 781 397 asiaa v. 2003. Käräjäoikeuksien toimintamenot olivat noin 117,9 milj. euroa eli noin 3 % edellisvuotta enemmän. Käräjäoikeuksien perimät tuomioistuintulot olivat v. 2003 kaikkiaan 29,9 milj. euroa ja niiden osuus toimintamenojen kokonaismäärästä oli 25 %. Lau- tamiehistä aiheutuneet menot olivat 5,6 milj. euroa eli 5 % suuremmat kuin edellisenä vuonna.

Käräjäoikeuksien tuottavuus- ja taloudellisuustunnuslukujen laskennassa käytetään painotettua työ- määrää, koska käräjäoikeuksien käsittelemät asiat poikkeavat työmäärältään toisistaan paljon. Vuon- na 2003 painotettu työmäärä oli 179 616 painotettua työsuoritetta eli prosenttin enemmän kuin edel- lisenä vuonna.

Hovioikeuksien käsittelyaikojen lyhentämiseksi hovioikeusmenettelyä koskevaa lakia on uudistettu ja otettu käyttöön seulontamenetelmä. Käräjäoikeuksien ratkaisuihin tehty valitukset käsitellään jat- kossa eri tavoin sen mukaan, miten perusteellista tutkintaa ne edellyttävät. Hovioikeuksien työmene- telmien kehittämistä ja laatuhankeita on myös jatkettu. Hovioikeuksien piirirajojen tarkistamista on myös valmisteltu.

Hovioikeuksissa ratkaistiin 12 400 asiaa. Asioista 67 % oli rikosasioita ja 25 % riita-asioita. Saapu- neiden asioiden vähentymisestä johtuen ruuhkautumiskehitys hovioikeuksissa hidastui ja vireillä ole- vien asioiden määrä pysyi suunnilleen ennallaan. Keskimääräinen käsittelyaika oli noin 8,7 kk. Nel- jäsosa asioista viipyi hovioikeudessa yli vuoden. Vuonna 1998 voimaan tullut hovioikeusmenettelyn uudistus lisäsi suullisten käsittelyjen määrää. Vuonna 2003 pääkäsittely järjestettiin 26 prosentissa ratkaistuista asioista. Hovioikeuksien toimintamenot olivat v. 2003 yhteensä 32,5 milj. euroa, mikä on 2 % enemmän kuin edellisenä vuonna.

Korkein oikeus ratkaisi 3 123 asiaa. Myönnettyjen valituslupien määrä oli 179 ja julkaistujen ratkai- sujen eli prejudikaattien määrä 138. Hylättyjen valituslupahakemusten keskimääräinen käsittelyaika oli 4 kk. Asiaratkaisuissa kesto oli edelleen noin 18 kuukautta. Korkeimman oikeuden toimintamenot olivat 6,8 milj. euroa ja pysyivät edellisen vuoden tasolla.

Hallinto-oikeudet ratkaisivat noin 21 200 asiaa. Keskimääräinen käsittelyaika oli 9,4 kk. Asiaryhmit- täin tarkasteltuna pisimpään kestivät tulli- ja valmistevero- koskevat valitukset, joissa ennakkopäät-östä odottaneet noin 800 autoveroasiaa pidensivät käsittelyajan 20 kuukauteen. Hallinto-oikeuksien toimintamenot olivat 24,9 milj. euroa, mikä on 3 % enemmän kuin edellisenä vuonna. Hallinto-oikeu- det saavuttivat taloudellisuudelle ja tuottavuudelle asetetut määrälliset tavoitteet. Käsittelyaikatavoi- te jäi saavuttamatta, johtuen ennen muuta mainituista autovero- ym. ennakkopäätöstä odottaneista veroasioista.

Korkein hallinto-oikeus ratkaisi 3 879 lainkäyttöasiaa. Vaikka määrälliset tavoitteet KHO:n ratkaise- missa asioissa eivät v. 2003 toteutuneet, edellisvuoteen verrattuna keskimääräinen käsittelyaika lyhe- ni 11,2 kuukaudesta 11 kuukauteen ja vuoden vaihteessa vireillä olevien asioiden määrä (3 372) laski noin 10 %. Korkeimman hallinto-oikeuden toimintamenot olivat v. 2003 yhteensä 8 milj. euroa, mikä on 2 % enemmän kuin edellisenä vuonna.

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

Kriminaalipolitiikka

Tavoitteeksi asetettiin rikoksantorjunnan ja kriminaalipolitiikan vaikuttavuuden ja kohdentumisen parantaminen. Keskeisiä osatavoitteita olivat tehostuva paikallistason turvallisuustyö, varhainen puuttuminen rikoskierteeseen ja rikosvastuun joutuisa toteuttaminen, nuorille rikosentekijöille soveltuvien seuraamusten ja niihin liittyvien tukitoimien kehittäminen rikoksettoman elämäntavan turvaamiseksi sekä seuraamusjärjestelmän ja yhteiskunnan tukijärjestelmien yhteen toimivuuden parantaminen.

Rikoksantorjuntaa on edistetty ja toteutettu valtioneuvoston 4.3.1999 hyväksymän *kansallisen rikoksantorjuntaohjelman* linjausten mukaisesti. Rikoksantorjuntaneuvosto luovutti valmistelemansa ohjelman toteutuksen seurantaraportin oikeusministeriölle vuoden 2003 alussa. Vuoden aikana on jatkettu Suomen Kuntaliiton ja rikoksantorjuntaneuvoston yhteishanketta, jonka tavoitteena on paikallisen rikoksantorjunnan ja rikoksantorjuntayhteistyön kehittäminen, kuntalaisten turvallisuuden edistäminen ja hyvien käytäntöjen etsiminen Suomessa. Oikeusministeriö tukee paikallisia rikoksantorjuntahankkeita vuosittain talousarviossa tarkoitukseen myönnettyjen varojen puitteissa. Vuonna 2003 tuli avustushakemuksia yhteensä 41 hankkeelle ja avustuksia myönnettiin 13 hankkeeseen yhteensä 0,1 milj. euroa.

Perheen sisäistä lähestymiskieltoa koskeva hallituksen esitys annettiin eduskunnalle marraskuussa. Vuoden aikana valmistuivat myös ehdotukset aserikoksia ja alkoholirikoksia koskevien rangaistussäännösten sisällyttämisestä rikoslakiin. Esitys rikoslain maksuvälinepetoksia koskevien säännösten tarkistamisesta annettiin eduskunnalle toukokuussa ja uudistetut säännökset tulivat voimaan 1.7.2003. Oikeusministeriö aloitti myös valtion varoista rikoksen uhrille maksettavia korvauksia koskevan lainsäädännön uudistamistyön.

Syyttäjät ratkaisivat 81 166 asiaa v. 2003. Syyteharkinta suoritettiin 62 prosentissa asioista alle kuukaudessa ja 92,7 prosentissa asioista alle kuudessa kuukaudessa. Yli vuoden syyteharkinta kesti 1,2 prosentissa asioista. Projektia talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi jatkettiin. Talousrikossyyttäjille saapui 237 asiaa ja he ratkaisivat 198 asiaa, joista 39 asiassa tehtiin syyttämättä-jättämispäätös. Syyttäjäyksiköiden henkilöstömäärä v. 2003 oli 508 henkilötöyvuotta ja toimintamenot 25,5 milj. euroa.

Nuorten rikosseuraamusjärjestelmän uudistamista koskevaa valmistelua on jatkettu. Tavoitteena on tukea nuorten rikoksetonta elämää kytkemällä sosiaalihuollon toimet ja rikosoikeusjärjestelmä nykyistä tiiviimmin yhteen. Myös sopimushoidon kokeilemistä koskevan lainsäädännön valmistelua on jatkettu.

35. Syyttäjänvirastojen ja -osastojen tulostavoitteiden toteutuminen

	Tavoite 2003	Toteu- tuma 2003	Vertailu tavoitt., %	Vertailu edell. v. %
Euroa/käsitelty asia	283	314	11	8
Erillisvirastot	297	342	15	10
Syyttäjä-osastot	271	292	8	6
Käsitelty asia/henkilötöyvuosi	177	160	-10	-4
Erillisvirastot	181	158	-13	-6
Syyttäjä-osastot	175	161	-8	-3

Vankien määrä on viime vuosina ollut lähes kolmanneksen suurempi kuin v. 1999. Vankeja oli vuoden aikana keskimäärin 3 578, kun vastaava luku v. 2002 oli 3 433. Henki- tai pahoinpitelyrikoksesta tuomittujen määrä ja osuus vankeusvangeista on viime vuosina lisääntynyt ja oli 1.5.2003 tehdyn poikkileikkausselvityksen mukaan 34,7 %. Huumausainerikoksesta tuomittujen vankien määrän kasvu näyttää viime aikoina pysähtyneen. Edellä mainitun selvityksen mukaan 496 vangilla oli

36. Vankilukuarvio, avolaitostäytäntöönpanon osuus ja yksikkökustannukset

	Tavoite/Arvio 2003	Toteutuma 2003	Poikkeama tavoitteesta	Muutos ed. vuodesta
Vankeja keskimäärin	3 450	3 578	3,7 %	4,2 %
Rangaistusta suorittavista vangeista keskimäärin avolaitoksessa	29	24,6	-4,4 %-yks.	-2,1 %-yks.
Toimintamenot/vanki, euroa	42 100	43 146	2,5 %	-1,8 %

päärityksenä huumausainerikos. Liikennejuopumuksesta tuomittuja vankeusvankeja oli v. 2003 selvästi enemmän kuin muutamana aiempina vuonna. Vuonna 2003 aktiivitoimintoihin osallistui päivittäin 57 % kaikista vangeista.

Vuoden aikana valmistui selvitys sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanosta ja ehdotus vangin-kuljetuslainsäädännön uudistamisesta. Vankeutta ja tutkintavankeutta koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksen valmistelua on jatkettu. Esityksen valmistelussa otetaan huomioon *vankeinhoidon organisaatiota ja toimintatapoja koskevan kehittämishankkeen (RAKE) toteutettavat muutokset*. RAKE-hankkeen ensimmäisen vaiheen raportin pohjalta käynnistettiin keväällä 2003 hankkeen toinen vaihe, jonka selvityksistä valmistuivat kertomusvuoden aikana vankien toimintojen ja palvelujen perusrakennetta sekä aluevankiloiden määrää ja toiminta-alueita koskevat raportit.

Rangaistuslaitoksissa oli vuoden lopulla majoitustiloja kaikkiaan 3 420 vangille. Majoituspaikkojen keskimääräinen käyttöaste oli siten noin 105 %. Suljettujen laitospaikkojen käyttöaste oli suurimman osan vuotta yli 110 %. Vankeinhoitolaitoksen laitostilan kehittämistä koskevaan investointiohjelmaan liittyvinä suurimpina uusina hankkeina käynnistettiin Lounais-Suomen vankilan uudisrakennushankkeen ja Riihimäen vankilan perusrakennushankkeen toteuttaminen. Lounais-Suomen vankilan varsinainen rakennussuunnittelu käynnistyi helmikuussa ratkaistussa arkkitehtuurikilpailussa voittaneen ehdotuksen pohjalta. Turkuun rakennettava uusi 300-paikkainen vankila korvaa Turun Kakolanmäellä sijaitsevat laitokset, jotka yhdistettiin hallinnollisesti 1.6.2003 lukien Lounais-Suomen vankilaksi. Uuden vankilan rakentaminen käynnistyi vuoden lopulla aloitetuilla maanrakennustöillä. Riihimäen vankilan perusrakennuksen ensimmäisen vaiheen työt alkoivat toukokuussa. Vuoden lopulla valmistui hankesuunnitelma toimintansa lopettavaa työsiirtolaa korvaavan 80-paikkaisen avovankilaosaston rakentamisesta Helsingin vankilan alueelle.

37. Yhdyskuntaseuraamusten toimeenpano

	Toteutunut 2002	TA 2003	Toteutunut 2003	Poikkeama tavoitteesta, %
Yhdyskuntapalvelu:				
Täytäntöön pantaviksi tulleet tuomiot	3 589	3 400	3 512	3
Suoritetuista tunteista	242 703	250 000	248 226	-1
Ehdonalaista vapautuneiden valvonta:				
Valvottavia keskimäärin	1 347	1 300	1 272	-2
Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta:				
Valvottavia keskimäärin	1 614	1 700	1 624	-4
Nuorisorangaistus:				
Aloitettuja toimeenpanoja	28	70	23	-67

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

Valtioneuvoston huumausainepolitiikan tehostamista koskevan päätöksen nojalla vuosina 2001–2002 käynnistettyjä toimenpiteitä on jatkettu vankiloissa siten, että päihdetyö on painottunut entistä enemmän pitempiketoisiin ohjelmiin. Vuoden aikana aloitettiin myös yhdyskuntaseuraamuksiin liitettäväksi soveltuvan päihdehuollon ohjelman valmistelu. Kriminaalihuollon päihdetyön kehittämishanketta pääkaupunkiseudulla jatkettiin.

Täytäntöön pantavina olleiden yhdyskuntaseuraamusten kokonaismäärä pysyi kertomusvuonna suunnilleen ennallaan. Suoritettujen yhdyskuntapalvelutuntien määrä lisääntyi edellisvuodesta noin 2 prosentilla. Ehdonalaisesti vapautuneiden valvottavien päivittäinen keskimäärä oli 1 272. Ehdollisesti rangaistuja nuoria oli valvonnassa suunnilleen saman verran kuin viime vuosina. Täytäntöön pantaviksi tulleiden nuorisorangaistusten määrä kokeilupaikkakunnilla on edelleen vähentynyt. Vuonna 2003 niitä oli vain 23. Yhdyskuntapalvelun toimeenpanossa on tavoitteena palvelun alkaminen viimeistään kuukauden kuluessa siitä, kun tuomittu on määrätty ilmoittautumaan aluetoimistossa. Tämä toteutui 71 prosentissa kaikista tapauksista. Yhdyskuntapalvelun aloittaneista suoritti palvelun loppuun noin 82 %, kun tavoitteena oli 85 %.

Yhteistyössä rikoksettomaan elämään -hanke on edennyt seutuhankkeiden osalta vuodelle 2003 asetettujen tavoitteiden mukaisesti, mutta projektin kytkeminen muihin syrjäytymistä ehkäiseviin hankkeisiin ei ole edennyt alun perin suunnitellulla tavalla. Kesäkuussa 2003 aloitti toimintansa rikosseuraamusalan neuvottelukunta.

Rikosvahinkolain mukaisia sekä syyttömästi tuomituille tai vangituille valtion varoista maksettavasta korvauksesta annetun lain mukaisia korvauksia maksettiin v. 2003 yhteensä noin 9 milj. euroa, mikä on yli 20 % enemmän kuin edellisenä vuonna. Rikosvahinkokorvauspäätöksiä tehtiin 6 788 kpl, jolloin keskimääräinen maksettu korvaus oli 1 214 euroa. Korvausanomusten keskimääräinen käsittelyaika oli 7,7 kk. Syyttömästi tuomittuja ja vangittuja koskevien korvauspäätösten määrä (444) väheni edellisvuodesta noin 19 prosentilla. Keskimääräinen korvaus 1 684 euroa pieneni 4 % edellisvuoteen verrattuna. Korvaushakemusten käsittelystä vastaa valtiokonttori.

Velkahallinta ja maksuhäiriömenettelyt

Avoimen ja johdonmukaisen maksuhäiriöpolitiikan tavoitteeksi asetettiin toimivat järjestelyt, joilla velkojien edut ja velallisen asema voidaan turvata tasapainoisesti ja ylivelkaantumisesta johtuvat yhteiskunnalliset haittavaikutukset voidaan minimoida sekä talousrikollisuutta ja harmaata taloutta voidaan tehokkaasti ehkäistä.

Hallitusohjelmaan sisältyvän *velkahallintaohjelman* laatiminen on aloitettu yhteistyössä useiden ministeriöiden kanssa. Tavoitteena on selvittää, miten voidaan estää velkaongelmien syntyminen ja syveneminen sekä hoitaa maksukyvyyttömyystilanteet joustavasti ja tehokkaasti.

Vuonna 2002 käynnistettiin valtiovallan ja keskeisten velkojatahojen yhteisin toimin velkasovinto-ohjelma. Vuoden 2003 aikana noin 2 000 velallista on tehnyt ohjelman mukaisen sovinnon. Velkajärjestelylaki on ollut voimassa kymmenen vuotta. Velkajärjestelyn myöntämisedellytyksiä lievennettiin vuoden 2003 alusta. Hakemusten määrä on edellisiin vuosiin verrattuna kasvanut. Lain pitkäaikaisvaikutuksia arvioivassa tutkimuksessa todettiin, että lain päätavoite vakaviin velkaongelmiin joutuneiden yksityishenkilöiden talous- ja velkatilanteen korjaamisesta on toteutunut kohtalaisen hyvin. Seitsemän hakijaa kymmenestä on saanut pysyvää apua vakaviin maksuvaikeuksiinsa.

Ulosottolain laaja muutos tuli voimaan 1.3.2004. Uudistuksen lähtökohtana on ulosottoasioiden ve-

38. Ulosottolaitoksen tulostavoitteiden toteutuminen

	Tavoite 2003	Toteu- tuma 2003	Vertailu tavoitt., %, kk, %-yks.	Vertailu edell. v. %, kk, %-yks.
Euroa/käsitelty asia				
Erillisvirastot	28	25,9	-8	-2
Ulosotto-osastot	26	23,1	-11	-4
Ulosotto-osastot (nimismiespiirit)	18	17,4	-4	-4
Käsitellyt asiat/henkilö- vuosi	1751	1917	9	9
Keskimääräinen käsitte- ly aika, kk	7,1	6,1	-1	-1,2
Onnistunut perintä, % asiamääristä	39	36,5	-2,5	-1,7
Onnistunut perintä, % euromääristä	19	19,7	0,7	-0,5

lalliskohtainen käsittely ja ulosoton valtakunnallinen toiminta. Ulosotto perustuu yhtenäiseen tietojärjestelmään, joka mahdollistaa sähköisen asioinnin ja tietojenvaihdon sekä asiointien valtakunnallisen käsittelyn. Kokonaisuudistuksen ulosmittausta, myyntiä ja tilitystä koskevan III vaiheen valmistelua on jatkettu. Esitys uudeksi nykyajan vaatimukset täyttäväksi konkurssilainaksi annettiin eduskunnalle kesäkuussa ja se hyväksyttiin joulukuussa 2003.

Vuonna 2003 ulosottoon saapui 2,6 milj. asiaa ja ulosotossa käsiteltiin 2,8 milj. asiaa. Vuoden lopussa oli vireillä 1,4 milj. asiaa. Ulosottoon saapui perittäväksi 3 038 milj. euroa, ulosotossa käsiteltiin viivästysseuraamuksineen 3 463 milj. euroa ja vuoden lopussa oli perittävänä 3 509 milj. euroa. Ulosottovelallisten määrä oli vuoden lopussa 307 000.

Ulosoton erikoisperintäyksiköiden vastuulle siirrettiin yli 94 milj. euron ulosottoasiat. Erikoisperintäyksiköt tilittivät velkojille tilastovuonna 13 milj. euroa kun vastaava määrä edellisellä vuonna oli 12,8 milj. euroa. Muulle ulosotolle tai muille viranomaisille ulosmitattavaksi tai takavarikoitavaksi osoitettiin omaisuutta yhteensä 14,7 milj. euron arvosta. Summaan sisältyvät myös konkurssipesille osoitettu omaisuus.

Ulosottolaitoksen menot v. 2003 olivat 78,8 milj. euroa, mikä oli 3 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Ulosottolaitoksen henkilöstömäärä oli 1 436 henkilötyövuotta. Lisäksi sisäasiainministeriön hallinnonalan määrärahoilla palkattujen virkamiesten työpanos ulosottotehtävissä oli runsas 14 henkilötyövuotta.

Maksullinen palvelutoiminta

Oikeusministeriön hallinnonalan maksullisen toiminnan tuotot olivat kertomusvuonna 106,5 milj. euroa (100,4 milj. euroa). Näistä maksullisen toiminnan tuotot olivat 93 % ja niitä kertyi yhteensä 99,2 milj. euroa (94,8 milj. euroa). Maksullisen toiminnan tuotot kasvoivat edellisestä vuodesta 5 %. Maksullisen toiminnan tuotoista 87 % kertyi erillislakien mukaisista suoritteista ja 13 % maksuperustelain mukaisista suoritteista.

Ulosottomaksutulojen kustannusvastaavuus oli 70 %, tuomioistuintulojen 46 % sekä oikeusapumaksutulojen 93 % ja 54 %. Vankeinhoitolaitoksen työtoiminnan kustannusvastaavuus oli 61 %, palvelusuhdeasuntojen 48 % ja laitostymälöiden 91 %.

Hallinnonalan tilinpäätöslaskelmat**Tuotto- ja kululaskelma**

Oikeusministeriön hallinnonalan kulut olivat kertomusvuonna 476,7 milj. euroa tuottoja suuremmat. Toiminnan tuotoilla katettiin toiminnan kuluista 19 %. Toiminnan tuotot kasvoivat edellisestä vuo-

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

desta 6,2 milj. euroa eli 6 % ja toiminnan kulut kasvoivat 14,7 milj. euroa eli 3 %. Henkilöstökulut, joihin sisältyvät myös vankipalkat sosiaaliturvamaksuineen (6,4 milj. euroa), olivat toiminnan kuluista 71 %, palveluiden ostot 11 %, vuokrat 10 % sekä aineiden ja tarvikkeiden ostot 8 %. Henkilöstökulut kasvoivat 12,3 milj. euroa (3 %). Palveluiden ostojen kasvu oli 0,6 milj. euroa (1 %). Vuokratulot lisääntyivät edellisestä vuodesta 2,0 milj. euroa (4 %). Aineiden ja tarvikkeiden ostot vähenivät 1,1 milj. euroa (3 %), mikä johtuu ensi sijassa kone- ja kalustohankintojen vähenemisestä. Satunnaiset kulut olivat lähes kaksinkertaiset edelliseen vuoteen verrattuna ja ne ovat lähes kokonaan vahingonkorvauksia. Siirtotalouden kulut kasvoivat 6,8 milj. euroa eli 21 %, mikä johtuu kunnille eduskuntavaalimenoihin maksetuista korvauksista. Muut pakolliset maksut ovat sakkotuottoja ja niitä kertyi 3,9 milj. euroa edellistä vuotta enemmän.

39. Oikeusministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003 Miljoonaa euroa	Muutos
Toiminnan tuotot	100,35	106,52	6,17
Toiminnan kulut	-557,82	-572,49	-14,67
JÄÄMÄ I	-457,47	-465,98	-8,51
Rahoitustuotot ja -kulut	0,05	0,11	0,06
Satunnaiset tuotot ja kulut	-0,59	-0,97	-0,38
JÄÄMÄ II	-458,00	-466,83	-8,83
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-32,28	-39,03	-6,75
JÄÄMÄ III	-490,28	-505,86	-15,58
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	27,55	29,19	1,64
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-462,74	-476,66	-13,92

Tase

Oikeusministeriön hallinnonalan taseen loppusumma kasvoi 7,6 milj. euroa (6 %).

Käyttöomaisuuden ja muiden pitkäaikaisten sijoitusten kirjanpitoarvo kasvoi 2,7 milj. euroa. Aineettomien hyödykkeiden kirjanpitoarvo kasvoi 4,6 milj. euroa. Lisäys johtuu atk-järjestelmien kehittämisestä. Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat sisältävät oikeusministeriön ja oikeuslaitoksen keskeneräiset atk-järjestelmät. Kokonaisinvestoinnit olivat kertomusvuonna 9,7 milj. euroa.

Vaihto- ja rahoitusomaisuuden tasearvo kasvoi 4,6 milj. euroa. Vaihto-omaisuus muodostuu vankeinhoitolaitoksen aine- ja tarvikevarastoista sekä keskeneräisten ja valmiiden tuotteiden varastoista, joiden tasearvo kasvoi kertomusvuonna 0,3 milj. euroa. Lyhytaikaiset saamiset lisääntyivät 2,0 milj. euroa, mikä johtuu lähinnä myynti- ja siirtosaamisten lisääntymisestä. Rahojen, pankkisaamisten ja muiden rahoitusvarojen tasearvo kasvoi 2,2 milj. euroa, mikä johtuu ulosottolaitoksen haltuun jätettyjen vieraiden varojen lisääntymisestä. Muut rahat ja pankkisaamiset ovat lähes kokonaan ulosottolaitoksen vieraita varoja.

Oma pääoma kasvoi tilikaudella 2,3 milj. euroa. Pääoman siirrot lisäsivät omaa pääomaa 479,0 milj. euroa ja tilikauden kuluja vähensi sitä 476,7 milj. euroa.

Vieras pääoma kasvoi 5,2 milj. euroa. Valtion hoitoon jätetyt vieraat varat sisältävät ulosottolaitoksen haltuun jätetyt vieraat varat, vankien rahavarat sekä työ- ja takuuaikaiset vakuudet ja ne kasvoivat kertomusvuonna 2,3 milj. euroa. Ostovelat lisääntyivät 1,1 milj. euroa, tilivirastojen väliset tilitykset 0,3 milj. euroa ja edelleen tilitettävät varat vähenivät 0,1 milj. euroa. Siirtovelat sisältävät lomapalkkavelkoja 54,1 milj. euroa.

Talousarvion toteutumalaskelma

Oikeusministeriön hallinnonalan menot (pääluokka 25) olivat varainhoitovuonna 639,6 milj. euroa, mikä on 11 % enemmän kuin edellisenä vuonna. Tulojen osuus menoista oli 14 %. Muiden pääluokkien käyttö huomioon ottaen hallinnonalan kokonaismenot olivat 643,5 milj. euroa. Suurin osa hallinnonalan menoista on toimintamenoja (84 %). Siirrettyjen määrärahojen osuus v. 2003 oli enää 4 %, kun se vielä v. 2000 oli 8 %. Talousarvion rakennetta muutettiin siten, että syyttäjälaitoksen toimintamenot siirrettiin luvusta 25.40 (Syyttäjä- ja ulosottolaitos) lukuun 25.60 (Syyttäjälaitos).

Oikeusministeriön hallinnonalan menoihin pääluokassa 25 myönnettiin vuoden 2003 talousarviossa määrärahoja 77,2 milj. euroa (14 %) enemmän kuin edellisenä vuonna. Arvonlisäveroihin myönnettyt määrärahat on varainhoitovuoden talousarviossa siirretty valtiovarainministeriön pääluokasta kunkin hallinnonalan pääluokkaan ja näiden määrärahojen osuus lisäyksestä oli 41,0 milj. euroa. Eduskunta-vaalimenoihin tarkoitettujen määrärahojen osuus lisäyksestä oli 12,4 milj. euroa. Määrärahoihin sisältyy 18,1 milj. euroa lisätalousarvioissa myönnettyjä määrärahoja. Valtiokonttorin käytössä (TV 301) oli 9,0 milj. euroa (mom. 25.01.51 Eräät valtion maksamat korvaukset ja avustukset) ja niitä käytettiin määrärahoja vastaava määrä. Lisäksi ulkoasiainministeriölle (TV 130) myönnettiin henkilöstövoimavarojen siirtoihin liittyen momentin 25.60.21 määrärahoista 83 000 euroa ja eduskunta-vaaleista aiheutuneita menoja varten momentin 25.70.21 määrärahoista 178 000 euroa.

Määrärahoja käytettiin yhteensä 61,5 milj. euroa (11 %) enemmän kuin edellisenä vuonna. Virastojen ja laitosten toimintameno määrärahoja käytettiin 535,3 milj. euroa, mikä oli lähes yhtä paljon kuin vuoden 2003 talousarviossa myönnetty toimintameno määrärahat. Mom. 25.01.29 (Erityismenot) arviomääräraha ylitettiin 15 750 eurolla ylitysluvan ollessa 20 000 euroa. Arviomäärärahoista säästyi 9,0 milj. euroa, mistä arvonlisäveroihin käytettävissä olevien määrärahojen osuus on 5,1 milj. euroa ja yksityisille oikeusavustajille maksettaviin korvauksiin tarkoitettujen määrärahojen osuus 3,6 milj. euroa.

40. Oikeusministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12. 2002	Tilinpäätös 31.12.2003 Miljoonaa euroa	Muutos
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	0,00	0,41	0,41
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SJOITUKSET	39,05	41,69	2,64
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	87,05	91,63	4,58
VASTAAVAA YHTEENSÄ	126,09	133,72	7,63
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	-32,37	-30,02	2,35
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	158,47	163,74	5,27
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	126,09	133,72	7,63

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

Muiden pääluokkien määrärahoja oli käytettävissä 4,1 milj. euroa. Näistä käytettiin 3,8 milj. euroa ja 0,3 milj. euroa siirrettiin käytettäväksi v. 2004. Muiden pääluokkien määrärahojen käyttöön sisältyy valtionhallinnolle tarkoitettuja työllistämistukimäärärahoja 2,9 milj. euroa.

41. Oikeusministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2003

Pl. luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2003
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta			
2501 Ministeriö ja sen yhteydessä toimivat viran- omaiset	85,37	2,10	87,47	79,46	2,75
2510 Tuomioistuinlaitos	211,59	8,57	220,17	209,05	11,06
2530 Oikeusapu	51,63	4,89	56,52	50,26	2,69
2540 Ulosottolaitos	78,57	6,52	85,08	81,46	3,62
2550 Rangaistusten täytäntöönpano	179,09	5,12	184,21	177,96	6,25
2560 Syyttäjälaitos	29,55	0,00	29,55	27,72	1,83
2570 Vaalimenot	13,90	0,00	13,90	13,78	0,00
Yhteensä	649,70	27,20	676,90	639,69	28,21

3.4. SISÄASIAINMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Hallinto, kunnat ja aluekehitys

Alueellinen kehitys on tasapainottunut, kun maakuntien välinen muuttoliike on tasoittunut selvästi. Sen sijaan väestön ikääntyminen vaikuttaa voimakkaasti alueiden kehittämismahdollisuuksiin. Maassamuuton tasapainottuminen ja maahanmuuton kasvu eivät riitä pitämään työikäisen väestön määrää nykyisenä, vaan se vähenee lähes kaikissa maakunnissa. Taloudellinen toimeliaisuus keskittyy suurimmille kaupunkiseuduille, vaikkakin hidastuneen talouden kasvun myötä työllisyyden ja tuotannon alueelliset erot ovat kaventuneet.

Vuoden 2003 ennakollisten tilinpäätöstietojen perusteella kuntien vuosikate heikkeni voimakkaasti usean vuoden positiivisen kehityksen jälkeen. Tämä johtui verotulojen heikosta kasvusta. Kuntien valtionosuuksien kasvu ei riittänyt kompensoimaan heikkoa verokehitystä ja toimintamenojen kasvua. Kuntien investoinnit pysyivät edellisvuoden tasolla ja kuntien lainakanta kasvoi samoin kun negatiivisen vuosikatteen kuntien määrä.

Keskushallintohankkeen linjaukset ovat ohjanneet ministeriöiden toiminnan kehittämistä. Erityisesti ovat korostuneet strategiset tehtävät ja poikkihallinnollinen yhteistyö. Sähköisen asioinnin edistyminen luo mahdollisuuksia toimintatapojen ja hallinnon rakenteiden kehittämiseen. Verkkopalvelujen laajentumisen myötä sähköisen henkilökortin käyttö laajenee ja henkilön tunnistaminen laatuvarmenteen avulla yleistyy. Palvelujen saatavuutta turvataan enemmän verkkopalveluiden ja yhteispalvelun avulla.

Sisäinen turvallisuus

Poliisin tietoon tulleiden rikosten määrä on hieman noussut edellisestä vuodesta. Rikosten selvitystaso on yleisesti parantunut.

Poliisin tietoon tulleiden huumausainerikosten määrä kasvoi verrattuna vuoteen 2002. Suomessa levitettävät huumausaineet valmistetaan yleensä ulkomailla, ja niiden salakuljettamisessa Suomeen virolaisilla on merkittävä rooli.

Valtakunnallisen turvallisuuskyselyn mukaan luottamus poliisiin instituutiona on edelleen korkea, mutta asiointikokemukset ovat huonontuneet.

Kyselyssä kävi myös ilmi, että rikosten ilmoittamisalttius on aiempien vuosien tasolla, mutta syyt rikoksesta ilmoittamatta jättämiseen ovat muuttuneet. Rikoksista ei aina ilmoiteta poliisille, sillä ajatellaan että poliisi on kykenemätön ratkaisemaan asiaa tai että poliisi ei ole kiinnostunut asiasta.

Pelastustoimen vuosi oli melko tavanomainen. Suuronnettomuuksilta vältyttiin. Pelastuslaitosten hälytysluonteisten tehtävien määrä ilman sairaankuljetuksia oli noin 89 500 kpl. Vuonna 2002 tehtäviä oli noin 85 800 kpl. Lisäystä oli erityisesti lääkinnällisissä ensivastetehtävissä. Tulipalojen osuus pelastuslaitosten tehtävistä oli noin 15 000, mikä on hieman vähemmän kuin edellisellä vuonna. Vähennys johtuu lähinnä siitä, että metsä- ja muita maastopaloja oli sääoloista johtuen vähemmän kuin

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

v. 2002. Tulipaloissa kuolleiden määrä oli PRONTO -tilastointijärjestelmän mukaan 84. Määrä on 2000-luvulla ollut hieman nousussa verrattuna edellisiin vuosiin.

Maahanmuutto- ja turvapaikkakysymykset nousivat näkyvästi EU:n poliittiselle asialistalle Tampereen Eurooppa-neuvostossa v. 1999. Tavoitteeksi otettiin tuolloin yhteisen turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikan luominen. Lainsäädäntöhankkeissa edistyminen on ollut toivottua hitaampaa ja hyväksytyissä instrumenteissa harmonisoinnin taso on jäänyt melko alhaiseksi. Tämä on johtunut ensisijaisesti siitä, että jäsenvaltiot pitäytyvät omassa kansallisessa lainsäädännössään. Säädosehdotuksista neuvoteltaessa jäsenmaiden lähtökohtana ovat siis olleet lähinnä omat kansalliset ratkaisut.

EU:sta on tullut ulkomaalaispolitiikan kehittämisen voimakas johtaja ja vaikuttaja Euroopassa. Vaikka vielä ei ole valmistunut sellaisia säädöksiä, jotka olisivat olennaisesti muuttaneet jäsenmaiden ulkomaalais- ja pakolaislakeja, ovat käynnissä olevat yleisemmän tason keskustelut merkittäviä.

Rajatilanne valtakunnan rajoilla säilyi rauhallisena. Laiton maahantulo Venäjältä Suomeen pysyi melko vähäisenä ja tilanne vakaana. Rajaliikenne väheni edelliseen vuoteen verrattuna ulkorajan rajanylityspaikoilla, mutta itärajalla viisumivollisten matkustajien määrä kasvoi yhä hieman. Merialueella ei tapahtunut vakavia onnettomuuksia.

Venäjän rajavartiopalvelu jatkoi resurssiensa suuntaamista etelärajoilleen. Henkilöstöä ja vartioasemia supistettiin muun muassa Suomen rajalta. Sama suuntaus jatkuu lähivuosina. Vaikka rajavartiopalvelun mukaan Suomen vastainen raja pyritään pitämään rauhallisena ja toimivana myös jatkossa, vastuu yhteisen rajan valvonnasta jää enenevästi Suomen rajavartiolaitokselle.

Sisäasiainministeriön hallinnonalan määrärahat

Sisäasiainhallinnon toimintamenomomenttien kaksivuotisten siirtomäärärahojen siirtyvillä erillä mitaten rahoitusasemaansa vahvistivat sisäasiainministeriö, Ulkomaalaisvirasto, kihlakunnanvirastot, poliisitoimi ja rajavartiolaitos. Ulkomaalaisviraston siirtyvän erän huomattava kasvu johtuu siitä, että vuoden 2003 lisätalousarviossa virastolle myönnettiin lisäystä 3,5 milj. euroa vuoden 2004 menoihin.

42. Sisäasiainministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2003

Pl. luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2004
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta			
2601 Sisäasiainministeriö	123,7	1,9	125,7	86,8	34,4
2602 Ulkomaalaisvirasto	12,5	0,5	13,0	8,8	4,3
2605 Lääninhallitukset	49,7	3,8	53,5	51,0	2,5
2606 Rekisterihallinto	24,4	7,0	31,4	28,8	2,6
2607 Kihlakunnat	43,4	1,4	44,8	41,4	3,4
2675 Poliisitoimi	552,6	34,8	587,4	552,9	34,5
2680 Pelastustoimi	41,6	11,6	53,3	47,2	6,4
2690 Rajavartiolaitos	200,8	14,4	215,3	192,6	22,7
2697 Avustukset kunnille	225,6	-	225,6	223,9	-
2698 Alueiden kehittäminen	185,3	3,0	188,3	151,3	1,7
Yhteensä	1459,6	78,4	1538,3	1384,7	112,5

Tulokset tulosalueittain

Alue- ja paikallishallinto

Hallituksen talousarvioesityksessä kirjattuja tavoitteita olivat:

- Perusoikeuksien toteutumiseen liittyvien, kuntien järjestämisvastuulla olevien palvelujen arviointimenettelyjen parantaminen.
- Kuntien toimintaedellytyksien parantaminen kuntarakennetta vahvistavilla, kuntien yhteistoimintaa lisäävillä ja johtamisjärjestelmiä tehostavilla uudistuksilla.
- Kuntien ja valtion välisten rahoitussuhteiden periaatteellisten linjausten valmistelutyön jatkaminen.
- Alueiden tasapainoisesta kehittämisestä sekä pienistä ja keskisuurista kaupunkiseuduista koostuvan aluekeskusten verkoston ja yksittäisten alueiden toimintaedellytyksistä huolehtiminen.
- Alueiden kilpailukyvyn turvaaminen ja vahvistaminen kohdistamalla entistä suurempia panostuksia taidon, tiedon ja osaamisen kehittämiseen, levittämiseen ja hyödyntämiseen mm. osaamiskeskusohjelman kautta.
- EU-tavoiteohjelmien ja yhteisöaloitteiden toteuttaminen tavoitteena entistä laajempien ja vaikuttavampien hankekokonaisuuksien rakentaminen sekä ohjelmien toteutuksen ja seurannan tehostaminen.
- Seutukuntia vahvistetaan toteuttamalla lakisääteistä seutuyhteistyökokeilua, laajentamalla ensiksi sen puitteissa seutukuntien päätösvaltaa ja kehittämällä seutukuntajakoa.
- Aluehallinnon toimintaedellytyksien parantaminen siirtämällä sille päätösvaltaa keskushallinnosta, aloittamalla valmistelu aluehallinnon edelleen kokoamiseksi ja tehostamiseksi sekä valmistelemalla ja pyrkimällä käynnistämään Kainuun hallintokokeilu, jossa maakunnalle annettaisiin lisää päätösvaltaa erityisesti kehittämistehtävissä ja jossa kuntien yhteistyötä voimakkaasti lisätään.
- Työllisyyden ja kehitysedellytysten tukeminen maan eri osissa sekä valtion työvoiman saannin turvaaminen valmistelemalla tehostettuja linjauksia ja toimenpiteitä keskushallinnon yksikköjen ja toimintojen sijoittamiseksi nykyistä tasapainoisemmin maan eri osiin, erityisesti aluekeskuksiin.

Hallinnon kehittäminen

Kainuun hallintokokeilun valmistelu eteni suunnitelmien mukaisesti. Sisäasiainministeriö asetti seurantaryhmän ja sihteeristön. Ministeriö aloitti Kainuun kehittämisrahan kehysvalmistelun. Helsingin seudun kuntien yhteistoiminnan tiivistämiseksi ja aluehallinnon ja kansanvaltaisen ohjauksen vahvistamiseksi asetettiin kehittämishankkeet selvityshenkilöiden johdolla. Molempien selvityshenkilöiden ehdotukset valmistuivat 29.2.2004 mennessä.

Keskushallinnon toimintojen alueellistamista pääkaupunkiseudun ulkopuolelle jatkettiin eri hallinnonaloilla. Sisäasiainministeriön hallinnonalalla päätettiin Poliisiammattikorkeakoulun sijoittamisesta Tampereelle. Hallinnon tukipalveluihin liittyvät alueellistamispiilotit käynnistettiin Kainuussa ja Koillis-Suomessa. Alueellistamisohjelman periaatteet ja linjaukset valmisteltiin hallituksen käsittelyä varten.

Kihlakuntahallinto

Yhteispalvelua on kehitetty tarkoituksenmukaisen palveluverkon aikaansaamiseksi eri toimijoiden kanssa kiinnittäen huomiota erityisesti viraston omien yksiköiden palvelujen lisäämiseen yhteispal-

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

velupisteissä. Kaikille kihlakunnanvirastoille on rakennettu oma kotisivu ja verkkopalveluja on lisätty viraston yksiköiden palvelutarjonnan kautta.

Yhteispalvelupisteiden lukumäärä on kasvanut vuoden aikana yli 20 pisteellä. Kokonaismäärä on 208. Poliisi on mukana 144 pisteessä ja maistraatti 86 pisteessä. *Kihlakunta.fi* -portaali on saatu valmiiksi ja siitä on linkit jokaiseen kihlakuntaan. Poliisin sähköinen rikosilmoitus on toteutettu ja sähköisen lupapalveluprosessin kehittämistyö on käynnissä. *Maistraatti* -sivuston kautta tarjotaan uusia palvelumuotoina venerekisterin tietopalvelua ja kaikki maistraattien palveluissa käytössä olevat lomakkeet.

Jokaisen läänin alueella on valmisteilla yhteiselle henkilöstölle omat henkilöstöstrategiat. Yhteisen henkilöstön toimenkuvia laajennetaan ja yhtenäistetään sitä mukaa kun se on henkilöstöpoliittisesti mahdollista. Yhteisen henkilöstön toimenkuvat on laadittu ja kehityskeskustelut on käyty palkkausprojektin myötä.

Lääninhallitukset

Lääninhallitusten toiminnan yleisenä painopisteenä on ollut eri toimialojen yhteistyönä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen. Monialaisena virastona lääninhallitus pystyy alueellaan koordinoimaan ja toteuttamaan erilaisia riskiryhmiin kohdistuvia hankkeita, joiden tarkoituksena on syrjäytymisen ehkäisy.

Lääninhallitusten tekemä peruspalvelujen kartoitus toteutettiin hyvin menestyksellisesti. Suuri harppaus eteenpäin oli karttaesittämisen hyväksikäyttö. Oulun lääninhallitus teki maaherra Siuruisen johdolla uraa uurtavaa työtä peruspalvelujen valtakunnallisen raportin koostamiseksi. Eri viranomaistahot sekä kunnissa että valtion keskushallinnossa ovat saaneet entistä kattavampaa ja havainnollisempaa palautetietoa peruspalvelujen tilasta maassamme.

Poikkeusoloihin varautumista on lääninhallituksissa parannettu. Alueelliset varautumissuunnitelmat on päätetty uudistaa ja työ on alkanut.

Rekisterihallinto

Osoitetietojen taso on väestötietojärjestelmässä edelleen erittäin hyvä. Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan 99,0 % rekisterin osoitteista vastaa tosiasiallista asumista. Muuttoilmoitukset puhelimen kautta eivät ole kasvaneet toivottavalla tavalla. Suunnitelmissa on puhelinkapasiteetin lisääminen. Henkilötietojen päivitys väestötietojärjestelmään tapahtuu yhä automaattisemmin, viranomaisten linjayhteyksiä käyttäen. Asetetut tavoitteet saavutettiin. Väestötietojen hyväksikäyttö on edelleen korkealla tasolla, mutta kasvu on lähes tyrehtynyt.

43. Vaikuttavuus- ja palvelutavoitteet

	2001	2002	2003	2003
	Toteuma		Tavoite	Toteut.
Osoitetietojen vastaavuus, % ...	98,7	98,5	99	99,0
Muuttoilmoituksista puhelimen tai verkon kautta, %	30	30	40	30
Henkilötietojen konekielinen liikenne, %	49	53	55	58
VRK:n tietopalvelun kokonaistulot, M €	8,4	8,4	8,4	8,7

Maistraatit pystyivät saavuttamaan niille asetetut palvelutavoitteet. Suurimpana haasteena on holhoustoimen tehtävien jatkuva kasvu, joka uhkaa ruuhkauttaa mm. holhoustilien tarkastusta.

Alue- ja rakennepolitiikka

Aluepolitiikan keskeisiä tavoitteita ovat muuttoliikkeen tasapainottaminen ja elinvoimaisten aluekeskusten verkoston luominen. Vuosien 2001–2003 hidas talouskasvu näkyy maakuntien välisen muuttoliikkeen vähenemisenä, mikä on vähentänyt erityisesti Uudenmaan maakunnan muuttovoittoa ja parantanut lähes kaikkien muuttotappiomaakuntien muuttotasetta. Monikeskuksinen aluerakenne tukee alueellisesti tasapainoista kehitystä. Vahvuuksiin perustuva erikoistuminen ja monipuolinen verkottuminen ovat painottuneet vuoden 2003 aikana kehittämistyössä.

Hallituksen esitys seutuvaltuustokokeilulaiksi ja seutuyhteistyökokeilusta annetun lain voimassaoloajan pidentämisestä vuoden 2012 loppuun asti annettiin eduskunnalle. Kainuun hallintokokeilusta annetun lain muuttamista valmisteltiin siten, että maakunnalle tulee suurempi vapaus päättää maakunnan organisaatiosta. Alueiden kehittämislakia ja valtion paikallishallinnon kehittämisen perusteista annettua lakia koskeva muutosehdotus valmisteltiin hallituksen esityksen muotoon siten, että valtioneuvosto voisi asettaa valtion paikallis- ja aluehallinnon viranomaisille palvelutavoitteita sekä päättää niiden paikallispalvelujen tarjoamisesta yhteispalveluna. Valtioneuvoston päätös saaristokunnista ja kuntien saaristo-osista (1175/99) päättyi 31.12.2003. Uusi päätös annettiin asetuksena (1212/2003) vuosiksi 2004–2007.

Uuden aluekehittämislain tavoitteiden mukaisesti maakunnan liittojen johdolla alueilla toimivat viranomaiset laativat yhteistyössä maakuntaohjelmat ja niiden toteuttamissuunnitelmat. Valtioneuvoston päätösehdotus valtakunnallisiksi alueiden kehittämisen tavoitteiksi valmistui loppuvuodesta. Kansallisen aluepolitiikan lähtökohtia ja vaikuttavuutta on analysoitu muun muassa *Aluekehittämistrategia 2013* -hankkeessa. Aluekehittämistrategiatyöryhmän mietintö julkaistiin 6.3.2003.

Maaseudun kehittämistoimenpiteissä seutukunnittain jäsennelty kehittämistyö tukee maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta. Toimenpiteissä otetaan aikaisempaa selvemmin huomioon erityyppisten maaseutualueiden tarpeet.

Valmistelu kaupunkipolitiikan eriyttämiseksi erilaisten ja eri kokoisten kaupunkiseutujen tarpeisiin aloitettiin lokakuussa 2003. Hallitus asetti kesäkuussa 2003 pääkaupunkiseudun neuvottelukunnan toimikaudelle 1.7.2003–30.4.2007 edistämään valtion ja pääkaupunkiseudun yhteistyötä. Neuvottelukunnan nimi muutettiin Helsingin seudun neuvottelukunnaksi ja sitä täydennettiin myös kehyskuntien edustajilla. Kaupunkipolitiikan perusrahoituksella on tuettu myös Helsingin seudun kaupunkiohjelman toteutusta.

Aluekeskusohjelmalla on tähdätty kattavan kaupunkiverkon syntymiseen. Tavoitteena on erikokoisten kaupunkiseutujen ja niiden muodostaman aluekeskusverkoston kilpailukyvyn vahvistaminen. Aluekeskusohjelmaa toteutetaan 34 ohjelmaan nimetyllä alueella ja ohjelman vuosia 2001–2003 koskeva arviointi on valmistunut. Valtioneuvosto on päättänyt vuosien 2004–2006 toteutuksen periaatteista ja asettanut ohjelmalle vaikuttavuustavoitteet. Ohjelma-alueiden sisäinen yhteistyö sekä niiden, maakuntien liittojen ja valtion aluehallinnon välinen yhteistyö on tiivistynyt. Aluekeskusten verkottumisesta on tuettu. Valtion toimintojen alueellistamisen valmistelussa on tarkasteltu aluekeskuksia toimintojen sijoitusseutuina.

Osaamiskeskusohjelman perusrahoitusta lisättiin sisäasiainministeriön hallinnonalalla 3,3 milj. eurolla edellisvuodesta ja toimintaa laajennettiin vuoden 2003 alussa ohjelmasta aiemmin saatujen hyvien kokemusten perusteella. Valtioneuvosto nimesi kuusi uutta osaamiskeskusta. Lisäksi jo olemassa olevien keskusten toimintaa laajennettiin ottamalla mukaan ohjelmaan uusia osaamisaloja. Vuonna 2003 ohjelmaa toteutettiin 19 alueellisessa osaamiskeskuksessa sekä laaja-alaisissa matkailun, elin-

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

tarvike- ja puutuotealan verkosto-osaamiskeskuksissa. Osaamiskeskusten tavoitteena on huipputasoisuuden hyödyntäminen yritystoiminnan, työpaikkojen luomisen ja alueellisen kehittämisen voimavarana.

Lakiin rakennerahasto-ohjelmien kansallisesta hallinnoinnista tehtiin kaksi teknistä muutosta, jotka koskivat hallintokomiteoiden päätöksentekomenettelyä tietyissä yhteisöaloitteissa ja hallinto- ja kielilaista johtuvia muutoksia. EU:n alue- ja rakennepolitiikassa pyrittiin aktiivisesti vaikuttamaan ennakkoon komission tiedonantoon vuosia 2007–2013 koskeviksi rahoituskehyksiksi ja uuden alue- ja rakennepolitiikan rahoituksen kohdentamiseen ja politiikan sisältöön. Viron ja Liettuan valmistautumista EU-jäsenyyteen tuettiin osallistumalla neljään twinning -hankkeeseen, joissa valmisteltiin komission alue- ja rakennepolitiikan hallinnon rakentamista ja ohjelmatyötä. Suomi osallistui aikaisempaan tapaan aktiivisesti pohjoismaiseen aluepoliittiseen yhteistyöhön, erityisesti Baltian maiden raja-seutuyhteistyön tukemiseen.

EU:n tavoite 1 ja 2 -ohjelmavarat osoitettiin vuoden alussa täysimääräisinä eri ministeriöille ja maakunnan liitoille, millä pyrittiin varmistamaan ohjelmien sujuva toteuttaminen ja varojen tehokas käyttö alueilla. Vuoden loppuun mennessä oli sidottu yli puolet koko ohjelmakauden EU-rahoituksesta tavoite 1 ja 2 -ohjelmissa. Vuoden lopussa ohjelmakauden aikana kumuloitunutta käyttämätöntä valtuutusta oli 40,4 milj. euroa, joka on 7,6 % vuosien 2000–2003 aikana budjetoidusta 532 milj. euron myöntämisvaltuudesta.

Arviomäärärahaa EAKR -momentilla oli 142,1 milj. euroa, josta käytettiin yhteensä 107,1 milj. euroa eli 75,4 % talousarvioon budjetoidusta määrärahasta.

EU:n rakennerahastojen valtion vastinrahoituksen momentilla (26.98.62) valtuutta ja määrärahaa sai tavoiteohjelmien lisäksi käyttää myös Interreg- ja Urban -yhteisöaloitteiden toteuttamiseen sekä ns. innovatiivisiin toimiin. Vuoden lopussa ohjelmakauden aikana kumuloitunutta käyttämätöntä valtuutusta oli 8,0 milj. euroa, joka on 7,9 % vuosien 2000–2003 aikana budjetoidusta 101,9 milj. euron myöntämisvaltuudesta. Vuoden 2003 määrärahaa käytettiin 23,1 milj. euroa, joka on 98,4 % budjetoidusta määrärahasta.

Tavoite 1 ja 2 -ohjelmien väliarvioinnit valmistuivat vuoden 2003 lopulla. Arviointien mukaan ohjelmat ovat toteutuneet strategioiden mukaisesti. Tavoite 1 -ohjelmissa ovat uusien ja säilytettyjen työpaikkojen sekä uusien yritysten määrät toteutuneet tavoitteisiin nähden hyvin. Tavoite 2 -ohjelmissa on edetty uusien ja säilytettyjen työpaikkatavoitteiden mukaisesti, mutta yritysten ja erityisesti naisten perustamien yritysten osalta ollaan tavoitteista jäljessä. Yhteensä ohjelmilla vaikutettiin kesäkuun 2003 lopun seurantatietojen mukaan 45 200 uuden työpaikan syntymiseen ja 56 400 olemassa olevan työpaikan turvaamiseen sekä 7 150 uuden yrityksen perustamiseen. Sisäasiainministeriön hallinnonalalla voidaan arvioida syntyneen v. 2003 noin 210 uutta työpaikkaa ja 70 uutta yritystä EU-osarahoitteen toiminnan tuloksena. Lisäksi on turvattu tai säilytetty noin 1 260 työpaikkaa.

Valtion vuoden 2003 talousarvioon varattiin 19,8 milj. euroa maakunnan kehittämisrahaa, josta osoitettiin 7,9 milj. euroa käytettäväksi aluekeskusohjelmien ja kaupunkipoliittisten toimien rahoittamiseen ja 8,4 milj. euroa osaamiskeskusohjelmaan. Muuhun kansalliseen kehittämistoimintaan osoitettiin 3,1 milj. euroa, josta maakuntien käyttöön osoitettiin 2,4 milj. euroa. Lisäksi Kainuun hallintokokeilusta aiheutuviin kustannuksiin varattiin 0,4 milj. euroa. Aikaisemmilta vuosilta siirtyneitä määrärahoja oli yhteensä lisäksi lähes 3,0 milj. euroa, joten käytettävissä oli yhteensä 22,8 milj. euroa. Määrärahaa käytettiin yhteensä 21,1 milj. euroa eli 92,7 % käytettävissä olleesta määrärahasta. Vuonna 2003 maakunnan kehittämisrahalla rahoitettiin sisäasiainministeriössä pariakymmentä seudullisesti, alueellisesti tai valtakunnallisesti tärkeää pienempää hanketta.

Kunnat

Laki kunnallisesta viranhaltijasta ja siihen liittyvä laki kuntalain muuttamisesta tulivat voimaan 1.11.2003. Kunnallinen eläkelaki ja sen voimaannpanolaki tulivat voimaan 1.8.2003. Eläkkeelle siirtymistä ja eläkkeen karttumista koskevien kunnallisen eläkelain säännösten uudistamista on valmisteltu osana julkisen ja yksityisen sektorin eläkeuudistusta, jonka on tarkoitus myös julkisella sektorilla tulla voimaan vuoden 2005 alusta.

Kuntien määrä väheni vuoden 2004 alusta yhdellä. Lisäksi vuoden 2004 alusta tuli voimaan pienempiä kuntajaotuksen muutoksia seitsemällä alueella.

Harkinnanvaraista rahoitusavustusta myönnettiin kertomusvuoden syyskuussa 20 kunnalle ja marraskuussa 75 kunnalle.

Kunnallistalouden ja -hallinnon neuvottelukunnassa arvioitiin valtioneuvoston vuosien 2004–2007 määräraha-kehityksen sekä valtion vuoden 2004 talousarvioletyksen vaikutuksia kuntatalouteen. Valtion vuoden 2004 talousarvioletykseen sisältyi ns. peruspalvelubudjettitarkastelu. Neuvottelukunnan valtiosuusjaosto teki arvioita ja laskelmia kuntien rahoitusjärjestelmän kehittämiseksi. Neuvottelukunnan arviointijaosto valmisti peruspalvelujen arviointisuunnitelman vuosille 2004–2007. Neuvottelukunnassa käsiteltiin myös kuntien talouteen ja hallintoon vaikuttavat hallituksen esitykset.

Hallitusohjelmaan perustuvan *peruspalveluohjelman* valmistelu on käynnistetty sitä varten asetetun ministerityöryhmän johdolla. Ohjelma tulee olemaan valtiontalouden kehyspäätöksen liite. Peruspalveluohjelmalla parannetaan kuntien tehtävien ja veloitteiden rahoituksen tasapainoa ja ennakoitavuutta. Ohjelman tarkoituksena on edistää peruspalveluiden saatavuutta, selvittää keinoja peruspalveluiden rahoituksen kestäväksi ja tasapainoiseksi turvaamiseksi, kehittää peruspalveluita koskevan lainsäädännön ja rahoitusjärjestelmien valmistelusta vastaavien ministeriöiden yhteistyötä sekä kehittää valtion ja kuntasektorin välistä yhteistyötä.

Hallitusohjelman mukaisesti käynnistettiin kuntien rahoitus- ja valtiosuusjärjestelmän uudistaminen. Hallituksen talouspoliittinen ministerivaliokunta päätti säilyttää yhteisöveron kuntien tulonlähteenä.

Kansalaisvaikuttaminen

Alue- ja kuntaministeri Manninen asetti joulukuussa 2003 hankkeen kunnallisen demokratian kehittämiseksi osana kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaa. Hanke asetettiin selvittämään edustuksellisen demokratian ja kuntien vastuulla olevien tehtävien hoidon markkinaehtoisuuden ja ulkoistamisen yhteensovittamismahdollisuuksia. Hankkeessa tarkastellaan myös seutukuntapohjaisen sekä maakunnallisen ja muun alueellisen verkostoitumisen ja yhteistoiminnan suhdetta kunnalliseen itsehallintoon.

Sisäinen turvallisuus

Tavoitteita sisäisen turvallisuuden kehittämiseksi kertomusvuonna olivat:

- Poliisi turvaa oikeus- ja yhteiskuntajärjestystä, ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta sekä ennalta estää rikoksia, selvittää niitä ja saattaa ne syyteharkintaan. Poliisin tavoitteena on, että Suomi on Euroopan turvallisimaa, jonka takeena on ammattitaitoinen, palvelualtis, luotettava, yhteistyöhaluinen ja tehokkaasti organisoitu poliisi.

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

- Poliisi toteuttaa huumausaineiden vastaista strategiaa ja jatkaa talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaohjelmaa tehtyjen päätösten mukaisesti.
- Erityistä huomiota kiinnitetään järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan, ennalta estävään toimintaan ja hälytyspalvelujen saatavuuteen ja laatuun.
- Huolehditaan siitä, että pelastustoimen 22 alueeseen perustuva järjestelmä voi aloittaa toimintansa vuoden 2004 alusta.
- Onnettomuuksien ehkäisyn tehostamiseksi ryhdytään valmisteluihin eri toimialojen yhteisten onnettomuuksien ehkäisyn ja vahinkojen rajoittamisen tavoitteiden kokoamiseksi valtakunnalliseksi toimintaohjelmaksi.
- Valmistellaan siviilikriisinhallinnan kansallisten yhteensovittamistehtävien organisointi Suomessa. Valmiutta osallistua kansainväliseen avustustoimintaan ja siviilikriisinhallintaan kehitetään.
- Rajavalvonnan määrän väheneminen pysäytetään Suomen itärajalla ja vilkastuvan rajanylityslinkeen sujuvuus turvataan.

Poliisitoimi

Ennalta estävä toiminta

Vuoden 2003 aikana käynnistettiin hallituksen päätösten mukaisesti sisäisen turvallisuuden ohjelman valmistelu. Ohjelman yksi keskeinen tavoite on hallitusohjelman mukaisesti lisätä kiinnijäämisriskiä ja parantaa rikosten selvitystasoa. Ohjelman merkitystä lisää edellä kuvatun turvallisuuskyselyn tiedot, joiden mukaan yleisö kokee poliisipalvelujen heikentyneen.

Poliisi varautui EU:n laajentumiseen erityisesti tehostamalla Viron ja Venäjän kanssa tehtävää rikostorjuntayhteistyötä ennen kaikkea huumausainerikollisuuden torjunnassa. Järjestäytyneiden rikollisryhmien jäsenistä noin 10 % on muita kuin suomalaisia, pääosin virolaisia ja venäläisiä. Järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan liittyy nykyisin yhä useammin myös talousrikollisuutta.

Ennalta estävän toiminnan suunnitelmallisuutta edistävät alueelliset ja paikalliset turvallisuussuunnitelmat on laadittu lähes kattavasti. Kuntaliitto on ottanut aiempaa aktiivisemmän roolin turvallisuussuunnittelussa ja tämä on edistänyt turvallisuuden näkemistä laajempaan kuin vain rikollisuuteen liittyvänä käsitteenä. Turvallisuussuunnitelmissa on otettu huomioon nuorten tekemien rikosten ennalta estäminen ja varhaisen puuttumisen toimintamallien käyttöönotto. Turvallisuussuunnittelun etene mistä ja kehittämistarpeita arvioitiin hankkeessa, jonka loppuraportti julkaistiin poliisiosaston julkaisusarjassa 14/2003.

Liikenneturvallisuus on liikenteessä kuolleiden määrällä arvioiden parantunut, sillä ennakkotietojen mukaan liikenteessä kuoli 36 ihmistä vähemmän kuin v. 2002. Tärkeimmät syyt hyvään kehitykseen ovat autokannan paraneminen ja autojen passiivisen turvallisuuden lisääntyminen sekä liikenne ympäristön turvallisuuden parantuminen. Myönteisestä kehityksestä huolimatta rattijuoppojen määrä liikennevirassa on lisääntynyt ja turvavöiden käyttö vähentynyt. Automaattisen liikennevalvonnan piirissä teistä oli vuoden 2003 lopussa noin 600 kilometriä.

Hälytystoiminta

Hälytyspalvelujen saatavuudessa ei ole tapahtunut muutoksia keskimääräisellä valtakunnallisella toimintavalmiusajalla tarkasteltuna. Toimintavalmiusajalle kiireellisesti hoidettavissa A-luokan tehtävissä asetetut tavoitteet on saavutettu. Harvaan asutuilla alueilla toimintavalmiusaika on edelleen

pitkä. Siihen on kuitenkin vaikea saada olennaista parannusta ilman organisaation muutoksia ja huomattavia resurssilisäyksiä.

Poliisin yksiköiden välistä yhteistyötä ja partiotoimintaa kehittämällä on pystytty vaikuttamaan hälytyspalvelujen saatavuuteen myönteisesti. Erityisesti yhteistyötä hälytystehtävien hoidossa paikallispoliisin ja liikkuvan poliisin välillä on kehitetty paikallistasolla laadittavissa yhteistoimintasopimuksissa. Yhteistyöllä on saavutettu hyviä tuloksia.

Hälytystehtävien hoitamisessa on kenttäharjoittelijoiden osuus kasvanut paikoitellen liian suureksi. Jatkossa tähän tullaan kiinnittämään erityistä huomiota.

Tutkinta

Poliisin tietoon tulleiden rikosten määrä kasvoi hieman. Rikosten selvitystaso parani verrattuna edelliseen vuoteen. Uusista rikosilmiöistä voidaan mainita informaatioteknologiarikokset, joiden määrä on lisääntynyt siitä huolimatta, että vain osa niistä ilmoitetaan poliisille.

Hyvästä kehityksestä huolimatta ns. tavanomaisten rikosten selvitystaso on edelleen liian alhainen ja erilaisia toimenpiteitä, mm. rikosten sarjoittamista tullaan lisäämään. Myös väkivallan vähentäminen tulee jatkossa olemaan tärkeällä sijalla toiminnan painopistealueita määriteltäessä.

Rikostutkinnan tila -selvityshanke valmistui vuoden 2003 alussa. Sen pohjalta käynnistettiin toimenpiteet rikostutkinnan tilan parantamiseksi. Vastaava, hieman suppeampi selvitys tehtiin järjestäytyneen rikollisuuden tilasta.

Huumausainerikosten määrä kasvoi verrattuna vuoteen 2002. Rikoslajikohtainen tarkastelu osoittaa, että kiinnijäämisriski huumausaineen käyttörikoksissa on selvästi noussut, mutta huumausainerikoksissa ja törkeissä huumausainerikoksissa sen sijaan jonkin verran laskenut. Poliisin suorittama huumekatuvalvonta on osaltaan lisännyt ilmi tulleiden huumausainerikosten ja huumausaineen käyttörikosten määrää. Huumausainerikollisuuden torjunnan tehostamiseksi valmisteltiin poikkihallinnollinen periaatepäätös huumausainepoliittiseksi toimenpideohjelmaksi vuosille 2004–2007, jonka valtioneuvosto vahvisti 5.2.2004.

Talousrikollisuuden torjunnan tehostamiseksi lisätalousarviossa myönnettiin lisärahoitusta. Rahoitus kohdennettiin toisaalta talousrikostutkijoiden palkkauksen parantamiseen ja toisaalta uusien talousrikostutkijoiden rekrytoimiseen. Harmaan talouden torjumiseksi keskusrikospoliisiin perustettiin erityinen ryhmä ulkomaalaisen työvoiman valvontaan. Talousrikostorjunnan tilan kehitystä seurataan tiiviisti myös jatkossa.

Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa on tehostettu ottamalla käyttöön menettely, jossa työ kohdistetaan suunnitelmallisesti etukäteen sovittuihin kohteisiin. Menetelmä on osoittautunut tulokselliseksi ja sillä on kyetty heikentämään järjestäytyneiden rikollisryhmien toimintaedellytyksiä.

Talousrikollisuudella saatua hyötyä on saatu takaisin, mutta huumorikollisuuden rikoshyödyn takaisinsaanti on vaikeaa. Suurin syy tähän on se, että huumeiden valmistusta ja salakuljetusta johdetaan pääosin Suomen rajojen ulkopuolelta.

Yhteistoimintaa poliisin, tullin ja rajavartioston kesken tehostettiin vahvistamalla yhteinen strategia, joka linjaa näiden viranomaisten yhteistyötä kansallisella tasolla rajat ylittävän rikollisuuden torjun-

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

nassa. Strategian yksi keskeinen tavoite on lisätä viranomaisten yhteistyötä erityisesti rikosanalyysissa perustamalla yhteisiä analyysikeskuksia.

Lupapalvelut

Lupapalvelujen saatavuus on pysynyt hyvänä ja kansalaiset ovat tehtyjen kyselyjen perusteella olleet tyytyväisiä palveluun. Valmistelu biometristen tunnisteiden lisäämiseksi passeihin on käynnistetty.

Tukitoiminnat

Poliisimiesten määrä on pysynyt vakaana. Muun henkilöstön määrä on vähentynyt. Kenttäharjoittelijoiden merkitys eräillä poliisitoiminnan alueilla on suuri. Sairaspoistumien määrä on kasvanut. Uusi palkkausjärjestelmä otettiin käyttöön.

Poliisihenkilöstön koulutukseen on panostettu. Poliisissa koulutukseen käytetty työaika oli v. 2003 4,4 % kun se julkisella sektorilla keskimäärin on 1,4 %.

44. Poliisitoimen keskeiset tunnusluvut

Tunnusluvut	Toteutuma 1999	Toteutuma 2000	Toteutuma 2001	Toteutuma 2002	Tavoite/ toteutuma 2003
Keskimääräinen toimintavalmiusaika kiireellisenä ja viipymättä hoidettavissa A-luokan tehtävissä, minuuttia	13,4	11,9	11,2	11,1	13/11,2
Poliisin paljastamien törkeiden huuhausainerikosten määrä	958	740	847	701	1 000/638
Lähde: Tilastokeskus					
Törkeät yksilöön kohdistuvat rikokset, selvitysprosentti	83	79,7	82,2	79,8	80/86,1
Takaisin saatu talousrikoshyöty (ohjelma)	29 milj. € (23%)	41,4 milj. € (64%)	31,8 milj. € (30,6%)	30,2 milj. € (29%)	21 milj. €
Vakavat tieliikenneonnettomuudet	6 988	6 607	6 390	6 196	6 800/6 277
Katuturvallisuusindeksi*. Vuosi 1999=100	100	93,1	96,57	95,95	93,49
Rattijuoppojen määrä / 10 000 kuljettajaa	16	17	14	18	19
Lähde: Kansanterveyslaitos					
Toimintamenomomentilta palkattu henkilöstö					
– poliisimiehet, keskimäärin	7 960	2 543	8 030	2 623	8 202
– muu henkilöstö, keskimäärin	2 647	8284	2821	8010/8250	2732
Poliisikoulussa					
– aloittaneet	312	312	426	192	361
– valmistuneet	311	360	389	360	358
* Katurauhaan ja katuväkivaltaan liittyvien poliisille ilmoitettujen rikosten (ryöstöt, pahoinpitelyt, vahingonteot, ratti- ja liikennejuopumukset) painotetun lukumäärän suhde alueen asukasmäärään. Mitä suurempi luku, sitä parempi turvallisuus. Vuosi 1999 = 100 (perusindeksi 22,4).					
*** ennakkotieto					
*** luku sisältää opiskelijat, joiden määrä oli v. 2002 538.					

Poliisikoulutuksen aloituspaikkamäärät eivät vastanneet kaikilta osin poistumaa. Vuonna 2004 aloituspaikkojen määrää nostettiin 408:aan. Tätä päätöstä käytetään henkilöstösuunnitelmien pohjana. Peruskoulutukseen hakeutuneiden määrä väheni verrattuna vuoteen 2002. On vaikea sanoa, onko kyse notkahduksesta vai pysyvästä muutoksesta. Peruskoulutuksen aloitti 360 opiskelijaa.

Poliisiammattikorkeakoulun siirrosta Tampereelle poliisikoulun yhteyteen tehtiin päätös vuoden 2003 lopussa. Siirtoon sekä poliisiammattikorkeakoulun määräaikaisiin virkasuhteisiin liittyvät kysymykset ovat aiheuttaneet epävarmuutta koulun henkilöstössä. Tavoitteena on valmistella ja toteuttaa siirto avoimessa ja hyvässä yhteistyössä kaikkien siirtoon osallistuvien tahojen kanssa.

Poliisin tietohallintokeskuksen siirto Rovaniemelle etenee siirtosuunnitelman mukaisesti lukuun ottamatta pysyvien toimitilojen hankintaan liittyvää aikataulua. Uudet toimitilat ovat tämän hetken tie-

45. Poliisin palvelusten kysyntä ja toiminnan laajuus

	Toteutunut 2000	Toteutunut 2001	Toteutunut 2002	Toteutuma 2003
Hälytystehtävien lukumäärä	909 114	922 322	927 943	938 418
Lähde: poliisin tulostietojärjestelmä				
Kiireelliset A-luokan hälytystehtävät	37 859	33 563	29 795	25 228
Poliisin tietoon tulleet rikoslakirikokset	528 946	514 391	520 246	538 397
Poliisin selvittämät rikoslakirikokset	306 962	313 228	309 080	331 987
(58%)	(60,9%)	(59,4%)	(61,7%)	
Poliisin myöntämät keskeiset luvat, lukumäärä	879 157	888 140	1 138 584	1 087 821
Toimipaikat, lukumäärä ¹⁾	250	250	274	272
– joista avoinna joka arkipäivä	240	240	218	169

Kiireellisenä hoidettavien A-luokan hälytystehtävien määrän kehitys johtuu tilastointiohjeiden tarkistamisesta ja yhdenmukaistamisesta.

¹⁾ Kattava palveluverkkoselvitys toteutettiin v. 2002. Tässä yhteydessä kävi ilmi, että yksi lääni oli ilmoittanut toimipaikkojen lukumäärän noin 25 toimipaikkaa pienemmäksi kuin mitä se todellisuudessa oli.

46. Poliisitoimen kustannukset

	2002	2003
Kustannukset avainprosesseittain, 1 000 €		
Ennalta estävä toiminta	247 542 (44,79 %)	248 932 (43,25 %)
Ennalta estävä toiminta	248 932 (43,25 %)	253 607 (41,86 %)
Maksulliset lupapalvelut	36 696 (6,38 %)	34 688 (5,73 %)
Muu ennalta estävä toiminta	211 917 (36,82 %)	218 261 (36,03 %)
Muu maksullinen toiminta	319 (0,06 %)	658 (0,11 %)
Hälytystoiminta	59 952 (10,42 %)	66 304 (10,95 %)
Tutkinta	232 815 (40,45 %)	248 626 (41,04 %)
Muut tehtävät	33 888 (5,89 %)	37 239 (6,15 %)
Kustannukset / henkilötyövuosi, 1 000 €	58,64	62,69
Tutkinnan kustannukset, €		
Kustannukset/poliisin tietoon tullut rikos	315,73	326,04
Kustannukset/selvitetty rikos	445,38	452,98
Hälytystehtävien kustannukset, €		
Kustannukset/hälytystehtävä	64,60	70,65

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

don mukaan käytössä aikaisintaan vuoden 2005 lopussa eli vuoden suunnitellusta aikataulusta myöhässä. Poliisihallinnon tukipalvelujen uudelleen organisointi etenee osana sisäasiainministeriön hanketta.

Pelastustoimi

Pelastustoimen järjestelmä uudistettiin suunnitellussa aikataulussa siten, että pelastustoimen alueiden vastuulla oleva toiminta käynnistyi koko maassa vuoden 2004 alusta. Kaksi pelastustoimen aluetta, Pirkanmaa ja Satakunta aloittivat kuntien sopimuksen perusteella jo vuotta aiemmin, vuoden 2003 alusta. Vuoden aikana valmisteltiin uudistukseen liittyvät lainsäädännönmuutokset: pelastuslaki, asetus pelastustoimesta ja pelastustoimen valtionavustuslaki. Pelastustoimen alueet valmistelivat uudistuksen vaatimat alueellisen organisaation perustamistehtävät, henkilöstön virkojen perustamisen, sopimuspalokunnan sopimusten siirron, kaluston hallintaan liittyvät siirrot, pelastusjohtajien valinnan, sisäisen organisaation suunnittelun, budjetin sekä muut laitoksen hallinnon vaatimat asiat.

Hätäkeskusjärjestelmän uudistamista jatkettiin. Hätäkeskuslakia muutettiin siten, että uudistus ulotettiin koskemaan myös pääkaupunkiseutua. Valtioneuvosto päätti perustaa kolme hätäkeskusaluetta; Helsingin, Itä- ja Keski-Uudenmaan ja Länsi-Uudenmaan hätäkeskusalueet. Sisäasiainministeriö päätti sijoittaa näiden alueiden hätäkeskukset Keravalle, Lohjalle ja Helsinkiin.

Terrorismin ja joukkotuhohaseiden käytön varalle tapahtuva varautuminen on korostunut kansainvälisessä yhteistyössä. Pelastuspalveluyhteistyötä ryhdyttiin tekemään myös pohjoisen ulottuvuuden piirissä. Vuoden aikana valmisteltiin päätöslauselma pelastuspalvelualan tutkimuksen edistämiseksi.

Hätäkeskustoiminnan tavoitteena oli, että toiminta käynnistetään siten, että hätäkeskukset voidaan perustaa suunnitellun aikataulun mukaisesti. Lisäksi tavoitteena oli, että hätäkeskustoiminnan laadukkuus, saatavuus ja tasapuolisuus turvataan siirryttäessä uuteen järjestelmään. Niissä ei esiintynyt merkittäviä puutteita kertomusvuoden aikana. Hätäkeskuslaitos on erityisesti kiinnittänyt huomiota palvelujen antamiseen ruotsin kielellä kaksikielisillä alueilla. Satakunnan, Etelä-Savon sekä Pohjois-Savon hätäkeskukset aloittivat toimintansa kertomusvuoden aikana. Hämeen, Varsinais-Suomen ja Pirkanmaan hätäkeskusten perustamistoimet aloitettiin. Myös Helsingin, Itä- ja Keski-Uudenmaan ja Länsi-Uudenmaan sekä Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun hätäkeskuksen toiminnan suunnittelu aloitettiin. Viranomaisradioverkon samaan aikaan toteutettava käyttöönotto on aiheuttanut jonkin verran ohimeviä teknisiä ongelmia hätäkeskuksissa.

Hätäkeskuksien tavoitteena oli v. 2003 vastata vähintään 90 prosenttiin kiireellisistä hätäpuheluista keskimäärin alle 10 sekunnissa. Keskimääräinen vastausaika oli 8,6 sekuntia eli selvästi alle tavoitteen. Tehtäväksiantoa edellyttävistä hätäilmoituksista 90 prosentissa aika ilmoituksesta tehtäväksiantoon oli viime vuonna 90 sekuntia eli asetetun tavoitteen mukainen. Hälytystoiminnasta aiheutuvat kustannukset asukasta kohti olivat 8,4 euroa eli asetetun tavoitteen mukaiset.

Pelastusopistosta valmistui ammattitutkinnon suorittaneita yhteensä 146 kappaletta, kun tavoitteena oli 157 tutkintoa. Tavoitteeseen ei päästy koska osa päällystööpiskelijoista ilmoittautui poissaolevaksi lukukauden ajaksi. Myös ruotsinkielinen pelastajakurssi toteutui tavoitetta alhaisemmalla oppilasmäärällä. Pelastusopistolla koulutuksen aloituspaikkoja oli 160 eli tulostavoitteen mukainen määrä. Pelastusopisto saavutti kuitenkin sille asetetun kokonaiskoulutettavapäivätavoitteen. Ammatillisen peruskoulutuksen koulutettavapäivätavoite alittui hieman, mutta ammatillisen lisäkoulutuksen määrällinen tavoite vastaavasti ylitettiin. Koulutettavapäivän laskennalliseksi hintatavoitteeksi oli asetettu 125 euroa. Toteuma oli 139 euroa eli tavoite ylitettiin 14 eurolla, koska pelastusopisto järjesti suunniteltua enemmän maksullisia, asiakkaan toiveiden mukaisesti räätälöityjä kursseja.

47. Tutkinnot ja koulutettavapäivät

	2001		2002		2003	
	Tavoite	Toteuma	Tavoite	Toteuma	Tavoite	Toteuma
Tutkinnot	171	168	159	166	157	146
Koulutettavapäivät	70 180	70 793	73 550	71 384	74 390	74 668
– ammattikursseja	51 680	49 604	56 050	53 227	56 430	52 682
– lyhytkursseja	18 500	21 189	17 500	18 157	17 960	21 986
Koulutettavapäivän hinta (€) ..	122	125	126	138	125	139

Suomi osallistuu kansainväliseen siviilikriisinhallintaan lähettämällä eri alojen asiantuntijoita kriisi-alueille ja asettamalla heidät työskentelemään alueella toimivien kansainvälisten järjestöjen palveluksessa kriisiksi muodostuneen yhteiskunnan häiriötilan lieventämiseksi tai poistamiseksi. Sisäasiainministeriö on vuoden 2003 alusta vastannut siviilikriisinhallinnan kotimaan valmiuksien yhteensovittamisesta sekä siviilikriisinhallinnan asiantuntijoiden rekrytoinnista ja koulutuksesta.

Ulkomaalaisasiat

Uusi kansalaisuuslaki tuli voimaan 1.6.2003. Hallituksen esitys uudeksi ulkomaalaislaiksi annettiin eduskunnalle 13.6.2003. Pääministeri Vanhasen hallitus päätti laatia maahanmuuttopoliittisen ohjelman jossa varaudutaan lisäytyvään maahanmuuttoon. Tavoitteena on saada ohjelma valmiiksi vuoden 2005 toukokuun loppuun mennessä.

Ulkomaalaisviraston ratkaisujen määrä ylitti tavoitteen mukaisesti vireille tulleiden asioiden määrän. Asiamäärät vähenivät edelliseen vuoteen verrattuna 11,6 %. Tämä johtui lähinnä takaisinottoasioiden vähenemisestä. Useimmissa asiaryhmissä määrät pysyivät jokseenkin entisellään. Ulkomaalaisviraston ratkaisemien asioiden määrä väheni 6,6 %, mikä myös johtui lähinnä takaisinottojen vähenemisestä.

Maahanmuuttoasioissa käsittelyajat pysyivät ennallaan ja tavoitteiden mukaisina. Turvapaikkahakemusten keskimääräinen käsittelyaika lyheni noin kuukauden ja oli vuoden lopussa n. 10,5 kk. Kansalaisuusasioissa käsittelyajat pitenevät. Keskimääräinen käsittelyaika on kolme vuotta. Pidentyminen johtuu ainakin osittain uuden kansalaisuuslain voimaantuloon liittyvistä seikoista.

Rajojen vartiointi

Rajavartiolaitos saavutti pääosin vuoden 2003 tulostavoitteet ja suoriutui hyvin sille säädetyistä kansallisista ja kansainvälisistä velvoitteista. Rajavartiolaitos vastasi osana valtakunnan sisäistä turvallisuusjärjestelmää rajavalvonnasta ja rajatarkastuksista. Rajatilanne hallittiin ja rajalla vallitsi hyvä järjestys. Rajatarkastukset toteutettiin lähes kattavasti ulkorajalla ja sisärajalla ylläpidettiin valmius rajatarkastusten palauttamiseen. Rajavartiolaitos jatkoi kansainvälistä yhteistyötään Venäjän, Baltian maiden ja Pohjoismaiden rajavalvonnasta vastaavien viranomaisten kanssa tavoitteenaan Suomen sisäisen turvallisuuden lisääminen. Rajavartiolaitos tuki Euroopan unionin jäseniksi pyrkivien Baltian maiden rajavalvonnan kehittämistä unionin vaatimusten mukaiseksi. EU:n operatiivisen rajavalvontayhteistyön kehittämisessä rajavartiolaitoksella oli merkittävä rooli.

Toiminnan laatu ja palvelukyky paranivat huomattavasti edellisestä vuodesta. Eniten tähän vaikuttivat onnistumiset rajavalvonnan sekä meri- ja muun pelastustoimen laadun ja palvelukyvyn paranta-

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

misessa. Tuottavuus ja taloudellisuus sen sijaan laskivat hieman, koska rajatarkastuksiin lisättiin voimavaroja, mutta rajaliikenteen määrä ei kasvanut ennakkodusti. Rajavartiolaitoksen toiminnallinen tuloksellisuus nousi laadun ja palvelukyvyn erinomaisen kehityksen ansiosta.

Rajatilanteesta ja rajatapahtumista välitettiin tiedot valtakunnan johdolle ja muille tahoille tavoitteiden mukaisesti. Rajavalvonta ylläpidettiin Schengenin säännösten edellyttämällä tasolla. Rajatilanne Suomen ja Venäjän välillä säilyi vakaana. Luvattomiin rajanylityksiin kyettiin pääsääntöisesti vaikuttamaan tärkeimmillä alueilla välittömästi. Rajatapahtumat selvitettiin ja tutkittiin pääosin alle kolmessa vuorokaudessa. Partiointi väheni edelleen. Merkittävin syy tähän oli voimavarojen siirtäminen rajatarkastuksiin. Kiinteän valvonnan osalta tavoite ylittyi.

Rajavalvontaan käytettiin 55 % resursseista, mikä on hieman vähemmän kuin edellisellä vuonna. Kokonaisuutena laatu ja palvelukyky paranivat edellisestä vuodesta, mutta vieläkin jäätin vain tyydyttävälle tasolle. Pääasiallisena syynä tähän olivat huono rajatapahtumien paljastamisprosentti muilla kuin tärkeillä alueilla sekä huono rajatapahtumien selvitystaso. Tuottavuus ja taloudellisuus paranivat, koska valvonnan kattavuus kyettiin pitämään lähes entisellään aiempaa vähemmällä resursseilla. Rajavalvonnan toiminnallinen tuloksellisuus parani edellisestä vuodesta selvästi.

48. Rajavartiolaitoksen tuloksellisuusindeksit

	2002	2003
Toiminnan tuloksellisuus ...	100	113
Laatu ja palvelukyky	100	126
Tuottavuus	100	98
Taloudellisuus	100	99

49. Rajavalvonta

	2001	2002	2003
Partiointi, 1 000 tuntia	410	395	392
Kiinteä valvonta, 1 000 tuntia	868	896	884
Tarkastukset	84 600	95 000	98 000
Havaittu rajatapahtuma	64	73	91
Havaitut rikkomukset	2 600	1 800	2 100
Toimintamenot, milj. euroa ...	99	104	103
Henkilötyövuodet, htv	1 782	1 782	1 709

Toimintamenot ovat kassamenoja ko. vuoden hintatasossa.

50. Rajatarkastukset

	2001	2002	2003
Rajatarkastukset ulkorajalla, milj. kpl	14,4	14,6	14,3
Tarkastusprosentti ulkorajalla	99 %	100 %	99,5 %
Havaitut rikkomukset, kpl	6 740	5 360	4 690
Matkustajan odotusaika maa/lento, min	6	9	9
Matkustajan odotusaika meri, min	21	33	34
Toimintamenot, milj. euroa	60	65	71
Henkilötyövuodet, htv	1 085	1 124	1 188

Toimintamenot ovat kassamenoja ko. vuoden hintatasossa.

Rajavartiolaitoksen valvontavastuulla olevilla Euroopan unionin ulkorajan rajanylityspaikoilla liikenne oli yhteensä 14,4 milj. henkilöä. Rajatarkastukset kyettiin tekemään lähes kattavasti. Maahantulo vastoin säädettyä järjestystä kyettiin pääsääntöisesti estämään. Rajavartiioviranomaiset vastaanottivat noin 650 turvapaikkahakemusta (1 000/2002). Itärajan ylitti 6,2 milj. henkilöä, joista viisumivelvollisia oli 64 %. Liikenne ruuhkautui ajoittain vilkkaimmilla raja-asemilla. Syynä oli Suomen puolella erityisesti rajanylityspaikkojen rakenteelliset puutteet. Tärkein syy lähtevän liikenteen ruuhkiin on edelleen Venäjän raja-asemien hidas tarkastustoiminta.

Rajatarkastuksiin käytettiin 38 % resursseista, missä on hieman kasvua viime vuoteen verrattuna. Laatu ja palvelukyky paranivat edellisen vuoden kiitettävästä tasosta vielä hieman. Pääasiallisena syynä tähän oli tarkastusten laadun paraneminen, kun jälkikäteen paljastui vain kolme säännösten vastaista maahantuloa.

Suomen meripelastuspalvelun toimivuus säilytettiin korkealla tasolla viranomaisten ja vapaaehtoisen meripelastuspalvelun yhteistyöllä. Merivartiostoissa ylläpidettiin jatkuvaa meripelastuspalvelun johtamis-, viestitys- ja suo-

51. Meri- ja muu pelastustoimi

	2001	2002	2003
Pelastussuoritteet (kpl)	1 770	1 700	1 500
Harjoitus- ym. suoritteet (kpl)	550	540	500
Estetyt merionnettomuudet (kpl)	21	7	1
Pelastettu avuntarpeesta (hlöä)	2 900	5 400	3 000
Pelastettu hengenvaarasta (hlöä)	1 000	2 000	82
Toimintamenot (milj.euroa)	3	2	3
Henkilötyövuodet (htv)	46	36	48

Toimintamenot ovat kassamenoja ko. vuoden hintatasossa.

52. Sotilaallinen maanpuolustus

	2001	2002	2003
Koulutusvuorokaudet, vrk	142 400	165 500	158 000
Toimintamenot, milj. euroa	9	7	9
Henkilötyövuodet, htv	159	149	143

Toimintamenot ovat kassamenoja ko. vuoden hintatasossa.

53. Sisäasiainhallinnon kustannusvastaavuuslaskelma, milj. euroa

	2001	2002	2003
Tuotot	56,5	61,9	62,5
Erilliskustannukset	51,0	57,9	57,2
Käyttöjäämä	5,5	4,0	5,3
Osuus yhteiskustannuksista ..	-17,5	17,5	18,1
Kustannukset yhteensä	-68,5	75,4	75,3
Ylijäämä/alijäämä	-12,0	-13,5	-12,4
Kustannusvastaavuus, %	82,5	82,1	83,0

54. Sisäasiainministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003	Muutos
	Miljoonaa euroa		
Toiminnan tuotot	90,36	94,44	4,08
Toiminnan kulut	-1 027,85	-1075,12	-47,27
JÄÄMÄ I	-937,49	-980,68	-43,19
Rahoitustuotot ja -kulut	0,06	0,09	0,03
Satunnaiset tuotot ja kulut	1,57	1,04	-0,53
JÄÄMÄ II	-935,86	-979,55	-43,69
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-667,70	-611,75	55,95
JÄÄMÄ III	-1 603,56	-1591,30	12,26
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	49,62	52,90	3,28
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-1 554,94	-1538,40	15,54

ritusvalmiutta pieniä viestijärjestelmien katkoksia lukuun ottamatta. Vaaratilanteiden kokonaismäärä oli 1 500. Kaikkiin merihätätapauksiin kyettiin osoittamaan apua. Avun saatavuus ja nopeus sekä suorituskky olivat kiitettävällä tasolla. Rajavartiolaitos osallistui 120 etsintään ja kuljetti 16 kertaa potilaita sairaanhoitoon muualta kuin mereltä.

Meri- ja muuhun pelastustoimeen käytettiin vajaat 2 % resursseista. Laatu ja palvelukyky paranivat kiitettävälle tasolle, kun kaikki yksiköt kykenivät suoriutumaan tehtävästään. Tuottavuutta ja taloudellisuutta ei asetettu toimintaa ohjaaviksi tavoitteiksi, vaan meripelastustilanteissa voimavaroja käytettiin hätätilanteiden edellyttämä määrä.

Rajavartiolaitos huolehti aluevalvonnasta valvonta-alueellaan rajavalvonnan ja rajatarkastusten yhteydessä. Asevelvolliset koulutettiin tavoitteiden mukaisesti. Varusmiesten koulutusvuorokausien määrä väheni, mutta oli kuitenkin yli tavoitteen. Palvelukseen astuneista varusmiehistä 81 % oli kotiutettaessa sijoituskelpoisia rajajoukkoihin.

Maanpuolustukseen käytettiin 5 % resursseista. Laatu ja palvelukyky säilyivät vain välttävällä tasolla. Sekä varusmiesten sijoitettavuus että reserviläisten koulutettavuus jäivät alle tavoitteen. Tuottavuus säilyi ennallaan, mutta ta-

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

55. Sisäasiainministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003	Muutos
	Miljoonaa euroa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	—	—	—
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET	480,69	490,97	10,28
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	135,41	139,44	4,03
VASTAAVAA YHTEENSÄ	616,10	630,42	14,32
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	340,85	360,58	19,73
ARVOSTUSERÄT	—	—	—
VIERAS PÄÄOMA	275,25	269,84	–5,41
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	616,10	630,42	14,32

loudellisuus parani hieman. Sotilaallisen maanpuolustuksen toiminnallinen tuloksellisuus säilyi ennallaan.

Maksullinen toiminta

Koko sisäasiainministeriön hallinnonalan maksullinen toiminta oli alijäämäistä 12,4 milj. euroa kustannusvastaavuuden ollessa 83 %. Lähimpänä omakustanteista oli poliisin maksullinen toiminta (98 %). Euromääräisesti suurimmat alijäämät olivat rekisterihallinnossa (5,9 milj. euroa) ja rajavartiolaitoksessa (3,4 milj. euroa). Rajavartiolaitoksen alijäämä johtuu työsuhdeasuntojen laskennallisista pääomakustannuksista.

3.5. PUOLUSTUSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Turvallisuusympäristö

YK:n periaatteellinen rooli maailman johtavana rauhan ja turvallisuuden ylläpitäjänä nojautuu peruskirjan määräyksiin. YK on toistaiseksi säilynyt globaalina rauhanturvaoperaatioiden toimeenpanijana ja valtuuttajana. Euroopan unionia on kehitetty vahvemmaksi turvallisuus- ja puolustuspoliittiseksi toimijaksi, mikä on lujittanut myös Suomen turvallisuutta. EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa valmisteltiin hallitusten välisessä konferenssissa syksyn 2003 aikana. Perustuslaillisen sopimuksen hyväksyminen siirtyi ainakin vuoteen 2004. EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa rakennetaan edelleen läheisessä yhteistyössä Naton kanssa. Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (ETYJ) on sopeuttanut rooliaan ja tehtäviään nopeasti muuttuvassa kansainvälisessä turvallisuusympäristössä. Sen tärkeiksi alueelliseksi painopisteiksi ovat muotoutuneet viime vuosina etenkin Keski-Aasia ja Kaukasia. Järjestölle haasteellista on sekä EU:n että Naton toiminnan yhtäaikainen laajentuminen ETYJ:n perinteisille toimikentille.

Nato on uudistunut merkittävästi. Järjestöä muokataan kykeneväksi torjumaan terrorismin, joukkotuhouksien ja alueellisten kriisien aiheuttamia uhkia. Uusien tehtävien ohella Nato säilyy edelleen laajan euro-atlanttisen alueen ainoana puolustusliittona. Naton laajentuminen lisää vakautta myös Itämeren piirissä. Laajentumisen myötä rauhankumppanuusohjelma muuttaa painopistealueitaan yhä enemmän Balkanin ohella Keski-Aasiaan ja Kaukasiaan.

Pohjoismailla on toisistaan poikkeavat turvallisuus- ja puolustuspoliittiset ratkaisut. Puolustuspoliittinen yhteistyö on ollut siitä huolimatta aktiivista ja sama suuntaus jatkuu myös tulevina vuosina. Venäjä on painottanut kansainvälisessä toiminnassaan moninapaisen maailmanjärjestyksen tärkeyttä pyrkien kuitenkin samalla välttämään vastakkainasettelua Yhdysvaltain kanssa. Sotilaalliset levottomuudet kohdistuvat Venäjän eteläisille raja-alueille, erityisesti Kaukasiaan. Suomen lähistöllä sijaitsevilla Pietarilla ja Kuolan alueella on edelleen strategista merkitystä. Venäjä ylläpitää molemmilla alueilla merkittävää sotilaallista valmiutta.

Globalisaatio ja valtioiden kasvava riippuvuus toisistaan on lisännyt ja lisää edelleen rajat ylittävien turvallisuusuhkien todennäköisyyttä, mikä edellyttää kasvavaa yhteistyötä niiden ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa. Suomen kansallinen toimintaympäristö on säilynyt vakaana. Vaikka lähitulevaisuudessa maotamme vastaan ei kohdistune sotilaallista uhkaa, säilyy lähiympäristössämme edelleen kyky myös sotilaallisen voiman käyttöön. Tämä edellyttää sotilaallisen puolustuskyvyn aikaansa seuraavaa pitkäjänteistä kehittämistä. Kansallisen puolustuskyvyn kannalta keskeisiä tekijöitä ovat mm. kansantalouden kehittyminen, sotateknologian kallistuminen ja puolustusmateriaalin lyhenevä käyttöikä sekä lisääntyvät kansainvälisen yhteistyön tarpeet.

Puolustushallinnon kiinteistöuudistus

Puolustusministeriön taseessa ollut puolustushallinnon kiinteistöomaisuus siirrettiin valtion kiinteistöstrategian mukaisesti vuoden 2003 alusta pääosin Senaatti-kiinteistöille. Harjoitusalueet oli jo aiemmin siirretty Metsähallitukselle ja palvelussuhdeasunnot Kruunuasunnot Oy:lle. Uudessa toimin-

3.5. Puolustusministeriön hallinnonala

tamallissa puolustushallinto vuokraa tarvitsemansa alueet, toimitilat ja asunnot pääsääntöisesti Metsähallitukselta, Senaatti -kiinteistöiltä, Ilmailulaitokselta, Tiehallinnolta ja Kruunuasunnot Oy:ltä. Kiinteistöjen ylläpidosta vastaa pääsääntöisesti Puolustushallinnon rakennuslaitos. Vuoden 2003 aikana käynnistettiin eduskunnan edellyttämällä tavalla kiinteistöuudistuksen seuranta perustamalla neuvottelukunta, jonka tehtävänä on laatia v. 2006 kokonaisarvio puolustushallinnon kiinteistöuudistuksen tarkoituksenmukaisuudesta. Neuvottelukunnan työtä valmistelemaan ja uudistuksen mukaista yhteistoimintaa kehittämään perustettiin erillinen virkamiestyöryhmä.

Lainsäädäntöä koskevat muutokset

Puolustusministeriön yhteydessä toimivasta turvallisuus- ja puolustusasiain komiteasta annettiin uusi valtioneuvoston asetus, jossa säädetään komitean tehtävistä, kokoonpanosta ja toiminnan järjestämisestä. Myös valtioneuvoston asetus puolustusministeriöstä uusittiin siten, että se täydentää valtioneuvostosta annetun lain ja valtioneuvoston ohjesäännön sääntelyjä puolustusministeriön toimialasta, tehtävistä ja organisaatiosta sekä asioiden käsittelystä. Kertomusvuoden aikana muutettiin myös asevelvollisuuslakia siten, että varusmiespalvelusta suorittava asevelvollinen voi uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumisesta riippumatta valintansa mukaan joko vannon sotilasvalan tai antaa sotilasvakuutuksen. Lisäksi sotilasilmailuasetukseen tehtiin lisäys, joka selventää ilmavoimien esikunnan tehtäviä sotilasilmailuviranomaisena.

Budjetointia koskevat muutokset

Puolustushallinnon kiinteistöuudistuksen yhteydessä momentti 27.01.74. (Uudisrakennukset ja perusparannukset) poistettiin talousarviosta, ja käytössä olevista toimitiloista Senaatti-kiinteistöille maksettava pääomavuokrien osuus budjetoitiin puolustusministeriön ja puolustusvoimien toimintamenomenteille. Puolustushallinnon määrärahoissa otettiin huomioon varsinaisessa talousarviossa 71,9 milj. euroa uusista pääomavuokrista aiheutuvana menolisäyksenä. Tästä 26,9 milj. euroa oli siirtoa poistuneelta investointimomentilta 27.01.74 ja 45 milj. euroa pääluokan kehyskorotusta. Lisäksi kustannusten nousuun myönnettiin erikseen lisärahoitusta kevään lisätalousarviossa. Uusia pääomavuokria puolustushallinto maksoi yhteensä 68,1 milj. euroa. Kiinteistövarallisuuden ja rakentamisinvestointien toteuttamisen siirto Senaatti-kiinteistöille otettiin huomioon myös momentin 12.27.22. (Puolustushallinnon rakennuslaitoksen tulot) tuloarvion mitoituksessa. Rauhanturvaamistoiminnan kalusto- ja hallintomenoihin momentille 27.30.22. budjetoitu määräraha muutettiin v. 2003 talousarviossa bruttomäärärahaksi ja YK:n maksamat rauhanturvaamistoiminnan kalustokorvaukset budjetoitiin momentille 12.27.99. (Puolustusministeriön hallinnonalan muut tulot). Vastaavalla tavalla meneteltiin ulkoasiainministeriön pääluokkaan budjetoitujen suomalaisten rauhanturvajoukkojen ylläpitomenojen suhteen. Arvonlisäveromenojen osalta siirryttiin pääluokkakohtaiseen budjetointiin. Toiminnan rahoituksessa ja ohjaustavassa ei tapahtunut muita muutoksia.

Merkittävät määrärahojen ylitykset

Hallinnonalan arvonlisäveromenoihin vuoden 2003 talousarviossa budjetoitu määräraha ylittyi noin 25,5 milj. eurolla, mikä aiheutui mm. puolustushallinnon kiinteistöuudistuksesta, puolustusmateriaalihankintamäärärahojen käytön tehostamisesta sekä siitä, että arvonlisäveromenoihin tarkoitettu määräraha oli jo alun perin alimitoitettu ottaen huomioon puolustuselonteon mukainen puolustuksen rahoitustason korotus.

Merkittävät investoinnit

Vuonna 2003 toteutettiin meriliikenteen suojaamiskyvyn kehittämisen keskeisen elementin muodostavaan Laivue 2000 -hankkeeseen liittyviä merkittäviä hankintoja (Hamina-luokan ohjusvene, tulenjohtojärjestelmät ja valvontatutkat). Valmiusyhtymien varustamista jatkettiin, Leopard-panssarivaunujen käyttöönotto aloitettiin ja kuljetushelikopterihankinnan sekä ajoneuvohankintojen toteutusta jatkettiin. Kertomusvuoden yksittäisistä toimitilahankkeista voidaan mainita ampumatarviketuotannon turvaamiseen liittyvän Haapajärven Asevarikon uutta lataamoja koskevan investointihankkeen käynnistäminen.

Kansainvälinen toiminta

Puolustusministeriö on kehittänyt kansainvälistä yhteistoimintaa erityisesti pohjoismaiden, EU:n ja muiden Suomen kannalta keskeisten maiden kanssa keskittyen EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan, Naton rauhankumppanuusohjelmaan ja sotilaalliseen kriisinhallintaan. Vuoden 2003 keskeisenä painopistealueena oli osallistua EU:n uudessa perustuslaillisen sopimuksen valmistelussa esille nousseiden turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevien aloitteiden sisällön muokkaamiseen ja vaikutusten arviointiin. Kansainväliseen materiaaliyhteistyöhön liittyen puolustusministeriö ohjasi hallinnonalan peruslinjauksia tavoitteena erityisesti hankittavan materiaalin Nato-yhteensopivuus sekä yhteistyömahdollisuudet erityisesti Pohjoismaiden ja EU-maiden kanssa.

Hallinnonalan tuloksellisuus

56. Puolustusministeriön hallinnonalan määrärahojen käyttö

	Myönnetty 2003	Siirretty aiemmilta vuosilta	Käytetty 2003	Siirretty vuodelle 2004 tai säästö
	Miljoonaa euroa			
Sotilaallinen maanpuolustus	1 751	245	1 770	226
Toimintamenot	1 232	38	1 229	41
Puolustusmateriaalihankinnat	519	207	541	185
Kv. Rauhanturvaamistoiminta	59	–	51	8
PLM:n ja hallinnonalan muut menot yhteensä	179	2	203	–22
Hallinnonala yhteensä	1 989	247	2 024	212

Taulukko kuvaa määrärahojen kassakäyttöä siten, että siinä on otettu huomioon myös edelliseltä vuodelta siirtyneiden määrärahojen käyttö. Tilinpäätöksen mukaan hallinnonalan määrärahojen käyttö oli yhteensä noin 2 006 milj. euroa, josta arvonlisäveromenojen osuus oli noin 190 milj. euroa. Vuonna 2002 tilinpäätöksen mukainen määrärahojen käyttö ilman arvonlisäveromenoja oli noin 1 712 milj. euroa. Puolustushallinnon käytettävissä olleet määrärahat mahdollistivat vuoden 2003 tärkeimpien tulostavoitteiden toteutumisen. Puolustusvoimia ja maanpuolustuksen muita osia kehitettiin turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selonteojen mukaisesti.

3.5. Puolustusministeriön hallinnonala

Puolustuspolitiikka

Keskeisimmät puolustuspolitiikkaa koskevat tulostavoitteet toteutuivat seuraavasti:

Tuotetaan arvio Suomen turvallisuusympäristön kehityksestä.

Turvallisuusympäristön kehitysarvio sisällytettiin puolustushallinnon strategiseen suunnitelmaan. Turvallisuusympäristön kehitystä on myös arvioitu osana muita selvitystöitä, kuten EU:n perustuslaillisen sopimuksen vaikutuksia, mahdollisen sotilaallisen liittoutumisen vaikutuksia, rauhankomppanuuden tavoitteita, kriisinhallintatoimintaan osallistumisen kehittämistä sekä joukkotuhohaseilta varautumista.

Puolustuspolitiikan ja puolustuksen vaihtoehdot suunnitellaan ja valmistellaan valtioneuvoston puolustuspoliittisen päätöksenteon tueksi. Vuonna 2004 tehtävälle puolustusselonteolle laaditaan tarvittavat perusteet. Koordinoidaan vuoden 2004 selonteon valmisteluun liittyvien tutkimus- ja selvitystehtävien toteutusta.

Puolustuspolitiikkaa on toteutettu hallitusohjelman linjaamalla tavalla. Vuonna 2003 osallistuttiin EU:n uuden perustuslaillisen sopimuksen valmistelussa esille nousseiden turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevien aloitteiden sisällön muokkaamiseen ja vaikutusten arviointiin. Puolustusministeriö on seurannut myös Naton kehitystä ja osallistunut sen toisen laajenemiskierroksen vaikutusten puolustuspoliittiseen arviointiin.

Vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittista selontekoa valmisteltiin valtioneuvoston kanslian johdolla. Vuoden 2001 puolustusselonteon perusteella laadittiin puolustushallinnon strateginen suunnitelma, joka hyväksyttiin kokonaisuudessaan v. 2003. Tämän perusteella laaditut puolustusvoimien strateginen suunnitelma ja pitkän aikavälin suunnitelma (PTS) tarkistavat puolustusvoimien tavoite-tilan ja kehittämisohjelman vuoden 2001 selonteon perusteiden mukaisesti ja luovat perusteet vuoden 2004 selonteon valmistelulle puolustushallinnossa.

Kertomusvuoden aikana laadittiin selvitys mahdollisen liittoutumisen vaikutuksista Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiselle ja puolustushallinnolle. Vuonna 2003 valmisteltiin niinikään jalkaväkimiinaselvitystyöryhmän väliraportti, joka julkistettiin helmikuussa 2004. Joukkotuhohaseilta varautumiseen liittyvä biologista ja kemiallista alaa koskeva selvitys luovutettiin puolustusministeriölle joulukuussa 2003. Puolustusministeriössä laadittiin myös selvitys ei-sotilaallisista uhkista ja arvio niiden vaikutuksista hallinnonalan kehittämiseen.

Pääesikunnassa laadittiin laaja-alainen tutkimus maavoimien ensi vuosikymmenen tehokkaimpien asejärjestelmien valintojen perusteeksi eli ns. "iskukykytutkimus". Se antaa perusteet vuoden 2004 selonteon linjauksille. Vastaavasti on laadittu selonteon edellyttämä selvitystyö 2010-luvun puolustusjärjestelmää varten puolustushallinnon strategisen suunnitelman osana.

Pääesikunta jätti marraskuussa 2003 puolustusministeriölle selvityksen vapaaehtoisen maanpuolustustyön nykytilasta, eräiden vertailumaiden ratkaisuihin, kansalaistutkimuksesta ja ehdotuksensa tavoitteiden ja kehittämisen osalta. Kehittämisen lähtökohtana pidettiin puolustusvalmiuden tarpeita paikallispuolustuksessa. Uusi vapaaehtoisen maanpuolustuksen järjestelmä esitetään otettavaksi käyttöön vuoteen 2008 mennessä. Puolustusministeriön asettama vapaaehtoisen maanpuolustustyön selvitystyöryhmä jatkaa edelleen työtä ja valmistelee loppuraporttiaan sekä asiaa koskevaa tekstiehdotusta vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen selontekoon.

Ylläpidetään ja kehitetään puolustuspolitiikan valmistelun yhteistyöverkostoa ja osallistutaan tehtyjen päätösten toimeenpanon edellyttämään hallinnonalan ohjaukseen.

Yhteistoimintaverkoston kehittämistä on jatkettu erityisesti valtioneuvoston sisällä sekä puolustuspoliittisen yhteistyön kannalta keskeisten maiden kanssa keskittyen erityisesti EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan, Naton rauhankumppanuusohjelmaan ja sotilaalliseen kriisinhallintaan. Erityisenä painopisteenä kansainvälisessä verkottumisessa ovat olleet muut pohjoismaat sekä EU:n liittoutumattomat maat eli Ruotsin ohella Irlanti ja Itävalta. Myös yhteyksiä Iso-Britanniaan ja Yhdysvaltoihin on kehitetty. Puolustuspoliittisten linjausten ja päätösten toimeenpanossa on ohjattu hallintoa erityisesti EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan, Naton rauhankumppanuuden ja rauhankumppanuustavoitteiden, kriisinhallintavalmiuksien kehittämisen sekä asevalvonnan ja suojelualan osaamisen osalta.

Kokonaismaanpuolustuksen yhteensovittaminen

Valtioneuvosto antoi vuoden 2001 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa turvallisuus- ja puolustusasiainkomitealle tehtäväksi kansallisen varautumisen strategian laatimisen, jonka nimen valtioneuvosto tarkisti joulukuussa 2002 yhteiskunnan elintärkeiksi toiminnoiksi. Strategian valmisteluun osallistuivat kaikki ministeriöt turvallisuus- ja puolustusasiainkomitean yhteen sovittamana. Valtioneuvosto hyväksyi marraskuussa 2003 periaatepäätöksen yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisesta ja siihen liittyvän strategian. Periaatepäätös tulee ohjaamaan kaikkia hallinnonaloja niiden kehittäessä ja ylläpitäessä suorituskykyä vastuullaan olevien tehtävien hoitamiseen yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi.

Puolustusvoimien valmius ja suorituskyky

Puolustusvalmius määritetään puolustuspoliittisten ratkaisujen ja niiden perustana olleiden mahdollisten uhkakuvien pohjalta. Puolustusvalmiudella tarkoitetaan sotilaallisen maanpuolustuksen toimintavalmiutta ja suorituskykyä. Puolustusvoimien toimintavalmius tarkoittaa kykyä aloittaa ja toteuttaa kulloisenkin tilanteen edellyttämät toimenpiteet. Puolustusvoimien valmiuden säätelyn avulla toimeenpannaan tilanteen ja arvioidun uhkan edellyttämä sotilaallisen voiman perustaminen, ryhmittäminen ja käyttö. Puolustusvoimien tehtävät edellyttävät sotilaallisen puolustusvalmiuden ohella myös valmiutta ja kykyä antaa virka-apua muille viranomaisille.

Keskeisimmät puolustusvoimien valmiutta ja suorituskykyä koskevat tulostavoitteet toteutuivat seuraavasti:

Puolustusvoimien valmius ja suorituskyky muodostavat ajantasaisen ja turvallisuusympäristöä vastaavan ennaltaehkäisevän sotilaallisen pidäkkeen.

Puolustusvoimien valmius ja suorituskyky pidettiin tavoitteen mukaisella ja turvallisuusympäristöä vastaavalla tasolla. Strategista suunnittelua jatkettiin laatimalla kehittämisohjelmapohjainen pitkän aikavälin suunnitelma vuosille 2005–2016. Suunnitelma sisältää myös puolustusvoimien tutkimusohjelman vuosille 2004–2011. Operatiivisen suunnittelun painopiste oli vuoden 2002 pääsotaharjoituksen jälkeisissä kehittämistoimissa.

Puolustusvoimien tilannekuva ylläpidetään ajantasaisena siten, että se mahdollistaa oikea-aikaisen puolustus suunnittelun ja päätöksenteon.

3.5. Puolustusministeriön hallinnonala

Puolustusvoimien tilannekuva pidettiin tavoitteen mukaisella tasolla. Tilanteen seuranta oli jatkuvaa mahdollistaen oikea-aikaisen puolustus suunnittelun ja päätöksenteon. Aluevalvonnan tavoitteet saavutettiin pääosin.

Maavoimien, merivoimien ja ilmavoimien valmiusyhtymiä kehitetään valtioneuvoston selonteon linjausten mukaisiksi tavoitteena operatiivinen käyttövalmius 2008.

Valmiusyhtymien kehittämistä jatkettiin suunnitellulla tavalla siten, että asetetut tavoitteet otettiin huomioon henkilöstön koulutuksessa, materiaalihankintojen suunnittelussa ja toteutuksessa sekä infrastruktuurihankkeissa.

Materiaalihankinnat

Puolustusmateriaalihankinnoissa oli keskeisimpinä tavoitteina strategisen iskun ennalta ehkäisy- ja torjuntakyky sekä eurooppalaisia kriisinhallintatavoitteita vastaava yhteistoimintakyky. Materiaalihankintojen painopiste oli selkeästi maavoimien hankinnoissa.

Keskeisimmät puolustusvoimien materiaalihankintoja koskevat tulostavoitteet toteutuivat seuraavasti:

Kaikissa puolustusmateriaalihankkeissa ryhdytään soveltamaan käytäntöä, jonka mukaisesti materiaalin on oltava vaatimuksiltaan Nato-yhteensopivaa, tarjouspyynnöt on kohdistettava ensisijaisesti EU-maihin tai muihin Pohjoismaihin ja ulkomailta hankittavan materiaalin osalta on kohteena oltava tuotteita tai järjestelmiä, jotka ovat valmiita ja joiden toiminnallisesta luotettavuudesta on riittävä näyttö. Hankittavan ulkomaisen materiaalin kotimainen modifiointi tulee kyseeseen vain poikkeustapauksissa. Ennen uuden hankinnan käynnistämistä on selvítettävä mahdollisuudet eurooppalaiseen yhteistoimintaan tarjouspyynnön asettamisessa, hankkeen aikautuksessa sekä elinkaaren hallinnassa huoltovarmuus mukaan lukien. Materiaalihankkeissa on hyödynnettävä täysimääräisesti muiden suorittamia testejä. Kansallisista erityisvaatimuksista on tarvittaessa tingittävä yhteensopivuuden saavuttamiseksi. Näitä periaatteita on sovellettava mahdollisuuksien mukaan myös jo käynnissä oleviin ulkomaisiin hankkeisiin.

Puolustusmateriaalihankkeissa ryhdyttiin soveltamaan yleisiä hankintaperiaatteita, joista tärkeimpiä ovat vaatimus hankittavan materiaalin kansainvälisestä yhteensopivuudesta, kansainvälinen hankintayhteistyö ja hankittavan materiaalin riittävä toiminnallinen luotettavuus. Hankintaperiaatteet saatiin puolustusvoimien sisällä kaikkien hankkivien yksiköiden ja henkilöiden tietoon.

Kotimaisen puolustustarviketeollisuuden toimintaedellytykset pyritään turvaamaan riittävillä kotimaisilla tilauksilla ja tuotekehityshankkeilla. Kotimaiselta teollisuudelta tehtävien, ensisijaisesti strategisen iskun ennaltaehkäisyyn ja torjunnan joukoille suunnattujen, hankintojen johdosta vähintään puolet puolustusmateriaalihankintoihin käytettävissä olevista määrärahoista kohdistuu kotimaahan ottaen huomioon vastakaupat ja materiaalin elinjakso kustannukset.

Puolustushallinnon materiaali poliittinen ohjelma laadittiin osana kansallista teollisuusstrategiaa. Puolustushallinnon teollisuusstrategian keinovalikoimalla pidetään yllä kotimaisen teollisuuden osaamista kriittisten teknologioiden tuotanto- ja ylläpitokyvyn osalta. Puolustusvoimissa luotiin perusteita kotimaisen teollisen pohjan vahvistamiselle avainteknologioiden alueilla suunnittelemalla teknologiaohjelmat. Erityisesti ruuti- ja ampumatarviketeollisuuden osalta toimintaedellytyksiä turvattiin vuoden 2003 talousarvioon sisältyvällä Suomen sotataloudellisen valmiuden kehittämisen tilausvaltuudella (STALVA), yhteismäärältään 201,6 milj. euroa vuosina 2003–2008.

57. Puolustusmateriaalihankintojen kotimaisuudelle asetetun tulostavoitteen toteutuminen

	Miljoonaa euroa	%	Kumula- tiivinen %
1. Vuonna 2003 käytettävissä olleet puolustusmateriaalihankintamäärärahat momentilla 27.10.16.	726		
– vuonna 2003 myönnetty määrärahat 519 milj. euroa			
– edellisiltä vuosilta siirtyneet määrärahat 207 milj. euroa			
2. Vuodelta 2003 seuraaville vuosille siirtyneet momentin 27.10.16. puolustusmateriaalihankintamäärärahat	185		
3. Vuonna 2003 puolustusmateriaalihankinnoista maksetut ennakot	65		
4. Vuonna 2003 käytetyt puolustusmateriaalihankintamäärärahat (pl. vuonna 2003 maksetut ennakkomaksut)	476	100	100
5. Puolustusmateriaalialan yritysten ilmoituksiin perustuvien, momentilla 27.10.16. rahoitettujen, kotimaisten puolustusmateriaalihankintojen myyntiarvo (ilman arvonlisäveroa) v. 2003	135	28	28
6. Puolustusmateriaalialan yritysten ilmoituksiin perustuvien hyväksytyjen vastakauppojen myyntiarvo vuonna 2003 ¹⁾	12	3	31
7. Puolustusvoimien momentin 27.10.21. määrärahoilla hankkimien kotimaisten varaosien, huolto- yms. palveluiden myyntiarvo (ilman arvonlisäveroa) v. 2003	81	17	48
8. Puolustusvoimien itse tekemästä puolustusmateriaalin säännöllisestä huollosta, korjauksesta sekä käytöstä poistetun materiaalin hävittämisestä aiheutuneet menot momentilla 27.10.21. vuonna 2003	147	31	79
9. Kotimaisten puolustusmateriaalihankintojen osuus vuonna 2003 käytetyistä puolustusmateriaalihankintamäärärahoista vastakaupat ja elinjaksokustannukset huomioon ottaen	375	79	

¹⁾ Perustuu KTM:n tietoihin

Tässä tarkastelussa kotimaisten puolustusmateriaalihankintojen suhteelliseksi osuudeksi muodostuu 79 % v. 2003 käytetyistä puolustusmateriaalihankintamäärärahoista vastakaupat ja elinjaksokustannukset huomioon ottaen. Taulukosta ilmenee myös se, että vaikka puolustusvoimien itse tekemästä puolustusmateriaalin huollosta, korjauksesta sekä käytöstä poistetun materiaalin hävittämisestä aiheutuvia menoja ei otettaisi huomioon, päästään 48 prosentin tasolle ja asetettu tulostavoite (vähintään 50 %) lähes saavutetaan.

Ohjataan voimassa oleviin tilausvaltuuksiin sisältyvien hankkeiden toteutusta kiinnittäen erityistä huomiota siirtyvien erien määrän pienentämiseen ja käynnistetään TTS -kaudella alkaviin tilausvaltuuksiin sisältyvien materiaalihankkeiden ohjaaminen tavoitteena niiden valmiusasteen nostaminen. Puolustusvoimien materiaalihankintamäärärahojen käytön valvontaa ja uudelleenkohdistamista on tehostettava siten, että käytettävissä olevat määrärahat saadaan nopeasti vastaamaan hyväksytyjä käyttösuunnitelmia. Tilausvaltuuksien käyttösuunnitelmien muutoksista on neuvoteltava puolustusministeriön kanssa silloin, kun muutoksen arvo on yli 3,64 milj. euroa. Käytettävissä olevista materiaalihankintamäärärahoista vuodelle 2004 siirtyvien erien määrä voi olla enintään 15 % ja sitomattomien määrärahojen osuus enintään 5 % varainhoitovuonna käytettävissä olevista määrärahoista.

Kertomusvuoden aikana laadittu puolustushallinnon materiaali- ja palveluspolitiikka sisältää päämäärät ja painopistealueet sotilaallisen maanpuolustuksen materiaali- ja palveluspolitiikan kehittämisessä, vastuunjaon ja yhteistoiminnan linjaukset sekä periaatteet ja toimintatavat, joita materiaali- ja palveluspolitiikan johtamisen ja toteuttamisen osalta noudatetaan. Määrärahojen käytölle asetettua tulostavoitetta ei saavutettu,

3.5. Puolustusministeriön hallinnonala

vaikka siirtyvien erien määrä pieneni edellisvuodesta. Käytettävissä olleista puolustusmateriaalihankintamäärärahoista (726 milj. euroa) käytettiin 74,5 % (v. 2002 72,5 %). Vuodelle 2004 siirtyneistä määrärahoista (185 milj. euroa) sidottiin sopimuksin ja tilauksin 167 milj. euroa eli 90 % (v. 2002 74 %). Sitomaton osuus käytettävistä olleista määrärahoista oli 18 milj. euroa eli 2,5 % (v. 2002 7 %). Puolustusministerin asettama materiaalihankkeiden tehostamista suunnitteleva työryhmä jätti v. 2003 loppuraportin, jossa esitettiin toimenpiteitä materiaalihankintojen tehostamiseen ja budjetointiin liittyen. Esitettäessä uusia tilausvaltuuksia vuoden 2004 talousarvioon varmistettiin niihin sisältyvien hankintojen riittävä valmiusaste. Myös muihin työryhmän esittämiin tehostamistoimiin ryhdyttiin välittömästi puolustushallinnossa.

Henkilöstö ja koulutus

Hallinnonalan palkatun henkilöstön määrä säilyi v. 2003 suunnilleen edellisen vuoden tasolla ja oli yhteensä 18 218 henkilöä (v. 2002 18 116). Puolustusvoimien henkilöstön lähtövaihtuvuus oli 5,4 % ja on vähitellen nousemassa kasvavan eläkepoistuman vuoksi. Puolustusvoimien henkilöstön palkat sivukuluineen (ilman reserviläispalkkoja ja päivärahoja) olivat 665,3 milj. euroa (54,1 % puolustusvoimien toimintamenoista). Kasvua edellisvuodesta oli 4,1 %.

Joukkotuotantotehtävien mukaiset tavoitteet varusmieskoulutuksessa saavutettiin. Varusmiespalvelukseen astui 28 718 henkilöä, joista naisia oli 409. Palvelukseen astuneista koulutettiin 25 901. Palveluksen keskeyttäneiden suhteellinen osuus palvelukseen astuneista oli noin 13,3 % eli hieman enemmän kuin v. 2002. Siviilipalvelukseen määrättyjä oli 6,5 % kutsuntaikäluokasta (2 160 henkilöä) eli hieman vähemmän kuin edellisenä vuonna. Kertausharjoitukset toteutuivat pääosin suunnitelmien mukaisesti. Vuodelle 2003 asetetun tulostavoitteen mukaan kertausharjoituksissa tuli kouluttaa 35 000 reserviläistä. Harjoituksissa koulutettiin 34 188 reserviläistä, ja kertausharjoitusvuorokausia kertyi noin 174 000. Asevelvollisten koulutuksen laatua mitataan puolustusvoimissa mm. koulutettavan arvioon perustuen. Tähän perustuvat koulutuksen laadulliset tavoitteet saavutettiin. Asevelvollisten

58. Joukkojen kouluttaminen tunnuslukuina

	1999	2000	2001	2002	2003
Koulutetut varusmiehet	24 891	23 497	25 258	25 256	25 901
Varusmiesten ja vapaaehtoisten naisten palvelusvuorokausimäärä	5 835 655	6 415 404	6 397 183	6 560 491	6 652 399
Kuusi kuukautta koulutettujen maastopainotteisuus (maastovuorokausia/varusmies)	51	54	52	49	46
Palvelusvuorokauden hinta (euroa, koulutus ja ylläpito)	38	35	39	36	37
Koulutettujen reserviläisten määrä	8 672	28 150	32 857	31 052	34 188
Kertausharjoitusvuorokausien määrä	32 342	162 447	167 331	164 080	173 827
Kertausharjoitusvuorokauden hinta (euroa, koulutus ja ylläpito)	101	115	113	112	
Vapaaehtoisissa harjoituksissa koulutetut	17 083	15 314	13 633	12 964	12 249
Vapaaehtoisten harjoitusten vuorokausimäärä	33 560	29 982	27 147	26 872	28 039
Peruskoulutetut upseerit (Maanpuolustuskorkeakoulu)	49	101	100	94	107
Esiupseerikurssin suorittaneiden määrä (Maanpuolustuskorkeakoulu)	122	88	73	55	30
Yleisesikuntaupseerikurssin suorittaneet (Maanpuolustuskorkeakoulu)	65	64	37	35	32

koulutuksen ja ylläpidon välittömät menot olivat 269,1 milj. euroa (v. 2002 259,6 milj. euroa), josta koulutuksen osuus oli 121,9 milj. euroa (v. 2002 113,2 milj. euroa).

Asevelvollisten ja palkatun henkilöstön koulutusjärjestelmää, opetussisältöjä ja oppimisympäristöjä hienosäädettiin. Palkatun henkilöstön osaamisen strategia viimeisteltiin julkaisuvalmiiksi. Yliopistojen uudistettavan tutkintorakenteen vaikutusta upseerikoulutusohjelmaan ja sotatieteellisiin opintoihin selvitettiin. Uusimuotoinen upseerikoulutus on edennyt ensimmäisellä kadettikurssilla puoliväliin. Opistoupseerien peruskoulutus päättyi Maasotakoulussa, jatkokoulutusta on tarkoitus jatkaa vielä vuoteen 2013.

Keskeisimmät puolustusvoimien henkilöstöä koskevat tulostavoitteet toteutuivat seuraavasti:

Puolustusvoimien henkilöstörakennetta kehitetään vastaamaan kriisin ja rauhan ajan henkilöstötarvetta. Henkilöstövoimavarat tasapainotetaan vastaamaan puolustusvoimien tehtäviä ja kehitettäviä osaamisalueita. Henkilöstöjärjestelmää kehitetään puolustusvoimien henkilöstöstrategian mukaisesti.

Henkilöstörakenteen kehittämisen perusteet sisältyvät puolustusvoimien pitkän aikavälin suunnitelmaan (PTS). PTS-linjaukset otetaan huomioon henkilöstöstrategiaa toteutettaessa. Puolustusvoimien kehittämisohjelmien ja hankkeiden henkilöstösuunnittelua koskevaa ohjeistusta tarkistettiin henkilöstövoimavarojen tasapainottamiseksi tarvittavalla tavalla.

Otetaan käyttöön puolustusvoimien uusi palkkausjärjestelmä vähintään yhden uuden henkilöstöryhmän osalta. Muiden kolmen henkilöstöryhmän osalta pyritään saamaan aikaan neuvottelutulos.

Tulostavoitteen saavuttamisessa onnistuttiin asetettu tavoitetaso selvästi ylittäen. Puolustusvoimien upseerit, opistoupseerit, sotilasammattihenkilöstö ja pääosa siviileistä (yhteensä noin 78 % hallinnonalan henkilöstöstä) siirtyivät syyskuussa 2003 tehtävän vaativuuteen ja henkilökohtaiseen suoriutumiseen perustuvaan palkkausjärjestelmään, joka korvasi ikälisäsidonnaisen A-palkkausluokkajärjestelmän. Puolustusvoimien muun henkilöstön sekä puolustusministeriön ja puolustushallinnon rakennuslaitoksen henkilöstön osalta valmistelutyötä on jatkettu siten, että uusi palkkausjärjestelmä olisi käytössä koko hallinnonalan henkilöstön osalta viimeistään 1.3.2005.

Yhdyskunta- ja ympäristöasiat

Puolustushallinnon kiinteistömenot olivat yhteensä 169,6 milj. euroa, josta pääomavuokrien osuus oli 70,1 milj. euroa.

Keskeisimmät yhdyskunta- ja ympäristöasioita koskevat tulostavoitteet toteutuivat seuraavasti:

Puolustusvoimien käytössä oleva kiinteistökanta sopeutetaan toiminnallisten vaatimusten mukaisesti.

Puolustushallinnon käytössä oli vuoden 2003 lopussa noin 3,6 milj. htm² toimitiloja ja muita rakenteita sekä asuntoja noin 3 700 kappaletta ja noin 300 000 hehtaaria maa- ja vesialueita. Uusia toimitiloja hankittiin kertomusvuoden aikana noin 27 000 htm², käytöstä poistui toimitiloja noin 42 000 htm², joten nettovähennys oli noin 15 000 htm².

Otetaan käyttöön puolustushallinnon kiinteistöuudistuksen mukainen toimintamalli hallinnonalan yhdyskunta- ja ympäristöasioiden hoidossa.

3.5. Puolustusministeriön hallinnonala

Kiinteistöuudistuksen mukainen toimintamalli hallinnonalan yhdyskunta- ja ympäristöasioiden hoidossa kyettiin ottamaan käyttöön hallitusti johtuen asian perusteellisesta valmistelusta. Investointien (peruskorjaus-, perusparannus- ja uusinvestoinnit) tavoitetasoa ei kuitenkaan saavutettu täysimääräisesti, mikä johtuu siitä, että puolustusvoimien toiminnallisten suunnitelmien muututtua eräitä isoja valmisteilla olleita hankkeita keskeytettiin puolustusvoimien toimesta. Vuoden aikana kehitettiin uuden kiinteistöhallintomallin mukaista yhteistyötä ja lisättiin mm. hankesuunnittelun henkilöresursseja.

Sotilaallinen kriisinhallinta ja rauhanturvaamistoiminta

Suomi osallistui yhteensä 12 rauhanturvaamisoperaatioon toiminnan painopisteen ollessa edelleen Balkanilla. Suomalaisten rauhanturvaajien kokonaisvahvuus oli vuoden 2003 lopussa noin 980. Keskimäärin suomalaisia rauhanturvaajia oli vuoden aikana noin 1 000 henkeä. Operaatioissa merkittävintä tapahtuma oli Suomen koordinaatio- ja johtovastuu KFOR:n Keskisestä Monikansallisesta Prikaatista Kosovossa, jolloin saatiin mm. myönteisiä kokemuksia Suomen vastuulla olleesta johtamis- ja viestijärjestelmästä. Muita merkittäviä tapahtumia olivat vetäytyminen Bosnia-Hertsegovinan SFOR-operaatiosta, osallistuminen ensimmäiseen EU-johtoiseen rauhanturvaoperaatioon Makedoniassa sekä esikunta- ja vartiokomppanian asettaminen UNMEE -operaatioon Eritreassa. Rauhanturvaamiseen käytettiin määrärahoja yhteensä noin 98,9 milj. euroa, josta kalusto- ja hallintomenoihin puolustusministeriön pääluokassa noin 51,0 milj. euroa ja rauhanturvajoukkojen ylläpitomenoihin ulkoasiainministeriön pääluokassa noin 47,9 milj. euroa.

Keskeisimmät sotilaallista kriisinhallintaa ja rauhanturvaamistoimintaa koskevat tulostavoitteet toteutuivat seuraavasti:

Ohjataan ja seurataan Suomen kansainvälisen kriisinhallintakyvyn ja -valmiuden kehittämistä erityisesti EU:lle ilmoitetun suorituskyvyn osalta. Kansainvälisen rauhanturvaamistoiminnan keskeisenä tulostavoitteena on v. 2003 ylläpitää ja kehittää kansainvälistä yhteistoimintakykyä ja kriisinhallintavalmiutta.

Suomen valmiuksia osallistua kansainväliseen kriisinhallintaan ja samalla yhteistoimintakykyä kehitettiin v. 2003 Naton rauhankumppanuuden suunnittelu- ja arviointiprosessissa hyväksytyjen tavoitteiden avulla, osallistumalla operaatioihin ja Pfp -harjoituksiin. Kertomusvuonna jatkettiin erikoistumista kansainvälisen kriisinhallinnan kannalta keskeisten ja kansallisen puolustuksen näkökulmasta tarkoituksenmukaisten kykyjen kehittämisessä. Lähtökohtana on ollut suomalaisen erikoisosaamisen, tietotaidon ja pitkään kokemukseen perustuvien vahvuuksiemme hyödyntäminen. Tämä on merkinnyt panostamista korkeaan teknologiaan, laatuun ja kapeiden erikoisalueiden hallitsemiseen. Nykyisten joukkojen lisäksi kehitetään suojele- ja erikoisjoukkotoiminnan osaamista sekä nopean toiminnan kykyä. Suomen koko joukkopoolista valtaosa saatiin varustettua ja koulutettua vuoden 2003 loppuun mennessä suunnitelmien mukaisesti. Suomi ilmoitti uutena joukkona suojeleusaston Euroopan unionin ylläpitämään joukkoluetteloon (Helsinki Force Catalogue). Varustamisohjelmien vuoden 2003 rahoituksella hankittiin majoituslaitteita, konttiratkaisuun perustuvia työskentelytiloja, lääkin- ja pelastusvarustusta, suojattuja maastohenkilöautoja, konttien käsittelylaitteita ja viestimateriaalia. Vuonna 2003 Suomi osallistui 11 Pfp -harjoitukseen sekä 16 rauhankumppanuuden hengessä järjestettyyn harjoitukseen.

Pohjoismaista sotilaallista kriisinhallintayhteistyötä kehitetään ja tiivistetään NORDCAPS -järjestelyllä, jonka avulla muodostettava pohjoismaainen prikaati ilmoitettiin v. 2003 osittain käyttövalmiiksi kansainvälisiin operaatioihin. Yhteispohjoismaisen joukon toimintaa testattiin Suomessa järjestetyssä Nordic Peace -harjoituksessa.

Hallinnon, organisaation ja toimintatapojen kehittäminen

Keskeisimmät tulostavoitteet toteutuivat seuraavasti:

Valtioneuvoston selonteossa hyväksytyt rauhanajan hallintojärjestelmän rationalisointipäätökset toteutetaan.

Vuoden 2001 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa linjatun rakennemuutoksen toimeenpanoon liittyen lakkautettiin kertomusvuonna Vammalan, Oriveden ja Sääksjärven asevarikot sekä Jyväskylän maalaiskunnassa sijaitseva Suojeluvarikko. Kyseisille paikkakunnille perustettiin kunnan, puolustushallinnon, työvoimaviranomaisten, Senaatti-kiinteistöjen, Metsähallituksen yms. yhteistyötahojen työryhmät, joiden tehtävänä oli puolustushallinnon henkilöstön ja kyseisten paikkakuntien kokemien häirtavaikutusten minimointi. Erityisesti henkilöstön työllistämässä on onnistuttu hyvin. Puolustusvoimien rakennemuutoksen myötä v. 2003 kohdennettiin 134 henkilöä puolustusvoimien sisällä uusiin tehtäviin (v. 2002 306 henkilöä). Rakennemuutoksen seurauksena v. 2003 jouduttiin irtisanomaan 38 henkilöä (v. 2002 46 henkilöä), joista suurin osa on työllistynyt muualle. Hallinnonalalla käynnistettiin myös organisaatioiden ja toimintojen alueellistamismahdollisuuksia kartoittava selvitys.

Ohjataan ja koordinoidaan kumppanuusohjelman pilottihankkeita sekä valmistellaan niistä saatujen kokemusten pohjalta kumppanuusohjelman seuraavaa vaihetta.

Kumppanuusohjelmaan liittyvissä, puolustusvoimissa toimeenpantavissa kumppanuushankkeissa toteutettiin esiselvitysvaihe. Esiselvitysten pohjalta siirryttiin kumppanuuden käytännön toteuttamisen valmisteluun ruokahuollon sekä siviilien suojavaatehuollon osalta. Kertomusvuonna on myös laadittu kumppanuusajatteluun pohjautuvan tukitoimintojen rationalisoinnin strategiset periaatteet sekä ohjattu ja tarkasteltu kumppanuusohjelman etenemistä kumppanuusorganisaation, ohjausryhmän ja seurantaryhmän puitteissa. Kumppanuusajattelua on lisäksi kehitetty mm. aluekehitysnäkökohtien sekä ulkomaisista vastaavista ohjelmista saatu informaatio huomioon ottaen.

Puolustusvoimissa kumppanuustoiminnan tavoitteena on nähty kokonaistaloudellisten säästöjen aikaansaaminen ja resurssien vapauttaminen uudelleen kohdennettaviksi puolustusvoimien kehittämisohjelmiin. Pilottihankkeiden yhtenä tavoitteena on ollut myös oman toiminnan kehittämismahdollisuuksien selvittäminen. Esiselvitysten kohteena olleissa hankkeissa puolustusvoimien kustannusrakenteen on todettu olevan yksityistä sektoria kalliimpi. Merkittävimmät erot muodostuvat henkilöstö-, toimitila- ja laitekustannuksista. Puolustusvoimien kustannusrakenne perustuu osaltaan sodan ajan joukkojen ja varustuksen kunnossapidon tarpeeseen. Kumppanuushankkeissa jatketaan kustannusvaikutusten ja puolustusvoimien tukitoimintojen tuottavuuden kasvattamista koskevien selvitysten laatimista. Kumppanuushankkeiden välittömiin menoihin käytettiin määrärahaa yhteensä noin 2,1 milj. euroa.

Osallistutaan valtion keskushallinnon kehittämiseen ja ohjataan siihen liittyviä hallinnonalan hankkeita.

Toimintaympäristön kehitys on edellyttänyt hallinnonalan rakenteen ja siihen liittyvien tehtävätasojen edelleen arviointia. Ensimmäisessä vaiheessa toteutettiin puolustusministeriön organisaatiomuutos vuosina 2000–2001. Vuonna 2003 tarkastelukohteeksi otettiin pääesikunta osana puolustusvoimien johtamisjärjestelmää. Tarkastelun lähtökohtina pidettiin poikkeusolojen tarpeita ja rauhan ajan keskushallinnolle asetettuja vaatimuksia. Päämääräksi asetettiin keskushallinnon terävöittäminen ja keventäminen. Tulevassa työskentelymallissa puolustusministeriö vastaa strategisesti merkittävien

3.5. Puolustusministeriön hallinnonala

asiakysymysten valmistelusta ja toimeenpanon ohjaamisesta, pääesikunnan työskentelyn painottuessa operatiiviseen toimintaan. Hallinnollista rutiinitoimintaa pyritään siirtämään molempien toimijoiden ulkopuolelle mahdollisimman laajalti.

Toteutetaan valtioneuvoston vuoden 2001 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa edellytetyt lainsäädäntöhankkeet.

Vuoden 2001 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa edellytetään, että aseellisesta palveluksesta vapauttamismenettely ajanmukaistetaan. Menettelystä säädetään vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetussa asetuksessa (635/1968). Tarvittavat muutokset edellä mainittuun asetukseen edellyttävät turvallisuus- ja puolustusasiain komitean sihteeristön tekemää esivalmistelua, joka on viivästynyt.

Maksullinen toiminta

Maksullista toimintaa harjoittavat puolustusministeriön hallinnonalalla lähinnä Puolustushallinnon rakennuslaitos ja puolustusvoimat. Nettobudjetoituna virastona toimiva rakennuslaitos tarjoaa kiinteistöpalveluja, ja puolustusvoimat monentyyppistä oman kapasiteettinsa tehokasta käyttöä edesauttavaa palvelutoimintaa sekä palveluja maanpuolustuksen kannalta tärkeille yhteistyökumppaneille. Puolustusministeriössä maksullista toimintaa ei juuri enää ole puolustushallinnon metsäalueiden siirryttyä v. 2002 Metsähallitukselle.

Puolustusvoimien maksullisen toiminnan liiketaloudellinen käyttöjäämä oli 13 % tuotoista, mikä ylitti vuodelle 2003 asetetun tulostavoitteen (vähintään 10 % tuotoista).

59. Puolustusministeriön hallinnonalan maksullinen toiminta vuonna 2003

	Maksuperustelain mukaiset julkisoi- keudelliset suoritteet	Maksuperustelain mukaiset markkina- suoritteet ¹⁾ Miljoonaa euroa	Erillislakien mukaiset suoritteet	Yhteensä
<i>Puolustushallinnon rakennuslaitos</i>				
Tuotot	–	122,74	–	122,74
Kustannukset	–	–123,66	–	–123,66
Yli-/alijäämä	–	–0,92	–	–0,92
<i>Puolustusvoimat</i>				
Tuotot	–	6,98	0,42	7,40
Kustannukset	–	–6,07	–1,44	7,51
Yli-/alijäämä	–	0,91	–1,03	–0,12
<i>Puolustusministeriö</i>				
Tuotot	0,02	–	–	0,02
Kustannukset	–	–	–	–
Yli-/alijäämä	0,02	–	–	0,02
Hallinnonala yhteensä				
Tuotot	0,02	129,72	0,42	130,16
Kustannukset	–	–129,73	–1,44	–131,17
Yli-/alijäämä	0,02	–0,01	–1,03	–1,02

¹⁾ Puolustusvoimilla oli lisäksi 12,30 milj. euroa vuokratuottoja työsuhdeasunnoista, joista aiheutuvat kokonaiskustannukset (ml. puolustusvoimien toiminnallisista tarpeista aiheutuvat vuokraosuudet) olivat 19,57 milj. euroa.

Puolustushallinnon rakennuslaitokselle kertyi tuottoja noin 31,8 milj. euroa (20,1 %) vähemmän kuin edellisenä vuonna, mikä aiheutui puolustushallinnon kiinteistöuudistukseen liittyvästä toimintatavan muutoksesta rakennuttamisessa. Rakennuslaitoksen tuotot kertyivät lähinnä kiinteistöjen ylläpitovuokrista ja käyttökorvauksista sekä rakennuttamispalkkioista. Rakennuslaitoksen kokonaisliikevaihto oli noin 126 milj. euroa ja aleni edellisestä vuodesta 18 %. Rakennuttamisen osalta liikevaihto aleni 82 %.

Keskeisimmät Puolustushallinnon rakennuslaitokselle asetetut tulostavoitteet toteutuivat seuraavasti:

Vakiinnutetaan puolustushallinnon kiinteistöjärjestelyjen edellyttämät toiminta- ja sopimusmallit sekä yhdenmukaistetaan ne Puolustushallinnon rakennuslaitoksen uuden vision ja strategian kanssa.

Puolustushallinnon kiinteistöuudistuksen yhteydessä linjattiin, että rakennuslaitos toimii puolustushallinnon kiinteistötoimen asiantuntija- ja hankintaorganisaationa ja vastaa kiinteistöpalvelujen järjestämisestä. Laitoksen roolia ja tehtäviä tarkennettiin eri osapuolten välisissä kumppanuussopimuksissa. Rakennuslaitoksen asiantuntijaroolin vahvistaminen ja palvelutuotannon keskittäminen pääosin kriisiajan puolustuskiinteistöihin aiheuttaa muutoksia laitoksen henkilöstörakenteessa ja rekrytointitarpeita eri toimialoilla. Valmiuden merkityksen korostuminen laitoksen toiminnassa edellyttää lisäksi kasvavaa maanpuolustuskoulutuksen tarvetta kaikissa henkilöstöryhmissä. Asiantuntijarooli tulee korostumaan myös työntekijätasolla oman palvelutuotannon keskittyessä yhä enemmän maanpuolustukselle ensisijaisiin kohteisiin.

Määritetään Puolustushallinnon rakennuslaitoksen oman palvelutuotannon laajuus yhdessä puolustusvoimien kanssa.

Rakennuslaitoksella voi olla omaa palvelutuotantoa kriisiajan puolustuskiinteistöissä sekä niissä tapauksissa, jolloin ko. palveluja ei sijaintipaikkakunnalla voida järjestää vapaan kilpailun perusteella. Henkilöstömäärän tarkempi mitoitus on aloitettu yhteistyössä puolustusvoimien kanssa laitoksen valmiussuunnitteluun liittyen. Henkilöstövähennykset toteutetaan supistamalla rakennuslaitoksen omaa palvelutuotantoa ja lisäämällä vastaavasti ulkopuolista palvelutuotantoa ottaen huomioon eduskunnan henkilöstövähennysten toteuttamiselle asettamat reunaehdot. Vähennykset toteutetaan pääsääntöisesti ns. luonnollisen poistuman avulla. Poikkeuksen luonnollisesta poistumasta muodostavat varuskuntien lakkauttamis- ja supistamistilanteet sekä rakennuslaitoksen omat rationalisointihankkeet, joista saattaa aiheutua myös henkilöstön irtisanomistilanteita.

Tuotteistetaan Puolustushallinnon rakennuslaitoksen palvelutuotanto hinnoittelun saattamiseksi vertailukelpoiseksi yleisten markkinoiden kanssa.

Rakennuslaitos lisää toimintansa tuloksellisuutta, läpinäkyvyyttä ja vertailukelpoisuutta toimintojen rationalisoinnin, ulkoistamisen sekä palvelujen tuotteistamisen avulla. Rakennuttamisen osalta rakennuslaitos vastaa puolustusvoimien ja Senaatti-kiinteistöjen tilausten hankesuunnittelusta sekä rakennuttamis- ja projektinjohtotehtävistä. Palvelujen hinnoittelu on saatettu vastaamaan markkinoiden hinnoitteluperusteita. Vuonna 2002 alkanutta kiinteistönhoitopalvelujen tuotteistusprojektia jatkettiin. Energiapalvelujen ja kunnossapidon tuotteistushankkeet valmistuivat v. 2003. Rakennuslaitoksessa v. 2001 toteutettu talous- ja henkilöstöhallinnon keskittäminen vaikutti alentavasti palvelutuotteiden hintoihin.

Senaatti-kiinteistöjen tilaamat rakennuttamispalvelut (suunnitteluttaminen, urakoitsijoiden kilpailuttaminen ja valvonta) ja omistajapalvelut tuotetaan laadukkaasti ja kilpailukykyisesti tehdyn kumppanuussopimuksen mukaisesti.

3.5. Puolustusministeriön hallinnonala

Senaatti-kiinteistöjen kanssa tehtiin v. 2003 rakennuttamissopimukset yhteensä 23 suuremmasta investointihankkeesta, joiden arvo oli noin 1,3 milj. euroa. Tämän lisäksi alueyksiköt tekivät lukuisan määrän pieninvestointisopimuksia. Hankkeiden suunnittelu ja rakentaminen kilpailutettiin siten, että toimeksiantajalla oli hyvät mahdollisuudet valita kohteille kokonaistaloudellisesti edullisimmat suunnittelijat ja rakentajat ja solmia heidän kanssaan suunnittelu- ja urakkasopimukset. Suunnittelu- ja rakennusai-kataulut määriteltiin yhteistyössä tilaajan ja käyttäjän kanssa ottaen huomioon rakennettavan kohteen sijainti, laatu, tekninen vaativuus ja käyttäjän tarpeet kohteen käyttöönottamiseksi. Senaatti-kiinteis-töjen urakoitsijoilta tilaamat rakennustyöt teetettiin tilaajan laatujärjestelmien mukaan. Suurin osa hankkeista pysyi hankesuunnitelmien kustannuksissa. Rakennusurakat saatiin pysymään sopimuksiin kirjatuissa aikatauluissa. Senaatti-kiinteistöille valmistui kertomusvuonna rakennuslaitoksen raken-nuttamiskonsulttitoiminnan toimesta investointikohteita yhteensä noin 26,9 milj. euron arvosta, josta uudisrakennusten (4 kpl) osuus oli 16,3 milj. euroa. Valmistuneisiin ja aloitettuihin uusiin hankkei-siin käytettiin yhteensä 41 milj. euroa. Kertomusvuoden lopussa puolustushallintoa koskevien käyn-

60. Puolustusministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003	Muutos
	Miljoonaa euroa		
Toiminnan tuotot	182,31	180,03	-2,28
Toiminnan kulut	-1 743,16	-1 942,59	-199,43
JÄÄMÄ I	-1 560,84	-1 762,56	-201,72
Rahoitustuotot ja -kulut	3,49	1,79	-1,70
Satunnaiset tuotot ja kulut	0,89	0,34	-0,55
JÄÄMÄ II	-1 556,46	-1 760,43	-203,97
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-2,96	-3,46	-0,50
JÄÄMÄ III	-1 559,42	-1 763,88	-204,47
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-144,52	-164,90	-20,38
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-1 703,94	-1 928,79	-224,85

61. Puolustusministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003	Muutos
	Miljoonaa euroa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	-	-	-
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET	1 560,76	223,07	-1 337,69
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	714,38	790,33	75,95
VASTAAVAA YHTEENSÄ	2 275,15	1 013,40	-1 261,75
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	2 017,37	762,33	-1 255,04
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	257,78	251,07	-6,71
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	2 275,15	1 013,40	-1 261,75

nissä olleiden Senaatti-kiinteistöjen investointihankkeiden kustannusarviot olivat yhteensä 175 milj. euroa.

Toiminnan kulujen kasvu noin 199 milj. eurolla edelliseen vuoteen nähden johtui pääosin puolustus-hallinnon kiinteistöuudistuksesta, maanpuolustuskaluston hankinnoista, rauhanturvaamistoiminnan kulujen kasvusta sekä puolustusvoimien henkilöstökulujen kasvusta, joka aiheutui osittain palkkaus-järjestelmäuudistuksesta.

Käyttöomaisuuden ja muiden pitkäaikaisten sijoitusten väheneminen noin 1 338 milj. eurolla aiheu-tuu lähinnä siitä, että puolustushallinnon kiinteistöomaisuus, tasearvoltaan yhteensä noin 1 009 milj. euroa, siirrettiin vuoden 2003 alusta pääosin Senaatti-kiinteistöille. Valtion liikeyrityksissä pääasi-allisesti sotilaalliseen käyttöön tarkoitettu maanpuolustuskalusto kirjataan hankinnan yhteydessä suoraan kuluksi, joten sen arvo ei näy taseessa. Vuoden 2001 puolustusselonteossa puolustusvoimien hallussa olevan sotavarustuksen arvoksi v. 2000 on arvioitu noin 75 mrd. markkaa eli noin 12,6 mrd. euroa.

3.6. VALTIOVARAINMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Kansainvälistynyt toimintaympäristö on lisännyt eri mannerten ja maiden talouskehityksen välisiä riippuvuuksia. Rajanveto kansallisen ja kansainvälisen toimintaympäristön välillä hämärtyy yhä useamman asiakokonaisuuden osalta. Merkittävät Suomen ulkopuolella tapahtuneet toimintaympäristömuutokset vaikuttavat yhä nopeammin myös kansalliseen toimintaympäristöön. Suomi on hyötynyt osaltaan kansainvälisen kaupan ja talouden avautumisesta. Globalisaatio onkin Suomen kannalta paitsi haaste ja uhka, myös mahdollisuus.

Kolmen viime vuoden ajan jatkunut hidas talouskasvu johti v. 2003 työvoiman kysynnän ja tarjonnan supistumiseen. Heikentyneen työllisyyskehityksen taustalla vaikutti mm. teollisten työpaikkojen vähentyminen. Tämä on merkki yhä kiristyvistä kansainvälisestä kilpailusta, jonka myötä yritykset pyrkivät siirtämään tuotantoaan alhaisempien tuotantokustannusten maihin tai lähemmäksi uusia markkina-alueita. Suomi on selvinnyt viimeisten vuosien hitaan talouskasvun ympäristössä kohtuullisen hyvin erityisesti vahvana pysyneiden kotimarkkinoiden ja yksityisen kulutuksen ansiosta. Kotimaisen kysynnän positiivisen kierteen ylläpitäjinä ovat toimineet matala inflaatio, ansiotason nousu sekä toteutetut verokevennykset.

Epävarmuus säilyi edelleen myös rahoitusmarkkinoilla mm. kansainvälisen kehityksen riskien ja euron vahvistumisen takia. Helsingin Pörssissä listattujen yhtiöiden markkina-arvo kasvoi 158 mrd. euroon. Osakevaihto aleni 23 % suhteessa edelliseen vuoteen. Ulkomaisten omistajien osuus osakkeiden markkina-arvosta laski 63 prosentista 54 prosenttiin edelliseen vuoteen verrattuna. Luotonanto kasvoi vuoden aikana merkittävästi lähinnä asuntoluottojen kysynnän lisääntymisen vaikutuksesta. Asuntoluottoja oli vuoden lopussa lähes 16 % enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Korkotason alentumisella oli kehitykseen merkittävä vaikutus. Pankkien luottotappiot pysyivät luotonannon kasvusta huolimatta edelleen pieninä.

Talouspolitiikka

Valtiovarainministeriön keskeisiä strategisia tavoitteita olivat talouden vakaata kehitystä ja rakenteellista toimivuutta tukevan talouspolitiikan valmistelu sekä finanssipolitiikan mitoittaminen julkisen talouden kestävyys turvaamiseksi.

Tavoitteiden toteutumista kuvataan edellä kertomuksen luvuissa 1 ja 2, joissa selvitetään talouden yleistä kehitystä sekä erityisesti finanssi- ja veropolitiikan roolia. Luvussa 1 referoitujen ulkopuolisten arvioitsijoiden mukaan Suomen talouden kehitys oli kansainvälisen kehityksen ongelmista huolimatta korkeaa työttömyyttä lukuun ottamatta tasapainoista. Kansainväliset järjestöt kiinnittivät kuitenkin huomiota myös rakenneuudistusten tarpeeseen, jotta kestävä kehitys jatkuisi, ja jotta rakenteellinen työttömyys alenisi ja työllisyysaste nousisi tavoitteiden mukaisesti.

Tutkimus- ja tilastotieto onnistuneen talouspolitiikan tukena

Tilastoja kehitetään Euroopan unionin ja erityisesti talous- ja rahaliiton tietotarpeista ja velvoitteista johtuvista syistä. Kansantalouden tilinpidon uudistus ESA-95 mukaiseksi saatetaan loppuun ja

*tähän liittyen palvelualojen hintaindeksijärjestelmän sekä muiden rahaliiton tietotarpeita palvelevien tilastojen, erityisesti julkisyhteisöjen neljännesvuositilastojärjestelmän ja useiden muiden suhdan-
netilastojen kehittämistä ja nopeuttamista jatketaan. Tilastokeskuksen tarjoamia standardipalveluja
siirretään verkkopalveluiksi. Maksuttomana kollektiivipalveluna tarjotaan keskeiset yleisen yhteis-
kuntatilaston tiedot.*

Kertomusvuonna saatiin loppuun kansantalouden tilinpidon uudistus ESA-95 sekä jatkettiin palvelu-
alojen hintaindeksijärjestelmän ja muiden rahaliiton tietotarpeita palvelevien tilastojen kehittämistä
ja nopeuttamista. Kertomusvuonna valmistui myös Tilastokeskuksen verkkopalvelustrategia sekä
käynnistettiin Tilastokeskus.fi kokonaispalvelun rakenteen ja graafisen ilmeen uudistaminen. Mak-
suttomana Internetissä tarjottava StatFin tietokantapalvelu sisälsi kertomusvuonna 360 taulukkoa.

*Tutkimustyön painopisteiden asettelussa otetaan huomioon kansantalouden tarve sopeutua muuttu-
vaan toimintaympäristöön globalisaation ja Euroopan integraatiokehityksen myötä. Tutkimuksen alueella
keskeisiä kysymyksiä ovat väestön ikärakenteen muutos, verokilpailu ja julkisen talouden pitkän ajan
rakenteellisen tasapainon ylläpitäminen muuttuvassa toimintaympäristössä. Koulutuksen ja inhimil-
lisen pääoman rooli yritysten strategisena kilpailutekijänä ja sen vaikutukset julkiseen talouteen on
tutkimusalue, jolla on yhtymäkohtansa rakenteellisen työttömyyden selvittämisessä.*

VM:n hallinnonalan tutkimustoiminnan pysyviä painopistealueita ovat kansantalouden pitkän aika-
välin kehitys ja haasteet sekä julkisen talouden toiminta. Kertomusvuonna VATT:n tutkimusohjelman
erityisiä painopisteitä olivat työllisyysasteen nostaminen ja rakenteellisen työttömyyden alentaminen
talouspolitiikan tavoitteina. Julkaisuissa esille nousseita teemoja olivat myös mm. kokonaistuotta-
vuuden nousu, kestävä kehitys, hyvinvointipalvelujen tuotannon tehokkuus ja laatu, tulonjako, syr-
jäytyminen ja tasa-arvon toteutuminen sekä alue- ja kuntatalouden kehitys.

*Yleisen tasapainon mallit ovat muodostuneet keskeisiksi rakenne- ja kestävän kehityksen politiikan
analyysin ja vaikutusarvioiden työvälineiksi. Tavoitteena on kehittää dynaaminen yleisen tasapainon
malli talouspolitiikan toimenpiteiden keskipitkän aikavälin vaikutusten arvioimiseksi.*

Yleisen tasapainon dynaamista malliperhettä kehiteltiin kertomusvuonna ja malleja käytettiin hyväk-
si mm. ympäristöpoliittisia vaikutuksia arvioitaessa. Talouspolitiikan arviointia palveleva malli val-
mistuu käyttökuntoon vuoden 2004 aikana.

Valtion talouden ohjaus ja rahoituksen hallinta

Kertomusvuoden aikana jatkettiin kehysmenettelyn sekä toiminta- ja taloussuunnitelman ja budjetin
laadintaa koskevien menettelyiden ja ohjeiden uudistamista. Finanssipoliittisten sääntöjen ja tähän
liittyen kehysmenettelyn uudistamista selvittäneen työryhmän ehdotusten pohjalta uudistettiin val-
tiontalouden kehyksiä koskevat talousarvioasetuksen säännökset (321/2003) sekä toiminta- ja talous-
suunnitelmien ja talousarvioehdotusten laadintamääräykset (TM 0301, 24.4.2003). Määräyksillä oh-
jeistettiin myös hallituksen politiikkaohjelmien käsittelyä kehusehdotuksissa sekä talousarvioehdo-
tusten laadinnassa.

Hallitus päätti koko vaalikauden eli vuosille 2004–2007 ulottuvista valtiontalouden kehyksistä 22.5.2003.
Vaalikauden kehykseen sisältyvät myös politiikkaohjelmien toimeenpanoon tarvittavat määrärahat.
Lisäksi kehyspäätökseen sisältyi peruspalvelubudjettitarkastelu.

*Valtion lainanotto ja valtionvelan hoito sekä valtion kassavarojen sijoittaminen toteutetaan mahdol-
lisimman edullisesti hyväksytyllä riskitasolla kussakin markkinatilanteessa. Rahoitustoimenpiteet to-*

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

teutetaan tehokkaasti kattavaan analyysiin perustuen. Riskienhallinnan kehittämisessä rahoitusriskiasemaa tarkastellaan kokonaisuutena nettovelkanäkökulmasta.

Valtio vähensi budjettitalouden velkasalkkuun sisältynyttä valuuttakurssiriskiä merkittävästi vuoden aikana. Valuuttakurssiriskiä sisältänyt velka supistui 6,6 mrd. euroa. Budjettitalouden valuuttakurssiriskiä sisältänyt velka oli vuoden lopussa likimain 1,3 mrd. euroa eli noin 2 % koko velasta, eikä siihen liittyvää riskiä voida enää pitää valtiontaloudellisesti merkittävänä. Valuuttariskiä pienennettiin, koska haluttiin yhtäältä varmistaa euron vahvistumisesta saatua valtiontaloudellista hyötyä ja toisaalta koska valtion riskinkantokyvyn arvioitiin epävarmojen talousnäköymien vuoksi heikentyneen. Valtio ei uutta lainaa ottaessaan lisää valuuttariskiään. Uutta lainaa otetaan ainoastaan euromääräisenä tai niin, että ulkomaan valuuttamääräisenä otettuun lainaan sisältyvältä valuuttakurssiriskiltä suojaudutaan.

Valtion budjettitalouden velanhallinnassa velkasalkun korkoriskiasema määriteltiin nettovelan osalta. Nettovelalla tarkoitetaan budjettitalouden velkaa pois lukien valtion kassasaatavat. Valtion kassaa ei tarkastella erillisenä sijoituseränä eikä sille aseteta erillistä tuottovaatimusta. Kassavarannolla valtio turvaa maksuvalmiuttaan.

Velkasalkun korkorakenne pysyi likimain ennallaan vuoden aikana. Vaihtuvakorkoisen velan osuus koko velasta oli vuoden lopussa 30 %. Edellisen vuoden lopussa se oli noin 25 %. Tavoitteena on ylläpitää keskimäärin noin neljännes velasta lyhytaikaisiin markkinakorkoihin sidottuna. Tällä pyritään alentamaan valtion korkomenoja käyttämällä hyväksi sitä, että lyhytaikaiset markkinakorot ovat tyypillisesti alemmat kuin pitkäaikaisten valtiolainojen tuotot. Budjettitalouden velkakannan keskikorko oli vuoden lopussa likimain 4,1 %. Vaihtuvakorkoisen velan kustannus oli noin 2,2 %.

Suomen valtion viitelainojen tuottoero Saksan lainoihin nähden supistui edelleen viime vuoden aikana. Tähän vaikuttivat osaltaan Suomen julkisen talouden hyvä tasapaino sekä Saksan julkisen alijäämän kasvu. Suomen valtion varainhankinnan kustannus oli likimain sama kuin muilla pienillä, hyvän luottokelpoisuusluokituksen omaavilla euroalueen mailla.

Valtiontalouden tilinpäätös- ja kertomusmenettelyä kehitetään suunnittelukaudella tavoitteena parantaa tulostavuu- ja tilivelvollisuuden toteutumista. Tämän mukaisesti julkisesti saatavilla oleva raportointi valtion toimintayksiköiden toiminnasta korostaa valtionhallinnon vastuuta toiminnastaan hallinnon asiakkaille ja kansalaisille. Seurantaa ja raportointia kehitetään voimakkaasti sähköisiin välineisiin tukeutuen.

Valtiovarainministeriön johdolla toimineen valtion tilinpäätöstyöryhmän ehdotukset valtion tilinpäätös- ja tulostavuu- ja tilivelvollisuuden periaatteiksi sekä tulostavuu- ja tilivelvollisuuden lainsäädännöllisiksi perusteiksi valmistuivat. Lisäksi valmistuivat erillisen tulostavuu- ja tilivelvollisuuden terävöittämistä pohtineen hankkeen suositukset tulostavuu- ja tilivelvollisuuden parantamiseksi. Ehdotusten pohjalta valtion talousarviosta annettua lakia (423/1988) muutettiin 1.1.2004 voimaan tulleella lailla (1216/2003). Lainmuutoksilla annetaan oikeudelliset perusteet laajamittaiselle valtion tulostavuu- ja tilivelvollisuus uudistukselle.

Talousarviosta annettuun lakiin otettiin uudistetut säännökset toiminta- ja taloussuunnittelusta, tulostavuu- ja tilivelvollisuuden ja johdon laskentatoimesta sekä muusta seuranta- ja tilivelvollisuudesta samoin kuin valtion tilinpäätös- ja tulostavuu- ja tilivelvollisuusraportoinnista ja virastojen ja laitosten tilinpäätöksistä. Uusimuotoinen valtion tilinpäätöskertomus säädettiin otettavaksi käyttöön vuodesta 2004 lähtien perustuslaissa tarkoitettuna hallituksen valtiontaloudellisena sekä valtion toiminnan ja rahoituksen tulostavuu- ja tilivelvollisuutta koskevana kertomuksena eduskunnalle. Tilinpäätöskertomus korvaa valtiovarain hoidosta ja tilasta annet-

tavan kertomuksen ja valtion tilinpäätös liitteineen sisältyy yhtenä osana tilinpäätöskertomukseen. Erillisestä valtion tilinpäätösasiakirjasta ja ministeriön hallinnonaloittaisista tuloksellisuuskertomuksista luovutaan.

Verotuksen toimeenpano

Verotuksen oikeellisuutta ja yhdenmukaisuutta edistetään mm. verotusmenettelyn ohjausta kehittämällä, asiakasanalyysin hyödyntämistä lisäämällä sekä ylläpitämällä ja kehittämällä verotuksen eri osa-alueiden asiantuntijaverkostoja. Vuosina 2000-2002 suoritettujen henkilöverotuksen ja yritysverotuksen oikeellisuus- ja yhdenmukaisuustutkimusten tuloksia hyödynnetään ohjausjärjestelmän ja palvelujen kehittämistyössä.

Verohallituksen teettämän yritysverotuksen yhdenmukaisuustutkimuksen tulokset käsiteltiin kaikissa verovirastoissa. Välittömäksi tavoitteeksi sovittiin yhdenmukaisuuden edistäminen verovirastoissa. Verovirastojen yhdenmukaisuutta seurataan verotuksessa tehtyjen lisäysten keskihajonnan avulla. Yritysverotuksen työmenetelmiä yhdenmukaistetaan valtakunnan tasolla 20.3.2003 asetetussa yritysten verotusmenettelyn yhtenäistämistyöryhmässä.

Vuonna 2003 käynnistettiin yhteisöverotusprosessien kehittämishanke, jonka tarkoituksena on selvittää nykyisin käytössä olevien yhteisöverotusprosessien perusteella ns. paras tapa toimia. Tämä yhteisesti hyväksytty tapa toimia otetaan käyttöön sovitussa aikataulussa jokaisessa verovirastossa (pl. Konserniverokeskus). Hanke toteutetaan vuosina 2004–2006.

Asiakasviestinnän kirjallisen viestinnän selkeyttäminen aloitettiin veroilmoitusten täyttööppaiden uudistamisella. Kaikkien veroilmoitusten täyttööppaiden kieli- ja ulkoasu uudistettiin vuoden 2003 loppuun mennessä. Täyttööppaiden lisäksi Verohallitus uudisti useita olemassa olevia asiakastiedotteita ja laati uusia asiakastiedotteita sekä uudisti asiakaskirjeitä.

Verovalvonnassa toiminnan painopistealueena ovat veroja kerryttävä verovalvonta ja harmaan talouden torjunta. Ennakkoperinnän ja lopullisen verotuksen vastaavuudessa tavoitteena on, että kokonaispoikkeama voi olla enintään 11 % maksuunpannuista veroista ja maksuista.

Verovuonna 2002 kaikkien verovelvollisten ennakkoperinnän ja lopullisen veron vastaavuus oli 10,1 %, joten 11 % tavoitetaso saavutettiin. Yhteisöjen vastaavuusprosentti oli 11 %, kun se vuotta aiemmin oli 10 %. Vastaavuuden heikkeneminen edelliseen vuoteen verrattuna johtui palautusten määrän kasvusta. Palautusten suhde maksuunpantuihin veroihin kasvoi 5,3 prosentista 6,4 prosenttiin. Sen sijaan yhteisöjen maksamien ennakoiden täydennysmaksujen osuus maksuunpantuihin veroihin verrattuna pienentyi. Täydennysmaksut olivat maksuunpannuista veroista v. 2001 28,3 % ja 23 % v. 2002. Jäännösverojen suhteellinen osuus verrattuna maksuunpantuihin veroihin pysyi lähes ennallaan. Verovuonna 2002 se oli 4,7 %. Luonnollisten henkilöiden jäännösverojen ja palautusten itseisarvon kokonaispoikkeama oli sama kuin verovuonna 2001 eli 10 %. Vastaavuuteen vaikutti palkan ja eläkkeensaajien ennakkoperinnän hyvä vastaavuus.

Erityisvalvonnassa tehtiin v. 2003 yhteensä 4 465 verotarkastusta. Tähän sisältyviä harmaata taloutta koskevia verotarkastuksia tehtiin 589 kappaletta, joista ns. tarkastusiskuja oli 149. Paljastetun harmaan talouden määrä oli noin 77 milj. euroa, josta esitettiin perittäväksi erilaisia veroja ja maksuja 35 milj. euroa. Tarkastukset vähenivät 8,6 % edellisestä vuodesta. Verotarkastusyksiköiden tekemät tarkastukset vähenivät 5,1 % ja verotoimistojen 14,8 %. Tarkastuksista 66 % tehtiin verotarkastusyksiköiden ja 34 % verotoimistojen toimesta. Verotarkastusyksiköiden tekemiin tarkastuksiin käytettiin

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

kuusi henkilötövuotta enemmän kuin v. 2002 eli 509 henkilötövuotta ja vero toimistojen tekemiin 132 henkilötövuotta. Vero toimistojen osalta vastaava määrä edellisvuonna oli 127 henkilötövuotta. Kokonaistasolla verotarkastuksiin käytetty henkilötövuosien määrä nousi 1,8 % 641 henkilötövuoteen.

Tarkastusten perusteella pantiin maksuun yhteensä noin 241 milj. euroa (ml. harmaan talouden tarkastukset), kun vastaava edellisen vuoden määrä oli 180 milj. euroa. Edelliseen vuoteen verrattuna maksuunpantujen verojen määrä nousi 33,9 %.

Verohallitus jatkaa v. 2001 aloitettua verotusprosessien kehittämistyötä. Tavoitteena on kustannusten kasvun hillitsemiseksi ja henkilöstön rekrytointitarpeen rajoittamiseksi rationalisoida verotusprosessi siten, että verotustössä hyödynnetään yhä enenevässä määrin automaattisia menettelyjä, asiakkaiden kohdevalikointia ja sähköistä tiedonsiirtoa. Selvitystyön valmistuttua tehdään esitykset käynnistettävistä kehittämishankkeista ja niiden rahoituksesta.

Asiakkaiden ja verohallinnon välillä sähköistä tiedonvälityspalvelua kehitettiin TYVI -palvelujen avulla. Vuoden 2003 aikana TYVI -palvelun käyttäjiksi liittyi noin 10 000 uutta yritystä. Kaikkiaan sähköisinä ilmoittajina oli noin 60 000 yritystä. Verovuodesta 2000 alkaen yritykset ovat voineet antaa tuloveroilmoituksen sähköisessä muodossa. Koko verovuoden 2003 sähköisten tuloveroilmoitusten ennuste on noin 3 000 sähköistä tuloveroilmoitusta, joista suurin osa tulee vuoden 2004 aikana.

Verohallinnon Internet-palvelussa v. 2003 oli lähes 3,8 miljoonaa kävijää. Eniten kävijöitä, lähes 600 000 oli tammikuussa, muulloin kävijöitä oli keskimäärin noin 300 000 kuukausittain. Määrät eivät sisällä veroprosenttilaskurin käyttäjämääriä. Eniten palvelusta haettiin lomakkeita, ohjeita ja tiedotteita.

Internet-palautteiden määrä on kasvanut vuosittain. Viime vuonna yhteydenottoja tuli yli 10 000 kappaletta ja kasvua edelliseen vuoteen oli yli 2 000 palautetta eli 25 %. Palautteista 84 % oli yleisiä verotusta koskevia kysymyksiä, loppuosa eli 26 % oli Internet-palvelun käytettävyyttä ja asiakaspalvelua koskevia palautteita. Verotuskysymyksiin vastasi vastaajaverkosto, johon kuului noin 70 henkilöä eri puolilla verohallintoa. Verohallituksen Internet-toimitus vastasi Internet- ja asiakaspalvelukysymyksiin. Asiakkaiden palautteisiin vastattiin pääsääntöisesti kahden työpäivän kuluessa.

Verovirastojen voimavarojen ja työtehtävien tasaamiseksi palvelutehtäviä on siirretty Uudeltamaalta muihin verovirastoihin vuodesta 1998 alkaen. Vuonna 2003 tavoitteena oli, että Uudenmaan veroviraston ja Verohallituksen töitä tehdään muissa verovirastoissa yli 60 henkilötövuoden edestä. Uudeltamaalta muiden veroviraston käsiteltäväksi siirrettyjen neuvontapalveluiden, verokorttipuheluiden ja muiden käsittelytehtävien määrä ylitti vuodelle 2003 asetetut tavoitteet. Verohallituksesta siirrettävien tehtävien osalta tavoitetta ei saavutettu.

62. Siirrettyjen tehtävien määrän kehitys (htv)

	Toteuma 2001	Toteuma 2002	Toteuma 2003	Toteuma 2003	Toteuma %
Uudeltamaalta siirretyt verokorttipuhelut	42,0	37,4	38,5	40,3	104,7
Uudeltamaalta siirretyt neuvontapalvelut	4,7	11,8	19,0	20,9	110,1
Uudeltamaalta siirretyt käsittelytehtävät	2,5	2,5	2,4	5,3	222,2
Verohallituksesta siirretyt tehtävät	0,0	2,2	11,2	6,8	60,7
Yhteensä	49,2	53,9	71,1	73,4	103,2

Tullitoimi ja sisämarkkinoiden toimivuus

Fiskaalisissa tehtävissään tullilaitos pyrkii määräämään tullit, verot ja maksut oikein ja yhdenmukaisesti sekä enenevässä määrin automaattisia menettelyjä hyödyntäen.

Tuontiverotus hoidettiin varsin tehokkaasti ja virheettömästi. Valmisteverojen yhdenmukaisuutta ja oikeellisuutta edistettiin uudistetulla verotusjärjestelmällä ja -menettelyillä. Yhteisössä kehitettiin edelleen valmisteveronalaisten tuotteiden liikkumisen valvontajärjestelmää. Autoverolainsäädännön muutosten ja henkilöautojen tuonnin voimakkaan kasvun vuoksi jatkettiin autoverotusjärjestelmän ja -menettelyjen kehittämistä. Varsinkin käytettyjen autojen verotus ruuhkautui ajoittain; lisäresursien avulla saatiin käsittelyajat lyhennettyä enimmillään 45 päivästä 7 päivään vuoden loppuun mennessä.

Ulkomaankaupan edistämistehtävissään tullilaitos pyrkii edistämään ulkomaankaupan sujuvuutta kehittämällä kustannustehokkaita tullimenettelyjä ja -toimenpiteitä sekä parantamaan asiakaspalvelua sekä tukemaan yhteisön pyrkimyksiä kehittää tulliyhteistyötä Venäjän federaation kanssa sekä kehittämään eteläisen ja itäisen rajan logistiikkaa ja lähialueyhteistyötä. Tähän liittyen tavoitteena on talouspoliittisen ministerivaliokunnan tekemän linjauksen mukaisesti valmistella rajanylityspaikkojen kehittämiseen liittyviä toimenpiteitä tullilaitoksen ja rajavartiolaitoksen yhteistyönä niin, että ylityspaikat voidaan avata vuoden 2004 alusta lukien. Tavoitteena on myös luotettavien, monipuolisten ja ajantasaisten ulko- ja sisäkaupan tilastojen tuottaminen.

Asiakashallintastrategian pääsisältö ja perusteet määriteltiin. Tuontiverotusta tehostavaa integroitua tullausjärjestelmää koekäytettiin ja se saatiin tuotantokäyttöön vuoden 2004 alusta. Sähköinen passitusjärjestelmä otettiin käyttöön heinäkuun alusta. Suomen ja Venäjän rajalla otettiin koekäyttöön Vihreä linja – tiedonsiirto-järjestelmä, joka valmistuttuaan helpottaa ja nopeuttaa tullimuodollisuuksia viennissä. Nuijamaan uuden raja-aseman rakennustyöt siirtyivät, koska Suomen ja Venäjän välinen tiejärjestelyjä koskeva sopimus allekirjoitettiin vasta maaliskuussa 2004. Ulkomaankaupan tilastot tuotettiin edelleen EU:n ja kansallisen lainsäädännön sekä kansainvälisten suositusten mukaisesti.

Yhteiskunnan suojaamisen osalta tavoitteena on torjua korkeasti verotettuihin tuotteisiin kohdistuvia yhteisö- ja veropetoksia sekä muuta talousrikollisuutta harmaan talouden ja talousrikosten torjuntaohjelman tavoitteiden ja menettelytapojen mukaisesti. Edelleen tavoitteena on voimavaroja suuntaamalla suojata yhteiskuntaa erityisesti huumeiden, aseiden, ydinaineen ja muiden radioaktiivisten aineiden sekä ympäristölle vaarallisten tuotteiden maahantuonnin estämiseksi. Yhteiskunnan suojaamisen osalta tavoitteena on myös toteuttaa terrorisminvastaisia toimenpiteitä EU:ssa yhteisesti päätettävien suuntaviivojen ja toimien mukaisesti.

Korkeasti verotettuihin tuotteisiin kohdistuvia yhteisö- ja veropetoksia sekä ammattimaista rikollisuutta torjuttiin poliisi-, tulli- ja rajaviranomaisten (PTR) yhteistyöllä ja tietojärjestelmiä kehittämällä. PTR -viranomaiset laativat vakavan rikollisuuden torjuntastrategian, johon sisältyy mm. rikostiedustelu- ja rikosanalyysitoiminnan kehittäminen. Talousrikollisuuden torjuntaan keskittyvä viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti (VIRKE) on osoittautunut hyödylliseksi. Etukäteistiedon saannin turvaamiseksi tullirikosten torjunnan tarpeisiin solmittiin yhteistyösopimuksia ulkomaankaupan toimijoiden kanssa varautuen samalla EU:n laajentumisesta aiheutuviin toimintaympäristön muutoksiin. Yhteisön tullilainsäädännön kehittämisessä korostuivat erityisesti turvallisuuskysymykset. Terrorismin torjumiseksi neuvoteltiin USA:n ja EY:n tulliyhteistyösopimuksen laajentamisesta meriliikenteen konttiturvallisuuteen.

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

Rahoitusmarkkinoiden toimivuus

Rahoitusmarkkinoiden osalta tavoitteena on vakauden edistäminen ja mahdollisiin ongelmiin varautuminen.

Kertomusvuoden 2003 aikana rahoitusmarkkinoiden kehityksessä heijastui epävarmuus osakemarkkinoiden suunnasta, tulevasta talouskehityksestä sekä euron vahvistumisen jatkumisesta. Euron arvo nousi dollareissa vuoden alun 1,05 dollarista 1,26 dollariin, jolloin vahvistumista kertyi kaikkiaan 20 %.

Osakemarkkinat olivat pääosin noususuunnassa maailmantalouden epävarmuuden ja terrorisminpeleon vähennyttyä. HEX-indeksi nousi vuoden aikana noin 4 %, mikä oli hieman vähemmän kuin muiden keskeisten eurooppalaisten osakeindeksien kehitys keskimäärin. Helsingin Pörssissä listattujen osakkeiden markkina-arvo kasvoi 158 mrd. euroon. Osakevaihtoa kertyi vuoden aikana yhteensä 145 mrd. euroa eli 23 % vähemmän kuin vuotta aiemmin. Ulkomaalaisten omistusosuus osakkeiden markkina-arvosta laski samalla 63 prosentista 54 prosenttiin. HEX Oyj:n ja OM AB:n hallitukset julkistivat yhtiöiden yhdistymistä koskevan suunnitelman. Tavoitteena on luoda yhtenäinen Pohjoismaat ja Baltian kattavat markkinat arvopapereiden listaamiselle, kaupankäynnille, selvitykselle ja säilytykselle. Yleisestä epävarmuuden jatkumisesta huolimatta suomalaisiin sijoitusrahastoihin sijoitettiin nettomääräisesti noin 4,7 mrd. euroa eli reilut miljardi euroa enemmän kuin vuotta aiemmin. Suomalaisen pankkien tulokset säilyivät edellisen vuoden tasolla. Luotonanto kasvoi vuoden aikana tuntuvasti ja etenkin asuntoluottojen kysyntä jatkui vilkkaana. Asuntolainoja oli vuoden lopussa lähes 16 % enemmän kuin vuotta aikaisemmin.

Uusi laki Rahoitustarkastuksesta tuli voimaan kesällä 2003. Lailla laajennettiin Rahoitustarkastuksen valvontavaltuuksia muun muassa säätämällä Rahoitustarkastukselle oikeus antaa valvottaville julkisia huomautuksia ja varoituksia sekä nimenomainen oikeus vaatia valvottavan toimitusjohtajan ja hallitusten jäsenten erottamista. Samalla Rahoitustarkastuksen hallintoa kehitettiin ja vahvistettiin sen toiminnan yhteiskunnallista vastuunalaisuutta ja läpinäkyvyyttä.

Kertomusvuonna jatkettiin rahoitus- ja vakuutusryhmittymien valvonnasta annetun lainsäädännön kehittämistä. Keväällä 2004 eduskunnalle annettavilla muutosesityksillä tullaan panemaan täytäntöön finanssikonglomeraateista annetun direktiivin mukaiset säännökset muun muassa vakavaraisuusvaatimuksesta, ryhmittymän määritelmästä ja tarkennetaan Suomen lain soveltamisalaa monikansallisiin ryhmittymiin.

Sijoittajien korvausrahastoa koskevaa lainsäädäntöä tarkistettiin rahaston kartuttamistavan ja pääoman suuruuden osalta.

Eduskunnalle annettiin myös hallituksen esitys Suomen Pankista annetun lain muuttamisesta. Esityksessä ehdotettiin tarkistettavaksi muun muassa säännöksiä pankin voiton käytöstä ja varauksista sekä johtokunnan jäsenten nimitysmenettelystä. Helmikuussa 2004 hallitus kuitenkin päätti peruuttaa esityksen, koska asian eduskuntakäsittelyn aikana kävi ilmeiseksi, että esitys ei voi tulla eduskunnassa hyväksytyksi keskeisiltä osiltaan siinä muodossa, jossa hallituksen esityksen tavoitteet voisivat toteutua tyydyttävällä tavalla.

Tuloksellinen julkinen hallinto

Tavoitteena on, että käynnissä olevan, hallituksen asettaman valtion keskushallintohankkeen tuloksena syntyviä ehdotuksia toteutetaan tulevan hallituksen päättämien toimenpiteiden pohjalta.

Hallitusohjelmaneuvoitteluissa sovittiin VM:n vastuulla olleen keskushallintohankkeen (2000–2003) suositusten mukaisten politiikkaohjelmien asettamisesta ja organisoinnista. Hallitus asetti neljä politiikkahanketta ja nimesi niille ohjelmajohtajat, koordinoivat ministerit ja asetti heidän tuekseen ministeriryhmät. Poikkihallinnollisten hankkeiden tavoitteita ja niiden toteuttamisen seuranta ja arviointia on käsitelty niinikään keskushallintohankkeen suosituksen mukaisessa hallituksen strategia-asiakirjassa, joka korvaa hallitusohjelman toteuttamisinstrumenttina aiemman ns. hankesalkun. Suositukseen sisältyvää strategia-asiakirjan ja budjettiprosessin aiempaa parempaa yhteensovittamista on valmisteltu ja otettu käyttöön vaalien jälkeisessä kehys- ja budjettivalmistelussa. Poliitiikkaohjelmien toiminnan tuki on organisoitu suosituksen mukaisesti valtioneuvoston kanslian yhteyteen.

Valtiovarainministeriössä käynnistetään hanke valtionhallinnon kilpailukyyn ja tuottavuuden parantamiseksi. Tavoitteena on parantaa valtionhallinnon kykyä suoriutua tehtävistään ottaen huomioon kiristynyt rahoitus ja kilpailu työvoimasta sekä tarjoutuvat uudistamismahdollisuudet. Hanke kannustaa valtionhallinnon organisaatioita arvioimaan ja uudistamaan rakennettaan, toimintatapojaan, palvelujaan ja resurssejaan suhteessa tieto- ja viestintäteknologian sekä kehittyvien hallinto-, ohjaus- ja palvelutuotantomallien haasteisiin ja mahdollisuuksiin.

Valtionhallinnon ja julkisen sektorin tuottavuuden kääntäminen kasvuun määriteltiin kestäväen julkisen talouden keskeiseksi haasteeksi kahdessa ministeriön raportissa ("Valtionhallinnon kilpailukyyn ja tuottavuuden parantaminen", 1/2003 ja "Hyvinvointipalvelujen turvaaminen", 4/2003). Tuottavuuden lisääminen todettiin välttämättömäksi julkisten palvelujen kasvavan kustannuskehityksen ja muuta kansantaloutta alhaisemman tuottavuuden kasvun takia, työvoimakilpailun kiristymisen takia ja väestö- ja aluekehityksen julkisille palveluille asettamien haasteiden takia. Tältä pohjalta valmisteltiin tuottavuuden toimenpideohjelma. Sen päämäärät sisältyvät pääministeri Matti Vanhasen hallitusohjelman talous- ja työllisyyspoliittiseen strategiaan ja tavoitteet ja toteuttamisen päälinjat hallituksen syyskuussa 2003 hyväksymään hallituksen strategia-asiakirjaan. Toimenpideohjelma on hallituskauden mittainen ja sen toteuttaminen on valtiovarainministeriön vastuulla. Valtiovarainministeriö asetti toimenpideohjelmahankkeen 3.11.2003.

Informaatio- ja kommunikaatioteknologia (ICT) ja sähköinen asiointi ovat merkittävässä roolissa myös valtiovarainministeriön hallinnonalan kaikkien virastojen ja laitosten toiminnassa. Informaatio- ja kommunikaatioteknologian painopiste on sen toimintalähtöisessä hyödyntämisessä. Siihen liittyy merkittäviä aineellisia ja aineettomia investointeja, joiden hyötyjä ja vaikutuksia tulee arvioida systemaattisesti. ICT:n ja sähköiseen asiointiin liittyvien investointien lähtökohtaisina tavoitteina ovat sekä toiminnan laatutason että kustannustehokkuuden paraneminen.

Tieto- ja viestintäteknikan merkitys virastojen palvelujen ja toiminnan hoitamisessa kasvaa koko ajan. Tietohallintotehtävien osuus valtion toimintamenoista on noin 6 %. Tietohallinnon menoista yli 60 % koostuu palvelutoimittajien ja oman henkilökunnan työstä. Laitehankintojen osuus on tasaisesti laskenut niiden teho-hintasuhteen paranemisen takia. Tietoliikenteen kapasiteettitarpeen nopea kasvu näkyy tietoliikennekustannuksien tasaisena nousuna.

Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunnan vuosille 2002–2003 laatima hallinnon sähköisen asioinnin toimenpideohjelma toteutettiin valtiovarainministeriön osalta. Merkittävin kokonaisuus oli verkko-palvelujen kehittämisen kytkeminen virastojen toimintastrategioihin. Syksyllä 2002 käynnistettyyn ohjelmaan osallistui 80 virastoa ja ohjelma onnistui virastojen palautteen mukaan hyvin. Viimeisenä vaiheena toteutettiin syksyllä verkkopalvelujen vaikuttavuuden mittaamishanke, johon osallistui 11 virastoa.

Kaikilla valtion virastoilla on vähintään tiedottavat Internet-palvelut. Lähes kaikki virastot julkaisevat lomakkeet verkossa, jos virastolla on lomakkeita. Vuorovaikutteisia sähköisiä palveluja tarjoaa 59 virastoa. Asiakkaan tunnistamista edellyttävien palvelujen kehittäminen vauhdittui, kun Suomen

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

Pankkiyhdistys julkaisi tunnistamista koskevan standardin ja suurimmat pankit ryhtyivät tarjoamaan verkkopankkipalveluista tuttua tunnistamisenmenetelmää myös valtion palveluihin.

Valtionhallinnon kansalaisille suunnattujen verkkopalvelujen käyttö kasvaa suhteellisen hitaasti. Syksyllä 2003 tehdyn selvityksen mukaan työministeriön palveluja oli 3 viimeisen kuukauden aikana käyttänyt 31 %, verohallinnon 16 % ja Kansaneläkelaitoksen palveluja 22 % Internetin käyttäjistä. Oman kotikunnan sivuilla oli käynyt 33 % haastatelluista. Yli 70 % haastatelluista oli käyttänyt ainakin yhtä haastattelussa kysytyistä 16 palvelusta. Otakantaa.fi palveluja. Sähköisten yhteispalvelujen käyttö on kasvanut tasaisesti.

Yrityksille suunnattujen sähköisten palvelujen tarjonta ja käyttö on lisääntynyt. Pk -yrityksistä 47 % tunsu tammikuussa 2004 TYVI -palvelut, kun osuus oli v. 2001 vain 25 %. Sähköisen ilmoittamisen määrä on edelleen kasvanut kymmeniä prosentteja vuodessa.

Tavoitteena on, että suurin osa valtion virastoista on ottanut uuden palkkausjärjestelmän käyttöön vuoden 2003 aikana. Uudistus aiheuttaa lisäkustannuksia, jotka toteutuvat sopimusten 3–5 vuoden siirtymäkaudella.

Valtioneuvoston periaatepäätös valtion henkilöstöpolitiikan linjasta (30.8.2001) antaa perustan valtion yhteisen työnantaja- ja henkilöstöpolitiikan toteuttamissuunnitelmalle. Henkilöstöä kuvaavat tunnusluvut ja kehitystrendit osoittavat henkilöstöpolitiikan vaikuttavuutta.

Yksi tärkeimmistä tavoitteista on uusiin, työn vaativuuteen ja henkilökohtaiseen työsuoritukseen perustuviin palkkausjärjestelmiin siirtyminen. Valtion keskustason neuvotteluosapuolet ovat sopineet, että uudet palkkausjärjestelmät otetaan käyttöön koko valtionhallinnossa viimeistään v. 2005. Vuoden 2003 lopussa valtion henkilöstöstä oli 36,5 % uusien palkkausjärjestelmien piirissä, mutta valmistelut uuteen palkkausjärjestelmään siirtymiseksi ovat käynnissä koko valtionhallinnossa.

Niin kutsutussa Puron työryhmässä marraskuussa 2001 tehtiin sopimus yksityisalojen eläkejärjestelmien kehittämisestä tavoitteena myöhentää keskimääräistä eläkkeelle siirtymistä 2–3 vuodella ja sopeuttaa eläkejärjestelmä keskimääräisen elinajan jatkuvaan kasvuun. Tavoitteena on Puro -sopimuksen sisällön sovittaminen valtion eläkejärjestelmän kokonaisuuteen.

Valtion eläkesäännösten muuttamisesta yksityisten alojen eläkeratkaisun tavoitteiden mukaisesti saatiin neuvottelutulos v. 2003. Tältä pohjalta annettiin keväällä 2004 hallituksen esitys valtion eläkelain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. Puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen eläkkeitä koskeva muutosehdotus valmistuu vuoden 2004 syksyn aikana. Muutokset on tarkoitettu tulevaisuuteen voimaan 1.1.2005 alkaen.

Valtion eläkelain keskeisimmät uudistusehdotukset ovat eläkkeen laskusäännön ja karttuman muutokset, vanhuuseläkkeen alkamisajankohdan joustavoituminen, elinaikakertoimen käyttöönotto sekä eläkejärjestelmässä käytettyjen indeksien muutokset. Myös eläkemuotojen määrä vähenee siirtymäajan jälkeen. Ehdotettavat muutokset vastaavat pääosiltaan yksityisten alojen eläkejärjestelmään jo aikaisemmin hyväksytyjä muutoksia, mutta esityksessä on huomioitu julkisen sektorin eläkejärjestelmien erityispiirteet.

Valtiovarainministeriön toimialaan kuuluva omaisuuden hallinta ja hallinnonalan liiketoiminta

Tavoitteena on, että ministeriön vastuulla olevat valtion yhtiöt ja osakkuusyritykset saavuttavat toimialan keskitasoa korkeamman pääoman tuottotason. Valtion omaisuuden myynnistä päätetään tapauskohtaisesti eduskunnan myöntämin valtuuksin.

Valtiovarainministeriön hallinnonalaan kuului vuoden 2003 lopussa 15 yhtiötä, joista 8 on valtionyhtiötä, 4 valtion osakkuusyhtiötä, 2 valtion vakuusrahastosta annetun lain mukaista yhtiötä ja yksi vähemmistöomisteinen yhtiö valtion täysin omistaman Solidium Oy:n kautta. Näissä yhtiöissä valtion omistus- ja ääniosuus oli 100 % Omaisuudenhoito-yhtiö Arsenal Oy:ssä, (Valtion vakuusrahaston omistus mukaan luettuna), Edita Oy:ssä, Hansel Oy:ssä, Kapiteeli Oy:ssä, Rahapaja Oy:ssä, Solidium Oy:ssä ja Suomen Vientiluotto Oy:ssä. Yrityspankki Skop Oy:stä valtion omistus Valtion vakuusrahaston ja rahaston omistamien yhtiöiden sekä Solidium Oy:n omistusten kautta on 95,2 % osakkeista ja 98,5 % äänistä. Valtion omistus Haus kehittämiskeskus Oy:ssä oli 60,0 %, Sampo Oy:stä 40,2 %, Engel-Yhtymä Oy:n holding-yhtiöstä 43,05 %, Silta Oy:stä 10,2 %, Sponda Oy:stä 49,3 %, Tietokarhu Oy:stä 20,0 % (äänistä 80 %) ja Medivire Holding Oy:stä Solidium Oy:n kautta 37,0 %.

Yhtiöistä Edita Oy:n ja Tietokarhu Oy:n sekä molempien pörssinoteerattujen eli Sampo Oy:n ja Sponda Oy:n omistuksesta voidaan eduskunnan antamien valtuuksien perusteella luopua kokonaan. Rahapaja Oy:n osakkeista voidaan luopua määräysvalta 51 % säilyttäen. Haus kehittämiskeskus Oy:n osakkeista voidaan luopua valtion määrävähemmistöosuus yhtiössä säilyttäen. Selvitystilassa olevien Omaisuudenhoito-yhtiö Arsenal Oy:n ja Yrityspankki Skop Oy:n omistukset perustuvat valtion vakuusrahastosta annettuun lakiin (379/1992) ja siten niiden toiminta on tarkoitus lopettaa selvitystilamenettelyin. Suomen Vientiluotto Oy:n omistus voidaan eduskunnan antamalla suostumuksella siirtää valtion täysin omistaman yhtiön tytäryhtiöksi. Hansel Oy toimii valtion yhteishankintayksikkönä toteuttaen siten lain, EU direktiivin ja valtion hankintatoimen strategian mukaista valtion erityistehävää valtion täysin omistamana yhtiönä. Vuoden 2002 tilinpäätösten perusteella yhtiöt tulottivat kertomusvuoden aikana osinkoja valtiolle yhteensä 294 milj. euroa.

Hallinnonalan yhtiöiden tuottotasot sijoitetun pääoman tuotolla mitattuna vaihtelivat 54,8 prosentista –12,6 prosenttiin. Erityisesti Engel-Yhtymä Oy saavutti jo neljäntenä vuotena peräkkäin korkean tuottotason (54,8 %). Samoin Sampo Oy:n tuottotaso (oman pääoman tuotto käyvin arvoin 13,8 %) ylitti toimialan keskitason. Muiden yhtiöiden kohdalla tuottotasot olivat lähellä toimialojen keskitasoa tai sen alapuolella. Tuottotason alitukseen merkittävimpana vaikuttavana tekijänä oli monen yhtiön kohdalla käynnissä olevat rakenteelliset järjestelyt yritysostojen integroimisessa konserniin tai vastaavasti sopeutettaessa yhtiön toimintaa liiketoiminnan uudelleen suuntaamiseen. Muun muassa Hansel Oy:n toimintaa on kertomusvuoden aikana sopeutettu EU -direktiivin mukaisesti non profit -periaatteella toimivaksi valtion yhteishankintayksiköksi.

Pankkikriisin seurauksena valtiolle siirtynyt omaisuus

Valtioneuvoston yleisistunto hyväksyi 25.9.2003 Omaisuudenhoito-yhtiö Arsenal Oy:n ja Omaisuudenhoito-yhtiö Arsenal-SSP Oy:n toiminnan lopettamisen vapaaehtoisen selvitystilamenettelyn kautta. Arsenalin ja Arsenal-SSP:n yhtiökokoukset päättivät 30.9.2003 yhtiöiden asettamisesta selvitystilaan 1.10.2003 alkaen. Arsenal-konsernin alkujaan v. 1994 myönnetty 4,7 mrd. euron valtion omavelkainen takaus päättyi 31.12.2003, kun valtioneuvosto teki 18.12.2003 päätöksen takauksen poistamisesta. Arsenalin tytäryhtiönä toimivan Omaisuudenhoito-yhtiö Arsenal-Silta Oy:n alasajo on edennyt suunnitelmien mukaisesti ja selvitystilamenettely arvioidaan voitavan päättää yhtiön purkamiseen vuoden 2004 aikana. Arsenalin tase vuoden 2003 lopussa oli 181,8 milj. euroa, josta saamistodistukset muodostivat 92,6 % ja saamiset yleisöltä 3,1 %. Arsenal-konsernin oma pääoma oli vuoden 2003 lopussa 115,3 milj. euroa.

Helsingin Pörssin listauskomitea päätti 1.12.2003 poistaa Yrityspankki Skop Oy:n A-osakkeen pörs-silistalta siten, että osake on viimeistä kertaa pörs-silistalla 1.3.2004. Päätöksestä ei ole valitettu ja osakkeen noteeraus on lopetettu 1.3.2004. Yrityspankki Skop Oy:n tase ja taseen ulkopuoliset sitou-

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

mukset ovat 1.1.1999 alkaneen selvitystilamenettelyn aikana 31.12.2003 mennessä pienentyneet 332 milj. eurolla (v. 2003 49,6 milj. eurolla). Asiakasvastuita yhtiöllä oli vuoden vaihteessa 13,8 milj. euroa eli asiakasvastuut pienenevät 59 % kertomusvuoden aikana. Skopin viimeinen ulkomainen tytäryhtiö (Skop Holding Corporation) ja kaikki ulkomaiset asiakasvastuut purettiin vuoden 2003 aikana. Skopin oma pääoma vuoden 2003 lopussa oli 48,2 milj. euroa ja vakavaraisuus 221,0 %. Ilman valtion ja Valtion vakuusrahaston merkitsemiä pääomatodistuksia, Skopin oma pääoma olisi 665,3 milj. euroa negatiivinen. Yhtiö on tehnyt positiivisen tuloksen koko selvitystilamenettelyn ajan. Yhtiön palveluksessa oli vuoden vaihteessa 9 henkilöä. Skop palautti Valtion vakuusrahaston kautta saamaansa pankkitukea talousarviotalouteen kertomusvuonna 40 milj. euroa.

Julkista pankkitukea on myönnetty vuoden 2003 loppuun mennessä nettomääräisesti 6 182 milj. euroa. Yrityspankki Skop Oy, selvitystilassa, maksoi Valtion vakuusrahastolle saamaansa pankkitukea takaisin joulukuussa 2003 40 milj. euroa, jonka Valtion vakuusrahasto tuloutti budjettitalouteen. Omaisuudenhoito-yhtiö Arsenal-SSP Oy:lle myönnetty 50 milj. euron voimassa ollut valtion takaus poistettiin valtioneuvoston yleisistunnon päätöksellä 31.12.2003 lukien. Takauksen poistamisen jälkeen pankkitukeen ei enää sisälly valtion takauksia. Pankkituen kokonaistappiot ilman korkomenoja arvioidaan olevan noin 5 550 milj. euroa. Suomen Pankin osuus tappioista on noin 673 milj. euroa ja valtion sekä Valtion vakuusrahaston noin 4 877 milj. euroa. Valtion vakuusrahasto tuloutti edellä mainitun 40 milj. euron lisäksi kertomusvuoden aikana talousarviotalouteen varoja, joita rahasto ei tarvitse omien sitoumustensa hoitamiseen, yhteensä 60 milj. euroa.

Valtion kiinteistöomaisuutta koskevia hallinnansiirtoja ja omistusjärjestelyjä on toteutettu v. 1998 hyväksytyn valtion kiinteistöstrategian mukaisesti. Asetettujen tavoitteiden ja toimenpiteiden tultua toteutetuiksi tarkoituksena on käynnistää valtion toimitilastrategian laatiminen. Tavoitteena on tehostaa toimitilahallintoa, parantaa uusien ja peruskorjattavien toimitilojen suunnitteluperiaatteita ja -perusteita, selkiyttää kumppanuusajattelun pohjalta Senaatti-kiinteistöjen roolia toimitilapalvelujen tuottajana sekä lisätä toimitilakustannustietojen hyväksikäyttöä suunnittelussa ja päätöksenteossa.

Senaatti-kiinteistöjen ja puolustusministeriön väliset omaisuusjärjestelyt toteutuivat 1.1.2003 lukien valtioneuvoston päätösten mukaisesti. Siirretyn kiinteistöomaisuuden arvo oli yhteensä 1000,6 milj. euroa, josta maa-alueet 42,3 milj. euroa, rakennukset 885,8 milj. euroa, rakenteet ja verkostot 44,4 milj. euroa, liittymät 15,2 milj. euroa, osakehuoneistot 7,4 milj. euroa ja loput 5,6 milj. euroa muodostuu keskeneräisistä rakennustoista ja eräistä sopimuksista. Siirrettävä omaisuus merkittiin valtion lainaehdoin antamaksi vieraaksi pääomaksi.

Senaatti-kiinteistöjä koskeva liikelaitoskohtainen laki uudistettiin (1196/2003) kertomusvuoden aikana. Lailla Senaatti-kiinteistöjen tehtäviä täsmennettiin siten, että sen tehtävänä on myös kehittää tilapalveluja ja niihin läheisesti liittyviä muita palveluja ensi sijassa valtion virastoille ja laitoksille.

Senaatti-kiinteistöt saavutti sille asetetut taloudellisuus- ja palvelutavoitteet. Konsernin liikevaihto oli 507 milj. euroa. Liikelaitoksen liikevaihto oli 504,7 milj. euroa. Liikelaitoksen liikevaihto kasvoi edellisestä vuodesta 99,9 milj. eurolla eli 24,7 prosentilla. Lisäyksestä 70,9 milj. euroa aiheutui puolustuskiinteistöjen siirrosta Senaatti-kiinteistöjen hallintaan. Tilikauden tulos ilman myyntivoittoja ja -tappioita, satunnaisia eriä ja arvonalennuksia oli 109 milj. euroa, tulostavoite ylittyi 3 milj. eurolla. Kokonaistulos kaikki edellä esitetyt erät mukaan lukien oli 113,6 milj. euroa ja tuloutus valtiolle 31 milj. euroa. Valtion lainojen korkoja ja lyhennyksiä maksettiin yhteensä 195,2 milj. euroa.

Senaatti-kiinteistöt kehitti käyttäjien tarvitsemia uusia palvelumuotoja (toimitilajohtamispalveluissa on käynnissä viisi pilottihanketta ja käyttäjäpalveluissa neljä pilottihanketta) sekä edisti käyttäjien

toimitilastrategioiden laadintaa ja kumppanuussopimuksia hyödyt molemmille -periaatteella. Senaatti-kiinteistöt laati kertomusvuoden aikana yhteistyössä käyttäjän kanssa kolmelle yliopistolle toimitilastrategian. Vuoden loppuun mennessä toimitilastrategioita oli laadittu 10 yliopistolle. Vuoden aikana solmittiin lisäksi 10 yliopiston kanssa asiakaskumppanuussopimukset. Senaatti-kiinteistöt laati osaltaan ehdotuksen valtion toimitilastrategiaksi sekä arvokiinteistöjen suojelustrategian, joka täsmentää liikelaitoksen ja arvokiinteistöjen suhteen. Senaatti-kiinteistöjen kiinteistökannasta noin viidennes on luokiteltu rakennustaiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti arvokkaiksi. Koko valtiota koskevan konsernitason toimitilastrategian valmistelu siirtyi vuodelle 2004.

Valtion eläkerahaston sijoitustoimintaa kehitetään monipuolistamalla sijoituskohteita. Tavoitteena on luoda rahastolle pitkántähtäimen suuntaviivat, joiden pohjalta määritellään edelleen sijoitushorisontti. Tavoitteena on myös parantaa eläkerahaston toiminnan läpinäkyvyyttä.¹

Valtion Eläkerahasto on v. 1990 perustettu valtion talousarvion ulkopuolinen rahasto. Eläkerahaston avulla valtio varautuu tulevien eläkkeiden rahoitukseen ja pyrkii tasaamaan eri vuosien eläkemenoja. Valtion Eläkerahaston varoja ei toistaiseksi ole käytetty eläkkeiden maksamiseen, vaan kaikki valtion eläkejärjestelmän piiriin kuuluvat eläkkeet maksetaan valtion talousarvioon varatuista määrärahoista. Valtion eläkevastuu v. 2003 oli 55 mrd. euroa.

Sijoitustoiminnan ohjaamista varten rahastolla on valtiovarainministeriön nimittämä johtokunta, joka päättää sijoitustoiminnan periaatteista ja vahvistaa sijoitussuunnitelman. Sijoitusalan ammatillaisista ja arvostetuista talouden asiantuntijoista koostuva sijoitusneuvottelukunta arvioi Valtion Eläkerahaston sijoitussuunnitelmaa ja toteutunutta sijoitustoimintaa kuvaavia raportteja sekä antaa niistä lausuntonsa rahaston johtokunnalle.

Rahaston sijoitussalkku kasvoi merkittävästi vuoden 2003 aikana. Salkun arvo oli vuoden lopussa 5,8 mrd. euroa (4,8 mrd. euroa vuoden 2002 lopussa). Korkosijoitusten osuus oli 66 % ja osakkeiden 34 % vuoden 2003 lopussa. Sijoitusten tuotto oli 9,4 % v. 2003 kun se vuotta aiemmin oli -0,4 %.

Korkosijoitusten tuotto oli 4,0 % (7,2 %). Rahasto sijoittaa pääasiallisesti omina suorina korkosijoituksina valtionlainat, Investment Grade -tasoiset yrityslainat ja rahamarkkinasijoitukset. Muut sijoitukset tehdään rahastosijoituksina. Suorien sijoitusten osuus koko korkosalkusta oli 90 %.

Osakesijoitusten tuotto 20,7 % (26,7 %) vertailuindeksin ollessa 19,2 %. Osakesalkku kasvoi vuoden 2003 aikana vuoden alun 1,1 mrd. eurosta lähes kahteen miljardiin. Rahasto sijoittaa suorina osakesijoituksina Pohjoismaihin sekä Eurooppaan. Koko osakesalkusta 48 % oli vuoden 2003 lopussa sijoitettu suorina osakesijoituksina ja vastaavasti 52 % sijoitusrahastojen, lähinnä indeksirahastojen, kautta.

Muut rakennejärjestelyt

Hansel Oy:n liiketoimintaa, yhtiön rakennetta ja resursseja uudistettiin vastaamaan valtion yhteishankintayksikkönä toimimista. Hansel Oy on saanut Suomessa ainoana hankintayksikkönä EU:n hankintalainsäädännön mukaisen yhteishankintayksikön roolin. Hansel toimii valtion hankintatoimen strategian mukaisena yhteishankintayksikkönä valtion hallinnossa. Yhtiön toimintaa on mukautettu non-profit -periaatteen mukaiseksi. Tammikuussa 2003 Hansel myi Kapiteeli Oy:lle kiinteistöomaisuutensa, jonka se oli saanut valtiolta yhtiön perustamisen yhteydessä. Kiinteistökaupassa vapautuneet varat 10,8

¹ Tämä tavoite on esitetty v. 2003 talousarvion pääluokkaperusteluissa Valtiontalouden ohjaus -tulosalueen yhteydessä. Tässä eläkerahastoa tarkastellaan osana VM:n toimialaan kuuluvan omaisuuden hallintaa.

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

63. Valtionyhtiöt ja valtion osakkuusyhtiöt

Yhtiön toimiala		Liike- vaihto	Liike- vaihdon muutos	Liike- voitto/ tappio	Sijoi- tetun pää- oman tuotto	Omava- raisuus aste	Osin- got valti- olle ²⁾	Taseen loppu summa	Henki- löstön määrä ¹⁾
		Milj.€	%	Milj.€	%	%	Milj.€	Milj.€	
Valtionyhtiöt									
Edita Oyj	Painaminen ja kustantaminen	171	6,7	-13	-12,6	24,8	0	151	1 398
Hansel Oyj	Valtion yhteis- hankintayksikkö	147	29,1	-3	-8,0	52,2	0	49	45
HAUS kehittä- miskeskus Oy ³⁾	Koulutus ja konsultointi	11	na	1	na	48,0	0	2	66
Kapiteeli Oyj	Kiinteistösijoitus- yhtiö	300	-10,4	45	3,9	53,9	9	1 310	127
Rahapaja Oyj	Rahapaja (kolikot, mitalit, numism.)	94	-3,4	15	15,5	75,2	3	89	241
Solidium Oyj Suomen	Sijoitustoiminta	3	-93,5	12	na	99,0	0	82	1
Vientiluotto Oyj	Rahoitustoiminta, rahoituksenvälitys ⁴⁾	13	-5,7	1	1,5 ⁶⁾	9,2	1	388	4
Tietokarhu Oyj	ATK-alan palvelut	26	-1,8	2	na	36,0	0	5	239
Valtion osakkuusyhtiöt									
Engel- Yhtymä Oy ⁵⁾	Kiinteistö- ja sijoituspalvelut	189	4,0	14	54,8	47,8	0	60	7 036
Medivire Holding Oy ⁶⁾	Työterveyspalvelut	56	18,1	2	na	41,4	0	21	650
Sampo Oyj	Pankki- ja vakuutus- toiminta	2 347	-18,4	464	13,8 ⁷⁾	13,6	269	25 250	5 529
Silta Oyj	Henkilöstöhallinnon ulkoistamispalvelut	14	8,4	1	Na	67,9	0	8	212
Sponda Oyj	Kiinteistösijoitusyhtiö	100	-3,8	63	6,0	45,4	12	1 094	52

¹⁾ Henkilöstön määrä keskimäärin.

²⁾ Vuoden 2003 tilinpäätöksen perusteella v. 2004 maksetut.

³⁾ Tilikausi 1.9.2002N31.12.2003.

⁴⁾ Ei luottolaitos.

⁵⁾ Omistus Anuukar Oy.

⁶⁾ Omistus Solidium Oy.

⁷⁾ Oman pääoman tuotto.

milj. euroa yhtiö tilitti valtiolle ennakkona oman pääoman alentamiseksi. Osana rakennejärjestelyjä Hansel ulkoisti varastopalvelunsa LP-Logistiikka Oy:lle maaliskuussa 2003. Toukokuussa yhtiön nimi muutettiin Kauppatalo Hansel Oy:stä Hansel Oy:ksi.

1.9.2002 lukien yhtiöitetyn Haus kehittämiskeskus Oy:n ensimmäinen tilikausi päättyi 31.12.2003. Tilikauden voitto oli 0,8 milj. euroa. Tulos on hyvä erityisesti ottaen huomioon, että aiemmin liikelaitoksena toimineen Hallinnon kehittämiskeskuksen kiinteistömenoja subventoitiin merkittävästi valtion talousarvion kautta.

Rahapaja- konserni laajensi toimintaansa Pohjoismaissa ostamalla heinäkuussa 2003 Norjan rahapajan (Den Kongelige Mynt) yhdessä norjalaisen keräilyrahojen myyntiin ja markkinointiin erikoistuneen Samlerhuset AS:n kanssa tasaosuuksin 50/50.

Vuoden 2003 valtion ensimmäisen lisätalousarvion hyväksymisen yhteydessä eduskunta oikeutti valtioneuvoston päättämään omistusjärjestelystä, jonka seurauksena alennetaan omaa pääomaa ja luovutaan valtion suorasta omistuksesta Suomen Vientiluotto Oyj:ssä, joka tullaan siirtämään Finnvera Oyj:n tytäryhtiöksi.

Heinäkuussa 2003 aikakauslehtien painamiseen erikoistuneet Edita Acta Oy ja Alma Media -konserniin kuuluvan Alprint Oy:n Raholan liiketoimintayksikkö yhdistettiin Acta Print Oy:ksi, josta Editan omistusosuus on 64 %. Aikakauslehtipainojen ylikapasiteetti ja sitä seurannut raju hintakilpailu ovat jarruttaneet Edita-konsernin pääsyä tulokseen. Vuoden 2003 aikana Edita luopui lopuista etiketti-liiketoiminnoistaan Baltiassa.

Engel-Yhtymä kasvatti liikevaihtoaan ja kannattavuuttaan viidentenä vuotena peräkkäin. Sijoitetun pääoman tuotto on ollut keskimäärin 42 %. Liikevoitto kasvoi viime vuonna 22 prosentilla noin 14 milj. euroon.

Kapiteeli Oy:n nettovuokratuotto kasvoi v. 2003 edellisestä vuodesta 15 %. Vaikeasta markkinatilanteesta huolimatta kiinteistöjen vajaakäyttöaste aleni. Tarkasteluvuoden aikana yhtiön osakepääomaa ja ylikurssirahastoa alennettiin 80 milj. eurolla varojen jakamiseksi omistajalle.

Sponda Oyj:n ns. City Center omistus laajeni Aleksanterinkadulle asti yhtiön ostettua OKOlta Aleks-Hermia kiinteistön 53 milj. eurolla. Sponda on pyrkinyt yhdessä muun muassa Kapiteelin kanssa myötävaikuttamaan kansainvälisen kiinnostuksen turvaavan kiinteistörahastolain uudistamiseen siten, että rahastoon sijoittaminen tulisi veroneutraaliksi suoriin kiinteistösijoituksiin verrattuna.

Hallinnonalan ohjaus ja yhteistyö

Hallinnonalan ohjauksen lähtökohtana on yhteiskunnan ja asiakkaiden näkökulmasta positiivisten vaikutusten ja tulosten aikaansaaminen. Tulosten ohella kiinnitetään huomiota myös tulokselliselle toiminnalle edellytyksiä luoviin näkökulmiin kuten resursseihin, prosesseihin ja henkilöstön osaamiseen ja uudistumiseen. Vuoden 2003 osalta ovat erityisinä tavoitteina hallinnonalalle laadittavan hankintastrategian toteuttaminen sekä Internet-pohjaisen tuloksellisuuden raportointijärjestelmän kehittäminen.

Valtiovarainministeriön hallinnonalalla on sovellettu jo useita vuosia moninäkökulmaista tulosohtajusta. Hallinnonalan hankintastrategialuonnos valmistui keväällä 2003. Sen käytännön toimeenpano sisällytettiin loppuvuodesta käynnistyneeseen hallinnonalan tuottavuusohjelmaan. Valtiokonttorin johdolla on valmisteltu niin kutsuttua Netra -hanketta, jonka tuotoksena on otettu käyttöön Internet-pohjainen talouden seurantarjestelmä. Netra on avoin järjestelmä, josta kuka tahansa voi etsiä informaatiota virastojen ja laitosten talouteen liittyen.

Valtiovarainministeriö käynnisti yhtenä viidestä pilottihallinnonalasta oman hallinnonalansa tuottavuusohjelman laadinnan syksyllä 2003. Tuottavuusohjelman sisällöllisen kokonaisuuden muodostavat hallinnonala- ja organisaatiotason 1) toiminnallinen perustehtävä ja 2) hallinnollinen infrastruktuuri. Ohjelman toteutuksesta on esitetty tavoitteet kaikkien virastojen vuoden 2004 tulossopimuksissa.

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

Hallinnonalan taloudellinen asema tilinpäätöksen mukaan

Tuotto- ja kululaskelma sekä tase

Toiminnan tuotot olivat yhteensä 94,5 milj. euroa. Maksullisen toiminnan tuottoja kertyi 37,5 milj. euroa, vuokria ja käyttökorvauksia 0,9 milj. euroa ja muita toiminnan tuottoja 56,2 milj. euroa. Muiden tuottojen suurimmat erät olivat EU:n kantopalkkiot 24,5 milj. euroa, metallirahatulot 18,8 milj. euroa ja yhteistoiminnan tuotot 9,5 milj. euroa.

Toiminnan kulut olivat v. 2003 vastaavasti 931,0 milj. euroa. Henkilöstökulujen osuus oli 393,1 milj. euroa, missä oli 4,6 milj. euroa lisäystä viime vuodesta. Vuokria ja käyttökorvauksia maksettiin 42,1 milj. euroa. Palvelujen ostoihin käytettiin hallinnonalalla yhteensä 117,0 milj. euroa, mikä oli 12,6 milj. euroa vähemmän kuin viime vuonna. Poistoja kirjattiin hallinnonalalla yhteensä 358,9 milj. euroa, josta valtion kiinteistöstrategian mukaiseen kiinteistöomaisuuden siirtoon Senaatti-kiinteistöille kohdistuvat suunnitelmasta poikkeavat poistot olivat 333,5 milj. euroa.

Hallinnonalan rahoituskulut olivat -tuottoja 2 309,9 milj. euroa suuremmat. Rahoituskulujäämä pieneni viime vuodesta 75,9 milj. euroa matalasta korkotasosta johtuen.

64. Valtiovarainministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003 Miljoonaa euroa	Muutos
Toiminnan tuotot	373,44	94,49	-278,95
Toiminnan kulut	-813,39	-930,95	117,56
JÄÄMÄ I	-439,95	-836,47	396,52
Rahoitustuotot ja -kulut	-2 385,78	-2 309,91	-75,87
Satunnaiset tuotot ja kulut	1,12	39,44	38,32
JÄÄMÄ II	-2 824,61	-3 106,94	282,33
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-3 206,38	-3 379,35	172,97
JÄÄMÄ III	-6 030,99	-6 486,29	455,30
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	29 683,62	29 586,82	-96,80
TILIKAUDEN TUOTTO-KULUJÄÄMÄ	23 652,64	23 100,53	-552,11

65. Valtiovarainministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003 Miljoonaa euroa	Muutos
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	-	-	-
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SJOITUKSET	4 652,87	4 607,96	-44,91
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	6 849,31	9 014,30	2 164,99
VASTAAVAA YHTEENSÄ	11 502,18	13 622,26	2 120,08
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	-53 319,73	-52 192,47	1 127,26
ARVOSTUSERÄT	-	0,39	0,39
VIERAS PÄÄOMA	64 821,91	65 814,35	992,44
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	11 502,18	13 622,26	2 120,08

Satunnaiset tuotot ja kulut olivat yhteensä 39,4 milj. euroa, kyseessä oli lähinnä satunnaisten tuottojen kirjauksena tehty tase-ero korjaus Senaatti -kiinteistöjen ja ministeriön välillä. Siirtotalouden tuotot olivat 3 379,3 milj. euroa kuluja pienemmät. Tuotot veroista ja pakollisista maksuista kertyivät pääasiassa Verohallinnossa kerättävistä välittömistä ja välillisistä veroista.

Valtiovarainministeriön hallinnonalan tilikauden 2003 tuottojäämä oli 23 100,5 milj. euroa, mikä oli 552,1 milj. euroa viimevuotista vähemmän.

Valtiovarainministeriön taseen loppusumma v. 2003 oli 13 622,3 milj. euroa. Tase vahvistui vuodesta 2002 noin 2,1 mrd. euroa lähinnä vaihto- ja rahoitusomaisuuteen sisältyvien pitkäaikaisten euromääräisten lainasaamisten ja eurotalletusten kasvun myötä.

Talousarvion toteutuma

Vuoden 2003 talousarvioesityksen mukaan hallinnonalan pääluokan 28 määrärahat olivat 5 057,7 milj. euroa ja pääluokan 36 valtiovelan korot määräraha oli 3 562,0 milj. euroa. Vuoden 2003 aikana annettiin lisäksi kaksi talousarvioesityksen täydentävää esitystä, kaksi lisätalousarviota ja täydentävä esitys toiseen lisätalousarvioon.

Ensimmäisessä täydennysesityksessä pääluokan 28 määrärahoja esitettiin pienennettäväksi 8,0 milj. euroa vakinaisten eläkkeiden, perhe-eläkkeiden sekä kuntoutustukien osalta, 0,8 milj. euroa Ahvenanmaan tasoitusmaksun osalta ja 0,4 milj. euroa valtion maksu koulutusrahastosta johtuvien menojen osalta. Pääluokan 36 määrärahoja esitettiin pienennettäväksi 135,0 milj. euroa euromääräisen velan koron osalta, mikä suurelta osin johtui lyhyiden korkojen laskusta.

Toisessa täydennysesityksessä pääluokan 28 määrärahoja esitettiin pienennettäväksi Ahvenanmaan tasoitusmaksun osalta 0,3 milj. euroa. Lisäksi Senaatti-kiinteistöjä koskevan luvun perusteluja täydennettiin investointien enimmäismäärien ja tärkeimpien kohteitten osalta.

Ensimmäisessä lisätalousarviossa pääluokan 28 määrärahoja lisättiin virastojen toimintamenojen osalta yhteensä 21,1 milj. euroa virka- ja työehtosopimuksista ja järjestelmähankkeista johtuen. Ahvenanmaan tasoitusmaksua pienennettiin edelleen 0,7 milj. euroa. Valtion kiinteistöhallinnon uudelleenjärjestelyihin liittyen siirrettiin liikenne- ja viestintäministeriön hallinnassa ollutta valtion kiinteistövarallisuutta noin 2,5 milj. euron arvosta Senaatti -kiinteistöjen hallintaan.

Toisessa lisätalousarviossa pääluokan 28 määrärahojen osalta vähennystä esitettiin maksuihin Euroopan unionille 45,0 milj. euroa ja muiden määrärahojen osalta lisäystä yhteensä 13,2 milj. euroa. Pääluokan 36 Valtiovelan korot osalta esitettiin lisäystä euromääräisen velan korkomenoihin 1 453,0 milj. euroa, johtuen budjetointitavan muutoksesta maksuperusteisesta kuluperusteiseen budjetointiin. Valuuttamääräisen velan korkomenojen osalta vähennystä esitettiin 193,0 milj. euroa samoin budjetointitavan muutoksesta johtuen. Valtionvelan hoitamisesta aiheutuviin muihin menoihin esitettiin lisäystä 4,6 milj. euroa. Toisen lisätalousarvion täydentävässä esityksessä pääluokan 28 määrärahoja esitettiin pienennettäväksi 0,7 milj. euroa Ahvenanmaan tasoitusmaksun osalta, johtuen tasoitusmaksun määräytymisen perustana olevien tulojen arvioitua pienemmästä kertymästä.

Tilinpäätöksen mukaan pääluokan 28 vuoden 2003 määrärahoja oli käytettävissä 5 039,5 milj. euroa. Edellisiltä vuosilta siirtyi 46,1 milj. euroa ja näin ollen käytettävissä oli 5 085,6 milj. euroa. Pääluokan 28 toteuma oli 4 976,8 milj. euroa, määrärahoja siirtyi 56,0 milj. euroa vuodelle 2004.

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

Pääluokan 36 Valtionvelan korot käytettävissä oli vuoden 2003 myönnettyjä määrärahoja yhteensä 4 691,6 milj. euroa, jotka toteutuivat 4 653,3 milj. euron suuruisina.

Vuoden 2003 varsinaisessa talousarviossa Valtiovarainministeriön hallinnonalan siirtomenojen (momentit 30–69) määrärahat olivat yhteensä 1 593,8 milj. euroa. Vuoden lisätalousarvioissa määrärahaa lisättiin verosta vapautuksen johdosta takaisin maksetuissa veroissa 7,3 milj. euroa, Ahvenanmaan tasoitusmaksumäärärahaa 0,8 milj. euroa, verohyvitystä Ahvenanmaalle 3,3 milj. euroa ja toisaalta vähennettiin maksuja Euroopan unionille 45,0 milj. euroa. Lisätalousarviot pienensivät siirtomenojen määrärahoja yhteensä 33,5 milj. euroa. Siirtomenoihin vuodelle 2003 myönnetty määrärahat varsinaisen ja lisätalousarvioiden jälkeen olivat 1 560,2 milj. euroa. Siirtomenojen toteuma oli 1 566,9 milj. euroa, mikä oli 6,7 milj. euroa budjetoitua enemmän.

Valtiovarainministeriön hallinnonalan maksullinen toiminta v. 2003 kokonaisuudessaan oli 0,5 milj. euroa ylijäämäinen (v. 2002 alijäämä oli 0,1 milj. euroa). Maksullisen toiminnan kokonaistuotot olivat 21,6 milj. euroa ja kustannukset vastaavasti 21,1 milj. euroa.

Julkisoikeudellisten suoritteiden kustannusvastaavuusprosentti v. 2003 oli 84 % (v. 2002 91 %). Liiketaloudellisesti hinnoiteltujen suoritteiden kannattavuusprosentti oli 118 % (v. 2002 110 %). Erityislakeihin perustuvien suoritteiden kustannusvastaavuusprosentti oli 105 % (v. 2002 106 %).

Hallinnonalan kustannusvastaavuus v. 2003 parani 2 prosenttiyksikköä vuodesta 2002. Tilivirasto-kohtaiset kustannusvastaavuuslaskelmat ja selvitykset maksullisen toiminnan tavoitteista on esitetty kunkin tiliviraston tilinpäätöksessä, jotka ovat saatavilla virastojen Internet -sivuilta (sivuille pääsee Netra -portaalin kautta <http://www.netra.fi>).

66. Valtiovarainministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2003

Pl. luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2004
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta			
2801 Valtiovarainministeriö	83,73	4,86	88,59	69,38	7,28
2803 Valtion taloudellinen tutkimuskeskus	3,78	0,42	4,19	3,59	0,60
2805 Valtiokonttori	37,86	6,02	43,88	40,02	3,86
2807 Valtion maksamat eläkkeet ja korvaukset ..	2 878,04	0,00	2 878,04	2 830,42	0,00
2818 Verohallinto	326,89	17,34	344,23	319,92	24,31
2839 Eräät siirrot Ahvenanmaan maakunnalle ...	173,36	0,00	173,36	178,91	0,00
2840 Tullilaitos	128,04	1,42	129,46	119,57	9,88
2852 Tilastokeskus	38,05	3,04	41,09	35,68	5,42
2880 Hallinnon uudistaminen ja eräät henkilöstö- hallinnon tukitoimenpiteet	9,81	4,28	14,09	9,28	4,63
2881 Eräät hallinnonaloittain jakamattomat menot	9,33	0,28	9,61	8,65	0,00
2882 Korvaukset rahastoille ja rahoituslaitoksille	7,06	8,41	15,47	12,88	0,00
2884 Kansainväliset rahoitusosuudet	1,49	0,00	1,49	1,23	0,00
2890 Suomen maksuosuudet Euroopan unionille	1 331,00	0,00	1 331,00	1 338,25	0,00
2899 Muut valtiovarainministeriön hallinnonalan menot	11,05	0,00	11,05	9,04	0,00
3601 Euromääräisen velan korko	4 378,00	0,00	4 378,00	4 342,27	0,00
3603 Valuuttamääräisen velan korko	290,00	0,00	290,00	289,14	0,00
3609 Muut menot valtionvelasta	23,60	0,00	23,60	21,91	0,00
Yhteensä	9 731,09	46,07	9 777,15	9 630,14	55,98

3.7. OPETUSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Maailmantalouden suhdanteet ja kilpailuvaikutukset ulottuvat entistä selvemmin Suomeen. Tutkimuksen, innovaatioiden ja tuotekehittelyn sekä ylipäättään erikoistuvan huippuosaamisen merkitys korostuu osana globaalia kilpailukykyä. Suomen kansainvälinen menestyminen perustuu korkeatasoiseen koulutukseen ja tutkimukseen, luovuuteen ja omaleimaiseen kansalliseen kulttuuriin sekä modernin tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämiseen. Suomen kilpailukyky ja innovaatiojärjestelmän toimivuus sekä tietoyhteiskuntakehitys ovat maailman kärkiluokkaa kansainvälisten arviointien mukaan.

Väestön ikääntymisen seurauksena työikäisten määrä kääntyy laskuun. Työvoiman saatavuus vaikeutuu tulevaisuudessa. Koulutusjärjestelmän lähitulevaisuuden keskeisenä haasteena onkin koko väestön osaamistason nostaminen. Elinikäinen oppimisen ja työssä jaksamisen edistäminen edesauttavat ikääntyvän väestön pysymistä työelämässä. Nuorten tulee siirtyä nopeammin koulutuksesta työelämään.

Koulutus-, kulttuuri- ja liikuntapalvelut edistävät omatoimisuutta sekä henkistä ja fyysistä hyvinvointia. Paikallisten kulttuurien, tapojen ja arvojen merkitys on edelleen keskeinen yksilöllisten ja yhteisöllisten identiteettien luomisessa. Monikulttuurisuus, erilaisten etnisten ryhmien maahanmuutto ja ylikansalliset vaikutteet lisäävät kansallisen kulttuurin moninaisuutta.

Väestö ja palvelut keskittyvät kasvukeskuksiin. Haasteina ovat työvoimatarpeen ja koulutuksen alueellinen kohtaaminen, koulutusmahdollisuuksien ja työllistymisen ongelmat erityisesti nuorten osalta

67. Opetusministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2003

Pl. luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrä- rahat	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2004
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta			
	Miljoonaa euroa				
2901 Opetusministeriö	250,54	4,50	255,04	207,94	6,51
2905 Kirkollisasiat	2,10	0,00	2,10	2,10	0,01
2907 Opetushallitus	17,63	3,43	21,06	16,95	4,11
2908 Kansainvälinen yhteistyö	15,56	0,87	16,43	15,45	0,74
2910 Yliopistot	1 244,65	217,80	1 462,45	1 227,75	234,70
2920 Ammattikorkeakouluopetus	339,05	2,68	341,72	329,38	3,77
2940 Yleissivistävä koulutus	1 837,28	10,74	1 848,02	1 781,47	12,11
2960 Ammatillinen koulutus	544,99	5,29	550,28	523,73	5,12
2969 Ammatillinen lisäkoulutus ja vapaa sivistystyö	293,29	8,52	301,81	282,57	19,64
2970 Opintotuki	724,58	0,12	724,70	733,42	0,12
2988 Tiede	210,71	22,97	233,68	206,95	26,53
2990 Taide ja kulttuuri	316,50	4,85	321,35	312,14	6,71
2998 Liikuntatoimi	85,86	0,00	85,86	85,75	0,00
2999 Nuorisotyö	22,41	0,17	22,58	22,38	0,11
Yhteensä	5 905,15	281,94	6 187,08	5 747,98	320,18

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

sekä alueelliset erot palveluissa. Toimiva koulutus-, kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelujen verkosto on keskeinen alueellinen vetovoimatekijä. Alueellista menestymistä tukee yritysten ja oppilaitosten yhteistyö, tieto- ja viestintäteknologioiden hyödyntäminen sekä luovaan osaamiseen perustuva kulttuuriteollisuus.

Koulutusmenojen kehitys

Hallinnonalan talousarvio vuodelle 2003 oli 5 878 milj. euroa, missä oli lisäystä 7 %. Lisäys johtui lähinnä kuntien valtionosuuksien ja yliopisto- ja tutkimusmäärärahojen tasokorotuksesta sekä arvonalisäveromenojen siirrosta valtiovarainministeriön pääluokasta. Todellista määrärahalisäystä oli näin ollen 251 milj. euroa eli 5 %. Lisätalousarviot olivat yhteensä 27 milj. euroa. Pääluokan suurimmat menoerät olivat edelleen opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet, 2 921 milj. euroa, yliopisto-opetuksen ja tutkimuksen menot, 1 222 milj. euroa sekä opintotuki, 717 milj. euroa.

Ammattikorkeakoulujen valtionosuusmääräraha alittui 8,6 milj. eurolla, yleissivistävän koulutuksen 54,1 milj. eurolla ja ammatillisen koulutuksen 21,9 milj. eurolla lähinnä ennakoitua pienempien opiskelijamäärien vuoksi. Opintoraha- ja asumislisämääräraha ylittyi 12,6 milj. eurolla arvioitua suuremman saajamäärän johdosta.

Julkinen rahoitus tutkimukseen johtavaan koulutukseen valtion opintotuki mukaan lukien oli ennakkotiedon mukaan 8,9 mrd. euroa v. 2002. Kasvua edelliseen vuoteen oli 5 %, ja osuus bruttokansantuotteesta kasvoi 0,1 prosenttiyksiköllä. Kansainvälisessä vertailussa Suomen koulutuspanostus on hyvää tasoa.

68. Julkisten koulutusmenojen kehitys

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002*
Julkiset koulutusmenot, milj. euroa	5 687	5 897	6 511	6 858	6 916	7 239	7 458	7 959	8 447	8 853
Julkiset koulutusmenot / BKT	6,9 %	6,7 %	6,8 %	6,9 %	6,5 %	6,2 %	6,2 %	6,1 %	6,2 %	6,3 %

* Ennuste

Hallinnonalan toimintojen painopisteet ja tavoitteiden toteutuminen

Opetusministeriön hallinnonala vastaa koulutus-, tiede-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan toimeenpanosta. Kansalaisten hyvinvointi, maan taloudellinen menestys ja työllisyyden parantaminen edellyttävät henkisen pääoman tasapainoista kasvattamista.

Opetusministeriön hallinnonalan painopistealueita v. 2003 olivat peruspalveluiden saatavuus, tietoyhteiskuntakehitys, sektoritutkimus ja hallinnonalan strateginen suunnittelu, alueiden tasapainoinen kehitys, kansallisen innovaatiojärjestelmän vahvistaminen, edellytysten luominen koulutuksen keskeyttämisen vähentämiselle ja korkeakoulututkimusten suoritusaikojen lyhentämiselle, aikuiskoulutuksen suuntaaminen vailla toisen asteen ammatillista koulutusta oleville, kulttuuriperinnön vaaliminen, kansalaistoiminnan edistäminen, liikunnan eettisen pohjan vahvistaminen, lastenkulttuuri ja uskonnonvapaus.

Peruspalvelujen saatavuus

Valtionosuuden perusteina käytettävät keskimääräiset yksikköhinnat vahvistettiin perusopetuksen osalta noin 3 %, lukiokoulutuksen osalta noin 4 % ja ammatillisen koulutuksen osalta noin 1 % edellisvuotta korkeammiksi. Ammattikorkeakoulujen yksikköhinta laski noin 1 %.

Lääninhallitusten suorittaman peruspalvelujen arvioinnin kohteina olivat esiopetuksen toteutuminen, oppilashuollon ja kurinpidon nykytilanne perusopetuksessa, yleisten kirjastojen kirjahankinnat, lähiliikuntapaikkojen saatavuus, kunnallisen nuorisotoimen tila ja kehitys sekä nuorten työpajatoiminta.

Esiopetuksen toteutumisen osalta lääninhallitukset arvioivat kunnallisen esiopetuksen laajuutta, hallinnollisia järjestelyjä, esiopetusryhmien kokoa, oppilashuollollisten palvelujen riittävyttä, henkilöstötilannetta, kuljetusjärjestelyjä sekä esiopetukseen osallistumattomuuden syitä.

Kunnalliseen 6-vuotiaiden esiopetukseen osallistuttiin varsin kattavasti, Lapin läänissä ja ruotsinkielisessä esiopetuksessa miltei koko ikäluokka. Suurimmissa lääneissä osallistumisprosentti oli pienin. Erityislastentarhanopettajien palvelujen riittävyys arvioitiin huonoimmaksi, myös puheterapeutti-, koulukuraattori- ja koulupsykologipalveluiden saatavuudessa oli selkeästi puutteita. Avustajapalvelujen riittävyys sekä koulussa että päiväkodissa oli hyvä.

Kuljetukset esiopetuspaikkaan oli järjestetty kaikissa lääneissä suurimmaksi osaksi maksuttoman koulukuljetuksen yhteydessä. Opetusministeriön 20 oppilaan ryhmäkokosuositus ylitettiin noin 19 prosentissa esiopetusryhmistä, mikä on 6 prosenttiyksikköä enemmän kuin edellisenä vuonna. Kuntien arvion mukaan tärkein syy esiopetukseen osallistumattomuuteen oli se, että huoltajien mielestä esiopetus ei ollut lapselle tarpeellista.

Oppilashuollon ja kurinpidon tilanteesta lukuvuonna 2002–2003 lääninhallitusten laatiman perusselvityksen tiedot kerättiin perusopetuksen kouluilta kyselyllä, johon vastasi hieman yli 80 % koko maan kouluista. Oppilashuoltoryhmä oli 80 prosentissa kouluista. Yleisimmin oppilashuoltoryhmissä käsiteltiin oppimisvaikeuksia, erityisopetusta ja oppilaan koti- ja perheongelmia. Myös oppilaiden keskinäinen kiusaaminen, työrauhaongelmat sekä lisäksi yläluokkien kouluissa luvattomat poissaolot ja tupakointi olivat yleisimmin käsiteltyjä asioita. Oppilashuoltoryhmissä tehtävän ennaltaehkäisevän työn osuutta olisi tarpeen lisätä. Koulut arvioivat erityisesti psykososiaalisen oppilashuollon palvelut riittämättömiksi.

Enemmistöllä vastanneista kouluista oli järjestyssäännöt. Ne painottuivat yleensä oppilaiden käyttäytymisen ohjaamiseen. Huolimatta järjestyssäännöistä ja turvallisuuteen liittyvistä suunnitelmista suuressa osassa kouluja esiintyi erilaisia turvallisuushäiriöitä. Häiriöt olivat yleisempiä isoissa kouluissa ja yläluokkien kouluissa kuin pienissä 1-6 luokkien kouluissa. Koulujen käytännöt vaihtelivat poissaolojen seurannassa ja niistä tiedottamisessa. Menettelyjä tulisi yhdenmukaistaa yhteisillä ohjeilla. Myös kurinpitorangeistusten menettelyjä ja seuranta tulee yhtenäistää oppilaiden tasapuolisen kohtelun vuoksi ja vertailukelpoisen tiedon saamiseksi. Kaiken kaikkiaan kurinpitorangeistuksia, erityisesti määräaikaista erottamista oli käytetty koko maassa melko vähän.

Kirjastotoiminta koskevassa peruspalvelujen arviointiraportissa kiinnitettiin erityistä huomiota yleisten kirjastojen kirjahankintoihin. Arviointi perustui vuoden 2002 tietoihin. Uudet aineistomuodot valtaa-

69. Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet

	2002	2003	Muutos	
	Miljoonaa euroa			%
Kunnat	1 137,7	1 218,3	80,6	7,1
Kuntayhtymät	874,4	955,9	81,5	9,3
Yksityiset	609,7	664,7	55,0	9,0
Yhteensä	2 621,8	2 838,9	217,1	8,3

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

vat alaa, mutta edelleen kirjalla on vankka sija kirjastojen hankinnoissa. Kirjat ovat edelleen ylivoimaisesti käytetyintä kirjastoaineistoa, vaikka muun aineiston kysyntä kasvaakin voimakkaasti. Kirjojen osuus oli 84,7 % kokonaishankinnasta. Suhteessa muuhun aineistoon kirjastot ovat edelleen priorisoineet kirjahankintaa. Kirjastojen kokoelmista 89,9 % on kirjoja.

Kirjahankintamäärärahat vähenivät, eivätkä aineistomäärärahat nykytasolla takaa riittävän laadukkaita ja monipuolisia kirjakokeelmia kaikkiin kirjastoihin. Kuntien kirjahankintamäärärahat vaihtelevat 13,90 eurosta 1,99 euroon/asukas. Kirjahankintojen osuus kokonaismenoista oli 10,3 %. Kirjalainaus kuitenkin kasvoi 2,7 % vuodesta 2001 vuoteen 2002, vaikka kirjahankinnat vähenivätkin.

Lähiliikuntapaikkojen käyttö on ollut aktiivista ja saavutettavuus on hyvä. Kunnat eivät ole tehneet lähiliikuntapaikkojen rakentamistarpeista juurikaan selvityksiä eivätkä myöskään laatineet niiden rakentamishajelmia. Lähiliikuntapaikkojen sijoittamispaikkoina tulee jatkaa koulujen piha-alueiden kehittämistä.

Kunnallisen nuorisotyön tilaa ja kehitystä kuvaavia arviointikohteita olivat nuorisotyöntekijöiden määrä, nuorisotilat, lapsi- ja nuorisopoliittiset ohjelmat sekä nuorisotiedotus- ja -neuvontapisteet.

Hallinnolliset nuorisotyön virat ovat kunnissa vähentyneet ja muuttuneet vapaa-aikatoimen yhdistelmävirroiksi. Läänien arvioinneissa nähtiin tärkeänä, että käytännön ohjaustehtävien ohella resursseja suunnataan myös hallinnollisiin kehittämisen ja suunnittelutehtäviin. Nuorisotilojen saavutettavuus oli hyvä Lapin, Oulun ja Itä-Suomen lääneissä ja tyydyttävä Länsi-Suomen ja Etelä-Suomen lääneissä (2002). Viikonloppuisin vähintään yhtenä iltana avoinna olevia nuorisotaloja ja -kahviloita oli kyselyyn vastanneista kunnista Etelä-Suomen läänissä 64 %, Itä-Suomen läänissä 87 %, Lapin läänissä 86 %, Länsi-Suomen läänissä 89 % ja Oulun läänissä 72 %.

Lapsi- ja nuorisopoliittisia ohjelmia oli laadittuna Etelä-Suomessa 26 kunnassa, Itä-Suomen läänissä 16, Lapin läänissä 9, Länsi-Suomen läänissä 57 ja Oulun läänissä 24 kunnassa. Nuorisotiedotus- ja -neuvontapalveluihin oli kunnissa kiinnitetty huomiota. Eurooppalaisten laatukriteerien mukaisia nuorisotiedotus- ja neuvontapisteitä oli Etelä-Suomen läänissä 11, Itä-Suomen läänissä kolme, Lapin läänissä kaksi, Länsi-Suomen läänissä kahdeksan ja Oulun läänissä yksi. Monissa kunnissa käynnistettiin nuorisotiedotustyöhön liittyvää kehittämistoimintaa.

Nuorten työpajoissa työskentelevät ohjaajat olivat pääasiassa määräaikaista. Työpajojen vaikuttavuutta arvioitiin tarkastelemalla nuorten sijoittumista pajajakson jälkeen.

Työpajoissa työskennelleistä nuorista sijoittui koulutukseen ja työelämään vuoden kuluessa työpajajaksoista Oulun läänissä 49,6 %, Länsi-Suomessa 52 %, Itä-Suomessa 31 % ja Lapin läänissä 53 %. Etelä-Suomen läänissä seuranta vaikeutti nuorten liikkuvuus. Seurantatietojen mukaan noin 25 % sijoittui välittömästi pajajakson jälkeen koulutukseen ja työelämään. Pajoille tulevien nuorten koulutustausta oli selkeästi muuttunut. Aiemmin pajoille ohjautui ammatillisen tutkinnon suorittaneita nuoria, nykyään monet nuoret olivat peruskoulun suorittaneita.

Tietoyhteiskuntakehitys

Tietoyhteiskunnan kansalaistaitoja edistettiin opintosetelikokeilulla. Kokeilun aikana noin 10 000:lla yli 60-vuotiaalla on ollut mahdollisuus suorittaa tietokoneen ajokortti tai sen osia opintosetelin kannustamana. Noin 3 000 tuki- ja neuvontahenkilöä on koulutettu vapaan sivistystyön oppilaitoksissa,

kirjastoissa, kansalaisjärjestöissä ja toimintansa vakiinnuttaneissa yhdistyksissä. Erityisryhmien tietotekniikan opiskeluun on myönnetty 6 000 opintotietokorttia.

Tieto- ja viestintätieteiden opetus- ja tutkimuksen täydennyskoulutusta jatkettiin v. 2003 yliopistojen, ammattikorkeakoulujen sekä yleissivistävän, ammatillisen ja aikuiskoulutuksen opetushenkilöstölle. Vuodesta 2000 yliopistoissa koulutusta on annettu 9 500 opettajalle ja ammattikorkeakouluissa 6 800 opettajalle. Käytännössä kaikille opetushenkilöstöön kuuluville on tarjottu mahdollisuus tieto- ja viestintätieteiden perustaitojen hankkimiseen. Oppilaitoksista noin 80 % on laatinut oman tieto- ja viestintätieteiden opetus- ja tutkimuksen strategian.

Suomen virtuaaliyliopisto on jatkanut toimintansa vakiinnuttamista. Virtuaali-ammattikorkeakoulun kehittämistyötä jatkettiin. Koulutussisältöjen kehittämiseksi on käynnistetty 29 sisältötuotantorengas. Virtuaaliskoulutushankkeen toteuttamisesta on vastannut Opetushallitus. Yhteensä virtuaaliskoulutuksessa on mukana 1 100 oppilaitosta 220 hankkeessa. Verkko-opetusta kehitettiin myös edistämällä oppimisympäristöjen monitieteistä tutkimusta, tutkijoiden verkostoitumista ja tutkimustiedon välittämistä käytännön kehittämishankkeisiin.

Kertomusvuonna valmistuneen *Kulttuuri tietoyhteiskunnassa strategia 2010* -ehdotuksen tavoitteena on edistää luovaa työtä, tieto- ja viestintätieteiden innovatiivista käyttöä kulttuuri- ja taidealustoissa, tehostaa tiedon ja kulttuurin saatavuutta sekä kehittää tekijänoikeutta vastaamaan tietoyhteiskunnan vaatimuksia. Kulttuuriperinnön digitointityöryhmä KULDI laati vuoteen 2010 ulottuvan strategian ja toimenpideehdotukset *Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa* -ohjelmaksi.

Kansalaisille suunnattuja verkkopalveluita kehitettiin. *Opintoluotsi.fi* palvelee monipuolisesti kansalaisia opintoihin liittyvissä tietotarpeissa. Kansalaisille on tarjottu joko verkon kautta tai mobiilipalveluna yhteydet koulutusneuvonnan asiantuntijoihin yhteistyössä työhallinnon ja opinto-ohjaajien verkoston kanssa.

Opetusministeriö tuki edelleen Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssiin sijoitettua *Valtikka.net*-verkko-demokratiavälineistön käyttöä ja kehittämistä. Lisäksi tuettiin vuoden 2004 EU- ja kunnallisvaalivalmisteluihin ja kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaan liittyviä toimenpiteitä.

Sektoritutkimus ja hallinnonalan strateginen suunnittelu

Kulttuuripolitiikan strategisen suunnittelun ja vaikutusten arviointia tehostettiin perustamalla Kulttuuripolitiikan tutkimuksen edistämiskeskitys (CuPoRe), joka käynnisti tutkimus- ja kehittämishankkeita koskien mm. kulttuuripolitiikan ohjaus- ja rahoitusjärjestelmien tulevaisuudenvaihtoehtoja sekä kulttuuri- ja liikuntatoimialojen työelämäkehitystä ja osaamistarpeita. Ministeriö rahoittaa säätiön tutkimustoimintaa.

Alueiden tasapainoinen kehitys

Opetusministeriön aluekehittämisstrategia linjaa hallinnonalan aluekehittämisen painopisteet ja toimenpiteet vuosille 2003–2013. *Koulutus- ja tiedepolitiikan aluestrategia vuoteen 2013* valmistui syksyllä. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen linjauksia ja painopisteitä sekä sen käytännön toteuttamista ja seurantaan pohtineen työryhmän ehdotukset: *Alueiden vahvuudeksi, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen toimenpideohjelma vuosille 2003–2013*, valmistui elokuussa 2003.

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

Kansallisen innovaatiojärjestelmän vahvistaminen

Kertomusvuoden aikana edistettiin ja tuettiin tieteellistä toimintaa. Suomi osallistui aktiivisesti EU:n 6. puiteohjelmaan ja eurooppalaisen tutkimusalueen kehittämiseen ja muuhun kansainväliseen yhteistyöhön. Innovaatiojärjestelmän toimijoiden yhteistyötä tiivistettiin.

Opetusministeriö asetti keväällä 2003 työryhmän, jonka tehtävänä on tehdä ehdotus ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehitystyön roolin kehittämisestä kansallisessa ja alueellisessa innovaatiojärjestelmässä siten, että ammattikorkeakoulujen eri alojen osaaminen vaikuttaisi myönteisellä tavalla innovaatioiden kehittämiseen.

Yhteistyössä tekijänoikeusalan ja elinkeinoelämän järjestökentän kanssa käynnistettiin selvitys, joka tähtää avoimissa tietoverkoissa olevan tekijänoikeudella suojatun aineiston yhteydessä käytettävän standardoidun tekijänoikeusinformaation kehittämiseen.

Edellytysten luominen koulutuksen keskeyttämisen vähentämiselle ja korkeakoulututkintojen suoritusaikojen lyhentämiselle, aikuiskoulutuksen suuntaaminen vailla toisen asteen ammatillista koulutusta oleville.

Vuoden 2003 alussa käynnistyi nuorten osallisuushanke, jonka tavoitteena on edistää nuorten osallisuutta ja sijoittumista yhteiskuntaan ja työelämään. Siinä on mukana 39 kuntien tai seutukuntien hanketta, kaikkiaan mukana on n. 60 kuntaa. Tuloksellisuusrahoituksen (tulosrahoitus ja laatupalkinnot) avulla ammatillisen koulutuksen järjestäjiä on kannustettu toimiin mm. työllistymisen ja jatko-opintoihin sijoittumisen edistämiseksi ja koulutuksen keskeyttämisen vähentämiseksi. Opetusministeriö ja ammattikorkeakoulut ovat yhdessä käynnistäneet hankkeet, joilla kehitetään harjoittelua, opinnäytetöitä, opinto-ohjausta, ura- ja rekrytointipalveluja sekä virtuaaliammattikorkeakoulua.

Kertomusvuonna suunnattiin erillisrahoitusta valtakunnallisiin alakohtaisiin koordinaatiohankkeisiin, joilla yliopistot valmistelevat uuteen tutkintorakenteeseen siirtymistä. Näiden hankkeiden tärkein osa on opetussuunnitelmien uudistaminen työelämän ja tutkimuksen kehitystä paremmin vastaaviksi sekä opintojen mitoituksen uusiminen sekä henkilökohtaisten opintosuunnitelmien kehittäminen.

Aikuisten koulutustasoa kohotettiin *Noste* -ohjelmalla. *Noste* -ohjelman avustukset on tarkoitettu 30-54 -vuotiaille, ensisijaisesti työssä oleville enintään perusasteen tutkinnon suorittaneille. Valtionavustuksia on myönnetty 9,2 milj. eurolla.

Kulttuuriperinnön vaaliminen

Kertomusvuonna valmistuneen *Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa* -toimenpideohjelman visiona on, että v. 2010 keskeinen museoissa, arkistoissa ja kirjastoissa oleva kulttuuriperintö on digitoitu ja tietoverkkojen kautta käytettävissä.

Kulttuuriperinnön sisältötuotantorahoituksella tuettiin kokoelmien digitointia, laite- ja ohjelmistohankintoja, sisältöhankeita sekä henkilöstön koulutusta. Lisäksi jatkettiin Suomen museoliiton tietotekniikka- ja sisältötuotantokoulutusta ja tuettiin Museoviraston tiedonhallinnan kehittämishankkeita, kuten *Suomen museot* -online -hanketta. Tavoitteena on saada kaikkien museoiden digitoidut, verkkoon siirretyt kokoelmat yhteisen haun piiriin. Kansalliskirjaston Sanomalehtikirjastohankkeen tavoitteena on digitoida Suomessa vuosina 1771–1890 ilmestyneet sanomalehdet. Digitoituna on noin 413 000 sivua.

Kertomusvuonna osallistuttiin valtioneuvoston rakennusperintöstrategian ja rakennusperinnön teemavuoden toteuttamiseen. Maailmanperintöasiain neuvottelukunta asetettiin. Maailmanperintötyöryhmä luovutti mietintönsä opetusministeriölle. Muistion on tarkoitus toimia myös Unescon maailmanperintösopimusta käsittelevänä käsikirjana sekä suomalaisen maailmanperinnön ja sen tilan kuvauksena.

Kansalaistoiminnan edellytysten parantaminen

Vuonna 2003 vahvistettiin vapaan sivistystyön oppilaitoksen edellytyksiä hoitaa kansalaisten tietoyhteiskuntataitoihin, maahanmuuttajien kieli- ja kulttuurikoulutukseen sekä muihin kansalaisyhteiskunnan toimintaa tukeviin opintoihin liittyvää koulutusta.

Kansainvälistä *Avartti* -toimintaohjelmaa laajennettiin 40 paikkakunnalle. Toiminta on osoittautunut tehokkaaksi menetelmäksi osana työpajojen ja kymppiluokkien toimintaa sekä erilaissa syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvissä projekteissa.

Liikunnan eettisen pohjan vahvistaminen

Opetusministeriö asetti työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus huippu-urheilun valtakunnallisten kehittämis- ja toimintavastuiden sekä työnjaon selkiyttämiseksi opetusministeriön tukipolitiikan näkökulmasta. Ehdotuksessa tulee ottaa huomioon huippu-urheilun eettisen perustan vahvistamiseen tähtäävät toimenpiteet.

Opetusministeriö on osallistunut suomalaisen liikunnan ja urheilun eettisten periaatteiden, *Reilun Pelin* valmisteluun.

Lastenkulttuuri

Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma vuosille 2003–2007 valmistui. Ohjelmassa on luonteeltaan eritasoisia toimenpide-ehdotuksia, jotka koskevat laajaa toimijakenttää. Ohjelma käynnistyi viidellä kärkihankkeella, joista yksi oli lastenkulttuurikeskusten verkosto *Taikalamppu*.

Osana lastenkulttuurin edistämistä jatkettiin lastenelokuvan vuoteen 2005 ulottuvan kehittämisohjelman tavoitteiden toteuttamista. Keskeisimpänä hankkeena oli Koulukinotoiminta ja lastenelokuvan teemavuoden 2004 valmistelu sekä lastenelokuvan täydennyskoulutus. Myös lastenelokuvan tuotantodellistusten kehittämiseen kiinnitettiin huomiota.

Uskonnonvapaus

Uskonnonvapauslaki tuli voimaan 1.8.2003 ja hautaus-toimilaki vuoden 2004 alussa. Valmisteltiin niin ikään vuoden 2004 alussa voimaan tullut hautaus-toimilain muutos, joka koski veteraaneja.

Koulutuspolitiikan tulokset

Väestön koulutustaso

70. Väestön koulutustaso, prosenttia 25–34 -vuotiaiden ikäryhmästä

	1985	1990	1995	2000	2001	2002
Peruskoulun jälkeinen tutkinto	72,6	79,8	82,4	83,5	83,9	84,4
Ei peruskoulun jälkeistä tutkintoa	27,4	20,2	17,6	16,5	16,1	15,6

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

Opiskelijamäärät ja yksikkökustannukset

71. Opiskelijamäärät

	2002	2003	Muutos, kpl	Muutos, %
Esiopetus	58 142	57 653	-489	-0,8
Perusopetus	586 105	586 029	-76	0,0
Lukio	112 823	110 384	-2 439	-2,2
Ammatilliset oppilaitokset	131 659	133 095	1 436	1,1
Ammattikorkeakoulut (nuorten koulutus)	103 904	105 790	1 886	1,8
Oppisopimuskoulutus	30 928	33 922	2 994	9,7
Yliopistokoulutus	169 970	173 732	3 762	2,2
Valtionosuusperusteen mukaiset syksyn opiskelijamäärät				
*) Esiopetus ei sisällä 11–v. oppivelvollisia				
**) Lukio ei sisällä aikuislinjoja eikä sisäoppilaitoksia				

72. Toiminnan yksikkökustannukset

	2000	2001	2002	Muutos 2002/01, %
Peruskoulu, euroa/oppilas	4 294	4 691	4 893	4,3
Lukio, euroa/opiskelija	3 747	4 045	4 394	8,6
Ammatilliset oppilaitokset, euroa/opiskelija	6 843	7 214	7 529	4,4
Ammattikorkeakoulut, euroa/opiskelija	5 881	6 310	6 207	-1,6
Kirjasto, euroa/asukas	40	43	45	4,7

Yleissivistävä koulutus

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa koskeva lainsäädäntö, esiopetuksen oppilaiden koulumatkatuki ja opiskelijahuoltoa koskevat säännökset olivat vuoden 2003 keskeisiä lainsäädäntökohteita. Aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestetään peruskoulun 1.–2. vuosiluokan oppilaille sekä kaikkien vuosiluokkien erityisopetuksessa oleville lapsille kunnan päättämässä laajuudessa.

Myös ylioppilastutkinto oli vuoden 2003 keskeisiä kehittämiskohteita. Ylioppilastutkinnon reaali-koeuudistus on toteutettu valtioneuvoston asetuksella 27.3.2003. Toimeenpano etenee yhteistyössä opetusministeriön ja ylioppilastutkintolautakunnan kanssa.

Yleissivistävän koulutuksen ohjausjärjestelmän toimivuutta on tehostettu selkiyttämällä lainsäädäntöä koulutuksellisen tasa-arvon ja oppilaan oikeuksien vahvistamiseksi. Perusopetus- ja lukiolakia on täydennetty oppilas- ja opiskelijahuoltoa koskevilla säännöksillä. Muutoksia on tehty myös oppilaiden kurinpitoa ja muutoksenhakua koskeviin säännöksiin. Näillä on pyritty varmistamaan turvallinen ja terveellinen kouluympäristö. Lakimuutokset korostavat lasten ja nuorten kehitykseen liittyvien vaikeuksien ennaltaehkäisyä sekä oppilaiden psyykkisen ja fyysisen terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä.

Ammatillinen koulutus

Ammatillisen koulutuksen laadun ja tavoitteiden saavuttamiseksi jatkettiin näyttöjärjestelmän ja siihen integroitavan oppimistulosten arviointijärjestelmän kehittämistä. Näyttöjä kehitettiin pilottihankkeilla ja valmistelemalla kansallisia näyttöaineistoja.

Ammatillisen erityisopetuksen kehittämistä jatkettiin edellisenä vuonna hyväksytyn toimintaohjelman mukaisesti painopistealueena vaikeimmin vammaisten koulutus.

Ammatillisen koulutuksen vetovoiman ja arvostuksen lisäämiseksi jatkettiin edelleen toimia mm. *Ammatin aika – koulutuksella työhön* -kampanjalla. Osallistuttiin Euroopan unionin hankkeeseen eurooppalaisen yhteistyön edistämiseksi ammatillisen koulutuksen alueella (ns. Brygge - Kööpenhamina -prosessi). Hankkeen tavoitteena on parantaa ammatillisen koulutuksen laatua ja vetovoimaisuutta sekä edistää ammatillisessa koulutuksessa olevien ja ammatillisen tutkinnon suorittaneiden ammatillista ja kansainvälistä liikkuvuutta.

Työssäoppimisjaksoille osallistui noin 100 000 ammatillisen perustutkinnon opiskelijaa. Työssäoppimisen tueksi käynnistettyä tukiohjelmää jatkettiin ja tehostettiin. Työssäoppimisen täydennyskoulutuksen on suorittanut vuoden 2003 loppuun mennessä 4 050 ammatillista opettajaa ja 17 249 työpaikkaohjaajaa. Lisäksi 1 295 opettajaa on osallistunut työelämäjaksolle. Kertomusvuonna suoritettujen ammatillisten perustutkintojen määräksi arvioidaan oppilaitosmuotoisessa koulutuksessa 38 500 ja oppisopimusmuotoisessa koulutuksessa 3 000.

Vuosiksi 2003–2005 tarkoitettua tilapäistä harkinnanvaraista yksikköhinnan korotusta myönnettiin edelleen kannustusrahana kansantaloudellisesti merkittävillä aloilla, joilla on ennakoitavissa työvoiman saatavuuden vaikeutumista suurten ikäluokkien poistuessa työelämästä. Ammatillisen koulutuksen arvioinnin ja laadun kehittämiseksi jatkettiin tuloksellisuusrahoituksen kehittämistä. Tuloksellisuusrahoitukseen liittyvä ammatillisen koulutuksen laatupalkinto jaettiin.

Ammattikorkeakoulut

Ammattikorkeakouluista valmistuneiden määrä kasvoi edelleen hieman verrattuna edellisiin vuosiin. Vuonna 2003 suoritettiin kaikkiaan noin 20 500 ammattikorkeakoulututkintoa. Eniten valmistuneita oli sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalta (5 400), tekniikan ja liikenteen alalta (5 400) sekä yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalta (4 700). Tutkinnon suorittaneiden keskimääräinen opiskeluaika nuorten koulutuksessa oli 4,1 vuotta.

Uusi ammattikorkeakoululainsäädäntö tuli voimaan 1.8.2003. Uudella lainsäädännöllä selkeytettiin ammattikorkeakoulujen asemaa ja tehtäviä. Uudessa ammattikorkeakoululaissa ammattikorkeakoulujen asema koulutusjärjestelmässä on määritelty siten, että ammattikorkeakoulut muodostavat yhdessä yliopistojen kanssa korkeakoululaitoksen. Ammattikorkeakoulujen tehtävät on määritelty koostuvaksi opetuksesta, tutkimus- ja kehitystyöstä sekä alueellisesta roolista.

Ammattikorkeakoulun jatkotutkinnon kokeilusta annetun lain mukaiset 15 jatkokoulutusohjelmaa käynnistyivät lukuvuonna 2002–2003. Kertomusvuonna ammattikorkeakoulujen jatkotutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskeli 450 opiskelijaa. Opetusministeriö on asettanut kokeilua varten laaja-pohjaisen seuranta- ja koordinaatioryhmän. Kertomusvuonna kerättyjen seurantatulosten perusteella jatkotutkinto-opiskelu kytkeytyy tiiviisti työelämään.

Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehitystyön roolin vahvistamista ja kehittämistä kansallisessa ja alueellisessa innovaatiojärjestelmässä jatkettiin. Kaikissa ammattikorkeakouluissa tehdään tutkimus- ja kehitystyötä, joka palvelee opetusta ja tukee työelämää ja aluekehitystä.

Opetusministeriö asetti keväällä 2003 työryhmän, jonka tehtävänä on tehdä ehdotus ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehitystyötoiminnan perusedellytysten vahvistamisesta, tulosten hyödyntämismekanismien kehittämisestä sekä rahoittajatahojen ja keskeisten toimijoiden yhteistyön edistämisestä.

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

Yliopistot

Yliopistojen toimintamenot lisääntyivät v. 2003 yhteensä 32,7 milj. euroa. Lisäyksestä 30 milj. euroa johtui korkeakoulujen kehittämislaista. Lain perusteella otettiin huomioon myös palkankorotusten kustannusvaikutukset. Kehittämislaki on voimassa vuosina 2002–2005. Kehittämislain 3 §:n muuttamisen yhteydessä eduskunta edellytti hallitukselta selvitystä yliopistojen tilakustannuksista aiheutuvista ongelmista. Valtiovarainministeriön asettama yliopistojen vuokratyöryhmä jätti esityksensä elokuussa 2003. Opetusministeriössä valmisteltiin kehittämislain muutosta, joka turvaisi yliopistojen rahoituksen myös tulevina vuosina.

Vuonna 2003 suoritettiin yli 12 400 maisteritason tutkintoa ja 1 257 tohtorin tutkintoa. Edelliseen vuoteen verrattuna maisterin tutkintojen ja tohtorin tutkintojen määrä lisääntyi lähes 3 %. Naisten osuus tohtorintutkinnon suorittaneista oli 46 %. Lisensiaatin tutkintoja suoritettiin yli 600. Yhteensä tutkintoja suoritettiin kertomusvuonna lähes 17 800. Tutkintomäärät kasvoivat edellisestä vuodesta lähes 2,7 %. Alempia korkeakoulututkintoja suoritettiin lähes 2 900, mikä on 10 % enemmän kuin edellisenä vuonna. Nuorten nopeampaa sijoittumista koulutukseen edistettiin: syksyllä 2003 opiskelupaikan vastaanottaneista 22 700 opiskelijasta 45 % oli 20-vuotiaita tai nuorempia.

Avoimeen yliopisto-opetukseen osallistujia oli lähes 83 000, mikä on 2,5 % vähemmän kuin edellisenä vuonna. Avoimien yliopisto-opintojen perustella hyväksyttiin tutkinto-opiskelijoiksi yli 600 opiskelijaa, mikä on noin 60 % avoimen yliopiston väylälle asetetusta tavoitteesta. Ikäihmisten yliopistossa oli lähes 13 600 opiskelijaa, mikä on 24 % enemmän kuin edellisenä vuonna.

73. Tutkinnot koulutusaloittain 2003

	Ylemmät korkea- koulutut- kinnot	%	Tohto- rin tut- kinnot	%
Teologinen	147	1,2	17	1,4
Humanistinen	1 765	14,2	106	8,4
Taideteollinen	190	1,5	6	0,5
Musiikki	153	1,2	9	0,7
Teatteri ja tanssi	65	0,5	2	0,2
Kasvatustieteellinen	1 621	13,1	76	6,0
Liikuntatieteellinen	79	0,6	7	0,6
Yhteiskuntatieteellinen	1 202	9,7	90	7,2
Psykologia	181	1,5	18	1,4
Terveystieteet	329	2,7	36	2,9
Oikeustieteellinen	445	3,6	16	1,3
Kauppätieteellinen	1 589	12,8	67	5,3
Luonnontieteellinen	1 480	11,9	252	20,0
Maatalous–metsätieteellinen	251	2,0	44	3,5
Teknillistieteellinen	2 318	18,7	226	18,0
Lääketieteellinen	363	2,9	238	18,9
Hammaslääketieteellinen	44	0,4	15	1,2
Eläinlääketieteellinen	59	0,5	12	1,0
Farmasia	96	0,8	20	1,6
Kuvataide	34	0,3	0	0,0
Yhteensä	12 411	100,0	1 257	100,0

Kansainvälinen opiskelijavaihto lisääntyi, mutta vaihdolle asetettua 5 400 perustutkinto-opiskelijan tavoitetta ei vielä saavutettu: kertomusvuonna 3 863 suomalaista yliopisto-opiskelijaa osallistui opiskelijavaihtoon ulkomailla (v. 2002 vastaavasti 3 807). Suomeen saapui opiskelemaan yhteensä 3 987 yliopisto-opiskelijaa (v. 2002 heitä oli 3 784).

Tutkintorakenneuudistuksen toimeenpanoa ja opetuksen ja oppimisen tehostamista edistäviä toimia jatkettiin kertomusvuonna yhteistyössä yliopistojen kanssa. Yliopistolainsäädäntöön valmisteltiin tutkintorakenneuudistuksen edellyttämät muutokset. Kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen on tarkoitus siirtyä 1.8.2005 alkaen. Yliopistot kehittivät opintoja kaikilla aloilla tavoitteena koulutuksen läpäisyn tehostuminen ja tutkintojen suoritusaikojen lyhentäminen. Korkeakoulujen opintoaikojen tehostamista valmistellut työryhmä jätti esityksensä joulukuussa 2003.

Yliopistojen opiskelijavalintoja kehitettiin tavoitteena opintoihin nopea sijoittuminen. Tavoitteena on, että v. 2008 vähintään 55 % uusista opiskelijoista on samana vuonna toisen

asteen tutkinnon päättäneitä. Yliopistot laativat vuoden 2003 loppuun mennessä opiskelijavalintojen kehittämisstrategiat. Opetusministeriö asetti selvitysmiehen kartoittamaan yliopistojen valintayhteistyömahdollisuudet.

Korkeakoulujen alueellista kehittämistä jatkettiin tavoitteena erityisesti koulutuksen ja tutkimuksen aluevaikutusten vahvistaminen. Opetusministeriössä laadittiin koulutus- ja tiedepolitiikan aluestrategia vuoteen 2013. Yliopistojen yhteiskunnallinen tehtävä otettiin huomioon yliopistojen rahoitusmallin uudistuksessa sekä yliopistolain muutosten valmistelussa. Yliopistokeskusten kehittämistä jatkettiin. Opetusministeriö asetti selvitysmiehen arviomaan yliopistojen rakennerahastovaroin toteuttamien, tutkintoon johtavien koulutusohjelmien laatua ja alueellisia vaikutuksia.

Yliopistojen täydentävä rahoitus oli kokonaisrahoituksesta 34,9 %. Täydentävän rahoituksen osuus kokonaisrahoituksesta laski edellisestä vuodesta 1,5 %. Maksullisen ja yhteisrahoitteisen toiminnan vaikuttavuutta on parannettu strategisella suunnittelulla ja tavoitteita tarkentamalla.

Liiketaloudellinen maksullinen palvelutoiminta kasvoi 4,6 %. Liiketaloudellisen maksullisen toiminnan kannattavuutta parannettiin kustannuslaskentaa kehittämällä ja tappiollista toimintaa karsimalla.

Tiede

Hallitusohjelmassa päätettiin vahvistaa julkista tutkimusrahoitusta valtion tiede- ja teknologianeuvoston linjauksen pohjalta. Vuoden 2003 ensimmäisessä lisätalousarviossa korotettiin Suomen Akatemian tutkimusrahoituksen myöntövaltuutta. Suomen julkisen tutkimusrahoituksen suhteellinen osuus on kansainvälisesti vertaillen huippuluokkaa, 1,00 % bruttokansantuotteesta EU-maiden keskiarvon ollessa 0,77 %.

Suomen Akatemian katsaus Suomen tieteen tilasta ja tasosta valmistui marraskuussa. Sen mukaan Suomen tiede on kansainvälisesti hyvää tasoa ja panostus tutkimukseen korkea, Suomella on ammatitaitoinen tutkimushenkilöstö ja laadukas tutkijankoulutusjärjestelmä. Tutkimushenkilöstön määrä suhteessa työvoimaan on Suomessa maailman kärkeä, 1,6 %, EU:n keskiarvon ollessa 0,6 %.

Valtion tiede- ja teknologianeuvosto käynnisti Suomen tutkimusjärjestelmän rakenteiden arvioinnin. Opetusministeriö tukee osaltaan siihen liittyviä hankkeita. Vuonna 2003 Suomen Akatemia toteutti mm. geotieteiden ja hoitotieteen tieteenalaa arvioinnit sekä mediakulttuurin, globaalimuutosten ja biodiversiteettitutkimusohjelmien arvioinnit. Kansainvälinen arviointiryhmä arvioi Suomen Akatemian toimintaa.

Suomen ESO-järjestykseen (European Southern Observatory) liittymisen ehtoja koskeva sopimus parafoitiin marraskuussa. Suomen kansainvälistä tiedepoliittista yhteistyötä vahvistettiin ja tiedepoliittisten tavoitteiden toteutumista edistettiin vaikuttamalla eurooppalaisen tutkimusalueen kehittymiseen ja EU:n kuudennen t&k -puiteohjelman (2002–2006) toimeenpanoon. Vuoden 2003 lopussa suomalaisia oli kaikkiaan mukana noin 220 kuudennen puiteohjelman projektissa.

74. Yliopistojen liiketaloudellisen maksullisen palvelutoiminnan tunnuslukutaulukko 2003

	Talousarvio	Toteutunut
Maksullisen toiminnan tulot, milj. euroa .	209,6	204,9
Erilliskustannukset, milj. Euroa	159,9	163,1
Käyttäjäämä, milj. Euroa	49,8	41,8
% tuloista	23,7	20,4
Osuus yhteiskustannuksista, milj. euroa	41,7	29,6
Ylijäämä, milj. Euroa	8,0	12,2
% tuloista	3,8	6,0
Volyymin muutos, %	7,0	4,6

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

Aikuiskoulutus

Aikuiskoulutusta kehitettiin hallitusohjelman mukaisesti parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän ehdotusten pohjalta.

Aikuisten osaamis- ja sivistystarpeisiin ja työelämän muutokseen vastaavaa omaehtoista koulutusta järjestettiin noin 1 000 oppilaitoksessa ja korkeakoulussa. Lähes 1,8 miljoonaa aikuista osallistui v. 2003 erityyppiseen opiskeluun. Työikäisestä väestöstä koulutukseen osallistui noin 57 %. Aikuiskoulutukseen osallistuvien osuus aikuisväestöstä on OECD-maiden korkeimpia.

Aikuisten koulutustason kohottamisohjelma (*Noste* -ohjelma) käynnistettiin valtion vuoden 2003 talousarvioon sisältyvällä 12 milj. euron määrärahalta. Noste -ohjelman avustukset on tarkoitettu 30–54 -vuotiaille, ensisijaisesti työssä oleville enintään perusasteen tutkinnon suorittaneille. Avustuksia voidaan myöntää koulutuksen ja tutkintotilaisuuksien järjestämiseen (ammattilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot ja niiden osat sekä kansalliset ja eurooppalaiset tietokoneen ajokortit ja niiden osat), opiskelun tukitoimiin sekä opintoihin hakeutumista edistäviin toimiin. Koulutuksen aloitti 2 571 henkilöä v. 2003.

Kertomusvuonna toteutettiin ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitusuudistus. Ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitus keskitettiin toisen asteen koulutukseen ja valtionosuusjärjestelmään valtion vuoden 2003 talousarvion yhteydessä annetulla lailla. Lisäkoulutuksena järjestettävän oppisopimuskoulutuksen opiskelijoiden enimmäismäärää nostettiin 20 000 opiskelijasta 20 500:aan valtion vuoden 2003 talousarvion perusteella. Ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitusuudistuksen yhteydessä lisättiin ammattikorkeakoulututkintoon johtavia aikuiskoulutuspaikkoja tutkintoon johtavassa koulutuksessa ja avoimessa ammattikorkeakouluopetuksessa.

Opetusministeriö laajensi aikuisten opintosetelikokeilua. Ministeriö myönsi kunnille rahaa eläkeläisten tietotekniikkataitojen hankkimiseen ja maahanmuuttajien kieli- ja kulttuurikoulutuksen hankkimiseen ensisijaisesti kohderyhmille, jotka eivät ole kotouttamiskoulutuksen piirissä.

Opintotuki

Opetusministeriö kutsui selvitysmiehen valmistelemaan opintotukea ja opiskelijoiden opintososiaalista asemaa koskevan toimenpideohjelman. Selvitysmies luovutti ehdotuksensa 9.12.2003.

Lainsäädännön toimivuutta kehitettiin valmistelemalla hallituksen esitys opintotukea ja koulumatkatukea koskevista perustuslain edellyttämistä säädösmuutoksista. Merkittävimpiä sisällöllisiä muutoksia ehdotettiin säännöksiin, jotka koskivat ulkomaalaisten oikeutta opintotukeen ja päätoimista opiskelua.

Niin kutsutun vanhan opintolainan enimmäiskorkoa laskettiin 1.1.2003 5,53 prosentista 4,8 prosenttiin.

75. Opintotuen saajamäärät

	Saajamäärä lukuvuonna 2002–2003	Muutos edelli- sistä luku- vuodesta	Muutos, %
Opintoraha	289 894	1 632	0,5
Asumislisä	189 857	5 246	2,8
Aikuisopintoraha	271	–1 547	–85,1
Opintolainan val- tiontakausta	124 724	–4 907	–3,8
Saajia yhteensä	298 129	630	0,2
Koulumatkatuki ...	51 131	59	0,1

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan tulokset***Taide ja kulttuuri***

Kulttuurin ja taiteen toimialan virastojen tulossopimukset uudistettiin ja muutettiin kolmivuotisiksi. Aluestrategian tueksi tuotettiin yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa raportit *Kuntien kulttuuritoiminta ja sen kustannukset*

sekä *Kulttuuripalvelut alueittain*. Valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta hyväksyttiin 13.3.2003. Taiteilijoiden työllistämisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa selvittäneen toimikunnan (*Taisto II*) seurantatyöryhmä jätti selvityksensä ministeriölle toimikunnan ehdotusten toteutumisesta. Mahdollisuuksia maahanmuuttajataiteilijoiden tuen lisäämiseen ja tuen täsmällisempään kohdentamiseen selvitettiin virkatyönä.

Taide- ja kulttuuritapahtumien valtionavustuksen piiriin kuului yli sata eri puolilla maata järjestettävää tapahtumaa. Teatterien kävijämäärä laski edelleen lievästi. Sinfoniaorkestereiden konserteissa kävi 0,95 miljoonaa kuulijaa. Ulkomaille tehtyjen konserttivierailujen kuulijamäärä oli noin 87 000.

Taiteen keskustoimikunnan, valtion taidetoimikuntien ja taiteen keskustoimikunnan yhteydessä toimivien lautakuntien jakamana taiteilijatukena myönnettiin 2 084 apurahaa ja avustusta. Hakemuksia käsiteltiin 7 850.

Alueellisten taidetoimikuntien toimialan arvioinnin kehittämistyötä jatkettiin. Toimikunnat käyttivät taiteen edistämiseen noin 4,1 milj. euroa myöntäen apurahoja taiteelliseen työskentelyyn ja avustuksia projekteihin noin 1 050 kappaletta. Läänintaiteilijoiden palkkaamiseen käytettiin 46 henkilötyövuotta.

Opetusministeriö tuki yhtä Suomessa ja yhtätoista ulkomailla toimivaa säätiöpohjaista, itsenäistä kulttuuri-instituuttia. Uuden kulttuuri-instituutin toiminta käynnistyi syksyllä Unkarissa. Kulttuuri-instituuteilla on tärkeä rooli kulttuurivaihdon edistämisessä sekä suomalaisen taiteen ja kulttuurin tunnettuuden lisäämisessä.

Valtioneuvosto teki maaliskuussa 2003 periaatepäätöksen, jonka mukaan Suomen merimuseon uudelleen sijoittamisen aiheuttamat kustannukset otetaan lisäyksenä huomioon opetusministeriön määräraha-kehelyksessä. Tältä pohjalta opetusministeriö päätti, että pääosa Suomen merimuseon toiminnoista siirretään Kotkaan. Samalla asetettiin työryhmä valmistelemaan siirtosuunnitelman tekoa ja siihen liittyvää kustannus- ja aikataulusuunnittelua. Sinebrychoffin museon peruskorjaus Helsingissä ja uuden interiöörinäyttelyn rakentaminen valmistui. Valtionosuuden piiriin hyväksyttiin yksi uusi museo.

Kertomusvuonna valmistui 11 kotimaista pitkää näytelmäelokuva, yksi yhteistuotantoelokuva ja kolme teatterilevityksen saanutta dokumentti-elokuva. Kotimaisen elokuvan katsojaosuus nousi lähes 22 prosenttiin kaikista elokuvissakäynneistä. Kotimainen elokuva menestyi kiitettävästi kansainvälisillä festivaaleilla – tärkeimpänä Klaus Härön ohjaama suomalais-ruotsalainen yhteistuotantoelokuva Näkymätön Elina, joka sai lukuisia palkintoja, mm. parhaan lastenelokuvan kristallikarhun Berliinin elokuvajuhlilla.

Kertomusvuonna käynnistettiin hallitusohjelman mukaisesti toimintaohjelman suunnittelu lapsiin kohdistuvan mediaväkivallan rajoittamiseksi. Tarkastelun kohteena ovat kaikki mediat (elokuva, video, televisio, video- ja tietokonepelit, Internet sekä mobiiliympäristö).

76. Veikkausvoittovaroja myönnettiin

	2002 Miljoonaa euroa	2003 Miljoonaa euroa	Muutos, %
Tiede	76,2	75,8	-0,5
Taide ja kulttuuri	179,8	188,7	5,0
Liikunta	83,3	83,8	0,6
Nuorisontkasvatustyö ...	20,3	20,7	1,8
Yhteensä	359,6	369,0	2,6

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

Kirjastojen kokeiluhankkeisiin myönnettävän tuen painoalueena olivat hankkeet, jotka edistävät lukutaitoa, kirjallisuuden tuntemusta sekä kirjastojen toimintaa kulttuurisina kohtaamispaikkoina. Lainausten määrä oli 108,4 miljoonaa (+1,5 %) ja kirjastokäyntien 66 miljoonaa (–3 %). Celia – Näkövammaisten kirjaston asiakasmäärä kasvoi 4 % kun taas lainausten määrä laski 3 %.

Tekijänoikeuslain muuttamista koskevaa hallituksen esitystä valmisteltiin v. 2002 rauenneen esityksen pohjalta. Esitysluonnos julkistettiin 15.7.2003. Luonnoksesta annettiin 100 lausuntoa. Valmistelu jatkui edelleen virkamiestyönä. Valmisteltavana olleet lainsäädännön muutokset mukauttavat tekijänoikeuslainsäädäntöä tietoyhteiskunnan vaatimuksiin.

Liikunta

Terveysliikuntatoiminta laajeni. Terveysliikunnan neuvottelukunta jatkoi valtioneuvoston periaatepäätöksen asettamia kehittämistoimia. Opetusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, liikenne- ja viestintäministeriön sekä Raha-automaattiyhdistyksen tuki valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaiseen kehittämistoimintaan oli yli 2 milj. euroa. Tuki kohdistui liikuntaa suosivaan yhdyskuntarakenteeseen ja arkiympäristöön, liikunnan edistämiseen elinkaaren eri vaiheissa, kuntiin, koulutukseen ja sen sisältöihin, tutkimustoimintaan ja seurantaan.

Opetusministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön yhteinen *Kunnossa Kaiken Ikää* -ohjelma vahvisti edelleen rakenteita kuntatason yhteistyössä. Ohjelmasta tuettiin toimintavuonna yhteensä 152 hanketta 500 000 eurolla.

Lasten ja nuorten liikuntaohjelman painopisteet v. 2003 olivat edelleen koululaisten liikuntapainotteisten iltapäiväkerhojen tukeminen sekä seuratoiminnan paikalliset kehittämishankkeet.

Opetusministeriössä aloitettiin huippu-urheilun valtakunnallisen työnjaon, toimintavastuiden ja valtion tukipolitiikan kehittämistyö, jonka tarkoituksena on turvata suomalaisen huippu-urheilun menestyminen, vahvistamalla samalla sen eettistä perustaa.

Nuorisotoimi

Vuoden 2003 aikana jaettiin tukea 3,7 milj. euroa (kansallinen ja ESR -rahoitus yhteensä) 180 nuorten työpajalle. Pajojen kokonaismäärä oli 230–240. Pajatoimintaan osallistui noin 7 500 nuorta. Pajatoiminta oli edelleen varsin tehokasta, sillä noin 50-60 % nuorista sijoittui pajajakson jälkeen opiskelemaan tai työelämään.

Nuorten aktiivisen kansalaisuuden edistämisessä keskeisin väline on edelleen valtakunnallisten nuorisojärjestöjen toiminta. Opetusministeriö myönsi v. 2003 valtakunnallisille nuorisojärjestöille, niiden piirijärjestöille, valtakunnallisille nuorisotyöjärjestöille ja nuorisotyön palvelujärjestöille yhteensä 7,9 milj. euroa 97 järjestölle. Nuorisojärjestöjen avustusperusteiden uudistaminen käynnistettiin nuorisojärjestöjen avustustoimikunnassa.

Nuorten sosiaalisessa vahvistamisessa nuorten työpajatoiminnan ohella ennaltaehkäisevä päihde- ja huumetyö oli keskeinen toimialue. Vuonna 2003 jaettiin 840 000 euroa noin 70 hankkeelle, jotka kohdentuivat pääosin uusien päihdeettömien työmuotojen käynnistämiseen sekä nuorisotyöohjaajien kouluttamiseen kunnissa ja järjestöissä.

Hallinnonalan muut tulokset

Kirkollisasiat

Uskonnonvapauslaki tuli voimaan 1.8.2003 ja hautaus-toimilaki (457/2003) vuoden 2004 alussa. Ortodoksisen kirkon lainsäädäntöuudistusta valmistele- van toimikunnan työ eteni suunnitelmien mukaisesti.

Valtion talousarviosta rahoitettiin ortodoksisen kirkkokunnan kirkollishallituksen ja kolmen hiippakunnan aluehallinnon palkoista, vuokrasta ja matkoista aiheutuvat menot sekä avustukset eräille ortodoksisen kirkkokunnan seurakunnille ja laitoksille sekä Suomen merimieskirkolle.

Kansainvälinen yhteistyö

EU-yhteistyön yhtenä painopisteenä oli EU:n laajentumista koskevan, eduskunnalle lokakuussa 2003 annetun hallituksen esityksen valmistelu sekä laajentumisen vaikutusten arviointi opetusministeriön hallinnonalan osalta. Painopistee- ksi nousi myös EU:n hallitusten välisen konferenssin (HVK) Suomen neuvottelutavoitteiden valmistelu opetusministeriön hallinnonalan osalta. Merkittävin tavoite oli yksimielisen päätöksenteon säilyttäminen julkisten peruspalvelujen, ml. koulutus- ja kulttuuripalveluiden kauppaa koskevissa sopimuksissa.

Vuonna 2003 hyväksyttiin EU:n Pohjoisen ulottuvuuden toimintaohjelma vuosille 2004–2006. Uudessa ohjelmassa yksi painopistealueista on inhimilliset voimavarat, koulutus, tutkimus ja kulttuuri.

Opetusministeriö osallistui YK:n tietoyhteiskunnan huippukokouksen valmisteluun sekä sen ensimmäiseen osaan Genevessä. Loppuasiakirjoihin sisältyvät tietoyhteiskuntaa koskevat periaatteet ja toimintatavoitteet, joista useat liittyvät koulutukseen, kulttuuriseen moninaisuuteen sekä kirjastojen ja perinteisen median rooliin, muodostavat viitekehityksen kansainväliselle ja kansalliselle tietoyhteiskuntapolitiikalle.

Opetusministeriö osallistui aktiivisesti Maailman henkisen omaisuuden järjestön (WIPO) toimintaan. Tekijänoikeuden alan asiantuntijakokouksissa edettiin suomalaisen puheenjohtajan johdolla tekijänoikeuden alan kansainvälisen sopimusjärjestelmän uudistamisessa.

Venäjä-yhteistyössä keskeistä oli opetusministeriön *Suomi, Venäjä ja kansainvälinen yhteistyö* -toimintaohjelma. Kertomusvuonna käynnistettiin toimet ohjelmaan sisältyvän hankkeen Suomen ja Venäjän välisen *Cross Border University* -allianssin perustamiseksi ja jatkettiin *Russiainfo* -tietopalveluprojektia. Opetusministeriö tuki merkittävästi Pietarin 300-vuotisjuhlallisuuksiin liittyviä kulttuurihankkeita ja osallistui Suomi-viikon tapahtumien järjestelyyn.

Kertomusvuonna laadittiin kartoitus voimassa olevista kahdenvälisistä kulttuurisopimuksista ja ohjelmista sekä käynnistettiin selvityshanke kahdenväliseen kulttuuriyhteistyöhön myönnettävän rahoituksen kriteereistä.

Rakentamis- ja kiinteistöasiat

Yliopistojen toimintaedellytykset paranivat uusien tilojen käyttöönoton ja vanhojen tilojen korjaamisen myötä. Vuonna 2003 käyttöönotetuista uusista tai peruskorjatuista rakennuksista tärkeimpiä olivat Oulun yliopiston lääketieteen laitos, Tampereen yliopiston 4. rakennusvaihe, Tampereen teknillisen yliopiston arkkitehtiosaston laajennus, Teknillisen korkeakoulun TUAS -rakennus Otaniemessä,

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

Helsingin yliopiston eläinlääke- ja elintarviketieteiden rakennuksen 1. vaihe, Viikin normaalikoulu, Fabianinkadun oppimiskeskus Aleksandria sekä peruskorjattu Arppeanum Snellmaninkadulla sekä Kuvataideakatemian uudet tilat peruskorjatussa leipätehtaassa Helsingin Sörnäisissä.

Oppilaitosten perustamiskustannusten valtionosuuksia ja -avustuksia myönnettiin 71 (v. 2002: 34) yleissivistävän oppilaitoksen, 15 (v. 2002: 17) ammatillisen oppilaitoksen ja ammattikorkeakoulun sekä kuuden (v. 2002: kahdeksan) aikuiskoulutuksen perustamishankkeeseen.

Museovirasto ja Suomenlinnan hoitokunta jatkoivat rakennusten ja linnoitusten peruskorjaustöitä opetusministeriön, rikosseuraamusviraston ja työministeriön määrärahoihin. Opetusministeriön rahoitusosuuteen saatiin tasokorotus vuoden 2003 lisätalousarviossa osoitetuista työllisyyttä tukevista investointimäärärahoista. Täten edellytykset em. kansallisen rakennusperinnön säilymisen ja käyttökelpoisuuden turvaamiseksi paranivat.

Liikuntapaikkarakentamisen avustukset olivat v. 2003 yhteensä 13,6 milj. euroa. Avustuksien painopisteinä olivat uimahallien peruskorjaukset, liikuntahallien rakentaminen ja lähiliikuntapaikat. Lääninhallituksille osoitettiin 4,8 milj. euroa käytettäväksi erityisesti lähiliikuntaan soveltuvien liikunta- paikkojen avustamiseen.

77. Opetusministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003 Miljoonaa euroa	Muutos
Toiminnan tuotot	584,74	584,16	-0,58
Toiminnan kulut	-2 097,65	-2 169,88	-72,23
JÄÄMÄ I	-1 512,90	-1 585,71	-72,81
Rahoitustuotot ja -kulut	5,64	6,02	0,38
Satunnaiset tuotot ja kulut	21,78	5,24	-16,54
JÄÄMÄ II	-1 485,48	-1 574,46	-88,98
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-3 816,69	-3 986,03	-169,34
JÄÄMÄ III	-5 302,17	-5 560,48	-258,31
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	251,60	268,25	16,65
TILIKAUDEN TUOTTO-KULUJÄÄMÄ	-5 050,57	-5 292,24	-241,6

78. Opetusministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003 Miljoonaa euroa	Muutos
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	146,30	147,68	1,38
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIJOITUKSET ..	288,49	277,54	-10,95
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	688,27	741,70	53,43
VASTAAVAA YHTEENSÄ	1 123,06	1 166,93	43,87
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	670,09	710,05	39,96
VIERAS PÄÄOMA	452,97	456,88	3,91
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	1 123,06	1 166,93	43,87

3.8. MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Ympäristön kuvaus

EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistuksen pitkän aikavälin linjat, joista jäsenmaat päättivät ke-
sällä 2003, aiheuttavat olennaisia muutoksia maatalouden tukijärjestelmään. Uudistus merkitsee mm.
maatalouspolitiikan markkinasuuntautuneisuuden ja kilpailukyyn lisäämistä, maaseudun kehittämis-
toimenpiteiden vahvistamista sekä viljelijöiden tulojen vakiinnuttamista. Muutoksia toimeenpannaan
asteittain vuodesta 2004 lukien.

EU:n laajeneminen 10 jäsenmaalla 1.5.2004 lukien johtaa sisämarkkinoiden huomattavaan laajentu-
miseen. Viljelijöiden määrä kasvaa yli 50 %. Laajeneminen lisää kilpailua maataloustuotemarkki-

79. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2003

Pl.luku	Varainhoito- vuodelta	Määrärahat Edellisiltä vuosilta	Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2003
3001 Maa- ja metsätalousministeriö	70,75	4,60	75,35	64,07	7,32
3002 Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus	13,13	1,16	14,29	12,50	1,79
3003 Maaseutuelinkeinojen valituslautakunta ja eläinlääkintävahinkojen arviolautakunta	0,61	0,10	0,71	0,67	0,04
3004 Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan muut menot	10,57	4,12	14,69	10,73	3,41
3012 Maa- ja puutarhatalouden tulotuki	1 791,39	181,37	1 972,76	1 754,97	208,95
3013 Maataloustuotteiden markkinointi ja tuotannon tasapainottaminen	157,33	16,62	173,95	153,98	18,90
3014 Maatilatalouden rakenteen ja maaseudun kehittäminen	158,95	2,12	161,08	114,62	1,94
3015 Muut maatalouden menot	22,11	1,63	23,74	22,89	1,16
3021 Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus ..	30,89	5,09	35,98	31,65	4,33
3031 Metsätalouden edistäminen ja valvonta	128,95	7,89	136,83	134,65	1,96
3032 Metsäntutkimuslaitos	38,17	1,57	39,74	37,88	1,86
3041 Kala-, riista- ja porotalous	41,06	28,84	69,90	43,57	26,10
3042 Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos	15,96	5,24	21,19	15,69	5,50
3051 Vesivarojen käyttö ja hoito	30,89	11,03	41,92	27,76	13,27
3061 Maanmittauslaitos	49,12	10,08	59,20	47,05	12,15
3062 Geodeettinen laitos	2,99	0,53	3,52	3,33	0,19
3071 Eläinlääkintä- ja elintarviketutkimuslaitos	24,76	5,23	29,99	21,71	7,77
3072 Elintarvikevirasto	5,11	0,60	5,70	4,78	0,92
3073 Kasvintuotannon tarkastuskeskus	13,16	0,45	13,62	12,50	1,12
Yhteensä	2 605,90	288,27	2 894,16	2 514,98	318,68

3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

noilla sekä maatalouden tuotantopanosten, kasvien ja kasvipörräisten tuotteiden, elävien eläinten, eläimistä saatavien tuotteiden ja elintarvikkeiden sisämarkkinakauppaa. Tuonti lisää riskejä, jotka liittyvät eläin- ja kasvitautien ja eläimistä ihmisiin tarttuvien eläintautien leviämiseen. Laajeneminen lisää EU-alueen metsäalaa 25 % ja merkitsee kemialliselle metsäteollisuudelle laajenemismahdollisuuksia sekä mekaaniselle metsäteollisuudelle kiristystä kilpailua.

Myös käynnissä oleva WTO:n Doha- kierros voi muuttaa toimintaympäristöä jatkossa, mikäli mm. vientituen eri muodoista, tuontisuojausta sekä sisäisestä tuesta päästään sopimukseen. Meksikon Cancunissa v. 2003 käydyissä neuvotteluissa ei edistytty maatalouskaupan vapauttamisessa.

Maailmanmarkkinoiden kehityksen ohella maatalous- ja elintarvikesektorin tulevaisuuteen vaikuttavat oleellisesti elintarviketuotuksen pidemmän aikavälin muutostrendit, jotka ovat osa kulutuskäyttäytymisen yleistä muutosta. Kuluttajan käyttäytymisen päämääränä ei enää katsota olevan yksinomaan perustarpeiden tyydyttäminen.

Tulokset politiikkasektoreittain

Luonnonvarojen kestävä käyttö

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan eräs keskeinen tavoite on luonnonvarojen kestävä käytön edistäminen. Kokoavana strategiana on ministeriön v. 2002 hyväksymä luonnonvarastrategia, jonka toteuttamisen seurannan avuksi on kehitetty luonnonvaramittarit.

Uusiutuvien luonnonvarojen yleinen tilanne on Suomessa hyvä. Maaseudun yleinen kuva on säilynyt hyvänä johtuen siitä, että lähes kaikki peltoala on säilynyt viljelyssä. Vesistöjen ravinnekuormitusta on pyritty voimakkaasti vähentämään ja odotettavissa on vesistöjen tilan paraneminen, mikäli toimenpiteitä jatketaan tavoitteellisesti. Maanviljelysmaan puhtaus on edelleen Euroopan kärkeä. Tuotantokasvien ja eläinten geneettinen pohja on, kuten muissakin kehittyneissä maissa, jatkuvasti kaaventunut alkuperäiseläinten ja vanhojen tuotantolajikkeiden käytön vähenemisen myötä. Maatalousympäristö ei myöskään tarjoa enää niin paljon suotuisia elinympäristöjä luonnonvaraisille kasvi- ja eläinlajeille.

Tärkeä keino vaikuttaa ympäristöön on maatalouden ympäristötuki, jonka avulla vähennetään erityisesti pinta- ja pohjavesiin sekä ilmaan kohdistuvaa kuormitusta. Järjestelmän piiriin on tullut noin 97 % peltoalasta. Ympäristötuen valinnaisista lisätoimenpiteistä suosituin on ollut peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys. Erityistukisopimuksia oli voimassa v. 2003 kaikkiaan 18 600. Vesistöjen varalle on perustettu suojakaistoja yli 4 000 hehtaarin alueelle, millä vähennetään eroosiota. Luonnonmukaisen tuotannon osuus peltoalasta oli 7,3 %.

Useat taloudellisesti tärkeät kalakannat ovat jo tehokkaasti hyödynnettyjä eikä niiden saaliita ole enää pyyntiä tehostamalla mahdollisuus lisätä, poikkeuksena ovat silakkakannat. Porolaidunten kulu-neisuus on edelleen paikoittain ongelma ja tilannetta on korjattu suurimpia sallittuja poromääriä alentamalla ja seurannalla.

Metsävarojen määrä on säilynyt runsaana. Puuston vuotuinen kasvu on viimeisimpien inventointitietojen mukaan 83 milj. kuutiometriä. Puuntuotannon turvaamisen ohessa on pyritty mm. suunnittelun avulla yhä määrätietoisemmin toteuttamaan metsäluonnon monimuotoisuuden suojelua ja turvamaan metsien muut käyttömuodot.

Kansallisen metsäohjelman osana käynnistettiin Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma METSO, jolla haetaan ja kokeillaan vapaaehtoisia tapoja toteuttaa arvokkaiden elinympäristöjen suojelua. Maa- ja metsätalousministeriö toteuttaa ohjelmaa yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa. Ohjelmaan kuuluu kaikkiaan 17 toimenpidettä, joista osa on kokeiluhankkeita. Maa- ja metsätalousministeriön päävastuulla on kaksi kokeiluhanketta: luonnonarvokauppa sekä metsäluonnon monimuotoisuuden yhteistoimintaverkosto.

Luonnonarvokauppa käynnistyi Satakunnassa v. 2003. Ministeriöiden käytössä yhteensä olleella määrärahalla, 400 000 eurolla, suojeltiin kaikkiaan 228 hehtaaria kymmeneksi vuodeksi. Sopimus tehtiin 31 maanomistajan kanssa 38 kohteesta. Maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö järjestivät v. 2003 kaksivaiheisen hakukilpailun, joka liittyy *Metsäluonnon monimuotoisuuden yhteistoimintaverkosto* -kokeiluhankkeeseen, jossa turvataan metsäluonnon monimuotoisuutta paikallistasolla omaehtoisuuden ja vapaaehtoisuuden perusteella. Toisen vaiheen jälkeen valittiin nämä neljä hanketta toteutettaviksi.

Yksityismetsissä sijaitsevien erityisen arvokkaiden elinympäristöjen maastotyöt saatiin lähes päätökseen. Kaikkiaan vuosina 1996–2003 on kartoitettu 10 milj. hehtaaria ja tarkastettu 182 000 kohdetta. Näistä kohteista 60 000 on metsälain mukaisia erityisen arvokkaita kohteita.

Maa- ja metsätalousministeriön koordinoima monen rahoittajatahon yhteinen Monimuotoisuuden tutkimusohjelma (MOSSE) vuosille 2000–2006 käynnistyi vuoden 2003 alussa. Tutkimusohjelman avulla etsitään uusia, käytännöllisiä ratkaisuja biologisen monimuotoisuuden hoitoon ja suojeluun maa-, metsä-, kala- ja vesitaloudessa. Se vastaa myös METSO- ohjelman tutkimustarpeisiin.

Maatalous

Hallinnonalalle asetettu tavoite edellytysten luomisesta maaseudun elinkeinojen kehittymiselle konkretisoitui v. 2003 suurissa maatalouspolitiikan ratkaisuissa. EU:n maatalousministerit pääsivät ratkaisuun EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistuksesta kesäkuussa 2003. Lisäksi Suomi neuvotteli sopimuksen Euroopan komission kanssa Etelä-Suomessa maksettavien ns. 141-tukien jatkosta.

Maatalouspolitiikan uudistuksen tavoitteena on lisätä markkinalähtöisyyttä ja kilpailukykyä, vahvistaa maaseudun kehittämistä, vastata EU:n laajentumiseen ja WTO -neuvottelujen tuomiin muutospaineisiin sekä vahvistaa elintarviketurvallisuutta ja eläinten hyvinvointia.

80. Maa- ja puutarhatalouden kokonaislaskelma¹⁾

	2002	2003*	Muutos,
	Miljardia euroa		%
Kokonaistuotto yhteensä	3,96	3,96	0,1
– markkinatuotot	2,16	2,15	–0,9
– tuet	1,72	1,75	1,6
– muut tuotot	0,07	0,06	–4,9
Kustannukset yhteensä, josta ...	2,81	2,79	–0,7
– poistot, korot, vuokrat	0,97	0,98	0,8
– muut kustannukset	1,84	1,81	–1,5
Maataloustulo	1,15	1,17	2,2

¹⁾ Maa- ja puutarhatalouden kokonaislaskelma laaditaan maksupäivänsä. Lähde: MTT taloustutkimus.

Maatalouspolitiikan uudistus aiheuttaa olennaisia muutoksia maatalouden tukijärjestelmään. Vuonna 2005 tulee voimaan osa uudistuksen täydentävistä ehdoista ja v. 2006 uusi tilatukijärjestelmä. Uudistuksen keskeisiä muutoksia ovat tukien ja tuotannon määrän välisen kytken poistaminen osittain tai kokonaan sekä suorien tukien leikkaaminen. Näin tukien taso pysyy vakaana vaikka tuotannon määrä ja hinnat vaihtelisivat. Uudistus jättää jäsenmaille melko paljon päätäntävaltaa. Suomen valinnat edellyttävät perusteellista valmistelua, jotta eri vaihtoehtojen vaikutukset voidaan arvioida kansallisia ratkaisuja tehtäessä.

3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

Koko vuoden jatkuneiden 141 -neuvottelujen poliittinen ratkaisu saavutettiin lokakuussa 2003 ja komission päätös asiasta saatiin maaliskuussa 2004. Komission päätöksen perusteella Suomi voi myöntää asteittain alenevia kansallisia suoria tukia kotieläintaloudelle ja puutarhatuotannolle vuoden 2007 loppuun saakka. Tukien maksamisen ehtona komissio edellytti, että kyseisille aloille EU:n säädösten mahdollistamat rakennetuet myönnetään täysimääräisinä. Tämän vuoksi investointi- ja nuorten viljelijöiden aloitustuki nousee tuntuvasti kaudeksi 2004–2007.

Maatalouden kehitys

Maatalouden tukijärjestelmä muodostaa Suomessa keskeisen osan maatalouden tuloissa, koska tuotantokustannukset ovat suuret vaikeista luonnonolosuhteista ja kilpailijamaita heikommasta tuotantorakenteesta johtuen. Markkinoilta saadut tuotot kattoivat tuotannon muuttuvat kustannukset kokonaisuudessaan, mutta kiinteät kustannukset vain osittain. Nautakarjatilajoilla ja viljatilajoilla tukien merkitys on ollut suurinta, kun taas puutarhatiloilla tukien osuus tuloista oli pienin. Maataloustukia maksettiin 1 752 milj. euroa, mistä 1 010 milj. euroa kansallisista varoista. Tukia maksettiin 71 810 tuentahakijalle, missä vähennystä edelliseen vuoteen on noin 1 300.

Maatalouden tulokehitys on ollut vakaata usean vuoden ajan kokonaistasolla mitattuna. Maataloustulo kasvoi edellisvuodesta 2,2 %. Tilatasolla tuotot ovat kasvaneet selvästi tilakoon kasvaessa. Kirjanpitolajoilla kokonaistuotto kasvoi keskimäärin 24 % vuodesta 1998 vuoteen 2002. Samaan aikaan sikatilojen kokonaistuotto kasvoi keskimäärin 42 % ja maitotilojen 28 %. Viljatilajoilla kasvu oli vain 5 %.

Vuosi 2003 oli maataloustuotemarkkinoilla varsin vakaa. Maitosektorilla rakennekehitys jatkui nopeana ja tuotanto sopeutui maakiintiöön. Maidonlähettäjiä oli vuoden lopulla 17 600 eli tuotannon lopetti 1 277 tilaa. Maitotilojen keskikoko kohosi aikaisempia vuosia hitaammin, 18,3 lehmään. Sianlihamarkkinoilla vuosi oli vaikea. Hintataso oli vuoden lopussa kymmenyksen edellisvuotta alemmalla tasolla. Tuotanto kasvoi enemmän kuin kulutus, mutta viennin kasvu tasapainotti markkinat. Naudanlihasektori on toipunut hyvin muutaman vuoden takaisista eläintautikriiseistä EU:n alueella. Tuotanto ja kulutus olivat tasapainossa. Viljan viljelyala pysyi edellisvuoden tasolla 1,2 milj. hehtaarissa. Komission tiukka vientipolitiikka vaikeutti tärkeimmän vientiviljamme, kauran vientiä.

Maatalouden interventiorahaston kautta maksettiin vientitukia sekä muita sisämarkkinoihin vaikuttavia tukia lähinnä elintarviketeollisuudelle yhteensä 98,4 milj. euroa. Siirtotalouden tuotot EU:lta rahastoon olivat 100,8 milj. euroa.

81. Viljelijöille maksetut maatalouden tulotuet

	2002	2003	Muutos, %
	Miljoonaa euroa		
EU-tulotuet	443	447	1
Ympäristötuki	284	288	2
Luonnonhaittakorvaus	422	422	0
Kansalliset tuet	592	594	0
Maa- ja puutarhatalouden tuet yhteensä	1 741	1 751	0,6
– josta EU:n osuus	732	742	
– josta Suomen osuus	1 010	1 009	

Maa- ja elintarviketalouden keskeinen tavoite tulevina vuosina on täyttää kuluttajien tarpeet ja odotukset. Tähän vastataan elintarviketalouden kansallisella laatustrategialla, joka uudistettiin vuonna 2003 ketjun eri osien yhteistyönä. Tavoitteeksi asetettiin elintarvikeketjun kilpailukyvyyn ja suomalaisten elintarvikkeiden kilpailuetujen vahvistaminen sekä yhteiskuntavastuullisen toimintatavan toteuttaminen elintarviketaloudessa. Laatukoulutuksen on saanut jo noin 13 000 maatalousyrittäjää.

Maatalouden investoinnit

Maatiloille myönnettävän investointituen tavoitteena on edistää tulotason sekä elin-, työ- ja tuotantolosuhteiden parantumista maatiloilla. Tuella pyritään tuotantokustannusten alentamiseen mm. edistämällä yrityskoon kasvua, ympäristösuojelun edistämiseen sekä eläinten hyvinvoinnin ja tuotteiden laadun parantamiseen.

TE -keskukset tekivät v. 2003 myönteisen rahoitustukipäätöksen noin 9 800 investointiin. Niiden kokonaiskustannusarvio oli 456 milj. euroa. Avustuksina myönnettiin 55,9 milj. euroa, valtionlainoihin sitoutui 126,7 milj. euroa ja korkotukilainoihin 163,8 milj. euroa. Avustukset ja valtionlainat myönnetään Maatilatalouden kehittämisrahastosta. Rahastolla oli v. 2003 käytettävissä 272,1 milj. euroa, EU:lta rahastoon tuloutui 7,1 milj. euroa. Vuodelle 2004 siirtyi käsiteltäväksi kaikkiaan noin 7 000 hakemusta.

Kotieläinsektorilla investointien määrä hieman väheni. Lypsykarjanavettojen rakentamista tuettiin 290 tapauksessa. Tuettavien navetoiden keskikoko oli 39 lehmää ja kustannukset lehmäpaikkaa kohden 7 400 euroa. Sika- ja siipikarjatalouden investointien hakukielto jatkui koko vuoden.

Nuorten viljelijöiden aloitustukea myönnettiin 755 tapauksessa. Luku on niin pieni, että se ennakoi tilamäärän putoavan jatkossakin. Luopumistukijärjestelmä jatkui v. 2003 samoin periaattein kuin edellisenä vuonna. Kokonaan kansallisesti rahoitettavan uuden nelivuotisen järjestelmän piiriin tuli 426 tilaa v. 2003 ja vuosien 2000–2002 järjestelmän piiriin lopullisten tilakauppojen toteuduttua vielä 179 tilaa.

82. Maatalouden tärkeimpien investointien rahoitus tukikohteittain koko maassa vuonna 2003

	Korkotukilainat		Valtionlainat		Avustukset	
	Kpl	Milj. euroa	Kpl	Milj. euroa	Kpl	Milj. euroa
Tilanpidon aloittaminen/maan hankinta			592	40,3	755	16,4
Maanosto	2 258	105,1				
Lypsykarjanavetan rakentaminen			264	32,0	313	10,2
Lihakarjanavetan rakentaminen			155	11,5	186	4,8
Sikalan rakentaminen			132	27,7	144	7,0
Tuotantorakennusten rakentaminen	642	19,8			538	3,9
Puutarhatalouden investoinnit	8	0,3	100	7,2	158	2,3
Koneiden ja laitteiden yhteiskäyttö	459	8,7				
Ympäristönsuojeluinvestoinnit					222	1,1
Perusparannukset/maarakentaminen	582	6,9			1 292	3,6
Asuinrakennuksen rakentaminen	148	6,9				
Asuntotilan osto	668	9,9				
Muut investoinnit	152	6,2	265	8,0	2 568	6,6
Yhteensä	4 917	163,8	1 508	126,7	6 176	55,9

3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

Maaseudun kehittäminen

Viime vuosikymmenet ovat olleet maaseutualueilla jatkuvan rakennekehityksen aikaa. Väestö on keskittynyt entistä harvempiin kasvukeskuksiin. Muuttajina ovat olleet erityisesti nuoret, koulutetut työikäiset ja naiset. Negatiivisinta kehitys on ollut syrjäisen ja ydinmaaseudun kunnissa.

Maaseutualueiden taloudellinen kehitys edellyttää uusia työpaikkoja ja olemassa olevien työpaikkojen säilymistä. Erityinen haaste on syrjäisen ja ydinmaaseudun väestökehityksen tasapainottaminen ja työllisyyden parantaminen. Näihin pyritään vaikuttamaan alueellisilla maaseudun kehittämisohjelmilla. Ohjelmakauden 2000–2006 kehittämisohjelmien (tavoite 1, ALMA, LEADER+, INTERREG III ja POMO+) toimeenpano eteni vuoden 2003 aikana hyvin aikataulussa. Tavoite 1-ohjelma ja ALMA-ohjelma ovat merkittäviä harvaan asutun ja ydinmaaseudun rahoittajia. LEADER+ -ohjelma on onnistunut saamaan mukaan kehittämistyöhön paljon uusia paikallistason toimijoita ja luonut uutta sosiaalista pääomaa maaseudulle.

Kaudelle 2000–2006 valtion talousarviosta myönnettävä rahoituskehys tavoite 1, ALMA ja LEADER+ -ohjelmille valtuutena on kaikkiaan 688 milj. euroa. Yksityinen ja muu julkinen rahoitus huomioon ottaen kokonaisrahoitus eri ohjelmille on yhteensä 1 673 milj. euroa. Vuoden 2003 syyskuun loppuun mennessä eri ohjelmissa oli syntynyt 4 576 uutta työpaikkaa ja säilytetty 18 723 työpaikkaa. Tavoitteeksi on asetettu 25 000 työpaikan syntymiseen vaikuttaminen koko ohjelmakaudella.

Kaikkien EU -osarahoitteisten maaseudun kehittämisohjelmien väliarvioinnit tehtiin vuoden 2003 aikana. Alueellisten ohjelmien todettiin onnistuneen melko hyvin tavoitteissaan. Suomen maaseutuohjelmat tukevat hyvin toisiaan.

Hallitusohjelman mukaisesti käynnistettiin neljännen maaseutupoliittisen kokonaisohjelman laaja-alainen laadinta. Vuoden 2004 loppuun ulottuva nykyinen ohjelma sisältää 108 ehdotusta toimenpiteiksi. Kaksi kolmasosaa ehdotuksista on jo toteutunut ja useita on toteutumassa.

Elintarvikkeet ja terveys

Hallinnonalan tavoitteessa turvata elintarvikkeiden laatu sekä eläinten ja kasvien terveys on toistaiseksi onnistuttu. Elintarviketurvallisuus on säilynyt Suomessa edelleen korkealla tasolla. Elintarvikkevälitteisiä epidemioita on esiintynyt vain vähän. Vieraiden aineiden ja salmonellan esiintyvyys kotimaisissa rehuissa, elävissä eläimissä ja eläimistä saatavissa elintarvikkeissa on pysynyt kansainvälisesti katsottuna alhaisella tasolla. Maa- ja puutarhatalouden tuotantopanosten turvallisuus ja laatu samoin kuin kasvinterveys sekä eläinten terveys ja hyvinvointi säilyivät pääosin hyvinä.

Tuotantorakenteen muutokset kuten siirtyminen suurempiin yksiköihin ja tuotannon keskittyminen, EU:n sisämarkkinoiden laajeneminen ja EU:n ulkopuolelta tapahtuvan tuonnin monipuolistuminen sekä viranomaisvalvonnassa esiin tulleet puutteet ovat lisänneet riskejä suomalaisessa elintarvikeketjussa. Toistaiseksi suomalaisten kuluttajien luottamus kotimaisten elintarvikkeiden puhtauteen ja laatuun on säilynyt hyvänä, ja kotimaisten tuotteiden kysyntä on pysynyt vakaana.

Elintarviketurvallisuutta koskevien EU:n säädösten perusteellinen uudistaminen jatkui ja ehdotukset tulevat hyväksytyiksi pääosin v. 2004 loppuun mennessä.

Eläin- ja kasvitautien kriisivalmiutta kehitettiin mm. päivittämällä valmiussuunnitelmia ja harjoittelemalla kriisivalmiutta. Kasvinsuojelustrategiaa, kalatautistrategiaa ja tarttuvien eläintautien vastus-

tamisstrategiaa pohtineet työryhmät saivat työnsä päätökseen. TSE -tautien valvontasuunnitelman toteuttamiseksi Eläinlääkintä- ja elintarviketutkimuslaitos tutki n. 130 000 näytettä BSE -taudin varalta ja n. 3 000 näytettä scrapie -taudin varalta.

Valtioneuvosto teki 30.10.2003 periaatepäätöksen elintarvikevalvonnan ja sen ohjauksen kehittämiseksi. Periaatepäätöksen tavoitteena on elintarvikevalvonnan korkean tason säilyttäminen, palvelujen tason turvaaminen koko maassa, uudistuvan EU-lainsäädännön vaatimusten täyttäminen sekä tutkimustiedon ja riskinarvioinnin hyödyntäminen valvonnassa. Periaatepäätöksen mukaan paikallinen elintarvikevalvonta kootaan 50–85 seudulliseen valvontayksikköön. Sosiaali- ja terveysministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön tuella alettiin kokeilla seudullista yhteistoimintaa 12 kokeiluseudulla, joihin kuului yhteensä 88 kuntaa.

Kala-, riista- ja porotalous

Kalatalous

EU:n yhteisessä kalastuspolitiikassa keskeistä on kalavarojen ja pyyntiponnistuksen välisen kestävänsä tasapainon edistäminen. Tämän saavuttamiseksi asetetaan keskeisille kalakannoille saaliskiintiöt.

EU:n kalastusneuvosto oli joulukuussa 2002 päättänyt EU:n kalastuspolitiikan uudistamisesta. Suurimmat muutokset kohdistuivat rakennetukipolitiikkaan ja kalastuksen valvontaan. EU:n kiintiöjärjestelmän piiriin kuuluvien kalalajien pyyntiä ohjattiin kansallisin säädöksin. Ministeriö rajoitti silakan ja kilohailin sekä turskan troolikalastusta kuudella ajallisella ja alueellisella rajoituksella, koska laivastojen pyyntitehokkuus edelleen ylitti käytettävissä olleet kalastusmahdollisuudet. TE -keskukset valvoivat kalastusta tehostetusti ja seurasivat saalismäärien kehitystä. Kiintiöt ylittävää kalastusta ei todettu.

Tehostettu tiedottaminen elinkeinokalatalouden rakenneohjelman sekä Itä-Suomen ja Pohjois-Suomen tavoite 1 -ohjelmien tarjoamista mahdollisuuksista vauhditti kaikkien ohjelmien toteuttamista. Ohjelmien kokonaisrahoituksesta, 85 milj. eurosta, oli vuoden 2003 loppuun mennessä sidottu lähes puolet. Rakenneohjelman väliarviointi valmistui ja sen perusteella ministeriö teki komissiolle esityksen ohjelman tarkistamisesta.

Vuonna 2003 maksettiin 324 649 kalastuksenhoitomaksua. Suorituksia oli vähemmän kuin edellisellä vuonna, vaikka ministeriö jatkoi edelleen toimenpiteitä kalastusmaksujen maksamisen tehostamiseksi. Viehekalastusmaksuja lunastettiin sitä vastoin tuntuvasti edellistä vuotta enemmän.

Riista- ja porotalous

Riistataloudessa kiinnitettiin tavoitteen mukaisesti erityisesti huomiota riistaeläinten aiheuttamien vahinkojen estämiseen. Hirvikanta kasvoi merkittävästi 1990-luvun puolivälin jälkeen. Vuoden 2002 jälkeen suunnitelmallisesti tehostetun metsästyksen ansiosta hirvikanta kääntyi laskuun. Syksyllä 2003 kaadettiin 84 462 hirveä ja 22 592 valkohäntäpeuraa. Hirvivahinkoja korvattiin 4 milj. eurolla. Vahinkojen määrä on vähentynyt tehokkaan metsästyksen ansiosta.

Hylkeiden aiheuttamat vahingot kalastukselle ovat kasvaneet. Korvauksia maksettiin vuosina 2000–2001 aiheutuneiden vahinkojen johdosta 1,7 milj. euroa.

3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

Porotaloudelle maksettiin edelleen eläinkohtaista tukea. Porotalouden rakenteen kehittämiseksi tuen edellytyksenä oleva vähimmäiseloporomäärä pidettiin 70 eloporossa. Eläinkohtaisen tuen suuruus asetettiin 20 euroon eloporolta, mutta loppuvuodesta poronlihan tuottajahinnan voimakkaan alentumisen vuoksi myönnettiin kertaluonteisesti seitsemän euron lisätuki, mikä nosti tuen kokonaismäärään 27 euroon. Porotalous on ollut alkutuotantoelinkeino, jonka tulonmuodostuksesta suurin osa on tullut tuottajahinnassa. Tämän vuoksi tuottajahinnan alentuminen on huolestuttavaa. Tuen piirissä oli noin 140 000 eloporoa.

Metsätalous

Kansallinen metsätalous

Metsätaloudessa keskeinen tavoite on *Kansallinen metsäohjelma 2010:n* toteuttaminen. Pääosin on päästy hyvään vauhtiin ohjelman mukaisesti. Metsäteollisuuden investoinnit ja tuotantokapasiteetti ovat kehittyneet ohjelman arvioiden mukaisesti. Metsäteollisuuden tuotannon kasvusta huolimatta kotimaisen ainespuun käyttö ei kuitenkaan ole kasvanut. Ohjelman tavoitteena on 63–68 milj. kuutiometrin taso v. 2010. Vuonna 2003 hakkuukertymä oli 61 milj. kuutiometriä. Raakapuun tuonti on lisääntynyt ja nousi v. 2003 jo lähes 17 milj. kuutiometriin.

Metsäsektorin työllisyys on kehittynyt jopa ennakoitua paremmin. Sektori työllisti v. 2003 yhteensä 91 000 henkilötyövuotta. Työllisyyttä ovat pitäneet yllä vauhdittuneet metsänhoito- ja perusparannustyöt, energiapuun käytön kasvu sekä mekaanisen jalostuksen lisääntyminen. Työpaikkojen säilymisen ohella metsätalouden kannattavuus on tärkeää maaseudun elinvoimaisuuden turvaamiseksi. Yksityismetsätalouden nettotulos oli 101 euroa hehtaarilta.

Valtion tukea yksityismetsien metsänhoito- ja perusparannustöihin käytettiin kertomusvuonna yhteensä 68 milj. euroa. Tuen määrä oli huomattavasti suurempi kuin aikaisempina vuosina. Vastaavasti lisääntyivät myös valtion tuella toteutettujen metsänhoitotöiden suoritteet lähes kaikissa työlajeissa. Eniten lisääntyivät metsänuudistamisen ja metsäteiden perusparannuksen työmäärät.

Ministeriö käynnisti *Metsäalan tulevaisuusfoorumi* -hankkeen, jonka tehtävänä on tunnistaa metsätalouden toimintaympäristössä seuraavien 10–20 vuoden aikana odotettavissa olevia muutoksia. Metsäalaan vaikuttavia kehityskulkuja ennakoimalla foorumi edistää metsiin perustuvaa hyvinvointia Suomessa.

Syksyllä 2003 valmisteltiin kauppa- ja teollisuusministeriön, ympäristöministeriön ja puutuoteteollisuuden kanssa *PuuEurooppa* -kampanjan 2001–2005, Puutuoteteollisuuden elinkeinopoliittisen ohjelman ja Puurakentamisen edistämisohjelman tarvittavien elinten asettaminen. Tavoitteena on lisätä puun kysyntää sekä mekaanista pientä ja keskisuurta jalostusta, nostaa jalostusastetta, kasvattaa puu-

tuotteiden vientiä ja käyttöä Euroopassa. Metsähakkeen energiakäyttö kohosi 2,1 milj. kuutiometriin. Tavoitteena on vuotuisen energiapuun käytön lisääminen niin, että vuoteen 2010 mennessä energiapuuta käytettäisiin vuodessa 5 milj. kuutiometriä. Kiinteistöjen poltto-
puun kulutus on hitaasti kasvussa.

Metsähallitus-konsernin liikevaihto oli 245 milj. euroa, mistä 86 % tuli metsätaloudesta. Konsernin tilikauden voitto oli 68,7 milj. euroa.

83. Valtion tuella suoritettujen metsänhoitotöiden määrät

	2002	2003
Metsän uudistaminen, ha	14 591	19 555
Nuoren metsän hoito, ha	140 605	157 994
Metsänlannoitus, ha	11 898	12 580
Kunnostusojitus, ha	62 293	64 000
Metsätien tekeminen, km	1 272	1 603

Se ylitti ministeriön asettaman tavoitteen 0,8 milj. eurolla. Tilikauden voitosta tuloutetaan valtiolle 47,1 milj. euroa. Metsähallitus saavutti sille asetetut palvelu- ja muut toimintatavoitteet sekä huolehti laitokselle annetusta työllisyysvelvoitteesta. Metsähallitus tuotti mm. maa- ja metsätalousministeriön tilaamia retkeilypalveluita. Metsähallituslain uudistamista valtion liikelaitoksista annetun lain mukaiseksi jatkettiin.

Kansainvälinen metsäyhteistyö

Vuonna 2003 yhdessä sidosryhmien kanssa valmistellut kansalliset EU-metsäpolitiikan linjaukset luovat pohjaa Suomen kannoille EU:n metsästrategian arvioinnissa ja kehittämisessä v. 2004. Linjausten laatiminen käynnistää myös metsäsektorin vuoden 2006 Suomen EU-puheenjohtajakauden toimintaohjelman laatimisen.

Euroopan metsäministerit kokoontuivat Wienissä keväällä 2003. Konferenssin teemana oli *Euroopan metsät – yhteinen etu, jaettu vastuu*. Metsien suojelua ja kestävä metsätaloutta käsitelleillä ministerikonferensseilla on ollut tärkeä merkitys Euroopassa metsien kestävä hoidon ja käytön edistämiseksi. Wienin julkilausumassa maat sitoutuvat jatkamaan työtä kestävä kehityksen hyväksi mm. edistämällä työllisyyttä maaseudulla kannattavan metsätalouden avulla, huolehtimalla metsäluonnon monimuotoisuudesta ja pyrkimällä lisäämään puun järkevää käyttöä.

YK:n metsäfoorumi (UNFF) piti kolmannen kokouksensa, jonka pääteemana oli metsien taloudellinen ulottuvuus. Ilmastopöytäsohjeiden osapuolikokouksessa joulukuussa sovittiin puhtaan kehityksen mekanismin nieluhankkeiden (mm. metsityshankkeet) säännöistä ja määritelmästä. Suppea asiantuntijaryhmä perustettiin edistämään biodiversiteettisopimuksen alaisen metsäohjelman toimeenpanoa ja seuraamista.

Kahdenvälinen metsäyhteistyö Venäjän kanssa on jatkunut tiiviinä ja monipuolisena. Yhteistyötä tehdään myös Indonesian, Kiinan, Meksikon ja Ranskan kanssa.

Vesitalous

Ministeriön vesivarostrategian mukaisesti tavoitteena on turvata terveydellisesti moitteettoman talousveden saanti sekä asianmukainen viemärointi erityisesti maaseudulla ja haja-asutusalueilla. Yhdyskuntien vesihuollon avustusrahoja kohdennettaessa otettiin huomioon v. 2002 alkaneesta kuivuudesta aiheutuneet kiireelliset vesihuollon tukemistarpeet. Maatilatalouden kehittämisrahaston varoja suunnattiin myös maatalojen vesihuoltoinvestointeihin, mikä helpotti osaltaan vesipulaa vakailla kuivuusalueilla. Alueellisten ympäristökeskusten tavoitteena oli saada maaseudulla 5 000 taloudelle hyvä talousvesi ja asianmukainen jätevesien käsittely. Hyvälaatuisen ja riittävän talousveden osalta 5 000 talouden tavoite saavutettiin, viemäroinnin ja jätevesien käsittelyn osalta tukitoimien piirissä oli vajaat 3 000 taloutta.

Kymijoen päähaarojen virtaamajakoon haettiin poikkeuslupa vedenoton turvaamiseksi. Saimaan juoksutuksen pienentämisestä oli merkittävää hyötyä vesistön käytölle ja saimaannorpan pesinnälle. Laitteistuksen tarvitsema vähimmäisvedenkorkeus kyettiin turvaamaan koko purjehduskauden ajan.

Suurtulvatyöryhmän ehdotusten toimeenpano suurista tulvista aiheutuvien vahinkojen vähentämiseksi käynnistyi. Vahingonvaaraselvitysten ja turvallisuussuunnitelmien avulla edistettiin valtion patojen turvallisuutta. Iitin Pyhäjärven uusi säännöstely otettiin käyttöön.

3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

Maanmittaus ja paikkatietojen yhteiskäyttö

Maanmittauslaitosten kysyntä vakiintui lähes edellisvuosien tasolle. Toimituksia tuli vireille 22 494 kpl ja niiden toimitusajat lyhenivät. Lohkomisen keskimääräinen kesto oli 9,3 kk. Tilusjärjestelyjen kysyntä kasvoi merkittävästi. Tietopalveluna annettavien maasto- ja kiinteistötietojen kysyntä kasvoi edellisestä vuodesta. Uusi Karttapaiikka-sovellus otettiin käyttöön. Kiinteistötietojärjestelmän hallintovastuu siirtyi Maanmittauslaitokselle 1.1.2003. Maanmittauslaitoksen kokonaiskustannuksista katettiin tuloilla noin 52 %. Tuloista pääosa eli 72 % tuli maanmittauslaitoksista. Uusi kansainvälisesti yhteensopiva EUREF-FIN -koordinaattijärjestelmä valmistui sekä siihen liittyvät mittaukset ja muunnosmenetelmät.

Hallinnonalan maksullinen toiminta

Hallinnonalan maksullisen toiminnan kokonaiskustannukset olivat v. 2003 yhteensä 79,1 milj. euroa ja tuotot 75,1 milj. euroa. Tuloista 63 % kertyi Maanmittauslaitoksessa.

Hallinto

Hallinnonalan henkilötyövuosien määrä oli v. 2003 kaikkiaan 5 506 henkilöä, mistä toimintamomenteilta rahoitettuja oli 5 016. Henkilöstökulut olivat 204 milj. euroa. Uuden palkkausjärjestelmän piirissä oli 54 % henkilöstöstä.

Pääministeri Lipposen II hallitus teki 5.2.2003 kannanoton valtion keskushallinnon yksiköiden ja toimintojen alueellistamisen jatkamisesta. Kannanotto sisälsi myös maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla merkittäviä toimenpiteitä, joiden valmistelu käynnistettiin.

Vuoden aikana valmisteltiin hanketta, jossa on tarkoitus perustaa v. 2006 uusi elintarviketurvallisuusvirasto, johon yhdistetään Elintarvikevirasto, Eläinlääkintä- ja elintarviketutkimuslaitos ja Kasvin tuotannon tarkastuskeskus sekä toimeenpanotehtäviä maa- ja metsätalousministeriöstä. Metsäntutkimuslaitos jatkoi Joensuun tutkimuskeskuksen kehittämistä tavoitteena saada sadan pysyvän työntekijän suuruinen yksikkö v. 2005 loppuun mennessä.

84. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003	Muutos
	Miljoonaa euroa		
Toiminnan tuotot	123,51	99,02	-24,49
Toiminnan kulut	-324,62	-337,33	-12,71
JÄÄMÄ I	-201,10	-238,31	-37,21
Rahoitustuotot ja -kulut	48,47	50,62	2,15
Satunnaiset tuotot ja kulut	856,45	13,71	-842,74
JÄÄMÄ II	703,82	-173,99	-877,81
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-1 420,65	-1 363,89	56,76
JÄÄMÄ III	-716,83	-1 537,88	-821,05
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	14,95	17,26	2,31
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-701,87	-1 520,62	-818,75

3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

Hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma ja tase

Vuoden 2003 jäämä II poikkeaa vuodesta 2002, koska v. 2002 maa- ja metsätalousministeriön kirjanpidossa tehtiin suuri Metsähallituksen oman pääoman kirjanpitoarvon korjaus.

85. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003	Muutos
	Miljoonaa euroa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	0,90	0,90	0,00
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET Sijoitukset	1 884,70	1 894,20	9,50
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	499,50	521,02	21,52
VASTAAVAA YHTEENSÄ	2 385,10	2 416,12	31,02
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	2 022,20	2 111,77	89,57
ARVOSTUSERÄT	—	—	—
VIERAS PÄÄOMA	362,90	304,35	–58,55
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	2 385,10	2 416,12	31,02

3.9. LIIKENNE- JA VIESTINTÄMINISTERIÖN HALLINNONALA

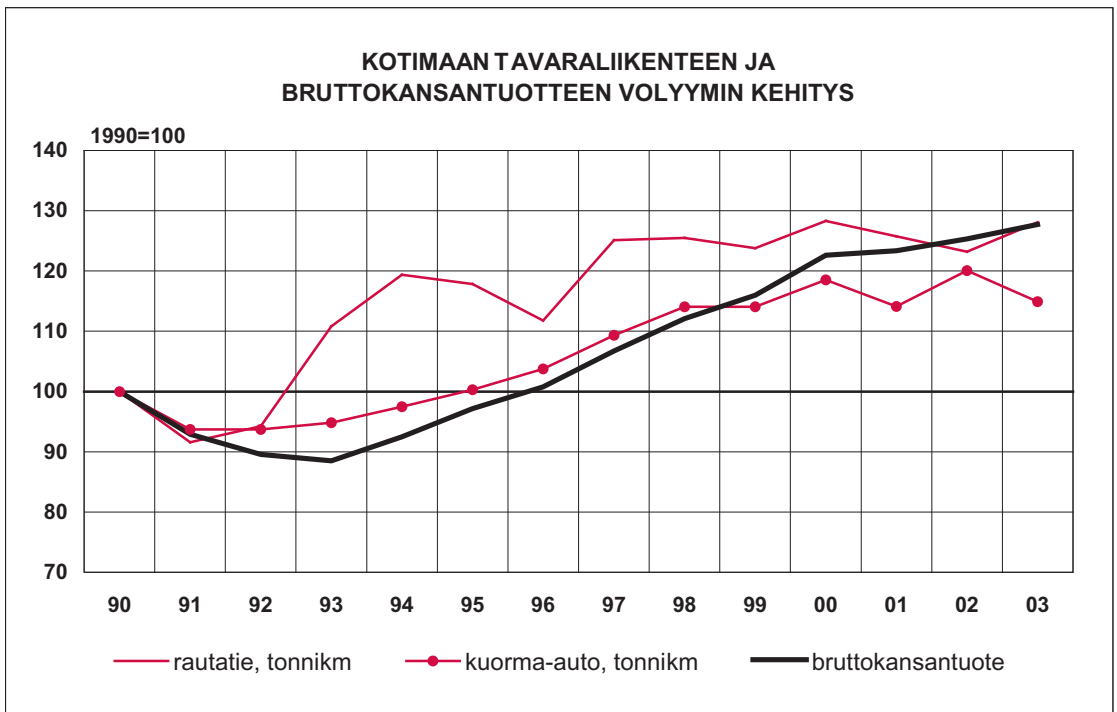
Ympäristön kuvaus

Kehitys televiestintämarkkinoilla on kääntynyt suotuisaksi. Viime vuosina operaattorit ovat tehostaneet toimintaansa ja etsineet kustannussäästöjä, mutta v. 2003 investoinnit telesektorilla kääntyivät nousuun. Panostukset suuntautuvat vahvasti kehittyneempiin matkaviestinpalveluihin (EDGE, UMTS) ja laajakaistayhteyksiin.

Laajakaistapalvelut ovat nopeasti yleistyneet. Vuoden lopulla laajakaistaliittymiä arvioitiin olevan 500 000 kappaletta. Kaikissa maamme kunnissa oli ainakin osalla kotitalouksista mahdollisuus laajakaistaiseen kaapeli- tai ADSL -liityntään. Samalla niiden hintataso on selvästi alentunut, vaikkakin se on edelleen moniin muihin EU-maihin verrattuna suhteellisen korkea.

Digitaalinen televisio toiminta laajeni vahvasti v. 2003. Digitaalisen television lähetykset alkoivat elokuussa 2001 ja verkko kattoi vuoden 2003 lopussa runsaat 74 % väestöstä. Lisäksi lähes kaikki kaapelitelevisioverkot välittivät digitaalisia televisiolähetyksiä. Maanpäällisten digitaalisten televisiolähetysten vastaanottoon tarkoitettuja digisovittimia oli marraskuun lopussa 195 000 kotitaloudessa. Lisäksi satelliittilähetysten katseluun tarkoitettuja soittimia oli 57 000 taloudessa.

Kuvio 6.

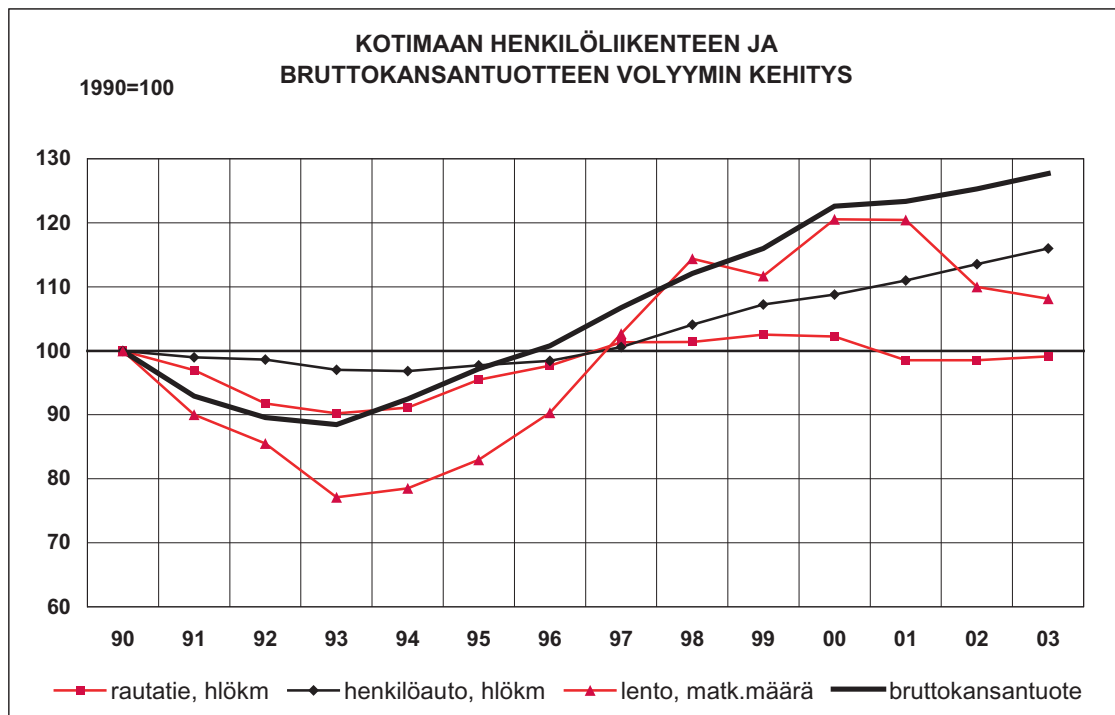

Suomen rajojen sisällä tapahtuvat tavarakuljetukset vähenivät edellisvuodesta. Kuljetusmäärä väheni edellisvuodesta 4 % ja oli yhteensä 446 milj. tonnia. Tiekuljetukset vähenivät 5 % ja olivat 393 milj. tonnia. Rautatiekuljetukset puolestaan kasvoivat 4 % ja olivat 43,5 milj. tonnia. Kuljetussuoritteella mitaten eli ottaen huomioon kuljetuspituus tavarankuljetus väheni 2 %. Tiekuljetuksissa vähenemää oli 4 % ja rautatiekuljetuksissa kasvua 4 %. Tiekuljetusten keskipituudet siis kasvoivat. Ulkomaankuljetukset sen sijaan kasvoivat. Meritse kuljetetun tavaran määrä kasvoi vajaat 9 %. Vientikuljetukset pysyivät edellisvuoden tasolla, mutta tuontikuljetukset kasvoivat 16 %. Transitoliikenne kasvoi edellisvuodesta 4 %. Tietransito kasvoi 25 % edellisvuodesta.

Henkilöautoliikenne kasvoi kaksi prosenttia edellisvuodesta. Rautatieliikenteen matkustajamäärä kasvoi 4 % ja oli v. 2003 noin 60 miljoonaa matkustajaa. Suurinta kasvu oli pääkaupunkiseudun lähiliikenteessä eli 6 %. Kaukoliikenteessä matkustajamäärä kasvoi lähes 3 %. Sen sijaan YTV-alueen ulkopuolisen lähiliikenteen matkustajien määrä väheni hiukan. Lentoliikenteen kotimaan matkustajamäärä väheni lähes 2 %, mutta kasvoi kansainvälisessä liikenteessä vajaat 4 % ja oli noin 7,8 miljoonaa matkustajaa. Meritse matkustaneiden määrä väheni noin prosentin ja oli 15,6 miljoonaa matkustajaa.

Liikenteen kansainvälisen yhteistyön painopiste oli v. 2003 edelleen Euroopan unionissa sekä Suomen lähialueilla tapahtuvassa yhteistyössä. Kansainväliseen tietoyhteiskuntakehitykseen Suomi osallistuu pääosin Euroopan unionin jäsenvaltiona. Tietoyhteiskunnan ja viestinnän kansainvälisen toiminnan painopisteitä olivat verkkoihin ja tietoturvaan liittyvät kysymykset.

Kuvio 7.

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

Hallitusohjelman mukaan liikenne- ja viestintäpolitiikalla parannetaan kansalaisten hyvinvointia sekä elinkeinoelämän ja julkishallinnon tuottavuutta ja kilpailukykyä edistämällä tietotekniikan ja tietoyhteiskunnan palvelujen käyttöä. Tavoitteena on edistää Suomen ja sen alueiden kilpailukykyä kehittämällä liikenteen infrastruktuuria ja palveluja. Hallinnonalan yrityksissä sitoudutaan pitkäjänteiseen ja ennustettavaan omistajapolitiikkaan.

Hallinnonalan tuloksellisuus

Viestintä

Viestinnässä tavoitteena on, että Suomi säilyttää asemansa tietoyhteiskuntakehityksen eturivissä maailmassa. Tavoitteena on varmistaa viestintäverkkojen ja -palvelujen avoimuus ja kansainvälinen yhteentoimivuus, edistää nopeiden tiedonsiirtoyhteysien kaupallista tarjontaa ja kysyntää sekä turvata kilpailun avulla viestintäverkkojen ja -palvelujen korkea laatu ja edulliset hinnat.

Hallitusohjelmassa esitettiin tavoite, jonka mukaan teknologisesti neutraalein keinoin pyritään siihen, että nopeat, alueellisesti kattavat ja käyttäjilleen edulliset tietoliikenneyhteydet ovat kaikkien kansalaisten saatavilla vuoden 2005 loppuun mennessä. Joulukuussa 2003 valmistunut laajakaistastrategiatyöryhmän ehdotus sisälsi viisikymmentä toimenpidettä, joilla laajakaista saadaan yleistymään hallitusohjelmassa esitetyllä tavalla. Lähtökohtana ehdotuksessa oli, että laajakaistayhteydet toteutetaan pääosin kaupallisena toimintana.

Kertomusvuonna toimeenpantiin sähköisen viestinnän lainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen televisio- ja radiotoimintaa koskevat lainmuutokset. Muutoksilla mm. parannettiin edellytyksiä arvioida julkista palvelua. Kertomusvuonna arvioitiin lisäksi uudistuksen ensimmäisen vaiheen, muun muassa toimilupamaksun alentamisen, vaikutuksia.

Vuonna 2003 valtioneuvosto myönsi kaksi uutta toimilupaa analogiseen radiotoimintaan ja laajensi yhden toimiluvanhaltijan toimilupa-alueita. Ohjelmistotoimilupia digitaaliseen televisiotoimintaan myönnettiin 13 kappaletta, näistä 11 toimilupaa myönnettiin alueelliseen toimintaan. Lisäksi kertomusvuonna myönnettiin neljä toimilupaa valtakunnallisen radiotoiminnan harjoittamiseen digitaalisissa televisioverkoissa. Valtioneuvosto muutti televisio- ja radiotoimintaan varattuja taajuuksia koskevaa käyttösuunnitelmaa.

Kertomusvuonna asetetun parlamentaarisen työryhmän tehtävänä on laatia ehdotus Yleisradio Oy:n rahoituksen järjestämisestä siirryttäessä kokonaan digitaaliseen televisiotoimintaan sekä selvittää ohjelmistojen ja palvelujen siirtoon kaapelitelesioverkoissa (ns. must carry) liittyvän sääntelyn kehittämistä niin, että julkinen palvelu voidaan välittää kilpailullisesti neutraalilla tavalla. Työryhmä antoi väliraporttinsa joulukuussa 2003, jossa muun muassa ehdotettiin analogisten televisiolähetysten lopettamisajankohdaksi 30.8.2007.

Verkkotunnuslaki tuli voimaan 1.9.2003. Aikaisemmin käytössä olleista laajoista ennakkotarkistuksista pääsääntöisesti luovuttiin. Lain mukaisesti Viestintävirasto hallinnoi verkkotunnuksia ja ylläpitää verkkotunnusrekisteriä. Verkkotunnusmaksut kattavat Viestintävirastolle hakemuksien käsittelystä ja tunnusten hallinnoinnista koituvat kulut. Vuonna 2003 Viestintävirasto myönsi 37 445 verkkotunnusta, joista 33 098 myönnettiin uuden verkkotunnuslain tultua voimaan.

Hallitusohjelman mukaan edistetään tietoturva ja parannetaan viestinnän yksityisyyden suojaa. Valtioneuvosto hyväksyi kansallisen tietoturvastrategian syyskuussa 2003. Strategian toimeenpanos-

ta ja siihen liittyvästä yhteistyöstä vastaa tietoturvallisuusasiain neuvottelukunta. Strategian mukaan tietoturvallinen yhteiskunta saavutetaan kehittämällä kansallista ja kansainvälistä alan yhteistyötä, lisäämällä suomalaisten tieto- ja viestintäalan yritysten toimintamahdollisuuksia, parantamalla tietoturvallisuusriskien hallintaa, turvaamalla perusoikeuksien toteutuminen ja kansallinen tietopääoma sekä lisäämällä tietoturvallisuustietoisuutta ja -osaamista. Strategiassa esitetään tärkeimmät toimenpiteet näiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Hallituksen esitys sähköisen viestinnän tietosuojaalaksi annettiin eduskunnalle lokakuussa 2003. Lakiehdotuksen tavoitteena on parantaa sähköisen viestinnän luottamuksellisuutta, yksityisyyden suojaa ja tietoturvaa. Laissa annettaisiin selkeitä määräyksiä mm. viestintäpalvelujen tilaajiin tai käyttäjiin yhdistettävissä olevien tunnistamistietojen sekä paikantamispalveluissa käytettävien tietojen käsittelystä. Lisäksi teleyrityksille ja yhteisötilaajille ehdotetaan oikeutta suodattaa viestinnän virrasta pois laiton markkinointisähköpostia ja haittaohjelmia.

Viestinnän sisällön sääntelyn lähtökohtana on sananvapaus ja toimialan oma seuranta ja valvonta. Kertomusvuonna osallistuttiin aktiivisesti Internetin itsesääntelyyn sekä laittoman ja haitallisen aineiston torjumiseen liittyvään työhön.

Postitoiminnassa tavoitteena on varmistaa laadultaan hyvät, alueellisesti tasa-arvoiset ja käyttäjälle edulliset palvelut. Erityisesti huolehditaan postitoiminnan yleispalvelujen saatavuudesta kaikkialla maassa. Vuoden 2002 alussa voimaan tulleen postipalvelulain soveltamisesta ja vaikutuksista annettiin selonteko eduskunnalle marraskuussa 2003. Selonteon mukaan lain mukainen postipalvelujen perustaso on tarjolla kaikille kansalaisille hyvälaatuisena yhtäläisin ehdoin koko maassa. Nykyiset säännökset turvaavat postipalveluiden sujuvuuden. Kilpailutilanne säädellyillä postimarkkinoilla pysyi ennallaan. Vuonna 2003 uusia toimituspahakemuksia ei jätetty, vaan Suomen Posti Oyj on edelleen ainoa markkinoilla toimiva toimitusalan haltija.

Liikenteen infrastruktuuri

Tavoitteena on ylläpitää ja kehittää liikenneverkkoa koko maassa siten, että verkon päivittäinen liikennöitävyys turvataan. Tieverkon kunnan heikkeneminen pysäytetään, rataverkon kunnan palauttamista jatketaan ja meriväylät pidetään kunnossa. Liikenneverkon arvo pidetään sellaisena, että yhteiskunnan ja käyttäjän kustannukset ovat mahdollisimman pienet. Verkon kehittämisellä edistetään turvallisia ja sujuvia yhteyksiä sekä elinkeinoelämän kuljetusten toimintavarmuutta.

Hallitusohjelman mukaisesti tavoitteena on pyrkiä pitkäjänteiseen liikenneväylien ylläpitoon ja kehittämiseen. Talouspoliittinen ministerivaliokunta asetti 27.5.2003 ministerityöryhmän laatimaan ehdotuksen liikenneinfrastruktuurin ylläpitämisen ja kehittämisen yleisistä linjauksista seuraavan kymmenen vuoden aikana sekä väylätoiminnan tarkemmista painotuksista tämän hallituskauden aikana. Työryhmän tuli ottaa kantaa väylätoiminnan ohjelmoinnin uudistukseen, perusväylänpidon tasoon sekä seuraavana kymmenen vuoden investointiohjelmaan. Investointiohjelman rahoittamisesta tuli myös tehdä ehdotus. Työryhmän työn valmistuminen siirtyi vuoteen 2004.

Tieverkon päivittäinen liikennöitävyys turvattiin ja se oli hyvällä tasolla. Tieverkon kunnan heikkeneminen pysäytettiin. Mitattu talvihoidon palvelutaso parani pääteillä selvästi, mutta heikkeni hiekan alemmalla tieverkolla. Sorateiden kesähoidon palvelutaso parani merkittävästi. Tienkäyttäjätutkimusten mukaan tieverkon käyttäjät olivat kertomusvuonna tyytyväisiä liikenteen sujuvuuteen sekä päätieverkon kuntoon ja hoidon tasoon, mutta tyytymättömiä alemman tieverkon kuntoon ja talvihoidon tasoon.

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

Tieverkon kunnon heikkeneminen estettiin uusimalla päällysteitä ja peruskorjaamalla teitä ja siltoja aikaisempia vuosia enemmän. Päällysteitä uusittiin 4 435 km. Myös peruskorjausten määrä oli hyvällä tasolla ja niitä tehtiin 1 425 km. Vuonna 2003 peruskorjattiin 135 siltaa. Keväällä 2003 runkokelirikon määrä oli alhaisimmillaan moneen vuoteen helpon kelirikkotilanteen vuoksi. Painorajoitettujen sorateiden määrä oli 558 km. Kelirikon haitanalainen tiepituus vähennettiin noin 2000 kilometriin.

Vuonna 2003 avattiin liikenteelle moottoritieosuudet vt 1 Paimion ja Muurlan välillä sekä vt 4 Limingan ja Oulun välillä. Myös valtatie 4:n parantamishanke välillä Orivesi – Muurame valmistui. Vuoden 2003 aikana käynnistyivät valtatiellä 3 Tampereen läntisen kehätien rakentaminen sekä parannuskohteet valtatiellä 8 Raisiossa sekä valtatie 5:n osuudella Joroinen – Varkaus ja valtatie 4:n osuudella Jyväskylä – Kirri.

Rataverkon perusparantamiseen on panostettu suunnitelmallisesti jo useita vuosia. Parannustöiden ansiosta liikennettä haittaavien nopeusrajoitusten määrä saatiin pienenemään. Vuoden lopussa rajoituksia oli 308 raidekilometrillä eli 37 kilometriä vähemmän kuin edellisvuonna. Kertomusvuoden aikana saadut lisätalousarviot mahdollistivat sen, että rajoitusten määrä ei kasvanut. Merkittävin ratapihojen uudistaminen valmistui kertomusvuonna Hyvinkäällä.

Rataverkon kehittämishankkeet kuten Keravan kaupunkiradan ja Kerava–Lahti-oikoradan rakentaminen sekä ratojen sähköistyksen laajentaminen etenivät suunnitelmien mukaan. Vuonna 2003 aloitettiin myös uuden rautateiden radiojärjestelmän pilottivaiheen rakentaminen.

Keravan kaupunkiradan töistä valmistuivat kertomusvuonna uudet raiteet osuuksille Tikkurila–Rekola ja Korso–Kerava. Keravan kaupunkirata otetaan käyttöön elokuussa 2004.

Ratojen sähköistyksen painopiste on Pohjois-Suomessa. Sähköistystyöt ovat edenneet suunnitelmien mukaan rataosalla Oulu–Rovaniemi. Työn alla ovat nyt myös rataosat Oulu–Kontiomäki–Vartius ja Kontiomäki–Iisalmi.

86. Tieverkon laajuus ja palvelutaso sekä tienpidon taloudellisuus

Tunnusluku tai mittari	Toteutunut 2002	Toteutunut 2003	Selitys (tavoite/toteutuma)
Laajuus			
Yleisten teiden pituus (km)	78 137	78 200	
Päällystepituus (km)	50 355	50 360	
Siltojen lukumäärä	13 880	13 979	
Kunto ja palvelutaso			
Päällystettyjen teiden kuntotavoitteen alittavien määrä (km)	6 213	5 913	Tavoite alle 6 000 km (12 % päällystetyn tieverkon pituudesta)
Runkokelirikkoisten tienkohtien pituus (km)	2 671	1 984	Alenema 687 km, tavoite 200 km; kelirikkotilanne helppo
Taloudellisuus			
Perustienpidon yksikkömenot (€/tie-km) ...	6 668	6 781	Tavoite 6 560 (ilman laajennus- ja uusinvestointeja sekä suunnittelua)
Asiakastyytyväisyys (1–5)			
Tienkäyttäjien tyytyväisyys			
– pääteiden tilaan ja kuntoon	3,7	3,5	
– alemman tieverkon tilaan ja kuntoon	3,1	3,0	

87. Rataverkon laajuus ja palvelutaso sekä radanpidon taloudellisuus

Tunnusluku tai mittari	Toteutunut 2002	Toteutunut 2003	Selitys (tavoite/toteutuma)
Laajuus			
Rataverkon pituus (km)	5 800	5 800	
Sähköistetyn rataverkon pituus (km)	2 400	2 400	
Kunto ja palvelutaso			
Rataverkon kuntoindeksi (100=hyvä kunto), neljän vuoden keskiarvo	90,0	90,0	Tavoite 92, alitus johtui kevään vaikeista routaolosuhteista.
Nopea rataverkko, nopeus vähintään 160 km/h (km)	477	530	
Suurin sallittu akselipaino 25 t (km)	115	115	
Radan huonosta kunnosta johtuvat liikennerajoitukset (km)	344	308	Tavoite 331 (5% raidekilometreistä).
Taloudellisuus			
Rataverkon kunnossapito raidekilometriä kohden (€)	11 200	11 700	
Asiakastyytyväisyys (1–5)			
Tavaraliikenneasiakkaiden tyytyväisyys	3,6	3,5	

88. Vesiväylien laajuus ja palvelutaso sekä vesiväylänpidon taloudellisuus

Tunnusluku tai mittari	Toteutunut 2002	Toteutunut 2003	Selitys (tavoite/toteutuma)
Laajuus			
Kauppamerenkulun väylien pituus, (km) ...	4 636	4 108 ¹⁾	
Muun vesiliikenteen väylien pituus, (km) ...	11 037	11 564 ¹⁾	
Kunto ja palvelutaso			
Huonokuntoiset kauppamerenkulun väylät (km)	925	825	
Navi-kriteerit täyttävien kauppamerenkulun väylien osuus %	51	55	Tavoite 64 %; kriteerit täyttävien väylien arviointitapa on yhdenmukaistettu.
Talvimerenkulun avustaminen – jäänmurtopalveluiden odotusaika (keskimäärin enintään tuntia)	3,3	6	Tavoite enintään 4 tuntia; kovan talven takia ei saavutettu.
– ilman odotusta läpikäynteiden osuus %	95,6	84,2	Tavoite 90–95; kovan talven takia ei saavutettu.
Luotsauspalveluiden odotusaika enintään 2 h	ylityksiä 20 kpl	ylityksiä 69 kpl	Ylitykset lähinnä Saimaalla liikenteen kasvun takia
Taloudellisuus			
Rannikon kauppamerenkulun väylien ylläpidon yksikkökustannus (€/väylä-km)	3 031	3 630	Tavoite 2605; ero johtuu uudesta väyläluokituksesta, jonka mukainen toteutuma 2633.
Sisävesien kauppamerenkulun väylien ylläpidon yksikkökustannus (€/väylä-km)	9 237	8 751	Tavoite 8330; ero johtuu uudesta väyläluokituksesta, jonka mukainen toteutuma 8130.
Asiakastyytyväisyys (1–5)			
Tyytyväisyys talvimerenkulun avustamiseen	4,1	3,7	

¹⁾ Saaristomeren merenkulkupiirin alueella väyläluokitusta on tarkistettu siirtämällä väyliä kauppamerenkulusta muuhun vesiliikenteeseen.

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

89. Väylälaitosten rahoitus

	Tiehallinto		Ratahallintokeskus		Merenkululaitos		Yhteensä	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003
Ylläpito, milj. euroa	629	626	331	267	142	151	1 102	1 044
Kehittäminen, milj. euroa	155	158	90	139	17	10	262	307
Yhteensä, milj. euroa ...	784	784	421	406	159	160	1 364	1 351
Muutos, milj. euroa	93	0	38	-15	-6	2	125	-13

Meri- ja sisävesiväylien osalta rahoitusta myönnettiin valtion vuoden 2003 talousarviossa Naantalin ja Loviisan väylien syventämiseen sekä väylien kunnossapitoon. Raahe–Oulu–Kemi -rannikkoväylän rakentaminen valmistui.

Suomenlahden meriliikennekeskus Helsingin Katajanokalla avattiin 16.10.2003. Samoissa tiloissa toimivat myös Suomenlahden merivartiosto ja Luotsausliikelaitos.

Vuosaaren sataman ja liikenneyhteyksien rakentaminen alkoi. Liikenneväylien rakentaminen on ensimmäinen väylävirastojen yhteinen projekti, jota johtaa Tiehallinto. Sataman ja liikenneyhteyksien rakentaminen toteutetaan yhteistyössä Helsingin kaupungin kanssa.

Liikennepalvelut

Tavaraliikenne

Tavoitteena on, että tarvittavat kuljetukset tulee hoitaa mahdollisimman vähäisellä liikenteellä ja mahdollisimman pienin yhteiskuntataloudellisin kustannuksin. Tavoitteena on luoda sellainen toimintaympäristö, jossa yritykset voivat kestäväällä tavalla kehittää toimintaansa uuden talouden muuttuvien vaatimusten mukaisesti. Logistisia kustannuksia alennetaan kohti kilpailijamaiden tasoa.

Logistisia kustannuksia on pyritty alentamaan huolehtimalla kilpailusta kuljetusmarkkinoilla ja tuemalla logistiikan osaamisen kehittämistä. Suomen logistisia kustannuksia lisäävät pitkät etäisyydet ja talvi. Kuljetusalan palveluyrityksillä on keskeinen osa kaupan ja teollisuuden logistiikassa. Yritysten verkottumista ja tietotekniikan hyödyntämistä yritysverkostoissa on tutkittu ja kehitetty ministeriön *Verkostojen ajantasainen logistiikka* -ohjelmassa. Myös liikennetelematiikan rakenteiden ja palvelujen kehittämisohjelmassa (FITS) on kehitetty tavarakuljetusjärjestelmää parantavia ratkaisuja.

Tiekuljetusosalalle pääsyn edellyttämän kokeen vaatimusten yhtenäistämistä selvitettiin. Myös tiekuljetusalan osaamisen, kannattavuuden ja arvostukseen kehittämiseen johtavan ohjelman mahdollisuuksia selvitettiin.

Venäjän liikenteen sujuvuutta ja turvallisuutta parannetaan jatkuvassa yhteistyössä Venäjän viranomaisten kanssa.

Henkilöliikenne

Tavoitteena on edistää joukkoliikenteen houkuttelevuutta ja soveltuvuutta eri käyttäjäryhmille kehittämällä julkisen liikenteen laatua ja esteettömyyttä, matkakakeskuksia, informaatiota, kuljetusten yhdistelyä ja uusia palvelutasoltaan parempia palveluja sekä vaikuttamalla lippujen hintatasoon. Halli-

tus pyrkii parantamaan joukkoliikenteen toimintaedellytyksiä ja palveluja, kehittämään henkilökuljetusten yhdistelyä ja uusia liikenteen hoitotapoja.

Liikenne- ja viestintäministeriö osti henkilöjuna liikennettä yhteensä 38,6 milj. eurolla. Junien kaukoliikennettä ostettiin 29,7 milj. eurolla ja pääkaupunkiseudun ulkopuolista lähiliikennettä 8,9 milj. eurolla. Ostetussa kaukoliikenteessä tehtiin noin 4,1 milj. matkaa ja lähiliikenteessä noin 9,6 milj. matkaa.

Lääninhallitusten liikenneosastot turvasivat joukkoliikenteen alueellisia palveluja ostamalla linja-autoilla ja takseilla harjoitettavaa, asiakastuloperusteista liikennettä täydentävää maaseudun peruspalveluluonteista runkoliikennettä yhteensä 22,1 milj. eurolla. Matkustajia oli noin 7,9 miljoonaa. Kaupunkimaista paikallisliikennettä lääninhallitukset rahoittivat myöntämällä kunnille valtionavustusta yhteensä 9,2 milj. euroa käytettäväksi paikallisliikenteen ylläpitämiseen ja kaupunkilippualennuksiin. Seutulippualennuksiin lääninhallitukset myönsivät kunnille valtionavustusta 5,6 milj. euroa. Kunnat alensivat seutulippujen hintoja keskimäärin 36 prosentilla. Lippua kohti alennus oli keskimäärin 40 euroa. Valtionavustuksen osuus subventiosta oli enintään 48 %. Avustetuilla seutulipuilla tehtiin v. 2003 noin 11,6 milj. matkaa eli saman verran kuin edellisenä vuonna.

Joukkoliikenteen valtakunnallisesti merkittäviin kehittämishankkeisiin ministeriö käytti noin 4,9 milj. euroa. Painopisteinä olivat informaation kehittäminen ja matkakeskukset. Lääninhallitukset puolestaan rahoittivat alueellisia ja paikallisia kehittämishankkeita noin 3,4 milj. eurolla. Lääninhallitusten painopisteinä olivat palveluliikenteet, matkojen yhdistely sekä joukkoliikenteen suunnittelu.

Kertomusvuonna valmistuneen kansainvälisen arvioinnin mukaan Suomen joukkoliikenteen tilanne on tällä hetkellä hyvä ja alan saavutukset kunnioitettavia mihin tahansa Euroopan maahan verrattuna. Arvioinnissa kuitenkin todetaan, että kasvava autonomistus, kaupunkien ja maaseudun lisääntyvä vastakohtaisuus, ikääntyvä väestö ja taloudellisen toimeliaisuuden siirtyminen pieniltä paikkakunnilta suuremmille kaupunkiseuduille kasvattavat Suomen joukkoliikennejärjestelmään kohdistuvia paineita.

Valtakunnallisen julkisen liikenteen palveluportaalin ensimmäinen vaihe eli aikataulupalvelujen yhteisen tietokantarakenteen määrittely valmistui syksyllä 2003. Palvelu etsii nopeimmat tai muiden hakuehtojen mukaiset joukkoliikennepalvelut halutulle yhteysvälille. Samalla toteutetaan portaalista paikanvaraus ja matkalipun ostomahdollisuudet Internetin kautta. Vuonna 2003 käynnistettiin myös useita matkustajan ajantasaiseen informaation liittyviä hankkeita.

Palveluliikennettä ja yhteiskunnan korvaamien matkojen yhdistelyä on kehitetty edelleen matkojen yhdistelykeskuskokeilujen kautta. Kokeilujen perusteella matkojen yhdistelyä suositellaan vakinaistettavaksi ja laajennettavaksi koko maahan. Matkojen yhdistelyn laajentaminen edellyttää yhtenäisiä hallinnointi- ja rahoitusmalleja, joiden kehittämistä varten on perustettu eri hallinnonalat kattava työryhmä.

Ministeriön esteettömyysstrategia *Kohti esteetöntä liikkumista* hyväksyttiin elokuussa 2003. Strategian tavoitteena on, että valtion ylläpitämä liikenneinfrastruktuuri ja julkisen liikenteen palvelut ovat esteettömiä ja turvallisia kaikille. Valtionhallinto toimii myös yhteistyössä kuntien ja yksityisen sektorin kanssa näiden vastuulla olevien liikennejärjestelmän osien parantamiseksi.

Merenkulku

Tavoitteena on, että Suomen kauppalaivaston kilpailukykyä pyritään turvaamaan ja suomalaisen tonniston osuus Suomen kansainvälisissä merikuljetuksissa säilyttämään ottaen huomioon mm. EY:n vahvistamat merenkulun valtiontuen suuntaviivat.

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

Suomalaisilla aluksilla hoidettiin ulkomaan tavaraliikenteen merikuljetuksista 35 % eli saman verran kuin edellisvuonna. Vientikuljetuksissa suomalaisen tonniston osuus väheni ja oli vain 23 %. Tuontikuljetuksissa suomalaisten alusten osuus kasvoi lähes viidellä prosenttiyksiköllä ja oli 45 %.

Ulkomaanliikenteen kauppa-alusluettelosta annetun lain mukaisesti v. 2003 on myönnetty tukea lastialuksille yhteensä 40,3 milj. euroa. Matkustaja-aluksille tukea on myönnetty yhteensä 26,6 milj. euroa. Lastialuksia ulkomaanliikenteen kauppa-alusluetteloon oli merkitty vuoden 2003 lopussa 108 ja matkustaja-aluksia 13, siis yhteensä 121 alusta. Bruttovetoisuudeltaan nämä alukset olivat yhteensä 1,3 miljoonaa tonnia. Ulkomaanliikenteen kauppa-alusluetteloon merkittyjen alusten lukumäärä kasvoi vuoden 2003 aikana seitsemällä aluksella. Alusten bruttovetoisuus kuitenkin aleni noin 150 000.

Tonnistoverolaki tuli voimaan marraskuussa v. 2002 takautuvasti vuoden alusta lukien. Vuonna 2003 vain yksi pienehkö lastialusvarustamo on siirtynyt tonnistoverotuksen piiriin. Muut varustamot ovat katsoneet, että siirtyminen tonnistoverotuksen piiriin ei lisää varustamojen kilpailukykyä.

Hallitusohjelman perusteella talouspoliittinen ministerivaliokunta puolsi 27.11.2003 suomalaisten matkustaja-alusten kilpailukykyyn turvaamiseksi tukitoimenpiteitä, jotka otetaan käyttöön enintään viiden vuoden määräajaksi. Ensinnäkin otetaan käyttöön uusi tukijärjestelmä, jossa varustamotyönantaja saa pitää työntekijöiden merityötulosta pidätettyjä ennakonpidätyksiä vastaavan määrän. Saamatta jäävä ennakonpidätysten määrä on viimeisten laskelmien mukaan v. 2004 noin 25,4 milj. euroa. Ennakkoperintälainsäädännön muutos toteutetaan siten, että se on voimassa vuoden 2005 alusta lukien.

Edelleen talouspoliittisen ministerivaliokunnan kannanoton mukaan nykyinen talousarvion momentilta 31.32.42 maksettava tuki, jonka määräytymisperusteena käytetään 97 % verovelvollisen merenkulkijan kauppa-alusluetteloon merkityltä alukselta saamasta merityötulosta toimitetusta ennakonpidätyksestä, säilyy ennallaan. Tuella on kuitenkin tarkoitus kompensoida työnantajan sosiaaliturva- ja merimieseläkevakuutusmaksuja sekä eräitä muita vakuutusmaksuja. Arvioiden mukaan vuoden 2004 tasolla tuki vastaa noin 94,4 % tukikelpoisista henkilösivukuluista. Uusi tuki maksetaan vuoden 2005 alkupuolella 1.7.2004 jälkeen syntyneisiin kustannuksiin. Tukiratkaisut edellyttävät notifiikaatiota Euroopan komissiolle. Lisäksi lakia ulkomaanliikenteen kauppa-alusluettelosta sekä ennakkoperintää koskevia säädöksiä on muutettava viiden vuoden määräajaksi. Esitykset lainsäädännön muutoksiksi annetaan eduskunnalle keväätistuntokaudella 2004.

Liikenneturvallisuus ja ympäristöhaittojen vähentäminen

Liikenneturvallisuus

Tieliikenteen turvallisuustavoitteena on supistaa liikenteessä kuolleiden määrä nykyisestä noin 400 henkilöstä alle 250 henkilöön vuoteen 2010 mennessä. Hallitusohjelman mukaan tiivistetään hallinnonalojen yhteistyötä ja tehostetaan toimia liikennekäyttäytymisen parantamiseksi, liikenneympäristön ongelmakohtien poistamiseksi ja uuden teknologian hyödyntämiseksi. Rautatieliikenteessä tavoitteena on nostaa turvallisuus Euroopan maiden huipputasolle. Merenkulun turvallisuutta parannetaan mm. kansainvälisellä yhteistyöllä ja kehittämällä liikenteen ohjaus- ja valvontajärjestelmiä.

Tieliikennekuolemat vähenivät edellisvuodesta noin 9 %. Vuonna 2003 kuolleita oli ennakkotietojen mukaan 371. Loukkaantuneiden määrä sen sijaan kasvoi 250:llä. Kesäliikenteessä selviydyttiin aikaisempaa paremmin, ja myös suuronnettomuuksilta välttyttiin.

Vuoden 2003 alusta tulivat voimaan pyöräilykypärää ja heijastimen käyttöä koskevat uudet säännökset sekä kuljettajan matkapuhelimen käyttöä rajoittava säännös. Kertomusvuoden aikana eduskunta

hyväksyi tieliikennelain muutoksen, jonka mukaan lääkäreille tulee velvollisuus ilmoittaa ajokortti-viranomaiselle, jos kuljettajan terveys ei enää täytä ajo-oikeuden saamisen edellytyksiä. Vuoden 2003 lopussa valmistui työryhmän raportti, jossa selvitetään alkolukon käyttömahdollisuutta siten, että rat-tijuopumukseen syyllistynyt saisi ajo-oikeutensa takaisin käyttämällä alkolukkoa. Liikennevalvon-nan tehostamiseen liittyviä muutoksia valmisteltiin poikkihallinnollisella yhteistyöllä. Automaattista nopeusvalvontaa laajennettiin ja vuoden 2003 lopussa automaattisesti valvotun tiestön pituus oli noin 600 kilometriä.

Rautatieliikenteen turvallisuustavoitteen mukaisesti junaliikenteessä ei kuollut matkustajia. Tasoriste-ysonnettomuuksien kokonaismäärä oli 53. Niissä kuoli 6 henkilöä ja loukkaantui 23. Erityispiirteenä kertomusvuoden tasoristeysonnettomuuksissa oli se, että seitsemässä tapauksessa ajoneuvo ajoi läpi puomien. Tasoristeyksiä poistettiin 67 ja kehitettiin vartioimattomien tasoristeysten turvalaitteita.

Merenkulun turvallisuutta parannettiin kansainvälisellä yhteistyöllä. Itämeren suojelukomission (HELCOM) puiteissa työskenneltiin Suomen johdolla Itämeren kattavien talvimerenkulkua koskevien sääntöjen valmistelemiseksi. Työ saatiin päätökseen marraskuussa 2003. Suomenlahden alusliikenteen valvon-ta- ja informaatiojärjestelmän (VTMIS) käyttöönoton valmistelua jatkettiin. Järjestelmä on tarkoitus ottaa käyttöön 1.7.2004. EU:ssa kiellettiin lokakuusta 2003 raskaan öljyn kuljettaminen yksirunkoi-silla aluksilla ja nopeutettiin yksirunkoisten säiliöalusten käytöstä poistamisaikataulua. Kansainväli-nen merenkulkujärjestö (IMO) hyväksyi joulukuussa 2003 vastaavat määräykset, jotka tulevat voi-maan huhtikuussa 2005.

Ympäristöhaittojen vähentäminen

Tavoitteena on luoda edellytyksiä ekologisesti kestäväälle, mahdollisimman vähän luonnonvaroja käyttävälle liikenteelle. Tavoitteena on, että hiilidioksidipäästöt v. 2010 ovat enintään samat kuin v. 1990. Ympä-ristö- ja terveysvaikutusten ottaminen huomioon saatetaan yhä kiinteämmäksi osaksi liikennejärjes-telmän ja yksittäisten hankkeiden suunnittelua ja toteuttamista.

Liikenteen hiilidioksidipäästöt olivat v. 2003 ennakkotietojen mukaan noin 16 milj. tonnia, kun ne v. 1990 olivat 14 milj. tonnia.

90. Väylien turvallisuus

Tunnusluku tai mittari	Toteutunut 2002	Toteutunut 2003	Selitys (tavoite/toteutuma)
Tieverkko			
Yleisten teiden henkilövahinko-onnetto-muoksien lukumäärä	3 550	3 724	Lisäys 174; tavoite tienpidon toimin vähenemä 47, toteutunut vähenemä 71.
Yleisillä teillä onnettomuuksissa kuolleet...	323	284	Vähenemä 39; tavoite tienpidon toimin vähenemä 5 ja toteutunut vähenemä 7.
Rataverkko			
Tasoristeysten lukumäärä	4086	3995	
Tasoristeysonnettomuudet (mukana myös yksityisraiteet)	42	53	Tavoite valtion rataverkolla enintään 30; 39 aiheutui valtion rataverkolla, 14 yksityisraiteilla.
Vesiväylät			
Suomen aluevesillä ja suomalaisille aluksil-le tapahtuneet onnettomuudet enintään (neljän vuoden liukuva keskiarvo)	48	50	Tavoite enintään 49.

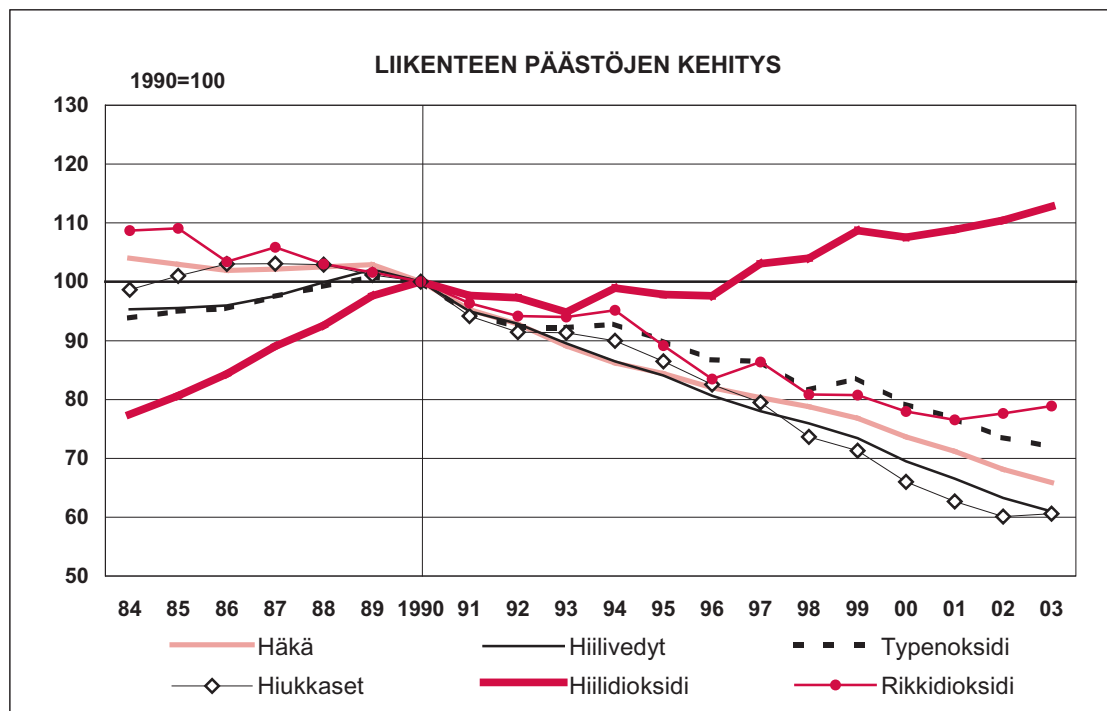
3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

Ilmastokysymyksen ohella melu ja pienhiukkaset ovat merkittävimmät ympäristökysymykset. Meluhaittojen vähentämiseksi laadittiin poikkihallinnollisena yhteistyönä kansallinen ympäristömelustrategia, joka valmistui maaliskuussa 2004. Lisäksi on jatkettu liikennesektorille yhteisen melutietokannan valmistelua. Melutietokannan tulisi valmistua vuoden 2005 loppuun mennessä.

91. Ympäristön tila

Tunnusluku tai mittari	Toteutunut 2002	Toteutunut 2003	Selitys (tavoite/toteutuma)
Tieverkko			
Suolan käyttö liukkauden torjunnassa yleisillä teillä (tonnia)	92 434	73 145	Tavoite; enintään 85 000 (v. 2002 vaikeat olosuhteet).
Yli 55 dBA melulle altistuneiden määrä	313 000	313 000	
Kiireellinen pohjavesien suojaustarve (km) ..	129	124	
Pohjavesisuojaukset (km)	6,7	5,2	
CO ₂ -päästöt (1990=100)	103,7	103,7	
Hiukkaset (1990=100)	45,9	41,9	
Rataverkko			
Sähkövetoisen liikenteen osuus suoritteesta	77	77	
CO ₂ -päästöt (1990=100)	103,7	105,2	
Hiukkaset (1990=100)	75,9	75,9	
Yli 55 dBA:n melulle altistuneiden määrä	35 000	34 500	
Energian kulutus (petajoulea)	5,5	6,1	

Kuvio 8.

Liikenteen aiheuttamat ilmanlaadun ohjearvojen ylitykset ovat viime vuosien aikana vähentyneet, mutta hiukkasten ja typenoksidien osalta ylityksiä tapahtuu edelleen. Tilannetta parannetaan edelleen tiukkenevin teknisin normein, jotka koskevat sekä ajoneuvoja että polttoaineiden laatua. Ilmanlaadun kannalta merkittävimmän ongelman eli pienhiukkastenpäästöjen vähentämiseksi ja niiden synnyn paremmaksi ymmärtämiseksi on osallistuttu FINE -tutkimusohjelmaan.

Muiden keskeisten ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi jatkettiin liikennejärjestelmään, maankäyttöön, yksittäisten liikennehankkeiden suunnitteluun ja toteutukseen sekä liikennevälineisiin kohdistuvia toimenpiteitä.

Liikenneministeriö omistajana

Liikenne- ja viestintäministeriö vastaa osaltaan yhtiöittensä ja liikelaitostensa kautta kilpailukykyisten liikenne- ja viestintäpalveluiden tuottamisesta elinkeinoelämälle, yhteiskunnalle ja kansalaisille sekä yhtiöitten ja liikelaitosten kannattavasta toiminnasta. Yhtiöltä ja liikelaitoksilta edellytetään kannattavuutta niin, että ne pystyvät investoimaan strategiseen kasvuun, säilyttämään rahoitusrakenteensa terveenä ja täyttämään tulos- ja voitonjakotavoitteet. Omistajapolitiikan tavoitteissa noudatetaan hyvälle hallintotavalle asetettavia vaatimuksia.

Valtiolla on 19,4 % omistusosuus TeliaSonerasta, joka on Pohjoismaiden suurin teleoperaattori. TeliaSoneran pörssi-arvo oli vuoden lopussa 19 355 milj. euroa, josta Suomen valtion omistuksen arvo oli 3 692 milj. euroa. Valtion osakkeiden arvo oli vuotta aiemmin noin 3 166 milj. euroa.

Lentoliikenteessä vuosi oli vaikea. Finnair laajensi toimintaansa hankkimalla ruotsalaisen halpalentoyhtiön, vahvisti tasettaan, mutta teki tappiollisen tuloksen. Irakin sota ja SARS -epidemia romahduttivat kysynnän ja käyttöasteet, mutta asteittainen elpyminen alkoi loppuvuonna. Yhtiö on edelleen säilyttänyt asemansa Euroopan kärkisijoilla palvelun laadun ja täsmällisyyden suhteen. Finnairin pörssi-arvo oli vuoden 2003 lopussa 449 milj. euroa, josta valtion omistuksen arvo oli 262 milj. euroa.

Suomen Posti Oyj:n markkina-asema vahvistui kaikilla liiketoiminta-alueilla. Vuonna 2003 saavutettiin tavoitteen mukainen liikevaihdon kasvu. Kannattavuutta paransi kustannustehokkuuden kasvu sähköisessä viestinvälityksessä, logistiikassa ja konsernin yhteisissä toiminnossa. Suomen Posti -konsernin liikevaihto v. 2003 oli 1 145,5 milj. euroa ja voitto tilikaudelta oli 46,8 milj. euroa.

VR-konsernin liikevaihto kasvoi sekä henkilö- että tavaraliikenteessä. Valtion radanpitoon myytyjen töiden liikevaihto laski. Tilikauden voitto oli 41,3 milj. euroa. Konsernin rahoitusasema säilyi hyvänä.

Suomen Autokatsastus Oy myytiin kokonaisuudessaan suomalaiselle pääomasijoitusyhtiölle. Valtio sai yhtiön myynnistä ylimääräiset osingot mukaan lukien noin 71 milj. euroa.

Suomen Erillisverkot Oy:n ostettiin kokonaisuudessaan valtion omistukseen.

Hallinnonalan liikelaitokset, Ilmailulaitos ja Tieliikelaitos, saavuttivat niille asetetut palvelu- ja toimintatavoitteet. Ilmailulaitoksen tavoitteena on huolehtia siitä, että ilmailutoiminta tapahtuu mahdollisimman tehokkaasti, taloudellisesti ja turvallisuutta edistäen. Ilmailulaitos hoitaa 25 lentoasemaansa verkostoperiaatteella, jolloin yksittäisten lentoasemien taloutta arvioidaan osana kokonaisuutta. Lentoasema- ja lennonvarmistuspalveluiden turvallisuus pysyi hyvänä. Liikenneilmailussa ei tapahtunut yhtään onnettomuutta vuoden 2003 aikana. Lentoturvallisuushallinnolle raportoitiin 112 lento-

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

turvallisuutta vaarantaneen tapauksen vaatimukset täyttäneitä tapausta. Vuoden 2003 alussa aloitettiin matkustajien ja käsimatkatavaran turvatarkastusten lisäksi myös ruumaan menevän matkatavaran täydellinen turvatarkastus. Ilmailulaitos on toimintavuoden aikana pyrkinyt sopeuttamaan lentoasemien aukioloajat kulloiseenkin liikennetilanteeseen.

Ilmailulaitos aloitti noin 20 milj. euroa maksavan ns. Non-Schengen terminaalin laajennuksen. Tampereen entiseen rahtiterminaaliin kehitettiin uusi matalan kustannustason palvelukonsepti, jossa asiointia yhdistäen voidaan vaatimattomalla palvelutasolla tuottaa edullisesti lentoaseman peruspalvelut. Toimintavuoden aikana jatkettiin lentoasemien lähialueiden kaavoitusyhteistyötä lentoasemakuntien kanssa.

Tieliikelaitoksen tavoitteena on huolehtia toimialaansa kuuluvien palvelujen tarkoituksenmukaisesta tarjonnasta ja kehittämisestä liiketoiminnan edellytysten mukaisesti. Tieliikelaitos sai tarjouspyyntöjä noin 1 100 milj. euron edestä ja tarjouksia jätettiin 1 050 milj. euron arvosta eli 95 % kysynnästä. Tasapuolinen ja koko maan kattava palvelutarjonta yleisten teiden kunnossapidosta varmistettiin jättämällä Tiehallinnon alueurakkakilpailussa tarjous kaikista urakoista. Lauttaliikennettä hoidettiin perussopimuksen ja tehtyjen lisäsovimusten mukaisesti. Tieliikelaitos tarjoaa ympäristöpalveluja meluntorjuntaan, kaatopaikkarakentamiseen, pohjavesisuojausjauksiin, pilaantuneiden maiden kunnostukseen ja käsittelyyn, uusiomateriaalirakentamiseen sekä virkistys- ja maisemarakentamiseen.

Molempien liikelaitosten tulokset ylittivät valtion talousarviossa tehdyt tulosarviot. Tieliikelaitos maksoi voitontuloutuksena valtiolle perustamisensa yhteydessä sovitun 866 000 euron lisäksi 6 milj. euron ylimääräisen voitontuloutuksen.

Hallinnonalan tuotto-kululaskelma ja tase

Tuotto-kululaskelma

Hallinnonalan toiminnan tuotot laskivat edellisvuodesta 22 milj. euroa. Väylävirastoista Tiehallinnon tuotot laskivat eniten. Kirjauskäytännön muutos, jossa ulkopuolisten maksamat rahoitusosuudet kir-

92. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003 Miljoonaa euroa	Muutos
Toiminnan tuotot	340,40	372,26	31,86
Toiminnan kulut	1 576,79	1 628,01	51,22
JÄÄMÄ I	-1 236,39	-1 255,75	-19,36
Rahoitustuotot ja -kulut	61,83	105,04	43,21
Satunnaiset tuotot ja kulut	274,12	-19,13	-293,25
JÄÄMÄ II	-900,44	-1 169,84	-269,40
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-127,81	-139,69	-11,88
JÄÄMÄ III	-1 028,25	-1 309,53	-281,28
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	185,27	207,44	22,17
TILIKAUDEN TUOTTO- / KULUJÄÄMÄ	-842,98	-1 102,07	-259,09

jattiin siirtotalouden tuottoihin, vähensi merkittävästi muita toiminnan tuottoja. Liikenne- ja viestintäministeriön toiminnan tuotot kasvoivat Suomen Autokatsastus Oy:n osakkeiden myyntivoiton vuoksi.

Hallinnonalan varsinaisen toiminnan kulut olivat 1 628 milj. euroa, josta väylälaitosten osuus oli 1 474 milj. euroa. Menolajeittain tarkasteltuna merkittävimmät erät olivat palvelujen ostot 1 007 milj. euroa (62 %), poistot käyttöomaisuudesta 789 milj. euroa (49 %) ja henkilöstökulut 199 milj. euroa (12 %). Palvelujen ostot ovat suuret hallinnonalan rakenteen vuoksi, jossa virastot toimivat palvelujen ostajina, eivät tuottajina. Poistot kasvoivat edellisvuodesta 24,9 milj. euroa. Henkilöstökulut kasvoivat lähinnä tulopoliittisen sopimuksen mukaisten palkankorotusten vuoksi.

Rahoitustuotot kasvoivat edellisvuodesta 43,7 milj. eurolla. Valtionyhtiöiltä saadut osingot kasvoivat 56,8 milj. eurolla edellisvuodesta. Sen sijaan liikelaitosten voitontuloutukset olivat 13,6 milj. euroa edellisvuotta pienemmät.

Satunnaiset tuotot laskivat 293,2 milj. eurolla. Vuonna 2002 satunnaisiin tuottoihin sisältyi Ilmailulaitoksen muun oman pääoman kirjaaminen ministeriön taseeseen 212,5 milj. eurolla. Tiehallinnon satunnaiset kulut kasvoivat, kun edelliseltä tilikaudelta siirtyneisiin kuluihin kirjattiin taseoikaisu. Ratahallintokeskuksen satunnaisiin tuottoihin sisältyy ratarakenteisiin liittyvien omaisuuserien siirrot Espoon kaupungin ja Ratahallintokeskuksen välillä. Liikenne- ja viestintäministeriön satunnaiset tuotot muodostuvat puolustusministeriöltä Ilmailulaitokselle siirretyn kiinteistöomaisuuden kirjanpitoarvon ylittävästä osuudesta.

Siirtotalouden kulut kasvoivat edellisvuodesta lähinnä koko vuodelta maksettujen merenkulun tukien vuoksi.

Veroihin ja pakollisiin maksuihin sisältyy Ajoneuvohallintokeskuksen verohallinnolle keräämät ajoneuvo- ja autoverot 475,8 milj. euroa sekä rautatielain seurauksena ratamaksukäytännössä tehdyt muutokset. Liikennöitsijältä peritään ratamaksun perusmaksu sekä rataverolain mukaista rataveroa.

Suoritetut arvonlisäverot kasvoivat edellisvuodesta 13,5 milj. eurolla ja olivat 65,8 milj. euroa budjetoitua suuremmat.

Tase

Hallinnonalan taseen loppusumma oli yhteensä 23,3 mrd. euroa, joka oli 46 % valtion 50,6 mrd. euron taseesta. Tase kasvoi edellisvuodesta 467 milj. euroa käyttöomaisuudessa ja muissa pitkäaikaisissa sijoituksissa tapahtuneen kasvun sekä tehtyjen arvonorotusten vuoksi.

Käyttöomaisuuden ja muiden pitkäaikaisten sijoitusten tasearvo kasvoi, kun ministeriö taseeseen edellisvuonna kirjatun Ilmailulaitoksen muun oman pääoman arvo nousi 12,2 milj. eurolla, joka oli samalla luovutusarvo, jolla puolustusministeriöltä siirrettiin valtion kiinteistöhallintouudistuksessa Ilmailulaitokselle muun oman pääoman ehdoin kiinteistöomaisuutta. Lisäksi tase-erän loppusummaa nosti Suomen Erillisverkot Oy:n siirtyminen kokonaisuudessaan valtion omistukseen. TeliaSonera AB:n osakkeisiin tehtiin 517 milj. euron arvonorotus. Toisaalta Suomen Autokatsastus Oy:n myynti kokonaisuudessaan suomalaiselle pääomasijoitusyhtiölle laski osakkeiden tasearvoa.

Väyläomaisuuden arvo sen sijaan laski 75 milj. eurolla käynnissä olevista isoista kehittämishankkeista huolimatta. Suurimpana käynnissä olevana kehittämishankkeena Kerava-Lahti -oikorata on rakentamisvaiheessa kirjattu keskeneräisiin hankintoihin.

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

93. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003 Miljoonaa euroa	Muutos
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	0,45	1,80	1,35
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIJOITUKSET	22 723,71	23 185,04	461,33
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	46,15	50,29	4,14
VASTAAVAA YHTEENSÄ	22 770,37	23 237,14	466,77
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	20 003,14	19 980,72	-22,42
ARVOSTUSERÄT	2 479,75	2 996,99	517,24
VIERAS PÄÄOMA	287,48	259,43	-28,05
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	22 770,37	23 237,14	466,77

Käyttöomaisuuden arvoa kasvatti toisaalta myös aineettomien hyödykkeiden, lähinnä Ajoneuvohallintokeskuksen Palko -investoinnin ja Viestintäviraston radiohallinnon asiointijärjestelmän aktivointi taseeseen.

Vaihto- ja rahoitusomaisuuden arvo kasvoi 5 milj. eurolla edellisvuodesta lähinnä Ratahallintokeskuksen lyhytaikaisten saamisten vuoksi. Suurimmat yksittäiset erät olivat ratavero, ratamaksu ja Euroopan unionista vuoden 2004 alkupuolella saadut TEN-tuet.

Kansallisomaisuuden arvo kasvoi 2 milj. eurolla lähinnä kahden majakan entisöintien vuoksi.

Maksullinen toiminta

Hallinnonalan virastot ja laitokset harjoittavat maksullista toimintaa, joka on pääsääntöisesti kannattavaa.

Tiehallinnon julkisoikeudellisten suoritteiden tuotot muodostuvat viraston myöntämistä kuljetuslupamaksuista ja muista yleisiä teitä koskevien lupien maksuista. Julkisoikeudellisten suoritteiden tuotot laskivat hieman edellisvuodesta ja olivat 1,167 milj. euroa (2002: 1,182 milj. euroa). Myös alijäämä kasvoi hieman edellisvuodesta ja oli 185 000 euroa (2002: 177 000 euroa). Alijäämä aiheutui lähinnä yhteiskustannusten tarkemmasta kohdentamisesta. Kustannusvastaavuus oli 86 % (2002: 87 %). Tiehallinnon liiketaloudellisten suoritteiden tuotoista suurin osa muodostui maksullisen toiminnan vuokrista ja käyttökorvauksista. Tiehallinnon 0,83 milj. euron liiketaloudellinen suoritetuotannon ylijäämä pieneni edellisvuodesta ja oli 52 000 euroa (2002: tuotot 0,79 milj. euroa, ylijäämä 0,161 milj. euroa). Laskentaperusteiden muutos kasvatti yhteiskustannusten määrää ja pienensi kustannusvastaavuutta 107 prosenttiin (2002: 125 %).

Merenkululaitoksen tuloista huomattava osa saadaan väylä- ja luotsausmaksuista sekä varustamopalveluista. Väylämaksutuotot kasvoivat hieman edellisvuodesta ja olivat 74,1 milj. euroa (2002: 73,3 milj. euroa). Kokonaiskustannukset kasvoivat 10 milj. eurolla ankan jäätälven vuoksi, mistä aiheutuen myös kustannusvastaavuus heikkeni (2003: 88 %, 2002: 99 %). Luotsaustulot kasvoivat luotsattujen mailien kasvun myötä ja olivat 38 milj. euroa (2002: 32,8 milj. euroa). Toisaalta luotsattujen mailien kasvu lisäsi myös kustannuksia. Luotsauksen kustannusvastaavuus parani ja oli 114 % (2002:

97 %). Varustamopalvelut käsittävät monitoimimurtajien kaupallisen toiminnan sekä merentutkimus- alus Arandan ja tutkimusala Muikun hoidon. Huolimatta markkinoilla vallinneesta yltarjonnasta, alusten työtilanne oli kohtalainen. Varustamopalveluiden tuotot olivat 14,4 milj. euroa (2002: 14,7 milj. euroa). Alusten kustannukset kasvoivat ja olivat 15,5 milj. euroa. Kustannusvastaavuus laski edellisvuodesta ja oli 90 % (2002: 93 %). Varustamopalveluiden alijäämä oli 1,5 milj. euroa.

Ratahallintokeskuksen maksullisen toiminnan suurin erä on rautatieyrityksiltä rataverkon käyttämisestä perittävä ratamaksu, joka koostui muuttuvasta maksusta ja tavaraliikenteen lisämaksusta. Unionin ensimmäiseen rautatiepakettiin liittyen rautatielain voimaantultua ratamaksuna on peritty ratamaksun perusmaksua. Ratamaksutuloja kerättiin 45 milj. euroa. Liikennöitsijältä on 1.7.2003 lukien peritty myös rataverolain mukaista rataveroa, joka tuloutetaan verotuloihin.

Liiketaloudellisesti hinnoitellun kiinteistötoimen tulostavoitteeksi asetettua kiinteistötoimen tulojen ylittämistä ylläpidosta aiheutuneilla vuotuisilla menoilla vähintään 30 prosentilla ei saavutettu. Ratahallintokeskuksen kiinteistöt ovat vaikeasti muutettavissa tuloatuottaviksi. Kiinteistöjen ikä huomioon ottaen ne vaativat myös runsaasti kunnostustoimenpiteitä. Ratahallintokeskuksen julkisoikeudellinen suoritetuotanto muodostuu tarkastusmaksutoiminnasta sekä erilaisista käyttöluvista, päätöksistä, teknisistä määräyksistä ja tarkastuksista. Näiden suoritteiden tuotot ja kustannusvastaavuus pysyivät lähes edellisvuoden tasolla.

Ilmatieteen laitoksen maksullisen toiminnan tuotot kasvoivat edellisvuodesta ja olivat 7,8 milj. euroa (2002: 7,7 milj. euroa), josta liiketaloudellisten suoritteiden tuotot olivat 7,1 milj. euroa. Kustannusvastaavuutta heikensi vielä tehdyn liiketoiminnan eriyttämisprosessin kustannukset. Julkisoikeudellisten suoritteiden tuotot kasvoivat edellisvuodesta kysynnän kasvaessa.

Merentutkimuslaitoksen liiketaloudellisten suoritteiden tuotot olivat 0,3 milj. euroa (2002: 0,5 milj. euroa). Maksullisen toiminnan tuottojen pieneneminen aiheutui lähinnä merentutkimusala Arandan vuokrauspäivien vähenemisestä ja jääpalvelun maksullisen toiminnan myyntituottojen vähenemisestä.

Ajoneuvohallintokeskuksen julkisoikeudellisten suoritteiden tuotot kasvoivat edellisvuodesta noin 20 % ja olivat 49 milj. euroa. Suurin osa tuottojen kasvusta tapahtui rekisteröinnin vastuualueella ja aiheutui volyymien kasvusta. Myös kiinnitykset, tekninen valvonta ja kehitys sekä luvat olivat ylijäämäisiä. Kustannusvastaavuus pysyi edellisvuoden tasolla 126 prosentissa. Liiketaloudellisten suoritteiden tuotot olivat 6,3 milj. euroa ja ylijäämä 2,4 milj. euroa. Ylijäämä aiheutui tietopalvelutoiminnan ylijäämästä.

Viestintäviraston tuotot kasvoivat edellisvuodesta 13 % ja olivat 31,4 milj. euroa. Uuden verkkotunnuslain mukanaan tuomat helpottuneet hakuehdot sekä palveluautomaatiojärjestelmän helppokäyttöisyys edistivät verkkotunnusten käyttöä ja siten lisäsivät tuottoja. Kokonaiskustannuksissa syntyi säästöjä prosesseja kehittämällä ja hankintatoimea tehostamalla. Kustannusvastaavuus parani ja oli 122 % (2002: 108 %).

Hallinnonalan määrärahojen jakauma eri tehtäväalueilla

Tiehallinto käytti määrärahoja 784,4 milj. euroa, josta perustienpitoon 626,3 milj. euroa. Kehittämishankkeisiin mukaan luettuna jälki- ja kokonaisrahoitushankkeet määrärahaa käytettiin 158 milj. euroa.

Radanpitoon käytettiin 405,1 milj. euroa, josta perusradanpitoon 266,9 milj. euroa. Kehittämisinvestointeihin käytettiin 138,2 milj. euroa.

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

94. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö v. 2003

Pl. luku	Määrärahat Varanhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta	Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2004
3101 Liikenne- ja viestintäministeriö	22,13	6,66	28,79	22,27	6,52
3120 Ajoneuvohallintokeskus	7,81	0,00	7,81	1,71	6,10
3124 Tiehallinto	742,76	95,21	837,97	785,22	52,16
3125 Tienpidon valtionavut	11,10	4,62	15,72	9,58	6,13
3130 Merenkululaitos	34,44	12,41	46,85	29,86	15,56
3132 Merenkulun ja muun vesiliikenteen edistäminen	69,17	0,04	69,21	68,80	0,03
3140 Ratahallintokeskus	426,50	36,21	462,70	405,76	56,9
3152 Ilmaliikenteen korvaukset ja valtionavut .	5,58	0,00	5,58	5,58	0,00
3160 Joukkoliikenteen palvelujen ostot, korvaukset ja tuet	83,98	25,89	109,87	83,62	26,25
3170 Viestintävirasto	0,78	0,00	0,78	-3,47	0,78
3172 Viestinnän korvaukset ja avustukset	12,61	0,00	12,61	12,61	0,00
3180 Ilmatieteen laitos	27,24	3,96	31,20	25,84	5,36
3181 Merentutkimuslaitos	7,29	0,57	7,86	7,22	0,64
3199 Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan muut menot	241,98	4,76	246,74	311,38	2,50
Yhteensä	1 693,37	190,33	1 883,69	1 765,98	178,93

Merenkululaitoksen toiminnasta noin 82 % on rahoitettu väylä- ja luotsausmaksuista sekä kaupallisesta toiminnasta saadulla tulorahoituksella. Määrärahasta huomattava osa käytettiin näiden toimintojen sekä viranomaistoimintojen rahoittamiseen.

Merenkulun edistämiseen määrärahaa käytettiin 13,4 milj. euroa edellisvuotta enemmän. Käytetyt määrärahat lisääntyivät lähinnä koko vuodelta maksettujen merenkulun matkustaja-alustukien vuoksi.

Joukkoliikennettä ja sen kehittämistä rahoitettiin 82,7 milj. eurolla. Lääninhallitukset käyttivät määrärahasta 40 %.

Viestintävirasto rahoittaa toimintansa menot tulorahoituksella. Virasto käytti menoihinsa 28 milj. euroa. Myös Ajoneuvohallintokeskus rahoittaa toimintansa menot tulorahoituksella lukuun ottamatta verotustehtävien hoitamista, joihin osoitetaan valtion talousarviossa määräraha. Verotustehtävien hoitamiseen Ajoneuvohallintokeskus käytti 7,8 milj. euroa. Muihin menoihin Ajoneuvohallintokeskus käytti 57 milj. euroa.

Hallinnonalan muihin menoihin käytettiin määrärahoja 301,15 milj. euroa edellisvuotta enemmän. Määrärahasta 288,5 milj. euroa käytettiin arvonlisäveromenoihin. Arvonlisäveromenot olivat 65,8 milj. euroa budjetoitua suuremmat. Määrärahan ylitys aiheutui hallinnonalan rakenteesta ja siitä, että omana työnä tehtävän työn sijasta väylänpidosta vastaavat viranomaiset ostavat palveluita hallinnonalan liikelaitoksilta ja yhtiöiltä sekä muilta ulkopuolisilta palveluntuottajilta. Ratkaisu merkitsee arvonlisäveromenojen lisääntymistä. Arvonlisäveromenot budjetoitiin kertomusvuonna ensimmäistä kertaa kaikkien hallinnonalojen pääluokkiin. Hallinnonalan muihin menoihin käytettävissä olevia määrärahoja käytettiin Vuosaaren sataman liikenneväylien rakentamiseen 8 milj. euroa, Suomen Erillisverkot Oy:n lunastamiseen kokonaisuudessaan valtiolle 6,9 milj. euroa, rakennerahastohankkeiden kansalli-

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

seen vastinrahaan 4,3 milj. euroa, Vuosaaren sataman liikenneväyläsuunnittelun loppuun saattamiseen 1,8 milj. euroa sekä eräisiin valtionapuihin ja yhtiöomaisuuden hoitoon liittyvien menojen maksamiseen.

Sanomalehdistön tukemiseen myönnetty 12,6 milj. euroa käytettiin sähköisen julkaisutoiminnan ja Ahvenanmaan maakunnalle tiedotustoiminnan tukemiseen sekä sanomalehtien kuljetus-, jakelu- ja muiden kustannusten alentamiseen.

Yksityisteiden kunnossapitoa ja parantamista tuettiin 9,5 milj. eurolla. Määrärahaa käytettiin pysyvän asutuksen ja perustuotantotoiminnan tarvitsemien teiden avustamiseen.

Ilmaliikenteen korvausten ja valtionapujen 5,5 milj. euron määräraha osoitettiin Itä-Suomen säännöllisen reittiliikenteen piirissä olevien lentopaikkojen rakenteiden ja laitteiden parantamiseen sekä kenttien ylläpidon avustamiseen ja lentopaikkojen rakentamiseen otettujen lainojen kustannuksiin sekä Ilmailulaitokselle siviili- ja sotilasliikennettä palveleville lentoasemille sotilasilmailusta aiheutuvien kiinteiden kustannusten kattamiseen.

3.10. KAUPPA- JA TEOLLISUUSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Elinkeinopolitiikan yleisenä päämääränä on talouskasvun vahvistaminen, työllisyyden parantaminen, tuotantorakenteen monipuolistaminen sekä Suomen pitäminen kilpailukykyisenä toimintaympäristönä koti- ja ulkomaisille investoinneille. Menestys perustuu kykyyn hyödyntää teknologiaa, huippuosaamiseen, toimiviin markkinoihin ja kansainvälisyyteen.

Tuottavuuden kasvu ja tuotantorakenteen uudistuminen osaamisintensiiviseen suuntaan ovat pitäneet Suomen kilpailukyvyyn korkealla tasolla. Kauppa- ja teollisuusministeriö pyrkii omalta osaltaan siihen, että tuottavuus kasvaa kaikilla toimialoilla. Siten kansainvälisen talouden kasvun voimistuminen voisi aiempaa selvemmin näkyä Suomen hyvinvoinnin lisääntymisenä.

Yritysten toimintaympäristön ja koko suomalaisen elinkeinoelämän kannalta ratkaiseva tekijä on jatkuvasti kiristynyt globaali kilpailu tuotannossa ja investoinneissa. Maailmantalouden integraatio, globalistuminen, ulottuu kaikkiin maihin. Globalistuminen merkitsee markkinoiden ja kilpailun laajenemista. Yrityksistä on myös tullut aiempaa riippumattomampia alkuperäisen kotimaansa olosuhteista. Ne voivat aiempaa helpommin valita sijaintipaikkansa. Myös osaava työvoima liikkuu entistä helpommin maasta toiseen. Valtioiden ja alueiden on siten kilpailtava investoinneista, yrityksistä ja osaavasta työvoimasta. Kilpailua käydään kansallisen toimintaympäristön houkuttelevuudella.

Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalalla oli käytettävissään määrärahoja 1 114 milj. euroa v. 2003. Näistä 1 005,2 milj. euroa oli varainhoitovuoden määrärahoja ja edellisiltä vuosilta siirtyneitä 108,8 milj. euroa. Käytettävissä olleista määrärahoista siirtyi 79,5 milj. euroa vuodelle 2004. Siirtyneiden määrärahojen osuus käytettävistä määrärahoista oli 7,9 % (6,3 % v. 2002). Suurin poikkeama arviomäärärahoissa liittyi EU:n rakennerahastojen valtion tukiosuuksien maksatusaikataulujen myöhentymiseen. Myös vienti- ja alusluottojen korontasaus sopimuksia solmittiin huomattavasti arvoitua vähemmän yleisen korkotason alhaisuuden vuoksi.

95. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2003

Pl. luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2004
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta			
3210 Hallinto	174	15	188	147	14
3220 Teknologia politiikka	505	16	521	483	29
3230 Yrityspolitiikka	208	23	231	171	12
3240 Kuluttaja- ja kilpailupolitiikka	18	2	20	18	2
3250 Kansainvälistymispolitiikka	55	3	58	54	3
3260 Energiapolitiikka	38	2	40	23	11
3270 Omistajapolitiikka	8	49	57	48	9
Yhteensä	1 005	109	1 114	944	80

Tuloksellisuus

Elinkeinopolitiikka käsittää kaikki ministeriön hallinnonalan politiikkalohkot. Kertomusvuonna elinkeinopolitiikan keskeisenä tavoitteena oli korjata markkinoiden toiminnan puutteita ja vaikuttaa erityisesti yritysten toimintaympäristön laatuun. Yritysten perustamisella, tuottavuuden kasvulla ja kansainvälistymisellä luodaan kestäviä edellytyksiä talouden kasvuille. Poikkihallinnollisella yrittäjyyden politiikkaohjelmalla hallitus pyrkii varmistamaan yritysten toimintaympäristön vakaan ja pitkäläkin aikavälillä ennustettavissa olevan kehityksen. Tavoitteena on nostaa yrittäjyyden toimintaedellytykset Suomessa Euroopan kärkitasolle. Kertomusvuonna tehtiin poliittiset linjapäätökset yritysverotuksesta, joka on ohjelman tärkein yksittäinen kysymys.

Teknologiapolitiikan keskeisenä tavoitteena oli vahvistaa innovaatioympäristön kehittymistä. Suomen innovaatioympäristö on noussut esikuvaksi monille maille. Kertomusvuonna valmistunut kansainvälinen arviointi vahvisti, että yritysten innovaatiotoimintaa tukevat kannustimet ja palvelut ovat Suomessa pääosin toimivia. Silti kehittämistoimia tulisi jatkossa suunnata yhä laaja-alaisemmin teknologian kehittämisestä koko innovaatiotoiminnan tukemiseen ja yrittäjyyden edellytysten parantamiseen.

Energiapolitiikan keskeisenä tavoitteena oli tukea kansallisen ilmastostrategian toteuttamista. Kertomusvuonna jatkettiin v. 2001 valmistuneen kansallisen ilmastostrategian toteuttamista. Sen tavoitteena on täyttää Suomelle asetetut kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistavoitteet. Strategian uudistamistyö aloitettiin v. 2003. Sitä edellyttää v. 2005 alkava EU:n sisäinen päästökauppa, joka on merkittävä energiatalouden ohjauskeino.

Kertomusvuoden tavoitteena oli, että alueellisessa elinkeinopolitiikassa hyödynnetään alueiden omia vahvuuksia. Asetetun tavoitteen mukaisesti alueellisessa elinkeinopolitiikassa korostui v. 2003 muun muassa yrityspalvelujen seutukunnallinen ja paikallinen saatavuus, jonka parantamiseksi perustettiin 15 seudullista yrityspalvelupistettä.

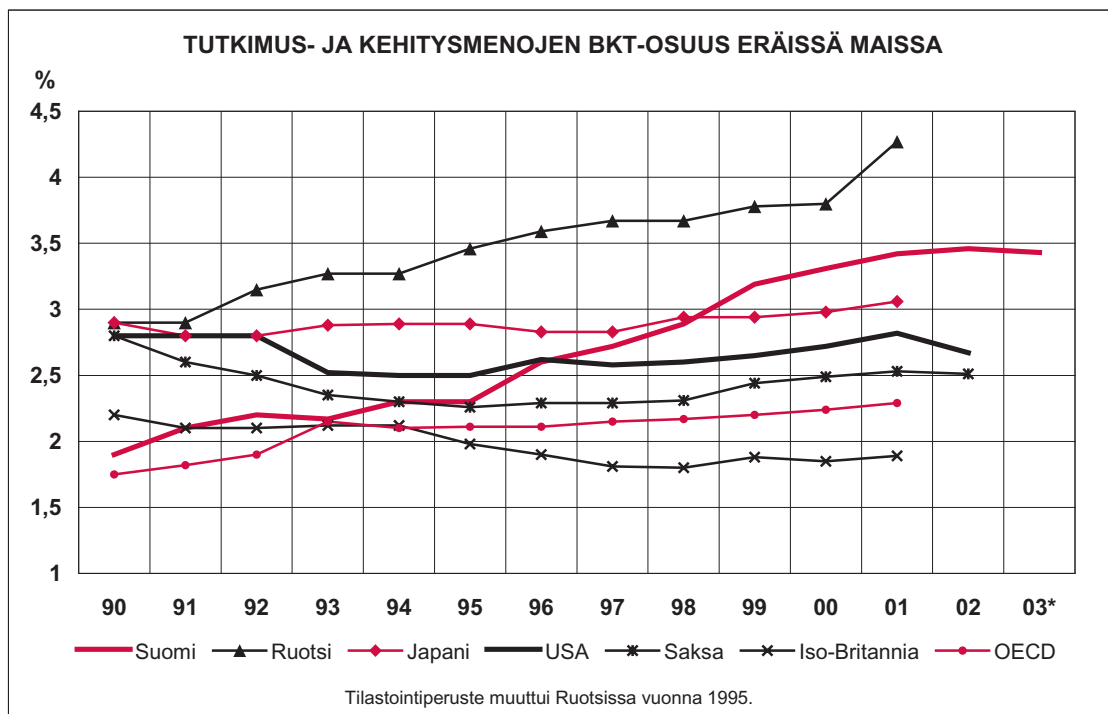
Kuluttaja- ja kilpailupolitiikan painopistealueina olivat kertomusvuonna kuluttajien aseman vahvistaminen hyödykemarkkinoilla ja yhteiskunnassa sekä markkinoiden terveen ja toimivan kilpailun turvaaminen. Kuluttajille entistä turvallisemmat tuotteet takaava EU:n tuoteturvallisuusdirektiivi saatettiin kansallisesti voimaan v. 2003. Kuluttajavalituslautakunnan käsittelymenettelyjä kehitettiin käsitelyaikataulujen lyhentämiseksi. Kertomusvuonna valmisteltiin kansalliseen kilpailunrajoituslakiin EU:n kilpailusääntöjen uudesta täytäntöönpanoasetuksesta johtuvat muutokset.

Teknologiapolitiikka

Teknologiapolitiikan tavoitteena on kehittää innovaatioympäristöä siten, että elinkeinoelämän kilpailukyky paranee ja yhteiskunnan hyvinvointi kasvaa. Määrätietoisella ja pitkäjänteisellä teknologiapolitiikalla tuetaan innovaatioympäristön kehittymistä ja eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Kertomusvuonna innovaatioympäristön tukijärjestelmistä tehtiin kansainvälinen arviointi, jonka mukaan yritysten innovaatiotoimintaa tukevat julkiset kannustimet ja palvelut toimivat Suomessa hyvin.

Tutkimus- ja kehitystoiminnan (t&k) riittävällä julkisella rahoituksella varmistetaan elinkeinotoiminnan ja muun yhteiskunnan tarvitsema teknologinen osaaminen. Vuonna 2003 koko julkisen sektorin tutkimusmenot olivat 1,5 mrd. euroa. Muutaman vuoden pysähdyksen jälkeen julkinen teknologiarahoitus on kääntymässä kasvu-uralle: t&k -rahoitusta on tarkoitus lisätä vaalikauden aikana vuosittain noin 5 prosentilla. Hallinnonalan teknologiarahoitus kasvoi jo kertomusvuonna noin 10 milj. eurolla.

Kuvio 9.

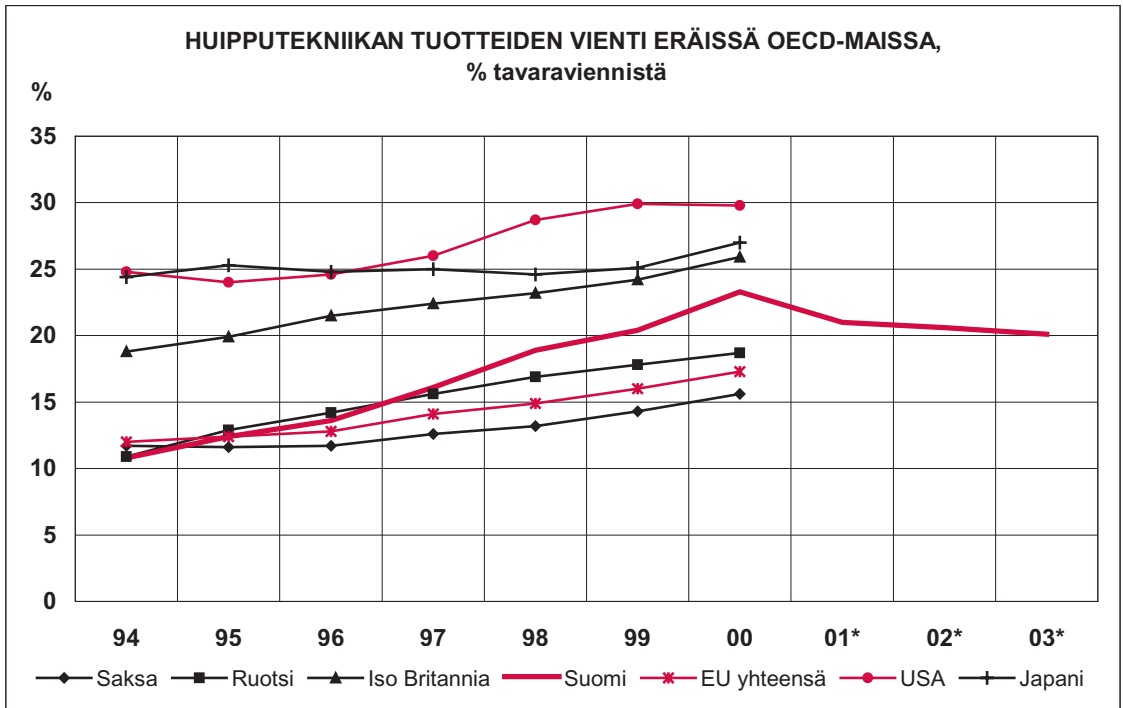
Erityistä huomiota kiinnitettiin teknologian siirtoon ja alkavan yritystoiminnan mahdollisiin esteisiin siten, että tutkimustuloksia saataisiin hyödynnettyä kaupallisesti entistä enemmän. Teknologian kehittämiskeskus (Tekes) on tärkeä toimija uusien teknologiayritysten synnyttämisessä. Sen kaikista yritysasiakkaista lähes neljännes oli alkuvaiheen yrityksiä. Yrityskehitysyhtiöille soveltuvia uusia toiminta- ja rahoitusmalleja osaamis pohjaisten yritysten kasvun kiihdyttämiseksi kehitettiin yhteistyössä ministeriön, Tekesin ja Suomen itsenäisyyden juhlarahaston (SITRA) kanssa.

Vuonna 2003 Tekes teki 2 196 rahoituspäätöstä 392 milj. eurolla. Rahoituksesta 230 milj. euroa kohdistui yritysten tutkimus- ja kehitysprojekteihin ja 162 milj. euroa yliopistojen, tutkimuslaitosten ja ammattikorkeakoulujen projekteihin. Kertomusvuonna Tekes sai yli 500 uutta yritysasiakasta, mikä ylitti selvästi tavoitteen.

Tieto- ja viestintäteknologiapolitiikasta (ICT) tehdyn OECD:n vertaistutkimuksen mukaan Suomen julkisen sektorin politiikka tietoyhteiskunnan edistämiseksi on ollut menestyksellistä. Sen sijaan ICT:n tuottavuusvaikutuksista valmistuneen selvityksen mukaan Suomi ei kuulu eturivin maihin, kun puhutaan näiden välineiden käytöstä yritystoiminnassa.

Kansainvälinen kehitys muuttaa innovaatioympäristöä koko ajan. Teknologiapolitiikan tavoitteena on tunnistaa muutokset ja niiden tuomat mahdollisuudet riittävän varhain. Ennakoinnin tuloksia hyödynnetään elinkeinoelämän kilpailukyvyä ja kansalaisille tarkoitettujen palvelujen kehittämisessä. Laajempia v. 2004 käynnistettäviä teknologian ennakointihankkeita valmisteltiin laatimalla viisi esiselvi-

Kuvio 10.

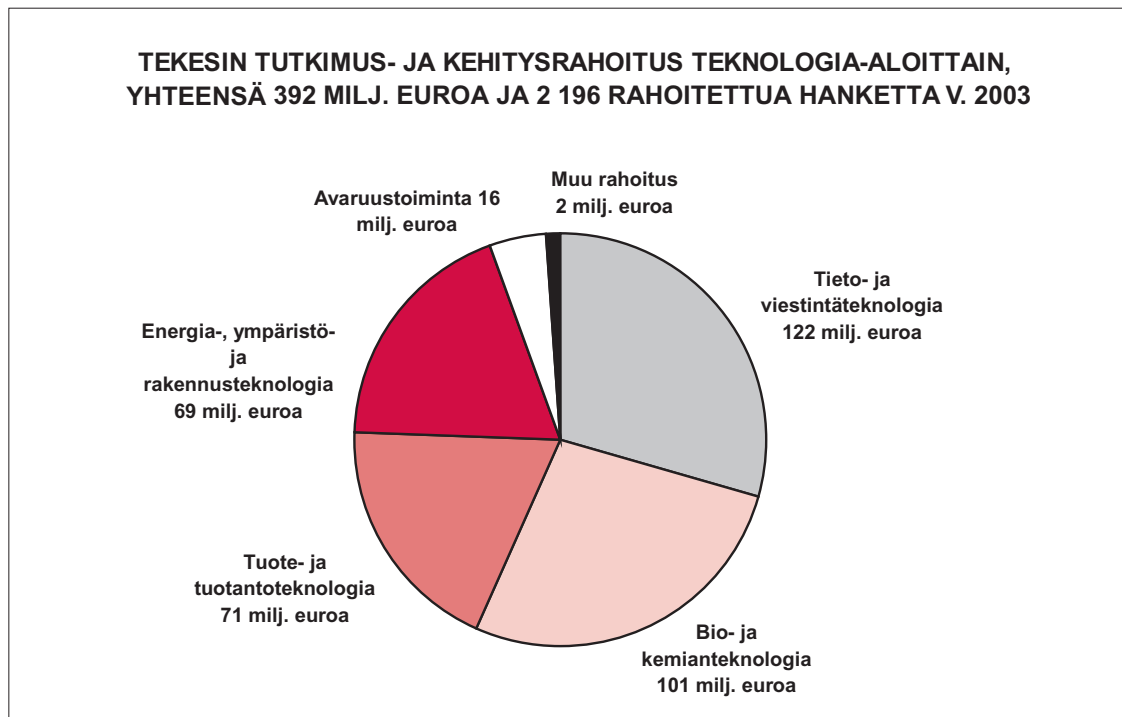
tystä. ProACT -ohjelmalla jatkettiin teknologian mahdollisuuksien sekä yhteiskunnallisten vaikutusten ja elinkeinoelämään kohdistuvien vaikutusten tutkimista. Käynnistyvässä ohjelman toisen vaiheen toteutuksessa painotetaan erityisesti vuorovaikutusta tiedon tuottajien ja hyödyntäjien välillä.

Alueiden elinkeinotoiminnan kehittäminen perustuu entistä enemmän osaamiseen ja teknologiaan. Hallinnonalan toimijoiden yhteistyönä pyritään aktivoimaan alueita kehittämään omia vahvuuksiaan teknologiaa ja osaamista hyödyntämällä. Työvoima- ja elinkeinokeskukset (TE-keskukset) ovat avainasemassa alueiden t&k -osaamisen aktivoinnissa. TE -keskusten teknologia-asiantuntijoiden määrää lisättiin edelleen viidellä v. 2003. Teknologiarahoituksen alueellisesta hyödyntämisestä valmistui selvitys vuoden 2004 alussa.

Kansainvälisen yhteistyön tavoitteena on edistää kansallista teknologiapolitiikkaa ja EU:n teknologiapolitiikan toteuttamista. Yhteistyötä maailman johtavien teknologiamaiden ja muiden suomalaisille yrityksille tärkeiden markkina-alueiden maiden kanssa pyritään lisäämään. Yhteistyö Kiinan kanssa jatkui tiiviinä v. 2003. Syksyllä tehdyn teknologiavierailun aikana vihittiin käyttöön neljän suomalaisyrityksen tuotantolaitokset. Teknologiavierailuja toteutettiin useiden maiden kanssa. Suomesta hakivat oppia innovaatioympäristön kehittämiseksi esimerkiksi Hollanti, Sveitsi, Venäjä ja Norja.

Tekninen turvallisuus ja laatu politiikka vahvistavat elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä ja kansainvälistä kilpailukykyä. Tavoitteen mukaisesti teknisen infrastruktuurin sekä turvallisuus- ja luotetta-

Kuvio 11.

vuusjärjestelmän rakenteen ja lainsäädännön uudistyöt jatkuivat. Räjähdysvaarallisia aineita koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus eteni suunnitellusti ja sähköturvallisuussäädösten toinen ositaisuudistus valmistui. Suuronnettomuusdirektiivin (Seveso II) muutos hyväksyttiin. Uusina hankkeina EU:ssa käynnistyivät sähkömagneettisia häiriöitä (EMC) ja energiaa käyttävien tuotteiden ekologista suunnittelua koskevien direktiivien uudistukset. Lisäksi komissio antoi syksyllä ehdotuksen EU:n uudeksi kemikaalilainsäädännöksi, jonka vaikutuksia suomalaisiin teollisuusyrityksiin ryhdyttiin selvittämään.

Yrityspolitiikka

Yrityspolitiikan tavoitteena on yrittäjyyden edistäminen sekä edellytysten luominen yritysten perustamiselle ja kasvulle. Keskeistä on myös markkinoiden sujuva toimiminen sekä tasapainoinen alueellinen kehitys.

Hallitusohjelmaan kuuluvaa poikkihallinnollista yrittäjyyden politiikkaohjelmaa koskevat linjaukset hyväksyttiin osana hallituksen strategia-asiakirjaa. Politiikkaohjelman toimeenpanosuunnitelma toteutettiin projekteittain tavoitteiden mukaisesti. Ohjelman tärkeimmästä seurannan kohteesta – yritysverotuksesta – tehtiin poliittiset linjapäätökset vuoden 2003 lopussa. Lisäksi muun muassa pienimpien yritysten arvonlisäverotuksen alaraja muutettiin liukuvaksi vuoden 2004 alusta.

Vuonna 2003 yrityspolitiikan tavoitteena oli kehittää yrittäjyyden ja pk -yritysten toimintaympäristöä siten, että suomalaisille yrityksille turvataan tasavertaiset aloitus-, kasvu- ja kilpailuedellytykset EU:n sisämarkkinoilla. Kertomusvuonna vahvistettiin TE -keskusten teknologiayksiköitä koulutuksen ja neuvonnan tehostamiseksi. Vuonna 2003 laadittiin toimintasuunnitelma *Pk -yritysten kilpailukyvyyn edistäminen tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntämällä* -hankkeelle ja sen osana käynnistettiin Tietotekniikka Menestystekijäksi (TIME) -seminaarikiertue. Pk -yritysten sähköistä asiointia parannettiin tuottamalla virtuaalisesti toimivia oppimisympäristöjä muun muassa käsityöalan yrityksille (CraftNet) ja matkailualan yrityksille (Travel Park).

Kertomusvuonna jatkettiin yritysten kehittämispalvelutarjonnan toteutusta laaditun strategian mukaisesti. Yrityspalvelujen seutukunnallista ja paikallista saatavuutta kehitettiin edelleen perustamalla 15 seudullista yrityspalvelupistettä. Yrityspalvelupisteissä tarjotaan TE -keskusten, kuntien, työvoimatoimistojen ja valtakunnallisten neuvontaorganisaatioiden palveluja erityisesti alkaville ja pienille yrityksille. Palveluja koottiin tehokkaiksi palvelukokonaisuuksiksi verkostoitumalla muiden seudullisten yritystoimintaa edistävien organisaatioiden kanssa.

Tavoitteena oli, että pk -yrityksille suunnattujen neuvonta-, koulutus- ja kehittämispalvelujen tarjonta sovitetaan yritysten tarpeisiin sekä toimitaan yhteistyössä muiden pk -yrityksille vastaavia palveluja tarjoavien organisaatioiden kanssa. Kertomusvuonna toiminnassa korostui pk -yritysten liiketoimintaosaamisen, uuden teknologian hyödyntämisen sekä verkostoitumisen parantaminen. Pk -yrityksille suunnattujen asiantuntijapalveluiden laadun ja vaikuttavuuden parantamiseksi käynnistettiin *eAskel* ja *DesignStart* -tuotteiden kehittämishankkeet. Kertomusvuonna käynnistettiin myös Euroopan sosiaalirahaston (ESR) osarahoitteinen tutkimushanke uusien ja lyhyen aikaa toimineiden mikroyritysten neuvonnan kehittämiseksi.

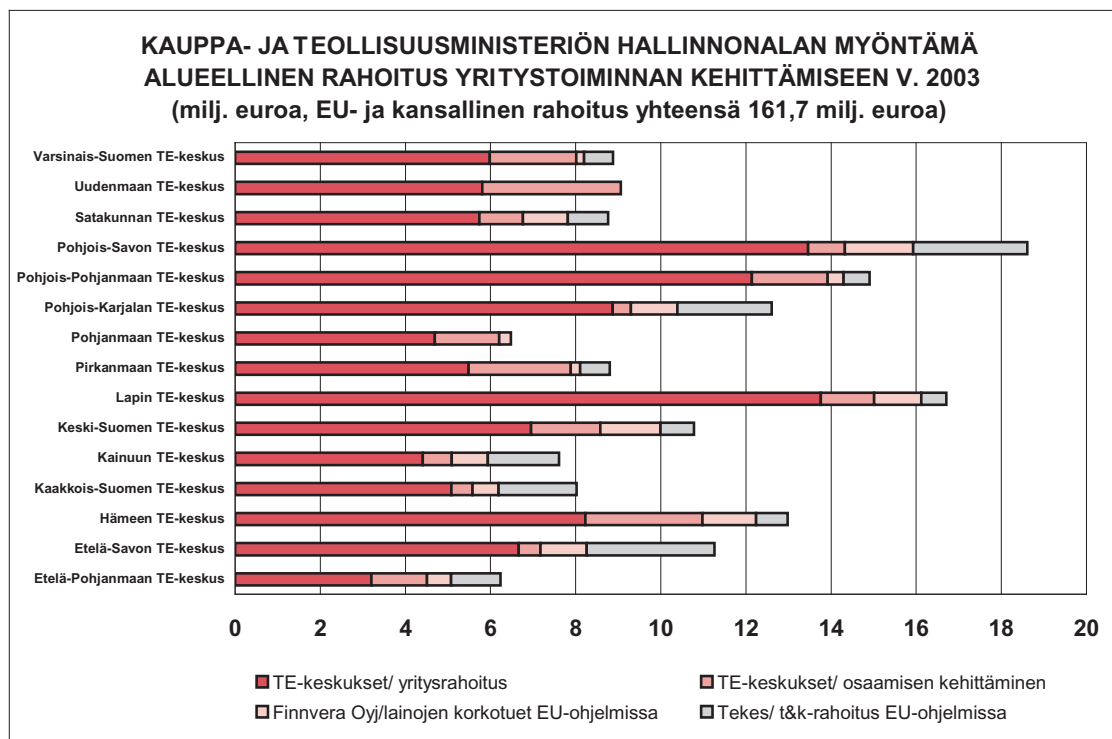
Kertomusvuonna edistettiin vastuullista yritystoimintaa erityisesti kauppa- ja teollisuusministeriön yhteydessä toimivan kansainvälisen sijoitustoiminnan ja monikansallisten yritysten neuvottelukunnan (MONIKA) toimenpitein. Julkisen vallan haasteita luodannut seminaari käynnisti ministeriön vastuullisen yritystoiminnan linjausten valmistelun. Seminaarissa oli esillä EU:n yritysten yhteiskuntavastuu -sidosryhmäfoorum (The European Multi-Stakeholder Forum on CSR) työskentely. Yhteistyössä Finnish Business & Society ry:n kanssa ministeriö edisti monikansallisille yrityksille suunnattujen OECD:n toimintaohjeiden käyttöönottoa yritysten eettisen toiminnan perustaksi. ESR-rahoituksella käynnistettiin yhteistyössä Finnish Business & Society ry:n ja Stakesin kanssa pk -yritysten yhteiskuntavastuun edistämistä koskeva hanke erityisesti alueellisen toimintamallin kehittämiseksi.

Yritysrahoituksen tavoitteena oli kehittää yritystukiohjelmien toimenpiteiden ohjausta sekä toimenpiteiden vaikuttavuutta ja valvontaa. Kertomusvuonna vaikuttavuustietoja tarkennettiin kyselyllä, joka kohdistettiin toteutuneille EU-osarahoitteisille hankkeille. Kauppa- ja teollisuusministeriön, työministeriön sekä maa- ja metsätalousministeriön yhteishankkeena valmistuivat ohjeet työllisyysvaikutusten arvioinnin tueksi. Yhteisiä ohjeita soveltaen kukin hallinnonala arvioi jatkossa työllisyysvaikutukset yhtenäisesti omalla hallinnonalallaan. Yritysrahoituksen vaikuttavuutta arvioidaan kolmessa vaiheessa: ennen rahoituspäätöstä, hankkeen toteutuksen aikana sekä kaksi vuotta hankkeen toteuttamisen jälkeen.

EU:n rakennerahasto-ohjelmien tavoitteena on monipuolistaa ja vahvistaa alueiden elinkeinorakennetta sekä edistää yrittäjyyttä ja työllisyyttä. Keskeisiä vaikuttavuusmittareita ovat työllisyys ja yrityskanta. Hankkeen työllisyysvaikutukset arvioidaan yhteistyössä rahoittajan edustajan ja hanketta toteuttavan yrityksen kanssa. Vuonna 2003 myönnetyn yritysrahoituksen arvioidaan myötävaikuttavan lähes 8 000 uuden työpaikan syntymiseen ja 3 800 työpaikan uudistamiseen. Hankkeiden myötä on syntynyt yli 500 uutta yritystä.

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

Kuvio 12.

Erityisrahoituksen pyrkimyksenä on mahdollisimman suuri itsekannattavuus. Finnvera Oyj:n omistaja- ja elinkeinopoliittisen ohjauksen tavoitteena on varmistaa tavoitteiden toteuttaminen. Kertomusvuonna käytiin läpi Finnveran vuoden 2002 tavoitteiden toteutuminen ja asetettiin uudet tavoitteet vuodelle 2004. Asetetuissa tavoitteissa painoutuivat elinkeinopoliittiset tavoitteet.

Kertomusvuoden tavoitteena oli, että pk -yritysten rahoituksen saatavuus lisääntyy julkisen erityisrahoituksen osuuden ja riskinjaon vaikutuksesta. Julkisen vallan toiminta ja riskinotto vaikuttavat erityisesti viennin rahoitukseen sekä nopean kasvun edellyttämien aineettomien investointien rahoituksen saatavuuteen. Finnveralle annettiin vastuu osakeyhtiömuotoisista alueellisista rahastoista, jota varten se perusti Veraventure Oy:n. Sitra jäi pois alueellisesta pääomasijoitustoiminnasta ja myi osuutensa alueellisissa rahastoissa Suomen teollisuussijoitus Oy:lle (Tesi) ja Veraventurelle. Näiden toimijoiden keskinäinen työnjako alueellisessa pääomasijoittamisessa vahvistettiin sopimuksella.

Tesi valmisti bioalan strategian ja kaivosalan rahaston sijoitussuunnitelman sekä käynnisti molemmilla toimialoilla sijoitustoiminnan suorina sijoituksina. Pääomasijoitusmarkkinoiden toimintaedellytysten parantamiseksi käynnistettiin hallitusohjelman mukaisesti selvitys yksityisen pääoman tarjonnan lisäämiseksi.

Euroopan aluekehitysrahoituksen (EAKR) laajentaminen Finnveran myöntämiin takauksiin hyväksyttiin kansallisesti. Uudistuksen myötä niihin on tarkoitettu EAKR -osarahoitteista takaus-

provisiotukea. Takausprovisiotuella alennetaan Finnveran myöntämistä takauksista yritysten vuosittain maksamaa takausprovisiota. Yritys saa hyödyn rahoituksen hinnan alennuksena ja lisääntyneessä riskinotossa.

Tavoitteena oli, että vientiteollisuudelle tarjotut vientitakuupalvelut, julkisesti tuettujen vienti- ja alusluottojen korontasaus ja muut julkisesti tuetut viennin rahoitusjärjestelmät ovat kansainvälisesti kilpailukykyisiä ja niiden alueellinen saatavuus on hyvä. Finnveran kansainvälisessä arviointihankkeessa arvioitiin yhtiön vientitakuu- ja erityistakaustoimintaa, yhtiön kotimaista rahoitustoimintaa ja organisaatiokokonaisuutta ottaen huomioon muun muassa markkinakehitys, kansainväliset muutostekijät ja lainsäädännölliset puitteet sekä valtion rahoituksen saatavuus. Arviointi johtopäätöksineen sekä toimenpidesuosituksineen valmistui vuoden 2004 alussa. Arvioitsijat esittävät muun muassa Finnveran organisaatiota muutettavaksi siten, että muodostettaisiin emoyhtiö, jonka erillisinä tytäryhtiöinä olisivat kotimaan rahoitusta ja vienninrahoitusta harjoittavat yhtiöt. Arvioitsijat pitävät epäkohtana Finnveran verovelvollisuutta ja varausten tekemisen mahdollisuuden puuttumista.

Valtion erityisrahoitusyhtiön luotto- ja takaustoiminnasta annetun lain muuttamisesta annettiin hallituksen esitys. Lainmuutoksella mahdollistetaan lainojen myöntäminen toimialarajoituksista myös yli yhdeksän henkilöä työllistävälle palveluyrityksille. Kertomusvuonna hyväksyttiin myös julkisesti tuettuihin OECD-ehtoihin luottoihin sovellettavat uudet ympäristösuositukset, jotka koskevat Finnveran vientitakuutoimintaa sekä Fide Oy:n vienti- ja alusluottojen korontasauustoimintaa.

Yritystuet suunnataan hyvät kasvuedellytykset omaavien yritysten hankkeisiin, joissa tuella voidaan arvioida olevan merkittävä vaikutus hankkeen toteuttamiseen. Rahoituksen myöntämisessä painotetaan edellytyksiä kannattavaan liiketoimintaan pitkällä aikavälillä. Yritystukea myönnettiin 2 896 hankkeelle yhteensä 110,6 milj. euroa v. 2003. Selvityksen mukaan ilman julkista panostusta viidenes hankkeista olisi jäänyt toteutumatta.

Tesin tavoitteena oli kehittää pääomasijoitusmarkkinoita vaikuttamalla uusien – erityisesti siemen- ja käynnistysvaiheen yrityksiin keskittyvien – pääomasijoitusrahastojen syntyyn ja yksityisen pääoman ohjautumiseen rahastoihin. Kauppa- ja teollisuusministeriö linjasi Tesin kansainvälisen arvioinnin suosituksiin perustuen yhtiön keskeisimmäksi tehtäväksi markkinapuitteen paikkaamisen eli siemen- ja käynnistysvaiheen yritysten rahoituksen vahvistamisen. Yhtiö valmisteli uuden rahastomallin, joka tehostaa riskirahoituksen tarjontaa siemenvaiheen yrityksille valtakunnallisesti.

Kuluttaja- ja kilpailupolitiikka

Kuluttaja- ja kilpailupolitiikalla parannetaan markkinoiden toimintaa siten, että tuotteet ja palvelut ovat laadukkaita sekä edullisia. Tavoitteena on turvata esteetön ja tasapuolinen pääsy markkinoille, mikä on elinkeinotoiminnan harjoittamisen keskeinen edellytys. Euroopan komissio käsittelee EU:n kilpailusääntöjen uuden täytäntöönpanoasetuksen mukaisesti vain haitallisimmat kilpailunrajoitukset. Yhteisön kilpailusääntöjä sovelletaan 1.5.2004 jälkeen laajasti kansallisella tasolla. Kansalliset viranomaiset toimivat EU:n alueella verkostona, jossa yksittäisten asioiden hoitaminen ohjataan parhaalla käsitteledellytykset omaaville kilpailuviranomaisille. Vuonna 2003 valmisteltiin kansalliseen kilpailunrajoituslakiin täytäntöönpanoasetuksesta johtuvat muutokset. Jatkossa kilpailunrajoituksia arvioidaan samojen periaatteiden mukaisesti koko sisämarkkinoilla.

Tavoitteena oli varmistaa kuluttajapoliittisen ohjelman toteutuminen. Vuonna 2003 jatkettiin vuosille 2000–2003 laaditun kuluttajapoliittisen ohjelman toteuttamista ja valmisteltiin uutta ohjelmaa vuosille 2004–2007. Valmistelun tueksi toteutettiin laaja sidosryhmäkartoitus, jota täydennettiin keskustelutilaisuuksilla kuluttajapolitiikan keskeisistä teemoista.

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

Kilpailupolitiikan tavoitteena on varmistaa markkinoiden avoimuus ja kilpailun hyötyjen siirtyminen myös asiakkaille ja kuluttajille. Kansainvälisen lainsäädännön kehitystä seurataan ja vaikutetaan päätöksentekoon siten, että elinkeinoelämän tiedonsaanti ja toimintaedellytykset tulevat turvatuksi. Kuluttajat hyötyvät hintojen alenemisesta ja hintatason nousun hidastumisesta, kun kilpailu kaupan alalla on lisääntynyt kansainvälistymisen myötä. Tutkimusten mukaan ulkomaisten toimijoiden määrä kaupassa lisääntyy edelleen.

Elintarvikelainsäädännön valmistelun tavoitteena on selkeä ja helposti ymmärrettävä lainsäädäntö, jossa alan nopea kehitys ja kuluttajansuojan korkean tason säilyttäminen otetaan tasapuolisesti huomioon. Tavoitteen mukaisesti pakkausmerkintädirektiiviä on tarkoitettu muuttaa siten, että kuluttajien käytössä on nykyistä tarkemmat tiedot elintarvikkeiden koostumuksesta ja erityisesti niiden allergisoivista ainesosista. Asetusta ravitsemus- ja terveysväitteistä valmistellaan lähtökohtana terveyden ja hyvinvoinnin kannalta tarkoituksenmukaiset valintamahdollisuudet kuluttajille. Asetuksella varmistetaan, että kuluttajilla on käytössään olennainen tieto elintarvikkeista. Asetuksilla muuntogeenisistä elintarvikkeista ja rehuista sekä muuntogeenisistä organismeista vahvistetaan riskinarvioinnin ja -hallinnan menettelytavat sekä tarpeelliset merkintä- ja jäljitettävyydenmenetelmät. Näiden menettelyjen avoimuus mahdollistaa elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien eettisin perustein tekemät valinnat.

Vuonna 2003 valmistui arviointi Suomessa tehtävän kilpailututkimuksen tilasta ja markkinoiden seurantamenetelmien kilpailupoliittisesta hyödyntämisestä. Tutkimuksen mukaan menestyminen kansakuntien välisessä kilpailussa edellyttää modernia näkemystä kilpailusta ja kilpailuolosuhteista. Tähän tarvitaan monitieteistä ja kokonaisvaltaista tutkimusta. Tutkimus- ja koulutustoimintaa kehittämään ja koordinoimaan perustettiin verkostoperiaatteella toimiva Kilpailuinstituutti. Kilpailututkimusohjelman valmistelu käynnistyi hallitusohjelman mukaisesti. Ohjelman avulla pyritään linjaamaan kilpailuviranomaisten tutkimustarpeita ja vaikuttamaan alan tutkimustarjonnan kehittämiseen.

Kuluttajavalituslautakunnan hallitusohjelman mukainen siirto oikeusministeriön hallinnonalalle käynnistettiin. Lautakunnan tehtävät liittyvät läheisesti kuluttajien oikeusturvaan ja täydentävät tuomioistuimenmenettelyn vaihtoehtona yleistä oikeusturvaorganisaatiota.

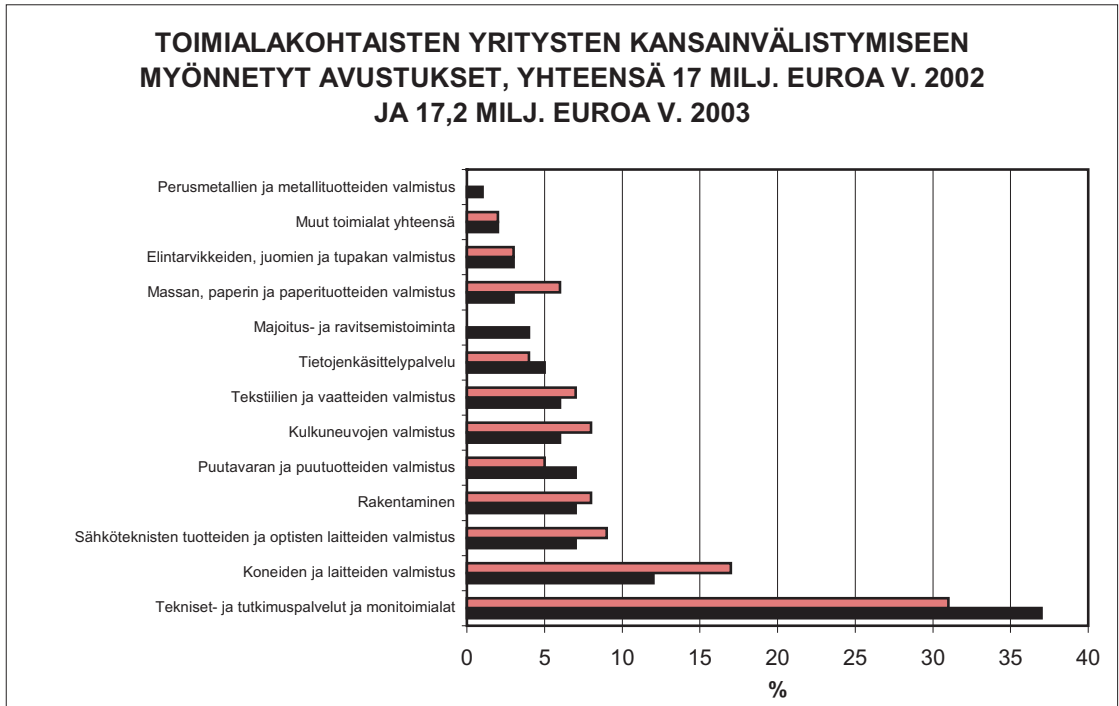
Kansainvälistymispolitiikka

Kansainvälistymispolitiikan tavoitteena on edistää taloudellista kehitystä, työllisyyttä ja hyvinvointia. Tavoitteena on, että julkiset peruspalvelut ovat helposti saatavilla oleva kokonaisuus myös ulkomailla.

Tavoitteena oli kehittää kansainvälistymispalveluja Vientifoorumin esitysten sekä kansainvälistymispolitiikan yleisten tavoitteiden mukaisesti. Vientifoorumi jatkoi viennin ja yritysten kansainvälistymisen edistämisen (VKE) kansallisen strategian kehittämistyötä. Foorumin aloitteesta tehtiin selvitys pk -yrityksille suunnatuista julkisista kansainvälistymispalveluista ja niiden käytöstä. Siinä tarkasteltiin lähinnä Finpron, TE -keskusten, Finnveran, Fintran, Tekesin ja ulkoasiainhallinnon kansainvälistymispalveluja. Kolme neljästä tutkimukseen osallistuneesta yrityksestä oli viimeisten viiden vuoden aikana käyttänyt julkisia kansainvälistymispalveluja. Selvityksen mukaan yritykset pitivät julkisen sektorin roolia yritysten kansainvälistymisen tukemisessa tärkeänä. Tukitoimilla arvioitiin käynnistyneen hankkeita, jotka olisivat muutoin jääneet toteutumatta. Kansainvälistymispalvelujen järjestelmää pidettiin kattavana, vaikka myös organisaatioiden välisen yhteistyön kehittämistarpeita nähtiin olevan. Myös palvelujen tunnettuuden parantamista toivottiin.

Vuoden 2003 tavoitteena oli kasvattaa verkottumista edistävien yhteishankkeiden ja vientirenkaiden määrää. Vientirenkaita tuettiin kertomusvuoden aikana 3,2 milj. eurolla (2,6 milj. euroa v. 2002).

Kuvio 13.

Vanhoja ja uusia alkavia vientirenkaita toimi 55 (48 v. 2002). Pienille ja vientiä aloitteleville yrityksille tarkoitettuja viennin kumppanuusohjelmia tuettiin 0,4 milj. eurolla. Kansainvälistymisen yhteishankkeita toteutti 74 vientiorganisaatiota ja yhteistyöyritystä. SARS -epidemian johdosta kaupan käynti ja yritysten osallistuminen yhteishankkeisiin laantui v. 2003 keväällä, mutta tilanne normalisoitui syksyn aikana.

Tavoitteena oli suunnata toimialakohtaista yritysten kansainvälistymistukea ensisijassa sellaisille kasvukykyisille ja teknologiaintensiivisille toimialoille, jotka parhaiten edistävät tuotannon ja viennin monipuolistumista. Toimialakohtaisesta kansainvälistymistuesta tehtiin yhteensä 220 avustuspäätöstä. Kansainvälistymishankkeiden määrä pysyi vuoden 2002 tasolla. Tukea suunnattiin asetetun tavoitteen mukaisesti erityisesti teknologiateollisuuden aloilla toimiville yrityksille.

Ulkomaankauppaa edistävien järjestöjen toiminnassa kehittämisen kohteena olivat järjestöjen välisen yhteistyön lisääminen ja syventäminen sekä uuden tekniikan hyväksikäyttö järjestöjen omissa toiminnoissa, markkinoinnissa sekä taloushallinnossa. Finpro ylläpiti kertomusvuonna 52 vientikeskusta yhteensä 42 maassa.

Kertomusvuonna kansainvälistymispolitiikan tavoitteena oli toteuttaa kokeilu pienten yritysten vientikumppanuudesta sekä parantaa maksuttomien peruspalvelujen ja osin maksullisten asiantuntijapalvelujen saatavuutta ja laatua. Uusien vientikeskusyksiköiden perustaminen ja palveluiden saatavuus

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

den parantaminen ei kertomusvuonna rajallisten resurssien vuoksi onnistunut. Sen sijaan läsnäoloa vahvistettiin elinkeinoelämän toiveiden mukaan eräillä tärkeäksi koetuilla markkinoilla muun muassa Venäjällä, Kiinassa ja Taiwanissa.

Vientifoorumin toimeksiannosta v. 2003 laaditun yrityspalveluita koskeneen selvityksen mukaan yrityksistä 80 % katsoi, että Finpron palveluilla oli myönteinen vaikutus yrityksen menestymiseen. Asiakastyytyväisyyttä koskevien mittausten mukaan eri palveluiden saama keskiarvo oli 3,9 (asteikko 1–5).

Energiapolitiikka

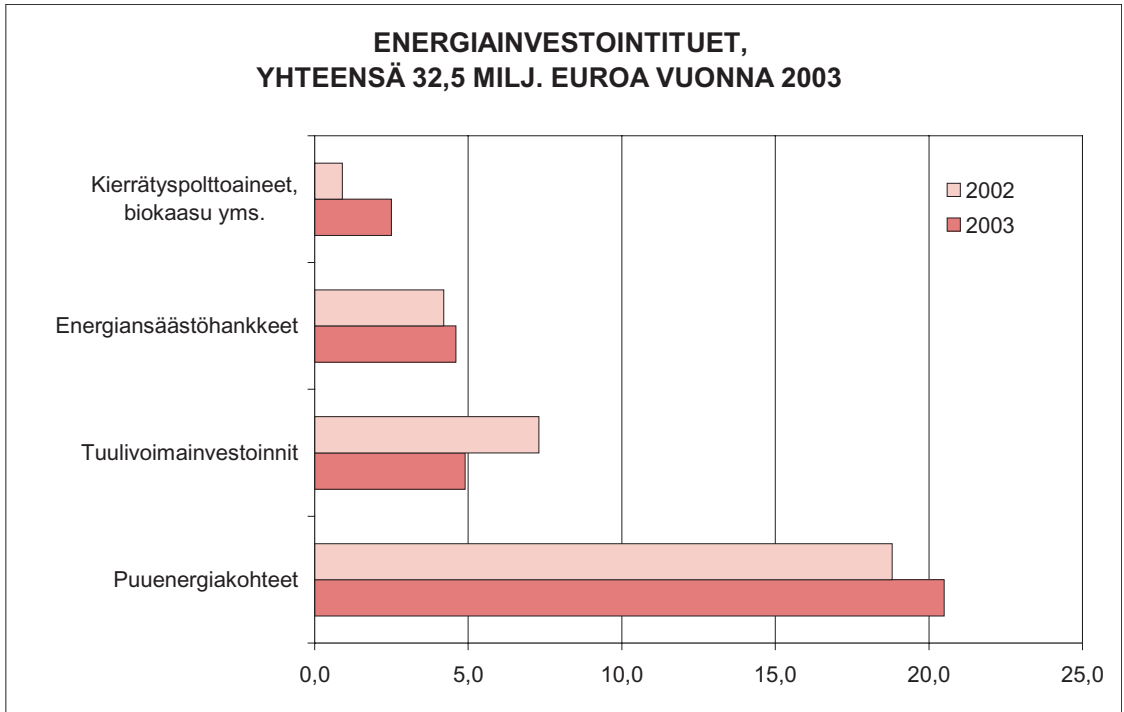
Energiapolitiikan tavoitteena on luoda talouspolitiikan tueksi olosuhteet, joissa energian saatavuus on turvattu, sen hinta on kilpailukykyistä ja syntyvät ympäristöpäästöt kansainväliset sitoumukset täyttäviä. OECD:n energijärjestön (IEA) kertomusvuonna tekemän Suomen energiapolitiikan maa-tutkinnan mukaan nämä tavoitteet on saavutettu. IEA:n mukaan Suomi on toteuttanut kokonaisvaltaista energiapolitiikkaa, joka on samanaikaisesti tukenut asetettujen tavoitteiden mukaisesti talouskehitystä, vastannut ympäristöhaasteisiin ja turvannut energian saatavuuden.

Vuoden 2003 tavoitteena oli kansallisen ilmastostrategian toimeenpanon ja seurannan tehokas käynnistyminen. Kertomusvuonna jatkettiin kansallisen ilmastostrategian toteuttamista ja samalla aloitettiin strategian uudistaminen. Uudistustarpeen tärkeimpänä syynä on v. 2003 hyväksytty EU:n päästö-kauppadirektiivi.

Tavoitteena on, että energiamarkkinat toimivat hyvin ja toimintasäännöt ovat selkeitä. Sähkön hinta pyritään pitämään kohtuullisena ja säilyttämään samalla halukkuus investoida tuotantokapasiteettiin. Kertomusvuonna valmisteltiin ehdotusta sähkö- ja maakaasumarkkinoiden valvonnan tehostamiseksi ja uudistamiseksi siten, että samalla täyttyisivät EU:n uusien energiasisämarkkinadirektiivien vaatimukset. Tämä tarkoittaa käsittelyaikojen huomattavaa nopeuttamista ja valvonnan tiukentamista. Samalla otetaan huomioon energia-alan esittämät puutteet nykyisessä valvontamallissa. Tarkoituksena on lisätä yritysten mahdollisuuksia sopeutua joustavasti vuotuisiin muutoksiin muun muassa investointitarpeissa. Tavoitteena on myös helpottaa liikaa perittyjen sähkönsiirtomaksujen palauttamista sähkön käyttäjille. Toimijoiden oikeusturvaa parannettaisiin lisäämällä muutoksenhakutuomioistuimien Energiamarkkinaviraston ja korkeimman hallinto-oikeuden väliin hallitusohjelman mukaisesti. Kertomusvuonna vahvistettiin Energiamarkkinaviraston resursseja uusien päästölupien myöntämiseen ja päästörekisterin ylläpitämiseen liittyvien tehtävien hoitamiseksi.

Energian käyttöä tehostetaan ja uudistuvan energian käyttöä laajennetaan. Pyrkimyksenä on myös uuden teknologian käyttöönoton nykyistä korkeampi taso. Vuonna 2003 toteutettiin uusiutuvien energialähteiden edistämisohjelmaa ja energiansäästöohjelmaa osana ilmastostrategiaa. Energiatuella vauhditetaan investointeja uusiutuvaan energiaan ja energian säästöön. Tukea myönnettiin yhteensä 32,5 milj. euroa, josta 85 % kohdistui uusiutuvaan energiaan, pääasiassa puuta polttoaineena käyttäville laitoksille. Tuulivoiman osuus tuista oli 15 %. Uusiutuvan energian käytön edistäminen on integroitu mukaan sekä energiakatselmustoimintaan että osaan säästösopimustoimintaa. Energiansäästösopimusten kattavuus laajeni ja vuoden 2002 loppuun mennessä toteutettujen energiansäästötoimien vaikutus on yhteensä 4,1 TWh. Energiansäästöä ja uusiutuvan energian käyttöä edistävässä viestinnässä hyödynnettiin Motiva Oy:n asiantuntemusta suuntaamalla pääosa voimavaroista sen kautta. Energia- ja ilmastoteknologiaan liittyvää teknologista tutkimus- ja kehitystyötä jatkettiin ensisijaisesti Tekesin ohjelmissa ja erillishankkeissa. Energiateknologian vahvaa osaamisen kasvua kuvaa hyvin alan noin nelinker- taistunut vienti viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Kuvio 14.

Energiaverotusta muutettiin ilmastostrategian linjausten mukaisesti vuodesta 2003 alkaen muun muassa siten, että kierrätyspolttoaineilla ja biokaasulla tuotetulle sähkölle maksetaan verotukea ja metsähakkeella tuotetulle sähkölle maksetaan korkeampaa tukea kuin muulle puusähkölle. Muut sähkön-tuotannon verotuet säilytettiin ennallaan. Lisäksi energiaveroja korotettiin vuoden 2003 alusta noin 5 prosentilla.

Vuonna 2002 myönteisen periaatepäätöksen saaneen ydinvoimalaitoksen sijaintipaikaksi varmistui Eurajoen Olkiluoto. Teollisuuden Voima Oy (TVO) haki rakentamislupaa valtioneuvostolta Olkiluoto 3 -nimiselle ydinvoimalaitosyksikölle tammikuussa 2004.

Ydinenergian käytön ja ydinjätehuollon perusedellytys on toiminnan turvallisuus. Vuoden 2003 alussa käynnistyi uusi nelivuotinen ydinturvallisuustutkimusohjelma SAFIR. Sen ja v. 2002 käynnistyneen – samoin nelivuotisen – ydinjätehuollon tutkimusohjelman KYTin rahoitusrakenteita uusittiin ydinenergiain muutoksella siten, että niiden suurin rahoittaja on Valtion ydinjätehuoltorahasto. Euratom -ohjelmassa käynnistettiin ensimmäiset ydinalan tutkimuksen hankkeet EU:n tutkimuksen kuudenteen puiteohjelmaan sisältyen. Kauppa- ja teollisuusministeriö vastaa Suomessa ohjelman alueista, jotka koskevat radioaktiivisten jätteiden hallintaa, säteilyltä suojautumista ja vähemmän jätteitä synnyttäviä reaktoreita.

Energian tuotannon ja käytön päästöissä tavoitteena on mahdollisimman alhainen taso. Vuosi 2003 oli poikkeuksellisen huono vesivoimavuosi Pohjoismaissa, mistä syystä Suomi oli suuri sähkön net-

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

toviejä Ruotsiin. Suomessa sähköä tuotettiin lauhdevoimalaitoksissa ennätysmäiset noin 20 TWh, minkä seurauksena hiilidioksidipäästöt ja siten myös kasvihuonekaasupäästöt kokonaisuutena kasvoivat jyrkästi.

EU:n sisäinen hiilidioksidin päästökauppa käynnistyy vuoden 2005 alussa. Päästökauppa on uusi ohjauskeino, jonka seurauksia talouselämän eri aloille on vaikea arvioida. Kertomusvuonna käynnistettiin selvitystyö muiden taloudellisten ohjauskeinojen, kuten energiaverotuksen ja energiatukien yhteensovittamisesta päästökaupan kanssa. Kansallista päästökauppalakia ja päästöoikeuksien kansallista jakosuunnitelmaa valmisteltiin tiiviissä yhteistyössä eri hallinnonalojen ja eturyhmien kanssa. Hallituksen esitys laista annettiin eduskunnalle huhtikuussa 2004 ja luonnos päästöoikeuksien jakosuunnitelmaksi lähetettiin komissiolle ja muille jäsenmaille maaliskuussa 2004.

Vuosi 2003 oli ministeriön perustetun kaksivuotisen kestävän kehityksen projektin ensimmäinen vuosi. Energia- ja ilmastopolitiikan ohella keskeisin alue ministeriön toimialalla on tuotanto- ja kulutustapojen muuttaminen, johon tähtäävän laajapohjaisen kansallisen toimikunnan työ käynnistyi loppuvuodesta.

Omistajapolitiikka

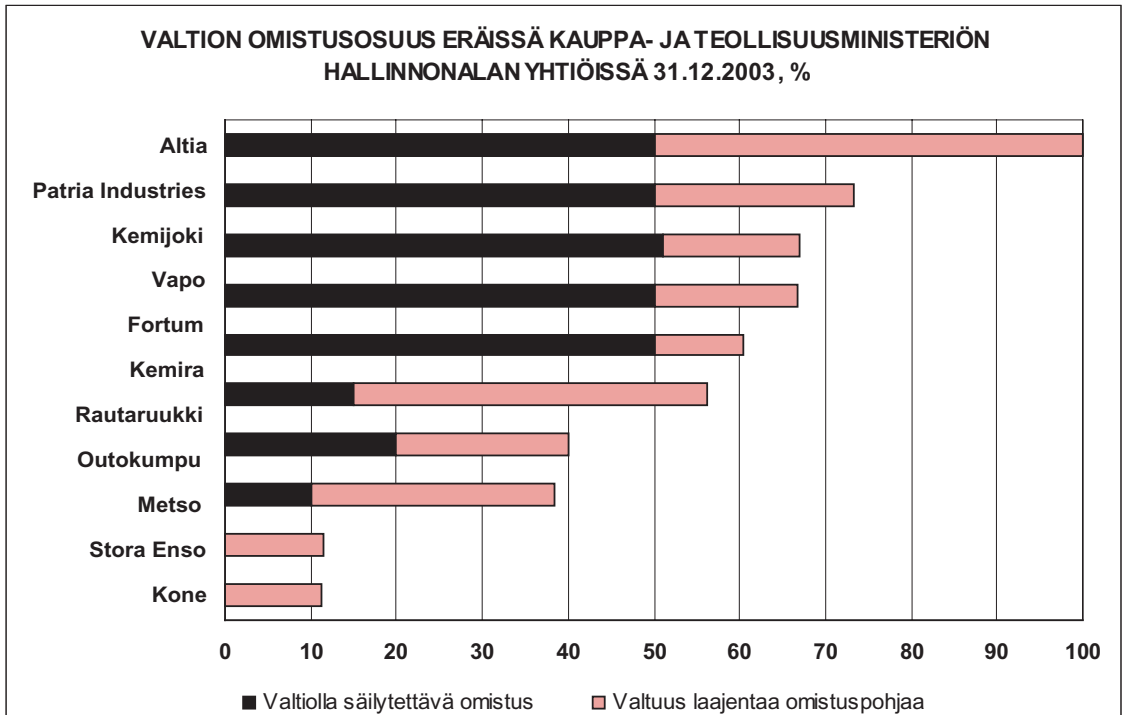
Omistajapolitiikan kehittämisen lähtökohtana on valtionyhtiöiden ja valtion osakkuusyhtiöiden hyvän kannattavuuden ja tuloskehityksen ylläpitäminen niin, että yhtiöiden osingonmaksukyky ja osakkeen arvonnousun edellytykset ovat mahdollisimman hyvät. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan yhtiöt maksoivat v. 2003 valtiolle osinkoja yhteensä 343,7 milj. euroa, mikä oli 3,1 % edellisvuotta enemmän. Näistä yhtiöistä on valtiolle maksettu 2000-luvulla osinkoja keskimäärin 344 milj. euroa vuodessa. Ministeriön hallinnoimien 18 valtionyhtiön ja valtion osakkuusyhtiön yhteenlaskettu markkina-arvo oli vuoden 2003 lopussa 21,4 mrd. euroa ja valtion omistuksen arvo 7,1 mrd. euroa. Vuotta aiemmin omistuksen arvo 19 valtionyhtiössä ja valtion osakkuusyhtiössä oli 20,3 mrd. euroa ja valtion omistuksen arvo 5,6 mrd. euroa.

Vuoden 2003 tavoitteena oli valtionyhtiöiden ja valtion osakkuusyhtiöiden omistajaohjauksen tehostaminen muun muassa yhtiöiden hallintoa edelleen kehittämällä, noudattamalla aktiivista ja tavoitteellista osinkopolitiikkaa sekä kehittämällä omistajaintressiä tukevia johdon ja henkilöstön kannustejärjestelmiä. Valtioneuvosto teki helmikuussa 2004 omistajapolitiikkaa koskevan periaatepäätöksen, joka on tarkoitettu noudatettavaksi valtion omistajapolitiittisessa päätöksenteossa ja omistajaohjaustehtävien hoidossa.

Valtion tavoitteena on kehittää yhtiöitä niin, että valtion omistuksen arvo kasvaa pitkäjänteisesti. Periaatepäätöksessä korostetaan asetetun tavoitteen mukaisesti hyvää ja aktiivista henkilöstöpolitiikkaa, vastuullista ympäristöpolitiikkaa sekä osinkopolitiikan keskeistä merkitystä. Periaatepäätökseen liittyen talouspoliittinen ministerivaliokunta vahvisti kannanoton yhtiöiden palkitsemispolitiikasta. Yrityksen johdon ja avainhenkilöiden palkitsemisessa valtio hyväksyy vain sellaiset kannustinjärjestelmät, joille on yhtiöön ja sen toiminnan kehitystä koskeviin odotuksiin kiinteästi liittyvät perustelut ja jotka samalla tuottavat riittävän omistuksellisen sitoutumisen. Tuloksellisuuteen ja tuotettuun voittoon perustuva palkitseminen on ulotettava yhtiökohtaisesti harkittavalla tavalla koko henkilöstöön tulospalkkioiden ja henkilöstörahastojen muodossa.

Omistajapolitiikan tavoitteena on kehittää Suomen teollista ja muuta elinkeinorakennetta sekä vahvistaa yhtiöiden kilpailukykyä sekä nostaa niiden arvoa muun muassa omistus- ja toimialajärjestelyjen avulla. Kertomusvuonna valtio sai kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan yhtiöiden jär-

Kuvio 15.

jestelyistä 136,5 milj. euron myyntitulot, kun kaikki valtion omistamat Kone Oyj:n B-sarjan osakkeet myytiin. Tavoitteen mukaisia omistajajärjestelyjä tehtiin, kun Outokumpu Oyj:n perusmetalliliiketoiminnot yhdistettiin ruotsalaisen Boliden Abp:n kanssa. Eduskunta antoi joulukuussa suostumuksensa luopua valtion enemmistöomistuksesta Fortum Oyj -konsernin öljyliiketoiminnassa siten, että määräysvalta öljyliiketoimintaa harjoittavassa osakeyhtiössä säilyy valtiolla yhdessä valtionyhtiö Fortum Oyj:n kanssa.

Omistajaohjausta pyritään kehittämään sekä parantamaan vuorovaikutusta muiden ministeriöiden sekä keskeisten institutionaalisten omistajien kanssa. Tavoitteena on myös Corporate Governancen (hyvä hallintotapa) systemaattisen kehittämisen jatkaminen. Valtion omistajaohjauksen keskittämistä valmistellut omistajaohjaustyöryhmä jätti mietintönsä kauppa- ja teollisuusministeriölle joulukuussa 2003. Mietinnössä esitettiin erityisen valtion omistajaohjausyksikön perustamista. Sille siirrettäisiin markkinaehtoisesti toimivien yhtiöiden omistajaohjaus ja se vastaisi yleisestä omistajapolitiisesta valmistelusta ja koordinoinnista. Yksikkö osallistuisi kaikkien erityistehtäviä hoitavien yhtiöiden omistajaohjaukseen silloin, kun kysymys on keskeisistä Corporate Governance -periaatteista. Valtioneuvoston kanslia olisi työryhmän mukaan sopivin omistajaohjausyksikön sijoituspaikka. Ministeriö pyysi mietinnöstä lausunnot kaikilta omistajaohjaustehtäviä hoitavilta ministeriöiltä ja valtioneuvoston kanslialta. Valtion omistajapolitiikan selvitysmies antoi kertomusvuoden lopulla raporttinsa, jossa esitettiin muun muassa valtion omistajapolitiikan korkean tason asiantuntijaryhmän perustamista sekä omistajapolitiikkaa koskevan lainsäädännön tarkistamista. Näiden toimien myötä päästiin omistajaohjauksen kehittämiseen ja parantamiseen asetettuihin tavoitteisiin.

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

Hallinto

Tulosohjauksen tehostamiseksi tavoitteena oli ottaa talousarviovalmistelussa huomioon vaikuttavuuden lisäksi entistä enemmän taloudellisuus-, tuottavuus- ja laatuvaatimukset. Ministeriö korosti talousarviovalmistelussa suunnitteilla olleita valtion tulosohjaus- ja tilivelvollisuus uudistuksen vaatimuksia. Useiden virastojen ja laitosten tulossopimukset laadittiin uusien tuloksellisuuden peruskriteerien mukaisesti. Hallinnonalan tulosohjauksen terävöittämiseksi ministeriö perusti työryhmän, jonka tehtävänä on muun muassa tehdä konkreettiset ehdotukset hallinnonalan tulosohjauksen terävöittämiseksi ja hallinnonalan yhteistyön tiivistämiseksi.

Vuoden 2003 tavoitteena oli uudistaa ministeriön strategia. Uusi strategia hyväksyttiin vuoden 2004 alussa. Strategia sisältää hallinnonalalle yhtenäisinä nähtävät keskeiset päämäärät eli yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteet sekä toiminta-ajatuksen, vision ja arvot. Lisäksi siinä esitetään tavoitteet resurssien ja rakenteiden hallinnalle päämäärien saavuttamiseksi. Myös henkilöstön työkyvyn ja hyvinvoinnin painopisteiden turvaamiseksi määriteltiin välineet. Ministeriön henkilöstöstrategiaan perustuvan työhyvinvointiohjelman valmistelu aloitettiin laajana yhteistyö- ja osallistumishankkeena v. 2003.

Tavoitteena oli, että ministeriö antaa kannanottonsa hallinnonalan virastojen ja laitosten tilinpäätöksistä sekä toimintakertomuksista. Ministeriö laati ja julkisti ensimmäisenä ministeriönä tilinpäätöskannanoton hallinnonalan virastojen, laitosten ja sopimusyhteisöjen tilinpäätöksistä ja toimintakertomuksista vuodelta 2002. Yksikkökohtaisissa kannanotoissa otettiin kantaa muun muassa tulostavoitteiden toteutumiseen ja tuloksellisuuden mittaamiseen.

Tavoitteen mukaisesti hallinnonalan hankintastrategia vahvistettiin ja sähköistä asiointia kehitettiin usein toimenpitein. Tietohallinnon hankintoihin liittyvien puitesopimusmallien kehittämistä jatkettiin hallinnonalan hankintastrategian linjausten mukaisesti. Laite- ja ohjelmistohankintojen lisäksi käynnistettiin hallinnonalan tietoliikenteen kehittämiseen liittyvä yhteishanke. Laajeneva sähköinen verkkopalveluvalikoima tarvitsee toimiakseen vakioitua ja varmennetun teknisen infrastruktuurin.

Tavoitteena oli jatkaa uuden kannustavan palkkausjärjestelmän toteuttamista hallinnonalan virastoissa. Kertomusvuonna jatkettiin uuden palkkausjärjestelmän toteuttamista, mutta sen kattavuus hallin-

96. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003 Miljoonaa euroa	Muutos
Toiminnan tuotot	620,49	252,86	-367,63
Toiminnan kulut	-1 009,77	-865,25	144,52
JÄÄMÄ I	-389,28	-612,38	-223,10
Rahoitustuotot ja -kulut	326,70	329,82	3,12
Satunnaiset tuotot ja kulut	5,80	3,77	-2,03
JÄÄMÄ II	-56,79	-278,79	-222,00
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-881,93	-919,97	-38,04
JÄÄMÄ III	-938,72	-1 198,76	-260,04
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-23,94	-23,02	0,92
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-962,66	-1 221,78	-259,12

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

97. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003 Miljoonaa euroa	Muutos
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	—	—	—
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIJOTUKSET	7 135,52	7 061,56	-73,96
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	406,85	443,41	36,56
VASTAAVAA YHTEENSÄ	7 542,37	7 504,97	-37,40
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	6 868,05	6 806,86	-61,19
ARVOSTUSERÄT	—	—	—
VIERAS PÄÄOMA	674,32	698,12	23,80
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	7 542,37	7 504,97	-37,40

nonalan henkilöstöstä pysyi samana (noin 70 %) kuin vuotta aiemminkin. Uudistuksen valmistelua jatketaan ja sen arvioidaan toteutuvan kokonaisuudessaan vuoden 2005 alkupuolella.

Ministeriön markkinaosaston ulkomaankaupparyhmä (16 henkilötyövuotta) siirtyi kesällä 2003 osaksi ulkoasiainministeriön kauppapoliittista osastoa. Siirron myötä kauppa- ja teollisuusministeriössä on vain yksi ministeri, joka vastaa koko hallinnonalasta.

Hallinnonalan tuotto- ja kululaskelman mukainen tilikauden 2003 kulujäämä oli 1 222 milj. euroa. Muutos edelliseen vuoteen oli 259 milj. euroa. Kulujäämän 27 % nousu johtui pääosin muiden tuottojen vähenemisestä. Muut toiminnan tuotot olivat kertomusvuotta aiempiana vuotena poikkeuksellisen korkeat johtuen pääosin tuolloin tehdyistä osakekaupoista. Pääosin osingoista ja korkotuotoista muodostuvia rahoitustuottoja kertyi 6,7 % edellisvuotta enemmän. Hallinnonalan taseen loppusumma oli 7 505 milj. euroa, mikä oli 37 milj. euroa edellisvuotta pienempi. Käyttöomaisuus ja muut pitkäaikaiset sijoitukset vähenivät 74 milj. eurolla edelliseen vuoteen verrattuna. Käyttöomaisuuden vähentyminen johtui pääosin ministeriön hallinnoimien käyttöomaisuusarvopapereiden vähennyksestä. Niiden osalta suurin muutos johtui Kone Oyj:n osakkeiden myynnistä ja Suomen Teollisuussijoitus Oy:n osakkeiden merkitsemisestä. Annettu 0,5 milj. euron velkakirjalaina muutettiin vuoden aikana Santa-park Oy:n osakkeiksi.

Maksullinen toiminta

Kauppa- ja teollisuusministeriön maksullisen toiminnan tuotot olivat 143,6 milj. euroa ja kustannukset 163 milj. euroa. Alijäämä oli 19,4 milj. euroa. TE -keskukset käyttivät hintatukea 8,3 milj. euroa ja Kuluttajavirasto 0,1 milj. euroa. Edellisvuoteen verrattuna maksullisen toiminnan volyymi supistui 2,3 %.

3.11. SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Sosiaalimenojen kokonaiskehitys oli maltillista. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen alitti EU-maiden keskiarvon. Ihmisten työura jäi edelleen sosiaaliturvan kestävän rahoituksen kannalta lyhyeksi. Joidenkin väestöryhmien syrjäytymisriski säilyi suurena. Sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta eniten kasvoi terveydenhuollon ja vanhustenhuollon kysyntä. Työolojen myönteinen kehitys jatkui, mutta kiire, stressi ja työuupumus olivat vakavia haasteita.

Euroopan unionin tasolla sosiaalipoliittisten kysymysten painoarvo kasvoi. Sosiaalisen suojelun yhteistyön painoalueita olivat sosiaaliturvajärjestelmien koordinaatioasetuksen uudistaminen, hallituksen välisen konferenssin valmistelu, köyhyys ja syrjäytyminen sekä eläkepolitiikka. Terveysalan yhteistyössä painottui tartuntatautien torjunnan tehostaminen.

Hallinnonalan strategiset tavoitteet

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tehtävänä on edistää väestön hyvää terveyttä ja toimintakykyä sekä terveellistä työ- ja elinympäristöä ja turvata riittävä toimeentulo ja sosiaali- ja terveyspalvelut. Vuoden 2003 sosiaali- ja terveystaloudelliset strategiset tavoitteet olivat:

- Terveyden- ja toimintakyvyn edistäminen,
- työelämän vetovoiman lisääminen,
- syrjäytymisen ehkäisy ja hoito sekä
- toimivat palvelut ja kohtuullinen toimeentuloturva.

Hallitusohjelman painotusten mukaisesti korostettiin lisäksi lapsiperheiden hyvinvointia ja sukupuolten välistä tasa-arvoa.

Keskeiset tulosaluekohtaiset erityistavoitteet olivat:

- Terveydenhuollon hankkeen ehdotusten toimeenpano ja seuranta.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelman toimeenpano, seuranta ja arviointi sekä vuosien 2004–2007 ohjelman valmistelu.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koskevan lainsäädännön uudistamisstrategian laatiminen.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön työolosuhteiden, työ- ja toimintakyvyn sekä ammattitaidon ja osaamisen kehittäminen.
- Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastaisen kansallisen toimintasuunnitelman 2003–2005 laatiminen.
- Alueellisen yhteistyön, palvelutuotannon ja osaamisen kehittäminen.
- Kansallisen huumausainestrategian toimenpiteiden toteutus.
- Perhe- ja työelämän yhteensovittamiseen liittyvät toimenpiteet.
- Työttömyysturvan kehittäminen kannustavaan suuntaan.
- Eläkejärjestelmän kehittäminen työssä pysymistä, työkykyä ja työllistymistä tukevaan suuntaan.
- Työelämän vetovoimaa ja työikäisen väestön toimintakykyä edistävän ohjelman (VETO -ohjelma) laajentaminen, työtapaturmaohjelman ja työssä jaksamisen tutkimus- ja toimenpideohjelman toimeenpano.

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

- Tietotekniikan hyväksikäyttö kehitettäessä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintoja ja palveluita.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon tietouudistus 2005.

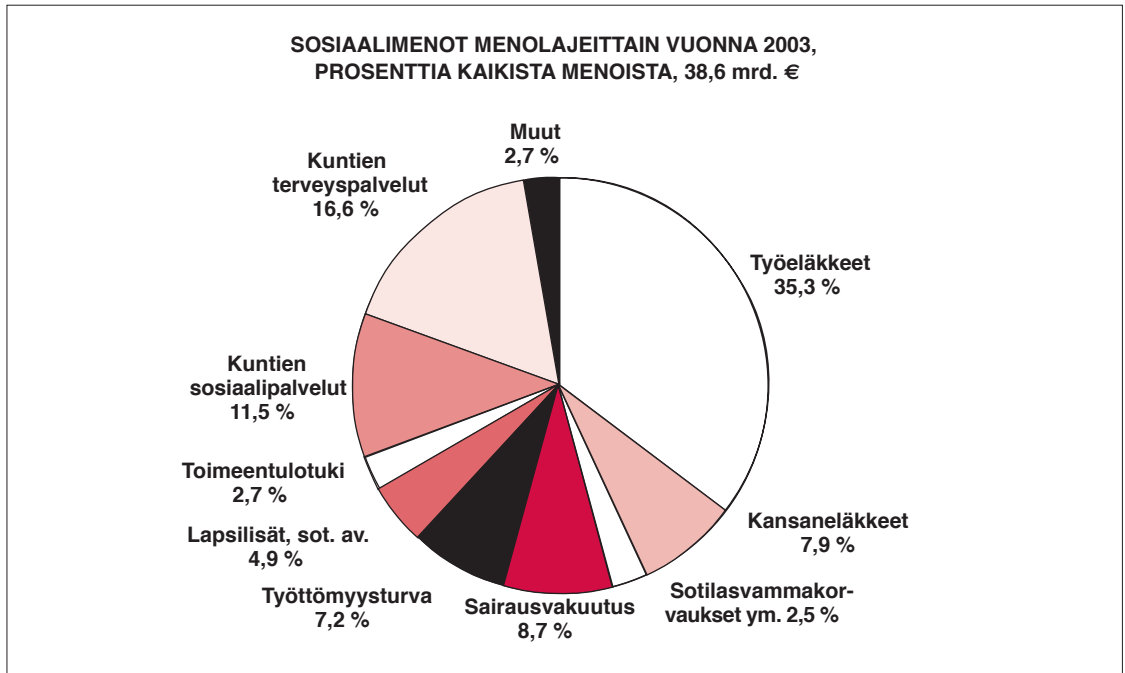
Tavoitteiden toteutumisessa edistytettiin kertomusvuonna hyvin. Toteutumista on kuvattu tarkemmin tulosalueittaisissa tarkasteluissa.

Sosiaali- ja terveystalouden tulokset

Sosiaaliturvan kustannukset ja rahoitus

Vuonna 2003 Suomen sosiaalimenot olivat 38,6 mrd. euroa. Sosiaalimenot muodostuvat suurimmaksi osaksi eläkkeistä, kuntien sosiaali- ja terveyspalveluista, työttömyysturvasta sekä sairausvakuutuksesta. Vuositason muutokset eri menokohteiden välillä ovat pieniä.

Kuvio 16.

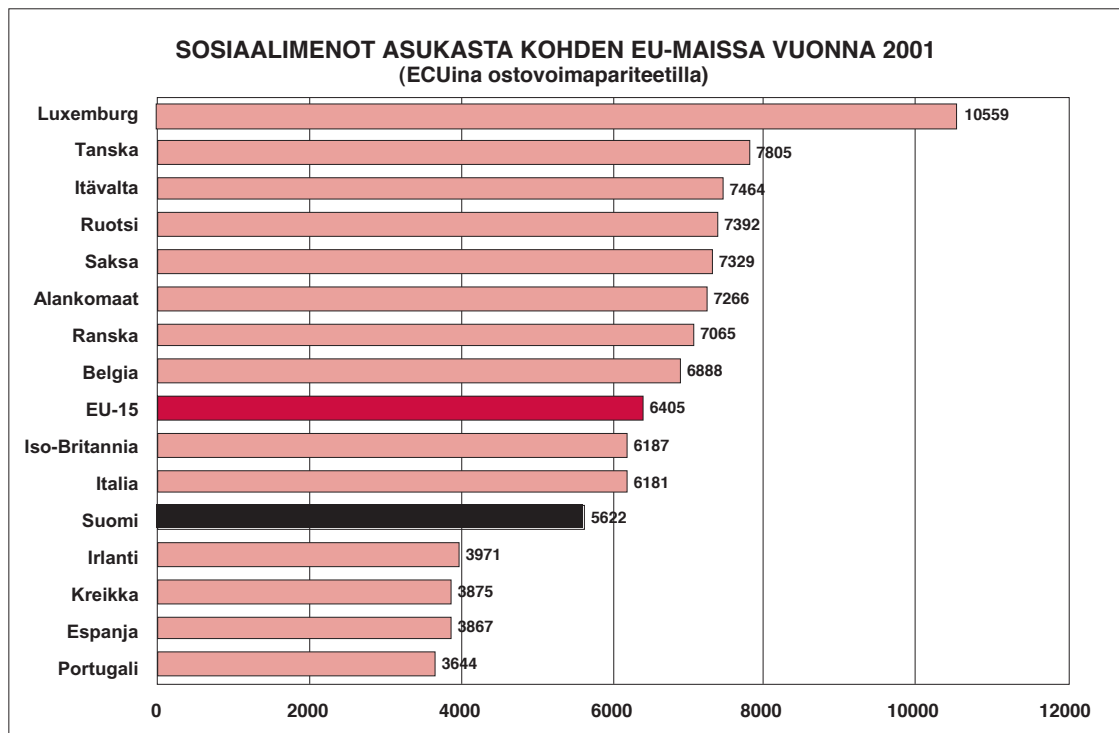
98. Sosiaalimenot sekä sosiaali- ja terveysministeriön pääluokan menot

	1995	2000	2001	2002	2003*
Bruttokansantuote, mrd. euroa	95,3	130,1	135,5	139,8	143,4
Sosiaalimenot, mrd. euroa	30,2	33,1	34,8	36,9	38,6
STM:n pääluokan menot, mrd. euroa	8,2	7,3	7,6	8,1	8,5
Sosiaalimenot/ BKT, %	31,7	25,4	25,7	26,4	26,9

* arvio

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Kuvio 17.

Sosiaalimenot ovat kasvaneet maltillisesti. Bruttokansantuotteeseen suhteutettuna sosiaalimenot ovat nousseet 26,9 prosenttiin v. 2003. Tämä oli vähemmän kuin EU-maissa keskimäärin. Suomea alhaisempi ostovoimakorjattu menotaso asukasta kohden oli v. 2001 vain Irlannissa ja kolmessa Etelä-Euroopan maassa. Suomalainen sosiaaliturva oli siten kustannustehokasta – EU-maihin nähden keskimääräistä alemmilla kustannuksilla voitiin tarjota koko väestölle kohtuulliset sosiaali- ja terveyspalvelut sekä toimeentuloturva.

Valtion talousarvion kautta sosiaalimenoista rahoitettiin noin kolmannes. Sosiaali- ja terveysministeriön pääluokan kautta sosiaalimenoista rahoitettiin runsas viidennes, mutta sosiaalimenoja rahoitetaan myös budjetin muiden pääluokkien kautta. Suurimmat sosiaali- ja terveysministeriön pääluokan menoerät olivat edelleen siirtomenot kotitalouksille ja kunnille sekä kuntayhtymille.

Suomalainen sosiaaliturva rahoitetaan työnantajilta ja vakuutetuilta kerättävin maksuin, verorahoituksella sekä asiakasmaksuilla. Työllisyyden kohentuminen on kasvattanut työnantajien rahoitusosuutta. Kuntien ja vakuutettujen osuus on viime vuosina laskenut hiukan. Valtio on lisännyt hieman rahoitustaan, erityisesti kuntien sosiaali- ja terveysmenojen rahoitukseen.

Yhtenäistä eurooppalaista sosiaaliturvan rahoitusmallia ei ole. Julkisen sektorin, työnantajien ja vakuutettujen rahoitusvastuut vaihtelevat maittain merkittävästi. Maissa, joissa on universaali sosiaaliturvajärjestelmä, julkisen sektorin rahoitusosuus on suurempi kuin muissa EU-maissa. Vuosittaiset

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

99. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2003

Pi.luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2004
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta			
3301 Sosiaali- ja terveysministeriö	67,88	16,40	84,28	61,83	15,89
3302 Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittä- miskeskus	21,05	2,61	23,66	21,42	2,23
3303 Työttömyysturvalautakunta	1,73	0,19	1,91	1,69	0,22
3304 Tarkastuslautakunta	1,78	0,07	1,85	1,72	0,13
3306 Terveystenhuollon oikeusturvakeskus	4,30	0,47	4,77	4,16	0,51
3307 Työterveyslaitos	35,34	0,00	35,34	35,34	0,00
3308 Kansanterveyslaitos	35,04	5,62	40,66	33,53	6,31
3309 Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvonta- keskus	4,66	1,59	6,25	4,87	1,37
3310 Säteilyturvakeskus	11,39	1,36	12,74	11,07	1,67
3311 Lääkelaitos	2,55	0,29	2,84	1,30	1,54
3312 Valtion koulukodit	0,59	0,59	1,18	0,72	0,45
3313 Työsuojelun piirihallinto	21,93	1,87	23,80	21,19	2,60
3314 Valtion mielisairaalat	0,61	0,61	1,21	-0,19	0,61
3315 Perhekustannusten tasaus	1 363,50	0,00	1 363,50	1 362,41	0,00
3316 Yleinen perhe-eläke	41,00	0,00	41,00	39,72	0,00
3317 Työttömyysturva	678,30	5,74	684,04	682,23	0,00
3318 Sairausvakuutus	730,30	0,00	730,30	727,95	0,00
3319 Eläkevakuutus	1 484,60	0,00	1 484,60	1 472,86	0,00
3320 Tapaturmavakuutus	13,80	0,00	13,80	13,40	0,00
3321 Rintamaveteraanieläkkeet	107,00	0,00	107,00	105,92	0,00
3322 Sotilasvammakorvaukset ja eräät kuntoutus- toiminnan menot	262,95	1,18	264,13	256,00	1,91
3323 Muu sodista kärsineiden turva	3,03	0,00	3,03	2,61	0,00
3328 Muu toimeentuloturva	18,20	0,00	18,20	15,91	0,00
3332 Kuntien järjestämä sosiaali- ja terveyden- huolto	3 075,05	13,28	3 088,33	3 058,22	19,77
3333 Eräät sosiaali- ja terveydenhuollon menot ..	21,00	0,00	21,00	8,50	12,75
3353 Terveysten edistäminen ja terveysvalvonta ..	9,76	4,00	13,76	9,30	4,45
3357 Lomatoiminta	200,60	0,00	200,60	200,60	0,00
3392 Raha-automaattiyhdistyksen tuoton käyttö ..	400,59	0,35	400,93	400,48	0,45
Yhteensä	8 618,53	56,22	8 674,71	8 554,76	72,86

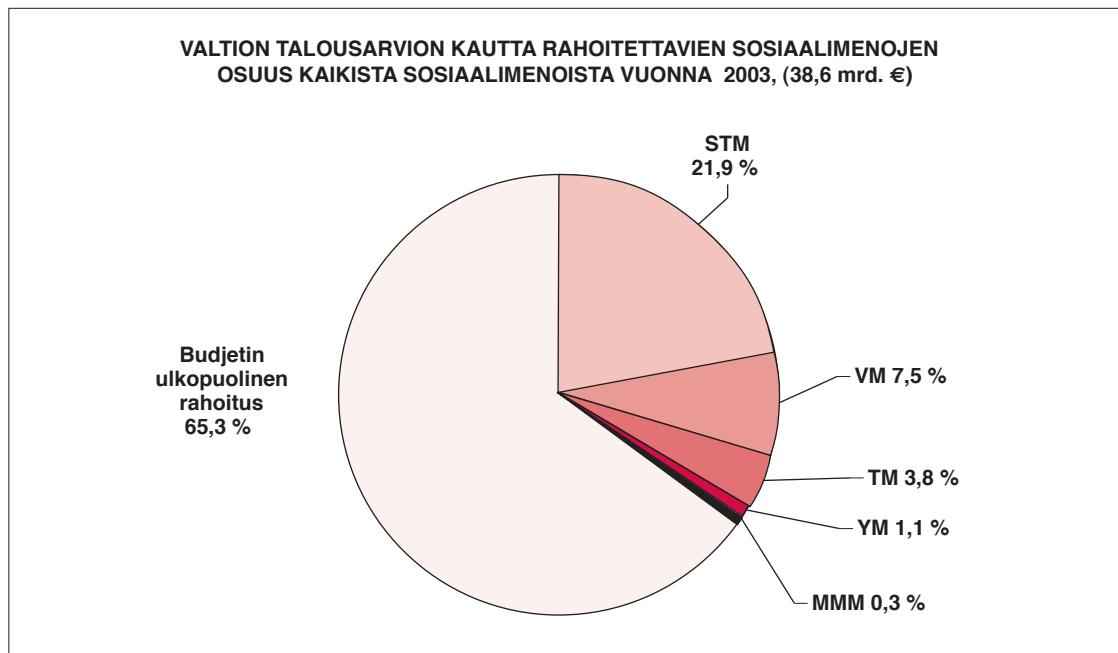
100. Sosiaaliturvan rahoitusosuudet

Rahoittajat	Osuus sosiaalimenojen rahoituksesta, %				
	1995	2000	2001	2002	2003*
Valtio	29,1	24,0	23,3	23,7	24,8
Kunnat	16,7	19,2	19,4	19,6	19,3
Työnantajat	37,7	37,7	38,8	39,2	40,0
Vakuutetut	13,7	12,1	11,6	11,0	10,6
Rahastojen tuotot	6,9	7,1	6,9	6,5	5,0
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Arvio

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Kuvio 18.

muutokset ovat pieniä, työnantajien rahoittama osuus on laskenut ja julkisen sektorin rahoittama osuus on kasvanut viime vuosina.

Kotitalouksien tulot ja tulonjako

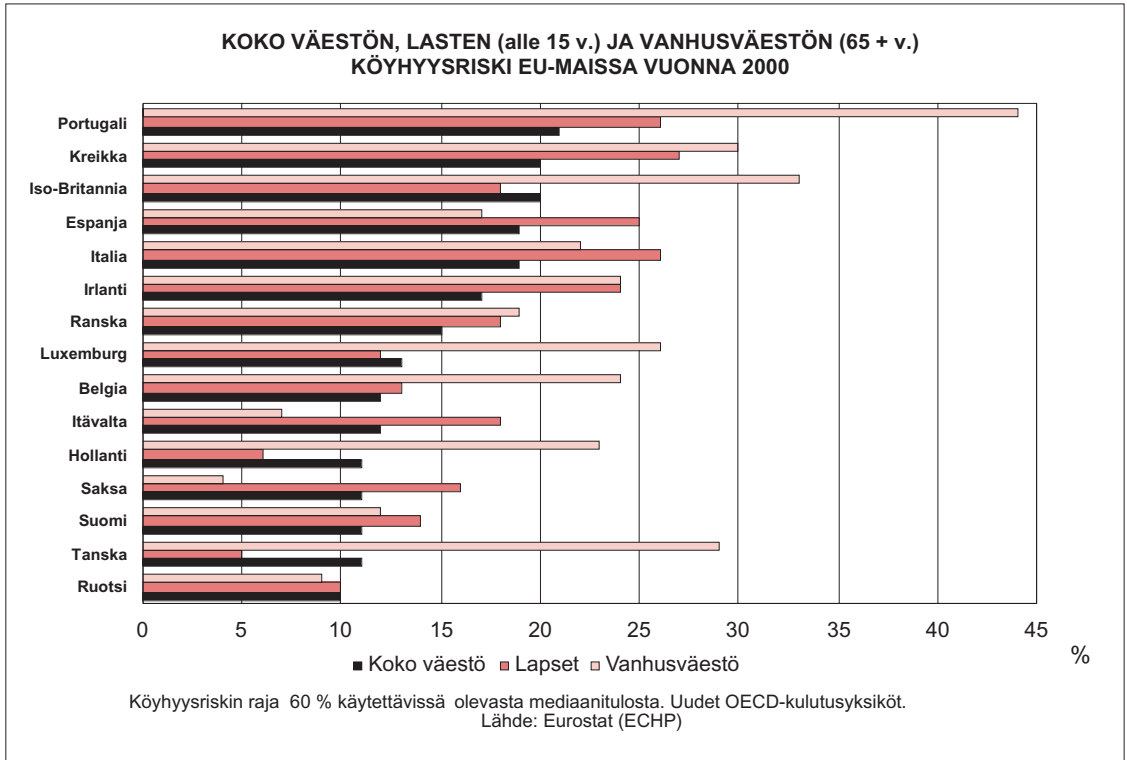
Kotitalouksien välisten tuloerojen 1990-luvun puolivälistä alkaen jatkunut kasvu taittui v. 2001. Vuonna 2002 tuloterot pysyivät lähes ennallaan. Vuonna 2001 kotitalouksien saamat omaisuustulot vähenivät selvästi, mikä heijastui tuloerojen supistumisena. Tulonsiirtojen ja verotuksen tuloeroja tasoittava vaikutus on kuitenkin aikaisempaa heikompi.

Pienituloisen väestön osuutta mittaava köyhyysriski on viime vuosina kasvanut. Köyhyysriskin kasvu johtuu lähinnä yleisen tulotason noususta, joka on kohottanut väestön keskituloon sidottua köyhyysriskin rajaa. Lähes 70 % köyhyysriskin rajan alittavasta väestöstä kuuluu kotitalouksiin, joissa ei ole ammatissa toimivia jäseniä ja he elävät pitkälti erilaisten toimeentuloturvaetuuksien varassa.

Köyhyysriski on kasvanut yksinhuoltajilla sekä niissä kahden huoltajan lapsiperheissä, joissa nuorin lapsi on alle kouluikäinen. Yleisintä pienituloisuus on yksin asuvilla nuorilla. Ryhmän köyhyysriskiä nostaa opiskelijoiden suuri osuus.

Muihin EU-maihin verrattuna Suomessa sekä koko väestön että erityisesti lasten köyhyysriski on alhainen. Vanhusväestön köyhyysriski on Suomessa samaa luokkaa kuin EU:ssa keskimäärin. Köyhyysriskin raja on kussakin maassa määritetty suhteessa maan omaan tulotasoon. Köyhyysriskin rajan ostovoima vaihtelee maittain. Suomessa se on EU:n keskitasoa.

Kuvio 19.

Toimeentuloturva

Toimeentuloturvaetuudet ovat rahana maksettavia tulonsiirtoja. Niiden osuus sosiaalimenoista on runsas kaksi kolmannesta. Tavoitteena on ollut, että sosiaalivakuutuksen vähimmäisetuudet rahoitetaan verovaroin ja ansioon suhteutetut etuudet työnantajien ja vakuutettujen vakuutusmaksuilla.

Muutokset etuuksien saajien määrissä olivat pieniä. Eläkkeen saajien määrä kasvoi väestön ikääntymisen myötä. Eri työttömyyspäivärahojen saajien yhteismäärä nousi hiukan. Syntyneiden lasten määrä nousi hieman ja lisäksi vanhempainpäivärahaa saavien määrää. Alle kouluikäisten lasten lukumäärän pieneneminen vähensi pienten lasten hoidon tukien tarvetta. Toimentulotuen saajien määrä väheni hieman.

Työttömyysturva

Sekä työllisyys että työttömyys alenivat hieman työvoiman tarjonnan pienenemisen myötä. Pitkäaikaistyöttömyys säilyi korkeana. Ansio- ja peruspäivärahaa saavien määrät kasvoivat, mutta työttömyysajat lyhenivät. Työmarkkinatukea saavien määrä aleni.

Työttömyysturvajärjestelmään tehtiin useita muutoksia, jotka tulivat voimaan 1.1.2003. Tavoitteena oli kannustaa työssä jatkamista ja tukea työllistymistä. Työttömyyden aikaista toimeentuloturvaan koskevat säännökset koottiin yhteen lakiin.

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

101. Toimeentuloturvaetuuksien saajat, (1 000 henkilöä)

	1995	2000	2001	2002	2003*
Eläkkeensaajat yhteensä 31.12.**	1 157	1 224	1 233	1 255	1 276
Työttömyyspäiväraha	827	603	568	569	572
Sairauspäiväraha	284	296	301	321	326
Vanhempainraha (äidit)	108	97	96	95	97
Pienten lasten hoidon tuet (lapset) 31.12	138	126	124	123	121
Toimeentulotuki	584	454	443	443	440

* Arvio.
 ** Ei sisällä vain perhe-eläkettä saavia.

102. Sosiaalivakuutuksen rahoitus vuonna 2003, %

Etuus	Valtio	Työnantajat	Vakuutetut	Muut	Yhteensä
Kansaneläke (KEL)	58	42	–	–	100
Perhe-eläke (PEL)	100	–	–	–	100
Sairausvakuutus	34	31	33	2 ¹⁾	100
Työeläke (TEL)	–	79 ²⁾	21 ²⁾	–	100
Yrittäjäeläke (YEL)	8	–	92	–	100
Maatalousyrittäjäeläke (MYEL)	76	–	24	–	100
Työttömyysturva:					
– perusturva	84	–	16	–	100
– ansioturva	39	50	11 ³⁾	–	100

¹⁾ Sisältää vakuutusyhtiöiden maksaman liikenne- ja tapaturmavakuutuksen ns. täyskustannusvastuumaksun.

²⁾ Osuus vakuutusmaksusta.

³⁾ Sisältää palkansaajien työttömyysvakuutusmaksun ja työttömyyskassojen jäsenmaksut.

Työttömyysturvan rahoitukseen ei tehty kertomusvuonna muutoksia. Niin sanotun työttömyysvakuutuksen suhdannepuskurin varat ylittivät sille asetetun enimmäismäärän, joten työttömyysvakuutusmaksuja alennettiin.

Sairausturva

Työllisyyden paraneminen ja eräät muut tekijät ovat lisänneet sairauspäivien määrää viime vuosina. Vuoden 2003 alusta äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainrahan sekä erityishoitorahan vähimmäistaso nousi 11,45 euroon päivässä. Vastaava korotus tuli sairauspäivärahan ja kuntoutusrahan vähimmäismääriin. Vanhempainpäivärahan määräytymisperusteita muutettiin.

Työn ja perheen yhteensovittaminen helpottui vuoden 2003 alusta, kun isyysvapaa piteni 12 arkipäivällä, mikäli isä pitää vanhempainvapaasta vähintään 12 arkipäivää vanhempainrahakauden lopussa ja isyysloman pidennyspäivät heti sen jälkeen. Isyysvapaan käyttö jäi ennakoitua vähemmäksi. Vanhempainvapaan on voinut pitää kertomusvuoden alusta osa-aikaisena. Myös yrittäjät saivat oikeuden osittaiseen vanhempainrahaan.

Sairausvakuutuksen korvaamien hammaslääkärikäyntien määrä kasvoi merkittävästi, kun hammashoidon korvaukset laajenivat kaikkiin ikäryhmiin. Yksityisellä lääkäriä korvatut käynnit kasvoivat hiukan.

Lääkehoidon kustannustehokkuuden ja tarkoituksenmukaisen käytön tehostamiseksi apteekeille tuli velvollisuus vaihtaa lääkärin määräämä lääkevalmiste halvempaan vaihtokelpoiseen valmisteeseen

1.4.2003 alkaen. Sekä vaihdosta halvempaan lääkkeeseen että lääkkeiden hintojen laskusta koitui säästöjä asiakkaalle ja lääkekorvausmenoihin yhteensä 63 milj. euroa.

Eläkeläisten ylimääräinen 0,4 prosenttiyksikön suuruinen sairausvakuutusmaksu poistui vuoden 2003 alusta. Työnantajien palkoista maksamat sosiaaliturvamaksut nousivat 0,014 prosenttiyksikköä. Korotuksella mahdollistettiin kolmevuotinen kokeilu, jossa valtaosassa Lapin kunnista sekä eräissä saaristokunnissa yksityisten työnantajien ja valtion liikelaitosten sosiaaliturvamaksut poistettiin vuosilta 2003–2005. Kokeilulla yritetään parantaa työnantajien työllistämisedellytyksiä.

Vakuutettujen ja työnantajien maksamat vakuutusmaksut eivät riittäneet turvaamaan sairausvakuutuksen rahoitusta. Valtion takuusuoritus kohosi lähes neljännekseen sairausvakuutuksen menoista eli 677 milj. euroon.

Eläketurva

Vuonna 2003 vanhuuseläkeläisten määrä nousi ja osa-aikaeläkkeen suosio jatkoi nopeata kasvua. Muiden varhaiseläkkeiden saajien määrät laskivat tai pysyivät ennallaan. Alttius siirtyä työkyvyttömyyseläkkeelle kasvoi hieman.

Yksityisalojen eläkkeiden kehittämistä koskeva laaja uudistus hyväksyttiin syksyllä 2002. Eläkeuudistusta koskeva yksityisen sektorin lainsäädäntö valmisteltiin pääosin vuoden 2003 aikana. Pääosa uudistuksista tulee voimaan vuoden 2005 alusta. Tavoitteina on työeläkejärjestelmän taloudellisen kantokyvyn varmistaminen elinajan pidentyessä, eläkkeelle jäämisen myöhentäminen 2–3 vuodella ja työvoiman saatavuuden varmistaminen. Työ- ja kansaneläkkeiden rahoituksessa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia.

Sosiaali- ja terveydenhuolto

Vuonna 2003 kuntien sosiaali- ja terveystoimen menot olivat arviolta 12,7 mrd. euroa. Sosiaali- ja terveydenhuollon laskennallinen valtionosuusprosentti nousi 28,06 prosenttiin v. 2003. Kansallisen terveydenhuollon hankkeen mukaista kehittämisrahaa jaettiin yhteensä 8 milj. euroa 52 eri hankkeeseen. Huumehoitopalvelujen kehittämiseen osoitettiin 7,6 milj. euroa.

Lähes puolet kuntien sosiaali- ja terveystoimen menoista kohdistuu terveydenhuoltoon ja vajaa viidennes lasten päivähoidon sekä pienten lasten hoidon tukiin. Ennakkoarvioiden mukaan terveydenhuollon ja hammashoidon menot kasvoivat v. 2003. Sen sijaan lasten päivähoidon ve aiempaa pienemmän osuuden kuntien sosiaali- ja terveystoimen menoista. Samat muutokset näkyvät henkilöstömäärissä.

Valtioneuvosto hyväksyi joulukuussa 2003 Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelman nykyiselle hallituskaudelle (vuosille 2004–2007). Kertomusvuonna aloitettiin palvelulainsäädäntöhanke, jonka tavoitteena on valmistella pitkänaikavälin suunnitelma tarvittavien lainsäädäntöuudistusten toteuttamiseksi.

Sosiaalipalvelut

Kertomusvuoden syksyllä valtioneuvosto teki periaatepäätöksen sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi. Periaatepäätös toimeenpannaan Sosiaalialan kehittämishankkeena vuosina 2003–2007. Tavoitteena on palveluiden saatavuuden ja laadun turvaaminen, palvelurakenteen ja toimintojen uudistaminen ja henkilöstön saamisen, osaamisen ja työolojen kehittäminen.

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Toimeentulotuki

Ennakoarvion mukaan toimeentulotukea maksettiin vuoden 2003 aikana yhteensä 260 000 kotitaloudelle. Määrä on laskenut jonkin verran edellisestä vuodesta. Toimeentulotukien bruttomenot kasvoivat noin kaksi prosenttia, mikä osittain johtuu vuoden alusta tehdystä toimeentulotuen tasokorotuksesta.

Toimeentulotukea koskevia säännöksiä muutettiin väliaikaisesti 1.4.2002 alkaen. Muutoksilla aloitettiin työhön kannustavuutta selvittävä kokeilu, jossa toimeentulotuen saajan ansiotuloista vähintään 20 %, kuitenkin enintään 100 euroa kuukaudessa, jätetään ottamatta huomioon tukea myönnettäessä. Kokeilu toteutetaan vuosina 2002–2005.

Sosiaalityö

Sosiaalityön keskeisinä kehittämiskohteina olivat edelleen alueellinen yhteistyö ja erityisosaamisen turvaaminen. Pula pätevistä sosiaalityöntekijöistä jatkui.

Vanhusten palvelut

Yhä suurempaa osa vanhuksista pyritään hoitamaan avohoidossa sekä tukemaan kotona selviytymistä. Omaishoidon kehittäminen oli yksi toimintavuoden painotuksista. Lainsäädäntö palvelusetelien käytöstä sosiaalihuollon kotipalvelussa hyväksyttiin v. 2003 ja muutokset tulivat voimaan 1.1.2004.

103. Vanhuspalveluiden kattavuus

	1995	2000	2001	2002	2003*
Palveluja saaneet, % 75-vuotta täyttäneistä					
Säännöllinen kotihoito	13,8	—	12,1	—	12,5
Palveluasuminen	3,4	5,1	5,1	5,3	5,5
Vanhainkodeissa	6,5	5,3	5,1	5,0	4,9
Terveyskeskusten pitkäaikaishoito	3,7	3,1	3,0	2,8	2,7
Omaishoidontuella hoidetut	2,7	3,0	3,2	3,4	3,6
* Arvio					

Vammaisten palvelut

Vammaispalvelujen kysyntä kasvoi aikaisempien vuosien tavoin. Ikäihmisten osuus vammaispalvelujen käyttäjistä on kasvanut. Erityisesti kuljetuspalvelujen tarve kasvaa ikääntymisen mukana. Asumispalvelujen määrä jatkoi kasvuaan laitoshoidon supistuessa edelleen.

Kertomusvuonna julkaistiin vammaisten ihmisten asumispalveluja sekä apuvälinepalveluja koskevat laatusuositukset.

Syrjäytymisen ehkäisy

Ylivelkaantuminen oli edelleen ongelmallista. Velkaantuneiden aseman parantamiseksi v. 2002 solmittua valtion ja pankkien välistä velkasovinto-ohjelmaa jatkettiin. Sosiaalisen luototuksen vakiinnuttamista koko maahan jatkettiin laatimalla sosiaalisesta luototuksesta opas.

Asunnottomuustilanne helpottui kertomusvuonna. Hallitusohjelman asunnottomuuden vähentämistävoitetta on toteutettu lisäämällä sosiaalipalveluna järjestetyn tuki- ja palveluasumisen tarjontaa niille asunnottomille, jotka olivat erityisen tuen ja huolenpidon tarpeessa. Raha-automaattiyhdistyksen tuotosta osoitettiin pääkaupunkiseudun asunnottomuusohjelman toteuttamiseen yhteensä 11,2 milj. euroa. Avustusten turvin voitiin käynnistää lähes 600 asunnon rakentaminen tai hankinta.

Kuntouttavan työtoiminnan lain toimeenpanossa oli suuria alueellisia eroja. Osassa kuntia toiminta on käynnistynyt hyvin hitaasti.

Päihdepolitiikka

Alkoholijuomien kulutus oli Suomessa v. 2003 suurempi kuin koskaan aikaisemmin. Huumausaineiden kokeilukäytön kasvu näyttää toistaiseksi tasoittuneen. Alkoholista johtuva sairastavuus ja kuolleisuus olivat edelleen nousussa. Sekä alkoholin että huumeiden käytöstä aiheutuva sosiaali- ja terveyspalvelujen kysyntä jatkoi kasvuaan.

Lokakuussa 2003 valtioneuvosto teki periaatepäätöksen alkoholipolitiikan linjauksista. Keskeisenä tavoitteena ovat alkoholin käytöstä aiheutuvien haittojen vähentäminen sekä alkoholijuomien kulutuksen kääntäminen laskuun. Ohjelman toimeenpano kattaa vuodet 2004–2007.

Huumeiden käyttäjien hoidon tehostamista jatkettiin vuoden 2002 tapaan lisäämällä vuoden 2003 talousarvioon 7,5 milj. euron määräraha huumehoidon kehittämiseksi. Viranomaisten yhteistyötä huumevalistuksen tehostamiseksi tiivistettiin. Kohderyhmänä olivat erityisesti nuoret. Erillisellä huumausainepoliittisella toimenpideohjelmalla 2004–2007 vähennetään huumausaineiden käytöstä koituvia haittoja ja tehostetaan hoitoa.

Terveydenhuolto

Terveydenhuollon kokonaismenot olivat noin 10,9 mrd. euroa v. 2003 eli 7,6 % bruttokansantuotteesta. Tämä on edelleen alle OECD-maiden keskitason. Huomattava osa (73 %) suomalaisista on tyytyväisiä terveyspalveluihin, kun vastaava osuus EU-maissa on keskimäärin 44 %.

Väestön yleinen terveydentila on pitkällä aikavälillä kohentunut. Alle viidesosalla työikäisistä on sairaus tai vamma, joka haittaa työ- tai toimintakykyä. Ylipainoisten osuus on kasvussa. Sekä miesten että naisten tupakointi on hieman vähentynyt ja vapaa-ajan liikunnan harrastaminen on lisääntynyt. Väestöryhmien väliset terveyserot ovat edelleen merkittäviä.

Kertomusvuonna jatkettiin v. 2002 käynnistynyttä kansallista terveyshanketta. Hanke eteni v. 2003 tavoitteiden ja aikataulun mukaisesti. Terveyshanke on jaettu 40 osakokonaisuuteen, joiden tavoitteena on toimiva perusterveydenhuolto ja ennalta ehkäisevä työ, hoitoon pääsyn turvaaminen, henkilöstön saatavuuden ja osaamisen turvaaminen, toimintojen ja rakenteiden uudistaminen ja terveydenhuollon rahoituksen vahvistaminen. Kertomusvuonna jatkettiin *Terveys 2015* -kansanterveysohjelman toimeenpanoa.

Tartuntatautilain- ja asetuksen muutoksilla parannettiin mahdollisuuksia tartuntatautien torjuntaan. Erityisesti sairaanhoitopiirien mahdollisuudet sairaalainfektioiden ehkäisyyn paranevat uusien rekisterioikeuksien myötä.

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

104. Perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon toiminta

1000 asukasta kohden	1995	2000	2001	2002	2003*
Perusterveydenhuolto					
– käynnit	4 651	4 855	4 835	4 791	4 800
– äitiysneuvolan käynnit	–	915	922	980	980
– lastenneuvolan käynnit ¹⁾	2 841	2 771	2 788	2 702	2 700
– kouluterveydenhuollon käynnit ²⁾	2 331	2 081	2 117	2 121	2 125
– hammashuollon käynnit	821	935	948	952	965
– hoitajaksot vuodeosastolla	44	54	48	48	50
– hoitopäivät vuodeosastolla	1 402	1 495	1 463	1 421	1 400
Erikoissairaanhoido					
– avohoitokäynnit	1 146	1 197	1 230	1 263	1 290
– hoitajaksot vuodeosastolla	194	181	171	170	170
– hoitopäivät vuodeosastolla	1 547	1 227	1 098	1 085	1 050

* arvio

¹⁾ 1000 0–7-vuotiaasta kohden

²⁾ 1000 7–18-vuotiaasta kohden

Vuonna 2003 terveyskeskuksiin tehtiin keskimäärin 4,8 käyntiä asukasta kohden, niistä 1,8 tehtiin lääkärin vastaanotolle. Kunnan tuli järjestää hammashuoltoa kaikille kunnan asukkaille iästä riippumatta 1.12.2002 lähtien. Vuonna 2003 suurin osa terveyskeskusta järjesti suun terveydenhuollon palveluja koko väestölle.

Eduskunta hyväksyi vuoden 2002 lisätalousarviossa sairaanhoitopiireille 25 milj. euron valtionavustuksen tutkimus- ja hoitajajonon purkamiseen. Jononpurkurahalla tuotettiin 80 000 poliklinikkakäyntiä ja 29 000 tutkimus- ja hoitotoimenpidettä.

Vuonna 2003 erikoissairaanhoidon menot kasvoivat lähes 6 %. Tämä oli vähemmän kuin edellisvuonna. Poliklinikkakäynnit pysyivät edellisen vuoden tasossa, mutta leikkaustoimenpiteet vähenivät hieman. Leikkausta odottavien potilaiden määrä pieneni hieman.

Valtion talousarvioon vuodelle 2003 sisältyi neljäntenä peräkkäisenä vuonna valtionavustus lasten ja nuorten psykiatrian kehittämiseen ja palveluiden parantamiseen. Kunnille jaettavan avustuksen suuruus oli 4,6 milj. euroa. Avustuksen turvin jatkettiin aiempina vuosina aloitettuja kehittämisprojekteja.

Työterveyshuollon neuvottelukunta valmisti kertomusvuonna valtioneuvoston periaatepäätöksen *Työterveys 2015* -työterveyshuollon kehittämislinjat. Siihen sisältyvillä 10 kehittämislinjalla tuetaan uudistetun työterveyshuoltolainsäädännön toimeenpanoa.

Vuonna 2003 annettiin asetus sähköisen lääkemääräyksen kokeilusta. Kokeilu kestää vuoden 2004 loppuun ja tämän jälkeen valmistellaan sähköisen lääkemääräyksen saattaminen pysyvään käyttöön.

Kuntoutus

Valtioneuvoston v. 2002 antaman kuntoutusselonteon kehittämislinjausten toimeenpanoa jatkettiin v. 2003. Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä ja siihen liittyvistä laeista tuli voimaan 1.10.2003. Laissa säädetään eri hallinnonalojen yhteistyöstä ja asiakkaan asemaa koskevista periaatteista sekä yhteistyössä noudatettavista menettelytavoista.

Perhepolitiikka

Vuonna 2003 valmisteltiin hallitusohjelman mukaisesti lapsilisälain muutos, jolla lapsilisiä korotettiin vuoden 2004 alusta. Ensimmäisen lapsen lapsilisiä nostettiin 10 eurolla ja yksinhuoltajan lapsesta maksettavaa lapsikohtaista korotusta nostettiin 3 eurolla kuukaudessa.

Vanhempien oikeutta lyhentää työaikaansa lapsen hoidon vuoksi laajennettiin lapsen toisen perusopetuslukuvuoden loppuun saakka. Pidennetyt oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen vanhemmilla oikeus laajeni lapsen kolmannen perusopetusvuoden loppuun saakka. Samalla valmisteltiin hallitusohjelman mukaisesti lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muutos. Muutokseen sisältyi myös osittaisen hoitorahan tason korotus 70 euroon kuukaudessa. Tasokorotus tapahtuu vuoden 2004 alusta ja saajien laajennus elokuun alusta 2004.

Perheen ja työn yhteensovittamiseen liittyvä laaja tiedotuskampanja päättyi kertomusvuonna. Hankkeen arvioitiin aktivoineen erityisesti isiä käyttämään aiempaa paremmin heille kuuluvia oikeuksia osallistua lapsensa hoitoon.

Lasten ja lapsiperheiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi valmistui ehdotus oppaaksi lastenneuvolatoiminnan kehittämiseksi.

Työolot ja työsuojelu

Vuonna 2003 korvattiin ennakkotietojen mukaan noin 119 000 työtapaturmaa ja ammattitautia. Lukumäärä laski edelliseen vuoteen verrattuna. Työtapaturmien taajuus (työtapaturmien määrä miljoonaa työtuntia kohden) on arvioiden mukaan alentunut myös tapaturma-alttiilla toimialoilla teollisuudessa ja rakentamisessa. Korvattujen ammattitautien kokonaismäärä on viime vuosina vähentynyt merkittävästi. Työpaikalla sattuneiden, kuolemaan johtaneiden työtapaturmien määrä kasvoi v. 2003.

Viimeisen viiden vuoden aikana työn henkinen rasittavuus on vähentynyt. Ylitöiden määrä on jonkin verran vähentynyt. Työkykyä ylläpitävä toiminta on kehittynyt myönteisesti erityisesti julkisella sektorilla ja toiminta on kohdistunut työntekijöiden ammattitaidon ja työturvallisuuden kehittämiseen.

Sairauspoissaolopäivät työllistä kohden kääntyivät nousuun vuoden 1998 jälkeen. Eniten niitä oli tuki- ja liikuntaelinsairauksiin altistavilla aloilla: teollisuudessa, rakentamisessa, maataloudessa sekä terveys- ja sosiaalialalla. Uusien työkyvyttömyyseläkkeiden määrä on hieman kasvanut, pääryhminä edelleen tuki- ja liikuntaelinsairaudet sekä mielenterveyden häiriöt. Työntekijöiden keskimääräinen eläkkeellesiirtymisikä on pysynyt ennallaan.

Valtakunnallinen Veto-ohjelma käynnistettiin työelämän vetovoiman ja työikäisen väestön työ- ja toimintakyvyn edistämiseksi. Ohjelman tavoitteena on turvata kansalaisten täysipainoinen osallistuminen työelämään ja vaikuttaa työssäoloajan jatkumiseen sekä vahvistaa työn houkuttelevuutta. Ohjelma jatkuu vuoteen 2007.

Työsuojelun piirihallinto kohdisti pääosan toiminnastaan henkiseen hyvinvointiin työssä, tuki- ja liikuntaelinsairauksien ehkäisyyn sekä työtapaturmien torjuntaan. Niille asetetut tavoitteet saavutettiin.

Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen

Vuonna 2003 tasa-arvolain uudistamisen valmistelu jatkui. Samalla jatkettiin sukupuolten tasa-arvoa edistävää valtavirtaistamishanketta ja sen laajentaminen koko valtionhallintoon alkoi.

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Hallitusohjelman mukaisen kansallisen tasa-arvon toimintaohjelman valmistelu käynnistyi yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa. Joulukuussa asetettiin selvityshenkilö kartoittamaan naisten ja miesten samapalkkaisuuden toteutumiseen liittyviä ongelmakohtia työmarkkinoilla sekä selvittämään edellytyksiä hallitusohjelman mukaisen samapalkkaisuusohjelman rakentamiseksi.

Hallinnonalan maksullinen toiminta

Hallinnonalan maksullisen toiminnan kokonaiskustannukset v. 2003 olivat yhteensä 91,0 milj. euroa. Edelliseen vuoteen verrattuna kasvua oli 6,5 milj. euroa. Määrällisesti kasvu oli suurinta Lääkelaitoksessa ja Säteilyturvakeskuksessa.

Hallinnonalan maksullinen toiminta oli 1,4 milj. euroa ylijäämäistä. Suuri muutos johtui pääasiassa Lääkelaitoksen, Säteilyturvakeskuksen ja Kansanterveyslaitoksen maksullisen toiminnan alijäämien muuttumisesta ylijäämäisiksi.

Raha-automaattiyhdistys

Raha-automaattiyhdistyksen liiketoimintaan kuuluvat yrittäjien tiloihin sijoitetut raha-automaatit ja kasinopelit, Raha-automaattiyhdistyksen omat pelisaliketjut, ravintolakasinopelit ja Casino RAY. Liikevaihto nousi 581 milj. euroon, kasvua edelliseen vuoteen oli 3,3 %. Liikevaihtoa rasitti arpajaisveron korotus 7 prosentista 8,25 prosenttiin. Tilikauden voitto oli 396 milj. euroa. Raha-automaattiyhdistyksen palveluksessa työskenteli vuoden 2003 lopussa 1 570 henkilöä, joista yli puolet oli osa-aikaisia.

Valtioneuvosto myönsi v. 2003 avustuksia Raha-automaattiyhdistyksen tuotosta 302,8 milj. euroa 1 193 yleishyödylliselle yhteisölle ja säätiölle erilaisiin terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia edistäviin tarkoituksiin. Lisäksi Valtiokonttorille osoitettiin 97,75 milj. euroa sotainvalidien ja veteraanien kuntoutukseen. Raha-automaattituottoja käytettiin kaikkiaan 400,5 milj. euroa. Vuoden 2002 tuottoa jäi myöhemmin jaettavaksi noin 37 milj. euroa.

105. Raha-automaattiyhdistys

	1995	2000	2001	2002	2003
Liikevaihto, milj. euroa	394	540	553	562	581
Tilikauden voitto, milj. euroa	271	359	375	385	396
Tilikauden voitto, %	69	66	69	68	68
Sijoituspaikkamaksut, milj. euroa	55	81	84	87	90
Henkilöstökulut, milj. euroa	39	40	42	42	42
Henkilöstö	1 538	1 689	1 697	1 623	1 570

Alko Oy

Alko Oy:n kautta myytiin entistä suurempi osuus (53 %) alkoholin tilastoidusta vähittäismyynnistä. Yhtiö kasvatti myyntiään 3,5 % samalla kun kokonaiskulutus kasvoi vain runsaan prosentin. Vuoden aikana perustettiin 15 uutta myymälää. Myymälöitä oli vuoden 2003 lopussa 314 ja myymäläverko-
toa täydentäviä tilauspalvelupisteitä oli 142.

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

106. Alko Oy

	2001	2002 Miljoonaa euroa	2003
Liikevaihto ilman alkoholijuomaveroa	418,8	452,8	476,3
Liikevoitto	32,6	- 1,1	42,9
Voitto ennen satunnaiseriä	36,5	0,7	43,8
Tilikauden voitto	27,0	0,2	27,5
Taseen loppusumma	238,2	232,9	217,3
Omavaraisuusaste, %	34,1	20,0	25,0
Sijoitetun pääoman tuotto, %	42,9	1,2	87,0
Henkilöstö keskimäärin	2 209	2 508	2 574

107. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003 Miljoonaa euroa	Muutos
Toiminnan tuotot	106,53	117,11	10,58
Toiminnan kulut	-258,01	-265,47	-7,46
JÄÄMÄ I	-151,49	-148,35	3,14
Rahoitustuotot ja -kulut	35,01	20,02	-14,99
Satunnaiset tuotot ja kulut	0,00	1,75	1,75
JÄÄMÄ II	-116,48	-126,59	-10,11
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-7 375,36	-7 853,65	-478,29
JÄÄMÄ III	-7 491,84	-7 980,23	-488,39
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	364,33	387,55	-23,22
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-7 127,51	-7 592,68	-465,17

108. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003 Miljoonaa euroa	Muutos
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	-	-	-
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SJOITUKSET	34,97	35,50	0,53
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	60,55	30,13	-30,42
VASTAAVAA YHTEENSÄ	95,52	65,64	-29,88
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	-331,64	-361,12	-29,48
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	427,16	426,75	-0,41
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	95,52	65,64	-29,88

3.12. TYÖMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Viime vuosina verrattain hitaana jatkunut talouskehitys on alkanut entistä voimakkaammin heijastua myös työllisyystilanteeseen. Vuonna 2003 työllisiä oli 2 365 000 eli 7 500 henkilöä edellisvuotista vähemmän. Työllisyysaste laski edellisvuoden 67,7 prosentista 67,3 prosenttiin. Työllisten määrä väheni eniten teollisuudessa, mikä johtui investointien vähäisyydestä ja vientimarkkinoiden vaikeuksista. Myös maa- ja metsätaloudessa työllisyys väheni, kun taas rakennustoiminnassa ja palveluelinkeinoissa työpaikat lisääntyivät. Palvelualoista työllisyys lisääntyi kaikilla muilla päätoimialoilla paitsi kaupassa. Eniten työpaikat lisääntyivät kuntasektorilla sekä liike-elämässä. Pysyvissä kokoaikaisissa työsuhteissa työskenteli palkansaajista keskimäärin noin 75 % ja pysyvissä osa-aikaisissa työsuhteissa yli 8 %. Edelliseen vuoteen verrattuna merkittäviä muutoksia pysyvien ja määräaikaisten työsuhteiden osalta ei tapahtunut. Määräaikaista työsuhteista lähes kaksi kolmasosaa oli naisten työsuhteita. Erityisesti julkisella sektorilla monet naiset työskentelevät määräaikaissa työsuhteissa. Työvoimaan kuului keskimäärin 2 600 000 henkilöä, joista miehiä 52 %. Työvoiman vähennyksestä (–10 000) valtaosa oli naisia, jotka siirtyivät työvoiman ulkopuolelle opiskelemaan ja kotitaloustyöhön. Työvoimaan kuulumattomien 15–64 -vuotiaiden määrä lisääntyi 17 000 henkilöä, joista noin kaksi kolmasosaa oli naisia.

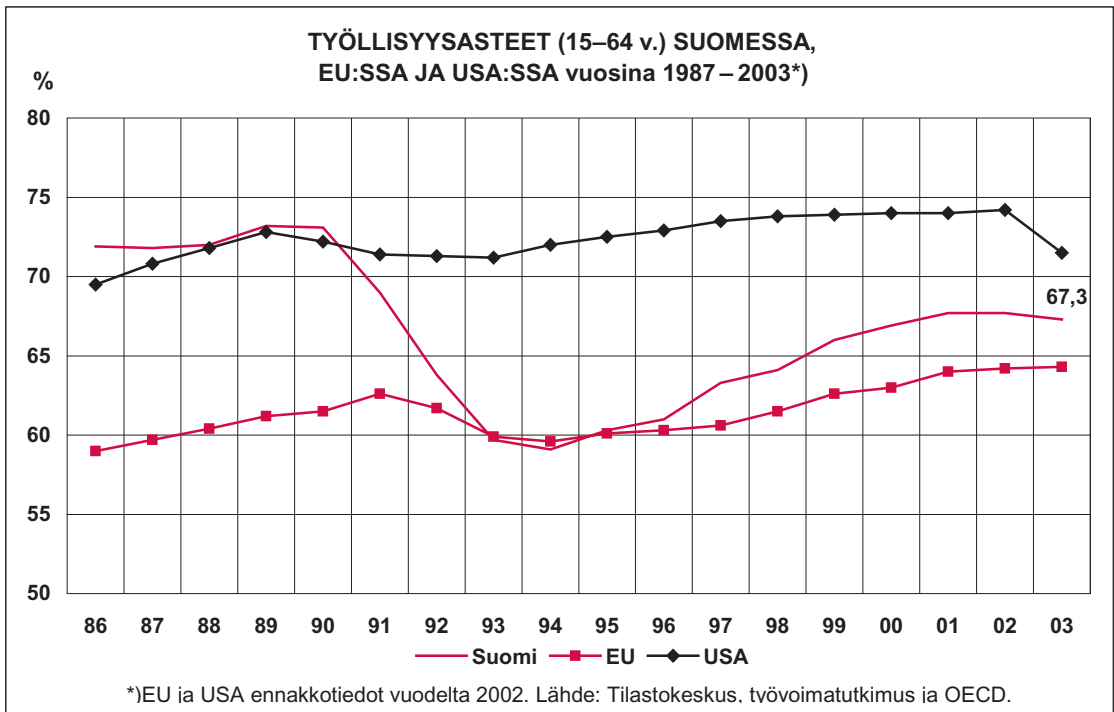
Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan v. 2003 työttömiä oli keskimäärin 235 000 henkilöä. Työttömyysaste oli 9,0 % eli työttömyys aleni vain 0,1 prosenttiyksikköä. Vaikka talouskasvu jatkui hitaana, työttömyys ei kääntynyt nousuun. Syinä tähän olivat työvoiman tarjonnan väheneminen ja aktiivisten työvoimapolitiittisten toimien lisääntyminen. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan työttömistä oli miehiä keskimäärin 124 000 ja naisia 111 000. Miesten työttömyysaste oli 9,2 % ja naisten 8,9 %. Työministeriön työnvälitystilaston mukaan työvoimatoimistoissa oli työttöminä työnhakijoina keskimäärin 153 000 miestä ja 135 000 naista.

Pitkäaikaistyöttömyys aleni huomattavasti nopeammin kuin työttömien työnhakijoiden kokonaismäärä. Keskeinen tekijä pitkäaikaistyöttömien määrän vähenemiseen oli työvoimapolitiittisten toimien tehostunut kohdentuminen tähän työttömien ryhmään.

Hidas taloudellinen kasvu on heikentänyt entisestään yli 50-vuotiaiden työttömien työllistymismahdollisuuksia. Yli 50-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli keskimäärin 300 henkilöä enemmän kuin edellisenä vuonna. Alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli vain 500 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Tilastokeskuksen työvoimatiedustelun mukaan Suomen nuorisotyöttömyys on kansainvälisesti vertaillen korkea, koska alle 25-vuotiaista työttömistä yli puolet on päätoimisia opiskelijoita. Ilman kokoaikaisia koululaisia ja opiskelijoita Suomessa nuorten alle 25-vuotiaiden työttömyysaste oli 11,5 % eli kansainvälisesti verrattuna varsin matala.

Väestön keski-ikä nousu aiheuttaa tulevina vuosina työvoiman saatavuuteen liittyviä ongelmia, jotka ovat torjuttavissa työllisyysasteen ja työvoiman osaamistason nostamisella, tuottavuuden kasvulla sekä väestöpoliittisilla ja ammattitaitoisen työvoiman maahanmuuttoa edistävillä toimilla. Myös taloudellinen huoltosuhde muuttuu voimakkaan muuttoliikkeen vuoksi. Pahimpana lamavuonna 1993 taloudellinen huoltosuhde oli 1,5 eli sataa työllistä kohti oli 150 ei-työllistä. Kertomusvuonna huoltosuhde oli 1,2.

Kuvio 20.

Työllisyyden politiikkaohjelma

Vuoden jälkipuoliskolla käynnistettiin hallitusohjelman mukainen työllisyyden politiikkaohjelma, joka on yksi hallituksen neljästä hallinnonrajan ylittävästä ohjelmasta. Työllisyysohjelman painopiste on rakenteellisen työttömyyden alentamisessa ja työvoiman tarjonnan edistämisessä. Ohjelman päätoimiteita ovat:

- Rakenteellisen työttömyyden alentaminen ja syrjäytymisen ehkäisy.
- Osaavan työvoiman saatavuuden varmistaminen ja varautuminen ikärakenteen muutoksesta johtuvaan työvoiman niukkuuteen.
- Työmarkkinoilla nykyistä pidempään pysyminen.
- Työn tuottavuuden lisääminen sekä työn organisoinnin ja mielekkyyden parantaminen.

Työllisyysohjelma toteutetaan neljänä osahankkeena, jotka sisältävät useita hallituskauden aikana toteutettavia toimenpiteitä. Osahankkeet ovat julkisen työvoimapalvelun palvelurakenteen uudistaminen, työmarkkinatuen aktiivikäytön lisääminen, työvoimapolitiittisten aktiiviohjelmien ja koulutuksen kehittäminen sekä työurien pidentäminen.

Toimeenpano käynnistyi ohjelman kaikilla osa-alueilla.

3.12. Työministeriön hallinnonala

Euroopan unioni ja muu kansainvälinen toiminta

Kansainvälisten asioiden hoidossa pääpaino on Euroopan unionin toiminnassa, minkä lisäksi toisena keskeisenä painoalueena on Kansainvälinen työjärjestö ILO, jonka asioiden kansallisesta yhteensovittamisesta työministeriö vastaa. Muu keskeinen kansainvälinen toiminta liittyy Pohjoismaiden ministerineuvoston, OECD:n ja Euroopan neuvoston asioihin.

Työministeriö osallistui kertomusvuonna EU:hun v. 2004 liittyvien uusien jäsenvaltioiden liittymissopimuksen hyväksymistä koskevan hallituksen esityksen laadintaan. Ministeriössä valmisteltiin yhdessä muiden ministeriöiden ja työmarkkinajärjestöjen kanssa myös hallituksen esitystä työntekijöiden vapaata liikkuvuutta koskevan siirtymäajan käyttöön otosta Suomessa. Lisäksi työministeriö osallistui valtioneuvoston kanslian johdolla tapahtuvaan Suomen kantojen valmisteluun hallitusten välisessä konferenssissa, jossa pyritään laatimaan EU:lle perustuslaillinen sopimus.

Työministeriössä jatkettiin Puolan ja Viron EU:n jäsenyyteen liittyen näiden maiden hallinnon kehittämiseen tähtääviä kumppanuus- eli twinning -hankkeita. Viron hanke koskee sosiaalisen vuoropuhelun kehittämistä ja Puolan hanke Euroopan sosiaalirahaston hallinnoinnin kehittämistä.

Euroopan neuvoston siirtolaisasiain johtokomitea alkoi v. 2002 pidetyn EN:n siirtolaisministerikonferenssin toimintasuunnitelman pohjalta kehittää yhteistyötä maahanmuutto- ja kauttakulkumaiden kanssa, jossa keskeisiä teemoja ovat tiedonvälityksen rooli muuttoliikkeissä sekä maahanmuuttopolitiikan kehittämisessä ja harjoittamisessa sekä kotouttaminen maahanmuuttopolitiikan kehittämisessä.

OECD:n syyskuussa 2003 pidetyn työministerikokouksen keskeisenä aiheena oli työmarkkinoilla ali-edustettuina olevien ryhmien työllisyysasteen nostaminen.

Työministeriö osarahoitti yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa OECD:n tutkimusta, joka analysoi ikääntyvän työvoiman työllistymisen esteitä ja heidän työmarkkina-asemansa parantamiseksi toteutettuja toimintalinjauksia Suomessa.

Pohjoismaiden ministerineuvosto (työministerit) päätti selvittää, millaisin ehdoin henkilö voi liittyä työttömyyskassaan ja erota siitä eri Pohjoismaissa. Lisäksi toteutettiin yhteis pohjoismaisia työmarkkinasopimuksia koskeva tarkistustyö sekä selvitettiin kansalaisuusvaatimuksia, joita asetetaan julkisiin virkoihin tai tehtäviin pääsyle eri Pohjoismaissa. Myös Pohjoismaiden välisen työnvälityksen tehostamista koskeva työ käynnistyi.

Ministerineuvoston kokouksessa Baltian maiden ja Puolan kanssa korostettiin työvoiman liikkuvuuden edistämisen tärkeyttä sekä hyvin toimivia työmarkkinoita Itämeren alueella ja sovittiin maiden välisen yhteistyön jatkamisesta ja vahvistamisesta työmarkkina- ja työympäristöaloilla.

Lähialueiden keskeisiä yhteistyöalueita olivat työhallintojen työmenetelmien ja työvoimapalvelujen kehittäminen, työvoiman koulutus suomalaisyritysten käyttöön sekä naisyrittäjyyttä ja inkerinsuomalaisten aseman parantamista heidän omilla asuinalueillaan koskevat hankkeet.

Baltian maiden kanssa tehdyssä yhteistyössä olivat keskeisiä EU:n jäsenyyteen liittyvät asiat, kuten sosiaalinen vuoropuhelu, työoikeus ja työvoiman liikkuvuus. Lisäksi työministeriö järjesti Virossa Baltian maille EU:n komiteoiden ja työryhmien työtä koskevan koulutuspäivän.

Venäjällä työhallintojen yhteistyökohteina olivat mm. julkisen sektorin työllistämiseen sekä työvoiman ennakkointiin ja sen koulutustarpeisiin liittyvät kysymykset sekä työvoiman liikkuvuutta koskeva

hanke. Suomalaisten ja pietarilaisten naisyrittäjien yhteistyöohjelma jatkui pienyrittäjyys Hankkeena. Kaliningradiin perustettiin naisyrittäjien palvelupiste ja järjestettiin yrittäjäkoulutusta. Lisäksi Kaliningradissa toteutettiin yhteistyössä Liettuan kanssa naisyrittäjien mentorointiohjelma. Yrittäjähankkeita toteutettiin yhteistyössä kauppa- ja teollisuusministeriön kanssa.

Hallinnonalan strategia

Työhallinto toteutti pääosan kertomusvuotta vuosille 2001–2003 laadittua strategiaa, jonka linjauksiin kuuluivat työvoiman saatavuuden turvaaminen, työvoiman kysynnän tukeminen, työssä olevien osaamisen ja jaksamisen parantaminen, työhön menon kannustavuuden lisääminen, työmarkkinoilta syrjäytymisen ehkäiseminen ja hyvien etnisten suhteiden edistäminen. Lokakuussa hyväksytty uusi *Työpolitiikan strategia 2003–2007–2010* on laadittu keskushallintouudistuksen tavoitteiden mukaisesti horisontaaliseksi ohjelmaksi, johon sisältyy useiden hallinnonalojen toimenpiteitä. Työpolitiikan strategia toteuttaa hallituksen ohjelmaa, hallituksen strategia-asiakirjaa ja siihen liittyviä poikkihallinnollisia politiikkaohjelmia sekä EU:n työllisyysstrategiaa.

Työvoiman saatavuuden turvaaminen

Julkinen työnvälitys välittää tietoja avoimista työpaikoista, neuvoa ja ohjaa työnhakijoita ja työnantajia sekä etsii sopivia ehdokkaita avoimna oleviin työpaikkoihin. Vuoden 2003 aikana työvoimatoimistoissa oli työnhakijana 808 800 henkilöä, joista lähes puolella työnhaun syynä oli määräaikaisen työsuhteen päättyminen. Työnhakijoita oli 2 400 henkilöä vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Työnhakijoista oli työttömiä 572 500 ja työttömyyseläkkeellä 64 500 henkilöä. Vastaavat luvut v. 2002 olivat 578 600 ja 65 600. Kertomusvuoden aikana päättyi eri syistä yhteensä 890 200 työttömyysjaksoa. Tähän lukuun voi sama henkilö sisältyä useamman kerran. Avoimilta työmarkkinoilta työtä saaneiden osuus oli 59 % kaikista päättäneistä työttömyysjaksoista. Työvoimapolitiittiseen toimenpidesijoitukseen päättyi 161 000 työttömyysjaksoa ja työttömyyseläkkeelle siirtymiseen 10 400. Yli puolet työttömyysjaksoista päättyi ennen kuin työttömyys oli ehtinyt jatkua kuukauden. Pitkäaikaistyöttömiä oli vuoden aikana yhteensä 24,5 % työttömistä. Lukumäärä oli 8 300 pienempi kuin edellisellä vuonna. Keskimäärin pitkäaikaistyöttömiä oli kuukausittain 72 400 henkilöä.

Työvoimatoimistoissa oli avoimna yhteensä 338 300 työpaikkaa eli 10 700 enemmän kuin edellisellä vuonna. Noin 62 % tarjolla olevista työpaikoista oli määräaikaisluonteisia. Työpaikoista täyttyi 312 000 (tavoite 330 000), joista lähes puolet työvoimatoimiston hakijalla. Työpaikkojen keskimääräinen täyttymisaika oli 14 vuorokautta. Niin sanottu haku- ja provisiotyöpaikat pois lukien työpaikoista lähes 96 % täyttyi työnantajan kanssa sovittuun työn alkamispäivään mennessä.

Työvoimatoimistoissa oli avoimna yhteensä 338 300 työpaikkaa eli 10 700 enemmän kuin edellisellä vuonna. Noin 62 % tarjolla olevista työpaikoista oli määräaikaisluonteisia. Työpaikoista täyttyi 312 000 (tavoite 330 000), joista lähes puolet työvoimatoimiston hakijalla. Työpaikkojen keskimääräinen täyttymisaika oli 14 vuorokautta. Niin sanottu haku- ja provisiotyöpaikat pois lukien työpaikoista lähes 96 % täyttyi työnantajan kanssa sovittuun työn alkamispäivään mennessä.

Keskeinen osa työnvälityksen palveluprosessia on työvoimatoimiston ja asiakkaan yhdessä laatima työnhakusuunnitelma, joka päivitetään yksilöllisissä työnhakuhaastatteluisa. Suunnitelmaan kirjataan yhteenveto työttömän työnhakijan tavoitteista, suunnitelmista, osaamisesta ja ammattitaidosta sekä myös arvioitu ensisijainen palvelutarve. Palvelutarpeen mukaan sovitaan, mitä yksilöityjä toimenpiteitä to-

109. Työministeriön hallinnonalan määrärahojen käyttö strategialinjauksittain¹⁾ (kassaperustein)

	2003 Miljoonaa euroa
Työvoiman kysynnän vahvistaminen ja saata-	
vuus	445,8
Työntekijöiden osaaminen ja työssä jaks-	
minen	64,2
Kannustavuus ja syrjäytymisen ehkäisy	1 319,4
Syrjinnän ja rasismien ehkäisy (sis. pakolais- ja	
siirtolaisasiat)	77,1
Työhallinnon toimivuuden edistäminen (sis.	
toimintamenot)	188,3
Yhteensä	2 094,8

¹⁾ Jako strategialinjauksittain on osittain arvioon perustuva.

3.12. Työministeriön hallinnonala

teutetaan ja mitkä ovat hakijan ja työvoimatoimiston tehtävät ja vastuut suunnitelman toteuttamiseksi. Yksilöityjä työnhakusuunnitelmia tehtiin 85 000 eli lähes kaksi kertaa enemmän kuin edellisenä vuotena. Kertomusvuonna käynnistyi julkisen työvoimapalvelun rakenteen uudistus, joka toteutetaan perustamalla vaikeammin työllistyvien asiakkaiden palveluun keskittyviä työvoiman palvelukeskuksia ja kehittämällä työvoimatoimistojen toimintaa voimakkaasti avointen työmarkkinoiden suuntaan.

Työnhakuvalmennus on osa henkilöasiakkaalle pääsääntöisesti ryhmäpalveluna tarjottavaa työnvälityspalvelua. Valmennukseen osallistuva voi arvioida ja täsmentää työnhakusuunnitelmaansa. Kertomusvuonna työnhakuvalmennuksen aloitti kaikkiaan 53 800 työnhakijaa, joista 47 500 oli työttömiä. Ryhmäpalveluna toteutetun työnhakuvalmennuksen aloitti 23 400 työtöntä työnhakijaa, ja työvoimakoulutuksen osana työnhakuvalmennuksessa kävi 23 500 työtöntä työnhakijaa. Työnhakuvalmennukseen osallistuvien määrä on vähentynyt edellisvuosien tasosta, ja valmennuksen keskimääräinen kesko on hieman pidentynyt. Osallistuneiden palautteen mukaan työnhakuvalmennus arvioidaan edelleen erittäin hyvätasoiseksi (arvosana 8,7).

Työttömälle tai työttömyysuhan alaiselle työnhakijalle voidaan myöntää liikkuvuusavustuksena matkakustannusten korvausta Suomen alueella tehtävästä matkasta, jonka hän tekee työpaikkaan tutustumista, palvelussuhteen solmimista tai uuteen työpaikkaan siirtymistä varten. Korvauksia myönnettiin kertomusvuonna 14 800 henkilölle, joista valtaosa alle 30-vuotiaille työnhakijoille.

Työhallinnon internetsivuilla oleva Avoimet työpaikat -palvelu on selvitysten mukaan suosituin suomalaisista verkossa olevista rekrytointisivuista. Työnantajat halusivat valtaosan (75 %) työvoimatoimistoon ilmoittamistaan paikoista internettiedotukseen, jossa avoimia työpaikkoja oli vuoden aikana noin 230 000. Vuonna 2002 vastaava luku oli 228 000. Myös YLE:n teksti-TV:ssä julkaistiin päivittäin tietoja työpaikoista ja haettavana olevasta työvoimakoulutuksesta.

Kertomusvuoden alusta alkaen uudet työnhakijat voivat ilmoittaa työnhakutietonsa suoraan työvoimatoimiston asiakaspalvelun tietojärjestelmään. Vastaavasti työnantajat voivat etsiä työnhakijoita myös Paikanhakijat -sivuilta. Kesällä käyttöön otettu työnhakijoiden Paikkavahti mahdollistaa työpaikkatietojen tilauksen omaan sähköpostiin. Verkkiasiakkaaksi rekisteröityneet työnantajat voivat lähettää sähköisesti ilmoituksen avoimesta paikasta suoraan työvoimatoimiston tietojärjestelmään tai internettistä verkkolomakkeella keskitettyyn Työlinja-palveluun. Työvoimatoimistojen valtakunnalliseen puhelinpalveluun Työlinjalle tuli kertomusvuonna 76 300 puhelua. Suurimmassa osassa kysyttiin tietoja avoimista työpaikoista. Myös työnantajat saavat puhelimitse neuvontaa verkkopalvelun käytössä ja voivat ilmoittaa avoimet työpaikkansa Työlinja-palvelun kautta.

Työministeriö koordinoi Suomessa Euroopan komission rahoittamaa eurooppalaista työnvälityspalvelua EURESia. Julkisten työhallintojen EURES -palvelujen verkosto kattaa kaikki EU- ja ETA-maat, ja alueellisesti Suomessa siitä vastaavat EURES -neuvojat suurimmissa työvoimatoimistoissa. Työministeriö sai komissiolta määrärahan EURES -järjestelmän kehittämiseen. EU:n laajentumiseen valmistautuminen aloitettiin käynnistämällä yhteistyö mm. Viron kansallisen työhallinnon kanssa. Erityisenä kehittämiskohteena on Tallinnan ja Helsingin pääkaupunkiseutujen välinen työmarkkina-alue.

Työnantajalle tarjottavaan palvelukokonaisuuteen sisältyvät sekä maksuttomat peruspalvelut että maksulliset erityispalvelut. Työnantajapalvelujen kehittämistyössä tärkeitä osa-alueita ovat rekrytointipalvelujen kehittäminen, työvoiman kysynnän ja osaamisvaatimusten selvittäminen ja ennakointityö sekä koulutuksen suunnittelu ja toteutus yhdessä työnantajien kanssa. Työministeriön asettama työnantajapalvelujen asiantuntijaryhmä arvioi, että työnantajille tarjottava laaja palvelukokonaisuus on edelleen keskeinen osa työhallinnon työnantajapalvelun strategiaa. Tavoitteelliset työnantajakäynnit ovat va-

kiintuneet osaksi työvoimatoimiston työnantajajoukkoja. Niillä tavoitellaan yksilöidämpää työnantaja-asiakkaiden palvelutarpeiden kartoitusta, työvoimatoimiston palvelujen tunnettuuden lisäämistä ja uusia rekrytointitoimeksiantoja. Osaavan työvoiman saannin turvaamiseksi myös työvoima- ja osaamistarpeiden kartoitukset ja ennakointi on kytketty työnantajajoukkojen kehittämiseen. Vuonna 2003 tulostavoitteeksi sovittiin työvoima- ja elinkeinokeskusten alueille yhteensä 19 030 työnantajakäyntiä. Lisäehtona oli, että tehdyistä työnantajakäynneistä vähintään 30 % tuottaa toimeksiannon tai että käynneistä 30 prosentissa tehdään ennakoitiselvitys tai työvoima- ja osaamistarpeen kartoitus. Kertomusvuonna työvoimatoimistot tekivät lähes 26 000 työnantajakäyntiä.

Työnantaja-asiakkaille tarjottavat maksulliset erityispalvelut (henkilöstövuokraus ja HenkilöstöRatkaisut) vakinaistettiin vuoden 2003 alusta. Toiminnan tuotot olivat n. 1,6 milj. euroa.

Ammatillisen kehittymisen palvelut auttavat parantamaan työhallinnon asiakkaiden osaamista, motivaatiota ja työmarkkinoille siirtymistä tarjoamalla ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalveluita, työelämä- ja koulutustietoutta, työvoimakoulutusta sekä ammatillisen kuntoutuksen palveluja. Palveluilla pyritään vaikuttamaan erityisesti osaavan työvoiman saatavuuteen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen.

Työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen tavoitteena on parantaa aikuisväestön ammattitaitoa ja mahdollisuuksia saada työtä tai säilyttää työpaikka sekä edistää ammattitaitoisen työvoiman saantia. Talousarviossa arvioitiin työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen (ilman ESR -rahoitusta) osallistuvan keskimäärin 24 800 henkilöä kuukaudessa. Osittain vuoden aikana saatujen lisämäärärahojen vuoksi toteutuma oli 26 200 henkilöä. Hankintamäärärahoista jäi käyttämättä yhteensä 6,6 milj. euroa. Määrä on selvästi pienempi kuin edellisenä vuonna, jolloin käyttämättä jäi noin 15 milj. euroa. Työvoimakoulutusta on kohdennettu myös pitkään työttöminä olleille, vajaakuntoisille sekä ikään-tyneille. Ulkomaalaisten osuus koulutuksen aloittaneista on viime vuosina tasaisesti kasvanut. Työvoimakoulutuksena voidaan järjestää myös työssä olevan työvoiman koulutusta, mikäli siihen on olemassa työvoimapolitiittiset perusteet. Opiskelijapalautteiden mukaan koulutusten keskimääräinen taso on edellisen vuoden tasolla kahden kolmanneksen vastaajista katsoessa koulutuksen vastanneen hyvin tai erinomaisesti heidän odotuksiaan. Työttömänä ammatilliseen työvoimakoulutukseen tulleista 36 % oli koulutuksen päättymisvaiheessa siirtymässä pois työttömyydestä. Kaikista koulutuksen v. 2003 suorittaneista ja palautteen antaneista 9,9 % sanoi pääsevänsä pysyvään työpaikkaan, 22,6 % määräaikaiseen työpaikkaan ja 2,3 % harjoittelijaksi. Neljä prosenttia sanoi ryhtyvänsä yrittäjäksi ja 7,1 % sanoi aloittavansa toisen koulutuksen. Välittömästi koulutuksen jälkeen 53,8 % arveli olevansa edelleen työttömänä. Ammatillisen työvoimakoulutuksen hankintahinta oli keskimäärin 29,50 euroa/opiskelijatyöpäivä. Kalleinta on nosturinkuljettajien ja maanrakennuskoneiden kuljettajien koulutus, jonka keskihinta oli 70,80 euroa/opiskelijatyöpäivä. Halvinta on kaupan alan koulutus (22,50 euroa/opiskelijatyöpäivä). Valmentavan työvoimakoulutuksen hankintahinta oli 23,50 euroa.

Ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut tukevat asiakkaitten ammatillista kehitystä ja koulutusta, kuntoutumista ja työhön sijoittumista. Vuonna 2003 ohjauksen päätti 35 500 asiakasta. Internetin AVO -ohjelmalla oli 45 500 käyttäjää. Koulutus- ja ammattitietopalvelussa tilastoitiin noin 383 500 neuvontakertaa.

Työhallinto järjestää vajaakuntoisille henkilöille ammatillista kuntoutusta, jonka tarkoituksena on edistää ammatillista suunnittelua, kehittymistä, työllistymistä ja työssä pysymistä. Työttömien vajaakuntoisten työnhakijoiden määrä laski jonkin verran. Vajaakuntoisia työnhakijoita oli kertomusvuoden aikana yhteensä 87 000, joista työttömiä oli lähes 67 000. Työhallinto osallistui edelleen yhteistyössä muiden hallinnonalojen kanssa aktiivisen sosiaalipolitiikan kuntoutuskokeiluihin. Kohderyh-

3.12. Työministeriön hallinnonala

minä olivat syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ja 45 vuotta täyttäneet työttömät työnhakijat. Hanketta pitkäaikaistyöttömien eläke-edellytysten selvittämiseksi jatkettiin siihen osoitetulla lähes 1,7 milj. euron määrärahalla. Työvoimatoimistot selvittivät lähes 4 300 pitkäaikaistyöttömän eläke-edellytykset järjestämällä yli 4 200 työkunnan tutkimusta.

Työministeriö käynnisti hankkeen aikuisten koulutukseen ohjaamisen ja motivoinnin parantamiseksi (AIKOO). Hanke liittyy osaavan työvoiman saatavuuden varmistamiseen. Hankkeen konkreettisina tavoitteina on saada ilman ammatillista peruskoulutusta olevia aikuisia asiakkaita hakeutumaan koulutukseen, löytämään itselleen soveltuvia koulutusvaihtoehtoja ja suoriutumaan opinnoista.

Työvoiman kysynnän tukeminen

Investointimomenttien yhteisen myöntämisvaltuuden suuruus oli I lisätalousarvio mukaan lukien yhteensä 37,1 milj. euroa. Valtuutta oli kaikkiaan käytettävissä mukaan lukien v. 2002 käyttämättä jäänyt valtuus yhteensä 45,9 milj. euroa.

Valtion työllisyystyöohjelma rahoitetaan työministeriön hallinnonalalle talousarviossa osoitetuista investointimäärärahoista. Hankkeiden menoihin arvioitiin käytettävän 16,4 milj. euroa. Toteutunut käyttö oli 10,8 milj. euroa. Työllisyystyöohjelman arvioitiin työllistävän v. 2003 keskimäärin 190 henkilöä. Myöntämisvaltuuden käyttö oli arviolta 12,5 milj. euroa.

Työllisyysperusteisiin investointiavustuksiin osoitettiin talousarviossa ja I lisätalousarviossa 12,5 milj. euron määräraha. Toteutunut käyttö oli 15,4 milj. euroa. Määrärahasta myönnetään työllisyysperusteisia investointiavustuksia kunnille, kuntayhtymille ja muille yhteisöille. Kansallisen investointimäärärahan myöntämisvaltuutta sidottiin valtionapuinvestointeihin 17,8 milj. euroa. Kansallisilla varoilla arvioidaan syntyneen noin 750 pysyväisluonteista työpaikkaa. Rakennusaikaisen työllisyysvaikutuksen on arvioitu olevan noin 880 henkilötyövuotta. Käytettäessä kansallista määrärahaa avustuksen osuus on hankkeissa ollut keskimäärin noin 24 % valtionapuhankkeen hyväksyttävistä kustannusarvioista. Määrärahoilla on käynnistetty yhteensä noin 74 milj. euron investoinnit.

Yrittäjäksi ryhtyvälle työttömälle työnhakijalle voidaan tietyin edellytyksin myöntää starttitukea toimeentulon turvaamiseksi sinä aikana, jonka yritystoiminnan käynnistämisen ja vakiinnuttamisen arvioidaan kestävän. Vuonna 2003 kansallisella rahoituksella aloitti 3 860 starttiyritystä. Toimenpiteen volyymi kasvoi noin 200 henkilöllä. Starttitukeen käytettiin määrärahoja yhteensä noin 15,8 milj. euroa.

Työssä olevien osaamisen ja jaksamisen parantaminen

Vuoden 2003 työolobarometrissa pyrittiin aikaisempaa kokonaisvaltaisemmin arvioimaan suomalaisen työelämän tilaa. Palkansaajien työpaikoilleen antaman todistuksen keskiarvo on 7,9. Palkansaajista 45 % piti työpaikkaansa sekä varmana, kannustavana että sopivana omille voimavaroilleen. Positiivisen yleiskuvan taakse kätkeytyy kuitenkin monenlaisia muutoksia. Pääosa muutoksista arvioitiin positiivisiksi, poikkeuksena oli työnteon mielekkyys. Työn henkisen rasittavuuden kasvu kääntyi v. 2003 jälleen nousuun. Sama trendi on nähtävissä ylitöiden kohdalla. Kaikista palkansaajista 41 % ei ole ollut vuoden aikana päivääkään poissa oman sairauden takia. Keskimäärin työstä oltiin poissa sairauden takia 14 päivää vuodessa. Sairauspoissaolot ovat pidentyneet, edelliseen vuoteen verrattuna kasvua oli keskimäärin yksi päivä. Kunnissa työskentelevillä oli muita sektoreita enemmän sairauspäiviä. Työntekijöiden kokemat irtisanomis- ja lomautusuhat lisääntyivät. Kaikista palkansaajista

8 % piti mahdollisena, että hänet irtisanotaan tulevan vuoden aikana. Irtisanomisuuhkaa kokevista pääosa työskentelee yksityisellä sektorilla. Työpaikkakoulutukseen osallistuneiden osuus on pysynyt useita vuosia lähes ennallaan. Koulutus on kuitenkin pidentynyt ja koulutuspäivien lukumäärä kasvanut edelliseen vuoteen verrattuna.

Työministeriö on vastannut Työelämän kehittämisohjelman (TYKE) ja Kansallisen tuottavuusohjelman toteutuksesta yhdessä työmarkkina- ja yrittäjäjärjestöjen kanssa. Ohjelmien yhteisenä tavoitteenä on parantaa kansakunnan hyvinvointia ja kilpailukykyä kehittämällä ja levittämällä toimintamalleja ja osaamista, joilla vahvistetaan inhimillisten voimavarojen kehittymistä ja niiden tuloksellista käyttöä työssä. TYKE edisti erityisesti innovatiivisuutta tukevien toimintatapojen kehittämistä suomalaisilla työpaikoilla laajan projektitoiminnan avulla. Kansallisen tuottavuusohjelman painopiste oli toiminnan tuottavuutta ja laatua edistävien uusien kehittämis- ja analyysimenetelmien kehittämisessä. Työelämän kehittämisohjelman taloudelliset resurssit lisääntyivät hallitusohjelmakaudella, minkä vuoksi ohjelman tukemien hankkeiden määrä nousi kahdella kaudella yhteensä lähes 670:een ja niissä mukana olleiden henkilöiden määrä noin 135 000:een. Arviointitutkimuksen perusteella on kolmella neljäsosalla projekteista selvästi havaittavissa myönteisiä ja pysyviä vaikutuksia työpaikalla arvioitaessa näitä vielä 2–3 vuotta projektin päättymisen jälkeen. Vaikutukset ovat kohdistuneet useimmin kehittämistoiminnan aktivoitumiseen, henkilöstön keskinäisen yhteistyön paranemiseen ja tiimimäisen työskentelyn kehittymiseen, toiminnan sekä tuotteiden ja palvelujen laadun paranemiseen, työn tuottavuuden lisääntymiseen, asiakasjoustavuuden paranemiseen sekä henkilöstön parantuneisiin mahdollisuuksiin käyttää ja kehittää ammattitaitoaan työssä. Ohjelman rahoitus valtion talousarviossa oli 7,5 milj. euroa, minkä lisäksi kaikissa työpaikkakohtaisissa kehittämishankkeissa edellytettiin myös yritysten ja julkisyhteisöjen omaa taloudellista panostusta. Summasta noin 80 % kohdistettiin työpaikkojen kehittämishankkeisiin.

Kansallisen tuottavuusohjelman kymmenvuotistaival päättyi myös kuluvan vuoden lopussa. Ohjelman tavoitteena oli tutkimuksen avulla lisätä työyhteisöjen toimivuutta, nopeuttaa yritysten ja niiden organisaatioiden tuottavuuskehitystä, parantaa kansainvälistä kilpailukykyä sekä edistää siten työllisyyttä ja toimeentuloa. Arviointitutkimusten mukaan tuottavuusohjelma saavutti hyvin sille asetetut tavoitteet. Kertomusvuonna tuottavuusohjelman rahoitus valtion talousarviossa oli 0,7 milj. euroa, minkä lisäksi projektit hankkivat rahoitusta muista lähteistä.

Työssä jaksamisen tutkimus- ja toimenpideohjelmaa toteutettiin vuoden loppuun työministeriön koordinoimana yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön ja kauppa- ja teollisuusministeriön sekä työmarkkinajärjestöjen, yrittäjä- ja urheilujärjestöjen ja kirkon kanssa. Ohjelman tavoitteena oli edistää ja ylläpitää työkykyä ja hyvinvointia työpaikoilla. Sen piirissä olivat myös maanviljelijät ja omaa työtään tekevät pienyrittäjät. Arviointitutkimuksen mukaan ohjelman keskeinen lisäarvo oli nimenomaan tietoisuuden lisääminen työssä jaksamisesta ja sen laaja-alaisuudesta tiedottamisen ja hyvien käytäntöjen levittämisen kautta. Ohjelman kokonaisbudjetti neljältä vuodelta oli noin 6,9 milj. euroa.

Vuoden 2004 alusta aloittava *Työelämän tuottavuuden ja laadun kehittämisohjelma Tykes* yhdistää tavoitteiltaan aikaisemmat työelämäohjelmat ottaen huomioon niistä saadut kokemukset.

Etätöyön käytön edistäminen

Etätöyön määrä lisääntyi 1990-luvun kuluessa. Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti niin sanotun hajautetun työn (e-työ) tarkoituksenmukaista käyttöä on pyritty lisäämään mm. työvoima-, alue-, liikenne-, perhepoliittisiin sekä kestävä kehityksen periaatteisiin liittyvistä syistä. Erityinen keskeisten toimijoiden edustajista koostuva e-työn yhteistoimintaryhmä on työskennellyt työministeriön koor-

3.12. Työministeriön hallinnonala

dinoimana. Sen tehtävänä on edistää e-työhön liittyvää hanketoimintaa ja tutkimusta sekä tukea aiheeseen liittyvää tiedotusta.

Vuorotteluvapaa

Vuorotteluvapaan on aloittanut vuodesta 1996 vuoden 2003 loppuun yli 80 000 henkilöä. Vuonna 2003 vuorotteluvapaan aloitti 13 270 henkilöä ja vapaalla oli keskimäärin noin 7 700 henkilöä. Vuorotteluvapaan käyttäjistä 70 % oli naisia. Yleisemmin vuorotteluvapaata käytetään kuntasektorilla ja toiseksi eniten yksityisissä yrityksissä. Vuorotteluvapaan käyttäjistä lähes 75 % on yli 40-vuotiaita, sijaisista noin 70 % on alle 40-vuotiaita. Vuorotteluvapaan avulla tulisi työllistää myös pitkäaikaistyöttömiä, mutta käytännössä vuorottelusijaisista on ollut vain vajaa 2 % sellaisia, joiden työttömyys on kestänyt yli vuoden. Vuorotteluvapaan bruttokustannukset olivat noin 74,0 milj. euroa ja keskimääräinen päiväkorvaus 37,50 euroa.

Osa-aikalisä

Osa-aikalisäjärjestelmä rahoitetaan työllisyysmäärärahoilla. Määrärahojen käytön tehostamiseksi työministeriö rajasi osa-aikalisän käyttöä siten, että osa-aikalisäsjaisiksi tulee osoittaa henkilöitä, jotka ovat olleet viimeisen kuuden kuukauden aikana vähintään viisi kuukautta työttömänä työnhakijana tai jotka ovat yli 55-vuotiaita. Vuonna 2003 osa-aikalisäsjaisia oli yhteensä keskimäärin noin 2 420 henkilöä kuukaudessa, kun vastaava luku edellisenä vuonna oli noin 2 600. Osa-aikalisällä sijoitettiin kertomusvuoden aikana yhteensä 3 900 työtöntä, joista pitkäaikaistyöttömiä oli 800 henkilöä ja 55–59 -vuotiaita 320 henkilöä. Osa-aikalisää on käytetty työuupumuksen ehkäisyyn, työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiseen sekä merkittävässä määrin myös jatko- ja täydennysopintoihin. Osa-aikalisällä sijoitetuista noin 90 % oli naisia.

Työpoliittinen tutkimus

Työpoliittinen tutkimusohjelma vuosille 2003–2007 valmistui toukokuussa 2003. Sen avulla tuotetaan keskushallintouudistusta koskevien hallituksen linjausten mukaisesti työelämää ja työmarkkinoita koskevaa kattavaa tutkimuksellista tietopohjaa työpolitiikan päätöksenteon sekä strategia- ja kehittämisojohtamisen tarpeisiin. Tutkimusohjelmassa esille nostettuihin kehittämishaasteisiin vastaamiseksi asetettiin työministeriön eri yksiköistä koostuva tutkimuksen koordinaatioryhmä. Ohjelma laadittiin rinnakkain työpolitiikan strategian 2003–2007–2010 kanssa ja se tukee hallitusohjelmassa määriteltyjen hankkeiden, varsinkin työllisyysohjelman toteuttamista. Työpoliittiseen tutkimukseen oli v. 2003 käytettävissä yhteensä 1,5 milj. euroa, josta puolet työvoima- ja maahanmuuttopoliittiseen sekä puolet työelämän tutkimukseen.

Työlainsäädäntö

Hallituksen esityksen *laiksi yhdenvertaisuuden turvaamisesta* sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 269/2002 vp) käsittely raukesi eduskunnassa helmikuussa 2003. Uusi hallitus antoi eduskunnalle syyskuussa 2003 uuden hallituksen esityksen (HE 44/2003 vp), jonka se hyväksyi kertomusvuoden aikana. Yhdenvertaisuuslaki (21/2004) tuli voimaan 1.2.2004. Uuden lain tarkoituksena on turvata ja edistää yhdenvertaisuutta yhteiskunnan eri lohkoilla. Laki edellyttää viranomaisten edistävän kaikessa toiminnassaan yhdenvertaisuutta. Valtion ja kuntien viranomaiset velvoitetaan laatimaan suunnitelmia, joilla parannetaan etnistä yhdenvertaisuutta. Työ- ja palvelussuhteisissa lain noudattamista valvovat työsuojeluviranomaiset. Muilla alueilla etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän valvonta kuuluu vähemmistövaltuutetun ja perustettavan syrjintälautakunnan tehtäviin.

Oikeus osittaiseen hoitovapaaseen laajeni 1.11.2003 alkaen. Työntekijä voi olla osittaisella hoitovapaalla sen vuoden heinäkuun loppuun, jolloin hänen lapsensa toinen lukuvuosi peruskoulussa päättyy. Pidentetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen vanhemmilla oikeus osittaiseen hoitovapaaseen jatkuu lapsen kolmannen lukuvuoden päättymiseen saakka. Myös osittaisen hoitovapaan edellyksenä oleva työsuhteen kesto aika lyheni 12 kuukaudesta kuuteen kuukauteen.

Kesäkuussa 2003 eduskunnalle annettua *ulkomaalaislakiesitystä esitettiin täydennettäväksi* hallituksen esityksellä (HE 151/2003 vp), joka perustui työministeriön alaisuudessa toimineen kolmikantaisen työryhmän yksimielisiin ehdotuksiin. Lainsäädäntömuutokset on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti uuden ulkomaalaislain kanssa toukokuun alussa 2004. Tarkoituksena on edistää ulkomaalaisten yhdenvertaista kohtelua työelämässä. Ulkomaalaislakiin ehdotetaan työnantajalle myös velvollisuus säilyttää määräaikaisesti tiedot ulkomaalaisista työntekijöistä ja heidän työnteko-oikeutensa perusteista. Rikoslakiin ehdotetaan lisättäväksi työsyrintäperusteeksi myös kansalaisuus. Lisäksi esitetään uutta rangaistussäännöstä kiskonnantapaisesta työsyrynnästä. Tällä tarkoitetaan tilannetta, jossa ulkomaalaisen tietämättömyyttä tai asemaa on ilmeisesti käytetty hyväksi työsuhteen ehtoja sovittaessa. Työsopimuslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että palkkalaskelman antamatta jättäminen työntekijälle tämän pyynnöstä säädetäisiin myös rangaistavaksi teoksi.

Yksityisyyden suojasta työelämässä annettu laki on esitetty uusittavaksi. Hallituksen esitys (HE 162/2003 vp) valmisteltiin työministeriössä kolmikantaisen työryhmän yksimielisen muistion pohjalta. Vuoden 2003 lopussa asian käsittely oli eduskunnassa kesken.

Työministeriö asetti *yhteistoiminnasta yrityksissä* annetun lain kokonaisuudistusta valmistelevan kolmikantaisen komitean, jonka määräaika päättyy 31.1.2006. Tavoitteena on sisällyttää aidon neuvottelun ja tosiasiallisten osallistumismahdollisuuksien toteuttamiseksi nykyistä laajemmin yhteistoiminnan piiriin työpaikan kehittämiseen ja toimintaan sekä työn organisointiin liittyviä kysymyksiä. Komitean tulee valmistella myös ehdotuksensa kansallisiksi toimenpiteiksi Euroopan parlamentin ja neuvoston työntekijöille tiedottamista ja heidän kuulemistaan koskevasta direktiivistä (2002/14/EY).

Euroopan sosiaalirahaston hankkeet

Työhallinnon ESR -hankkeissa panostetaan sekä osaamisen parantamiseen että työssä jaksamiseen. Hankkeita on kohdennettu mm. pk -yritysten henkilöstöön rakennemuutosaloilla ja niitä on toteutettu myös kuntasektorilla. Työelämää kehittämissä työhallinnon omissa ESR -hankkeissa aloitti v. 2003 yhteensä 38 390 henkilöä. Näihin EU:n osarahoitamiin hankkeisiin käytettiin v. 2003 rahaa yhteensä 78,5 milj. euroa.

Työhön menon kannustavuuden lisääminen ja työmarkkinoilta syrjäytymisen ehkäisy

Aktiivinen työvoimapolitiikka

Kansallisella työllistämistuella ml. yhdistelmätuki oli työllistettynä v. 2003 keskimäärin 35 180 henkilöä, joista yhdistelmätuen osuus oli noin 13 260 henkilöä. Työllistämisen volyymi jäi noin 3 600 alle talousarviossa alunperin arvioidun. Edellisen lisäksi yhdistelmätuella ilman työllistämistukea oli työllistettynä keskimäärin 2 940 henkilöä. Yhdistelmätuen osalta kuusi TE -keskusta saavutti asetetun volyymiarvion. Tässä on mukana vain se osa yhdistelmätukea, jossa maksetaan sekä työmarkkinatuki että työllistämistuki. Muun palkkaperusteisen tukityöllistämisen osalta kolme TE -keskusta

3.12. Työministeriön hallinnonala

saavutti alueille asetetun volyymiarvion. Alueet painottivat vaihtoehtoisesti joko yhdistelmätukea tai sitten muuta työllistämistukea.

Talousarviossa osoitettiin yhteensä 11,8 milj. euroa v. 2000 ja sen jälkeen työttömäksi tulleiden 55–59-vuotiaiden tukityöllistämiseen. Määrärahalla arvioitiin työllistettävän keskimäärin 1 300 henkilöä, mikä ylitettiin noin 50 henkilöllä.

Tukitoimenpiteitä on kohdistettu erityisesti pitkäaikaistyöttömiin ja pitkäaikaistyöttömyyden ennaltaehkäisemiseen. Pitkäaikaistyöttömien osuus työllistetyistä oli noin 52,0 %. Pitkäaikaistyöttömyyden ennaltaehkäisemiseksi työllistettiin 9 560 yli 24-vuotiaasta työtöntä, jotka eivät olleet vajaakuntoisia. Nuoria työttömiä työllistettiin 3 700 ja vajaakuntoisia työttömiä 2 340. Lisäksi yhdistelmätuelle ilman työllistämistukea työllistetyistä pitkäaikaistyöttömiä oli keskimäärin 2 500 henkilöä eli 85 %.

Pitkäaikaistyöttömyyksiä päättyi v. 2003 noin 65 140 eli noin 4 660 vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Tukitoimenpiteeseen sijoittuminen pitkäaikaistyöttömyyden päättymisen syynä on pysynyt edelleen selvästi merkittävimpänä tekijänä. Sen osuus oli 24,5 % päättymisistä.

Työttömänä 3 kuukautta tukityöllistämisen jälkeen oli 51,8 % kaikista, mikä oli 0,3 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuotta aikaisemmin. TE -keskusten työvoimaosastoille sovittu tulostavoite oli koko maan tasolla keskimäärin 51 %. Lisäksi 3 kuukautta tukityöllistämisen jälkeen työvoimapolitiittisten toimenpiteiden, kuten tukityö ja työvoimakoulutus, piirissä oli 15,0 % kaikista. Yhdistelmätuen jälkeinen sijoittumistulos on ollut kaikkein heikoin. Kahdeksan TE -keskusta saavutti asetetun vaikutavuuden tulostavoitteen.

Työharjoittelussa/työelämävalmennuksessa työmarkkinatuella (kansallinen) oli v. 2003 keskimäärin 10 380 henkilöä, joista noin puolet on ollut työharjoittelussa ja puolet työelämävalmennuksessa. Viisi TE -keskusta saavutti asetetun volyymiarvion, joka koko maan tasolla oli 11 000. Työharjoittelun/työelämävalmennuksen aloittaneista noin 66 % oli alle 25-vuotiaita ja naisia 62 %.

Syrjäytymisen ehkäisyyn asetettiin kaksi alueellista tulostavoitetta: ”Yhdenjaksoiset pitkäaikaistyöttömät enintään” ja ”Työmarkkinatuen aktiivitoimenpiteisiin osallistuneiden osuus vähintään”. Jälkimmäinen tulostavoite saavutettiin kaikissa TE -keskuksissa.

Työllisyyspoliittinen projektituki

Työllisyyspoliittista projektitukea voidaan myöntää hankkeisiin, joiden avulla järjestetään uusia työmahdollisuuksia työttömille työnhakijoille ja toteutetaan muita heidän työllistymistään edistäviä toimenpiteitä. Lisäksi projektitukea voidaan myöntää muihin työllisyyttä ja työvoiman kehittämistä edistäviin alueellisiin ja paikallisiin hankkeisiin. Keskeinen painopistealue on uusien työmahdollisuuksien ja aktivointitoimenpiteiden löytäminen varsinkin ns. kolmannen sektorin avulla työmarkkinoilta syrjäytymisvaarassa oleville työttömille. Erityisenä kohderyhmänä ovat vähintään 500 päivää työttöminä olleet työmarkkinatuen saajat. Projektitukea myönnettiin v. 2003 kaikkiaan noin 15,8 milj. euroa, josta yhdistyksille 11,6 milj. euroa, kunnille 2,1 milj. euroa ja loput yrityksille ja muille yhteisöille. Myönteisiä projektitukipäätöksiä 382 ja kielteisiä 68. Projektien kohteena olevien työttömien toimenpiteistä aiheutuviin kustannuksiin myönnetään projektien sisällön mukaisesti työllisyysmäärärahoista ja työmarkkinatukivaroista työllistämis- ja yhdistelmätukea, tukea työelämävalmennukseen, työharjoitteluun ja oppisopimukseen sekä muita käytettävissä olevia tukia sekä järjestetään koulutus- ja kuntoutuspalveluiden ja muiden palvelujen rahoitusta.

Omatoimisuusavustus

Omatoimisuusavustuksella voidaan tukea yhdistysten, uusosuuskuntien ja yhteisöjen työttömien omaaloitteisuuteen perustuvaa työskentelyä ja muuta työllistymistä edistävää toimintaa sekä niitä tukevan koulutuksen järjestämistä. Omatoimisuusavustuksen saaminen edellytti yhteisöiltä toimintasuunnitelman laatimista työttömien aktivoimiseksi sekä heidän työmarkkinavalmiuksiensa ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Avustuksen saajan oli lisäksi toimitettava työvoima- ja elinkeinokeskukselle kunkin avustuskauden lopussa kirjallinen selvitys suunnitelmassa mainittujen toimenpiteiden toteutumisesta. TE -keskusten työvoimaosastot tekivät yhteensä 213 myönteistä ja 50 kielteistä avustuspäätöstä. Määrärahaa myönnettiin yhteensä noin 3,5 milj. euroa. Myönteisistä päätöksistä tehtiin työttömien yhdistyksille 186, osuuskunnille 17 ja muille yhteisöille 10. Työttömien yhdistykset saivat tukea noin 3,0 milj. euroa, työosuuskunnat 0,2 milj. euroa ja muut yhteisöt 0,3 milj. euroa.

Työhallinnon, kuntien ja Kelan yhteispalvelukokeilu

Kertomusvuonna jatkettiin työhallinnon, kuntien ja Kelan kaksivuotista yhteispalvelukokeilua. Kokeilulla selvitettiin eri viranomaisten kiinteään yhteistyöhön perustuvan toimintamallin tuloksellisuutta työmarkkinatuella olevien työttömien työnhakijoiden palvelussa. Sillä edistettiin työllistymistä ja aktivointia sekä työkyvyn ylläpitoa ja kuntoutusta. Pää tavoitteena oli työvoimatoimiston, kunnan sosiaalitoimen ja Kelan pysyvän yhteistyömallin luominen. Yhteispalvelupisteissä asiakkaille tarjottavia palveluja ovat mm. julkiset työvoimapalvelut, sosiaalipalvelut ja työterveyden palvelut. Yhteispalvelupisteessä eri viranomaisten palveluista pyritään muodostamaan palvelukokonaisuus, jonka eri osat täydentävät ja tukevat toisiaan. Palvelukokonaisuuksien tavoitteena on palvelujen ja toimenpiteiden nykyistä parempi vaikutus ja asiakkaiden työllistyminen avoimille työmarkkinoille. Yhteispalvelukokeiluun oli talousarviossa varattu 8,0 milj. euroa. Yhteispalvelussa oli asiakkaita keskimäärin noin 5 500 henkilöä kuukaudessa. Asiakaskäyntejä yhteispalvelupisteissä oli noin 48 000. Toiminta vakinaistettiin vuoden lopussa.

Työnetsijäkokeilu

Kertomusvuonna jatkettiin v. 2002 aloitettua kolmivuotista työnetsijäkokeilua, jossa työnetsijöiden avulla etsittiin avoimilta työmarkkinoilta työpaikkoja niille työvoimatoimiston työttömille työnhakija-asiakkaille, joiden työttömyys uhkaa pitkittyä tai on jo muuttunut pitkäaikaistyöttömyydeksi. Työnetsijälle maksettiin palkkio vähintään kuuden kuukauden yhtäjaksoisen työsuhteen hankkimisesta. Kokeilun avulla uusia työpaikkoja löytyi kahden vuoden aikana runsaalle 50 henkilölle (v. 2003 yhteensä 16 kpl). Syinä ovat mm. työmarkkinoiden heikko kysyntä ja vaikeasti työllistyvä kohderyhmä. Määrärahaa kokeiluun käytettiin kertomusvuonna noin 50 000 euroa. Kokeilu päättyi vuoden 2003 lopussa.

Kuntouttava työtoiminta

Työhallinnon ja kunnan on laadittava yhdessä pitkään työttömänä olleen asiakkaan kanssa aktivointisuunnitelma, jossa sovitaan työllistymistä edistävistä toimista tai kuntouttavasta työtoiminnasta. Kuntouttavan työtoiminnan järjestää kunta. Valtio korvaa kunnille pääosan toiminnasta aiheutuvista kustannuksista. Vuoden 2003 aikana tehtiin yhteensä 26 500 aktivointisuunnitelmaa, joista 6 100 alle 25-vuotiaille. Kuntouttavaan työtoimintaan työmarkkinatukea saavista osallistui 5 200 henkilöä, joista 490 oli alle 25-vuotiaita. Alle 25-vuotiaat pitkään työttömyysturvaa tai toimeentulotukea saaneet ovat velvollisia osallistumaan aktivointisuunnitelmassa sovittavaan kuntouttavaan työtoimintaan etuukseen menettämisen uhalla. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneita on ollut budjetissa arvioitua vä-

3.12. Työministeriön hallinnonala

hemmän. Toimintaan oli varattu v. 2003 yhteensä 4,4 milj. euroa ja määrärahan käyttö oli 2,7 milj. euroa.

Euroopan sosiaalirahaston hankkeissa työnhaku- ja valmennuspalveluihin yhdistetään työkykyä ja osaamista parantavia tukitoimenpiteitä. Riittävän varhaiset ja riittävän pitkälle saattavat tukitoimet ovat keinoja, joilla tuetaan heikossa työmarkkina-asemassa olevien työelämään paluuta ja sijoittumista. Siltaa yritystoiminnan suuntaan rakennetaan mm. sosiaaliyritysten ja osuuskuntatyypin toiminnan avulla. Kannustavuutta ja syrjäytymisen ehkäisyä edistäviin työhallinnon ESR -hankkeisiin osallistui v. 2003 yhteensä liki 9 920 henkilöä ja rahaa näihin hankkeisiin käytettiin runsaat 38,0 milj. euroa.

Maahanmuuttoasioiden hoitoon käytettiin v. 2003 määrärahoja 77 milj. euroa. Menojen lisäys edelliseen vuoteen verrattuna johtui kuntakorvausten piirissä olevien pakolaisten ja alaikäisten turvapaikanhakijoiden lukumäärän kasvusta sekä säilöönottoyksiköstä, jonka osalta menoja v. 2002 koitui vasta heinäkuussa alkaen, jolloin yksikkö perustettiin.

Työlupaharkinnalla huolehditaan osana työvoimapolitiikkaa yritysten työvoiman saannista työlupalinjausten mukaisesti tehtäviin, joihin ei työmarkkinoilta kohtuullisessa ajassa saada sopivaa työvoimaa, ja joissa noudatetaan Suomessa voimassa olevia työsuhteen ehtoja. Työvoimatoimistot antoivat puoltavan työlupalausannon 17 200 maahan tulevalle ja 7 000 maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle työntekijälle.

Työministeriö valmisteli lakiesityksen Euroopan unioniin liittyvien uusien jäsenmaiden kansalaisten ansiotyön edellytyksistä Suomessa. Suomi noudattaa aluksi kahden vuoden siirtymäaikaa, joka koskee uusia jäsenmaita Kyprosta ja Maltaa lukuun ottamatta. Tuona aikana Suomeen ilman työlupaa töihin pääsyn edellytyksenä olisi, että avoinna olevaan tehtävään ei ole työvoimatoimiston harkinnan mukaan saatavissa työntekijää työmarkkinoilta. Siirtymäajan jatkamistarpeista päätetään ennen toisen vuoden päättymistä.

Työministeriö osallistui ulkomaalaislain kokonaisuudistuksen viimeistelyyn. Työministeriön kannalta keskeisimmät muutokset koskevat kiintiöpakolaisten vastaanottoon ja työvoiman maahanmuuttoon liittyviä ehdotuksia. Lokakuun alussa astui voimaan inkerinsuomalaisten kielitestejä koskeva ulkomaalaislain muutos, jonka mukaan oleskeluluvan saaminen edellyttää hakijalta A2-tason kielitestin läpäisyä.

Maahanmuuttajat ovat oikeutettuja kotoutumissuunnitelmaan kolmen vuoden ajan maahanmuutostaan, mikäli he ovat työmarkkinatukeen oikeutettuja työttömiä työnhakijoita ja/tai saavat toimeentulotukea. Vuonna 2003 työvoimatoimistoissa laadittiin kotoutumissuunnitelma yhteensä noin 7 000 työnhakijalle. Kotoutumissuunnitelmaansa toteuttavalle maahanmuuttajalle maksetaan kotoutumistukea, joka muodostuu työmarkkinatuesta ja tarvittaessa maksettavasta toimeentulotuesta. Vuoden aikana maksettiin kotoutumistukea työmarkkinatukena työvoimapolitiittisten toimenpiteiden ajalta yhteensä 10 000 kotoutujalle.

Maahanmuuttajien kotouttamista edistettiin myös Euroopan unionin Pakolaisrahaston (ERF) ja Syrjinnän vastaisen toimintaohjelman rahoituksella. Suomi saa Pakolaisrahastosta vuosina 2000–2004 tukea turvapaikanhakijoiden vastaanottoon, pakolaisten kotoutumiseen ja pakolaisten vapaaehtoiseen paluumuuttoon yhteensä n. 2,9 milj. euroa. Rahastosta tuettujen hankkeiden kansallisen rahoituksen osuus on ollut 50 %, joten kaikkiaan ERF:stä sen toiminta-alueita kehittävään toimintaan on vuosina 2000–2004 käytetty lähes 6 milj. euroa. Työministeriö jatkoi niiden kehittämisehdotusten toimeenpanoa, joita eduskunta edellytti kotouttamislain selontekoon viime vuoden keväällä antamassaan vastauksessa. Kotouttamislain muutosehdotuksia valmistelee poikkihallinnollinen työryhmä.

Maahanmuuttajien työllisyys

Ulkomaalaisia työnhakijoita oli v. 2003 kuukauden lopussa keskimäärin 25 900, joista työttömiä 13 800. Noin 43 % työnhakijoista oli Venäjän ja Viron kansalaisia. Arvio maahanmuuttajien työttömyysasteesta oli vuoden lopussa noin 29 %. Yhteensä 10 800 maahanmuuttajaa suoritti työvoimapolitiittisen koulutuksen, mikä on 24 % edellisvuotta enemmän. Maahanmuuttajakoulutukseen käytettiin valmentavan koulutuksen määrärahasta noin 15 milj. euroa. Maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta kehittävä työryhmä selvittää opetus- ja työhallinnon vastuunjakoa sekä etsii keinoja tutkintojen täydentämismenettelyiksi.

Suomen pakolaiskiintiö oli kertomusvuonna 750. Maahan saapuneesta 560 kiintiöpakolaisesta suurimmat ryhmät olivat afganistanilaiset, iranilaiset ja sudanilaiset. Yhteensä pakolaisten vastaanoton piiriin kuuluvia henkilöitä, mukaan lukien kiintiöpakolaiset, perheen yhdistämiset ja myönteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat, sijoittui eri puolelle Suomea yhteensä 1 210. Heistä työikäisten osuus oli 660.

Suomesta haki turvapaikkaa 3 220 henkilöä. Määrä on 6 % pienempi kuin v. 2002. Suurin ryhmä olivat Serbian ja Montenegron ja sen edeltäjävaltioiden entisen Jugoslavian ja Jugoslavian liittotasavallan kansalaiset.

Turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksia oli toiminnassa vuoden aikana 14. Majoituspaikkoja oli noin 2 500. Vastaanottokeskusten yhteydessä toimi neljä ryhmäkotia, joihin majoitettiin alaikäisiä ilman huoltajaa tulleita turvapaikanhakijalapsia. Heitä tuli 110 v. 2003. Vastaava luku edellisellä vuonna oli vajaa 70. Ulkomaalaislain 46 §:n nojalla säilöön otetut turvapaikanhakijat ja muut ulkomaalaiset sijoitetaan säilönnötoyksikköön, joka tällä hetkellä toimii Katajanokalla.

Hyvien etnisten suhteiden edistäminen sekä syrjinnän ja rasismien ehkäisy

Osana ministeriöiden yhteistä, kansallista syrjinnän vastaista tiedotuskampanjaa (SEIS – Suomi Eteenpäin Ilman Syrjintää) on julkaistu materiaalia ja kehitetty yhdenvertaisuuskysymysten valtavirtaistamista mm. opettaja- ja poliisikoulutuksessa. Työministeriö osallistui myös Euroopan laajuiseen syrjimättömyyskampanjan toteuttamiseen Suomessa. Paikallisviranomaisten työmenetelmiä ja hyviä käytänteitä yhdenvertaisuuden edistämiseksi kehitettiin edelleen EU-osarahoitteisessa *Join – Joint Promotion of Anti-discrimination at Local Level* – projektissa. Työministeriö osallistui myös eurooppalaiseen yhteistyöhön syrjinnän ja rasismien torjumiseksi muun muassa toimimalla EUMC:n (European Union Monitoring Centre on Racism and Xenophobia) viranomaisyhteytenä Suomessa ja tiedottamalla sen toiminnasta kansallisille toimijoille.

Euroopan sosiaalirahaston eri väestöryhmien yhtäläisiä mahdollisuuksia työelämässä edistävät toimet kohdistuvat muun muassa maahanmuuttajiin, etnisiin vähemmistöihin ja turvapaikanhakijoihin. Näille ryhmille on kehitetty työllistämishankkeita, joilla mm. parannetaan osallistujien työelämävalmiuksia ja luodaan työllistymistä edesauttavia työelämäkontakteja. Osana ESR -tuotekehityshanketta käynnistettiin työyhteisöjen monikulttuurisuuden tukemiseksi MoniQ -projekti, jonka tavoitteena on luoda toimiva malli maahanmuuttajien rekrytoimiseksi sekä julkisella että yksityisellä sektorilla.

Yhteenveto työvoimapolitiittisten toimenpiteiden ja tulostavoitteiden toteutumisesta

Vuonna 2003 palkkaperusteisten työllistämistukien, työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen, työmarkkinatuen työharjoittelun/työelämävalmennuksen, Euroopan sosiaalirahaston tavoitteen 3 mukaisten toimenpi-

3.12. Työministeriön hallinnonala

teiden, vuorotteluvapaan, työllisyysperusteisten investointien ja Euroopan aluekehitysrahaston työllisyysperusteisten investointien piirissä oli yhteensä keskimäärin 85 000 henkilöä. Ohjeellinen tavoitetaso oli noin 92 500 henkilöä. Valtion vuoden 2003 talousarviossa tavoitteeksi asetettiin, että kolme kuukautta ammatillisen työvoimakoulutuksen jälkeen korkeintaan 40 % suorittaneista olisi työttömänä. Koulutuksen jälkeen työttömänä oli 44 %. Työttömänä 3 kuukautta tukityöllistämisen jälkeen oli 52 % kaikista, kun tavoite oli 48 %.

Hallinnonala koskevat tilinpäätöstiedot

Työministeriön hallinnonalalle osoitettiin talousarviossa 2 203,1 milj. euroa, minkä lisäksi edellisiltä vuosilta siirtyi käytettäväksi 43,6 milj. euroa. Pääluokan suurin menoerä oli edelleen työmarkkinatuki, jota maksettiin 995,5 milj. euroa. Palkkaperusteisille momenteille budjetoitiin v. 2003 yhteensä 279,8 milj. euroa. Näiden momenttien tilinpäätös oli yhteensä 271,1 milj. euroa. Työhönsijoittumisen ja ammatinvalinnanohjauksen erityismenoihin oli käytettävissä 8,4 milj. euroa. Ministeriön toimintamenojen käyttö oli kertomusvuonna 21,3 milj. euroa. Vuodelle 2004 siirtyi 2,5 milj. euroa, kun vuodelta 2002 vuodelle 2003 siirtyi 2,2 milj. euroa. Paikallishallinnon toimintamenoihin käytettiin 118,9 milj. euroa. Vuodelle 2004 paikallishallinnon toimintamomentilta siirtyi 15,7 milj. euroa, kun edellisenä vuodenvaihteena siirtyneen erän suuruus oli 13,3 milj. euroa. Työvoimakoulutuksen hankintaan oli v. 2003 käytettävissä yhteensä 181,3 milj. euroa. Edellisenä vuonna oli käytettävissä yhteensä 159,4 milj. euroa. Ammatillisen koulutuksen osuus hankintamäärärahoista oli 141,5 milj. euroa ja valmentavan työvoimakoulutuksen 53,2 milj. euroa. Koulutusta rahoitettiin lisäksi Euroopan sosiaalirahaston tavoitteiden toteuttamiseen varatuilla määrärahoilla. Opiskelijoiden opintososiaalisiin etuuksiin oli käytettävissä 123,0 milj. euroa (115, 1 milj. euroa v. 2002).

110. Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden taso

Toimenpiteet	Henkilöä keskimäärin	
	2002	2003
Palkkaperusteinen työllistäminen ¹⁾	22 060	21 550
Yhdistelmätuki ¹⁾	14 580	13 630
Työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus ¹⁾ ...	22 690	26 230
Työharjoittelu/työelämävalmennus		
työmarkkinatuella ¹⁾	9 090	10 380
ESR- hankkeet	5 680	5 370
Vuorotteluvapaakokeilu	5 200	6 430
Työllisyysperusteiset investoinnit ²⁾	900	900
Euroopan aluekehitysrahaston		
työllisyysperusteiset investoinnit ²⁾	480	400
Yhteensä	80 680	84 890

¹⁾ Ei sisällä ESR-hankkeita.

²⁾ Arvio.

111. Talousarviossa asetettujen määrällisten tulostavoitteiden toteutuminen

	2001	2002	2003	Tavoite 2003
Työnvälitykseen ilmoitettujen avointen työpaikkojen täyttöjen määrä	296 800	303 700	311 960	330 000
Avoimille työmarkkinoille sijoittumiseen päätyneet työnhaut	622 550	631 200	650 080	620 000
Työnantajakäyntien määrä	—	24 120	25 790	19 030
Yhdenjaksoisia pitkäaikaistyöttömiä keskimäärin kk:ssa enintään	82 700	77 660	72 430	73 000
Työmarkkinatuen aktiivitoimiin osallistuneiden osuus, %	20	22	26	22
Toimenpiteiden vaikuttavuus ¹⁾ : Työttömänä 3 kk				
Työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen jälkeen, %	43	43	44	40
Palkkaperusteisten toimenpiteiden jälkeen, %	52	52	52	48
OPAL (Työvoimakoulutuskysely)				
Yleisarvosana hyvä/erinomainen	—	—	70	71
Vastausprosentti	—	—	81	81

¹⁾ sis. pitkäaikaistyöttömät

3.12. Työministeriön hallinnonala

Työhallinnon maksullisen toiminnan tuotot olivat kertomusvuonna yhteensä 9,1 milj. euroa (8,6 milj. euroa v. 2002 ja 8,0 milj. euroa v. 2001).

112. Työministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2003

Pl.luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2004
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta			
3401 Työhallinto	60,4	15,5	75,9	55,3	12,3
3405 Euroopan rakennerahastojen ohjelmien toteutus	222,2	0,0	222,2	200,4	0,0
3406 Työvoimapolitiikan toimeenpano	1 809,6	28,0	1 837,6	1 733,7	23,1
3407 Pakolais- ja siirtolaisuusasiat	82,2	0,1	82,3	77,1	5,0
3499 Työministeriön hallinnonalan muut menot	28,7	0,0	28,7	28,2	0,0
Yhteensä	2 203,1	43,6	2 246,7	2 094,7	40,4

113. Työministeriön (tilivirasto 455) tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2003	Tilinpäätös 31.12.2002	Muutos
	Miljoonaa euroa		
Toiminnan tuotot	1,00	2,15	1,15
Toiminnan kulut	-44,88	-45,08	-0,20
JÄÄMÄ I	-43,88	-42,93	0,95
Rahoitustuotot ja -kulut	-0,05	0,01	0,06
Satunnaiset tuotot ja kulut	0,04	-0,14	-0,18
JÄÄMÄ II	-43,89	-43,06	0,83
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-1 021,35	-962,07	59,28
JÄÄMÄ III	-1 065,23	-1 005,13	60,11
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-4,40	-3,97	0,43
TILIKAUDEN TUOTTO-KULUJÄÄMÄ	-1 069,63	-1 009,00	60,54

114. Työministeriön (tilivirasto 455) tase

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003	Muutos
	Miljoonaa euroa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	0,00	0,00	0,00
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET	6,80	6,01	-0,79
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	22,38	19,76	-2,62
VASTAAVAA YHTEENSÄ	29,18	25,77	-3,41
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	-15,16	-12,32	2,84
ARVOSTUSERÄT	0,00	0,00	0,00
VIERAS PÄÄOMA	-14,02	-13,45	0,57
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	-29,18	-25,77	3,41

3.13. YMPÄRISTÖMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Ympäristöministeriön hallinnonalan tehtävät koostuvat alueiden käytön ja rakentamisen ohjauksesta, asunto-olojen kehittämisestä sekä luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön suojelusta. Hallinnonalan tavoitteena on hyvinvointia edistävä elinympäristö ja ekotehokas yhteiskunta.

Hallinnonalan haasteista ovat jatkuvasti korostuneet ilmastonmuutoksen hillitseminen, luonnon monimuotoisuuden vaaliminen ja luonnonvarojen käytön tehokkuus. Erityistoimia ovat vaatineet sekä kasvavat että taantuvat yhdyskunnat. Pääkaupunkiseudun ja kasvukeskusten väestönkasvu on heijastunut paineena kaavoitukseen, rakentamiseen ja asumiseen. Toisaalta vähenevän väestön alueet tarvitsevat erityisiä toimenpiteitä. Myös väestön ikääntyminen edellyttää jatkuvasti asumisen ja yhteiskunnan tarjoamien palvelujen kehittämistä. Rakentamisen laatua ja ekologista kestävyyttä on parannettava.

Kansainvälisessä yhteistyössä tavoitteena on ollut mm. taloudellisen kasvun ympäristöhaittojen vähentäminen ja luonnonvarojen kestävä käytön tehostaminen kansainvälisen yhteistyön ja siinä vaikuttamisen avulla. Myös kansainvälistä yhteisymmärrystä ja ympäristöhallintoa on pyritty vahvistamaan. Suomen lähialueilta peräisin olevien haitallisesti vaikuttavien päästöjen vähentäminen on edelleen ollut toimenpiteiden tärkein kohde. Lähialueyhteistyössä tavoitteena on ollut sopimuksin, hankkein ja kansainvälisellä rahoitusyhteistyöllä parantaa Itämeren tilaa ja meriliikenteen turvallisuutta sekä vähentää Suomeen tulevia saasteita. Itämeren öljy- ja kemikaalikuljetusten nopea kasvu on lisännyt onnettomuusriskejä Suomenlahden alueella. Öljykuljetukset ovat esimerkiksi kasvaneet kymmenessä vuodessa 20 milj. tonnista 70 milj. tonniin ja jatkavat kasvuaan. EU:n toiminnassa ja sen ulkosuhteissa on painottunut ilmastonmuutoksen torjunta.

Hallinnonalan määrärahat

Ympäristöministeriö-tilivirastoon kuuluvat ministeriö, 13 alueellista ympäristökeskusta ja kolme ympäristölupavirastoa. Hallinnonalalla toimivat tilivirastoina lisäksi Suomen ympäristökeskus, Asuntorahastovirasto sekä talousarvion ulkopuoliset rahastot Valtion asuntorahasto ja Öljysuojarahasto.

Ympäristöministeriön hallinnonalan talousarvion loppusumma v. 2003 oli 661,7 milj. euroa eli noin 6 % edellisvuotta enemmän. Hallinnonalalla käytettiin edellisvuosien siirtomäärärahat mukaan lukien talousarviomäärärahoja yhteensä 725,6 milj. euroa eli noin 11 % edellisvuotta enemmän. Määrärahoista siirtyi vuodelle 2004 noin 59,0 milj. euroa.

Asumistuki 430 milj. euroa on hallinnonalan talousarviosta noin kaksi kolmasosaa. Hyväksyttävien asumismenojen enimmäismäärän nosto v. 2002 vaikutti kertomusvuonna koko vuoden, mistä syystä asumistukimenot nousivat 14,5 milj. euroa. Tuen kokonaiskäyttö pysyi kokonaisuudessaan hyvin ennakkoarvion puitteissa. Kaikki muut asumisen tuet ja muut menot maksetaan talousarvion ulkopuolisesta valtion asuntorahastosta.

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

Asuntorahastosta maksettiin aravalainoja 504,6 (650,5 v. 2002) milj. euroa ja asuntotoimen korkotukia, avustuksia ja muuta tukea yhteensä 124,5 (130,6) milj. euroa. Ottolainauksen korkoihin ja kuluihin käytettiin 56 milj. euroa sekä maksettiin takaisin 123 milj. euron Fennica No.2 A2- velkakirjat. Muita lyhennyksiä ei tehty. Erilaisia avustuksia maksettiin kaikkiaan 50,5 (38,0) milj. euroa.

Öljysuojarahastosta maksettiin 8,1 milj. euroa korvauksia öljyntorjuntakaluston hankinnoista, torjuntavalmiuden ylläpidosta, vahinkojen torjunnasta sekä öljyisten, saastuneiden maiden puhdistamisesta. Varat öljysuojarahasto kerää perimällä öljysuojamaksua maahantuodusta ja Suomen kautta kuljetetusta öljystä. Öljysuojamaksun kertymä oli lähes 5,7 milj. euroa. Rahastoon siirrettiin 2,9 milj. euroa öljyjättemaksuina kerättyjä varoja käytettäväksi öljyisten maa-alueiden puhdistamiseen ns. Soili-ohjelman puitteissa.

Toiminnan tuotot olivat 39,2 milj. euroa. Maksullinen toiminta on hallinnonalalla varsin vähäistä toiminnan kokonaisuuteen ja siirtomenoihin nähden. Maksullisen toiminnan tuotot ovat alle 5 % toiminnan kuluista. Muut toiminnan tuotot ovat hieman nousseet.

Toiminnan kulut olivat 219,2 milj. euroa. Henkilöstökulujen osuus kuluista noin 56 %. Palvelujen ostoja on vähentänyt Metsähallituksen tuottamien luonnonsuojelualueiden hoidon menojen kirjaustavan muutos. Näiden palvelujen rahoitus sisältyy jatkossa siirtotalouden kuluihin elinkeinoelämälle. Siirtomenojen suurin kuluerä asumistuki näkyy siirtona Kansaneläkelaitokselle. Talousarvion ulkopuoliselle öljysuojarahastolle on siirretty varoja öljyisten maiden kunnostukseen. Hallinnonalan tuotto- ja kululaskelman kulujäämä on 692,6 milj. euroa.

Hallinnonalan taseen loppusumma 308,3 milj. euroa on edellisvuoden tasoa. Taseen kansallisuus koostuu ministeriön hallinnassa vuoden vaihteessa olevista luonnonsuojelualueista. Pääosa taseesta muodostuu maa- ja metsätalousministeriön rahoittamista, valtion ylläpitovastuulle kuuluvista vesistörakenteista.

115. Ympäristöministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2003

Pl.luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2004
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta			
3501 Ympäristöministeriö	22,73	1,68	24,41	20,62	3,79
3510 Ympäristön suojelu	32,86	20,49	53,35	29,43	25,11
3520 Yhdyskunnat, alueidenkäyttö ja luonnonsuojelu	45,99	20,91	66,90	56,41	10,28
3530 Asumisen edistäminen	430,00	0	430,00	430,00	0
3540 Alueelliset ympäristökeskukset	60,94	4,95	65,88	61,27	4,61
3550 Ympäristölupavirastot	4,82	0,95	5,77	4,86	0,91
3560 Suomen ympäristökeskus	23,49	3,30	26,78	24,69	2,09
3570 Valtion asuntorahasto	4,46	0,75	5,20	4,29	0,91
3599 Ympäristöministeriön hallinnonalan muut menot	36,39	10,90	47,28	29,96	11,27
Yhteensä	661,68	63,93	725,57	661,53	58,97

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

Toiminnan keskeiset tulokset

Alueidenkäyttö ja luonnonsuojelu

Keskeisiä tulostavoitteita vuodelle 2003 olivat mm. taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhdyskuntarakenne sekä laadukas elinympäristö, rakennusperinnön säilymisen ja hyvän hoidon tukeminen sekä kulttuuriympäristöjen vaaliminen, luonnon monimuotoisuuden edistäminen, metsien suojelun tehostaminen eteläisessä Suomessa, luonnonsuojeluohjelmien ja Natura 2000 -verkoston toimeenpanon jatkaminen v. 1996 päätetyn rahoitusohjelman mukaisesti sekä luonnon virkistyskäytön edellytysten parantaminen.

Maankäyttö- ja rakennuslain toimeenpanoon liittyvät keskeisimmät opasjulkaisut saatiin valmiiksi. Eduskunnalle annettiin esitys maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuden seurannan yhteydessä tarpeellisiksi havaituista lain tarkistuksista. Maankäyttö- ja rakennuslain säätämisen yhteydessä myöhemmin valmisteltavaksi jätetty kaavojen toteuttamisen kustannusvastuun uudistusta koskeva lainsäädäntö hyväksyttiin ja se tuli voimaan 1.7.2003. Ehdotus kadun ja eräiden yleisten alueiden kunnossa- ja puhtaanapidosta annetun lain uudistamiseksi valmistui. Samoin valmistui ehdotus suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arviointia koskevan SEA -direktiivin täytäntöönpanon edellyttämäksi lainsäädännöksi.

Vuoden 2001 lopulla voimaan tulleiden valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteutumista edistettiin kaavoituksen ohjauksella, julkaisemalla opas tavoitteiden soveltamisesta kaavoituksessa sekä laatimalla selvitys valtion viranomaisten toiminnasta valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteuttajina.

Ympäristöministeriö ohjasi vuoden aikana 19 vireillä olevan maakuntakaavan laatimista. Vuoden aikana järjestettiin 11 lakisäästeistä maakuntakaavoituksen viranomaisneuvottelua. Ministeriö vahvisti Länsi-Lapin seutukaavan sekä Ylä-Savon ja Keski-Pohjanmaan maakuntakaavat.

Aloitettiin maakuntakaavoituksen tietokannan ylläpito Suomen ympäristökeskuksessa ja julkaistiin 33 suurimman kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteen kehitystä arvioiva raportti.

Ympäristöministeriö ohjasi vuoden aikana kolmen vireillä olevan kuntien yhteisen yleiskaavan laatimista, joista kaksi saatettiin vuoden lopulla ympäristöministeriön vahvistettavaksi. Maakuntakaava-, yleiskaava- ja asemakaavamääräyksiä ja -merkintöjä koskevat MRL -oppaat julkaistiin. Asemakaavan esitystapaa koskeva opas valmistui verkkojulkaisuksi. Kaavoituksen seurannan tietojärjestelmän ensimmäinen vaihe otettiin käyttöön. Jatkettiin ja käynnistettiin kaavoituksen vaikutusten arviointia, vuorovaikutusmenettelyjä ja ongelmaratkaisutapoja kehittäviä selvityksiä.

Elinympäristön kehittämistä palvelevaa tietopohjaa kehitettiin jatkamalla kaupunkimaista pientalorakentamista edistävää ”tiivis ja matala” -projektia sekä muun muassa taajamakuvan arviointia koskevalla pilottihankkeella. Elinympäristön seurannan tietojärjestelmä otettiin käyttöön.

Ympäristöministeriön koordinoimaa Lähiöuudistus 2000 -ohjelmaa jatkettiin. Sen puitteissa jatkettiin viiden ministeriön yhteistyönä yhteensä 15 kehittämishanketta, joiden tavoitteena on tuottaa hyviä esimerkkejä ja kokemuksia lähiöiden kehittämiseksi. Yhteensä noin 50 lähiön tilan tilastollisesta seurannasta valmistui kolmas seurantaraportti.

Rakennusperintöstrategian toteuttamiseen liittyvä valtakunnallinen rakennusperinnön teemavuosi toteutettiin yhteistyössä Museoviraston kanssa. Sen puitteissa järjestettiin tilaisuuksia n. 100 paikka-

kunnalla, julkaistiin runsaasti opetus- ja tiedotusaineistoa sekä tuotettiin viisiosainen televisio-ohjelmasarja.

Rakennussuojelulain mukaisina asioina ratkaistiin kahdeksan alistuksena vireille tullutta rakennussuojeluasiaa, joihin kaikkiin liittyi valitus sekä kolme valitusasiana vireille tullutta rakennussuojeluasiaa. Lisäksi ratkaistiin yksi asia valtion omistamien rakennusten suojelusta annetun asetuksen nojalla.

Kansallisen kaupunkipuiston perustamisedellytyksiä selvitettiin neljässä kaupungissa. Ympäristöministeriö vahvisti Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelman sekä koordinoi Porin ja Heinolan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelman laadintaan liittyviä esiselvityksiä.

Aluearkkitehtitoimintaa tuettiin siten, että toiminta-alueita oli vuoden 2003 lopussa 26. Niihin kuului yhteensä 98 kuntaa.

Luonnonsuojeluohjelmia ja Natura 2000 -verkostoa toteutettiin v. 1996 hyväksytyn rahoitusohjelman tavoitteiden mukaisesti. Alueellisten ympäristökeskusten vuoden 2003 tulostavoitteesta saavutettiin 90 % (30 100 ha).

Hallituksen esitys luonnonsuojelulain tarkistamiseksi annettiin syksyllä 2003. Asian käsittely raukesi edellisillä valtiopäivillä. Lakiehdotus on edelleen vireillä eduskunnassa. Hallituksen esitys Pallas-Yllästunturin kansallispuistoksi annettiin vuoden lopulla. Pyhä-Luoston kansallispuiston perustamista valmisteltiin tarkentamalla alueen rajausta yhdessä Metsähallituksen kanssa.

Natura 2000 -verkostoon sisällytettävien alueiden osoittamisen loppuunsaattamista valmisteltiin yhteistyössä EU:n komission kanssa. Komissio hyväksyi vuoden lopulla alpiinisen luonnonmaantieteellisen vyöhykkeen Natura 2000 -alueet. Suomen osalta päätös koskee Ylä-Lapin aluetta lukuun ottamatta viittä v. 2002 esitettyä aluetta, joiden kansallinen oikeuskäsittely oli vielä kesken. Alpiiniseen vyöhykkeeseen sisältyy noin 1,6 milj. hehtaaria Natura 2000 -alueita eli noin 34 % Suomen luontodirektiivin mukaisesta Natura 2000 -verkostoehdotuksen pinta-alasta.

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma (METSO) toteutettiin valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti. Laajapohjainen asiantuntijatyöryhmä täsmensi luonnonsuojelu-biologiset kriteerit pilottihankkeita varten. Pilottihanke luonnonarvokaupan osalta aloitettiin Satakunnassa. Luonnonhoitoalueiden perustamismahdollisuuksien selvitys laadittiin.

Itämeren suojeluohjelman toteuttamista jatkettiin laatimalla suunnitelma Itämeren vedenalaisen luonnon inventoinnista. Ensimmäiset pilottitutkimukset toteutettiin. Ympäristöministeriö, maa- ja metsätalousministeriö ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos aloittivat selvityksen hylkeiden suojelualueiden vaikutuksista ammattikalastukselle ja luonnonlohikannalle.

Biologisen monimuotoisuuden seurantarjestelmää kehitettiin verkostoyhteistyönä biodiversiteetin valtakunnallisen tilan yleisseurannasta v. 2002 valmistuneen ehdotuksen pohjalta. Luonnon monimuotoisuuden tutkimuksessa panostettiin yhteisrahoitteisiin tutkimusohjelmiin, kuten metsien, maatalousympäristön ja vesiluonnon monimuotoisuuden toimintaohjelmaan.

Luonto- ja virkistysmatkailua kehitettiin valtioneuvoston periaatepäätöksen (VILMAT) mukaisesti. Valtion luonnonsuojelualueiden virkistys- ja matkailupalveluita parannettiin. Valmisteltiin luontomatkailun kehittämistä osana Kainuun hallintokokeilua. Luonnon virkistyskäytön kysynnän ja tarjonnan tutkimusta jatkettiin.

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

116. Luonnonsuojeluohjelmien toteutus (ml. Metsähallituksen vaihtomaiden arvo ja maanmyyntitulot)

	2001	2002 Hehtaaria	2003	2001	2002 Miljoonaa euroa	2003
Valtiolle hankittu	18 408	17 501	12 997	24,7	23,6	24,9
Yksityiset suojelualueet	6 060	8 079	17 117	11,3	15,7	12,5
Yhteensä	24 468	25 580	30 114	36,0	39,3	37,4

Suojeluohjelmia toteutettiin edelleen pääasiassa neuvotteluteitse; vapaaehtoisia kauppoja tehtiin vajaa 700 ja maanvaihtoja noin 170 tilan alueesta. Valtiolle lunastettiin vuoden aikana 18 aluetta. Yksityisiä suojelualueita muodostettiin 478 tilan alueesta.

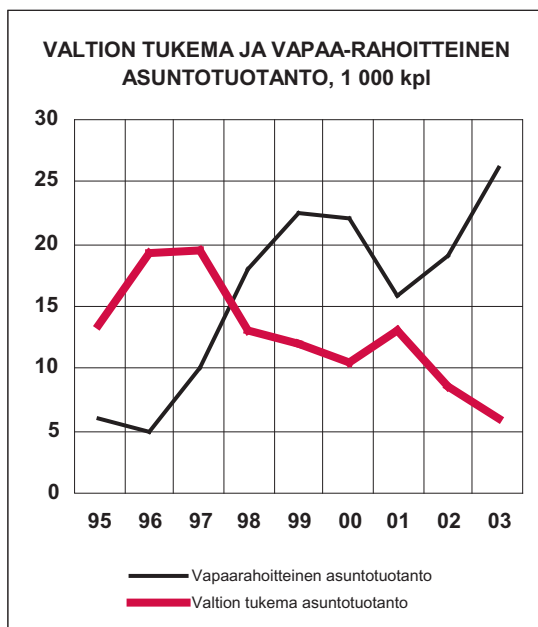
Alueelliset ympäristökeskukset tekivät 165 luontotyyppin rajauspäätöstä. Suojellut alueet olivat pääasiassa metsäisiä alueita. Uhanalaisten lajien esiintymisalueiden rajauspäätöksiä tehtiin 20 alueesta.

Asumisen edistäminen

Keskeisiä tulostavoitteita vuodelle 2003 olivat mm., että asuntoja on saatavilla riittävästi ja tarjolla on monipuolisesti erilaisia asumisvaihtoehtoja kohtuullisilla asumismenoilla, että valtion tukema asuntotuotanto kohdistetaan pääosin kasvukeskuksiin ja etenkin Helsingin seudulle, joissa asuntojen tarjonta on riittämättömintä kysyntään nähden ja että väestöltään vähenevillä seuduilla pyritään säilyttämään asuinyhdyskunnat elinvoimaisina edistämällä asuntokannan, yhdyskuntarakenteen ja palvelu-

rakenteen sopeutumista supistuvaan kehitykseen. Asunnottomien määrää pyrittiin alentamaan ja ehkäisemään sosiaalista syrjäytymistä.

Kuvio 21.

Asuntojen hinnat nousivat vuoden 2003 aikana 6,4 %. Lukumääräisesti asuntoja aloitettiin v. 2003 ennakoarvion mukaan yli 32 000 kappaletta, mikä on noin 15 % enemmän kuin v. 2002. Aloituksia lisäsi erityisen vilkas pientalorakentaminen. Kerrostaloasuntojakin aloitettiin aiempaa enemmän. Tonttipula jarrutti edelleen asuinrakentamista erityisesti pääkaupunkiseudulla sekä muissa kasvukeskuksissa.

Valtion tukemaa asuntotuotantoa aloitettiin v. 2003 vajaa 60 % talousarviossa esitetystä 10 000 asunnon määrästä. Uustuotantoa aloitettiin 5 916 asuntoa, mikä oli 2 700 vähemmän kuin edellisena vuonna. Vapaa-rahoitteisen asuntotuotannon voimakas kasvu vähensi kiinnostusta arava- ja kirkotuki-tuotantoon (ARA -tuotantoon) ja asuntotuotanto painottui entistä enemmän omistusasuntoihin. Lisäksi vuokramarkkinoilla oli aiempaa tasapainoisempi tilanne, mikä myös osaltaan vaikutti haluun aloittaa uusia vuokratalohankkeita.

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

Valtion tukemasta uustuotannosta yli puolet eli 3 207 asuntoa oli aravalainoitettuja. ARA -tuotannosta suuntautui kasvukeskuksiin 83 % (v. 2002 76 %) ja painottui entistä enemmän vuokra-asuntoihin, joita aloitettiin 4 395 asuntoa (74 %). Asumisoikeusasuntoja aloitettiin 638 (11 %), omakotitaloja 446 (7 %), osa-omistuskohdeissa 212 asuntoa (4 %) ja asunto-osakeyhtiöaloitteissa 225 (4 %) asuntoa.

Perusparannuslainoitusta saaneissa hankkeissa oli yhteensä 10 545 asuntoa; 3 391 asuntoa aravalainoituksen hankkeissa ja 7 154 korkotukilainoituksessa.

Vuokra-asuntomarkkinoita on helpottanut omistusasumisen kasvu. Muutosta selittää omistusasuntojen vetovoiman lisäksi matalasuhteeseen kuuluva maan sisäisen muuttoliikkeen hiljentyminen. Kuntien ja yleishyödyllisten asuntoyhteisöjen arava- ja korkotukivuokra-asuntojonoissa oli silti vuoden 2003 loppupuolella yli 95 000 hakijataloutta. Poikkileikkaustilannetta kuvaava asuntojono on vuodessa lyhentynyt lähes 14 %. Voimassaolevia hakemuksia oli loppusyksystä 15 000 vähemmän kuin v. 2002.

Kaikista jonottajista kasvukeskuseuduilla oli kolme neljäsosaa eli 69 000 ruokakuntaa. Asuntojono on lyhentynyt erityisesti pääkaupunkiseudulla, jossa jonottajia oli runsas kolmannes vähemmän kuin vuotta aiemmin. Tähän on vaikuttanut mm. se, että viime vuonna Helsinki oli muuttotappiokunta; poismuuttajia oli 3 000 henkilöä enemmän kuin tulijoita. Muilla kasvukeskuseuduilla jonotilanne on pysynyt lähes ennallaan. Poikkeuksena on Oulun seutu, missä jono on pidentynyt lähes 60 %.

117. Arava- ja korkotukilainoitettu uustuotanto (asuntoja kpl)

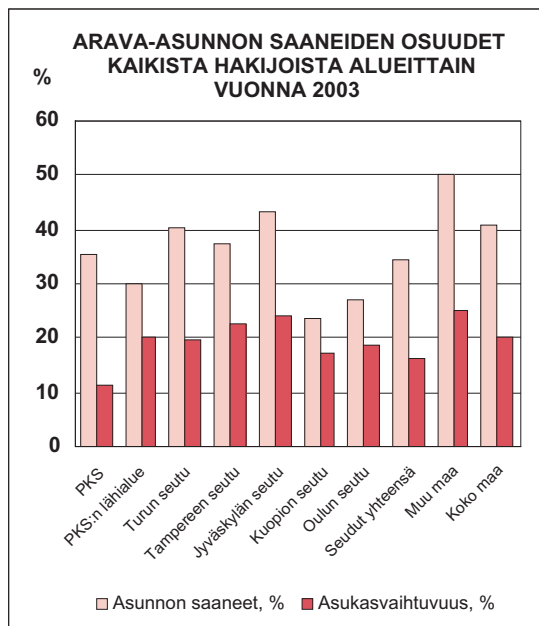
	2002		2003	
Normaalit vuokra-asunnot	4 566	53 %	3 211	54 %
Vanhusten asunnot	677	8 %	532	9 %
Opiskelija-asunnot	684	8 %	652	11 %
Vuokra-asunnot yhteensä	5 927	69 %	4 395	74 %
Asumisoikeusasunnot	1 527	18 %	638	11 %
Asunto-osakeyhtiöt (40 %)	529	6 %	225	4 %
Muut omistuskorkotukilainat (omakotitalot)	637	7 %	446	8 %
Osaomistusasunnot	0	0 %	212	4 %
Yhteensä	8 620	100 %	5 916	100 %

118. Arava- ja korkotukilainoitettu uustuotanto alueittain

	1999	2000	2001	2002	2003
Pääkaupunkiseutu	4 313	3 089	4 458	3 048	2 363
Kehysalue	791	539	1 169	564	336
Turun seutu	642	888	1 069	351	243
Tampereen seutu	1 062	1 750	1 805	855	757
Jyväskylän seutu	837	631	843	777	346
Kuopion seutu	355	325	274	225	60
Oulun seutu	611	781	848	710	810
Kasvukeskukset yhteensä	8 611	8 003	10 466	6 530	4 915
Kasvukeskusten osuus, %	72,5	75,9	79,8	75,8	83,1
Muu maa	3 274	2 546	2 646	2 090	1 001
Muun maan osuus, %	27,5	24,1	20,2	24,2	16,9
Koko maa	11 885	10 549	13 112	8 620	5 916

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

Kuvio 22.

Koko maassa yhden henkilön hakijatalouksia oli v. 2003 kaikkiaan 109 100 eli 55 % hakijoista. Heistä asunnon sai 38 400 eli noin 35 % hakijoista. Vuonna 2002 määrä oli 32 %. Pääkaupunkiseudulla yhden henkilön ruokakuntien osuus hakijoista oli v. 2003 aiempaa suurempi, 57 % eli noin 22 800. Näistä asunnon sai noin 6 100 eli vajaat 27 %. Tilanne on parempi kuin edellisvuosina, jolloin asunnon saaneita oli reilusti alle 20 %. Asunnonhakijoista noin 60 000 eli vajaa kolmannes on alle 25-vuotiaita. Asunnon saaneista nuorten osuus on hieman pienempi. Nuoristakin hakijoista aiempaa suurempi osuus sai viime vuonna asunnon.

Vuokra-asuntojen parantunut saatavuus näkyy myös asunnottomuusluvussa. Asunnottomuutta on myös pyritty vähentämään sekä valtakunnallisella että pääkaupunkiseudun asunnottomuuden vähentämishjelmalla. Vailla asuntoa oli vuoden 2003 loppupuolella noin 8 200 yksinäistä henkilöä ja 420 perhettä. Yksinäisten asunnottomien määrä on edellisvuodesta vähentynyt 1 400:lla ja perheiden määrä noin 350:llä.

Asunnottomista suurin osa on miehiä. Naisia on yksinäisistä asunnottomista vajaa viidennes, runsaat 1 500, ja saman verran on nuoria, alle 25-vuotiaita asunnottomia. Myös maahanmuuttajia on asunnottomina; yli 200 yksinäistä ja noin 80 perhettä. Erityisesti perheiden tilanne on parantunut edellisvuosiin verrattuna.

Asunnottomuus on suurimpien kaupunkien, erityisesti Helsingin ongelma. Helsingissä on asunnottomista yli 40 %, 3 500 yksinäistä ja 230 perhettä. Helsingin tilanne on kuitenkin huomattavasti parantunut edellisvuosista, vaikka otetaankin huomioon tilastointitavan tarkistus (Helsinki on aikaisemmin ilmoittanut vankeja asunnottomiksi koko vuoden kertymätietona, nyt arviona on marraskuun tilanne; asunnottomien vankien määrä aleni tästä johtuen 410:stä 45:een). Yksinäisten asunnottomien määrä on vähentynyt lähes 1 100:lla, tilastointikorjaus huomioiden noin 800:lla. Asunnottomien perheiden määrä on pudonnut yli 100:lla.

Omistusasumisen suosion kasvu näkyy myös asumisoikeusasuntomarkkinoilla. Asuntoja on jonkin verran tyhjiään tai vuokra-asuntokäytössä. Vuoden 2003 marraskuussa asumisoikeusasuntoja oli kuntien selvitysten mukaan tyhjiään vajaat 500 asuntoa, joista yli kaksi kuukautta tyhjiään olleita oli alle 400. Vuokra-asuntokäytössä asumisoikeusasuntoja oli myös vajaat 500. Menekki vaikeuksia on isoimmilla perheasunnoilla, joissa käyttövastike nousee hyvinkin korkeaksi. Pienasunnoilla on edelleen suurin kysyntä. Ylitarjontaa on eniten Turussa, missä asumisoikeusasuntoja oli tyhjiään ja vuokrattuna yhteensä yli 200. Uusia asumisoikeusasuntoja onkin parina viime vuonna rakennettu aiempaa selvästi vähemmän.

Tyhjiä aravavuokra-asuntoja oli marraskuussa 2003 noin 4 900 eli sama määrä kuin vuotta aiemmin. Aravavuokra-asuntokannasta tyhjien osuus on 1,4 %. Tyhjiä asunnoista valtaosa, lähes 4 500 asuntoa, on kasvukeskusten ulkopuolella. Tyhjien asuntojen määrän kasvua on pystytty ehkäisemään asuntojen

uusiokäytöllä muuttamalla niitä esimerkiksi palvelu- ja tukiasunnoiksi. Asuntoja on myös myyty ns. kakkosasunnoiksi. Asuntorahasto on myös vapauttanut aravavuokra-asuntoja käyttö- ja luovutusrajoituksista n. 1 800 asuntoa v. 2003.

Vuoden 2003 lopulla uudistettiin rakennuskustannusten laskentatapaa. Uudistuksen jälkeen saatiin parempi kuva asumiskustannuksiin vaikuttavien rakennuskustannuserien kehityksestä. Koko maan keskiarvona mitattuna vuokra- ja asumisoikeushankkeiden kustannusten vuosimuutos oli kohtuullinen (2,7 %). Rakennuskustannusten ero pääkaupunkiseudun ja muun maan välillä oli kuitenkin huomattava. Pääkaupunkiseudulla rakentamiskustannukset jatkoivat voimakasta nousuaan, kun taas muualla maassa kustannukset tasaantuivat. Pääkaupunkiseudulla nousu lähenteli yhdeksää prosenttia, jota selettivät samat tekijät kuin edellä kuvattua asumiskustannusten nousua. Keskimäärin rakennuskustannukset olivat pääkaupunkiseudulla noin 1 710 euroa/asm² ja muualla maassa noin 1 360 euroa/asm². Lisäksi tonttikustannukset ovat pääkaupunkiseudulla olennaisesti korkeammat kuin muualla.

Pitemmän aikavälin tarkastelussa pääkaupunkiseudun aravalainoitettujen vuokratalojen asumiskustannukset ovat nousseet kolmen vuoden ajan tasaisesti. Aravalainaehtojen uudistus ei ole vielä vaikuttanut. Pääkaupunkiseudun korkotuettujen vuokratalojen asumiskustannusten nousu alkoi uudelleen viime vuonna, laskettuaan sitä ennen parin vuoden ajan. Muualla maassa asumiskustannusten noususuunta taittui vuoden 2003 aikana.

ARA -tuotannon tavoitteena on kysynnän mukaisesti lisätä pienten asuntojen tarjontaa. Tavoitteena on myös edistää pienten asuntojen toteutuksessa muunneltavissa olevien asuntojen tuottamista. Yhden ja kahden hengen talouksille suunnattujen pienten asuntojen (1–2 h + kk/k/tpk) osuus ARA -tuotannon normaaleissa vuokrataloissa nousi noin 70 prosenttiin. Asumisoikeusasunnoissa pieniä asuntoja on noin 50 %. Pienten asuntojen tarjontaa on edistetty korottamalla näiden asuntotyyppien vertailuhintaa sekä muutoinkin joustamalla keskipinta-alaltaan pienten kohteiden rakennuskustannuksissa.

Kiinteistölle laadittu kuntoarvio on edellytys peruskorjausta varten myönnetyn aravalainan myöntämiselle. Tällä pyritään varmistamaan, että kuntoarvio on rakennuttajan ja suunnittelijan käytössä, kun korjaushankkeen suunnittelu käynnistyy. ARA -rahoituksella tuettavien vuokratalohankkeiden keskimääräinen korjausaste (55,6 %) oli kertomusvuonna suuruusluokaltaan lähes edellisen vuoden tasolla. Lainoitettaviksi kohteiksi valikoituvat hankkeet, joissa järkevä kiinteistönpito edellyttää kunnossapitokorjausta laajempaa peruskorjausta. Korjaaminen perustuu myös näissä tapauksissa rakennuksen kunnan, asuntojen toiminnallisuuden sekä taloudellisten mahdollisuuksien arviointiin.

Korjausavustuksilla tuetaan tavoitetta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen muuttamiseksi avopainotteiseksi. Korjaus- ja energia-avustusvaltuus oli v. 2003 kaikkiaan 75 milj. euroa. Kuntiin jätettiin korjausavustushakemuksia noin 39 milj. euron edestä, mistä määrästä vanhusten ja vammaisten avustuksien osuus oli noin 14 milj. euroa. Näillä avustuksilla pyritään takaamaan asukkaiden mahdollisuus jatkaa omassa kodissaan silloinkin, kun ikääntymisen myötä esimerkiksi liikuntakyky heikkenee.

Kerrostaloasukkaan vapaa liikkumismahdollisuus liikuntakyvyn heiketessä edellyttää yleensä toimivaa hissiä. Vuonna 2003 annettiin hissivaraus 77 kohteeseen 174 hissien rakentamiseksi. Hissien korjaamista liikuntaesteiden poistamiseksi haki yhteensä 367 kohdetta, joista myönteisen päätöksen sai 277 hakijaa. Edelliseen vuoteen verrattuna hakijoiden määrä kasvoi 122:lla.

Vuoden 2003 alusta alkaen on ollut mahdollista myöntää energia-avustuksia, joiden tavoitteena on vähentää energiankäyttöä ja siten myös kasvihuonekaasupäästöjä asuinrakennuskannassa. Korjaus-

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

avustusvaltuudesta oli energia-avustuksiin varattu talousarviossa 15 milj. euroa. Hakemuksia jätettiin avustusmuodon uutuudesta huolimatta 18 milj. euron edestä. Loppuvuodesta kyettiin vielä korjaus-avustuspuolen säästyneestä valtuudesta osoittamaan kunnille 400 000 euroa lisävaltuutta energia-avustuksiin.

Uusien aravavuokratalojen oman pääoman kattamiseen myönnetään avustusta, jos lainansaaja on sitoutunut osoittamaan omistamiaan vuokra-asuntoja asunnottomille. Vuonna 2002 tehdyn lain muutoksen mukaan omapääoma-avustuksia voidaan myöntää myös silloin, kun aravalain mukaisella vuokratalon tai vuokra-asunnon hankintalainalla rahoitetaan talon tai asunnon hankkiminen ja kun talo tai osa talon asunnoista osoitetaan asunnottomien tai pakolaisten asunnoiksi. Yhteensä koko haettu avustussumma oli 4,8 milj. euroa sisältäen 491 asuntoa. Uudispuolen avustuksen hakijat olivat edellisten vuosien tapaan valtaosaltaan kuntien omistamia yhtiöitä. Hankintalainat keskittyivät pääkaupunkiseudulle, jonne haettiin avustusta 264 asunnon osalle ja muualle maahan ainoastaan 16 asunnon osalle.

Kunnallistekniikan avustusten myöntämisessä on perustana käytetty kuntien antamia kustannus- ja aikataulutietoja. Vuodelle 2003 haettiin ja myönnettiin avustuksia 6 milj. euron määrä.

Valtiontakauksia myönnettiin yksityishenkilöiden asuntolainoihin v. 2003 ennätysmäärä. Uusia takauksia myönnettiin yhteensä 35 360 kappaletta, edellisvuonna takauksia myönnettiin 31 400 kappaletta. Noin joka neljäs asuntolaina oli valtion takaama koko asuntolainakannassa v. 2003. Uusista luotoista noin 30 prosentilla on valtiontakaus, ensiasunnon hankkijoista noin puolella. Uusista takauslainoista kohdistui pääkaupunkiseudulle 24,7 %. Alle 30-vuotiaiden lainanottajien osuus oli noin puolet kaikista uusista lainoista. Valtion takauksia oli kaikkiaan voimassa vuoden lopussa 137 000 kappaletta. Voimassa olevien takausten määrä kasvoi v. 2003 15,6 %, edellisenä vuonna kasvuvauhti oli 13,4 %. Valtion takausvastuu nousi yli 1,5 mrd. euroon. Takausvastuu kasvoi 18,9 %. Takausriskit pysyivät edelleen hallinnassa. Järjestämättömien luottojen määrä oli vuoden lopussa noin 0,01 % takausluottokannasta. Takauskorvauksia maksettiin pankeille seitsemästä luotosta. Vuoden 2003 loppuun mennessä takauskorvauksia on maksettu kaikkiaan 18 luotosta yhteensä 104 000 euron määrän verran. Riskipremioina perittävistä takauskorvausmaksuista kertyi asuntorahaston kassaan 11,3 milj. euroa.

Asuntorahaston tehtäväkenttä laajeni, kun 1.3.2003 alkaen ARA:lle siirrettiin tehtäviä ympäristöministeriöstä ja Valtiokonttorista. Ympäristöministeriöstä siirrettiin arava- ja korkotukivuokra-asuntojen asukasvalinnan, vuokranmäärityksen sekä omistajien ja asukkaiden yhteishallinnon (asukasdemokratia) yleinen ohjaus. Valtiokonttorista siirrettiin aravalainan irtisanominen ja korkotuen lakkauttaminen tapauksissa, joissa asunnon käyttö tai vuokramääritys on ollut säännösten vastaista.

Vuonna 2003 rahastolla ei ollut ulkoisen varainhankinnan tarvetta. Lainojen ennaikaisten takaisinmaksujen määrä pieneni selvästi edelliseen vuoteen verrattuna, mutta oli edelleen varsin korkealla tasolla. Viime vuonna lainoja maksettiin ennaikaisesti takaisin 394 milj. euroa kun vuotta aiemmin ylimääräisten lyhennysten määrä oli 591 milj. euroa. Ennaikaisten takaisinmaksujen ennakoidaan jatkossa vähenevän aravakorkojen alenemisen johdosta.

Aravalainojen ulosmaksut jäivät ennakoitua pienemmiksi tuotannon käynnistymisvaikeuksien takia. Rahastosta maksettujen avustusten määrä sen sijaan kasvoi viime vuonna ja niiden määrä tulee kasvamaan edelleen jatkossa. Korkomenot ja maksettujen korkotukien määrä sen sijaan pieneni edellisvuoteen verrattuna.

Toukokuussa 2003 ostettiin takaisin loppuerä Fennica 2:n arvopaperistetuista aravalainoista. Vuonna 2004 erääntyä arvopaperistettuja lainoja takaisinmaksettavaksi yhteensä 536 milj. euroa.

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

Rahaston aravalainakanta oli vuoden lopussa 8,4 mrd. euroa ja lainojen keskiporkko oli 4,42 %. Toteutuneet ehtomuutokset ja alhainen inflaatio laskevat korkoa kuluva vuoden osalta selvästi. Rahaston ottamien pitkäaikaisten lainojen keskiporkko oli 2,92 %. Lisäksi taseen ulkopuolella arvopaperistettuja aravalainoja oli 2,1 mrd. euroa.

119. Valtion asuntorahaston tulot ja menot, milj. euroa

Tulot	2002	2003	Menot	2002	2003
Aravalainojen takaisinmaksut	712	605	Myönnetty asuntolainat	650	505
Aravalainojen korot	399	374	Korkomenot	218	62
Muut tulot	15	16	Korkotuet ja avustukset	137	125
Pitkäaikainen varainhankinta	1 616	0	Lainojen takaisinmaksut	1 637	122
Yhteensä	2 742	995	Yhteensä	2 642	814

Yleistä asumistukea maksettiin v. 2003 yhteensä 430,1 milj. euroa, mikä oli 17,4 milj. euroa enemmän kuin edellisenä vuonna. Asumistuen maksatus kasvoi lähinnä sen vuoksi, että asumistuessa hyväksyttävien enimmäisasumismenojen korotus v. 2002 vaikutti koko laajuudeltaan vasta vuoden 2003 menoihin. Tuensaajien määrä oli vuoden 2003 lopussa 158 935 tuensaajaruokakuntaa, mikä oli 682 tuensaajaruokakuntaa vähemmän kuin edellisen vuoden lopussa. Keskimääräinen asumistuki oli vuoden 2003 lopussa 210 euroa kuukaudessa, mikä oli 3,8 euroa enemmän kuin edellisenä vuonna.

120. Vuokra-asunnoissa asuviin yleisen asumistuen saajiin liittyviä tietoja

	2002	2003	Muutos 2002–2003
Tuensaajien määrä, kpl	149 890	149 996	+ 106 kpl
Tulot euroa / kk	748,57	754,13	0,74 %
Vuokra euroa / kk	414,09	423,02	2,16 %
Asumistuki euroa / kk	211,92	215,66	1,76 %
Asumistuen osuus vuokrasta, %	51,2	50,1	– 1,1 %-yksikköä
Asumismenojen osuus ruokakunnan bruttotuloista, %			
– ennen tukea	55,3	56,1	+ 0,8 %-yksikköä
– tuen jälkeen	27,0	27,5	+ 0,5 %-yksikköä

Asumistuen perusteet pidettiin v. 2003 ennallaan eikä tukijärjestelmään tehty muitakaan muutoksia. Vuoden 2003 lopussa asumistuen normivuokran ylityksiä oli aravavuokra-asunnoissa asuvista tuensaajista 40 prosentilla (v. 2002 33 %) ja vapaarahoitteisissa asunnoissa asuvista 58 prosentilla (53 %) Keskimääräinen neliövuokra oli arava-asunnoissa asuvilla tuensaajilla 7,47 euroa kuukaudessa (7,29 euroa) ja vapaarahoitteisissa asunnoissa 7,84 euroa (7,53 euroa).

Asumistuen vuoden 2003 perusteita vahvistettaessa tuensaajien lukumäärän arvioitiin vähenevän 2 000:lla työllisyyden parantumisen vuoksi. Tuensaajien määrä aleni kuitenkin vain 680:lla ja oli vuoden 2003 lopussa 158 935.

Vuonna 2003 eläkkeensaajien asumista tuettiin eläkkeensaajien asumistukijärjestelmästä 270 milj. eurolla ja opiskelijoiden asumista opintotuen asumislisäjärjestelmästä 225 milj. eurolla. Eläkkeensaajien asumistukea sai vuoden 2003 lopussa 166 000 eläkkeensaajaa ja opiskelijoiden asumislisää 157 000 opiskelijaa.

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

121. Asumisen tukien jakautuminen¹⁾

	2002		2003	
	Miljoonaa euroa	Osuus, %	Miljoonaa euroa	Osuus, %
Asumistuet	892	56	924	62
Tuotantotuet	270	17	180	12
Korkojen verovähennystuki ¹⁾	420	26	390	26
Muut tuet	3	0	1	0
Yhteensä	1 585	100	1 495	100

¹⁾ Ks. myös taulukosta 136 kohta asumisen verotuet.

Vuonna 2003 uusia ASP -luottoja myönnettiin noin 1 300 kappaletta, mikä on noin 840 luottoa vähemmän kuin edellisellä vuonna. Voimassa olevia ASP -korkotukilainoja oli vuoden lopussa noin 13 500 kappaletta ja lainakanta 448,8 milj. euroa. Korkotukea ASP -luotoille maksettiin noin 0,44 milj. euroa. ASP-tilejä avattiin 3 486 kpl, mikä on 880 tiliä vähemmän kuin edellisellä vuonna. ASP-järjestelmän suosion väheneminen johtuu etupäässä yleisen korkotason alhaisuudesta.

Asumisen kokonaistuet v. 2003 olivat 1 495 milj. euroa, ne alenivat edellisvuoteen 90 milj. euroa. Tämä johtui yleisestä korkotason alenemisesta, joka alensi etenkin aravalainoihin sisältyvää laskennallista valtion tukea merkittävästi. Samalla asumistukien osuus tuista nousi 62 prosenttiin.

Rakennettu ympäristö ja rakentaminen

Keskeisiä tulostavoitteita vuodelle 2003 olivat mm. rakentamisen ja rakennuskannan laadun parantamiseksi ja kestäväen rakentamisen edistämiseksi toteutettava kansallinen rakennuspoliittinen ohjelma yhteistyössä rakennusalan kanssa, rakentamisessa ja rakennusten ylläpidossa elinkaariominaisuuksiltaan kestävien sekä taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti toimivien rakentamiskäytäntöjen edistäminen sekä energiatehokkuusdirektiivin täytäntöönpanon edellyttämien valmistelujen aloittaminen.

Maankäyttö- ja rakennuslain mukaisten rakentamisen turvallisuutta ja terveellisyyttä koskevien jatkuvien tavoitteiden saavuttamista varjostivat tapahtuneet rakennusten rakenteiden sortumat, joista neljä luokiteltiin suuronnettomuuden vaaratilanteeksi. Yhtä vakavia sortumia ei ole rauhan aikana tapahtunut Suomessa näin montaa yhden vuoden aikana.

Tapahtuneiden rakennesortumien johdosta käynnistettiin yhdessä rakennusalan toimijoiden kanssa rakennusten rakenteellista turvallisuutta koskeva selvitys. Hallituksen tavoitetta edistää rakentamisen laatua valtiovarain, elinkeinoelämän ja muiden toimijoiden kesken toteutettiin tämän lisäksi kansallisessa rakennuspoliittisessa ohjelmassa.

Kertomusvuonna aloitettiin energiatehokkuusdirektiivin täytäntöönpano laaditun suunnitelman mukaisesti käynnistämällä kokonaisenergiatehokkuuden laskentamenetelmän kehitystyö ja teettämällä esiselvityksiä direktiivin tarkastusmenettelyistä. Vuonna 2003 kansallista ilmastostrategiaa toteutettiin ottamalla käyttöön energia-avustukset ja asuinkerrostalojen energiakatselmukset.

Ympäristönsuojelu

Keskeisiä tulostavoitteita vuodelle 2003 olivat mm. ilmakehän haitallisten muutosten ehkäiseminen tavoitteena vähentää Suomen kasvihuonekaasupäästöjä kansallisen ilmastostrategian mukaisesti vai-

kuttamalla rakentamiseen, yhdyskuntasuunnitteluun, jätehuoltoon ja työkoneiden päästöihin, ympäristön pilaantumisen ehkäiseminen pyrkimällä siihen, ettei Itämeren ja sisämaan pintavesien tila enää huonone ja haitallisesti muuttuneiden vesien tila parane ja vesiluonnon monimuotoisuus säilyy, luonnonvarojen kestävä käyttö ja ekotehokas yhteiskunta edistämällä luonnon- ja kulttuuriarvojen huomiointia luonnonvarojen käytössä sekä jätteistä aiheutuvien ympäristöhaittojen vähentäminen ehkäisemällä jätteiden syntyä ja hidastamalla jätteiden määrän kasvua.

Ympäristölupahakemusten lisääntynyt määrä työllisti edelleen yhä enemmän alueellisia ympäristökeskuksia ja ympäristölupavirastoja. Alueelliset ympäristökeskukset antoivat ympäristölupapäätöksiä v. 2003 yhteensä 518 eli 63 enemmän kuin v. 2002. Koska hakemusten määrä kasvoi samanaikaisesti vielä enemmän, jäi vuoden lopussa vireille 682 lupahakemusta (551 v. 2002). Lupien käsittelyajalle asetetuista tavoitteista jäätiin myös jonkin verran muutamissa ympäristökeskuksissa, joissa ratkaistavien hakemusasioiden vaativuus ja lukumäärä oli erityisen suuri. Noin 55 prosentissa päätöksistä käsittelyaika oli kuitenkin alle 8 kk ja lähes 75 prosentissa alle 12 kk.

Ympäristölupavirastot ratkaisivat 762 asiaa. Päätösten määrä kasvoi edellisvuoteen verrattuna noin 5 %. Ratkaisuisista kaksi kolmasosaa oli vesiasioita; ympäristönsuojelulain mukaisten asioiden osuus kasvoi 19 prosenttiin. Vuoden lopussa jäi vireille 768 asiaa (156 enemmän kuin v. 2002). Ympäristölupien käsittelyaika oli keskimäärin 10,3 kk ja vesitalousasioiden 6,3 kk.

Ympäristönsuojelulainsäädännön voimaantulon mukaisia ilmoituksia oli ympäristökeskuksille saapunut vuosina 2001–2003 yhteensä lähes 20 000 kpl. Valvonnan tietorekisteriin oli merkitty vuoden 2003 loppuun mennessä lähes 16 000 ilmoitusta ja merkitsemättä oli vajaa 300 ilmoitusta. Kaikista saapuneista ilmoituksista noin 3 500 oli todettu aiheettomiksi. Runsaat 1 000 ilmoitusta oli johtanut määräykseen hakea ympäristölupaa ympäristölupavirastolta, ympäristökeskukselta tai kunnan ympäristölupaviranomaiselta.

Ympäristölupien valvontaa pyrittiin tehostamaan valvontasuunnitelmien mukaisesti. Valvonnan tietojärjestelmään vietiin v. 2003 yhteensä 2 530 tarkastuspöytäkirjaa (770 enemmän kuin v. 2002), joista huomattava osa liittyi valituksiin, lupavalmisteluun ja luvantarveharkintaan. Muita valvontakäyntejä tehtiin ympäristönsuojelulain ja vesilain päätösten nojalla yhteensä yli 1 900.

Alueelliset ympäristökeskukset antoivat v. 2003 maatalouden ympäristönsuojelun erityistukihakemuksista yhteensä noin 2 500 lausuntoa (v. 2002 noin 2 100), joista noin puolet koski vesiensuojelun ja puolet perinnebiotooppien ja luonnon monimuotoisuuden hyväksi tehtäviä toimia. Metsäojitus-suunnitelmia tarkastettiin lähes 300 kpl. Työvoima- ja elinkeinokeskukset myönsivät maatalouden erityistukivaroja v. 2003 noin 34,2 milj. euroa (40,4 milj. euroa). Sopimusten lukumäärä oli noin 17 100 kpl (18 500 kpl), ja ne kattoivat noin 260 000 ha (338 000 ha). Pelkästään luomutuotannossa tai siihen siirtymässä oleva peltoala oli v. 2003 noin 146 000 ha (161 000 ha). Ympäristönsuojelun erityistuet kattavat tällä hetkellä 13 % tuotantoalasta (kesannot poisluettuina). Maatalouden ympäristötukien vaikuttavuusselvityksistä julkaistiin väliraportti, joka käsitteli vesiensuojelun ohella erityisesti tukien vaikutuksia luonnon monimuotoisuuteen ja maaseutumaisemaan. Luonnon monimuotoisuuskohteiden yleissuunnittelu aloitettiin. Turkistarhojen siirtämistä pois pohjavesialueilta jatkettiin.

Vuonna 2003 valmistui yhteensä 72 ympäristöministeriön ja 72 maa- ja metsätalousministeriön toimialaan kuuluvaa hanketta. Vuoden lopussa oli lisäksi käynnissä yhteensä 131 hanketta. Ympäristöministeriön hallinnonalan hankkeista olivat merkittävimpiä kuntien vesiensuojeluyhteistyötä edistävät siirtoviemärihankkeet, pilaantuneiden maa-alueiden kunnostukset sekä vesistöjen kunnostushankkeet.

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

Kaikissa ympäristökeskuksissa on eriytetty toisistaan rakentamispalvelujen tilaamis- ja tuottamistoinnot. Rakennuttamisaste nousi v. 2003 yli asetetun tavoitteen ja oli noin 80 %. Käytännössä tämä tarkoittaa, että lähes kaikki rakennuttamiseen soveltuvat työkohteet on jo nyt toteutettu rakennuttamalla.

Ympäristönsuojelun edistämiseksi Suomen lähialueilla Virossa, Latviassa, Liettuaassa ja Venäjällä on v. 2003 tehty 11 investointitukipäätöstä yhteensä noin 12 milj. eurolla pääasiassa ulkoasiainministeriön myöntämin varoin. Ympäristöministeriön, Pietarin kaupungin ja Pietarin vesilaitoksen yhteistyöohjelmaa vuosille 2004–2007 valmisteltiin. Itämeren puhdistumisen kannalta tärkein hanke on Pietarin lounainen jätevedenpuhdistamo, jonka rakentaminen saatiin käynnistetyksi v. 2003 pitkällisten lainaneuvottelujen jälkeen. Vuonna 2003 ympäristöministeriön omin määrärahoihin on tehty noin 90 teknisen avun tukipäätöstä yhteensä noin 3,4 milj. eurolla. Pietarin kaupungin ympäristöviranomaisien kanssa laadittu teknisen avun yhteistyöohjelma vuosille 2004–2007 valmistui joulukuussa 2003.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan määräraha momentilla 35.99.22 lisääntyi edellisvuodesta yli 2 milj. eurolla 11,2 milj. euroon talousarvion sisäisten siirtojen ja vanhojen metsien suojelua ja tutkimusta koskevan valtioneuvoston METSO -päätöksen ansiosta. Pääosa määrärahoista suunnattiin ministeriön ja hallinnonalan toiminnallisia tavoitteita palvelemaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan.

Ympäristöklusterin tutkimusohjelman kolmannen ohjelmakauden 2003–2005 teemana on ekotehokas yhteiskunta. Keskeisiä asioita ohjelmassa ovat ilmastomuutoksen hallinta, jätteiden synnyn ehkäisy ja jätteiden kierrätys, hyvän ja terveellisen ympäristön edistäminen, luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen, ympäristönsuojelun ohjauskeinot ja niiden vaikuttavuus sekä ympäristöteknologian ennakointi. Ohjelman rahoittamiseen osallistuvat ympäristöministeriön (2 milj. euroa vuodessa) lisäksi TEKES, maa- ja metsätalousministeriö, kauppa- ja teollisuusministeriö sekä liikenne- ja viestintäministeriö. Vuoden 2003 loppuun mennessä oli päätös tehty noin 60 hankkeen rahoituksesta. Hankekohtainen rahoitus vaihtelee 15 000–330 000 euron välillä. Hankkeista yhdeksän on laajempia, yhteistyötä ja osaamissynergiaa edistäviä konsortiohankkeita ja loput perinteisempiä projekteja. Lisäksi rahoitettiin esiselvityksiä, joiden varsinainen hankerahoitus haetaan EU:n Life Environment- rahoitusjärjestelmästä.

Maksullinen toiminta

Hallinnonalan maksullisen toiminnan tuotot ovat 9,8 milj. euroa ja kasvoivat vain hieman edellisvuodesta. Tuotot kertyvät pääosin aluehallinnon myöntämistä ympäristöluvista ja alueiden käytön poikkeamisluvista, mutta Suomen ympäristökeskuksessa ja aluehallinnossa tuottoja saadaan myös asian- tuntijatoiminnasta. Kustannukset olivat vastaavasti noin 18,0 milj. euroa. Kustannusvastaavuus on keskimäärin 54 %. Maksullinen toiminta on alijäämäistä, koska pääosa suoritteista on julkisoikeudellisia ja niiden maksut alittavat omakustannusarvon ympäristönsuojelullisista tai oikeudellisista syistä. Vuoden lopulla valmisteltiin maksuperusteiden tarkistukset, jotka tulivat voimaan vuoden 2004 alusta.

Henkilöstö

Vuoden 2003 lopussa ympäristöhallinnon palveluksessa oli 3 217 henkilöä eli 2,2 % edellisvuotista vähemmän. Ympäristöhallinnon henkilöstön keski-ikä oli 45,3 vuotta. Ympäristöhallinnon henkilöstössä oli osa-aikaisten (13,1 %) ja lähinnä alueellisissa ympäristökeskuksissa tukityöllistettyjen osuus (6,2 %) koko henkilöstöstä suhteellisen suuri. Uusi palkkausjärjestelmä pyritään saamaan käyttöön koko hallinnonalalla v. 2004.

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

122. Ympäristöministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003 Miljoonaa euroa	Muutos
Toiminnan tuotot	35,60	39,24	3,64
Toiminnan kulut	-223,55	-219,19	4,36
JÄÄMÄ I	-187,95	-179,95	8,00
Rahoitustuotot ja -kulut	-0,42	-0,74	-0,32
Satunnaiset tuotot ja kulut	2,00	0,35	-1,65
JÄÄMÄ II	-186,37	-180,34	6,03
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-461,79	-501,09	-39,30
JÄÄMÄ III	-648,16	-681,43	-33,27
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-11,63	-11,21	0,42
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-659,79	-692,63	-32,84

123. Ympäristöministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2002	Tilinpäätös 31.12.2003 Miljoonaa euroa	Muutos
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	20,90	24,66	3,76
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SJOITUKSET ..	229,74	229,28	-0,46
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	51,04	54,34	3,30
VASTAAVAA YHTEENSÄ	301,68	308,28	6,60
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	263,81	260,89	-2,92
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	37,88	47,39	9,51
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	301,68	308,28	6,60

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

LIITE

ASUNTORAHASTOVIRASTON TOIMINTAA KUVAAVAT KESKEISET TUNNUSLUVUT

	2001	2002	2003	Muutos 2003/2002
Asuntomarkkinat				
Aravavuokra-asuntojen hakijat, ruokakuntaa	212 200	216 941	198 317	-8,6 %
Näistä asunnon saaneet	73 800	79 400	81 300	2,4 %
Hakijoita aravavuokra-asuntojonossa	112 200	110 881	95 646	-13,7 %
Tyhjät aravavuokra-asunnot (yli 2 kk), asuntoja	4 200	4 900	4 900	0,0 %
Arava- ja korkotukilainoitus				
Hankkeiden lukumäärä (osapäätöksen saaneet)	444	341	330	-3,2 %
Uustuotannon aloitukset (arava + korkotuki), asuntoja	13 112	8 629	5 916	-31,4 %
Perusparannuksen aloitukset, asuntoja	6 405	5 274	10 545	99,9 %
Hyväksytyt rakennuskustannukset, €/as.m ²				
Arava		1 405	1 474	4,9 %
Korkotuki		1 502	1 536	2,3 %
Alkuvuokrat (otos), €/m ² /kk				
Arava	8,01	8,09	8,64	6,8 %
Korkotuki	8,14	9,09	9,45	4,0 %
Peruskorjaushankkeiden korjausaste, (vuokra) %				
Arava	39,7	57,0	55,6	-1,4 %-yks.
Korkotuki	33,9	39,3	45,1	5,8 %-yks.
Peruskorjaushankkeiden kustannukset, (vuokra)€ m ²				
Arava	462	736	705	-4,2 %
Korkotuki	495	432	581	34,5 %
Vanha lainakanta				
Rajoituksista vapauttamispäätökset, asuntoja	905	470	716	52,3 %
10 vuoden jatkorajoituksista vapauttamispäätökset, asuntoja	885	1 193	962	-19,4 %
Luovutuksensaajan nimeämiset, hakemuksia kpl	38	47	25	-46,8 %
Takaustoiminta				
Omistusasuntojen valtiontakaukset, voimassa olevat kpl	99 200	118 700	137 121	15,5 %
Omistusasuntojen valtiontakaukset, uudet kpl	28 600	31 400	35 360	12,6 %
Valtion vastuut takausten perusteella, yhteensä	5 000	7 800	72 350	927,6 %
, lainoja kpl	2	5	7	40 %
Valtion takausvastuun yhteismäärä, mrd.€		1,25	1,50	20 %
Avustukset				
Myönnetyt omapääoma-avustukset				
opiskelija-asunnot: uustuotanto, asuntoja	745	842	617	-26,7 %
opiskelija-asunnot: peruskorjaus	959	1 261	1 630	29,3 %
asunnottomien asunnot, ruokakuntia	466	330	491	48,8 %
pakolaisten asunnot, ruokakuntia	62	115	0	-100,0 %
Maksetut korjausavustushakemukset, maksuja kunnille kpl	3 430	3 208	3 385	5,5 %
ARA:n myöntämiä avustusmaksupäätöksiä, kpl	343	400	566	41,5 %
Toiminnan kustannukset				
Viraston kokonaiskustannukset, milj.€	4,2	4,3	4,3	0,8 %
Viraston työvoimakustannukset, milj.€	3,1	3,1	3,2	2,8 %
Työvoimakustannukset €/htv	45 762	47 309	48 244	2,0 %
Henkilöstö				
Henkilöstön määrä 31.12.	69	66	70	6,1 %
Henkilötyövuosien määrä, koko virasto	67,0	65,6	66,2	0,8 %
Henkilöstön keski-ikä, vuotta	49,1	49,6	49,5	-0,1 vuotta

3.14. VALTIONTALouden TULOKSELLISUUS JA TUOTTAVUUS

Valtiontalouden kuten koko julkisen talouden kestävyys kannalta ovat toiminnan tehokkuus ja tuloksellisuus elintärkeitä. Kun samanaikaisesti tavoitellaan julkisen velkaantuneisuuden sekä kansainvälisesti korkean veroasteen alentamista ja pyritään varautumaan pidemmän aikavälin haasteisiin, esim. väestön ikääntymisen aiheuttamiin taloudellisiin seuraamuksiin, julkisiin menoihin kohdistuu jatkuvaa painetta. Julkisesti rahoitettavat tehtävät edistävät silti kansainvälistä kilpailukykyä ja talouskasvua, minkä takia julkista toimintaa pyritään tehostamaan ja samalla etsitään uusia, entistä taloudellisempia ja tuloksellisempia toimintamalleja julkisen sektorin vastuulla olevien tehtävien hoitamisessa.

Julkiset menot olivat kertomusvuonna 50 % bruttokansantuotteesta, yli 10 prosenttiyksikköä pienemmät kuin 1990-luvun alun laman aikana. Lähes puolet julkisista menoista on tulonsiirtoja, lähinnä tulonsiirtoja kotitalouksille, ja näiden kannustinvaikutusten parantaminen on osa julkisen sektorin tuloksellisuustyötä. Kannustinloukkujen purkamisella on lisätty työpaikkojen tarjontaa ja myös työttömien työnkysyntää eli tätä kautta on alennettu rakenteellista työttömyyttä ja lisätty potentiaalista talouskasvua. Elinkeinotukien vähentäminen parantaa samoin talouden rakenteita. Julkisten palvelujen tehostaminen ja infrastruktuurin kehittäminen tähtäävät julkisten palvelujen parempaan laatuun, jonka täytyy vastata yhteiskunnan ja asiakkaiden tarpeita. Henkilökohtaisten julkisten palvelujen tuottamisessa palvelumaksu on myös usein perusteltavissa, palvelujen arvostuksen sekä niiden tuotantokustannusten kattamisen takia.

Julkisten palvelujen menot

Julkiset kulutusmenot olivat arviolta 31,7 mrd. euroa v. 2003 ja ne muodostivat runsaan viidenneksen bruttokansantuotteesta. Julkisista kulutusmenoista valtion osuus oli 30 %, kuntien ja kuntayhtymien 62 % ja työeläkelaitosten ja muiden sosiaaliturvarahastojen 7 %.

Runsas kolmannes julkisista kulutusmenoista käytettiin kaikille kansalaisille kohdistuvien eli kollektiivisten palvelujen tuottamiseen. Kollektiivisia palveluja eli julkishyödykkeitä ovat mm. yleisen hallinnon palvelut, järjestys- ja turvallisuuspalvelut sekä maanpuolustus. Kollektiivisiin palveluihin voidaan rinnastaa kansantaloutta yleisesti tukevat palvelut, kuten liikenneverkon kehittäminen ja ylläpito.

Lähes kaksi kolmasosaa julkisista kulutusmenoista kohdistui yksilöllisiin palveluihin, ts. palveluihin, jotka hyödyttävät yksityisiä henkilöitä, kotitalouksia tai yrityksiä. Yksilöllisiä palveluja ovat mm. erilaiset hyvinvointipalvelut, kuten koulutus-, terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut. Yksityiset palvelut voivat tarjota yksilöllisille julkisille palveluille markkinaehtoisen vaihtoehdon, jos julkisen tarjonnan määrä tai laatu ei vastaa kysyntää, ja jos ostokykyistä kysyntää on riittävästi. Julkinen sektori voi myös rahoittaa yksityistä palvelutuotantoa, joka korvaa julkisesti tuotettuja palveluja.

Valtion perinteiset kollektiivipalvelut rahoitetaan verovaroin, samoin hyvinvointipalvelut rahoitetaan pääosin kansalaisilta kerätyillä veroilla. Hyvinvointipalvelut ovat niiden käyttäjille joko täysin ilmaisia tai niistä perittävät maksut ovat niiden tuotantokustannuksia alhaisemmat. Vuonna 2003 sosiaalimenot olivat 38,1 mrd. euroa, joista valtio rahoitti lähes neljäsosan, kunnat vajaan viidenneksen, työnantajat 39 %, vakuutetut 12 % ja muut tulolähteet 7 %.

3.14. Valtiontalouden tehokkuus ja tuottavuus

124. Hyvinvointipalvelujen kulutusmenot, mrd. euroa, käyvin hinnoin

	1997	1998	1999	2000	2001	2002*
Koulutus	5,4	5,6	5,9	6,2	6,5	6,8
Terveys- ja hoito	5,6	5,9	6,1	6,5	7,0	7,6
Sosiaaliturvan kulutusmenot	3,8	4,0	4,1	4,3	4,7	5,1
Yhteensä, % julkisyhteisöjen kulutusmenoista	62	62	62	63	64	64

Lähde: Kansantaloudentilinpito

Kuntien ylläpitämiä **peruskouluasteisia oppilaitoksia** toimi 3 913 v. 2002. Oppilasmäärä ei ole muuttunut olennaisesti edellisistä vuosista ja oli v. 2002 557 210 oppilasta, joista lähes 97 % kävi kunnallista peruskoulua. Vuonna 2002 perusopetuksen kokonaiskustannukset olivat 2,7 mrd. euroa, reaalisesti keskimäärin 11 % pienemmät kuin v. 1997. Opetuksen osuus kustannuksista oli keskimäärin 63 %. Vuonna 2002 peruskoulujen reaalihintaiset käyttömenot oppilasta kohti olivat keskimäärin lähes 4 900 euroa ja vaihtelivat kunnittain 3 500 eurosta lähes 14 200 euroon. Asukastiheydeltään pienimmissä kunnissa oppilasta kohden koulutus maksoi keskimäärin 6 800 euroa ja tiheimmin asutuissa kunnissa keskimäärin 4 700 euroa. Oppilaista 63 % asuu tiheimmin asutuissa kunnissa ja vain 1 % harvemmin asutuissa 15 kunnassa. Vuonna 2002 toimi 82 yksityistä peruskoulua ja niissä oli oppilaita 12 900 ja menot oppilasta kohden olivat keskimäärin 5 300 euroa. Kuntien perusopetuksen kustannukset olivat keskimäärin 9 % korkeammat kuin laskennalliset yksikkökustannukset.

Vuonna 2002 **lukioissa** opiskeli 111 200 oppilasta, 13 000 oppilasta enemmän kuin v. 1997. Lukiokoulutuksen kokonaiskustannukset olivat 489 milj. euroa v. 2002, reaalisesti noin 6 % suuremmat kuin v. 1997. Opetuksen osuus käyttömenoista oli 74 %. Oppilaskohtaiset kustannukset olivat keskimäärin 4 400 euroa ja vaihtelivat kunnittain noin 2 700 eurosta 11 700 euroon. Tiheimmin asutuissa kunnissa asui 57 % oppilaista ja siellä kustannukset oppilasta kohden olivat keskimäärin 4 200 euroa. Harvimmassa asutuissa 19 kunnassa kustannukset oppilasta kohden olivat keskimäärin 6 700 euroa ja niissä asui vain 2 % oppilaista. Lukioissakin oppilaskohtaiset kustannukset olivat keskimäärin 12 % korkeammat kuin laskennalliset yksikköhinnat. Yksityisiä lukiokoulutusta antavia oppilaitoksia oli 35 ja niissä opiskeli noin 10 100 oppilasta v. 2002 ja oppilaskohtaiset kustannukset olivat keskimäärin 4 100 euroa.

Ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskeli v. 2002 noin 126 000 opiskelijaa, lähes 46 000 vähemmän kuin v. 1997. Opiskelijamäärän pieneneminen johtuu pääasiassa oppilaitosten ja opiskelijoiden asteittaisesta siirtymisestä ammattikorkeakoulujärjestelmään. Ammatillisten oppilaitosten käyttökustannukset olivat 1 mrd. euroa v. 2002. Koulutusaloittain käyttömenot oppilasta kohden olivat keskimäärin 7 900 euroa ja vaihtelivat 5 400 eurosta 13 000 euroon. Vuosina 1997–2002 ammatillisen peruskoulutuksen reaaliset käyttömenot alenivat noin 20 % ja oppilasmäärä noin 36 %.

Yliopistojen rahoitus oli v. 2003 1,8 mrd. euroa, josta 65 % oli budjettirahoitteista. Keskimääräiset käyttömenot opiskelijaa kohti olivat samalla tasolla kuin edellisinä vuosina, keskimäärin 10 500 euroa ja tutkintoa kohti 102 500 euroa. Vuonna 2003 korkeakoulujen opiskelijoita oli lähes 174 000, joista naisia 53 %. Tutkintoja suoritettiin lähes 18 000 tutkintoa. Vuoden 1997 jälkeen reaalin rahoitus opiskelijaa kohti on laskenut 4 % ja tutkintoa kohti kasvanut 6 %.

Terveys- ja hoitomienot olivat v. 2002 10,2 mrd. euroa, josta valtio rahoitti lähes 17 %, kunnat 43 %, Kansaneläkelaitos 16 % ja yksityiset 24 %. Vuoden 1997 jälkeen valtion rahoitusosuus julkisen terveydenhuollon menoista on laskenut lähes 4 prosenttiyksikköä, kuntien ja Kansaneläkelaitoksen rahoitusosuus kohonnut lähes kaksi prosenttiyksikköä ja Kansaneläkelaitoksen rahoitusosuus kohonnut kaksi prosenttiyksikköä. Vuoden 2002 terveydenhuoltomenoista vuodeosastohoidon meno-osuus oli

3.14. Valtiontalouden tehokkuus ja tuottavuus

noin 39 %, avohoidon 33 % ja lääkkeiden ja farmaseuttisten tuotteiden noin 16 %. Vuodeosastohoidon meno-osuus supistui ja vastaavasti lääkkeiden ja farmaseuttisten tuotteiden osuus kasvoi 2 % vuodesta 1997.

Vuonna 2002 **vuodeosastohoidon** käyttökustannukset olivat noin 4 mrd. euroa. Erikoissairaanhoidon nettokustannukset olivat 656 euroa asukasta kohde, asiakasmaksut kattoivat 6,8 % erikoissairaanhoidon käyttökustannuksista. Vuonna 2002 kunnallisissa sairaaloissa oli hoidossa noin 663 400 potilasta, hoitopäiviä kertyi 13,7 miljoonaa ja hoitojaksoja 1,2 miljoonaa. Noin viidenes potilaista oli 75-vuotta täyttäneitä ja heidän hoitopäivänsä muodostivat puolet kaikista hoitopäivistä. Vuonna 2003 toimi 54 kuntien ylläpitämää ja 42 yksityistä sairaalaa.

Avohoidon käyttökustannukset olivat v. 2002 3,4 mrd. euroa, joista hammashoidon menot muodostivat keskimäärin 18 %. Perusterveydenhuollon nettokustannukset asukasta kohden olivat noin 425 euroa, asiakasmaksut kattoivat 13 % perusterveydenhuollon käyttömenoista v. 2002. Vuonna 2002 tehtiin 30 miljoonaa avohoitokäyntiä, joista kolmasosa oli lääkärinvastaanotokäyntejä ja lähes 17 % hammaslääkärikäyntejä. Avohoitokäyntien määrä on pysynyt vakaana vuodesta 1997 lähtien. Perusterveydenhuollossa vuodeosaston hoitopäiviä kertyi 7,8 miljoonaa. Kunnallisten sairaaloiden potilaista terveyskeskussairaloissa hoidettiin viidenes ja tuotettiin 57 % hoitopäivistä. Yli 75-vuotiaiden osuus potilaista oli 47 % ja hoitopäivistä 82 %. Vuonna 2002 toimi 277 terveyskeskusta, joista 202 oli yhden kunnan ylläpitämiä terveyskeskuksia.

Lasten päivähoidon käyttömenot olivat v. 2002 noin 1,7 mrd. euroa, pl. pienten lasten lakisääteinen hoito tuki. Perityt maksut kattoivat keskimäärin 18 % päivähoidon käyttökustannuksista. Noin 46 500 henkilöä hoiti koko- tai osa-aikaisessa hoidossa olleita 193 000 lasta. Kunnallisessa päivähoidossa oli 48 % alle 6-vuotiaista ja heistä kolme neljästä oli kokopäivähoidossa. Lasten päivähoidon reaaliset käyttömenot olivat noin 8 % suuremmat, henkilöstömäärä 2 % pienempi ja lasten määrä 12 % pie-

125. Yksikkökustannuksia opetuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon alueilla

	2001	2002
Yliopistojen kokonaisrahoitus/ opiskelijamäärä, euroa	10 100	10 400
Ammatillisten oppilaitosten yksikkökustannukset, euroa	7 600	7 930
Lukioiden yksikkökustannukset, euroa	4 100	4400
Peruskoulun yksikkökustannukset, euroa	4 700	4 900
Julkiset koulutusmenot, kasvu %	4,8	4,6
ESH:n käyttökustannukset, muutos %	8,5	6,5
ESH:n käyttökustannukset/hoitopäivä, euroa	420	520
ESH:n avohoitokäynnit, muutos %	3,0	3,0
ESH:n hoitopäivät, muutos %	-2,5	0,0
ESH:n päättäneet hoitojaksot, muutos %	-3,1	-0,1
PTH:n käyttökustannukset, muutos %	7,3	7,9
PTH:n avohoitokäynnit, muutos %	-0,2	-0,6
PTH:n hoitopäivät, muutos %	-3,4	1,5
Julkiset terveyspalvelumenot, mrd. euroa	6,6	7,1
Lasten päivähoidon yksikkökustannukset, euroa	8 700	9 000
Vanhusten laitoshuollon yksikkökustannukset, euroa	33 700	35 400
Kotipalvelun yksikkökustannukset, euroa	4 200	4 400
Sosiaalipalvelumenot, mrd. euroa	5,0	5,2

3.14. Valtiontalouden tehokkuus ja tuottavuus

nempi kuin v. 1997. Lasten kotihoidontuen menot olivat noin 370 milj. euroa v. 2002 ja tuen saajia oli 128 500.

Vuonna 2002 **vanhainkotien** käyttömenot olivat 705 milj. euroa. Asiakasmaksuilla katettiin neljännes vanhusten laitoshuollon käyttömenoista v. 2002. Vuoteen 1997 verrattuna reaaliset käyttömenot olivat 2 % ja henkilöstön määrä 6 % suuremmat ja asiakkaita oli lähes 11 % vähemmän. Kuntien kustantamissa vanhainkodeissa oli noin 20 000 asiakasta, runsaat 5,5 % 75 vuotta täyttäneistä. Vuonna 2002 palvelutaloissa asui 22 600 asukasta ja terveyskeskusten pitkäaikaishoidossa oli lähes 12 000 vanhusta. 65 vuotta täyttäneistä 92 % asui kotona, kun yli 75-vuotiaista neljäsosa oli laitoshoidossa. Kunnat ovat korvanneet laitoshoidon lisäämällä vanhusten kotipalveluja. Vuonna 2002 kotipalvelujen käyttömenot olivat 515 milj. euroa, reaalisesti 15 % suuremmat kuin v. 1997 mutta asiakkaiden määrä yli viidenneksen pienempi, mikä kuvaa asiakkaiden hoidon tarpeen lisääntymistä. Käyttäjiltä perityillä maksuilla katettiin lähes viidennes kotipalvelujen käyttömenoista. Vuonna 2002 kotipalveluista saaneista lähes 119 000 kotitaloudesta 72 % oli vanhuskotitalouksia ja lähes 13 % lapsiperheitä.

Julkisten palvelujen, erityisesti hyvinvointipalvelujen, saatavuuden ja kattavuuden turvaaminen edellyttää niiden tehokasta ja taloudellista tuotantoa. Palvelujärjestelmän kehittämisen haasteet eroavat maan eri osissa merkittävästi mutta yhteinen piirre on väestön ikääntyminen ja erityisesti vanhimpien ikäluokkien kasvu, mikä tulee lisäämään palvelujen kysyntää. Muuttoliike voimistaa palvelujen kysynnän alueellisia eroja. Kasvukeskuksissa erityisesti koulutus- ja lastenpäivähoidon palvelujen kysyntä kasvaa kun taas muuttotappiokunnissa ongelman aiheuttaa palvelurakenteen muuttaminen vastaamaan palvelujen muuttunutta kysyntää. Julkisesti rahoitettujen hyvinvointipalvelujen järjestämisessä kuntien talouskehitys on keskeinen. Kuntien rahoitusaseman heikentyminen uhkaa hyvinvointipalvelujen tuotantoa ja kansalaisten perustuslain mukaista oikeutta näiden palvelujen yhdenvertaiseen saatavuuteen.

Julkisten palvelujen tuottavuus

Julkisen palvelutuotannon tuottavuus parantui selvitysten mukaan viime vuosikymmenen loppupuolelle saakka, joskin melko hitaasti. Kun eräissä muissa maissa, joissa vastaavia tuottavuusselvityksiä on tehty, tuottavuus on trendimäisesti heikentynyt, kehityksen suuntaan voitiin Suomessa olla tyytyväisiä. Vuosikymmenen viimeisinä vuosina ja 2000-luvun alkuvuosina tuottavuus on kuitenkin heikentynyt myös Suomessa.

126. Valtion ja kuntayhteisöjen palvelujen tuottavuuskehitys

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Valtio								
Kokonaistuottavuus	0,8	1,9	–	0,7	–0,7	2,8	–1,4	–2,1
Työn tuottavuus	6,8	0,0	3,3	–1,5	–1,1	0,3	–0,2	0,2
Kuntayhteisöt **								
Kokonaistuottavuus	0,1	0,2	–2,2	–1,4	–1,8	–2,5	–3,2	
– Kirjastopalvelut	2,4	–4,0	2,0	–0,3	–0,5	–0,5	0,3	
– Koulutuspalvelut	1,0	0,0	–3,3	–1,1	–1,3	–1,5	–3,4	
– Sosiaalipalvelut	–1,0	0,6	–1,1	–1,9	–2,7	–4,5	–3,2	
* Valtion 2003 luku on ennakkollinen. Mitattujen yksiköiden kattavuus valtiosta yhteensä v. 2003 on n. 69,5 %.								
** Kuntayhteisöjen mitattujen palvelujen kattavuus n. 50 % kuntayhteisöistä yhteensä.								
Lähde: Tilastokeskus								

3.14. Valtiontalouden tehokkuus ja tuottavuus

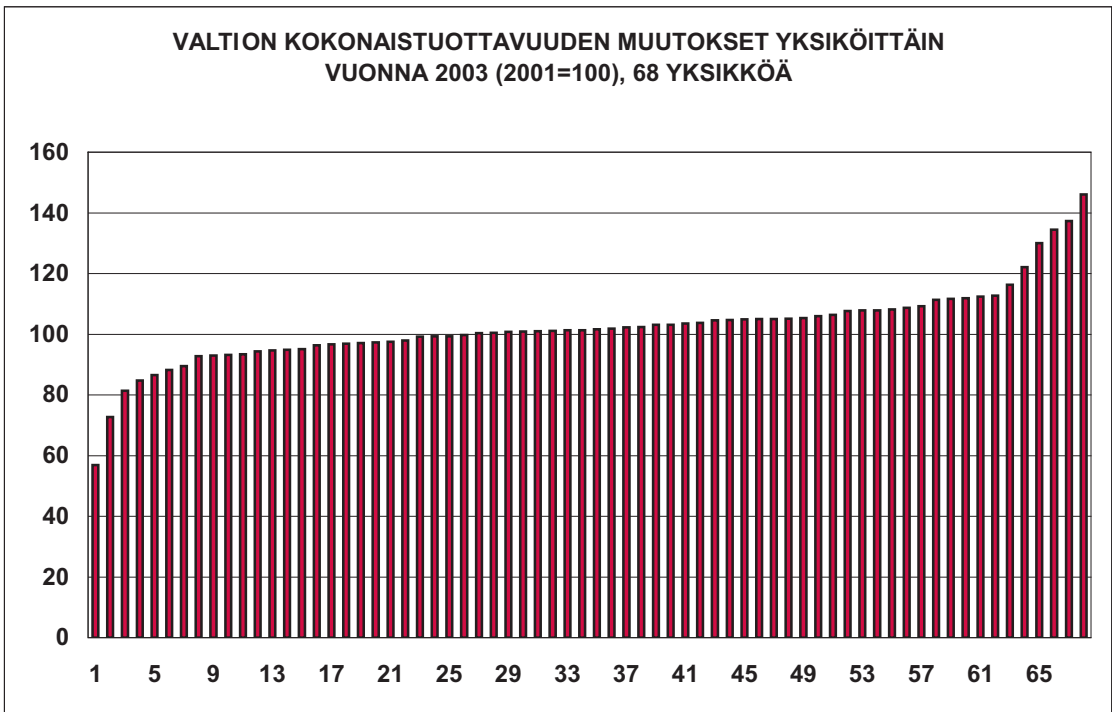
Tilastokeskuksen tuottavuustilastoinnin tuottavuuden muutoksen mittauksessa on teknisesti kysymys tuotosten määrämuutoksen ja panosten määrämuutoksen osamäärän mittaamisesta. Jos tuotosten määrä kasvaa nopeammin kuin panosten määrä, tuottavuus paranee. Laskenta suoritetaan parivuositarkasteluna, jolloin sisällöltään samanlaisten palvelujen tuotosten ja panosten määriä vertaillaan edelliseen vuoteen. Näin ollen mittauksessa mukana olevien valtion yksiköiden joukko vaihtelee vuodesta toiseen riippuen siitä kuinka monesta valtion yksiköstä on saatu vertailukelpoiset tiedot kahdelta peräkkäiseltä vuodelta.

Mittauksessa mukana olevien palvelujen kattavuus kuntayhteisöistä (kunnista ja kuntayhtymistä) on noin 50 %. Valtion tilastoinnissa mukana olevien yksiköiden kattavuus on parantunut vähitellen vuoden 1995 vajaan 40 prosentista vuoden 2003 ennakkollisten tietojen 69,5 prosenttiin.

Kuntayhteisöjen kirjastopalveluiden tuotosta mitataan kirjastokäyntien lukumäärällä, koulutuspalvelujen tuotosta koulutusalaan riippuen opetustuntien tai oppilaiden lukumäärällä ja sosiaalipalveluja palvelusta riippuen joko hoitopäivien tai asiakkaiden lukumäärällä. Mittauksessa mukana olevien valtion yksiköiden suoritteet on määritetty kullekin yksikölle erikseen. Kuntayhteisöjen ja valtion yksiköiden erilaisia palveluja painotetaan yhteen, jotta ne saataisiin vertailukelpoisiksi keskenään. Painotus tehdään kuntayhteisöt yhteensä ja valtio yhteensä tasolle ja painotuksessa käytetään kustannus-, työaika- ja palkkasummaosuuksia.

Kuten alla olevasta kuviosta havaitaan valtion yksiköiden tuottavuusmuutokset voivat olla suuria verrattuna edelliseen vuoteen. Näiden suurtenkin muutosten taustalla on jokin looginen selitys kuten

Kuvio 23.

3.14. Valtiontalouden tehokkuus ja tuottavuus

esimerkiksi se, että toiminnan tuotokset ja panokset eivät aina kohdistu samalle vuodelle. Kuitenkin noin puolella yksiköistä tuottavuusmuutos edellisestä vuodesta on korkeintaan viisi prosenttiyksikköä. Tuottavuustilastoinnin tuloksia tulkittaessa pitää muistaa tulosten tarkastelu pitkällä aikavälillä, sillä satunnaisia heilahteluja voi aiheutua esim. palvelujen kysyntään vaikuttavista tekijöistä. On myös huomattava, että palvelujen kaikkia laadun muutoksia ei kyetä huomioimaan tilastoinnissa.

Syitä palvelutuotannon heikkenevälle tuottavuudelle on useita. Julkisten palvelujen tuottavuuden mittaaminen on ongelmallista ja palvelujen laadusta on vaikea saada kokonaiskuvaa. Vanhuspalvelujen tuottavuuden lasku johtuu esim. ainakin osittain siitä, että palvelulaitoksiin on tullut entistä huonokuntoisempia asiakkaita. Kasvanut laatuvaatimus ei myöskään välttämättä näy tuotteiden määrässä, jolloin parantuva laatu voi heikentää laskennallista tuottavuutta.

Tuottavuuskehitys on sairaaloissa silti ollut lähivuosina liki muuttumaton. Terveyskeskuksissa on kuitenkin tapahtunut selvä tuottavuuden lasku. Vanhusten pitkäaikaishoidossa on myös toteutunut voimakas tuottavuuden aleneminen. Sairaaloiden väliset tuottavuuserot ovat kaventuneet, mikä on pitkälti sen ansiota, että tuottavuudeltaan heikoimmat sairaalat ovat kyenneet nostamaan tuottavuuttaan. Terveyskeskusten tuottavuuserot myös supistuneet, mutta myös alun perin tuottavuudeltaan heikoimpien terveyskeskusten tuottavuus laskenut. Kokonaiskustannusten kasvua on hillinnyt vanhusten pitkäaikaishoidon palvelurakenteen muutos ja avun saamisen kriteerien tiukennus. Sairaaloiden tuotosmäärän on arvioitu kasvaneen kustannusten tahdissa mutta terveyskeskuksissa palvelusuoritteiden määrä on laskenut.

Terveys- ja vanhuspalvelut ovat erityisen työvaltaisia ja tuottavuuden lisääminen niissä ei ole yksinkertaista eikä helppoa. Sen sijaan palvelujen kustannukset pyrkivät kasvamaan nopeammin kuin keskimääräinen hintataso. Tämä johtuu siitä, että terveys- ja sosiaalitoimen palkat kehittyvät samaa tahtia muun palkkakehityksen kanssa mutta tuottavuuden nousu ei vähennä tästä aiheutuvaa kustannuspainetta. Myös teknologinen kehitys ja uudet innovaatiot sekä hoidossa että lääkityksessä ovat usein lisänneet kustannuksia etenkin terveyspalveluissa. Tuottavuuden rinnalla onkin tärkeää tarkastella myös laatua ja kustannuskehitystä, ja tämän ohella vaikuttavuutta, vaikutusketjuja ja asetettujen tavoitteiden saavuttamista.

Kertomusvuonna hallitus käynnisti tuottavuusohjelman, jonka kautta tehostetaan koko julkisen sektorin toimintaa. Tähän tähdätään myös käynnistetyillä poikkihallinnollisilla ohjelmilla, sekä tulosohjauksen- ja tilivelvollisuushankeella. Hallinnonalan tuottavuusohjelman tavoitteena on edistää tuottavuuden parantamista ja hallintaa hallinnonalalla, ts. ohjelmoida, tukea ja vauhdittaa hallinnonalalla toteutettavia tuottavuuden lisäämiseen johtavia toiminnallisia ja rakenteellisia uudistuksia ja tietotekniikan käyttöä. Hallinnonalan tuottavuusohjelmaa tarkistetaan vuosittain ohjelmakauden ajan. Tavoitteena on myös varmistaa ja turvata voimavarojen kohdentaminen hallinnonalan ydintehtävien hoitamiseen vähenevän työvoiman oloissa

Tuottavuuden toimenpideohjelman tavoitteena on suunniteltu ja todennettavissa oleva julkisen sektorin tuottavuuden kasvu ja tuottavuushyötyjen suunnitelmallinen kohdentaminen ja käyttö.

Tuottavuuspotentiaalina ja tavoitteiden asettamista kuvaavina esimerkkeinä ohjelman taustamuistioissa todetaan, että

- henkilöstö- ja taloushallinnon ja muiden tukipalvelujen tuottavuuspotentiaali on keskimäärin 50 %,
- hankintatoimen tuottavuutta voidaan lisätä volyymietuja hyödyntämällä jopa 25 % pienemmillä hankintahinnoilla ja lisäksi keskitetyillä menettelyillä 60 % pienemmillä prosessikustannuksilla,
- sosiaali- ja terveyspalvelujen ja opetuspalvelujen tehokkuusvertailuihin perustuva tuottavuuspotentiaali on 10-20 %, jos kaikki palvelutuotanto järjestettäisiin tehokkaimpien käytössä olevien

mallien mukaan. Uudet rakenteelliset ja tietotekniikkaratkaisut voivat tarjota suurempiakin tuottavuuden kehittämismahdollisuuksia,

- joidenkin ydintehtäviin kuulumattomien palvelujen järjestämisellä yhteistoiminnassa muiden palveluja tarvitsevien kanssa tai niiden tuottamisella ao. palvelun tuottamiseen erikoistuneen organisaation toimesta on voitu saada huomattavia (yli 50 %) säästöjä.

3.15. VALTION HENKILÖSTÖN TILA

Valtion henkilöstöpoliittiset toimenpiteet

Valtioneuvoston v. 2001 valtion henkilöstöpolitiikan linjasta tekemän periaatepäätöksen toteutusta jatkettiin toimintasuunnitelman mukaisesti. Yksi tärkeimmistä toimenpiteistä on valtionhallinnon palkkausjärjestelmän uudistus, jolla toteutetaan kilpailukykyiset, työn vaativuuteen sekä henkilökoh-
taiseen työsuorituksen ja pätevyyteen perustuvat palkkaukset. Palkkausjärjestelmien kehittämistyö Valtion työmarkkinalaitoksen aktiivisella avustuksella on laaja-alaisesti käynnissä valtion virastoissa. Vuonna 2003 uusi palkkausjärjestelmä otettiin käyttöön 10 virastossa. Vuoden 2003 lopussa uusia palkkausjärjestelmiä oli käytössä 36 virastossa ja niiden piirissä oli noin 43 500 henkilöä eli 37,1 % valtion henkilöstöstä. Uusi palkkausjärjestelmä on sovittu otettavan käyttöön koko valtionhallinnossa viimeistään v. 2005.

Johdon ja johtamisen kehittämisstrategiasta valmistui valtiovarainministeriön asettaman hanketyöryhmän ehdotus keväällä 2003. Sen jälkeen johdon tehtävien määräraikaisuutta, yhteisiä johdon virkoja ja henkilökohtaisia johtamissopimuksia koskevien ehdotusten valmistelua on jatkettu poliittista päätöksentekoa varten. Naisjohtajien määrän kasvua valtionhallinnon ylimmässä johdossa edistämään asetettu hanke päättyi vuoden 2003 lopussa. Naisjohtajien verkottumisen edistäminen oli yhtenä hankkeen toimintamuotona. Naisten hakeutumista ja sijoittumista johtotehtäviin ehdotetaan edistettäväksi nimitysprosessin eri vaiheita koskevalla valtiovarainministeriön suosituksella. Vuoden 2003 lopussa naisten osuus valtionhallinnon ylimmässä johdossa oli 21,4 % kun osuus vuoden 2002 lopussa oli 14,8 %.

Vuoden 2003 loppuun mennessä toteutettiin myös hankkeet, jotka koskevat ura-ajattelun edistämistä, osaamisen suunnitelmallista siirtämistä ja arvojen saattamista käytäntöön valtionhallinnossa. Valtion ”Työnantajatoiminnan henkilötietohankkeessa” määrittelytyö eteni pitkälle v. 2003. Hankkeella turvataan virastoille, hallinnonaloille ja keskustasolle yhtenäinen tieto HR- ja HRM-toimintojen hoitamiseksi.

Määräaikaisten palvelussuhteiden käyttöä valtionhallinnossa selvitettiin. Valtiovarainministeriö antoi lokakuussa 2003 ohjeen virasto- ja /tai hallinnonalakohtaisen toimenpidesuunnitelman laatimisesta määräaikaisten palvelussuhteiden käytön vähentämiseksi.

Valtion eläkejärjestelmän muuttamista tukemaan työssä jaksamista ja myöhentämään keskimääräistä eläkkeellesiirtymisikää valmisteltiin ja lainsäädännön muutokset on toteutettu v. 2004.

Valtion henkilöstön tilan tunnuslukuanalyysi

Valtion henkilöstön tila-analyysin tiedot perustuvat valtion henkilöstötilinpäätöksen, valtion henkilöstörekisterin ja työvoimakustannustutkimuksen tietoihin. Henkilöstötilinpäätöksiä alettiin v. 1995 tehdä 10 virastossa ja tällä hetkellä virastoista yli 80 % tekee omat henkilöstötilinpäätöksensä. Henkilöstötilinpäätös on strategisen henkilöstöjohtamisen käytännön apuväline, joka tarjoaa sekä tietoa

että parhaita käytäntöjä virastojen päätösten teon ja kehittämisen perustaksi. Valtiovarainministeriö tarjoaa mm. VTML:n Extranetin ja julkaisujen kautta runsaasti henkilöstövoimavaroihin liittyviä vertailutietoja, joita virastot hyödyntävät analysoidessaan omaa henkilöstövoimavarojensa tilaa ja asettaessaan niille kehittämistavoitteita.

Valtion talousarvionalouden organisaatiot, niiden tehtävät, toiminnot ja henkilöstö ovat viimeksi kuuluneen viidentoista vuoden aikana kokeneet melkoisen rakenne- ja toimintamuutoksen. Talousarvionalouden henkilöstö on vähentynyt runsaan 215 000 hengen huippulukemista v. 1988 runsaaseen 124 000 henkilöön v. 2003. Tästä 91 000 henkilön (42 prosentin) vähennyksestä valtaosa eli vajaat 90 % on ollut seurausta virastojen ja laitosten liikelaitostamisesta, yhtiöittämisestä ja kunnallistamisesta. Runsaat 10 % henkilöstövähennyksestä on johtunut virastojen sisällä tapahtuneista henkilöstövähennyksistä, jotka on toteutettu mm. 1990-luvun alun henkilöstökehysten supistamisohjelman mukaisesti.

Henkilöstötilinpäätöksen tarkastelujaksona 1999–2003 budjettitalouden henkilöstö vähentyi prosentilla. Vuonna 2003 valtiolla oli kirjoilla 124 185 henkilöä eli 0,8 % edellisvuotista enemmän. Runsaan 900 henkilön kasvu kohdistui lähes kaikkiin toimintoihin. Lisäyksestä 60 % eli runsaat 500 henkilöä kohdistui yliopistoihin ja korkeakouluihin. Kasvu oli Teknillisessä korkeakoulussa 134, Helsingin yliopistossa 110 ja Joensuun yliopistossa 85 henkilöä. Hätäkeskuslaitosten perustamisen vuoksi pelastushallinnossa tarvittiin lisää 125 henkilöä. Opetusministeriön hallinnonalalla työskentelee 36 000 henkilöä eli 29 % valtion henkilöstöstä ja tästä 500 henkilön lisäys on vain 1,6 %. Suhteellisesti suurinta henkilöstön lisäys oli sosiaali- ja terveysministeriön (2,7 %) ja työministeriön (2,5 %) hallinnaloilla. TE -keskusten työvoimatoimistoissa kasvu oli 117 henkilöä. Vastaavasti henkilöstön vä-

127. Valtion budjettitalouden henkilöstö hallinnonaloittain vuosina 1988,1999, 2002 ja 2003

Hallinnonala	1988		1999		2002		2003		Muutosprosentti		
	Luku- määrä	%	Luku- määrä	%	Luku- määrä	%	Luku- määrä	%	2002– 2003	1999– 2003	1988– 2003
Tasavallan presidentin kanslia	60	0,0	64	0,1	70	0,1	71	0,1	1,4	10,9	18,3
Eduskunta (henkilöstö) ¹⁾		0,0	613	0,5	808	0,7	822	0,7	1,7	34,1	
Valtioneuvoston kanslia	203	0,1	227	0,2	268	0,2	265	0,2	–1,1	16,7	30,5
Ulkoasiainministeriö	1 719	0,8	2 086	1,7	1 686	1,4	1 650	1,3	–2,1	–20,9	–4,0
Oikeusministeriö	7 112	3,3	9 375	7,5	9 757	7,9	9 781	7,9	0,2	4,3	37,5
Sisäasiainministeriö	19 495	9,2	16 912	13,5	17 564	14,2	17 789	14,3	1,3	5,2	–8,8
Puolustusministeriö	22 873	10,7	18 564	14,8	18 116	14,7	18 218	14,7	0,6	–1,9	–20,4
Valtiovarainministeriö	19 648	9,2	10 922	8,7	11 113	9,0	11 097	8,9	–0,1	1,6	–43,5
Opetusministeriö	32 057	15,0	32 935	26,2	35 453	28,8	36 037	29,0	1,6	9,4	12,4
Maa- ja metsätalous- ministeriö	8 237	3,9	6 235	5,0	5 604	4,5	5 614	4,5	0,2	–10,0	–31,8
Liikenneministeriö	84 429	39,6	9 216	7,3	4 315	3,5	4 373	3,5	1,3	–52,5	–94,8
Kauppa- ja teollisuus- ministeriö	7 495	3,5	6 898	5,5	7 034	5,7	6 859	5,5	–2,5	–0,6	–8,5
Sosiaali- ja terveys- ministeriö	3 391	1,6	3 568	2,8	3 885	3,2	3 988	3,2	2,7	11,8	17,6
Työministeriö	3 244	1,5	3 815	3,0	4 297	3,5	4 404	3,5	2,5	15,4	35,8
Ympäristöministeriö	3 072	1,4	4 051	3,2	3 288	2,7	3 217	2,6	–2,2	–20,6	4,7
Kaikki yhteensä	215 326	100,0	125 481	100,0	123 258	100,0	124 185	100,0	0,8	–1,0	–42,3

¹⁾ Tietoja ei kerätty vuonna 1988.

3.15. Valtion henkilöstön tila

heneminen oli suurinta kaupp- ja teollisuusministeriön (–2,5 %), ympäristöministeriön (–2,2 %) ja ulkoasiainministeriön (–2,1 %) hallinnonaloilla. Kauppa ja teollisuusministeriön hallinnonalan vähennys johtui pääosin Valtion teknillisessä tutkimuskeskuksessa tapahtuneesta 179 henkilön vähentymisestä. Ympäristöministeriön hallinnonalalla alueellisten ympäristökeskusten henkilöstö väheni 100 henkilöllä.

Osa-aikaisia v. 2003 oli 8,8 %. Naisista osa-aikaisina työskenteli 11,1 % eli suhteellisesti enemmän kuin miehistä, joilla prosenttiosuus oli 6,6. Eniten osa-aikaisia oli opetusministeriön (13,9 %), ympäristöministeriön (13,1 %), valtiovarainministeriön (11 %) ja maa- ja metsätalousministeriön (10,7 %) hallinnonaloilla.

Varsinaisia määräaikaisia eli henkilöitä, joilla ei ole valtiolla taustavirkaa tai -tehtävää oli v. 2003 henkilöstöstä 24,5 % eli saman verran kuin edellisenä vuonna. Naisista määräaikaisina työskenteli 26,4 % eli hieman enemmän kuin miehistä (22,7 %). Määräaikaisia oli eniten opetusministeriön hallinnonalalla 55 % (miehistä 59 % ja naisista 51 %). Valtiovarainministeriö lähetti ministeriöille, virastoille ja laitoksille lokakuussa 2003 kirjeen, jossa kehoitettiin välttämään perusteetonta määräajaksi nimittämistä ja laatimaan toimenpidesuunnitelma määräaikaisten palvelussuhteiden käytön vähentämiseksi. Tämän kirjeen myönteiset vaikutukset eivät vielä näy vuoden 2003 marraskuun tiedoissa. Määräaikaisuus on valtiolla yleisempää kuin kuntien ja yksityisen sektorin työpaikoilla, johtuen lä-

128. Henkilöstön määrä ja rakenne hallinnonaloittain marraskuussa 2003

Hallinnonala	Henkilöstön		Naisia henki- löstös- tä, %	Osa-aikaisia, %			Määräaikaisia, % ¹⁾			Tuki työll. henki- löstös- tä,%	Kou- lutus taso- in- deksi	45- vuo- tiaat tai yli, %	Palve- lus- aika, vuot- ta	
	Luku- määrä	%		Mie- histä	Nai- sista	Yh- teen- sä	Mie- histä	Nai- sista	Yh- teen- sä					
Tasavallan Presidentin kanslia	71	0,1	71,8	0,0	5,9	4,2	15,0	19,6	18,3	0,0	4,1	47,3	62,0	15,8
Eduskunta (henkilöstö) .	822	0,7	57,2	5,4	11,9	9,1	28,7	31,3	30,2	0,0	5,0	43,3	50,9	13,3
Valtioneuvoston kanslia	265	0,2	60,0	0,9	7,5	4,9	26,4	27,7	27,2	0,0	5,2	43,0	44,5	13,5
Ulkoasiainministeriö, kotimaa	1 650	1,3	60,8	1,9	3,8	3,0	18,2	13,7	15,5	0,1	5,7	45,7	53,8	17,6
Oikeusministeriö	9 781	7,9	56,0	2,9	7,4	5,4	14,3	15,5	15,0	1,4	4,9	45,3	56,9	16,1
Sisäasiainministeriö	17 789	14,3	31,9	1,5	9,3	4,0	5,9	11,5	7,7	1,3	4,4	41,8	43,1	16,3
Puolustusministeriö	18 218	14,7	27,0	2,9	7,1	4,1	7,6	13,4	9,1	1,0	4,5	41,0	38,2	11,7
Valtiovarainministeriö	11 097	8,9	67,5	7,4	12,7	11,0	8,1	9,8	9,2	0,8	4,8	45,2	55,8	17,9
Opetusministeriö	36 037	29,0	53,9	13,4	14,3	13,9	59,4	50,9	54,8	1,1	5,8	40,7	39,2	11,3
Maa- ja metsätalous- ministeriö	5 614	4,5	54,1	9,3	12,0	10,7	14,9	14,4	14,7	2,7	5,0	44,7	52,9	16,3
Liikenne- ja viestintä- ministeriö	4 373	3,5	35,6	5,9	11,7	7,9	10,2	10,2	10,2	0,5	4,8	46,6	62,2	17,3
Kauppa- ja teollisuus- ministeriö	6 859	5,5	48,0	6,4	9,3	7,8	10,1	14,8	12,4	1,5	5,7	44,2	52,5	15,3
Sosiaali- ja terveys- ministeriö	3 988	3,2	61,4	7,4	10,9	9,6	19,5	27,8	24,6	0,4	5,3	44,1	52,4	13,0
Työministeriö	4 404	3,5	79,7	3,8	8,0	7,1	14,6	17,0	16,5	16,3	5,1	44,8	53,0	12,8
Ympäristöministeriö	3 217	2,6	47,8	14,6	11,4	13,1	19,8	23,9	21,8	6,2	5,4	45,3	56,2	15,5
Valtio yhteensä	124 185	100,0	48,4	6,6	11,1	8,8	22,7	26,4	24,5	1,8	5,1	42,7	46,3	14,0

¹⁾ Varsinaiset määräaikaiset, joilla ei ole taustavirkaa tai -tehtävää, mukana ei ole tukityöllistettyjä eikä harjoittelijoita

hes kokonaan yliopistokentästä, jossa määräaikaaisuudet ovat seurausta pitkälti niiden toiminnan erityisluonteesta ja rahoituksesta.

Valtio tukityöllisti runsaat 2 200 henkilöä, mikä on 1,8 % henkilöstöstä. Vuoteen 2002 verrattuna osuus laski 0,1 prosenttiyksiköllä. Tukityöllistetyistä runsaat 700 eli kolmannes työskenteli TE -keskusten työvoimatoimistoissa ja vajaa kymmenesosa (200 henkilöä) alueellisissa ympäristökeskuksissa. Kuntasektori tukityöllisti marraskuussa 2003 lähes 12 000 henkilöä (2,7 %) ja yksityinen sektori 22 000 henkilöä (1,5 %). Tukityöllisistä työskenteli valtiolla 7 %, kunnissa 32 % ja yksityisellä sektorilla 61 %.

Henkilöstön keski-ikä v. 2003 oli valtiolla 42,7 vuotta. Vuoteen 1999 verrattuna henkilöstö on ikäännytynyt 0,6 vuodella. Seniori-ikäisten eli vähintään 45-vuotiaiden osuus henkilöstä on kasvanut vuoden 1999 43,7 prosentista v. 2003 46,3 prosenttiin. Henkilöstön keski-ikä oli varsinaisista hallinnonaloista korkein liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla (46,6 vuotta). Alhaisimmat keski-ikäet olivat opetusministeriön (40,7 vuotta) ja puolustusministeriön (41 vuotta) hallinnonaloilla. Ikärakenteesta johtuen henkilöstön vanhuuseläköityminen ei ole ongelma esim. yliopistoissa ja korkeakouluissa kun taas liikennepalvelujen virastoissa pitää varautua rekrytoimaan lähivuosina suhteellisesti suuri määrä uutta henkilöstöä. Yleensäkin, mitä enemmän organisaation henkilöstön keski-ikä ylittää 43 vuotta, niin sitä ongelmallisempi ikärakenne on organisaation toimintojen kannalta. Koko työllisen työvoim

129. Henkilöstön ikä- ja koulutusjakauma hallinnonaloittain marraskuussa 2003

Hallinnonala	Ikäjakautuma, %					Koulutusjakautuma, %						
	–29	30–39	40–49	50–	yht.	Perus- aste	Keski- aste	Alin	Alempi	Ylempi	Tutkija koulus- aste	Yh- teensä
								korkea- aste	korkea- koulu- aste	korkea- koulu- aste		
Tasavallan Presidentin kanslia	4,2	16,9	32,4	46,5	100,0	15,5	46,5	16,9	8,5	11,3	1,4	100,0
Eduskunta (henkilöstö) .	15,6	21,5	29,0	33,9	100,0	11,7	26,9	16,3	8,2	33,6	3,4	100,0
Valtioneuvoston kanslia	14,3	27,5	24,5	33,6	100,0	14,0	22,3	11,3	8,7	39,6	4,2	100,0
Ulkoasiainministeriö, kotimaa	6,6	23,9	30,1	39,3	100,0	5,2	13,9	23,0	10,7	43,7	3,6	100,0
Oikeusministeriö	8,5	19,9	32,2	39,4	100,0	6,9	31,5	27,6	5,5	26,9	1,6	100,0
Sisäasiainministeriö	15,7	26,0	31,0	27,3	100,0	5,0	41,7	38,7	4,7	9,3	0,6	100,0
Puolustusministeriö	16,1	27,8	33,4	22,7	100,0	10,4	38,1	28,7	5,9	16,1	0,8	100,0
Valtiovarainministeriö	9,6	20,1	31,1	39,2	100,0	10,6	21,6	35,2	13,9	17,9	0,9	100,0
Opetusministeriö	22,9	25,6	24,2	27,2	100,0	5,9	23,0	9,7	6,0	33,8	21,5	100,0
Maa- ja metsätalous- ministeriö	8,8	20,9	36,2	34,1	100,0	9,7	31,6	18,0	7,8	25,4	7,6	100,0
Liikenne- ja viestintä- ministeriö	7,2	16,9	31,1	44,9	100,0	13,0	27,7	19,4	18,3	18,6	3,0	100,0
Kauppa- ja teollisuus- ministeriö	10,3	22,0	33,1	34,5	100,0	5,6	17,4	18,4	10,2	36,7	11,8	100,0
Sosiaali- ja terveys- ministeriö	11,9	22,5	29,6	36,0	100,0	6,0	29,0	18,8	10,0	26,1	10,1	100,0
Työministeriö	6,2	23,0	37,3	33,6	100,0	5,7	13,8	49,8	9,9	20,0	0,8	100,0
Ympäristöministeriö	8,5	20,3	32,0	39,2	100,0	9,0	19,6	19,7	9,9	35,4	6,4	100,0
Valtio yhteensä	15,1	24,0	30,0	31,0	100,0	7,5	28,4	23,7	7,7	24,4	8,4	100,0
Muu työllinen työvoima .	20,8	25,3	26,5	27,5	100,0	23,0	44,6	16,6	7,3	8,0	0,4	100,0

3.15. Valtion henkilöstön tila

man keski-ikä oli v. 2003 lähes kaksi vuotta alhaisempi kuin valtiolla eli 40,9 vuotta. Kuntasektorilla henkilöstö ikääntyy hieman nopeammin kuin valtiolla ja yksityisellä sektorilla hitaammin, mutta kokonaisuudessaan kehitys on eri sektoreiden välillä samansuuntainen. Tästä on seurauksena, että työvoimamarkkinoilla kilpailu osaavasta henkilöstöstä kiristyy lähivuosina. Jotta valtiolla myös jatkossa on sen tehtävien hoidon edellyttämä osaava henkilöstö, tulee huolehtia siitä, että valtion työpaikkojen työilmapiiri on hyvä ja palvelussuhteen ehdot ovat riittävän kilpailukykyisiä.

Koulutustaso on koulutustasoindeksillä mitaten tarkastelujaksolla noussut 18 prosentilla. Ammatillinen tutkinto on 93 prosentilla henkilöstöstä. Keskiasteen tutkinto on 28 prosentilla, alin korkea-asteen tutkinto 24 prosentilla ja korkeakoulututkinto 40 prosentilla henkilöstöstä (alempi korkeakouluaste 8 %, ylempi korkeakouluaste 24 % ja tutkijakoulutusaste 8 %). Valtion henkilöstön korkeaa koulutustaustaa kuvaa se, että muulla työllisellä työvoimalla ammatillinen koulutus oli 77 prosentilla henkilöstöstä ja korkeakoulututkinto 16 prosentilla. Koulutustasoindeksillä mitaten valtion henkilöstön koulutustaso on kuntien ja yksityisen palvelussektorin henkilöstöön verrattuna runsaat 20 % ja teollisuuden henkilöstöön verrattuna runsaat 40 % ja keskimäärin 36 % korkeampi.

Talousarviovaltion henkilöstö on työpaikkauskollista, sillä 56 % henkilöstöstä on ollut valtion palveluksessa yli 10 vuotta. Työpaikan vaihdosten seurauksena valtio saa tällä hetkellä kaikilla pääammatiryhmitasolla ja pääkoulutustasolla muilta sektoreilta työvoimaa enemmän kuin se menettää. Vaihutuvuuden tasapaino on 1–2 vuoden viiveellä kiinteässä yhteydessä talouskehitykseen eli talouden

130. Normaalin vanhuuseläkeiän saavuttavat hallinnonaloittain, kumulatiivinen %-osuus vuoden 2003 henkilöstöstä

Vuosi	VNK	OM	UM	SM	PLM	VM	OPM	MMM	LVM	KTM	STM	TM	YM	YHT
2004	2	2	3	3	3	2	2	2	3	1	2	1	2	2
2005	4	3	5	5	4	3	3	3	5	2	3	2	3	3
2006	6	5	7	7	6	6	4	4	7	3	4	3	4	5
2007	8	7	10	10	8	8	5	6	10	4	7	4	6	7
2008	10	10	12	12	10	10	7	8	13	6	9	5	7	9
2009	13	13	16	15	12	13	9	10	16	8	11	7	10	11
2010	15	16	19	18	14	16	11	13	20	11	14	9	13	14
2011	17	20	22	21	17	19	13	16	25	14	17	12	17	17
2012	20	24	26	25	19	23	15	19	28	17	20	15	21	20
2013	22	27	29	27	24	26	18	22	32	21	24	18	24	23
2014	25	31	32	30	29	29	20	25	35	24	27	21	28	26
2015	27	34	35	33	34	32	22	27	38	27	30	25	31	29
2016	31	38	38	36	39	36	24	30	42	30	32	28	34	32
2017	33	41	40	39	42	39	26	33	45	33	36	32	38	35
2018	35	45	42	42	45	42	29	36	48	37	39	35	41	38
2019	37	48	45	45	48	46	31	40	51	41	43	40	44	41
2020	38	52	48	48	51	49	33	44	55	44	45	43	48	44
Henkilö lukum. v. 2003	265	9 781	1650	17 789	18 218	11 097	36 037	5 614	4 373	6 859	3 988	4 404	3 217	124 185
Vanh.elä- kepoist.														
2004–2008	26	976	197	2 178	1 757	1 084	2 417	437	567	426	348	231	235	10 956
2004–2013	58	2 669	484	4 878	4 385	2 866	6 315	1 238	1 391	1 410	955	801	785	28 434
2004–2020	102	5 077	788	8 499	9 323	5 462	11 971	2 478	2 386	3 019	1 811	1 910	1 530	54 745

131. Kaikille eläkkeille ja valtion ulkopuolisen työnantajan palvelukseen siirtyneet hallinnonaloittain, kumulatiivinen %-osuus vuoden 2003 henkilöstöstä

Vuosi	VNK	OM	UM	SM	PLM	VM	OPM	MMM	LVM	KTM	STM	TM	YM	YHT
2004	3	5	5	4	5	4	7	4	5	4	6	5	4	5
2005	7	9	8	8	8	7	13	8	9	7	11	10	8	9
2006	9	13	11	12	12	11	18	12	13	11	17	15	12	14
2007	12	18	16	16	16	15	24	16	18	15	23	20	16	18
2008	16	23	20	20	20	18	30	19	23	19	28	24	20	23
2009	20	28	25	24	23	23	35	24	28	23	34	29	25	28
2010	23	33	29	28	27	28	41	28	33	28	39	35	30	33
2011	26	39	34	32	32	32	46	33	39	33	45	40	36	38
2012	29	44	39	37	36	37	51	38	44	38	51	46	42	43
2013	32	49	43	41	42	41	56	43	49	43	56	51	47	48
2014	37	54	47	44	48	46	60	47	53	48	61	56	52	52
2015	39	59	51	48	54	50	65	51	57	52	66	62	57	57
2016	44	64	54	52	60	54	69	55	62	57	70	67	61	62
2017	46	68	57	56	63	58	73	59	66	61	74	72	66	66
2018	49	73	60	59	68	63	76	63	70	66	79	77	70	70
2019	52	77	64	63	71	67	80	68	74	70	83	82	74	74
2020	54	81	67	66	75	71	83	73	78	75	87	86	78	77
Henkilö- lukumäärä v. 2003	265	9 781	1 650	17 789	18 218	11 097	36 037	5 614	4 373	6 859	3 988	4 404	3 217	124 185
Kokonais- poistuma vuosina														
2004–2008	41	2 227	325	3 493	3 560	2 051	10 680	1 088	1 001	1 292	1 116	1 074	651	28 628
2004–2013	86	4 835	711	7 222	7 608	4 587	20 171	2 394	2 143	2 947	2 250	2 253	1 514	59 195
2004–2020	143	7 944	1 106	11 808	13 704	7 853	29 993	4 078	3 395	5 122	3 469	3 799	2 507	96 144

kasvaessa voimakkaasti valtio menettää työvoimaa varsinkin yksityiselle sektorille ja talouskasvun ollessa vaimea tai laskeva valtio saa yksityiseltä sektorilta enemmän työvoimaa kuin se menettää.

Tehdyn työajan osuus säännöllisestä vuosityöajasta v. 2003 oli 81,9 %. Säännöllisestä työajasta käytettiin koulutukseen 1,4 %, vuosilomiin 12,4 % ja sairauspoissaoloihin 3,4 %. Henkilötyövuotta kohti oltiin sairaana 8,7 työpäivää eli laskua vuodesta 2002 oli 0,1 työpäivää. Sairauspoissaolo kesti keskimäärin 4,8 työpäivää. Valtiolla sairauspoissaolot ovat verrattuna kuntiin 0,5 työpäivää, yksityisiin palveluyrityksiin vajaan työpäivän ja teollisuusyrityksiin vajaan 2 työpäivää alhaisemmat. Valtiolla koulutukseen käytettiin enemmän työaikaa kuin muilla sektoreilla. Valtiolla tehdyn työajan osuus säännöllisestä työajasta on hieman alhaisempi kuin kunnilla ja pääosin pitemmistä vuosilomista johdun 10 prosenttia alhaisempi kuin yksityisellä sektorilla.

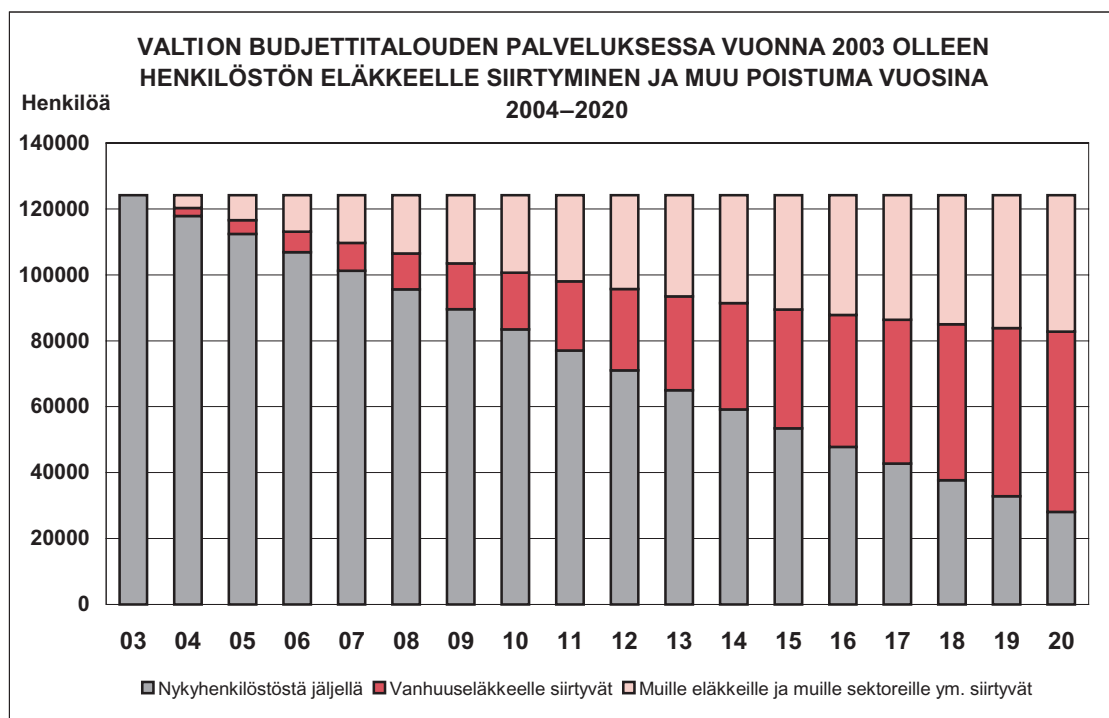
Valtion henkilöstön tyytyväisyysindeksi oli v. 2003 keskimäärin 3,4 (1=huono, 2=välttävä, 3=tyydyttävä, 4=hyvä ja 5=erittäin hyvä). Tyytyväisimpiä oltiin työn sisältöön (3,7). Johtaminen sai alhaimman indeksiarvon eli 3,1 ja toiseksi alhaisin arvo oli henkilöstön kehittymisen tuella (3,2). Vuodesta 1999 tyytyväisyys on parantunut 3,3 prosentilla. Tyytyväisyys oli samaa tasoa kuin kunnalla.

Työvoimakustannukset kasvoivat 1999–2003 nimellisesti 15,6 prosentilla ja reaalisesti 6,4 prosentilla. Vuonna 2003 valtion budjettitalouden henkilöstön palkkasumma oli 3,8 mrd. euroa ja kaikki työvoimakustannukset 4,9 mrd. euroa. Välillisten työvoimakustannusten osuus tehdyn työajan palkoista oli 60,4 %. Henkilötyövuosi maksoi valtiolla v. 2003 keskimäärin 40 490 euroa.

3.15. Valtion henkilöstön tila

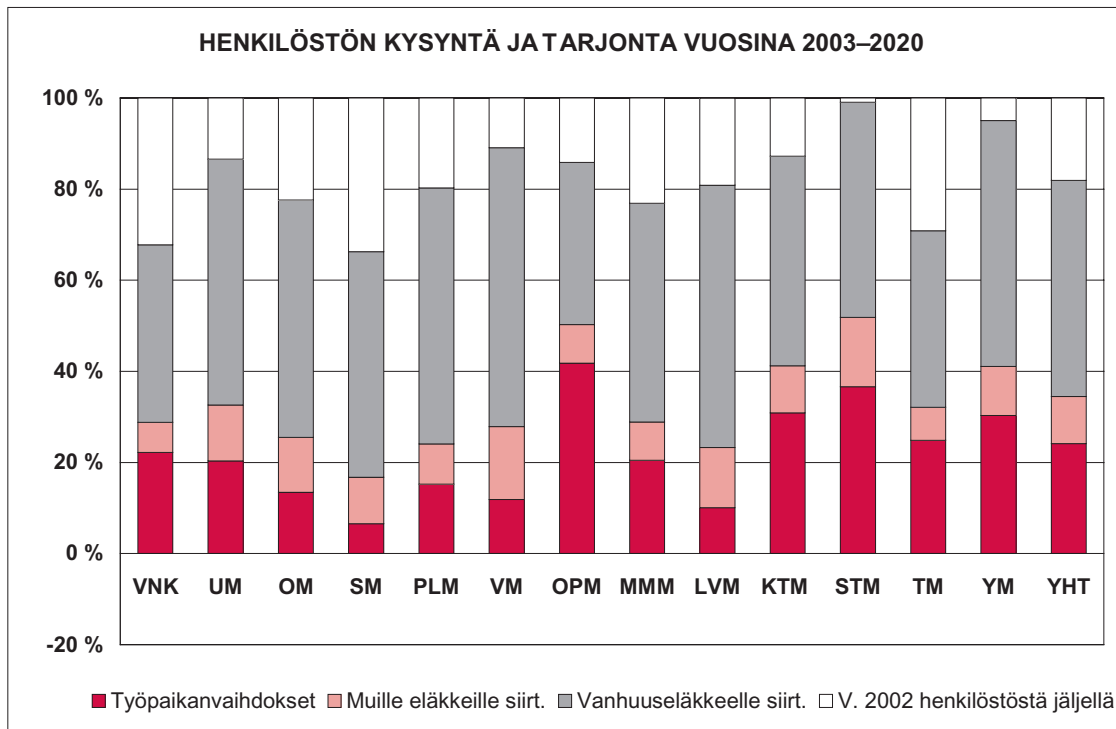
Normaalin vanhuuseläkeiän saavuttamisen kautta v. 2003 palveluksessa ollut talousarviotalouden henkilöstö vähenee vuosina 2004–2013 noin 28 400 hengellä (23 %) ja vuosina 2004–2020 noin 54 700 hengellä eli 44 prosentilla. Kun lisäksi otetaan huomioon muille eläkelajeille siirtyvät ja työpaikan vaihdoksen takia valtion ulkopuolelle siirtyvät, niin tämä ns. luonnollinen poistuma on arviolta vuosina 2003–2013 runsaat 59 000 henkeä eli 48 % ja vuosina 2004–2020 runsaat 96 000 henkeä eli 77 % vuoden 2003 henkilöstöstä (ks. taulukko 119). Valtion ylimmän johdon keski-ikä on 12 vuotta ja keski johdon keski-ikä 8 vuotta korkeampi kuin valtion henkilöstöllä keskimäärin. Vanhuus- ja muun eläköitymisen sekä valtion ulkopuolelle suuntautuvien työpaikan vaihdosten vuoksi vuoteen 2013 mennessä v. 2003 valtiolla palveluksessa olleesta ylimmästä johdosta on arvioiden mukaan poistunut 81 %, keski-johdosta ja ylimmistä virkamiehistä 54 %, erityisasiantuntijoista 45 %, asiantuntijoista 44 % ja toimistopalveluhenkilöstöstä 40 %.

Kuvio 24.

Henkilöstön kysyntää ja tarjontaa esittävä kuvio havainnollistaa, miten nykyhenkilöstö poistuu hallinnonaloittain vuoteen 2020 mennessä. Eniten henkilöstöstä on jäljellä sisäasiainministeriön, valtioneuvoston kanslian ja työministeriön hallinnonaloilla eli noin 1/3 vuoden 2020 henkilöstötarpeesta. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla lähes koko nykyhenkilöstö on poistunut vuoteen 2020 mennessä. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla nykyhenkilöstö on poistunut jo ennen vuotta 2020 eli korvaustarve on 131 % vuoden 2020 kysyntään nähden. Liikenne- ja viestintäministeriön kysyntätarvetta vähentää se, että henkilöstön kokonaistarpeen arvioidaan vähenevän vuosina 2002–2020 38 prosentilla.

Kuvio 25.

Henkilöstön pätevyyden kehittämiseen investointiin v. 2003 koulutuspanoksina 78 milj. euroa sekä terveyden ja sairaudenhoitoon 21 milj. euroa

Miesten kokonaisansiot olivat marraskuussa 2003 kuukaudessa 2 825 euroa ja naisten 2 239 euroa eli naisten ansiot olivat 21 % miesten ansioita alhaisemmat. Edellä mainittu asioiden ero on pääosin seurausta töiden erilaisista vaatimuksista ja muista perustelluista palkanmuodostustekijöistä. Vuosina 1999–2003 säännöllisen työajan keskimääräiset ansiot ovat nousseet runsaalla 19 prosentilla.

Valtion henkilöstön arvo v. 2003 oli 50,1 mrd. euroa eli reaalisesti 9,8 % suurempi kuin v. 1999. Henkilön arvon laskennassa otetaan huomioon nykyhenkilöstön määrä, jäljellä oleva työssäoloaika ennen eläkkeelle siirtymistä, tehdyn työajan palkat ja henkilöstöinvestoinnit. Valtion taseen loppusumma v. 2003 oli 50,6 mrd. euroa. Jos siihen lisätään henkilöstön arvo, taseen loppusumma on 100,8 mrd. euroa. Näin lasketusta taseen loppusummasta henkilöstövoimavarojen arvon osuus oli 50 %.

3.15. Valtion henkilöstön tila

132. Valtion henkilöstön keskeiset tunnusluvut

	Tunnusluvut ja niiden prosenttimuutokset edellisestä vuodesta									
	1999	%	2000	%	2001	%	2002	%	2003	%
Henkilöstöpanokset										
Henkilöstö, lukumäärä	125 481	0,4	123 721	-1,4	120 541	-2,6	123 258	2,3	124 185	0,8
Henkilötyövuodet, lukumäärä	123 232	1,3	121 533	-1,4	117 083	-3,7	119 541	2,1	120 557	0,8
Henkilöstön keski-ikä,										
vuotta	42,1	0,2	42,4	0,7	42,4	0,0	42,5	0,3	42,7	0,4
Koulutustaso, indeksi	4,7	7,0	4,9	5,3	5,0	2,4	5,1	0,7	5,1	1,2
Tehty työaika/ vuosityöaika, %	81,7	0,2	81,7	0,0	81,8	0,1	81,9	0,2	81,9	0,0
Palkkasumma, milj. Euroa	3 303	3,9	3 419	3,5	3 475	1,6	3 670	5,6	3 843	4,7
Tehdyn työajan palkat, milj. Euroa ..	2 590	3,9	2 708	4,5	2 752	1,6	2 906	5,6	3 043	4,7
Välilliset työvoimakustannukset,										
milj. Euroa	1 633	2,4	1 675	2,6	1 660	-0,9	1 760	6,0	1 838	4,4
Työvoimakustannukset yhteensä,										
milj. Euroa	4 223	3,3	4 383	3,8	4 412	0,7	4 666	5,8	4 881	4,6
Välillisten työvoimakustannusten										
osuus tehdyn työajan palkoista, %	63,1	-1,4	61,9	-1,9	60,3	-2,5	60,6	0,4	60,4	-0,2
Henkilöstön tila										
Työtyytyväisyysindeksi	3,26	0,4	3,16	-3,2	3,27	3,4	3,37	3,1	3,37	0,1
Lähtövaihtuvuus, %/ henkilöstö	1,9	9,0	2,4	27,9	2,3	-5,7	1,8	-22,5	1,8*	0,0
Työkyvyttömyyseläkkeelle										
siirtyminen, %/ henkilöstö	0,29	-4,0	0,27	-6,4	0,22	-18,9	0,22	-2,9	0,22*	0,0
Sairauspoissaolot, pv/ henkilötyö-										
vuosi	8,2	-1,3	8,1	-1,4	8,1	0,7	8,8	8,1	8,7	-1,4
Henkilöstöinvestoinnit										
Työtyytyväisyyden edistäminen,										
euroa/ henkilötyövuosi	55	2,5	64	15,4	67	5,5	69	3,4	72	3,8
Työkunnan edistäminen, eroa/										
henkilötyövuosi	25	2,5	53	109,6	56	5,5	58	3,4	60	3,8
Koulutus ja kehittäminen, euroa/										
henkilötyövuosi	600	2,5	568	-5,4	599	5,5	619	3,4	643	3,8
Työterveyshuolto, euroa /										
henkilötyövuosi	126	2,5	150	18,9	159	5,5	164	3,4	170	3,8
Yhteensä, euroa/ henkilötyövuosi	807	2,5	835	3,4	881	5,5	911	3,4	946	3,8
Henkilöstön arvo, mrd. Euroa	42,0	3,2	44,2	5,1	45,7	3,5	48,5	6,0	50,1	3,5
Henkilötyövuoden hinta, euroa ..	39 035	0,0	39 035	0,0	39 035	0,0	39 035	0,0	40 490	3,7

* Vuoden 2003 osalta arvio.

4. TILIMUISTUTUSKERTOMUS

Hallituksen kertomus niistä toimenpiteistä, joihin Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan mietinnössä VaVM 1/2004 vp ja Valtiontilintarkastajain kertomuksessa vuodelta 2002 (K 15/2003 vp) tehdyt muistutukset ja ehdotukset valtiovarain hoidosta ja tilinpidosta v. 2002, ovat antaneet aiheita

Kuntien yhteistyö

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta sisäasiainministeriö on todennut seuraavaa:

Sisäasiainministeriö pitää valtiovarainvaliokunnan esittämiä toimintalinjauksia kuntayhteistyön ja kuntarakenteen kehittämisestä tarkoituksenmukaisina.

Kuntarakenteen toiminnallisen tehokkuuden edistämiseksi kuntajakolain yhdistymisavustussäännöksiä tarkistetaan siten, että ne edistäisivät vapaaehtoiselta pohjalta kuntien yhdistymisiä ja tukisivat kunnallisten palvelurakenteiden tehostamista. Kuntien yhteistyön taloudelliseksi kannustamiseksi valmistellaan säännökset laaja-alaisen ja merkittävien yhteistoimintahankkeiden tukemiseksi muutosvaiheen avustuksin.

Kuntien vastuulla olevien tehtävien hoidon markkinaehtoistumisen ja ulkoistamisen vaikutuksia kunnalliselle demokratialle tarkastellaan kunnallisen demokratian kehittämishankkeessa osana kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaa.

Sisäasiainministeriö seuraa pelastustoimen alueiden toiminnan käynnistymistä ja tukee alueiden toimintaa. Alueiden toimintaa ylläpidetään ja kehitetään alueiden tekemien palvelutasopäätösten mukaisesti.

Valtuusmenettely ja sen toimivuus talousarviossa

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta valtiovarainministeriö on todennut seuraavaa:

Valtioneuvoston asetus valtion talousarviosta annetun asetuksen muuttamisesta annettiin 7.4.2004 (254/2004). Asetuksella uudistettiin talousarvioasetuksen säännökset muun muassa valtuuskirjanpidosta ja valtion tilinpäätös- ja tuloksellisuusraportoinnista. Talousarvioasetukseen otettiin uusi 54 a §, joka koskee valtuuskirjanpitoa. Sen mukaan virastojen ja laitosten tulee järjestää toimialoillaan talousarviolain 10 §:ssä tarkoitettujen talousarvion käsittelyn yhteydessä myönnettyjen valtuuksien sekä muiden lakiin perustuvien valtuuksien seuranta (*valtuuskirjanpito*). Valtuuskirjanpitoon merkitään valtuudet ja niiden käyttö. Valtuuskirjanpidon yhteydessä seurataan lisäksi valtuuden käytöstä aiheutuvia menoja sekä valtuuden käytöstä tulevana varainhoitovuosina aiheutuvia määrärahatarpeita.

Talousarvioasetuksen 54 a §:n 3 momentin mukaan valtiokonttori antaa tarkempia määräyksiä valtuuskirjanpidon yksityiskohdista. Valtiokonttorissa ollaan parhaillaan valmistelemaan asianomaista määräystä.

4. Tilimuistutuskertomus

Edelleen talousarvioasetuksen säännöksiä tiliviraston talousarvion toteutumatilaskelmasta ja valtion talousarvion toteutumatilaskelmasta tarkistettiin valtuuksia koskevilla uusilla säännöksillä. Uuden 64 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan tiliviraston talousarvion toteutumatilaskelmassa on esitettävä talousarvion toteutumatilaskelman tarkkuudella tiedot talousarviossa myönnettyistä valtuuksista ja niiden käytöstä, käytöstä aiheutuneista menoista varainhoitovuonna ja käytöstä aiheutuvista määrärahatarpeista myöhemmin varainhoitovuosina. Uuden 67 §:n mukaan valtion toteutumatilaskelman yhteydessä esitetään pääluokan sekä pääluokan ja momentin tarkkuudella tiedot valtuuksista ja niiden käytöstä varainhoitovuonna, käytöstä aiheutuneista menoista varainhoitovuonna ja käytöstä aiheutuvista määrärahatarpeista myöhemmin vuosina.

Valtiovarainministeriön toiminta- ja taloussuunnitelmien sekä talousarvioehdotusten laadinnasta 31.3.2004 antamissa määräyksissä (TM 00402) on varsin kattavat määräykset valtuuksista. Niissä selvitetään seikkoja, jotka koskevat muun muassa yleisesti valtuuksia ja valtuussuunnittelua, valtuuksien ottamista talousarvioon sekä valtuuden käytöstä aiheutuvia menoja ja määrärahatarpeita. Määräysten mukaan valtuus otetaan sen varainhoitovuoden talousarvioon, jonka aikana valtuuden perusteella tehtävät sopimukset tai sitoumukset voidaan toteuttaa suunnitellulla tavalla.

Valtiovarainministeriön johtama valtuustyöryhmä valmistelee jatkossa yhteistyössä Valtiokonttorin kanssa valtuusseurantaa koskevia tarkempia määräyksiä ja ohjeita.

Lisäksi sisäasiainministeriö on tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta todennut seuraavaa:

Valiokunnan mietinnön mukaan valtuusmenettelyn suurimmat ongelmat liittyvät käyttämättä jäävien ja purkautuvien valtuuksien suureen määrään. Valiokunta katsookin, että valtuuksia koskevien hankkeiden olisi oltava riittävän pitkälle suunniteltuja ennen valtuuden ottamista talousarvioon. EU-rakennerahastovarojen ja niihin liittyvien kansallisten vastinrahojen käyttö kuuluu myöntämisvaltuusmenettelyn piiriin. Valtuus mitoitetaan ohjelma-asiakirjojen vuotuisten rahoitustaulukoiden mukaisesti, mitä tapaa sisäasiainministeriössä pidetään oikeana ja hyvin toimivana menettelynä, jolla edistetään ohjelmien täysimääräistä toteuttamista.

Koska EU maksaa Suomelle rakennerahastovaroja tosiasiallisesti toteutuneiden menojen mukaisesti, tavoitteena on, että kaikki valtuus pystyttäisiin kokonaisuudessaan käyttämään. Ohjelma-asiakirjoissa määritellään toimenpidekokonaisuuksia, joihin myöntämisvaltuutta saadaan käyttää. Yksittäisten hankesuunnitelmien perusteella ei EU-ohjelmaan sisältyvien hankkeiden myöntämisvaltuuden budjetoitua ole järkevä mitoittaa.

Lisäksi puolustusministeriö on tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta todennut seuraavaa:

Puolustusministeriön hallinnonalalla on lähinnä puolustusmateriaalihankintoihin myönnettyjä tilausvaltuuksia. Puolustusministeriö pitää valtuusmenettelyä suurissa puolustusmateriaalihankinnoissa tarkoituksenmukaisena ja aivan välttämättömänä budjetoititapana sekä myös kokonaistaloudelliselta kannalta edullisimpana menettelytapana.

Puolustusministeriö on varsin pitkälle samaa mieltä valtiontilintarkastajien ja valtiovarainvaliokunnan kanssa valtuusmenettelyä koskevista ongelmista ja kehittämistarpeista. Tilausvaltuuksien osalta ongelmat ovat näkyneet selvimmin siinä, että seuraavalle vuodelle siirtyneiden puolustusmateriaalihankintamäärärahojen määrä on ollut huomattava, koska hankintasopimuksiin liittyvät maksut eivät ole ajoittuneet varainhoitovuodelle talousarvion mukaisesti.

Puolustusministerin v. 2002 asettama ns. MATSI-työryhmä arvioi kokonaisvaltaisesti hankintojen suunnittelujärjestelmään, budjetointiin, hankintamenettelyihin ja organisaatioon liittyviä ongelma-kohtia, teki tarvittavia selvityksiä ja vertailuja sekä antoi v. 2003 selvityksensä pohjalta tarvittavat suositukset, joihin perustuen puolustusministeriön hallinnonalalla on ryhdytty jatkotoimenpiteisiin.

Talousarvion täytäntöönpanon yhteydessä on täsmennetty tilausvaltuuksien käytön ohjeistusta ja puolustusvoimien eri yksiköiden hallinnointivastuuta.

MATSI-työryhmä kiinnitti huomiota mm. valtuussuunnittelun kehittämiseen siten, että valtuus esitetään sisällytettäväksi talousarvioon vasta siinä vaiheessa, kun tilausvaltuuteen sisältyvien hankintojen suunnittelu on saavuttanut riittävän valmiusasteen. Tällöin tarvittavan tilausvaltuuden määrästä sekä tilausvaltuudesta seuraavien menojen vuotuisesta ajoittumisesta on esitettävissä luotettavat tiedot. Uusi tilausvaltuus otetaan talousarvioon vasta sitten, kun valtuuden mukaiset sitoumukset voidaan tehdä kyseisen varainhoitovuoden aikana.

Puolustusvoimien valtuussuunnittelua on kehitetty edellä mainittuja periaatteita noudattaen siten, että:

- valtuuksiin sisällytetään vain hankkeita, jotka saavuttavat sopimusvalmiuden talousarviovuonna,
- valtuuksien kokonaismäärät ja vuosiosuudet varmistetaan aikaisempaa tarkemmin tekemällä hankintaan liittyvät tietopyynnöt ja muut selvitykset ennen valtuuden esittämistä talousarvioon,
- valtuuksiin ei esitetä hankintoja, jotka voidaan toteuttaa vuosittain myönnettävillä määrärahoilla,
- aikaa vievään tekniseen tutkimukseen ja tuotekehitykseen sekä kokeiluun ja testaukseen liittyviä hankintoja ei sisällytetä varsinaisiin sarjahankintatilausvaltuuksiin, jolloin ne eivät aiheuta muutoksia sarjahankintatilausvaltuuksien käytössä; niistä muodostetaan oma erillinen tilausvaltuus,
- valtuushankintojen seurannaisvaikutukset henkilöstöön, toimitiloihin sekä materiaalin huolto- ja ylläpitomenoihin selvitetään valtuutta budjetoitaessa.

Vuoden 2004 talousarvioon esitetyistä uusista tilausvaltuuksista laadittiin perustelumui-
stiot, joissa on otettu huomioon MATSI-työryhmän suositukset valtuuksien budjetoinnin osalta. Samalla siirryttiin käytäntöön, jossa hankevalmistelua ja sarjahankintaa edeltävään kehitystyöhön esitettiin erillinen tilausvaltuus.

Valtiovarainvaliokunnan mietinnössä korostetaan sitä, että eduskunnan on jo hankintavaltuutta antaessaan tiedettävä siitä aiheutuvat lopulliset kustannukset. Mikäli tällä tarkoitetaan myös hankintoihin liittyvien indeksi- ja valuuttakurssimenojen osuutta, tämä merkitsisi oleellista muutosta puolustusmateriaalihankintojen tilausvaltuuksia koskevaan budjetointimenettelyyn, jossa indeksien ja valuuttakurssien muutoksista aiheutuvat menot on budjetoitu erillisenä määrärahana, eikä niitä ole sisällytetty valtuuksiin. Puolustusministeriö pitää tältä osin nykyistä budjetointitapaa toimivampana ottaen huomioon, että indeksi- ja valuuttakurssimenoihin myönnettävät määrärahat sisältyvät nykyisessä kehysmenettelyssä menosäännön piiriin ja hallinnonalalle vahvistettuun kehykseen. Lisäksi voidaan todeta, että valuuttakurssimuutosten vaikutusten ennakointi on käytännössä mahdotonta. Puolustusministeriön mielestä olisi riittävää, että indeksien noususta aiheutuvista menoista esitettäisiin tietyin laskentaperustein tehty arvio momentin selvitysosassa.

Edellä kuvatut kehittämistoimenpiteet vaikuttavat oleellisesti valtuusmenettelyn toimivuuden parantamiseen talousarviossa myönnettävien uusien tilausvaltuuksien osalta. Sen sijaan aiemmin myönnettyjen valtuuksien osalta vaikutukset ovat vähäisempiä, ja tavoitetilaan pääseminen tapahtuu useamman vuoden siirtymääjan kuluessa.

4. Tilimuistutuskertomus

Valtiokonttorin ohjeistaman valtuusseurannan ohella tilausvaltuuksien seuranta on kehitetty siten, että vuodesta 2002 alkaen on laadittu kolme kertaa vuodessa erilliset valtuuksien seurantaraportit käyttäen yhteistyössä valtiovarainministeriön kanssa valmisteltua raporttimallia.

Puolustusministeriöllä oli mahdollisuus osallistua valtiovarainministeriön johtamaan työryhmätyöhön, jossa valmisteltiin valtion talousarvioasetuksen uusimista valtuuksien budjetoinnin ja valtuusseurannan osalta. Keväällä 2004 uusittu valtion talousarvioasetus vastaa näiltä osin edellä todettuja, puolustusministeriön MATSI-työryhmän esittämiä näkemyksiä valtuusmenettelyn kehittämistä.

Lisäksi liikenne- ja viestintäministeriö on tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta todennut seuraavaa:

Budjettivaltion reaalisisjoituksista noin 70 % on liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan infrastruktuurihankkeita. Päättyessään hankkeesta eduskunta samalla päättää hankkeen kokonaisvaltuudesta sekä saa tiedon momentin selvitysosassa menojen jaksottumisesta eri vuosille. Määrärahat budjetoidaan hankkeen etenemisen mukaan. Myöhempien vuosien talousarvioon sisällytetään myös momentin selvitysosaan yksilöity ajantasainen tieto hankkeen kokonaisvaltuudesta, aiemmin budjetoiduista määrärahoista, talousarviovuonna budjetoitavista määrärahoista sekä tulevien vuosien määräraharapeesta. Valtuuden käyttämätön osa näkyy em. tiedoissa.

Tutkimus

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta opetusministeriö on todennut seuraavaa:

Hallitusohjelmassa päätettiin vahvistaa julkista tutkimusrahoitusta valtion tiede- ja teknologianeuvoston linjausten pohjalta. Vuoden 2003 ensimmäisessä lisäbudjetissa korotettiin Suomen Akatemian tutkimusrahoituksen myöntövaltuutta ja kuluvan vuoden budjetissa valtion tutkimusrahoituksessa on suurin lisäys sitten vuoden 1997. Viime vuoteen verrattuna kasvua on 93 milj. euroa. Kasvu näkyy eniten Suomen Akatemian ja Tekesin määrärahoissa.

Kansainvälisen asiantuntijaryhmän laatima arviointiraportti Suomen Akatemian toiminnasta luovutettiin opetusministerille 24. maaliskuuta 2004 julkistamisseminaarin yhteydessä. Arvioinnin mukaan Suomen Akatemia toimii kaiken kaikkiaan hyvin. Arviointi antaa paljon tunnustusta Akatemian toiminnalle, sen tuloksellisuudelle ja ennen kaikkea Akatemian panostus kansainvälistymiseen saa kiitosta.

Arviointipaneelin mukaan yksi ajankohtaisimmista haasteista niin Suomessa kuin kansainvälisesti on poikkitieteellisen tutkimuksen edistäminen eri keinoin. Arvioitsijat alleviivaavat sitä, että tutkimusjärjestelmän rakenteiden ei tulisi estää tieteen luonnollista kehitystä eli monitieteisen, poikkitieteellisen tutkimuksen kehitystä eikä toisaalta perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen lähentymistä.

Suomalaisen tutkimusjärjestelmän toimijoiden välisiä yhteyksiä tulisi arvioinnin mukaan entisestään vahvistaa tehokkuuden parantamiseksi sekä korkealaatuisen tutkimuksen edistämiseksi. Kauppa- ja teollisuusministeriön ja opetusministeriön tulisi pyrkiä luomaan tiiviimpi suhde Tekesin ja Suomen Akatemian toiminnan välille. Myös Akatemian ja Sitran välistä yhteistyötä tulisi kehittää. Yhteistyötä tulisi lisätä myös Suomen Akatemian ja yliopistojen välillä.

Valtion tiede- ja teknologianeuvoston suomalaisen tutkimusjärjestelmän rakenteita koskevassa, vuoden 2004 loppuun mennessä valmistuvassa arvioinnissa otetaan kantaa kansainvälisen arviointiryh-

män tutkimusjärjestelmän rakenteita ja tieteidenvälisen tutkimuksen edistämistä koskevaan esitykseen.

Opetusministeriö asettaa arvioinnin tulosten konkretisoimiseksi työryhmän laatimaan kansallisen strategian tutkijanuran ja tutkijoiden liikkuvuuden edistämiseksi. Akatemiaa koskevien säädösten uudistamistarve selvitetään syksyn kuluessa. Akatemian tulosohejauksessa sovitaan tavoitteista poikkitieteellisen tutkimuksen edistämiseksi, hakemusten arviointijärjestelmien ja Akatemian tiedepoliittisen asiantuntijuuden kehittämiseksi sekä horisontaalisen yhteistyön (Tekes ja Sitra) vahvistamiseksi.

Yliopistojen tulosohejausjärjestelmä

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta opetusministeriö on todennut seuraavaa:

Tammikuussa 2003 päätettiin opetusministeriön ja yliopistojen yhteisprojektin muistion ja siitä saatujen lausuntojen perusteella yliopistojen tulosohejausjärjestelmästä ja toimintamenorahoituksen muodostumisperusteista sopimuskaudelle 2004–2006. Kehittämistyössä on pyritty ottamaan huomioon valtion keskushallintohankkeen linjausten mukaisesti tulostavastuuajattelun vahvistaminen ja ministeriöiden tulosohejausröölön terävöittäminen. Uudistetussa tulosohejausjärjestelmässä yliopistojen laatuun liittyvät tekijät ovat aiempaa selvemmin esillä. Tarkoitus on, että laadulliset kysymykset ovat keskeisesti esillä myös sopimuskautta 2007–2009 koskevassa kehittämissyössä, joka käynnistyy vuoden 2004 aikana.

Uusitun talousarvioasetuksen mukaan ministeriöt joutuvat antamaan varainhoitovuotta 2005 koskevastä tilinpäätöksestä lähtien hallinnonalansa virastoille perustellun tilinpäätöskannanoton. Osana tulosohejausprosessin kehittämistä yliopistot ovat saaneet jo kaksi kertaa opetusministeriöltä kirjallisen palautteen mm. raportoinnin laadusta, toiminnan tuloksellisuudesta ja kehittämistarpeista strategisilla paino-pistealueilla. Seuraavan kerran palaute annetaan kesällä 2004.

Opetusministeriön ja yliopistojen välisessä tulosohejausmenettelyssä tulosseuranta toteutetaan pääosin yliopistojen tilinpäätösten ja KOTA-tietokannan avulla. Tulosohejauksen kehittämissyöryhmän esitysten pohjalta opetusministeriö on käynnistänyt Kota-järjestelmän kehittämisyön. Järjestelmää ollaan kehittämässä lähivuosina siten, että suunnittelu- ja seurantatiedot ovat entistä paremmin dokumentoitu ja joustavasti eri osapuolten käytettävissä. Tässä yhteydessä pyritään ottamaan aiempaa paremmin huomioon myös vaikuttavuuden seurantaan ja laadullisten kysymysten tarkasteluun liittyviä näkökulmia.

Opetusministeriö on kannustanut yliopistoja varsinaisia toimintamenoja täydentävän rahoituksen hankkimiseen. Lähtökohtana on, että ulkopuolisin varoin rahoitetun toiminnan pääasiallinen johtovastuu on yliopistoilla itsellään. Tämän on katsottu olevan sopusoinnussa perustuslaissa ja yliopistolainsäädännössä todetun yliopistojen itsehallinnollisen aseman kanssa. Ulkopuolisella rahoituksella on kuitenkin kytkentä hallinnonalan ohjausjärjestelmään toiminnan ja talouden suunnittelun sekä nettobudjetoinnin kautta. Ulkopuolisen rahoituksen odotetaan tukevan yliopiston perustoimintaa, mutta sillä ei kuitenkaan ole tarkoitus kompensoida talousarviorahoitusta. Huhtikuussa 2004 käytyjen tulosneuvottelujen perusteella yliopistojen tulosopimuksiin ollaan kirjaamassa vähimmäistavoite varsinaista budjettirahoitusta täydentävän rahoituksen osuudelle yliopiston kokonaisrahoituksesta. Valtiovarainministeriön 31.3.2004 antama toiminta- ja taloussuunnitelmaa sekä talousarvioehdotusten laadintaa koskeva määräys osaltaan edellyttää aiempaa tarkempaa arviota täydentävän rahoituksen rahoituslähteistä.

4. Tilimuistutuskertomus

Valtakunnalliset liikunnan koulutuskeskukset

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta opetusministeriö on todennut seuraavaa:

Arviointi

Valtiontilintarkastajat katsovat kannanotossaan, että valtakunnallisten liikunnan koulutuskeskusten kehittämiseksi ja toiminnan tukemiseksi niiden toiminnasta, tehtävistä sekä niiden järjestämästä koulutuksesta tulee tehdä ulkopuolinen arviointi. Eduskunnan kirjelmän mukaan valtionvarainvaliokunta on kannattanut tilintarkastajien ehdotusta.

Myös opetusministeriö pitää ehdotusta hyvänä. Arviointia ei ole toistaiseksi suoritettu, mutta se organisoidaan mahdollisimman pian.

Koulutuksen arviointijärjestelmällä on koulutusta koskevassa lainsäädännössä keskeinen merkitys. Koulutuksen arviointia koskevat säännökset on uudistettu 1.3.2003 lukien. Ulkopuolista arviointia varten opetusministeriön yhteydessä on erillinen koulutuksen arviointineuvosto, joka organisoii arviointitoiminnan yliopistojen, opetushallituksen ja muiden arviointiasiantuntijoiden verkostona. Ministeriö voi antaa yksittäisen arvioinnin suorittamisen myös muun kuin koulutuksen arviointineuvoston tehtäväksi.

Rakentamisavustukset

Valtion avustukset urheiluopistojen perustamishankkeisiin tullaan suuntaamaan ensisijaisesti rakentamiskannan peruskorjaukseen ja ahtaiksi tai epätarkoituksenmukaisiksi käyneiden tilojen uusimiseen. Mikäli avustus kohdennetaan uudisrakentamiseen, edellytetään valtiontilintarkastajien ehdotuksen mukaisesti hakijan osallistuvan kustannuksiin merkittävämmällä osuudella.

Valtion liikuntabudjetti ja jakosuhdelaki

Valtiontilintarkastajat esittävät kertomuksessaan urheiluun ja liikuntakasvatukseen suunnattujen veikkauisvoittovarojen nostamista ns. jakosuhdelain edellyttämälle tasolle. Valtiovarainvaliokunta on pitänyt tilintarkastajien kannanottoa tärkeänä.

Arpajaisten sekä veikkaus- ja vedonlyöntipelien tuoton käyttämisestä annettu laki (1054/2001), ns. jakosuhdelaki, toteutetaan asteittain vuosina 2003–2011 siirtämällä kirjastojen valtionosuudet takaisin yleisistä budjettivaroista rahoitettaviksi. Lain mukaan urheilun ja liikuntakasvatukseen edistämiseen osoitettavien varojen prosenttiosuus nostetaan 25 prosentiksi. Vuonna 2004 valtion talousarvio noudattaa mainitun lain 1 §:n edellyttämiä jakosuhhteita. Urheiluun ja liikuntakasvatukseen osoitettavien varojen prosenttiosuus on 26,6 %.

Kestävä metsätalous ja metsänhoidon toimivuus

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta maa- ja metsätalousministeriö on todennut seuraavaa:

Maa- ja metsätalousministeriö asetti v. 2001 työryhmän, jonka tehtäväksi tuli selvittää metsänhoito- ja metsänparannustöiden työmäärien ja kustannuskehityksen tilastoinnin nykytila, kartoittaa vaihtoehtoiset menetelmät tilastoinnin kehittämiseksi ja laatia ehdotus tilastointiin tarvittavista muutoksista.

ta. Työssä piti ottaa huomioon tilastoinnin yhteistyömahdollisuudet metsätalouden eri toimijoiden kanssa.

Työryhmä sai muistionsa valmiiksi 31.8.2001. Muistio sisältää useita kehittämisehdotuksia. Kehittämis ehdotusten toteutumista seurataan Metsäntutkimuslaitoksen vuosittain koolle kutsumassa seurantakokouksessa, johon osallistuu tilaston laatijoita ja käyttäjiä. Seurantakokous ottaa kantaa kerättäviin tietoihin, tilastolomakkeiden sisältöön ja tiedonkeruutapoihin sekä siihen, millaista palautetta tiedontoimittajille tulisi tarjota.

Yksityismetsien metsänhoito- ja metsänparannustöiden kustannusten tiedonkeruu on jakautunut eri toimijoiden vastuulle sen mukaan, kuka työt toteuttaa. Lisäksi ministeriö seuraa ja valvoo kestävän metsätalouden rahoituksesta annetun lain (1094/1996) mukaisten tukien käyttöä.

Metsänhoito- ja metsänparannustöiden ja hakkuiden tiedonkeruu edellyttää useiden toimijoiden panna. Tiedot kootaan Metsäntutkimuslaitokseen, joka ylläpitää Suomen virallista metsätalastoa.

Tilastoinnin kehittäminen parantaa tietopohjaa metsien metsänhoidollisesta tilasta. Ministeriö on metsäkeskuksiin kohdistuvassa tulosohjauksessa painottanut sekä metsänuudistamiseen kohdistuvaa viranomaisvalvontaa että hyvää metsänhoitoa edistävää neuvontaa.

Maa- ja metsätalousministeriö on osittain rahoittanut 2000-luvun alkuvuosina metsänuudistamisen laadun seurantajärjestelmän kehittämistä, missä on ollut mukana metsäkeskuksia, metsänhoitoyhdistyksiä ja Metsäntutkimuslaitos. Maa- ja metsätalousministeriö on myöntänyt rahoituksen vuodelle 2004 ”Metsänuudistamisen laadun hallinta” -selvitykseen, jossa tutkitaan em. seurantajärjestelmän vaikuttavuutta ja sen niveltämistä metsänhoitoyhdistysten laatujärjestelmiin vuoteen 2006 ulottuvalla hankkeella.

Kansallinen metsäohjelma 2010:n (KMO) mukainen nimellinen vuotuinen valtiontuen tarve metsänhoito- ja metsänparannustöihin on 56,464 milj. euroa ottaen huomioon metsäviestintään tarkoitetun määrärahan 0,720 milj. euroa siirto muille momenteille.

Vuoden 2004 valtion talousarviossa yksityismetsien metsänhoito- ja metsänparannustöihin käytettävissä olevan valtiontuen 62,895 milj. euroa mitoituksessa on otettu huomioon kustannustason nousu vuosina 1999–2004 sekä syksyn 2001 ja kesän 2002 myrskytuhoista aiheutuva metsänviljelyn lisääntyminen. Tämän lisäksi reaalisena lisäyksenä KMO:n määrärahasatsoon on valtiontuessa kuluvana vuonna 2,056 milj. euroa nuoren metsänhoidon työmäärätavoitteiden saavuttamiseen ja energiapuun korjuuseen ja haketukseen. Lisäksi vuosittain myönnetään 300 000–400 000 euron verran metsänparannuslainoja.

Kauppa- ja teollisuusministeriön asettama työryhmä, joka teki esityksen uudeksi uusiutuvan energian edistämisohjelmaksi, esitti energiapuun korjuu- ja haketustuen piirin laajentamista siitä, mitä nykyisin on säädetty kestävän metsätalouden rahoituksesta annetussa laissa. Vuosittainen keskimäärin kahdeksan miljoonan euron lisäys määrärahoihin mahdollistaa valtiontuen noin 700 000 kiintokuutiometrin energiapuun korjuulle ja haketukselle.

Tieverkon nykytila ja kehittämistarpeet

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta liikenne- ja viestintäministeriö on todennut seuraavaa:

Monivuotiseen liikenneinvestointiohjelmaan ja sen rahoitukseen otettiin ensimmäisen kerran kantaa hallituksen kehyspäätyksessä 11.3.2004. Kehyspäätyksen mukaisella rahoituksella investointiohjel-

4. Tilimuistutuskertomus

man toteutus saadaan käyntiin. Hankkeet pyritään aloittamaan ministerityöryhmän esittämässä kiireellisyyjärjestyksessä.

Liikenne- ja viestintäministeriö on ryhtynyt yhteistyössä muiden tahojen kanssa toimiin liikennehankkeiden valitusaikojen nopeuttamista pohtineen työryhmän suositusten mukaisesti. Ministeriö on 16.3.2004 väylävirastoille lähettämässään kirjeessä ohjeistanut liikennehankkeiden hallinnollisia menettelyjä.

Valtion tavoitteet pääomasijoittamisessa ja niiden toteutuminen

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta kauppa- ja teollisuusministeriö on todennut seuraavaa:

Kauppa- ja teollisuusministeriö on asettanut Teollisuussijoituksen ensisijaiseksi elinkeinopoliittiseksi tavoitteeksi vuodelle 2003 sijoitustoiminnan siemenvaiheen ja käynnistyyviin yrityksiin sekä omistajapoliittiseksi tavoitteeksi pääomien reaaliarvon ylittävän tason pitkällä tähtäyksellä. Ministeriö on katsonut, että omistajapoliittinen tavoite ei saa vaarantaa elinkeinopoliittisen tavoitteen toteutumista ja että tarvittaessa ministeriö ryhtyy toimenpiteisiin lainsäädännön muuttamiseksi tältä osin. Teollisuussijoitus on omalta osaltaan todennut, ettei se näe tarpeelliseksi lainsäädännön muuttamista, vaan pystyy suoriutumaan sille asetettujen elinkeinopoliittisten tavoitteiden toteuttamisesta nykyisen omistajapoliittisen tavoitteen puitteissa.

Ministeriö on luopunut Teollisuussijoituksen kannattavuuskehityksen arvioinnista lyhyellä tähtäyksellä, koska se varsinkin nykyisen kaltaisessa, pitkään jatkuneessa pääomasijoitustoimialan huonossa suhdannetilanteessa on omiaan antamaan väärin painottuneen kokonaistavoiteasetannan Teollisuussijoituksen hallitukselle. Ministeriö luonnollisesti jatkaa edelleen yhtiön kannattavuuskehityksen seurantaa puolivuotisjaksoin, mutta jättää kommentoimatta kehitystä yhtiölle.

Pääomasijoitustoimialalle on tyypillistä hyvin voimakkaat suhdannevaihtelut. Hyvässä suhdannetilanteessa markkinat ylireagoivat ja pääomaa on tarjolla enemmän kuin sijoituskelpoisia kohteita. Tällöin toimialan lyhyen ajan tuottoluvut ovat korkeita. Vastaavasti huonossa suhdannetilanteessa markkinat myös ylireagoivat, jolloin tappiot realisoituvat eivätkä hyvätkään riskipitoiset kohteet tahdo saada rahoitusta. Tällöin lyhyen tähtäyksen tuotot painuvat negatiivisiksi. Pitkällä tähtäyksellä pääomasijoitustoimialan keskimääräiset tuotot ylittävät pörssiosakkeiden vastaavat tuotot.

Teollisuussijoituksen sijoitussalkku on hyvin hajautettu ja yhtiö on arvioinut voivansa tehdä siemen- ja käynnistysvaiheen sijoituksia lähivuosina kysyntää vastaavasti ilman, että volyyymi nousisi niin korkeaksi, että se voisi vaarantaa yhtiön pitkän tähtäyksen kannattavuuskehityksen. Tämä tarkoittaa sitä, että vuosittainen uusien sijoituskelpoisten siemen- ja käynnistysvaiheen yritysten määrä on Suomessa rajallinen ja vastaavasti sijoitustarve jää kokonaisuutena hyvin pieneksi verrattuna Teollisuussijoituksen koko sijoitusmassaan. Yhtiön uusi siemenrahoitusohjelma on käynnistynyt hyvin. Vaikka lukumääräisesti siemensijoituksia on tehty paljon ja oletetaan tehtävän ennätysmäärä kuluvan vuoden loppuun mennessä, niiden euromääräinen arvo ei nouse kuitenkaan merkittäväksi.

Kauppa- ja teollisuusministeriö katsoo, että Teollisuussijoitus voi toteuttaa asetetut elinkeinopoliittiset tavoitteet tarkistettujen omistaja- ja elinkeinopoliittisten tavoitteiden ja seurannan puitteissa eikä näe toistaiseksi tarpeellisenä ryhtyä toimenpiteisiin yhtiötä koskevan lain muuttamiseksi.

Julkisen sektorin tuottamien palvelujen ohjaus, valvonta ja saatavuus

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta sosiaali- ja terveysministeriö todennut seuraavaa:

Sosiaali- ja terveysministeriö ilmoittaa, että Terveysturvakeskuksen laajennusta selvittäneen työryhmän (TEO työryhmän) mietintö 2004:4 on lähetetty laajalle lausuntokierrokselle. Lausunnot on pyydetty 15.5.2004 mennessä. Työryhmän ehdotukset koskevat muun muassa julkisen ja yksityisen terveydenhuollon toimintayksikköjen valvontaa, yksityisen terveydenhuollon lupahallintoa, TEO:n tehtävien laajentamista sosiaalihuollon osalta sekä ehdotusta muutoksiksi perusturvalautakunnan roolissa. Tarkoitus on panna toimeen työryhmän ehdotuksia asteittain vuosina 2005–2007. Uusien tehtävien vastaanottaminen ja nykyisten tehtävien hoitaminen edellyttävät lisävoimavaroja. Ne on suunniteltu hoidettavaksi sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan sisäisin järjestelyin.

Vuosittain kehysvalmistelun yhteydessä sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää sisäasiainministeriön huomiota lääninhallitusten sosiaali- ja terveysosastojen jatkuvasti lisääntyvien tehtävien vaatimiin lisäresursseihin. Lääninhallitusten sosiaali- ja terveysosastojen resurssitarpeita vuosina 2005–2008 koskeva kirje on lähetetty sisäasiainministeriölle 2.12.2003. Kirje sisältyy TEO-työryhmän muistioon. Työryhmä on myös ehdottanut, että lääninhallitusten sosiaali- ja terveysosastojen talouden ohjaus tulee siirtää sosiaali- ja terveysministeriölle.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuusjärjestelmää uudistettiin vuoden 2003 alusta. Uudistuksen tavoitteena oli muuttaa valtionosuusjärjestelmän kautta tapahtuvan kuntien ohjaustoiminnan painopistettä ja se toi lääninhallituksille lakisääteisen ohjaus- ja valvontatehtävän rinnalle uudenlaisen ohjauksen keinon. Kehittämishankkeiden valtionavustuksiin käytettävissä olevia määrärahoja on tarkoitus suunnata kuntien ja kuntayhtymien toiminnan kehittämistä ja tehostamista sekä toimintatapojen uudistamista tukevien hankkeiden toteuttamiseen. Uuden järjestelmän piirissä olevien hankkeiden tulisi olla sellaisia vaikuttavuudeltaan tai hyödynnettävyydeltään merkittäviä toiminnan kehittämishankkeita, joilla aikaansaataisiin todellinen ja pysyvä muutos esimerkiksi henkilöstön osaamisessa, palvelujen järjestämistavoissa, toimintatavoissa ja -käytännöissä, perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon tai sosiaalihuollon ja terveydenhuollon välisessä työnjaossa, palvelu- ja hoitoketjuissa tai erityisosaamisverkostojen optimaalisessa hyödyntämisessä alueellisesti. Näin ollen valtionosuusjärjestelmässä toteutettu uudistus osaltansa tukee valtiovarainvaliokunnan mietinnössä esitettyä tavoitetta kehittää ohjauskeinoja ja koko palvelujärjestelmää sellaiseksi, että jälkikäteisen valvonnan tarve vähenee.

Ministeriössä vireillä oleva Tieto 2005 -hanke on tarkoitettu parantamaan tietojärjestelmien toimivuutta ja tiedon tuottamisen ajantasaisuutta. Myös kansalliseen terveydenhuollon hankkeeseen sisältyvä tietojärjestelmien kehittäminen parantaa tiedon ajantasaista saatavuutta.

Lisäksi sisäasiainministeriö on tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta todennut seuraavaa:

Lääninhallitusten olennainen vahvuus on, että ne toimivat monialaisina asiantuntijavirastoina yhtenäisen johdon alla. Poikkeuksena yhtenäisyydestä ovat lääninhallitusten poliisiosastot, joiden toiminnan rahoitus tapahtuu talousarvion poliisitoimen momentilta. Jos lääninhallitusten suurimpia osastoja, kuten sosiaali- ja terveysosastot ja sivistysosastot ryhdyttäisiin siirtämään erilleen lääninhallitusten yhteisestä rahoituksesta, se väistämättä aiheuttaisi ns. putkihallinnon vahvistumisen ja hallinnon sirpaloitumisen aluetasolla.

Sisäasiainministeriö pitää välttämättömänä, että lääninhallitusten yhtenäisyydestä huolehditaan edelleen ja tulosoajasta kehitetään tämän mallin sisällä. Tietojärjestelmiä tulee kehittää edelleen niin,

4. Tilimuistutuskertomus

että ne tarjoavat mahdollisuuksia eri ministeriöiden ohjausotteen parantamiseen ja toiminnan koordinoitiin.

Määrä- ja osa-aikaiset työsuhteet

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta työministeriö on todennut seuraavaa:

Työministeriö toteaa, että työssä olevien työsuhteiden tilastojen tuottamisesta ja kehittämisestä vastaa valtiovarainministeriön alainen Tilastokeskus. Työministeriö tuottaa tilastoa työvoimatoimistoihin ilmoitetuista avoimista työpaikoista. Näissä tilastotiedoissa ovat mukana työaika mm. erilainen osa-aikatyö sekä työn kesto mm. erilaiset määräaikaiset työsuhteet. Työministeriö tuottaa näistä tilastotietoa vuosittain ja osoitetun tarpeen mukaisesti.

Valtioneuvosto tulee antamaan eduskunnalle selonteon, jossa selvitetään muun muassa elinkeino- ja työelämän kehitystä ja sitä, miten työsopimuslain säännökset vastaavat yritystoiminnan ja työelämän muutoksia. Selonteon valmistelu on käynnissä työministeriössä ja se tullaan antamaan eduskunnalle kevädistuntokauden aikana.

Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö on tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta todennut seuraavaa:

Työsuojelupiirien kokemusten perusteella ei voi arvioida määräaikaisten työsuhteiden käytön lisääntymistä tai vähenemistä. Yhteydenotot eivät ole kuitenkaan vähentyneet. Se saattaa osin johtua lainmuutoksesta ja siitä, että asia on julkisuudessa ja ehkä työpaikoilla ollut enemmän esillä.

Määräaikaisia ja osa-aikaisia työsuhteita koskevat kyselyt eivät yleensä koske sitä, onko sopimuksen sisältö lainmukainen, toisin sanoen, onko kyseisessä tapauksessa esitetyillä perusteilla voitu laillisesti solmia tämän tyyppinen työsuhde. Osa-aikaisten osalta tämä ei sinänsä voi edes tulla kyseeseen, koska osa-aikainen työsopimus voidaan solmia ilman rajoittavia edellytyksiä. Kysymykset liittyvät usein yhdenvertaiseen kohteluun ja sinänsä ehkä pieniinkin asioihin. Eri työntekijäryhmien välillä voi olla eroja esimerkiksi silloin kun joidenkin etujen saamisen ehtona on vaikkapa vuoden työssäolo. Tällaisia etuja voivat olla työnantajan tukemat kuntosali- tai uimahalliliput, hieronta samoin kuin työterveyshuollon ylittävä terveydenhuolto. Koulutuksen osalta eroja on vaikea havaita, koska yleensä myös vakinaisten osalta koulutukseen lähtijöitä joudutaan karsimaan. Perehdyttäminen saattaa määräaikaisella työntekijällä olla suppeampaa kuin vakinaisella.

Sijaisuuksien käyttäminen määräaikaisten työsuhteiden perusteena näyttää olevan perusteltua. Sen sijaan on otaksuttavissa, että määräaikaisia työsuhteita käytetään ilman varsinaista perustetta silloin kun töiden jatkumisesta ei ole täyttä varmuutta. Työnantajat ehkä pelkäävät irtisanomista eivätkä työsopimusta tehdessään ota huomioon sitä, että irtisanomisaika alle vuoden kestäneissä työsuhteissa on lyhyt, vain 14 päivää.

Osa-aikaisten työsuhteiden osalta tulee silloin tällöin kyselyjä siitä, ettei osa-aikaiselle työntekijälle ole tarjottu työsopimuslain edellyttämällä tavalla (Tsl 2 luku 5 §) lisää työtä ja pitempää työaika, vaikka työpaikalle on palkattu uusi mahdollisesti myös osa-aikainen työntekijä. Tästä voitaisiin päätellä, ettei työsopimuslain tavoite täysiaikaisuudesta ole kaikin osin toteutunut.

Työsopimusten ketjuttamista näyttäisi olevan julkisella sektorilla eniten. Yksityisellä puolella, jossa työvoiman käyttö ei aina ole kovin suunniteltua, sitä koskevia kyselyjä tulee joskus. Valvonnan näkökulmasta ketjuttaminen näyttää vähentyneen.

Työvoiman vuokrauksesta työsuojelupiireille ei tehdä kovin paljon ilmoituksia. Työsuhteen pituus vuokratyössä vaihtelee toistaiseksi voimassa olevasta keikkakohtaiseen sopimukseen. Perusongelma vuokratyössä näyttäisi olevan se, että yritykset eivät aina ymmärrä työnantajarooliaan. Työnantajalle kuuluvan työterveyshuollon järjestämisessä on ilmennyt ongelmia. Franchising-sopimuksiin perustuvissa järjestelyissä työntekijä ei välttämättä aina tiedä, kuka itse asiassa on hänen työnantajansa.

Valtiontilintarkastajat ovat kiinnittäneet huomiota myös siihen, että vuokratyötä koskevien työsopimusten ketjuttamisen valvonta ja vuokratyösuhteiden keston seuranta kuuluvat eri viranomaisille sekä todenneet, että tulee harkita valvonnan ja seurannan keskittämistä yhdelle viranomaiselle. Työsuhteen ehtojen lainmukaisuuden valvonta on osa työsopimuslain noudattamisen valvontaa ja siten työsuojeluviranomaisten tehtävänä. Ei liene tarkoituksenmukaista, että lain normaalin valvonnan piiristä irrotettaisiin jokin työntekijäryhmä, tässä tapauksessa vuokratyöntekijät, ja siirrettäisiin jollekin toiselle viranomaiselle, jolla ei ole tarvittavaa valvontaorganisaatiota eikä perehtyneisyyttä. Sen sijaan vuokratyösuhteiden keston seuranta voisi tukea valvontaa ja ohjata valvonnan suuntaamista tällä alalla.

Lisäksi valtiovarainministeriö toteaa tällä kohdalla olevien huomautusten johdosta seuraavaa:

Valtiovarainministeriön hallinnonalalla toimivan Tilastokeskuksen säännöllisessä tilastotuotannossa on useita tilastoja, joissa kuvataan määrä- ja osa-aikaisia työsuhteita. EU-säädösten perusteella tehtävällä työvoimatutkimuksella saadaan kuukausittain varsin monipuolista tietoa näistä työsuhteista. Tutkimus on otantatutkimus. Muita epätyypillisiä työsuhteita kuvaavia tilastoja ovat mm. palkkatilastot ja työsäkäyntitilasto.

Tilastokeskus pyrkii eri toimenpitein poistamaan tilastotuotannossaan havaittuja epäkohtia ja parantamaan tuottamiensa tilastojen laatua. Tämä koskee myös määrä- ja osa-aikaisia työsuhteita koskevaa tilastointia. Epätyypilliset työsuhteet ovat esimerkki monimutkaisista ilmiöalueista, joiden yksityiskohtaisempi selvittäminen ja analysointi on tutkimustoimintaa, jossa joudutaan hyödyntämään useita eri tietolähteitä. Tilastokeskuksen aineistot soveltuvat tällaisten tutkimusten tekemiseen ja ovat siihen käytettävissä.

Vammaisten ja vajaakuntoisten työllistämispalvelut

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta sosiaali- ja terveysministeriö on todennut seuraavaa:

Työeläkerahoituksessa yli 50 työntekijän yrityksessä yrityksen vakuutusmaksu riippuu myös yrityksen työkyvyttömyys- ja työttömyystapausten määrästä. Tämän suurtyönantajien omavastuutekniikan on nähty vammaisten ja vajaakuntoisten työllistymisen esteenä. Omavastuutekniikan tavoitteena on toisaalta muodostaa työnantajille sellainen kannustin, että huolenpito ikääntyvästä väestöstä tuo säästöä työnantajan vakuutusmaksuihin. Valiokunta toteaaakin pitävänsä perusteltuna, että työkyvyttömyys- ja työttömyystapausten määrä vaikuttaa jossakin määrin vakuutusmaksuihin. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että se, että työnantaja myös hyötyy työkykyä ylläpitävästä toiminnasta, on keskeinen kannustintekijä kohti tavoitetta pidentää keskimäärin työssä jatkamista.

Vammaisten ja vajaakuntoisten työllistymisen helpottamiseksi omavastuuta on lievennetty siten, että työnantaja ei joudu lainkaan omavastuuta maksamaan, jos työntekijän työsuhteen kesto on lyhyt ennen eläkkeen alkamista tai kyseessä on palkattu ikääntynyt työntekijä, joka tulee työkyvyttömäksi kolmen vuoden kuluessa.

Lisäksi vuoden 2005 eläkeuudistuksen yhteydessä on tarkoitus tarkistaa työkyvyttömyyseläkkeiden maksutekniikkaa siten, että omavastuu jaetaan viimeisten työnantajien kesken. Työkyvyttömyyselä-

4. Tilimuistutuskertomus

keen kustannus jaetaan kahden työkyvyttömyyttä edeltävän kalenterivuoden omavastuutyöntäjien ja eläkelaitosten kesken. Jos työskentely on ollut niin vähäistä, että kahden kalenterivuoden palkkasumma alittaa tietyn rajan (12 566 euroa) eläkkeen kustannus jaetaan kaikkien laitosten kesken. Kustannusvastuun muutokset koskevat eläkkeitä, joissa työkyvyttömyys alkaa v. 2006 tai sen jälkeen. Koska työkyvyttömyyseläkkeitä yleensä edeltää vuoden mittainen sairausvakuutuskausi, muutokset koskevat pääasiassa vasta v. 2007 alkavia eläkkeitä.

Sosiaali- ja terveysministeriö on selvittänyt työryhmässä sairausvakuutuslain mukaisen päivärahan tai kuntoutusrahalain mukaisen kuntoutusrahan kehittämismahdollisuuksia osittaisen päivärahajärjestelmän luomiseksi. Selvitystyö valmistuu toukokuun 2004 aikana ja uudistus voitaisiin saattaa voimaan aikaisintaan 1.1.2006 lukien.

Tyhjät aravavuokra-asunnot

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta ympäristöministeriö toteaa seuraavaa:

Mietinnössä on nostettu asuntopolitiikasta esille tyhjien asuntojen ongelma sekä tähän liittyen asuntokannan peruskorjauksesta huolehtiminen. Mietinnössä viitataan hallituksen asuntopoliittiseen ohjelmaan ja siinä oleviin uusiin toimenpiteisiin vähentyvän asuntokysynnän aiheuttamien ongelmien helpottamiseksi ja todetaan, että hallituksen tekemät linjat ovat asianmukaisia ja perusteltuja.

Ympäristöministeriö on käynnistänyt hallituksen asuntopoliittisen ohjelman toimenpiteiden toteuttamisen aikataulun mukaisesti ja on esimerkiksi jo toteuttanut mietinnössä mainitun korkotukihankintalainoituksen alueellisen käyttömahdollisuuden väljentämisen. Hallituksen asuntopoliittiseen ohjelmaan sisältyy myös toimenpiteiden resursointi.

Mietinnössä todetaan, että ongelmien ennaltaehkäisyn kannalta on tärkeää, että asuntokannan peruskorjauksesta huolehditaan ja että tämä osaltaan ehkäisee tyhjien asuntojen ongelmaa. Sosiaalisten vuokra-asuntojen peruskorjaamisen edellytyksiä on parannettu keväällä lisäämällä valtion tukea korotettuun perusparannuslainoitukseen hallituksen asuntopoliittisen ohjelman mukaisesti. Keväällä on myös parannettu korkotuetun perusparannuslainoituksen toimivuutta lieventämällä tämän lainoituksen vakuusvaatimuksia.

Ohjelma-perusteinen aluepolitiikka

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta sisäasiainministeriö toteaa seuraavaa:

Valtiovarainvaliokunnan mietinnössä pohditaan ohjelma-perusteisen aluepolitiikan vaikuttavuutta alueelliseen kehitykseen tutkimustulosten perusteella. Sisäasiainministeriö toteaa, että esitetyt ongelmat on selkeästi tunnistettu jo nykyisellä ohjelmakaudella ja ne otetaan huomioon suunniteltaessa uutta ohjelmakautta politiikkavaikuttavuuden lisäämiseksi.

Lisäksi opetusministeriö toteaa tällä kohdalla olevien huomautusten johdosta seuraavaa:

Tällä hetkellä käytössä olevat määrälliset indikaattorit eivät ainakaan opetusministeriön hallinnon-alalla toteutettavien EU:n rakennerahastohankkeiden näkökulmasta palvele parhaalla mahdollisella tavalla hankkeiden vaikutusten seuranta. Esim. opetuksen kehittämishankkeet, ennakointihankkeet

yms. eivät tuota välittömiä kvantitatiivisia vaikutuksia. Niiden vaikutuksia tulisikin tutkia laadullisilla arviointimenetelmillä.

Opetusministeriö rahoittaa ohjelmakautta 2000–2006 arvioivaa laajaa hanketta ”Alueellisen osaamisen kehittäminen ja rakennerahastohankkeet”, jota Länsi-Suomen lääninhallitus koordinoi ja Jyväskylän yliopiston taloustieteiden tiedekunnan tutkimuskeskus toteuttaa. Hanke päättyy keväällä 2007. Hankkeessa on tarkoitus arvioida, miten kuluvalla ohjelmakaudella 2000–2006 Euroopan unionin rakennerahastojen rahoittamat hankkeet edistävät osaamisen ja koulutuksen valtakunnallisia ja alueellisia kehittämistavoitteita. Hanke toteuttaa analyysin rakennerahasto-ohjelmien, koulutuksen kehittämistavoitteiden ja alueellisten kehittämistavoitteiden kokonaisuudesta.

Esimerkkinä hallinnon kehittämisestä on työministeriön koordinoiva ja yhdessä ESR-ministeriöiden ja hallinnonalojen kanssa toteutettava selvityshanke, jossa selvitetään ESR-hankkeisiin liittyviä hallinnollisia ongelmia, niiden taustalla olevia tekijöitä sekä etsitään ratkaisumalleja hanketoiminnan ja hallinnon kehittämiseksi. Hankkeeseen liittyvä Helsingin kauppakorkeakoulun LTT-tutkimuksen selvitystyö toteutettiin 1.9.2003–30.4.2004.

5. TALOUSARVIOLAUSUMAT

Hallituksen vastaukset Eduskunnan talousarviolausumiin

Lääkäri- ja pelastushelikopteritoiminnan aloittaminen valtion talousarviosta rahoitettavana toimintana

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää luvun 26.80 kohdalla, että mahdollisuudet aloittaa lääkäri- ja pelastushelikopteritoiminta valtakunnallisena, valtion talousarviosta rahoitettavana toimintana selvitetään pikaisesti, jotta sen keskeiset periaatteet voidaan sisällyttää jo keväällä 2003 nimitettävän uuden hallituksen hallitusohjelmaan.

Helikopteritoiminnan rahoitusta on käsitelty hallituksessa vuoden 1999 alussa muistionsa jättäneen helikopterityöryhmän esitysten pohjalta (Sisäasiainministeriön julkaisu 20/1998). Työryhmä esitti toiminnan kustannukset jaettavaksi siten, että valtio vastaisi lentotoiminnan kustannuksista ja kunnat yhdessä niiden toimivaltaan kuuluvista terveydenhuollon ja pelastustoimen kustannuksista. Raha-automaattiavustuksia ei toimintaan enää suunnattaisi. Ministeriöiden välisissä kehysneuvotteluissa ei kuitenkaan päästy yksimielisyyteen valtion maksuosuuden lisäämisestä. Myöskään kuntatasolla ei ilmennyt merkittävää halukkuutta suunnata määrärahoja helikopteritoimintaan tai edes yhtenäistä näkemystä kustannusten jakamisesta kuntien kesken.

Asia sisältyi pääministeri Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmaan 17.4.2003 seuraavassa muodossa (luku 14.1. Kansalaisten turvallisuus): ”Osana turvaverkostoa kehitetään lääkäri- ja pelastushelikopteritoimintaa koko maassa. Pyrkimyksenä on pelastushelikopteritoiminnan rahoituksen siirtäminen raha-automaattiavustusten sijaan valtion talousarviosta tapahtuvaksi.” Ohjelmakohta on samansisältöisenä pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelman luvussa 14.1. Kansalaisten turvallisuus.

Sisäasiainministeriö asetti 27.6.2003 työryhmän selvittämään asiaa pääasiassa olemassa jo olevaan aineistoon tukeutuen. Työryhmän tuli selvittää, mitä lainsäädännöllisiä ja hallinnollisia toimenpiteitä nykyisessä tilanteessa ja saatujen kokemusten pohjalta tarvittaisiin pelastushelikopteritoiminnan järjestämiseksi ja rahoittamiseksi siten, että Raha-automaattiyhdistyksen nyt maksamat vuotuiset avustukset siirrettäisiin valtion talousarvioon. Työssä tuli ottaa huomioon toiminnan erilaisia järjestämisvaihtoehtoja. Työryhmän määräaikaa 24.10.2003 jatkettaessa arvioitiin, että valtion yksinomainen rahoitusvastuu ei ehkä juuri nyt ollut realistinen talousarvion valmisteluvaihtoehto. Tästä syystä toimeksiantoa tarkennettiin siten, että työryhmän tuli selvittää myös muita vaihtoehtoja lääkäri- ja pelastushelikopterien rahoittamiseksi ja tehdä esityksensä tämän perusteella. Työryhmä esittikin raportissaan 8.1.2004 (Sisäasiainministeriön julkaisu 1/2004) vaihtoehtoja ratkaisua, jossa lentotoiminnan kustannukset rahoitettaisiin raha-automaattiavustuksilla. Terveydenhuollon henkilöstö- yms. ilma-alustoiminnan edellyttämiä lisävoimavaroja varten sosiaali- ja terveysministeriön momentille varattaisiin ylimääräinen valtionosuusmääräraha, jolla terveydenhuollon lisäkustannukset katettaisiin täysimääräisesti sairaanhoitopiireille.

Helikopteritoiminnan rahoituksen ja järjestämisen valmistelua on jatkettu v. 2004 pääasiassa työryhmän esittämältä pohjalta sisäasiainministeriön johdolla.

Kuntien harkinnanvaraisten avustusten riittävyys v. 2003

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää momentin 26.97.34 kohdalla, että hallitus seuraa harkinnanvaraisiin avustuksiin käytettävissä olevan määrärahan riittävyttä v. 2003 ja tuo tarvittaessa eduskunnalle esitykset lisämäärärahoiksi avustusten maksamiseen.

Valtion vuoden 2003 talousarvion momentilla 26.97.34 tarkoitukseen oli varattu 47,092 milj. euroa. Eduskunta edellytti, että hallitus seuraa harkinnanvaraisiin rahoitusavustuksiin käytettävissä olevan määrärahan riittävyttä v. 2003 ja tuo tarvittaessa eduskunnalle esitykset lisämäärärahoiksi avustusten maksamiseen.

Vuoden 2003 harkinnanvaraisen rahoitusavustuksen myöntämisen arviointiperusteena oli pääasiallisesti vuoden 2002 kuntien tilinpäätöstiedot. Avustuksen tarvetta arvioitiin kunnan tulorahoituksen riittävyttä ja vakavaraisuutta sekä näiden muutosta kuvaavin tunnusluvin. Kuntien taloudellinen tilanne vuoden 2002 tilinpäätösten perusteella oli yleisesti ottaen hyvä. Vain 42 kunnalla oli negatiivinen vuosikate, kun edellisellä vuonna tällaisia kuntia oli 117. Lisäksi vuosikate riitti kattamaan selkeästi poistotason ja näin ollen myös tilikauden tulos muodostui positiiviseksi.

Huomioiden kuntien taloudellisen tilanteen katsottiin, että avustuksen määrärahamitoitus oli riittävä ja tarvetta lisämäärärahalle ei ollut.

Asia ei anna enää aihetta toimenpiteisiin.

Puolustuskiinteistöjen siirto

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää luvun 28.60 kohdalla, että puolustuskiinteistöjen siirtoon liittyvän järjestelyn tarkoituksenmukaisuudesta tehdään kokonaisarvio v. 2006, jotta arvioissa tehtävät johtopäätökset voidaan ottaa huomioon vuoden 2007 talousarvioesityksessä. Arvioinnin kriteerit tulee valmistella laajapohjaisesti.

Arvioinnin tekemiseen on alettu valmistautua jo v. 2003 puolustusministeriön asettaman laajapohjaisen työryhmän johdolla.

Neuvottelukunnan perustaminen

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää luvun 28.60 kohdalla, että puolustusministeriö perustaa neuvottelukunnan, joka seuraa puolustushallinnon kiinteistöuudistuksen toteutumista ja johon kutsutaan mukaan myös henkilöstön ja eduskunnan valtiovarainvaliokunnan nimeämä edustus.

5. Talousarviolausumat

Puolustusministeriö on asettanut neuvottelukunnan, johon on kutsuttu mukaan myös henkilöstön ja eduskunnan valtiovarainvaliokunnan nimeämä edustus.

Asia ei enää anna aiheutta toimenpiteisiin.

Puolustushallinnon rakennuslaitoksen henkilöstön asema

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää luvun 28.60 kohdalla, että Puolustushallinnon rakennuslaitoksen henkilöstön asema turvataan siten, että mahdolliset henkilöstövähennykset toteutetaan ensisijassa luonnollisen poistuman avulla ja että henkilöstön palvelussuhteen jatkuvuus turvataan toissijaisesti uudelleensi-joittokeinoilla.

Laitosta johdetaan ja kehitetään tämän periaatteen mukaisesti. Henkilöstömäärä väheni v. 2003 luon-nollisen poistuman kautta 51:llä.

Yliopistojen tilavuokrat

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää luvun 29.10 kohdalla hallituksen kiirehtivän toimenpiteitä, joilla yliopistokou-lutukseen tarkoitettuista tiloista peritään alemmaa vuokraa kuin mitä Senaatti-kiinteistöille asetettu yleinen tuottotavoite edellyttäisi. Päätöksiä tehtäessä on huomioitava myös se, että lahjoituskiinteis-töistä ei ole aiheutunut hankintakustannuksia valtiolle.

Yliopistojen tilakustannuksia ja niiden rahoitusta selvittäneen selvitysmiehen ehdotuksesta valtiova-rainministeriö asetti 30.8.2002 työryhmän (Yliopistojen vuokratyöryhmä, valtiovarainministeriö, työ-ryhmämuistioita 20/2003), laatimaan ehdotuksen Senaatti-kiinteistöjen ja yliopistojen välisten vuok-rauseriaatteiden kehittämisestä. Työryhmä, jossa olivat edustettuina valtiovarainministeriö, opetus-ministeriö, yliopistot ja Senaatti-kiinteistöt, ehdotti, että yliopistojen toimintaedellytysten turvaami-seksi toimintamenomäärärahoja mitoitettaessa hallituksen talousarvioesityksessä otetaan huomioon sekä toimitilojen että kustannustason muutoksista johtuvat määrärahatarpeet ja uusien investointien pääomavuokra alennettaisiin pääsääntöisesti kuuteen prosenttiin pääomasta. Samalla yliopistovuok-rasopimukset sidottaisiin 100-prosenttisesti elinkustannusindeksiin ja siirryttäisiin käytäntöön, jossa yliopistot ja Senaatti-kiinteistöt valmistelevat yhdessä pitkän aikavälin korjausohjelman yliopistoja varten. Lisäksi ryhmä teki useita vuokrauseriaatteita kehittäviä ja sopimusten yksityiskohtia tarken-tavia ehdotuksia.

Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen laiksi korkeakoululaitoksen kehittämisestä annetun lain 3 §:n muuttamisesta (HE 18/2004 vp). Esitystä valmisteltaessa harkittavana oli myös yliopistomäärära-hojen korottaminen vuosittain jopa lakimääräisesti vuokratilakustannusten nousun mukaisella määrällä. Tällaisen järjestelyn todettiin kuitenkin kadottavan tilavuokrauksiin liittyvän kustannusvastuun tilan-käyttäjän tiedostaessa, että aiheutuvat lisäkustannukset katetaan vastaavin automaattisin määräraha-korotuksin. Toimintamäärärahoja tuleekin tarkastella talousarvioita valmisteltaessa kokonaisvaltai-sesti, mihin liittyvät niin yleinen kustannuskehitys ja toimitilakustannukset työryhmän ehdottamalla

tavalla kuin myös suoritteisiin kohdistuvat tarpeet. Esitetyllä kehittämislainsäädännöllä vältetään myös suhdannevaihtelujen aiheuttamilta lyhyen aikavälin heilahduksilta ja luodaan edellytykset yliopistojen toiminnan pitkäjänteiselle, vastuulliselle ja vakaalle kehittämistyölle, mikä on välttämätöntä myös innovaatiojärjestelmän tehokkuuden ja toimivuuden kannalta.

Hallitus pyrkii etenemään asiassa jatkossakin edellä todetun laajapohjaisen yliopistojen vuokratyöryhmän yksimielisten ehdotusten pohjalta. Valtiovarainministeriö on siten asettamassa vuokratyöryhmän ehdottamaa ohjausryhmää, jonka tehtävänä on antaa ohjeita vuokratyöryhmän esittämien sopusuhteen periaatteiden soveltamisesta sekä tehdä vuokratyöryhmän esittämällä tavalla v. 2008 arvio järjestelmän toimivuudesta ja kohtuullisuudesta eri osapuolten kannalta mahdollisesti tarpeelliseksi osoittautuvine toimenpide-ehdotuksineen.

Sairaalakoulujen toimintaedellytysten ja rahoituksellisen aseman selvittäminen

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta kiirehtii luvun 29.40 kohdalla hallituksen toimenpiteitä sairaalakoulujen toimintaedellytysten ja rahoituksellisen aseman selvittämiseksi ja edellyttää, että tarvittavat säännösmuutokset voidaan saattaa voimaan vuoden 2004 alusta.

Opetusministeriö asetti 4.3.2003 työryhmän selvittämään sairaalakoulujen toimintaedellytysten ja rahoituksellisen aseman kehittämistä. Työryhmän työ valmistui määräaikaan mennessä 17.12.2003 (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:8). Työryhmän ehdotukseen sisältyy lukuisia toimenpiteitä, jotka tähtäävät sairaalakoulujen aseman ja toimintaedellytysten parantamiseen. Työryhmä esittää muun muassa erityisten laatusuositusten laatimista sairaalakouluille, opettajien kokonaistyöaikatarkistuksia ja kustannustenkeruun uudistamista. Työryhmän mukaan sairaalaopetusta koskevien rahoitussäännösten muuttamiseen ei ole tarvetta. Taloudellisen pohjan sairaalakoulun toimintaan muodostaisi edelleen rahoitus, jossa koulun oppilaista myönnettävää valtionosuutta täydentää oppilaiden kotikunnilta laskutettava todellisiin kustannuksiin perustuva maksuosuus.

Asia ei anna enää aihetta toimenpiteisiin.

Kansalaisopistojen valtionosuusjärjestelmän uudistaminen

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää momentin 29.69.30 kohdalla hallituksen antavan kansalaisopistojen valtionosuusjärjestelmän uudistamista koskevat muutosehdotukset eduskunnalle niin, että lainmuutokset voidaan saattaa voimaan 1.1.2004.

Valtion vuoden 2004 talousarvioehdotusta valmisteltaessa katsottiin, ettei kansalaisopistojen yksikköhintajärjestelmän uudistusta tulisi tehdä erillisenä, vaan se tulisi kytkeä laajempaan valtionosuusjärjestelmän uudistukseen. Kansalaisopiston valtionosuus on suhteellisen pieni osa kunnan valtionosuuden kokonaisuutta ja laajemman uudistuksen yhteydessä valtionosuusjärjestelmää ja valtionosuuden muuttumista on mahdollista tarkastella osana suurempaa kokonaisuutta. Valtion vuoden 2004 talousarvion luvun 29.69 (Ammatillinen lisäkoulutus ja vapaa sivistystyö) perusteluihin sisältyy maininta,

5. Talousarviolausumat

jonka mukaan kansalaisopistojen ja kesäyliopistojen rahoitusjärjestelmiä kehitetään osana kuntien valtionosuusjärjestelmän kehittämistä. Valmistelu etenee sisäasiainministeriön johdolla 11.6.2003 asetetussa valmisteluorganisaatiossa.

Teattereiden toiminnan turvaaminen

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää momentin 29.90.31 kohdalla hallituksen kiirehtivän toimenpiteitä valtionosuutta saavien teattereiden toiminnan turvaamiseksi.

Opetusministeriö on käynnistänyt valmistelut teattereiden valtionosuusjärjestelmän toimivuutta selvittäneen työryhmän (OPM:n työryhmien muistioita ja selvityksiä 2003:13) ehdotusten pohjalta liittyen henkilötöyvuosiin, yksikköhintaan ja harkinnanvaraiseen määrärahaan.

Tavoitteena on lisätä valtionosuuden piiriin kuuluvien henkilötöyvuosien määrää vuosittain noin 10 prosentilla edellisen vuoden vajeesta. Vaje henkilötöyvuosissa v. 2003 oli 224 henkilötöyvuotta. Vuoden 2004 talousarviossa henkilötöyvuosien määrää lisättiin 14:llä. Veikkauksen jakosuhdelain toimeenpanon myötä kirjastojen valtionosuuksista vapautuvia veikkausvoittovaroja on tarkoitus jatkossa kohdentaa teattereiden valtionosuuden piiriin kuuluvien henkilötöyvuosien lisäämiseen.

Indeksikorotuksen sisällyttämistä teattereiden yksikköhintaan orkestereita ja museota vastaavalla tavalla on valmisteltu sisäasiainministeriön asettaman kuntien rahoitus- ja valtionosuusperusteiden uudistamistyöryhmän työskentelyn yhteydessä.

Eräät tiehankkeet

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää momentin 31.24.78 kohdalla, että suhdanne- ja työllisyystilanne huomioon ottaen arvioidaan mahdollisuudet hankkeiden vt 6 Koskenkylä – Kouvola ja vt 21 Kemi – Tornio rakentamiseen myös niiltä osin, jotka ovat jääneet toteutettujen investointihankkeiden ulkopuolelle.

Hankkeen vt 6 Koskenkylä – Kouvola puuttuvien osien rakentamiseen on osoitettu määräraha vuoden 2003 ensimmäisessä lisätalousarviossa. Hanke vt Kemi – Tornio sisältyy liikenneväyläpolitiikkaa valmistelleen ministerityöryhmän esitykseen.

Eräiden rataosuuksien kunnostaminen

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää momentin 31.40.21 kohdalla, että vuoden 2003 lisätalousarviossa osoitetaan määräraha rataosuuksien Kouvola – Pieksämäki, Tampere – Jyväskylä, Ylivieska – Oulu, Pieksämäki – Kuopio ja Lahti – Imatra/Vainikkala kunnostukseen.

Vuoden 2003 ensimmäisessä lisätalousarviossa on osoitettu määräraha Kouvola – Pieksämäki perusparannukseen. Lisäksi vuoden 2003 ensimmäisessä ja toisessa lisätalousarviossa on osoitettu määrärahaa Tampere – Orivesi – Jyväskylä perusparannukseen.

Säännöllisen lentoliikenteen turvaaminen

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää momentin 31.60.63 kohdalla, että lentoliikenteen tukemiseen liittyvät kysymykset selvitetään perusteellisesti ja että päätöksenteossa otetaan huomioon lentoliikennepalvelujen turvaaminen niillä lentoreiteillä, jotka ovat elinkeinoelämän ja kansainvälisen teollisuuden kannalta välttämättömiä.

Liikenne- ja viestintäministeriön asettama työryhmä on selvittänyt säännöllisen lentoliikenteen turvaamiseen liittyvät kysymykset. Säännöllisen lentoliikenteen ostaminen on mahdollista neuvoston asetuksen 2408/92 edellyttämällä tavalla julkisen palvelun velvoitteen ja kansainvälisen tarjouskilpailun kautta. Työryhmän työn jälkeen liikenne- ja viestintäministeriö aloitti julkisen palvelun velvoitteen valmistelun Savonlinnan ja Mikkelin säännölliselle lentoliikenteelle.

Pohjanmaan säätutka

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää momentin 31.80.21 kohdalla, että Pohjanmaan säätutkahankkeen rahoitus selvitetään ja hanke käynnistetään mahdollisimman pian.

Vuoden 2004 talousarviossa on myönnetty 0,3 milj. euron määräraha Pohjanmaan säätutkahankkeen käynnistämistä varten. Loppuosa hankkeen rahoituksesta, 1,3 milj. euroa, sisältyy valtiontalouden vuosien 2005–2008 kehyksiin ja hankkeen loppuosaan osoitetaan rahoitus valtion vuoden 2005 talousarviossa.

Asia ei anna enää aihetta toimenpiteisiin.

Julkisen t&k -rahoituksen tarve

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää luvun 32.20 kohdalla, että julkisen t&k -rahoituksen tarve arvioidaan 1990-luvulla saatujen kokemusten perusteella ja että valtio sitoutuu kasvattamaan määrärahoja pitkäjänteisen, avoimen suunnitelman mukaan.

Varsinaista erillistä arviointia ei ole tehty. Tekesin normaaliin operatiiviseen toimintaan kuuluu t&k -rahoituksen vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi. Lisäksi jokainen teknologiaohjelma arvioidaan erikseen. Saatuja tietoja ja kokemuksia hyödynnetään teknologia- ja innovaatiopolitiikan suunnittelussa ja toteutuksessa.

5. Talousarviolausumat

Hallitusohjelmassa ja edelleen valtiontalouden kehyksissä esitetään t&k -rahoitusta nostettavaksi yhteensä 235 milj. euroa vuoteen 2007 mennessä. Tästä Tekesin määrärahojen osuus on 85 milj. euroa. Lisäksi ministeriöiden käyttöön osoitetaan 35 milj. euroa, mistä teknologiapolitiikan osuus on suunniteltu kohdistettavaksi VTT:n perusrahoitukseen sekä keksintötoiminnan tukemiseen. Ensimmäiset mainitun suunnitelman mukaiset lisäykset toteutettiin vuoden 2003 ensimmäisessä lisätalousarviossa.

VTT:n lisärahoitus

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää momentin 32.20.22 kohdalla, että laskentaperusteen virheellisyydestä johtuva osuus VTT:n matkakustannusten leikkauksesta korvataan siten, että VTT:n tutkimus- ja kehitystyön edellytykset turvataan.

VTT:lle osoitettiin vuoden 2003 ensimmäisessä lisätalousarviossa valtion virka- ja työehtosopimuksesta aiheutuvan lisäyksen lisäksi 1,0 milj. euroa tutkimusrahoituksen lisäystä hallitusohjelmassa sovitun mukaisesti.

Kuljetustuen määräytymisperuste

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää momentin 32.30.44 kohdalla, että kuljetustuen määräytymisperusteena käytetään todellisen yhteysverkon mukaan määräytyvää kokonaispinta-alaperustetta.

Euroopan komission 1.6.1994 tekemän päätöksen mukaan kuljetustukea voidaan maksaa Euroopan unionin alueella sellaisilla NUTS III -alueilla, joiden asukastiheys on alle 12,5 asukasta neliökilometrillä. NUTS III -alueet on Suomessa määritellyt maakunnittain.

Eurostatin sekä Euroopan komission yhteisessä v. 1999 antamassa suosituksessa todetaan, että asukastiheyttä laskettaessa käytetään perusteena maapinta-alaa. Maakunnat, joiden asukastiheys maapinta-alaa kohti laskettuna on alle 12,5 asukasta neliökilometrillä, ovat Lapin, Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon maakunnat. Nämä maakunnat ovat vuodesta 1997 alkaen olleet kuljetustukijärjestelmän piirissä.

Edellä todetun johdosta kauppa- ja teollisuusministeriö toteaa, että kuljetustuen määräytymisperusteiden uudistaminen siten, että määräytymisperusteena käytettäisiin maapinta-alan ohella myös vesialueet sisältävää kokonaispinta-alaa, ei ole mahdollista, koska komissio käyttää asukastiheyden laskemisessa maapinta-alaperustetta Eurostatin suosituksen mukaisesti.

Kuljetustuen määräytymisperusteet ovat olleet esillä erityisesti Pohjois-Savon maakunnan osalta, joka ei täytä edellä todetulla tavalla laskettua asukastiheyskriteeriä, mutta kuuluu kuitenkin sekä tavoite 1 -alueeseen että kehitysalueen I tukialueeseen. Koska edellä mainittu asukastiheysraja ylittyy Pohjois-Savon kohdalla, kuljetustuen maksaminen Pohjois-Savon alueella on mahdollista vain ns. de minimis-säännön perusteella. Kun kuljetustukijärjestelmää on 15 päivänä joulukuuta 2003 annettulla lailla

kuljetusten alueellisesta tukemisesta annetun lain muuttamisesta (1080/2003) jatkettu vuoden 2007 loppuun, on lähtökohtana ollut, että kuljetustukijärjestelmää laajennetaan vuoden 2004 alusta alkaen nykyisten alueiden lisäksi Pohjois-Savon maakuntaan de minimis -säännön perusteella. Aluelaajennus Pohjois-Savoon on tarkoitus toteuttaa annettaessa valtioneuvoston asetus kuljetusten alueellisesta tukemisesta annetun lain soveltamisalueesta, jota sovellettaisiin 1.1.2004 tai sen jälkeen alkaneisiin kuljetuksiin. Kyseinen valtioneuvoston asetus on tarkoitus antaa vuoden 2004 ensimmäisen vuosipuoliskon aikana.

Kauppa- ja teollisuusministeriö toteaa, että vaikka edellä mainittu Eurostatin ja Euroopan komission suositus lähteekin asukastiheyden määrittelyssä maapinta-alaperusteesta, ministeriö on valmis selvittämään Euroopan komissiolta väestötiheyden määrittymisperusteita ja mahdollisuuksia saada muutoksia tai poikkeamia näihin perusteisiin.

Energiatuki demonstraatiohankkeelle

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Hyväksyessään valtion talousarvion vuodelle 2003 eduskunta edellytti momentin 32.60.40 kohdalla, että hallitus sitoutuu myöntämään kansallisessa ilmastostrategiassa tarkoitetun rahoitustuen demonstraatiohankkeelle heti, kun toteuttamiskelpoinen, tukea koskeva hankehakemus jätetään kauppa- ja teollisuusministeriölle.

Kauppa- ja teollisuusministeriö sai vuoden 2002 lopussa uuden kaasutuslaitoksen rakentamista koskevan tukihakemuksen. Laitoksessa valmistettaisiin puhdistettua polttoainekaasua jäteperäisistä kierrätyspolttoaineista. Kyseessä on ensimmäinen tätä teknologiaa soveltava kaupallisen kokoluokan hanke. Hanke täyttää ilmastostrategiassa tarkoitetun demonstraatiohankkeen vaatimukset, joten hallitus esitti vuoden 2003 toiseen lisätalousarvioon 9,6 milj. euron määrärahaa momentille 32.60.41 (Koe-laitoksen rakentaminen, siirtomääräraha 3 v) uutta energiateknologiaa edustavan suuren koelaitoksen rakentamiseen. Eduskunta hyväksyi lisämäärärahan. Kauppa- ja teollisuusministeriö ei ole vielä voinut myöntää tukea, koska hankkeen toteuttaminen on viivästynyt ympäristölupapäätöksistä tehtyjen valitusten takia.

Rintamaveteraanien kuntoutuksen kehittäminen

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää luvun 33.22 kohdalla, että hallitus selvittää mahdollisuuden parantaa rintamaveteraanien kuntoutuksen laatua ja määrää siten, että jokaisella sotiemme veteraanilla olisi mahdollisuus päästä vuosittaiseen kuntoutukseen.

Hallitusohjelmassa painotetaan rintamaveteraanien aseman ja säännönmukaisen kuntoutuksen kehittämistä. Rintamaveteraanien kuntoutuksen määräraha v. 2003 oli 35,8 milj. euroa. Määrärahalla on pystytty kuntouttamaan noin 33 000 henkilöä. Kuntoutukseen hakeneet veteraanit pääsevät noin joka toinen vuosi kuntoutukseen. Huonokuntoisille veteraaneille (toimintakykyluokka 1) voidaan jo järjestää vuosittainen kuntoutus. Kuntoutusmuotoja tehostamalla, erityisesti avopalvelujen määrän li-

5. Talousarviolausumat

säämisellä suhteessa perinteiseen laitostuntoutukseen voidaan lisätä kuntoutujien määrää siten, että veteraanit pääsevät säännölliseen kuntoutukseen vuosittain. Kuntoutuksen nykyinen ohjeistus mahdollistaa varsin joustavan toiminnan kunnassa.

Rintamaveteraanien kuntoutuksesta annetun asetuksen muutosta (§ 3) valmisteltiin v. 2003. Aviopuolison mahdollisuutta osallistua veteraanin kanssa kuntoutukseen joustavoitettiin. Asetus tuli voimaan 1.1.2004.

Kuntoutuksen sisältöä avokuntoutuksen suuntaan on kehitetty. Alueellisia geriatrisen kuntoutuksen malleja on otettu käyttöön veteraanien toimintakyvyn ja elämänympäristön parantamiseksi. Vuonna 2002 käynnistynyttä Raha-automaattiyhdistyksen tuotosta rahoitettavaa Geriatrisen kuntoutuksen projektia jatketaan vuoteen 2005 asti. Hankkeen kohderyhmänä ovat myös rintamaveteraanit. Projektille varattiin 800 000 euroa vuodelle 2003. Sosiaali- ja terveysministeriö myönsi 50 000 euroa v. 2003 Kansanterveyslaitokselle Veteraaniprojekti 2003 -tutkimusta varten. Tämän laajan otospohjaisen (6 000 veteraanin kysely) tutkimuksen avulla on tarkoitus saada tietoa veteraanien toimintakyvystä ja kuntoutustarpeesta. Alustavat tulokset ovat käytössä syksyllä 2004.

Partisaani-iskujen aiheuttamien vammojen korvaaminen

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää momentin 33.22.50 kohdalla, että hallitus antaa eduskunnalle vielä vuoden 2002 valtiopäivillä esityksen sotilasvammalain mukaisen korvauksen myöntämisestä myös tapauksissa, joissa sairauden syntyminen liittyy vuosina 1939–1945 tehtyjen partisaani-iskujen aiheuttamaan poikkeukselliseen järkytykseen. Tarvittavat määrärahat tulee sisällyttää keväällä 2003 annettavaan lisätalousarvioon.

Laki valtion korvauksesta eräille Neuvostoliiton partisaani-iskujen kohteeksi joutuneille henkilöille tuli voimaan 1.9.2003. Lain perusteella hyökkäysten uhreilla on mahdollisuus saada korvaus sairaudesta, jonka syntyminen todennäköisillä syillä liittyy hyökkäyksen aiheuttamaan poikkeukselliseen järkytykseen. Asia ei siten enää anna aiheetta toimenpiteisiin.

Omaishoidon kehittäminen

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää luvun 33.32 kohdalla, että omaishoidon tuelle luodaan yhtenäiset kriteerit ja että omaishoidon asemaa vahvistetaan osana hoito- ja hoivajärjestelmää.

Hallitusohjelma edellyttää, että selvitetään miten omaishoitoa voidaan kehittää lainsäädännöllisesti ja osana palvelujärjestelmän kokonaisuutta. Sosiaali- ja terveysministeriön asettama selvityshenkilö luovuttaa omaishoidon uudistamista koskevat ehdotuksensa maaliskuussa 2004. Uudistuksen jatkovalmistelu on käynnistynyt omaishoitoa koskevassa työryhmässä.

Asia ei anna enää aiheetta toimenpiteisiin.

Työllistämistukimäärärahojen käytön tehostaminen ja alueellisen päätäntävallan lisääminen

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää luvun 34.06 kohdalla, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin työllistämistukimäärärahojen käytön tehostamiseksi ja alueellisen päätäntävallan lisäämiseksi, jotta myönnettyt määrärahat tulevat käytetyiksi nykyistä tehokkaammin.

Työllistämistukimäärärahojen seuranta työministeriössä on jatkuvaa ja sitä on myös tehostettu. Tarvittaessa toteutetaan määrärahojen siirtoja TE -keskusten välillä. Vuonna 2003 kaikista työllistämistukimäärärahoista käytettiin noin 97 %. Käyttöprosentti nousi selvästi korkeammaksi kuin edellisenä vuonna. Tiiviimmän seurannan tuloksena määrärahojen käyttöä on pystytty tehostamaan.

Vuoden 2004 talousarvion rakennetta on muutettu niin, että valtaosa työvoimapolitiikan toimeenpanon (luku 34.06) määrärahoista on koottu yhdelle momentille (34.06.29). Keskeisimmät määrärahat momentilla ovat työllistämistuen ja työvoimakoulutuksen hankinnan määrärahat. Tällä uudistuksella voidaan aktiivisten työvoimapolitiittisten toimenpiteiden määrärahojen käyttöä tehostaa ja joustavoittaa. Vuoden 2004 talousarviossa em. momentilla olevaa määrärahojen käyttösuunnitelmaa on työministeriön ja TE -keskusten välisissä tulostavoiteneuvotteluissa sovittu muutettavaksi ottamalla huomioon alueiden omat tarpeet eri toimenpiteiden määrärahojen tasosta. TE -keskukset voivat itsenäisesti siirtää määrärahoja momentin sisällä tarkoituksesta toiseen joitain poikkeuksia lukuun ottamatta, joihin tulee saada työministeriön hyväksyminen.

Ympäristönsuojelun edistämisasiavustukset

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää momentin 35.10.63 kohdalla, että ympäristönsuojelun edistämisasiavustuksiin tarvittava määräraha otetaan huomioon momentin 35.10.63 määrärahan mitoituksessa valmisteltaessa vuoden 2004 talousarviota.

Vuoden 2004 talousarvion valmistelussa keskeinen vaihe oli hallitusohjelmaan perustuva valtiontalouden kehyspäättös, jonka laadinnan yhteydessä esillä olivat kattavasti valtiontalouden erilaiset tarpeet, mukaan lukien ympäristönsuojelun edistämisen rahoitus. Kehysten ja vuoden 2004 talousarvion momentin 35.10.63 valmistelussa tuli esille ympäristönsuojelun edistämisen rahoituksen kehittymisen myönteisesti työllisyyden ja uusien työpaikkojen luomisen kannalta tärkeässä Tekesin rahoituksessa ja Tekesin kokonaisrahoituksen kasvaminen jatkossa edelleen. Samoin otettiin huomioon valtiontalouden tarkastusviraston tarkastus edistämisasiavustuksista.

Hyväksytyssä vuoden 2004 talousarviossa ympäristöministeriön hallinnonalan ympäristömenojen kokonaisrahoitus kasvaa vuoden 2003 talousarvioon verrattuna kaikkiaan runsaat 34 milj. euroa lisäyksen kohdentumisen heijastaessa osaltaan myös eri tarpeiden arvioitua kiireellisyyttä.

Asian tultua otetuksi edellä todetulla tavalla huomioon vuoden 2004 talousarvion valmistelussa asia ei anna enää aihetta toimenpiteisiin.

Yksirunkoiset öljytankkerit

HE 132/2002 vp
Valtiovarainvaliokunta

Eduskunta edellyttää momentin 35.10.67 kohdalla, että hallitus toimii aktiivisesti sen puolesta, että yksirunkoisten öljytankkereiden liikennöintiä Itämerellä ryhdytään rajoittamaan välittömästi ja että niiden liikennöinti kielletään kokonaan selvästi aikaisemmin kuin v. 2015.

EY:n niin sanottua kaksoisrunkoasetusta on tiukennettu siten, että vanhimpien yksirunkoisten öljytankkereiden käytöstä poistoa nopeutetaan, rakentamisajankohdasta ja iästä riippuen viimeistään v. 2005 tai 2010, ja raskaimpien öljylaatujen kuljetuksesta yksirunkoisilla luovutaan kokonaan. Asetus koskee kaikkia EU:n jäsenvaltioiden satamiin saapuvia ja niistä lähteviä sekä EU:n jäsenvaltioiden lipujen alla purjehtivia yksirunkoisia öljysäiliöaluksia. EY:n kaksoisrunkoasetuksen muutos tuli voimaan 20.10.2003.

Kansainvälinen merenkulkujärjestö IMO hyväksyi joulukuussa 2003 vastaavat kansainvälisten sääntöjen tiukennukset kuitenkin niin, että niihin sisältyy poikkeuslupamenettelyjä. EU-maat eivät salli kyseisillä poikkeusluvilla liikennöivien alusten pääsyä satamiinsa. Raskaimpien öljylaatujen kuljetukset yksirunkoisilla säiliöaluksilla päättyvät maailmanlaajuisesti viimeistään huhtikuussa 2005.

Suomi on toiminut ja osallistunut aktiivisesti edellä mainittujen päätösten valmisteluun.

Asia ei anna enää aihetta toimenpiteisiin.

6. VEROJÄRJESTELMÄN KAUTTA ANNETTAVA TUKI

Verojärjestelmän kautta annettava tuki aiheutuu poikkeamasta verotuksen perusrakenteesta. Verotuen tarkoituksena on tukea verovelvollista tai välillisesti muuta talouden toimijaa. Tässä esitettyjen verotukilaskelmien perusteet on kuvattu valtiovarainministeriön julkaisussa ”Verotuet Suomessa” (1988). Laskelmat ilmestyivät vuosina 1989–1999 valtion talousarvioesityksen liitteenä. Vuodesta 2000 alkaen verotuet sisältyvät Hallituksen kertomukseen valtiovarain hoidosta ja tilasta.¹ Nyt julkaistavien laskelmien viimeisin kaikki veromuodot kattava tarkasteluvuosi on 2002.

Tukien kokonaismäärä oli v. 2002 9,7 mrd. euroa. Valtion tehtäväalueen mukaan tarkasteltuna eniten verotukia kohdistui sosiaaliturvaan, kaikkiaan noin 3 mrd. euroa. Suurimmat yksittäiset verotuet – kunnallinen eläketulovähennys, työntekijöiden lakisääteisen eläkevakuutusmaksun vähentäminen ja lapsilisien verovapaus – kattoivat alueen verotuista yli 70 %. Asuminen ja ympäristö saivat verotukea vajaat 3 mrd. euroa. Asumisen verotuki koostui asunovelkojen korkovähennyksestä ja asumistukien, oman asunnon myyntivoiton sekä laskennallisen asuntotulon verovapaudesta. Maa- ja metsätalouden verotuki oli runsaat 500 milj. euroa. Liikenne sai verotukea lähes yksinomaan arvonnäisäverotuksen kautta. Yhteensä sen tuki oli vajaat 400 milj. euroa. Teollisuuden ja elinkeinon verotuki oli runsaat 700 milj. euroa.

Seuraavassa taulukossa esitettävien lukujen merkitystä arvioitaessa on otettava huomioon, että verotuen poistaminen ei välttämättä lisää verotuloja vastaavalla määrällä, koska tuet vaikuttavat hintoihin ja verovelvollisten käyttäytymiseen.

133. Taloudellisesti merkittävät verotuet veromuodoittain valtion tehtäväalueen mukaan, milj. euroa ¹⁾

	TVL ja siihen liittyvä verotus		EVL, MaatVL ja niihin liittyvä verotus		Välillinen verotus	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002
Yleinen hallinto	16	16	–	–	–	–
Yleinen järjestys ja turvallisuus	–	–	–	–	–	–
Maanpuolustus	–	–	–	–	–	–
Opetus, tiede ja kulttuuri	162	160	–	–	–	–
Sosiaaliturva	2 987	3 122	–	–	6	6
Terveysturva	–	–	–	–	82	92
Asuminen ja ympäristö	2 980	2 980	–	–	–	–
Työvoima	–	–	–	–	–	–
Maa- ja metsätalous	2	2	205	205	294	308
Liikenne	26	28	–	–	342	353
Teollisuus ja elinkeinot	372	370	308	212	159	162
Muut menot	–	–	–	–	–	–
Ei eriteltävissä tehtäväalueille	1 143	1 379	–	–	279	281

¹⁾ Verosanktiot on vähennetty verotuista.

¹ Luvut ovat myös nähtävissä Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen kotisivulla osoitteessa <http://www.vatt.fi/> (tutkimusalue II – Verotukiselvitys-sivuille).

6. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

134. Taloudellisesti merkittävät verotuet yhteensä valtion tehtäväalueen ja veronsaajan mukaan, milj. euroa¹⁾

	Valtio		Muut veronsaajat		Yhteensä	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002
Yleinen hallinto	8	8	8	8	16	16
Yleinen järjestys ja turvallisuus	—	—	—	—	—	—
Maanpuolustus	—	—	—	—	—	—
Opetus, tiede ja kulttuuri	97	86	65	73	162	160
Sosiaaliturva	1 063	1 114	1 930	2 013	2 993	3 128
Terveystenhuolto	82	92	—	—	82	92
Asuminen ja ympäristö	1 520	1 509	1 460	1 471	2 980	2 980
Työvoima	—	—	—	—	—	—
Maa- ja metsätalous	396	410	105	105	501	515
Liikenne	353	364	15	17	368	381
Teollisuus ja elinkeinot	813	717	26	27	839	744
Muut menot	—	—	—	—	—	—
Ei eriteltävissä tehtäväalueille	711	733	711	927	1 422	1 660

¹⁾ Verosanktiot on vähennetty verotuista.

135. Taloudellisesti merkittävät verotuet valtion tehtäväalueen mukaan, milj. euroa¹⁾

	1999	2000	2001	2002
Yleinen hallinto	14	16	16	16
Yleinen järjestys ja turvallisuus	—	—	—	—
Maanpuolustus	—	—	—	—
Opetus, tiede ja kulttuuri	174	168	162	160
Sosiaaliturva	3 049	3 014	2 993	3 128
Terveystenhuolto	77	78	82	92
Asuminen ja ympäristö	2 580	2 820	2 980	2 980
Työvoima	—	—	—	—
Maa- ja metsätalous	489	484	501	515
Liikenne	342	355	368	381
Teollisuus ja elinkeinot	912	923	839	744
Muut menot	85	35	—	—
Ei eriteltävissä tehtäväalueille	1 278	1 359	1 422	1 660

¹⁾ Verosanktiot on vähennetty verotuista.

Euroon siirtymisen takia verotuet esitetään miljoonina euroina yhdellä desimaalilla, jotta myös pienemmistä, veronhuojennuslakeihin perustuvien verotukien kehityksestä saataisiin riittävä kuva. EVL:n ja ALVL:n sisältämät verotuet on laskettu kokonaisaineistojen perusteella, jolloin ne on voitu esittää tarkemmalla tasolla kuin esimerkiksi TVL:n sisältämät verotuet, jotka perustuvat otosaineistoon.

Lyhenteet:

L	laki
A	asetus
ALVL	arvonlisäverolaki 1501/93
EVL	laki elinkeinotulon verottamisesta
MVL	maatilatalouden tuloverolaki
TTL	laki tappiontasauksesta tuloverotuksessa
TVL	tuloverolaki 1535/92

136. Eritellyt tiedot taloudellisesti merkittävistä verotuista valtion talousarvion tehtäväalueen ja veromuodon mukaan

Verotuet tehtäväalueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa euroa						Huomautuksia
	1999	2000	2001	2002	2003*	2004**	
1. Yleinen hallinto							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Ulkomaan edustuksessa palvelevan ym. saamien eräiden korvausten verovapaus, TVL 76 § 1 k	14,0	16,0	16,0	16,0	16,0	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Maanpuolustus							
3. Opetus, tiede ja kulttuuri							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Yleishyödyllisen yhteisön verovapaus (pl. ev. lut. ja ortod. kirkko), TVL 21 ja 23 §	100,0	100,0	100,0	100,0	..	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Stipendien ja vastaavien verovapaus, TVL 82 § 1 mom. 1 k	26,0	28,0	27,0	25,0	25,0	25,0	
3. Opintorahavähennys kunnallisverotuksessa, TVL 105 §	32,0	27,0	25,0	25,0	25,0	25,0	
4. Opintolainan korkojen vähentäminen TVL 131–134 §, 144 §	16,0	13,0	10,0	10,0	10,0	9,0	
4. Sosiaaliturva							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Kansaneläkkeen lisien ym. verovapaus, TVL 92 § 1, 2 ja 6 k	90,0	115,0	120,0	114,0	110,0	110,0	
2. Sotavammojen korvauksen verovapaus, TVL 80 § 3 k	60,0	68,0	60,0	62,0	60,0	..	
3. Toimeentulotuen verovapaus, TVL 92 § 22 k	115,0	115,0	115,0	119,0	110,0	110,0	
4. Elatustuen ja elatusavun verovapaus, TVL 90 § ja 92 § 7 k	105,0	115,0	100,0	107,0	100,0	98,0	
5. Lapsilisien verovapaus TVL 92 § 5 k	525,0	525,0	500,0	498,0	490,0	490,0	
6. Erorahan verovapaus, TVL 92 § 10 k	10,0	10,0	7,0	7,0	6,0	6,0	

6. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

Verotuet tehtävään alueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa euroa						Huomautuksia
	1999	2000	2001	2002	2003*	2004**	
7. Eläketulovähennys valtionverotuksessa, TVL 100 §	2,0	2,0	..	..	..	..	
8. Invalidivähennys kunnallisverotuksessa, TVL 104 §	24,0	21,0	21,0	20,0	21,0	21,0	
9. Kunnallisverotuksen eläketulovähennys, TVL 101 §	665,0	640,0	680,0	700,0	700,0	740,0	
10. Invalidivähennys valtionverosta, TVL 126 §	42,0	42,0	40,0	39,0	39,0	37,0	
11. Elatusvelvollisuusvähennys valtionverosta, TVL 127 §	4,0	4,0	4,0	5,0	5,0	5,0	
12. Työntekijöiden lakisääteisen eläkevakuutusmaksun vähentäminen, TVL 96 § 1 mom.	940,0	990,0	970,0	1045,0	1110,0	1140,0	Laskelmissa otettu huomioon ainoastaan vakuutusmaksun vähentämisestä saatu tuki.
13. Vapaaehtoisen eläkevakuutusmaksun vähentäminen, TVL 96 §	160,0	170,0	170,0	193,0	200,0	220,0	Laskelmissa otettu huomioon ainoastaan vakuutusmaksun vähentämisestä saatu tuki.
14. Työntekijöiden työttömyysvakuutus- ja työttömyyskassamaksun vähentäminen, TVL 96 § 1 mom. ja 95 § 1 mom. 2 k	300,0	190,0	200,0	213,0	150,0	65,0	
<i>Väliäinen verotus</i>							
1. Autoveron palautus invalideille, L 1482/94 50–51 §	7,1	7,1	6,5	6,0	7,1	..	
5. Terveystienhuolto							
<i>Väliäinen verotus</i>							
1. Lääkkeiden alennettu alv-kanta (8 %), ALVL 85 a § 1 mom. 6 k	76,6	77,9	82,4	91,7	93,6	..	
6. Asuminen ja ympäristö							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Omasta asunnosta saadun myyntivoiton verottomuus, TVL 48 § 1 mom. 1 k	700,0	790,0	810,0	810,0	820,0	..	Suuruusluokka-arvio. Laskelma perustuu asuntojen nimellishintaisiin kauppasummiin ja arvioihin asuntojen omistusasajoista. Sovellettu pääomatulojen verokantaa.

6. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

Verotuet tehtävälueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa euroa						Huomautuksia
	1999	2000	2001	2002	2003*	2004**	
2. Asumistukien verovapaus, TVL 92 § 15 k	210,0	250,0	240,0	240,0	245,0	245,0	
3. Velkojen korkojen sekä indeksi- ja kurssitappioiden vähentäminen (asuntovelat), L 953/74, TVL 131–134 §, 144 §	350,0	340,0	440,0	420,0	390,0	390,0	Tukeen sisältyy ylimääräinen korkovähennys.
4. Asuntotulon verovapaus, L 505/73 1 § 2 mom.	1320,0	1440,0	1490,0	1510,0	1530,0	..	Suuruusluokka-arvio. Laskelma perustuu Tilastokeskuksen arvioon netto-asuntotulosta.
7. Maa- ja metsätalous							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Luonnonvaraisten marjojen, sienien yms. myyntitulon verovapaus, TVL 89 §	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Maatalouden sopeutumisvähennys, TVL 149 a §	14,0	–	–	–	–	–	Vähennys on myönnetty vuosina 1995 – 1999.
<i>Maatilatalouden tuloverotus</i>							
1. Maataloustuotteiden yksityiskäytön verovapaus, MVL 4 §	42,0	42,0	42,0	42,0	..	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Koneiden, kaluston ja laitteiden poistot, MVL 8 § 4 mom.	–	–	..	..	..	..	
3. Rakennusten hankintamenon poisto, MVL 9 § 2 mom.	10,0	10,0	10,0	10,0	..	..	Suuruusluokka-arvio.
4. Hankintatyön arvon verovapaus, MVL 12 § ja 12 a §	40,0	40,0	40,0	40,0	..	..	Suuruusluokka-arvio.
5. Metsänhoitomaksun vähentäminen, MVL 13 § 1 mom.	8,0	8,0	8,0	8,0	..	..	Suuruusluokka-arvio.
6. Metsätuhoalueen verovapaus, MVL 14 §	7,0	7,0	7,0	7,0	..	..	Suuruusluokka-arvio.
7. Metsätalouden puhtaan tulon arvostuskäytäntöön liittyvä verotuki, MVL 11 §	84,0	84,0	84,0	84,0	..	..	Suuruusluokka-arvio.

6. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

Verotuet tehtävälueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa euroa						Huomautuksia
	1999	2000	2001	2002	2003*	2004**	
8. Metsätalouden avustusten verovapaus, MVL 11 §	13,0	13,0	13,0	13,0	..	..	Suuruusluokka-arvio.
9. Tasausvaraus, MVL 10 a-c §	..	..	..	..	..	..	
1.–9. Verotuet yhteensä	205,0	205,0	205,0	205,0	..	..	
<i>Välillinen verotus</i>							
1. Elintarvikkeiden ja rehujen alennettu alv-kanta (17 %)	268,9	277,5	294,4	307,7	313,9	..	
8. Liikenne							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Merityötulovähennys, TVL 97 §	26,0	26,0	26,0	28,0	28,0	28,0	
<i>Välillinen verotus</i>							
1. Henkilökuljetusten alennettu alv-kanta (8 %), ALVL 85 a § 1 mom. 1 k	141,3	151,6	157,7	162,3	165,3	..	
2. TV-lupien alennettu alv-kanta (8 %), ALVL 85 a § 1 mom. 5 k	30,6	33,8	36,7	36,0	36,5	..	Kohdistuu Oy Yleisradio Ab:n valtion radio-rahastosta saamaan korvaukseen.
3. Tilattujen sanoma- ja aikakauslehtien alv:n nollaverokanta, ALVL 55 §	121,1	121,5	125,6	130,6	134,3	..	
4. Taksien autoverohuojennus, L 482/67 7 § ja 13 a §, L 1482/94 28 §	22,6	22,5	21,8	23,9	21,9	..	Sisältää myös arvioidun arvonnäisäverohuojennuksen.
9. Teollisuus ja muut elinkeinot							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Kera Oy:n, Teollisen yhteistyön rahasto Oy:n, Suomen Vientiluotto Oy:n ja Ekokem Oy Ab:n verovapaus, TVL 20 § 1 mom. 1 k	8,0	4,0	2,0	0,0	0,0	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Rajoitetusti verovelvollisen tuloverovapaus obligaatioiden ym. tuottamasta korkotulosta, TVL 9 § 2 mom.	330,0	330,0	330,0	330,0	300,0	..	Suuruusluokka-arvio.
3. Ulkomailla ansaitun palkkatulon verovapaus, TVL 77 §	30,0	40,0	40,0	40,0	40,0	40,0	

6. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

Verotuet tehtäväalueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa euroa						Huomautuksia
	1999	2000	2001	2002	2003*	2004**	
4. Yhtiömiesvähennys, TVL 148 §	–	–	–	–	–	–	Vähennys poistettu 1999.
<i>Elinkeinotulon verotus</i>							
1. Kehitysalueiden ylimääräinen investointivähennys, L 290/82	–	–	–	–	–	–	Vähennys koskee viimeistään 1989 tehtyä investointia.
2. Jäämaksuluokkavähennys, L 433/81 6 §	1,7	1,3	0,8	0,5	..	..	
3. Toimintavaraus, EVL 46 a §	10,1	–23,5	6,2	2,2	..	..	
4. Koneiden ja kaluston poistaminen, EVL 30 § 3 mom. ja 31 §	386,8	420,5	298,8	207,2	..	..	
5. Kehitysalueiden vapaat tai korotetut poistot, L 290/82 2 §, L 1262/93	5,0	1,7	2,7	2,2	..	..	
1.–5. Verotuet yhteensä	403,6	400,0	308,5	212,0	..	..	
<i>Välillinen verotus</i>							
1. Urheilu-, virkistys- ja kulttuuri-palvelujen alennettu alv-kanta (8 %), ALVL 85 a § 1 mom. 4 k	80,9	87,8	96,3	99,4	100,9	..	
2. Kirjojen alennettu alv-kanta (8 %), ALVL 85 § 1 mom. 6 k	27,2	26,9	27,0	28,2	29,2	..	
3. Majoituspalvelujen alennettu alv-kanta (8 %), ALVL 85 a § 1 mom. 2 k	32,5	34,7	35,4	34,6	35,2	..	
10. Muut menot							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Obligaatioiden koron verovapaus, L 878/85, L 412/69, L 785/81, L 952/85, L 726/88, L 1341/90, TVL 33 §	–	–	–	–	–	–	Verotuki korkotulon verovapauden osalta. Tuki on laskettu korkotulon lähdeveroprosentin mukaan.
2. Talletusten koron verovapaus, L 1000/85 1 §, L 726/88, L 1341/90, TVL 33 §	85,0	35,0	–	–	–	–	Verotuki korkotulon verovapauden osalta. Tuki on laskettu korkotulon lähdeveroprosentin mukaan. Tuki on poistettu 1.6.2000.

6. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

Verotuet tehtäväalueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa euroa						Huomautuksia
	1999	2000	2001	2002	2003*	2004**	
11. Ei eriteltävissä							
TVL ja siihen liittyvä verotus							
1. Ns. henkilökuntaetuksien verovapaudet, TVL 69 §	230,0	240,0	250,0	255,0	257,0	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Työmarkkinajärjestöjen jäsenmaksujen vähentäminen, TVL 95 § 1 mom. 2 k	180,0	170,0	190,0	205,0	210,0	..	
3. Ansiotulovähennys kunnallisverotuksessa, TVL 145 §	475,0	535,0	570,0	773,0	800,0	1300,0	
4. Kotitalousvähennys, TVL 127a–127c, L 728/97	8,0	15,0	30,0	39,0	65,0	70,0	
5. Luontoisetujen osittainen verovapaus, TVL 64 §	67,0	75,0	75,0	79,0	80,0	82,0	
6. Erityisalojen matkustamis-kustannusten korvauksen verovapaus, TVL 71 §, 73 §	12,0	15,0	15,0	15,0	15,0	..	
7. Päivärahojen osittainen verovapaus, TVL 71 §, 73 §	12,0	12,0	13,0	13,0	13,0	..	
Välillinen verotus							
1. Julkisen toiminnan välituotepanosten alempi keskimääräinen alv-kanta	155,0	161,0	126,0	138,0	145,0	..	
2. Muun toiminnan välituotepanosten alempi keskimääräinen alv-kanta	56,0	39,0	58,0	61,0	63,0	..	
3. Muuttotavarana tuotujen autojen veroton maahantuonti, TulliveroL 14 § 1 mom. 3 k ja 2 mom., ETY 918/83, L 1482/94 25 §, L 413/97 25 §	82,6	96,5	94,8	81,9	81,6	..	Sisältää auto- ja moottoripyöräveron ja alv:n menetykset.

Liitteet

LIITE 1

YHDISTELMÄT VALTION TALOUSARVIOISTA JA TILINPÄÄTÖKSISTÄ VUOSILTA 2002 JA 2003

	Talousarvio		Tilinpäätös	
	2002	2003	2002	2003
	Miljoonaa euroa			
Tulot	36 261	37 417	36 353	36 413
Menot	36 261	37 417	35 511	36 897
Ylijäämä			842	
Alijäämä				-485
Kumulatiivinen ylijäämä edeltäviltä varainhoitovuosilta			656	1 498
Kumulatiivinen ylijäämä			1 498	1 013
Tulot				
11 Os. Verot ja veronluonteiset tulot	29 856	29 950	30 158	30 263
12 Os. Sekalaiset tulot	5 145	4 282	4 972	3 920
13 Os. Korkotulot ja voiton tuloutukset	1 127	985	1 065	994
15 Os. Lainat	134	1 202	158	1 236
15 Os. Ylijäämän käyttö	—	998	—	—
Tulot yhteensä	36 261	37 417	35 353	36 413
Menot				
21 Pl. Tasavallan presidentti	6	8	6	7
22 Pl. Eduskunta	88	118	84	111
23 Pl. Valtioneuvosto	37	45	37	45
24 Pl. Ulkoasiainministeriö	715	725	698	709
25 Pl. Oikeusministeriö	572	650	570	641
26 Pl. Sisäasiainministeriö	1 337	1 460	1 302	1 419
27 Pl. Puolustusministeriö	1 722	1 989	1 712	2 006
28 Pl. Valtiovarainministeriö	5 637	5 039	5 455	4 987
29 Pl. Opetusministeriö	5 518	5 905	5 437	5 786
30 Pl. Maa- ja metsätalousministeriö	2 496	2 606	2 448	2 544
31 Pl. Liikenne- ja viestintäministeriö	1 406	1 693	1 397	1 755
32 Pl. Kauppa- ja teollisuusministeriö	1 053	1 005	1 027	914
33 Pl. Sosiaali- ja terveysministeriö	8 207	8 618	8 098	8 571
34 Pl. Työministeriö	2 158	2 203	1 984	2 092
35 Pl. Ympäristöministeriö	625	662	622	657
36 Pl. Valtionvelan korot	3 670	4 692	3 624	4 653
37 Pl. Valtionvelan vähentäminen	1 012	—	1 010	—
Menot yhteensä	36 261	37 417	35 511	36 897

LIITE 2

TALOUSARVION TOTEUTUMINEN VUONNA 2003

	Miljoonaa euroa		Miljoonaa euroa
Talousarviot		Tilinpäätös	
Varsinainen tuloarvio	35 756	Tulot tuloarviota pienemmät	1 004
Lisätuloarviot	1 662	Tilinpäätöksen tulot	36 413
Tuloarviot yhteensä	37 417		
		Menot määrärahoja pienemmät	
Hyväksytyt määrärahat	35 755	– säästyneet menot	–656
Lisämenoarviot	1 662	– arviomäärärahojen ylitykset	136
Menoarviot yhteensä	37 417	Tilinpäätöksen menot	36 897
		Tilinpäätöksen alijäämä (–)	–485

LIITE 3

ARVIOMÄÄRÄRAHOJEN YLITYKSET VUONNA 2003 PERUSTELUINEEN

Tili	Tilin nimi	Määrä- raha ¹⁾ 1 000 €	Määrära- han ylitys 1 000 €	Määrä- rahan ylitys, %	Ylitys- lupa ²⁾ 1 000 €
23.02.19.	Arvonlisäveromenot	2 000	239	11,9	400
23.99.24.	Kunniamerkit	471	128	27,2	129
24.99.01.	Euroopan parlamentin jäsenten palkkaukset	960	30	3,1	30
25.01.29.	Erityisimenot	1 960	16	0,8	20
26.80.22.1.	– Ilma-alusten käyttö pelastuspalveluun	1 080	189	17,5	225
26.80.22.2.	– Metsäpalojen tähyystoiminta	286	61	21,5	129
26.80.22.3.	– Kansainvälisen hätäavun antaminen ja vastaan- ottaminen sekä siihen varautuminen	201	130	64,6	66
27.01.19.	Puolustusministeriön hallinnonalan arvonlisä- veromenot	165 000	25 476	15,4	25 900
28.81.95.	Lakiin tai asetukseen perustuvat menot, joita varten talousarvioon ei ole erikseen merkitty määrärahaa	17	221	.	221
28.90.69.1.	Arvonlisäveropohjaan perustuvat maksut	466 824	7 248	1,6	7 248
29.60.31.1.	Laskennalliset kustannukset	130 636	508	0,4	510
29.69.30.1.	Valtiosuus kansalaisopistojen käyttökustannuksiin	71 090	85	0,1	85
29.69.50.1.	Valtiosuus kansanopistojen käyttökustannuksiin	42 026	64	0,2	65
29.69.51.	Valtiosuus ammatillisten erikoisoppilaitosten käyttökustannuksiin	15 672	213	1,4	215
29.69.56.1.	Valtiosuus kesäyliopistojen käyttökustannuksiin	3 613	47	1,3	47
29.70.55.1.	Korkeakouluopiskelijoiden opintorahat	315 500	12 539	4,0	12 639
29.70.57.	Korkeakouluopiskelijoiden ateriatuki	15 260	1 330	8,7	1 331
29.88.53.03.	Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen toiminta- menot	2 023	55	2,7	58
29.90.33.1.	Laskennalliset kustannukset	21 603	106	0,5	110
29.90.52.18.	Suomen Kansallisteatterin Oy:lle	7 896	266	3,4	266
29.90.52.19.	Suomen Kansallisoperaan Säätäjälle	25 565	803	3,1	803
30.04.25.	Eläinlääkintähuolto	1 330	294	22,1	295
30.15.44.	Hevostalouden edistäminen vedonlyönnistä hevoskilpailuissa kertyvillä varoilla	6 422	118	1,8	250
31.24.87.	Tielain mukaiset maa-alueiden hankinnat ja korvaukset	19 870	295	1,5	300
31.32.41.	Ulkomaanliikenteen kauppa-alusluetteloön merkit- tyjen lastialusten ja kolmansien maiden välillä liiken- nöivien matkustaja-alusten kilpailuedellytysten turvaaminen	39 861	446	1,1	450
31.32.50.	Lästimaksuista suoritettavat avustukset	782	252	32,2	252
31.40.87.	Rataverkon maa-alueiden hankinnat ja korvaukset	3 195	186	5,8	300
31.99.19.	Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan arvonlisäveromenot	223 000	65 586	29,4	68 101
31.99.78.	Vuosaaren sataman liikenneväylien rakentaminen	7 500	523	7,0	530
31.99.89.	Viranomaisradioverkkotoiminnan yhtiön osakkeet .	5 000	1 900	38,0	1 900
32.10.98.	Vahingonkorvaukset	643	52	8,0	52
32.30.42.	Finnvera Oy:n korkotuet	20 040	470	2,3	470
32.30.44.1.	Alueellinen kuljetustuki	3 351	254	7,6	300
33.15.52.	Lapsilisät	1 350 200	500	0,0	500
33.33.63.	Oikeuslääketieteellisen kuolemansyyntä selvittämisen menot	5 700	254	4,5	255

Tili	Tilin nimi	Määrä- raha ¹⁾ 1 000 €	Määrära- han ylitys 1 000 €	Määrä- rahan ylitys, %	Ylitys- lupa ²⁾ 1 000 €
34.06.02.	Palkkaperusteinen työllistämistuki valtionhallinnolle	47 400	8 500	17,9	8 500
34.06.27.	Valmentavan työvoimakoulutuksen ja työvoima- palvelujen hankinta	53 220	92	0,2	92
34.06.29.	Ammatillisen työvoimakoulutuksen hankinta	141 450	4 152	2,9	4 152
34.07.63.	Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden vastaanotto .	58 505	2 688	4,6	5 125
35.10.27.	Ympäristövahinkojen torjunta	1 682	1 227	72,9	1 227

Perustelut:

23.02.19.	Arvioitua suuremmat arvonnlisäveromenot.
23.99.24.	Muutos aikaisempaan käytäntöön aiheutti kulujen kohdentumista vuodelle 2003 aikaisempaa enemmän.
24.99.01.	Parlamentin jäsenten palkkioiden korotus 1.9.2003 alkaen.
25.01.29.	Onnettomuustutkinnasta aiheutuvat menot ennakoitua suuremmat.
26.80.22.1.–3.	Ylitystarpeeseen ovat vaikuttaneet ilma-alusten käyttäminen pelastuspalvelussa ja metsäpalojen tähy- tystoiminnassa ja kansainvälisen hätäavun antaminen ja pelastustoimilain 75§:n mukainen omavastuun ylittävien sammutuskustannusten korvaaminen kunnalle.
27.01.19.	Määrärahan ylitys aiheutui mm. puolustushallinnon kiinteistöuudistuksesta, puolustusmateriaalihankinta- määrärahojen käytön tehostamisesta sekä siitä, että arvonnlisäveromenoihin tarkoitettu määräraha oli jo alunperin alimitoitettu ottaen huomioon puolustuselonteon mukaisen rahoitustason korotuksen.
28.81.95.	Helsingin hovioikeuden päätöksen mukaisesti maksetut korvaukset.
28.90.69.1.	Määrärahaa alennettiin vuoden 2003 toisessa lisätalousarviossa 45 miljoonalla eurolla. Myöhemmin on maksatusperusteiden mukaisten maksujen yhteismäärä tarkentunut siten, että määrärahan tarve on 7.247.973 euroa suurempi.
29.60.31.1.	Oppisopimuskoulutuksen peruskoulutuksen painottuminen ennakoitua enemmän yksityisten ylläpitäjien järjestämään koulutukseen.
29.69.30.1.	Muutokset opistojen sijoittumisessa asutusrakenneryhmiin.
29.69.50.1.	Opiskelijaviikkojen painottuminen arvioitua enemmän yksityisten ylläpitäjien järjestämään koulutukseen.
29.69.51.	Opetustuntien lisäykset Konecranes Nosturi instituutille ja Suomen Ilmailuopisto Oy:lle.
29.69.56.1.	Opetustuntien painottuminen arvioitua enemmän yksityisten ylläpitäjien järjestämään koulutukseen.
29.70.55.1.	Korkeakouluopiskelijoiden opintorahan ennakoitua suurempi käyttö.
29.70.57.	Ennakoitua suurempi tuettujen aterioiden määrä.
29.88.53.03.	Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen toiminnan henkilöstömenoihin.
29.90.33.1.	Kuntien rahoitusosuuden osoittautuminen talousarviossa ennakoitua suuremmaksi.
29.90.52.18.	Säästövarojen käyttö oopperan ja Kansallisteatterin tupoihin.
29.90.52.19.	Säästövarojen käyttö oopperan ja Kansallisteatterin tupoihin.
30.04.25.	Ylitys aiheutuu scrapie- ja BKD-taudin vastustamiseen liittyvistä kustannuksista, joita ei voitu etukäteen ennakoida.
30.15.44.	Raviratojen ulkopuolisten totopelitoiminnan laajenemisen ja tehokkaan markkinoinnin ansioista totopelin kokonaisvaihto on kehittynyt viime vuoden aikana suotuisasti. Vastaavasti valtion vedonlyöntiosuus on kasvanut arvioitua enemmän.
31.24.87.	Savo-Karjalan tiepiirissä hankkeella vt 5 Joroinen-Varkaus tiealueen lunastuksessa suoran hinta mää- räytyi oletettua korkeammaksi, josta syystä ennakoidut korvaussummat ylittyivät. Oulun tiepiirissä maan- mittaustoimistot ja lähinnä Pohjois-Pohjanmaan toimisto laskutti tiepiiriä ennakoitua enemmän, mistä syystä momentin määrärahaa jouduttiin ylittämään (LVM 207/21/2004/9.2.2004).
31.32.41.	Ylitystarve yhden aluksen tukimuodon muuttumisen vuoksi.
31.32.50.	Lästimaksu jaettu ed. vuoden kertymän mukaisesti yli kuluvan vuoden menoarvion.
31.40.87.	Lisämääräraha käytettiin Kerava-Lahti-oikoradan lunastustoimitusten maksamiseen.
31.99.19.	Arvioitua suuremmat menot.
31.99.78.	Ylitys johtuu siitä, että hankkeeseen liittyvän tunnelin rakennussuunnittelu on edennyt ennakoitua nope- ammin vesioikeuslupakäsittelyn ratkettua. Rakennussuunnittelun kiirehtiminen on ollut tarpeen, jotta tun- nelitöihin päästäisiin välittömästi tarjouspyyntöasiakirjojen valmistuttua ja hankkeen toteuttaminen pysyi- si kokonaisuudessaan suunnitellussa aikataulussa (LVM 208/21/2004/13.2.2004).
31.99.89.	Budjetoitua suurempi ostohinta.
32.10.98.	Wärtsilä Meriteollisuus Oy:n konkurssin jälkiselvittelynä maksettu vahingonkorvauksia yrityksille.

- 32.30.42. KTM:n ylityslupahakemus.
- 32.30.44.1. Kuljetusmäärien lisääntyminen.
- 33.15.52. Lapsilisää saavien lasten määrän kasvu ennakoitua suuremmasta syntyvyydestä johtuen.
- 33.33.63. Ennakoitua suurempi kuolemansyyn selvittämistoiminnan laajuus.
- 34.06.02. Talousarviossa mainittu palkkaperusteisilla työllisyysmäärärahamomenteilla 34.06.02, 34.06.30 ja 34.06.63 olevia määrärahoja voidaan ylittää edellyttäen, ettei niiden kokonaisuromäärä ylity (ristiinkäyttö).
- 34.06.27. Talousarviossa mainittu ristiinkäyttöoikeus momenttien 34.06.27, 34.06.29 ja 34.06.63 välillä.
- 34.06.29. Sama kuin edellä.
- 34.07.63. Laskennallisen kuntakorvauksen piirissä olevien pakolaisten määrä kasvanut talousarviossa olevaan arviointiin verrattuna.
- 35.10.27. Vuoden aikana tapahtuneiden torjuntatöiden kustannukset, yhden aikaisemman vahingon asianajokustannukset ja Espanjan Prestigen vahingon torjuntaan toimitetun puomierän kirjanpitojärjestely olivat syytä ylitykseen.

¹⁾ Talousarviossa ja lisätalousarvioissa myönnetty määräraha yhteensä.

²⁾ Voimassa olevan ylitysluvan määrä tilinpäätöshetkellä (= se määrä, jota ei ole katettu lisätalousarvioilla).

LIITE 4

VALTION VEROPERUSTEIDEN MUUTOKSET VUONNA 2003

Vero, tuotto ja osuus verotuloista v. 2003	Tärkeimmät veroperusteiden muutokset
---	--------------------------------------

Tulo- ja varallisuusvero

11 812 milj. euroa
39,0 %

Tulosta ja varallisuudesta suoritetaan valtiolle veroa tuloverolain (L 1535/1992) ja varallisuusverolain (L 1537/1992) mukaan, elinkeinoverotus toimitetaan elinkeinoverolain (L 360/1968) ja maataloustulolähteen verotus maatalatalouden tuloverolain (L 543/1967) sekä niihin myöhemmin tehtyjen muutosten mukaan. Verotuksessa luonnollisten henkilöiden tulot jaetaan ansio- ja pääomatuloihin. Ansiotulojen verotusta koskeva tuloveroasteikko on porrastettu tulotason mukaan. Pääomatuloihin kohdistuu suhteellinen 29 prosentin pääomatuloverokanta, joka on yhtä suuri kuin yhteisöverokanta.

Ansiotulosta valtiolle suoritettavan tuloveron progressiivinen veroasteikko (L 607/2003) oli seuraava:

Verotettava ansiotulo, euroa	Vero alarajan kohdalla, euroa	Vero alarajan ylittävistä tulosta, %
11 600 – 14 400	8	12
14 400 – 20 000	344	16
20 000 – 31 200	1 240	22
31 200 – 55 200	3 704	28
55 200 –	10 424	35

Valtion tuloveroasteikkoon tehdyt muutokset alensivat valtion tuloveron tuottoa n. 406 milj. eurolla.

Valtion- ja kunnallisverotuksessa myönnettävän tulonhankkimisvähennyksen enimmäismäärää korotettiin 460 eurosta 590 euroon. Muutoksen valtion verotulokertymää alentava vaikutus oli noin 51 milj. euroa.

Kotitalouksien työllistämismahdollisuuksien parantamiseksi tuloverosta vähennettävän kotitalousvähennyksen enimmäismäärää korotettiin 250 eurolla vuodessa. Korotuksen jälkeen vähennyksen enimmäismäärä on 1 150 euroa vuodessa. Lisäksi kotitalousvähennystä laajennettiin siten, että verovelvollinen saa vähentää kotitalousvähennykseen oikeuttavasta työstä maksamiensa vähennyskelpoisten sivukulujen lisäksi 10 % maksamastaan palkasta ja tuloverolain 127 b §:n 2 ja 3 kohtien mukaisista työkorvauksista 60 % nykyisen 40 prosentin sijaan. Muutoksen valtion verotulokertymää alentava vaikutus oli noin 20 milj. euroa. (L 1162/2002)

Valtion osuutta yhteisöveron tuotosta nostettiin 3,47 prosenttiyksiköllä kuntien osuuden alentuessa vastaavasti. Muutokset aiheutuivat pääosin valtionosuusjärjestelmän verotulotasauksesta sekä siitä, että kuntien arvonlisäveron palautusten takaisinperinnästä luopuminen vaikutti v. 2003 ensimmäisen kerran täysimääräisenä. (L 1163/2002).

Vero, tuotto ja osuus verotuloista v. 2003	Tärkeimmät veroperusteiden muutokset
Korkotulojen lähdevero 216 milj. euroa 0,7 %	Veroperustetta ei muutettu.
Perintö- ja lahjavero 411 milj. euroa 1,4 %	Ei merkittäviä veroperustemuutoksia.
Arvonlisävero 10 264 milj. euroa 33,9 %	Kansaneläkelaitoksen rahoituksen turvaamiseksi Kansaneläkelaitokselle tilitettiin v. 2003 arvonlisäveron tuotosta 1 000 milj. euroa (laki Kansaneläkelaitoksen rahoituksen väliaikaisesta muuttamisesta v. 2003 (L 932/2002)), mikä on 300 milj. euroa enemmän kuin v. 2002 tilitetty määrä.
Eräistä vakuutusmaksuista suoritettava vero 396 milj. euroa 1,3 %	Veroperustetta ei muutettu.
Apteekkimaksut 108 milj. euroa 0,3 %	Veroperustetta ei muutettu.
Tupakkavero 592 milj. euroa 2,0 %	Veroperusteita ei muutettu.
Alkoholijuomavero 1 364 milj. euroa 4,5 %	Veroperusteita ei muutettu.
Virvoitusjuomavero 37 milj. euroa 0,1 %	Veroperusteita ei muutettu.
Energiaverot 2 865 milj. euroa 9,5 %	Nestemäisten polttoaineiden, sähkön, kivihiilen, maakaasun ja turpeen valmisteveroa korotettiin noin 5 prosentilla. Samanaikaisesti uusiutuvilla energialähteillä tuotetun sähkön tukea laajennettiin. Lisäksi energiantensiivisen teollisuuden palautussääntöä täsmennettiin. (L 1168/2002, L 1169/2002).

Vero, tuotto ja osuus verotuloista v. 2003	Tärkeimmät veroperusteiden muutokset
Autovero 1 207 milj. euroa 4,0 %	Uusista henkilöautoista kannettavan autoveron määrää alennettiin noin kuudenneksella, jolloin veron määrä auton kuluttajahinnasta aleni keskimäärin noin 25 prosenttiin. Käytettynä maahantuotujen ajoneuvojen veroa alennettiin EY-tuomioistuimen päätöksessä edellytetyllä tavalla tuontia syrjimättömälle tasolle (L 266/2003).
Moottorijoneuvovero 230 milj. euroa 0,8 %	Veroperusteita ei muutettu.
Varainsiirtovero 337 milj. euroa 1,1 %	Ei merkittäviä veroperustemuutoksia.
Arpajaisvero 120 milj. euroa 0,4 %	Yksinoikeudella toimeenpantavista arpajaisista arpajaisvero nostettiin 9.5 prosenttiin tuotosta. Totopeleistä vero säädettiin 5 prosentiksi, ja raha-automaattien ja kasinopelien käytettävänä pitämisestä 8,25 prosentiksi tuotosta (L 1167/2002).
Ajoneuvovero 243 milj. euroa 0,8 %	Veroperusteita ei muutettu.
Jätevero 41 milj. euroa 0,1 %	Jäteverolakia muutettiin siten, että jätevero korotettiin 23 euroon jätetonnilta (L 1066/2002).
Ratavero 13 milj. euroa 0,0 %	Säädettiin uusi rataverolaki. Sen nojalla kannetaan rataveroa, jonka määrä vastaa rautatieyrityksiltä aiemmin kannettua ratamaksun haitta- ja lisämaksua.

LIITE 5

VALTION TALOUSARVIOTALOUDEN HENKILÖSTÖN MÄÄRÄ

	1999	2000	2001	2002	2003
Virkasuhteiset	97 720	97 591	100 322	102 815	103 998
Kuukausipalkkaiset	97 590	97 424	100 125	102 655	103 817
– kokoaikaiset	91 267	91 009	93 113	94 852	95 809
– osa-aikaiset	6 453	6 415	7 012	7 803	8 008
Tuntipalkkaiset	130	167	197	160	181
Työsuhteiset	27 761	26 130	20 219	20 443	20 187
Kuukausipalkkaiset	26 320	24 820	19 106	19 340	19 080
– kokoaikaiset	23 767	22 182	17 028	17 012	16 872
– osa-aikaiset	3 994	3 638	2 078	2 328	2 208
Tuntipalkkaiset	1 441	1 310	1 113	1 103	1 107
Yhteensä	125 481	123 721	120 541	123 258	124 185

LIITE 6

VALTION TALOUSARVIOTALOUDEN HENKILÖSTÖÄ KUVAAVIA TUNNUSLUKUJA

Tunnusluku	1999	2000	2001	2002	2003
Henkilöstömäärä	125 481	123 721	120 541	123 258	124 185
– muutos edellisestä vuodesta, %	0,4	–1,4	–2,6	2,3	0,8
Miehiä, %	53,9	53,6	52,2	51,8	51,6
Naisia, %	46,1	46,4	47,8	48,2	48,4
Osa-aikaisia, %	8,3	7,9	8,1	8,8	8,8
Määräaikaisia, ¹⁾ %	22,6	23,1	24,1	24,4	24,5
Henkilöstön keski-ikä, v	42,1	42,4	42,4	42,5	42,7
Seniори-ikäisiä, väh. 45 v. %	43,7	45,1	45,3	45,8	46,3
Koulutustasoindeksi ²⁾	4,7	4,9	5,0	5,1	5,1
Henkilöstön käyttöaste, ³⁾ %	81,7	81,6	81,8	81,9	81,9
Keskim. kokonaisansiot euroa/kk	2 148	2 234	2 349	2 447	2 548
Palkkojen sivukulut, ⁴⁾ %	63,1	61,9	60,3	60,6	60,4
Henkilöstön luonnollinen poistuma, ⁵⁾ %	3,9	4,3	4,1	3,7	3,7
Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet, ⁵⁾ %	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Sairauspoissaolojen osuus säännöllisestä työajasta,%	3,2	3,4	3,4	3,4	3,4

¹⁾ Varsinaiset määräaikaiset, joilla ei ole taustavirkaa tai -tehtävää, mukana ei ole tukityöllistettyjä, oppisopimussuhteisia eikä harjoittelijoita

²⁾ Koulutustasoindeksi lasketaan painottamalla koulutustasoluokittaiset indeksiluvut kunkin koulutustason henkilömäärillä.

Koulutustasoindeksit:

Alempi perusaste = 1

Ylempi perusaste = 2

Keskiaste = 3,5

Alin korkea-aste = 5

Alempi korkeakouluaste = 6

Ylempi korkeakouluaste = 7

Tutkijakoulutusaste (lisansiaatti tai tohtori) = 8

³⁾ Tehdyn työajan osuus säännöllisestä työajasta.

⁴⁾ Vällisten työvoimakustannusten osuus tehdyn työajan palkoista.

⁵⁾ Osuus henkilöstöstä edellisen vuoden lopussa.

LIITE 7
VALTION TALOUSARVIOTALOUDEN PALKKAUSMENOT¹⁾

	1999	2000	2001	2002	2003
	Miljoonaa euroa				
Valtion palkkaukset					
Virkasuhteiset	2 642	2 763	2 938	3 112	3 267
Työsuhteiset	661	657	538	559	576
Yhteensä	3 303	3 419	3 475	3 670	3 843
Muutos edellisestä vuodesta, %	3,9	3,5	1,6	5,6	4,7

¹⁾ Eivät sisällä työnantajan sosiaaliturvamaksuja

LIITE 8
VALTION MAKSAMIEN ELÄKKEIDEN LUKUMÄÄRÄ JA ELÄKEMENOT

	1999	2000	2001	2002	2003
Valtion palvelukseen perustuvat eläkkeet	220 851	226 188	230 957	237 323	244 479
Omat eläkkeet	168 786	174 232	179 683	186 854	190 987
Perhe-eläkkeet	52 065	51 956	51 274	50 469	53 492
Kunnan, yksityisen ym. palvelukseen perustuvat eläkkeet	47 348	49 925	52 109	53 929	56 122
Omat eläkkeet	42 323	44 211	46 331	48 197	49 981
Perhe-eläkkeet	5 025	5 714	5 778	5 732	6 141
Muut eläkkeet	2 906	2 245	2 202	2 158	2 102
Omat eläkkeet	1 846	1 806	1 788	1 765	1 746
Perhe-eläkkeet	1 060	439	414	393	356
Eläkkeet yhteensä	271 105	278 358	285 268	293 410	302 703
Muutos edellisestä vuodesta, %	3,0	2,7	2,5	2,9	3,2
Eläkemenot, miljoonaa euroa	2 304	2 386	2 531	2 663	2 769
Muutos edellisestä vuodesta, %	3,8	3,6	6,1	5,2	4,0

LIITE 9

VALTION TALOUSARVIOTALOUDEN VIRKASUHTEINEN HENKILÖSTÖ SÄÄNNÖLLISEN
TYÖAJAN ANSIODEN JA SUKUPUOLEN MUKAAN MARRASKUUSSA 2003

Säännöllisen työajan kuukausiansio, euroa/henkilö	Yhteensä	Miehiä	Naisia	Naisten osuus, %
–1500	2 685	877	1 808	67
1501 – 2000	32 457	9 629	22 828	70
2001 – 2500	21 483	12 329	9 154	43
2501 – 3000	13 656	9 505	4 151	30
3001 – 3500	9 167	6 239	2 928	32
3501 – 4000	4 678	3 307	1 371	29
4001 –	7 733	5 945	1 788	23
Yhteensä	91 859	47 831	44 028	48

LIITE 10

VALTION LAINANANTO

10.1. Valtion lainananto ¹⁾

	Laina- pääoma 31.12.2002	Lisäys 2003	Vähennys 2003	Laina- pääoma 31.12.2003	Korot 2003	Pääoma- muutos 2003/02 %
	Miljoonaa euroa					
Ulkoasiainministeriön hallinnonala	59	0	0	59	0,0	0
Kehitysluotot	59	0	0	59	0,0	0
Valtiovarainministeriön hallinnonala	1 044	1 094	140	1 997	90,8	91
Osuuskunta Tradeka-yhtymän vakuuslaina	56	13	8	61	0,0	10
Eläkekassa Tuen takauskorvauslaina	21	—	—	21	—	0
Anuukar Oy osakaslaina	4	—	—	4	—	0
Kauppahintasaatava Senaatti-kiinteistöltä	843	1 001	104	1 739	90,8	106
Kauppahintasaatava Kapiteeli Oy:ltä	120	80	28	172	—	43
Opetusministeriön hallinnonala	7	—	3	4	0,4	-43
Rakennuslainat peruskouluille	3	—	1	2	0,2	-43
Lainat yksityisoppikoulujen muuttamiseksi kunnallisiksi kouluiksi	1	—	0	0	0,0	-35
Rakennuslainat kirjastoille	1	—	0	0	0,0	-36
Veikkausvoittovaroista myönnetty lainat	3	—	1	2	0,1	-45
Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala	96	3	20	78	2,8	-18
Siirtokustannuslainat	1	—	0	1	0,0	-16
Maanparannuslainat	7	0	1	6	0,2	-8
Metsänparannuslainat	60	1	15	47	2,4	-22
Kauppahintasaatava Metsähallitukselta	4	—	4	—	0,1	.
Uusjako- ja vesitilusjärjestelylainat	24	1	0	24	0,1	4
Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala ...	46	1	0	47	1,3	1
Kauppahintasaatava TAP-Yhtiöt Oy:ltä	1	—	0	1	0,0	-5
Kauppahintasaatava Raskone Oy:ltä	—	1	—	1	—	.
Kauppahintasaatava Tieliikelaitokselta	41	—	—	41	1,0	0
Lainat valtionrautateiden asuinrakennusten peruskorjaukseen	4	—	—	4	0,2	0
Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala ..	339	74	46	367	2,6	8
Lainat Finnvera Oyj:lle	5	—	4	1	0,1	-78
Muut lainat teollisuuden edistämiseen	10	4	—	14	0,2	42
Patria Industries Oyj:n vaihtovelkakirjalaina	1	—	1	—	—	.
Vienninedistämislainat	1	—	0	1	—	-16
Tuotekehityslainat	323	70	42	351	2,3	9

	Laina- pääoma 31.12.2002	Lisäys 2003	Vähennys 2003	Laina- pääoma 31.12.2003	Korot 2003	Pääoma- muutos 2003/02 %
	Miljoonaa euroa					
Valtion asuntorahasto	8 359	505	483	8 381	336,5	0
Vuokralolainat/rakentaminen	4 451	256	238	4 469	177,4	0
Vuokralolainat/perusparannus	1 319	118	108	1 330	54,8	1
Vuokralolainat/hankinta	268	32	10	290	11,4	8
Asumisoikeuslainat/rakentaminen	1 926	99	10	2 015	79,5	5
Henkilökohtaiset lainat	395	0	116	278	13,5	-29
Maatilatalouden kehittämisrahasto	761	126	112	775	18,4	2
Maaseutuelinkeinolainat 96-	131	2	18	115	2,4	-12
Rakennepoliittikalain mukaiset lainat	54	0	6	48	1,1	-11
Maaseutuelinkeinolainat 91-95	106	-	21	85	4,7	-20
Maatilalainat	192	-	43	150	7,5	-22
Maaseudun pienimuotoisen elinkeinotoiminnan lainat	2	-	1	1	0,1	-41
Kolttalainat -97	1	0	0	1	0,0	8
Maaseutuelinkeinojen rahoituslainat 2000	231	119	12	339	1,0	46
Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoitus- lainat 2000	2	1	0	3	0,0	27
Maankäyttölainat	1	-	0	1	0,0	-32
Velaksi myytyjen tilojen kauppahinnat	41	3	10	34	1,5	-16
Yhteensä	10 711	1 802	804²⁾	11 709	452,8	9

¹⁾ Taulukko ei sisällä valtion ydinjätehuoltorahaston, valtion eläkerahaston ja valtion vakuusrahaston lainanantoa eikä valtion asunto-
rahaston Fennica-lainoja.

²⁾ Luku sisältää 38 milj. euroa arvopaperistettuja lainasaamisia ja 16 milj. euroa tileistä poistoja.

Erääntyneiden, maksamattomien lyhennysten määrä 31.12.2003 on 47 milj. euroa ja erääntyneiden, maksamattomien korkojen
määrä 9 milj. euroa.

10.2. Valtion lainananto lainansaajasektoreittain ¹⁾

Sektori	Laina- pääoma 31.12.2002	Laina- pääoma 31.12.2003 Miljoonaa euroa	Korot 2003	Pääoma- muutos 2003/02 %
Yritykset ja asuntoyhteisöt	8 745	9 957	396,7	14
<i>Yritykset</i>	<i>2 838</i>	<i>3 843</i>	<i>153,7</i>	<i>35</i>
- Julkiset yritykset	1 807	2 784	124,4	54
- Yksityiset yritykset	1 031	1 059	29,3	3
Asuntoyhteisöt	5 907	6 113	243,0	3
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	6	2	0,0	-73
Muut rahoituslaitokset	5	1	0,1	-76
Vakuutuslaitokset	1	0	0,0	-60
Julkisyhteisöt	177	163	6,4	-8
Paikallishallinto	156	142	6,4	-9
Sosiaaliturvarahastot	21	21	0,0	0
Kotitaloudet	1 236	1 132	32,8	-8
<i>Työnantaja- ja muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet</i>	<i>715</i>	<i>735</i>	<i>18,0</i>	<i>3</i>
- Maatilataloudenharjoittajien kotitaloudet	711	723	17,7	2
- Muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet	4	11	0,3	183
Palkansaajakotitaloudet	504	380	14,5	-25
Muut kotitaloudet	17	18	0,3	4
Kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	488	397	16,7	-19
Valtionkirkot	1	1	0,0	-10
Muut voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	487	397	16,7	-19
Ulkomaat	59	59	0,0	0
Yhteensä	10 711	11 709	452,8	9

¹⁾ Taulukko ei sisällä valtion ydinjätehuoltorahaston, valtion eläkerahaston ja valtion vakuusrahaston lainanantoa eikä valtion asuntorahaston Fennica-lainoja.

10.3. Valtion lainananto toimialoittain lainansaajasektoreille ”Yritykset ja asuntoyhteisöt” ja ”Työnantaja- ja muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet”

Toimiala	Laina- pääoma 31.12.2002	Laina- pääoma 31.12.2003 Miljoonaa euroa	Korot 2003	Pääoma- muutos 2003/02 %
Maatalous, riistatalous ja metsätalous	715	667	17,0	-7
Kaivostoiminta ja louhinta	1	1	0,0	-9
Malmien ja mineraalien kaivu pl. lukien energiamineraalit	1	1	0,0	9
Teollisuus	164	157	1,6	-4
Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus	2	2	0,0	5
Tekstiilien ja tekstiilituotteiden valmistus	2	2	0,0	-10
Sahatavaran ja puutuotteiden valmistus	7	7	0,1	-7
Massan, paperin ja paperituotteiden valmistus; kustantaminen ja painaminen	5	5	0,1	-10
Koksin, öljytuotteiden ja ydinpolttoaineen valmistus	2	2	0,0	10
Kemikaalien, kemiallisten tuotteiden ja tekokuitujen valmistus	20	20	0,2	2
Kumi- ja muovituotteiden valmistus	10	13	0,3	29
Ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus	3	3	0,0	7
Metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus	15	12	0,2	-21
Koneiden ja laitteiden valmistus	38	36	0,3	-5
Elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus	50	45	0,4	-9
Kulkuneuvojen valmistus	6	6	0,1	2
Muu valmistus	4	4	0,0	5
Rakentaminen	52	48	1,1	-8
Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen sekä henkilökohtaisten esineiden ja kotitalousesineiden korjaus	71	74	0,1	4
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	7	7	0,3	0
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	2	2	0,0	0
Kiinteistö-, vuokraus- ja tutkimuspalvelut; liike-elämän palvelut	8 423	9 061	376,9	8
Koulutus	4	0	0,1	.
Terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut	3	4	0,0	33
Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut	1	2	0,0	82
Erittelemätön elinkeinotoiminta	15	667	17,6	.
Yhteensä	9 460	10 691	414,7	13

LIITE 11
VALTION KORKOTUKILAINAT
11.1. Valtion korkotukilainat

	Rahoituslaitosten osuus					Valtion osuus
	Laina- pääoma 31.12. 2001	Laina- pääoma 31.12. 2002	Lisäys 2003	Vähennys 2003	Laina- pääoma 31.12. 2003	Valtion maksamat korkotukiki- menot 2003 Milj. €
	Miljoonaa euroa					
Ulkoasiainministeriön hallinnonala	216	136	41	49 ¹⁾	128	3,0
Kehitysmaiden taloudellista kehitystä varten myönnettävät korkotukiluotot	216	136	41	49 ¹⁾	128	3,0
Sisäasiainministeriön hallinnonala	21	25	–	8	17	0,5
Kunnan talouden vakauttamisesta ja kuntaselvityksestä annetun lain (658/94) mukaiset korkotukilainat	21	25	–	8	17	0,5
Opetusministeriön hallinnonala	49	28	–	13	15	0,5
Opintolainojen korkotuki	49	28	–	13	15	0,5
Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala	844	884	167	139	912	25,9
Maaseutuelinkeinotoiminnan korkotukilainat	750	804	164	128	840	23,6
Puutarhatalouden korkotukilainat	9	–	–	–	–	–
Vesihuoltolaitteiden rakentamisen korkotukilainat	84	81	2	11	71	2,3
Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala	32	23	–	8	14	0,6
Lastialusten hankintojen tukemisen korkotukilainat	32	23	–	8	14	0,6
Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala	1 751	1 154	87	241	1 000	15,2
Finnvera Oyj:n korkotukilainat	1 160	643	–	98 ²⁾	545	20,5
Euroopan aluekehitysrahaston osarahoitteiset korkotukilainat	69	158	67 ²⁾	–	225	3,9
Pk-yritysten investointien korkotukilainat	4	2	–	2	–	–
Energiainvestointien korkotukilainat	3	2	–	1	0	0,0
Suomen Vientiluotto Oy:n luotonoton korkotukilainat	74	–	–	–	–	–
Julkisesti tuettu OECD-ehdotin vientiluottojen koron- tasaus	440	349	20	140 ³⁾	229	–9,2
Ympäristöministeriön hallinnonala	13	11	–	4	6	0,2
Ympäristönsuojeluinvestointien korkotukilainat	13	11	–	4	6	0,2
Valtion asuntorahasto	4 440	4 516	294	397	4 413	73,7
ASP-järjestelmään liittyvät korkotukilainat	635	548	53	152	449	0,4
Asuntolainojen korkotukilainat	3 803	3 967	241	244	3 964	73,2
Lämmityslaitoshankkeiden korkotukilainat	3	1	–	1	0	0,0
Huoltovarmuusrahasto	15	11	2	1	13	0,4
Turvavarastojen perustamisen ja ylläpitämisen korkotukilainat	15	11	2	1	13	0,4
Yhteensä	7 380	6 788	590	861	6 518	119,9

¹⁾ Luku sisältää valuuttakurssimuutosten aiheuttamaa vähennystä 24 milj. euroa.

²⁾ Muutos on esitetty nettomääräisenä.

³⁾ Luku sisältää valuuttakurssimuutosten aiheuttamaa vähennystä 24 milj. euroa.

11.2. Valtion korkotukilainat lainansaajasektoreittain

Sektorit	Laina- pääoma 31.12.2002	Laina- pääoma 31.12.2003	Valtion maksamat korkotuki- menot 2003	Pääoma- muutos 2003/02
	Miljoonaa euroa			%
Yritykset ja asuntoyhteisöt	4 111	4 106	94,6	0
Yritykset	820	780	24,8	-5
– Julkiset yritykset	11	10	0,3	-12
– Yksityiset yritykset	809	770	24,5	-5
Asuntoyhteisöt	3 290	3 326	69,8	1
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	3	8	0,1	152
Vakuutuslaitokset	3	8	0,1	152
Julkisyhteisöt	99	80	2,4	-19
Paikallishallinto	99	80	2,4	-19
Kotitaloudet	1 972	1 836	28,1	-7
Työnantaja- ja muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet	861	890	25,1	3
– Maatilataloudenharjoittajien kotitaloudet	805	841	23,6	4
– Muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet	56	49	1,5	-12
Palkansaajakotitaloudet	1 007	869	2,5	-14
Muut kotitaloudet	104	77	0,5	-26
Kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	118	130	1,1	11
Valtionkirkot	3	3	0,1	-11
Muut voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	114	127	1,0	11
Ulkomaat	485	357	-6,2	-26
Yhteensä	6 788	6 518	119,9	-4

11.3. Valtion korkotukilainat toimialoittain lainansaajasektoreille ”Yritykset ja asuntoyhteisöt” ja ”Työnantaja- ja muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet”

Toimiala	Laina- pääoma 31.12.2002	Laina- pääoma 31.12.2003	Valtion maksamat korkotuki- menot 2003	Pääoma- muutos 2003/02
	Miljoonaa euroa			%
Maatalous, riistatalous ja metsätalous	811	851	24,0	5
Kalatalous	–	2	0,1	.
Kaivostoiminta ja louhinta	5	5	0,2	9
Energiamineraalien kaivu	5	5	0,2	9
Teollisuus	495	423	13,3	–15
Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus	0	34	1,1	.
Tekstiilien ja tekstiilituotteiden valmistus	2	2	0,1	25
Sahatavaran ja puutuotteiden valmistus	0	84	2,7	.
Massan, paperin ja paperituotteiden valmistus; kustantaminen ja painaminen	2	26	0,8	.
Koksin, öljytuotteiden ja ydinpolttoaineen valmistus	–	24	0,7	.
Kumi- ja muovituotteiden valmistus	2	1	0,0	–33
Ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus	1	15	0,4	.
Metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus	5	84	2,5	.
Koneiden ja laitteiden valmistus	–	110	3,7	.
Elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus	2	2	0,1	0
Muu valmistus	–	41	1,2	.
Erittelemätön	482	–	–	.
Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	25	26	0,8	2
Rakentaminen	1	28	0,8	.
Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen sekä henki- lökohtaisten esineiden ja kotitalousesineiden korjaus	110	67	2,1	–39
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	46	53	1,7	15
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	23	48	1,7	.
Rahoitustoiminta	1	–	–	.
Kiinteistö-, vuokraus- ja tutkimuspalvelut; liike-elämän pal- velut	3 448	3 438	73,2	0
Koulutus	–	2	0,1	.
Terveystenhoito- ja sosiaalipalvelut	–	14	0,4	.
Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut	–	32	1,0	.
Erittelemätön elinkeinotoiminta	6	8	0,2	38
Yhteensä	4 972	4 996	119,7	1

LIITE 12

VALTION TAKAUKSET

	31.12.2002	31.12.2003	Muutos 2003/2002
	Miljoonaa euroa		%
Talousarvionalous			
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	999	857	-14
Arsenal-SSP Oy	50	—	.
Finnvera Oyj	942	854	-9
Sampo Pankki Oyj	6	3	-44
Julkisyhteisöt	17	196	.
Eläkekassa Tuki	3	—	.
Senaatti-kiinteistöt	—	180	.
Taidenäyttelyiden valtiontakuusta annetun lain (411/1986) mukaiset takaukset:			
– Eduskunnan kirjasto	1	—	.
– Museovirasto/Kansallismuseo	2	—	.
– Helsingin kaupungin taidemuseo	2	3	74
– Sara Hildenin taidemuseo	—	3	.
– Tampereen taidemuseo	—	5	.
– Turun maakuntamuseo	—	4	.
– Valtion taidemuseo/Ateneum	11	1	-89
Kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	39	46	19
Taidenäyttelyiden valtiontakuusta annetun lain (411/1986) mukaiset takaukset:			
– Didrichsenin taidesäätiö	1	5	285
– John Nurmisen säätiö	—	5	.
– Suomen valokuvataiteen museo	1	—	.
Suomen Kansallisteatterin Osakeyhtiö (peruskorjaus)	37	37	0
Ulkomaat	450	401	-11
Pohjoismaiden Investointipankki	369	364	-1
Suomen Vientiluotto Oyj	81	37	-54
Talousarvionalous yhteensä	1 504	1 501	0
Maatilatalouden kehittämisrahasto	3	3	-2
Maaseutuelinkeinolain (1295/90) 33–35 §:n ja maaseutuelinkeinoasetuk- sen (248/91) 31 ja 32 §:n mukaiset valtiontakaukset	3	3	-2
Valtion asuntorahasto	2 223	2 436	10
Asuntotuotantolain 13 a §:ssä tarkoitetut valtiontakaukset	475	445	-6
Vuokra-asuntolainojen korkotuesta annetun lain (867/80) 9 §:ssä ja vuokra-asuntolainojen ja asumisoikeustalolainojen korkotuesta an- netun lain (604/2001) 28 ja 29 §:ssä tarkoitetut valtion täytetkaukset	427	426	0
Asumisoikeustalolainojen korkotuesta annetun lain (1205/93) 10 §:ssä ja vuokra-asuntolainojen ja asumisoikeustalolainojen korkotuesta an- netun lain (604/2001) 28 ja 29 §:ssä tarkoitetut valtion täytetkaukset	46	49	7
Omistusasuntolainojen valtiontakauksista annetun lain (204/96) mukaiset valtion osatakaukset	1 275	1 516	19

	31.12.2002	31.12.2003	Muutos 2003/2002 %
	Miljoonaa euroa		
Valtiontakuurahasto	829	400	-52
Vientitakuiden voimassa oleva vastuu	723	345	-52
Muiden takausten ja takuiden voimassa oleva vastuu	106	55	-48
Liikelaitokset	91	97	7
Valtion liikelaitoksista annetun lain 12 §:n 3 momentin nojalla valtion liikelaitosten antamat vakuudet liikelaitoskonserniin kuuluvan tytäryhtiön lainasta:			
<i>Ilmailulaitos</i>	85	91	7
– Kiinteistö Oy Lentäjäntie 1	33	29	-9
– Kiinteistö Oy Lentäjäntie 3	11	11	-6
– Kiinteistö Oy Turun Lentorahti	1	1	-5
– Lentoasemakiinteistöt Oyj	40	49	25
<i>Metsähallitus</i>	4	4	0
– Forelia Oy	4	4	0
<i>Senaatti-kiinteistöt</i>	2	2	0
– Kiinteistö Oy Kanavakatu 5–7	1	1	0
– Kiinteistö Oy Kuriirinportti	1	1	0
Muut			
<i>Kelan opintotukikeskus</i>			
Valtion takaamat opintotukilain (28/72) mukaiset opintolainat sekä valtion takaamat markkinakorkoiset opintolainat (111/92 ja 65/94)	1 378	1 338	-3
<i>Finnvera Oyj</i>	1 914	2 026	6
Vientitakuiden voimassa oleva vastuu	1 822	1 800	-1
Muiden takausten ja takuiden voimassa oleva vastuu	93	226	144
Yhteensä	7 941	7 801	-2

Valtion takaukset valuutoittain

Valuutta	Vasta-arvo 31.12.2002	Vasta-arvo 31.12.2003	Muutos 2003/2002 %
	Miljoonaa euroa		
EUR	5 347	5 839	9
AUD	2	1	-24
CHF	6	3	-46
DEM	25	–	.
DKK	1	1	-21
GBP	2	3	40
JPY	6	79	.
NLG	1	1	-23
NOK	192	167	-13
SAR	0	0	-17
SEK	11	4	-67
USD	2 349	1 703	-27
Yhteensä	7 941	7 801	-2

LIITE 13

VALTIONVELKA ¹⁾

	Jakau- tuma	Pääoma 31.12.2002	Otetut lainat	Maksetut kuoletukset	Kurssi- erot ym.	Pääoma 31.12.2003	Jakau- tuma	Maksetut korot 2003
	%		Miljoonaa euroa				%	
Pitkäaikainen euromääräinen velka	75	44 294	13 166	7 930	3 951	53 482	84	2 606
Yleisöobligaatiolainat	71	42 142	13 166	7 814	3 046	50 540	80	2 459
– talousarviotalouden yleisöbli- gaatiolainat	68	40 525	13 166	7 814	3 046	48 923	77	2 414
– valtion asuntorahaston yleisö- obligaatiolainat	3	1 617	–	–	–	1 617	3	45
Lainat vakuutusyhtiöiltä, työeläke- laitoksilta ja eläkesäätiöiltä	0	248	–	17	–	231	0	20
Lainat muilta	3	1 904	–	99	906	2 711	4	127
Lyhytaikainen euromääräinen velka	12	7 162	42 898	41 503	40	8 596	14	225
Talousarviotalouden velkasitou- mukset	12	7 127	11 487	13 019	–	5 595	9	221
Maatalouden Interventiorahasto	0	35	249	256	–	28	0	1
Lyhytaikaiset luotot	–	–	26 647	23 690	–	2 957	5	2
Repolainat	–	–	4 514	4 538	40	16	0	0
Euromääräinen velka yhteensä	87	51 456	56 064	49 433	3 991	62 079	98	2 831
Pitkäaikainen valuuttamääräinen velka	13	7 797	–	2 116	–4 440	1 241	2	259
Valtionvelka yhteensä	100	59 253	56 064	51 548	–449	63 320	100	3 091

¹⁾ Taulukko ei sisällä valtion sisäistä velkaa.

LIITE 14

VALTION TALOUSARVIOTALOUDEN KÄYTTÖMAISUUSARVOPAPERIT

	Markkina- arvo 31.12.2002	Kirjanpito- arvo 31.12.2002	Omistus- osuus ¹⁾ 31.12.2003	Myyntioike- uksien alaraja 31.12.2003	Markkina- arvo 31.12.2003	Kirjanpito- arvo 31.12.2003	Vuonna 2003 saadut osingot
	Miljoonaa euroa		%	%	Miljoonaa euroa		
Muut osakkeet ²⁾	.	13 206,6	.	.	.	13 562,7	601,9
<i>Julkisesti noteeratut osakkeet</i>	<i>10 806,9</i>	<i>11 346,7</i>	<i>.</i>	<i>.</i>	<i>13 121,7</i>	<i>11 759,6</i>	<i>426,2</i>
Valtiovarainministeriön hallinnonala	1 838,2	1 517,7	.	.	2 111,5	1 520,0	115,0
Elisa Communications Oyj, sarja A	5,7	3,7			10,5	3,7	
OM HEX AB ³⁾	—	—			14,5	2,4	1,9
Sampo Oyj	1 621,2	1 379,9	40,5	0,0	1 833,7	1 379,9	78,3
Sponda Oyj	210,9	133,6	49,5	0,0	252,3	133,6	34,8
Yomi Oyj, sarja A	0,4	0,4			0,5	0,4	0,0
Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala	3 360,5	3 541,2	.	.	3 954,5	4 058,4	46,2
Finnair Oyj	185,7	366,4	58,4	50,1	262,4	366,4	7,4
TeliaSonera AB	3 174,8	3 174,8	19,4	0,0	3 692,1	3 692,1	38,8
Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala	5 608,3	6 287,8	.	.	7 055,8	6 181,1	264,9
Fortum Oyj	3 212,1	3 665,1	60,5	50,1	4 192,9	3 664,4	159,3
Kemira Oyj	450,3	584,0	56,2	15,0	629,1	584,0	20,6
Kone Oyj, sarja B	85,8	106,0	—	—	—	—	4,5
Metso Oyj	157,1	198,2	11,5	0,0	151,8	198,2	9,4
Outokumpu Oyj, sarja A	561,2	658,9	38,3	10,0	724,1	658,9	27,4
Rautaruukki Oyj, sarja K	190,3	393,2	40,1	20,0	322,8	393,2	
Stora Enso Oyj, sarja A ja R	951,4	682,5	11,2	0,0	1 035,1	682,5	43,7
<i>Julkisesti noteeraamattomat osakkeet</i>	<i>.</i>	<i>1 859,9</i>	<i>.</i>	<i>.</i>	<i>.</i>	<i>1 803,1</i>	<i>175,8</i>
Ulkoasiainministeriön hallinnonala	.	34,4	.	.	.	34,4	.
Teollisen Yhteistyön Rahasto Oy (Finnfund)		34,4	79,9			34,4	
Puolustusministeriön hallinnonala	.	6,1	.	.	.	6,1	.
VPU Pukutehdas Oy		6,1	100,0			6,1	
Valtiovarainministeriön hallinnonala	.	483,2	.	.	.	395,4	25,7
Arsenal Oy		13,3	79,0			13,3	
Edita Oyj		5,0	100,0	0,0		5,0	
Hansel Oy		12,1	100,0			7,6	11,5
Haus Kehittämiskeskus Oy		0,1	60,0	34,0		0,1	
Hex Oy ³⁾		2,4	—			—	
HPO Oyj, sarja A		—				0,2	0,0
Kapiteeli Oy		384,0	100,0			303,6	10,1
Oulun Puhelin Oyj		0,2				0,2	0,0
PHP Holding		0,2				0,2	0,0
Rahakontti Oy		0,8	—			—	
Rahapaja Oy		2,7	100,0	51,0		2,7	4,0
Satakunnan Puhelin Oy		0,2				0,2	0,0
Silta Oy		1,6	10,2	0,0		1,6	
Solidium Oy		26,9	100,0			26,9	
Suomen Vientiluotto Oyj		33,8	100,0			33,8	
Opetusministeriön hallinnonala	.	11,0	.	.	.	11,2	.
CSC Tieteellinen laskenta Oy		0,3	100,0			0,3	
FTP International		1,2	—			—	
Helsingin Tiedepuisto Oy		0,3	33,3			0,3	
Helsinki Consulting Group Oy		—	16,0			1,4	

	Markkina- arvo 31.12.2002	Kirjanpito- arvo 31.12.2002	Omistus- osuus ¹⁾ 31.12.2003	Myyntioike- uksien alaraja 31.12.2003	Markkina- arvo 31.12.2003	Kirjanpito- arvo 31.12.2003	Vuonna 2003 saadut osingot
	Miljoonaa euroa		%	%	Miljoonaa euroa		
Nordunet AS		0,3	17,9			0,3	
Suomen Ilmailuopisto Oy		8,3	49,5			8,3	
Suomenlinnan Liikenne Oy		0,3	50,0			0,3	
Tamlink Oy		0,1	18,8			0,1	
Veikkaus Oy Ab		0,2	100,0			0,2	
Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala		5,1	.	.	.	5,1	
Boreal Kasvinjalostus Oy		1,8	65,0	50,1		1,8	
Jokioisten vedenhankinta Oy		0,2				0,2	
Suomen siemenperunakeskus Oy		0,2	22,0			0,2	
Suomen Siilot Holding Oy		2,9	100,0			2,9	
Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala		471,4	.	.	.	466,0	50,8
Raskone Oy		0,9	82,0	82,0		0,8	0,7
Suomen Autokatsastus Oy		12,3	—			—	3,4
Suomen Erillisverkot Oy		13,1	100,0			20,0	1,7
Suomen Posti Oyj		67,3	100,0			67,3	15,0
VR-yhtymä Oy		370,0	100,0			370,0	30,0
Yleisradio Oy Ab		7,9	100,0			7,9	
Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala		772,9	.	.	.	815,3	78,7
Altia Oyj		60,5	100,0	50,1		60,5	66,0
Boneca Oy		0,2	50,0			0,2	
Fingrid Oyj, sarja A		13,8	12,3			13,8	0,8
Finnvera Oyj		224,0	100,0			224,0	
Gasum Oy, sarja A		71,8	24,0			71,8	4,1
Kemijoki Oy, sarja B		27,5	67,0	51,0		27,5	
Licentia Oy		0,6	37,5			0,6	
Motiva Oy		0,7	100,0			0,7	0,0
Patria Industries Oyj, sarja K1 ja B1		110,3	73,2	50,1		110,3	0,1
Santapark Oy		1,8	32,1			2,3	
Suomen Teollisuussijoitus Oy		227,8	100,0			269,8	
Vapo Oy		33,6	66,7	50,1		33,6	7,6
Vuotekno Oy		0,3	15,4			0,2	0,1
Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala		16,8	.	.	.	16,8	20,0
Alko Oy		16,8	100,0			16,8	20,0
Ympäristöministeriön hallinnonala		15,5	.	.	.	15,5	
Ekokem Oy Ab		15,2	33,3			15,2	
Kymen ympäristölaboratorio Oy		0,1	33,3			0,1	
Savolab Oy		0,1	26,0			0,1	
<i>Muut</i> ²⁾		43,5	.	.	.	37,3	0,6
– Kirjanpitoarvo alle 100 000 euroa						0,9	0,6
– Ulkomaiset huoneisto- ym. osakkeet						28,0	
– Kotimaiset huoneisto-osakkeet						8,1	
– Vaasan Läänin Puhelin Oy ⁴⁾						0,2	
Kiinteistöosakkeet		5,7	.	.	.	5,8	
Osuudet		5,1	.	.	.	5,1	0,1
Yhteensä		13 217,4	.	.	.	13 573,7	602,0

¹⁾ Omistusosuus (valtion suora omistus) kyseisestä yhtiöstä, mikäli omistusosuus ylittää 10 %.

²⁾ Taulukossa on eritellyt yhtiöistä, joiden kirjanpitoarvo 31.12.2002 ja/tai 31.12.2003 on vähintään 100 000 euroa. Kirjanpitoarvoltaan tätä pienemmät yhtiöt on esitetty kohdassa *Muut*. Huoneisto-osakeyhtiöitä ei kuitenkaan ole eritelty, vaan ne esitetään kaikki kohdassa *Muut*.

³⁾ Hex Oy ja ruotsalainen OM Ab fuusioituivat 4.9.2003.

⁴⁾ Kirjanpitoarvo koostuu useiden eri hallinnonalojen omistuksista.

LIITE 15
VALTION LIKETOIMINTA
15.1. Valtion yhtiömuotoinen liiketoiminta vuonna 2003

Valtionyhtiö (konsernitiedot) – toimiala	Liike- vaihto	Liike- vaihdon muutos	Liike- voitto/ tappio	Voitto/ tappio ennen veroja	Tili- kauden tulos	Sijoitetun pääoman tuotto	Oma- varaisuus- aste	Osingot valtiolle tilikaudelta 2003	Taseen loppu- summa	Henki- löstön keskim. lkm.
	Milj. €	%	Milj. €	Milj. €	Milj. €	%	%	Milj. €	Milj. €	
Alko Oy – alkoholijuom. vähittäis- kauppa	476	5,1	43	44	27	87,0	25,0	20	217	2 574 ¹⁾
Altia Oyj – juomateollisuus	200	–19,2	25	26	17	15,7	59,6	10	236	676
Boreal Kasvinjalostus Oy ²⁾ – kasvinjalostustoiminta	6	7	1	1	1	24,0	72,2	–	7	80 ¹⁾
CSC-Tieteellinen laskenta Oy – tietojenkäsittely	13	3,4	0	0	0	37,7	26,4	–	8	138 ¹⁾
Edita Oyj – painaminen ja kustantam.	171	6,7	–13	–15	–8	–12,6	24,8	–	151	1 398
Finnair Oyj – ilmaliikenne	1 558	–6,0	–19	–22	–16	neg.	44,4	5	1 267	9 981
Fortum Oyj – energia	11 392	2,2	1 420	1 184	769	11,4	40,0	216	16 562	13 343
Hansel Oy – valtion yhteishankinta	147	29,1	–3	–2	–2	na	52,2	–	49	45
HAUS kehittämiskeskus Oy ³⁾ – koulutus ja konsultointi ...	11	na	1	1	1	na	48,0	0	2	66
Kapiteeli Oy – kiinteistösijoitus	300	–10,4	45	34	34	3,9	53,9	9	1 310	127
Kemijoki Oy – energia	44	–9,6	5	–2	–2	neg	38,0	1	416	345
Kemira Oyj – kemia	2 738	–4,8	144	118	74	8,0	44,0	22	2 495	10 536
Motiva Oy – energiankäyttö	4	20,0	0	0	0	17,7	56,7	–	2	25
Patria Industries Oyj – puolustusväline	259	11,4	16	15	9	9,0	56,7	1	375	2 032
Rahapaja Oy – kolikoiden ja mitalien valmistus	94	–3,4	15	16	6	15,5	75,2	3	89	241
Raskone Oy – moottoriajoneuvojen huolto	31	3,0	2	2	1	17,1	47,0	0	14	346

Valtionyhtiö (konsernitiedot) – toimiala	Liike- vaihto	Liike- vaihdon muutos	Liike- voitto/ tappio	Voitto/ tappio ennen veroja	Tili- kauden tulos	Sijoitetun pääoman tuotto	Oma- varaisuus- aste	Osingot valtiolle tilikaudelta 2003	Taseen loppu- summa	Henki- löstön keskim. lkm.
	Milj. €	%	Milj. €	Milj. €	Milj. €	%	%	Milj. €	Milj. €	
Solidium Oy – sijoitustoiminta	3	–93,5	12	12	9	na	99,0	–	82	1
Suomen Erillisverkot Oy – teleliikenne	20	–6,0	3	3	2	na	na	–	6	40
Suomen Posti Oyj – posti- ja kuriiritoiminta	1 146	3,0	74	76	47	12,9	65,8	20	856	23 592
Suomen Teollisuussijoitus Oy – pääomasijoitustoiminta ...	..	..	–3	–10	–10	–3,5	99,7	–	283	8
Suomen Vientiluotto Oyj – rahoituksen välitys	13	–5,7	1	1	1	1,5 ⁴⁾	9,2	2	388	4
Suomen Viljava Oy – viljan varastointi ja käsittely	19	.	2	2	1	7,0	56,8	2	34	130 ¹⁾
Suomenlinnan Liikenne Oy – vesiliikenne	3	9,9	0	0	0	1,0	12,0	–	5	20 ¹⁾
Tietokarhu Oy – atk-alan palvelut	26	–1,8	2	2	1	na	36,0	–	5	239
Vapo Oy – turve- ja puuteollisuus	472	8,7	38	34	22	8,8	52,6	8	550	1 744
Oy Veikkaus Ab – rahapelit	1 159	6,4	371	376	376	98,1	83,3	370	465	371 ¹⁾
VPU Pukutehdas Oy – tekstiiliteollisuus	7	–5,2	–1	–1	–1	–9,6	46,4	–	7	112 ¹⁾
VR-Yhtymä Oy – rautatieliikenne	1 160	2,0	53	61	41	5,1	83,1	40	1 466	13 716
Yleisradio Oy – radio- ja televisiotoiminta	330	–3,1	–71	–60	53	na	55,3	–	458	4 066

¹⁾ Henkilöstön määrä vuodenvaihteessa

²⁾ Tilikausi 1.7.2002–30.6.2003

³⁾ Tilikausi 1.9.2002–31.12.2003

⁴⁾ Oman pääoman tuotto

Liitteet

Valtion rahoituslaitos (konsernitiedot)	Liike- vaihto	Liike- vaihdon muutos	Rahoitus- kate	Liike- voitto/ tappio	Tili- kauden tulos	Sijoitetun pääoman tuotto	Oma- varaisuus- aste	Osingot valtiolle tilikaudelta 2003	Taseen loppu- summa	Osinko/ osake	P/E- luku	Henki- löstön keskim. lkm.
	Milj.€	%	Milj. €	Milj. €	Milj. €	%	%	Milj. €	Milj. €	€		
Finnvera Oyj	153	0,0	46	37	25	7,1 ¹⁾	24,1	–	1 548	–	–	411
Teollisen yhteistyön rahasto Oy (Finnfund)	9	14,0	4	–3	6	–0,1	73,4	–	111	–	–	25

¹⁾ Oman pääoman tuotto

15.2. Valtion liikelaitosten liiketoiminta

Valtion liikelaitos/ liikelaitoskonserni	Tilikausi 1.1. –31.12.2000	Tilikausi 1.1. –31.12.2001	Tilikausi 1.1. –31.12.2002	Tilikausi 1.1. –31.12.2003
Ilmailulaitos, konserni				
Liikevaihto, milj. €	197	210	207	229
Liikevaihdon muutos, %	5,9	6,6	-1,5	11
Käyttökate-%	29,6	31,1	29,3	29,3
Liikevoitto/tappio, milj.€	16	18	13	23
Tilikauden tulos, milj.€	12	12	7	18
Tuloutus valtion talousarvioon, milj. € ...	4	3	1	6
Sijoitetun pääoman tuotto-%	3,3	2,8	2,6	3,6
Investoinnit liikevaihdosta, %	41,5	41,3	28,5	24,9
Omavaraisuusaste, %	66,6	66,1	65,3	66,5
Taseen loppusumma, milj. €	697	716	727	758
Henkilöstön keskim. lkm	1 794	1 921	1 950	2 054
Ilmailulaitos				
Liikevaihto, milj. €	196	207	202	219
Liikevaihdon muutos, %	6,0	5,6	-2,1	8
Käyttökate-%	28,4	25,7	29,4	27,1
Liikevoitto/tappio, milj.€	15	16	8	19
Tilikauden tulos, milj.€	14	12	4	17
Sijoitetun pääoman tuotto-%	2,5	3,2	1,6	3,3
Investoinnit liikevaihdosta, %	35,5	30,2	25,3	19,7
Omavaraisuusaste, %	73,6	73,9	74,9	75,1
Taseen loppusumma, milj. €	639	641	648	676
Henkilöstön keskim. lkm	1794	1826	1816	1 803
Metsähallitus, konserni				
Liikevaihto, milj. €	227	235	244	245
Liikevaihdon muutos, %	5,4	3,4	3,7	0,5
Käyttökate-%	28,6	28,2	28,1	33,1
Liikevoitto/tappio, milj.€	72	73	76	73
Tilikauden tulos, milj.€	66	67	70	69
Tuloutus valtion talousarvioon, milj. € ...	45	44	47	47
Sijoitetun pääoman tuotto-%	8,7	9,1	8,97	8,6
Investoinnit liikevaihdosta, %	12,3	13,4	15,3	11,6
Omavaraisuusaste, %	97,6	97,9	98	97,1
Taseen loppusumma, milj. €	1 903	1 938	2 034	2 094
Henkilöstön keskim. lkm	2 167	2 084	2 131	2 157
Metsähallitus				
Liikevaihto, milj. €	220	224	233	233
Liikevaihdon muutos, %	3,6	2,1	3,6	-0,1
Käyttökate-%	29,5	29,7	29,5	34,9
Liikevoitto/tappio, milj.€	71	73	75	74
Tilikauden tulos, milj.€	65	67	70	70
Sijoitetun pääoman tuotto-%	8,8	9,1	8,9	8,8
Investoinnit liikevaihdosta, %	12,2	13	14,9	11,8
Omavaraisuusaste, %	97,6	97,6	98,3	97,6
Taseen loppusumma, milj. €	1 830	1 934	2 028	2 084
Henkilöstön keskim. lkm	1 996	1 921	1 989	1 988

Valtion liikelaitos/ liikelaitoskonserni	Tilikausi 1.1. –31.12.2000	Tilikausi 1.1. –31.12.2001	Tilikausi 1.1. –31.12.2002	Tilikausi 1.1. –31.12.2003
Senaatti-kiinteistöt, konserni				
Liikevaihto, milj. €	347	385	409	507
Liikevaihdon muutos, %	10,2	11	6,2	24
Vuokraustoiminnan kate	69,7	71,3	71,1	70,3
Nettotuotto-%	6,9	7,1	7,2	7,2
Liikevoitto/tappio, milj.€	171	173	177	204
Tilikauden tulos, milj.€	131	127	131	109
Tuloutus valtion talousarvioon, milj. €	12	15	31	31
Sijoitetun pääoman tuotto-%	4,6	4,6	4,5	3,9
Investoinnit liikevaihdosta, %	63,0	74,0	74,0	60,5
Omavaraisuusaste, %	80,5	77,6	76,8	58,8
Taseen loppusumma, milj. €	3 622	3 920	4 114	5 280
Henkilöstön keskim. lkm	197	201	212	223
Senaatti-kiinteistöt				
Liikevaihto, milj. €	344	381	405	505
Liikevaihdon muutos, %	10,4	11	6,2	24,7
Vuokraustoiminnan kate-%	69,3	70	69,4	70,6
Nettotuotto-%	7,1	7,2	7,3	7,3
Liikevoitto/tappio, milj.€	176	180	184	211
Tilikauden tulos, milj.€	136	133	137	114
Sijoitetun pääoman tuotto-%	4,6	4,6	4,7	4,0
Investoinnit liikevaihdosta, %	63,0	73,5	73,9	60,8
Omavaraisuusaste, %	77,9	75,2	74,5	59,5
Taseen loppusumma, milj. €	3 590	3 898	4 097	5 268
Henkilöstön keskim. lkm	197	201	212	223
Tieliikelaitos				
Liikevaihto, milj. €	.	552	552	543
Liikevaihdon muutos, %	.	–	–0,1	–2,0
Käyttökate-%	.	7,5	5,2	5,4
Liikevoitto/tappio, milj. €	.	23	11	13
Tilikauden tulos, milj.€	.	24	12	13
Tuloutus valtion talousarvioon, milj. €	.	17	7	6
Sijoitetun pääoman tuotto-%	.	17,5	9,0	9,0
Investoinnit liikevaihdosta, %	.	1,1	1,6	2,9
Omavaraisuusaste, %	.	40,4	36,7	83,2
Taseen loppusumma, milj.€	.	225	234	245
Henkilöstön keskim. lkm	.	4 156	3 803	3 641

LIITE 16

VALTION TALOUSARVION ULKOPUOLELLA OLEVAT VALTION RAHASTOT¹⁾

Rahasto	Tilikauden tuotto-/kulu- jäämä 2002	Taseen loppu- summa 2002	Talous- arvio- siirrot ²⁾ 2002	Tilikauden tuotto-/kulu- jäämä 2003	Taseen loppu- summa 2003	Talous- arvio- siirrot ²⁾ 2003
	Miljoonaa euroa					
Huoltovarmuusrahasto	53,3	1 023,9	-60,0	43,3	1 026,1	-40,0
Maatalouden interventiorahasto	-0,9	39,3	2,2	-0,4	31,4	-
Maatilatalouden kehittämisrahasto	-48,7	1 082,9	-	-50,6	1 032,3	-
Palosuojelurahasto	1,3	9,9	-	0,7	10,6	-
Valtion asuntorahasto	172,4	9 337,4	-	173,7	9 514,1	-
Valtion eläkerahasto	1 558,6	5 197,5	-881,4	1 623,5	5 898,1	-917,0
Valtion televisio- ja radorahasto	-9,5	49,4	-	9,1	58,4	-
Valtion vakuusrahasto	-119,9	109,5	-	42,1	51,4	-100,0
Valtion ydinjätehuoltorahasto	48,0	1 260,3	-	35,4	1 316,7	-0,1
Valtion takuurahasto	-14,6	622,1	16,4	-25,9	562,0	-16,4
Öljysuojarahasto	-0,4	4,4	-0,6	1,1	8,5	2,9
Yhteensä	1 639,6	18 736,6	-923,4	1 852,0	19 509,6	-1 070,6

¹⁾ Taulukossa ei ole eliminoitu rahastojen välisiä liiketapahtumia eikä talousarviotalouden ja rahastojen välisiä liiketapahtumia.

²⁾ + = siirto talousarviosta, - = siirto talousarvioon

LIITE 17

NETTOTULOT OSAKEMYNNISTÄ (12.39.50) VUONNA 2003 ¹⁾

Miljoonaa euroa		
Kauppa- ja teollisuusministeriö		
Kone Oyj		
Bruttotulo	136,5	
./. Myyntipalkkio	0,3	
Nettotulo		136,2
Liikenne- ja viestintäministeriö		
Suomen Autokatsastus Oy		
Bruttotulo = Nettotulo		59,1
Muut nettotulot osakemyynistä yhteensä		0,6
Nettotulot osakemyynistä (12.39.50) yhteensä		195,8

¹⁾ Eduskunta on edellyttänyt, että osakkeiden myyntitulojen nettobudjetointiin siirtymisestä huolimatta eduskunnalle edelleen annetaan tiedot osakkeiden myynneistä saatavista tuloista sekä myynteihin liittyvistä myyntipalkkioista ja muista kustannuksista.

LIITE 18

VALTION TUOTTO- JA KULULASKELMA SEKÄ VALTION TASE

18.1. Valtion tuotto- ja kululaskelma

	1.1.– 31.12.2003		1.1.– 31.12.2002	Muutos
	Miljoonaa euroa			
TOIMINNAN TUOTOT				
Maksullisen toiminnan tuotot	920		900	20
Vuokrat ja käyttökorvaukset	59		48	11
Muut toiminnan tuotot	406	1 385	1 036	1 984
				–630
TOIMINNAN KULUT				
Aineet, tarvikkeet ja tavarat				
Ostot tilikauden aikana	544		530	14
Varastojen lisäys (–) tai vähennys (+)	–42		–108	–66
Henkilöstökulut	4 947		4 747	199
Vuokrat	725		613	112
Palvelujen ostot	2 145		2 237	–92
Muut kulut	782		1 064	–281
Valmisteverastojen lisäys (–) tai vähennys (+)	0		2	2
Valmistus omaan käyttöön (–)	–521		–553	–32
Poistot	1 419		1 107	312
Sisäisten kulujen oikaisu	–208	–9 790	–241	–9 397
				–32
JÄÄMÄ I	–8 405		–7 413	992
RAHOITUSTUOTOT JA –KULUT				
Rahoitustuotot	1 026		1 107	–81
Rahoituskulut	–2 823	–1 797	–3 011	–1 904
				–188
SATUNNAISET TUOTOT JA KULUT				
Satunnaiset tuotot	89		1 176	–1 087
Satunnaiset kulut	–44	46	–13	1 163
				30
JÄÄMÄ II	–10 156		–8 154	2 002

	1.1.– 31.12.2003		1.1.– 31.12.2002	Muutos	
	Miljoonaa euroa				
SIIRTOTALOUDEN TUOTOT JA KULUT					
Tuotot					
Kunnilta	107		109	–2	
Kuntayhtymiltä	0		0	0	
Sosiaaliturvarahastoilta	28		29	–1	
Elinkeinoelämältä	4		3	1	
Voittoa tavoittelemattomilta yhteisöiltä	19		17	3	
Kotitalouksilta	2		2	0	
Euroopan unionilta	1 137		900	236	
Muut siirtotalouden tuotot ulkomailta	10		11	–1	
Siirrot talousarvion ulkopuolella olevista valtion rahastoista	1 083		942	141	
Muut siirtotalouden tuotot	6	2 396	6	2 020	–1
Kulut					
Kunnille	4 912		4 544	368	
Kuntayhtymille	1 290		1 230	60	
Sosiaaliturvarahastoille	7 075		6 975	100	
Elinkeinoelämälle	2 519		2 437	82	
Rahoitus- ja vakuutuslaitoksille	57		64	–7	
Voittoa tavoittelemattomille yhteisöille	1 612		1 527	84	
Kotitalouksille	3 474		3 345	128	
Euroopan unionille	1 371		1 123	248	
Muut siirtotalouden kulut ulkomaille	408		437	–30	
Siirrot talousarvion ulkopuolella oleville valtion rahastoille	12		19	–6	
Muut siirtotalouden kulut	36		39	–2	
Siirtotalouden kulujen palautukset	–153	–22 613	–260	–21 480	–107
JÄÄMÄ III	–30 373		–27 615	2 758	
TUOTOT VEROISTA JA PAKOLLISISTA MAKSUISTA					
Verot ja veronluonteiset maksut	30 198		30 250	–52	
Muut pakolliset maksut	128	30 326	127	30 378	1
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	–47		2 763	–2 810	

18.2. Valtion tase

	31.12.2003		31.12.2002		Muutos
				Miljoonaa euroa	

VASTAAVAA

KANSALLISOMAISSUUS

Maa- ja vesialueet	25		22		3
Rakennusmaa- ja vesialueet	17		17		0
Rakennukset	160		160		0
Muu kansallisuusomaisuus	20		18		2
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	8	230	6	223	2

KÄYTTÖOMAISSUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET

AINEETTOMAT HYÖDYKKEET

Perustamis- ja järjestelymenot	0		0		0
Tutkimus- ja kehittämismenot	7		10		-3
Aineettomat oikeudet	49		63		-14
Muut pitkävaikutteiset menot	78		67		11
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	67	201	66	205	1

AINEELLISET HYÖDYKKEET

Maa- ja vesialueet	66		70		-4
Rakennusmaa- ja vesialueet	754		790		-36
Rakennukset	396		1 542		-1 146
Rakennelmat	41		39		2
Rakenteet	16 548		16 848		-299
Koneet ja laitteet	1 042		1 039		2
Kalusteet	53		52		1
Muut aineelliset hyödykkeet	7		7		1
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	849	19 756	738	21 125	110

KÄYTTÖOMAISSUUSARVOPAPERIT JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET

Käyttöomaisuusarvopaperit	13 574		13 217		356
Liikelaistosten peruspääomat	1 727		4 766		-3 040
Liikelaistoksiin muun oman pääoman ehdoin sijoitetut pääomat	3 108		0		3 108
Annetut euromääräiset velkakirjalainat	7		9		-1
Euromääräisten joukkovelkakirjalainojen ostot ..	5		9		-4
Muut pitkäaikaiset euromääräiset sijoitukset	41	18 462	41	18 043	0

KÄYTTÖOMAISSUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET
SIOITUKSET YHTEENSÄ

38 418		39 373		-955
--------	--	--------	--	------

	31.12.2003		31.12.2002		Muutos
				Miljoonaa euroa	
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS					
VAIHTO-OMAISUUS					
Aineet ja tarvikkeet	252		213		38
Keskeneräinen tuotanto	21		20		1
Valmiit tuotteet/Tavarat	47		43		4
Ennakkomaksut	0	319	0	277	0
PITKÄAIKAISET SAAMISET					
Pitkäaikaiset saamiset		2 779		1 552	1 227
LYHYTAIKAISET SAAMISET					
Myyntisaamiset	331		311		20
Euromääräiset lainasaamiset	0		0		0
Siirtosaamiset	825		808		17
Muut lyhytaikaiset saamiset	141		174		-33
Ennakkomaksut	684	1 981	598	1 892	85
RAHOITUSOMAISUUSARVOPAPERIT JA MUUT LYHYTAIKAISET SIOITUKSET					
Muut euromääräiset sijoitukset		6 595		5 646	948
RAHAT, PANKKISAAMISET JA MUUT RAHOITUSVARAT					
Kassatilit	3		2		0
Tulo- ja menotilit	0		0		0
Muut pankkitilit	25		13		12
Muut rahoitusvarat	277	305	259	275	18
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS YHTEENSÄ		11 979		9 642	2 337
VASTAAVAA YHTEENSÄ		50 627		49 238	

	31.12.2003		31.12.2002		Muutos
	Miljoonaa euroa				
VASTATTAVAA					
OMA PÄÄOMA					
VALTION PÄÄOMA					
Valtion pääoma 1.1.1998	-30 048		-30 048		0
Edellisten tilikausien pääoman muutos	8 879		6 116		2 763
Tilikauden tuotto-/kulujäämä	-47	-21 215	2 763	-21 169	-2 810
RAHASTOJEN PÄÄOMAT					
Muut valtion rahastot ja lahjoitetut varat		56		57	-1
ARVOSTUSERÄT					
Arvonkorotukset		2 997		2 480	518
VIERAS PÄÄOMA					
PITKÄAIKAINEN					
Otetut euromääräiset lainat	45 159		39 924		5 235
Otetut valuuttamääräiset lainat	1 152		5 329		-4 177
Lainat talousarvion ulkopuolella olevilta valtion rahastoilta	245		683		-437
Pitkäaikaiset siirtovelat	11		0		11
Muut pitkäaikaiset velat	74	46 642	76	46 012	-2
LYHYTAIKAINEN					
Talousarvion ulkopuolella olevien valtion rahastojen yhdistytilit	1 526		1 412		114
Seuraavana tilikautena maksettavat lyhennykset	7 261		7 982		-721
Lyhytaikaiset euromääräiset lainat	8 569		7 127		1 442
Valtion hoitoon jätetyt vieraat varat	459		476		-16
Saadut ennakot	425		439		-14
Ostovelat	486		552		-66
Tilivirastojen väliset tilitykset	179		171		8
Edelleen tilitettävät erät	569		596		-28
Siirtovelat	2 368		2 634		-266
Muut lyhytaikaiset velat	305	22 147	469	21 857	-164
VIERAS PÄÄOMA YHTEENSÄ		68 789		67 870	919
VASTATTAVAA YHTEENSÄ		50 627		49 238	

